

Будуємо нову Україну разом
Будуємо нову Україну разом

МОДЕРНІЗАЦІЯ УКРАЇНИ – НАШ СТРАТЕГІЧНИЙ ВИБІР

Щорічне Послання Президента України
до Верховної Ради України

Київ – 2011

УДК 338.24.021.8+35.075.31(477)
М23

*За повного або часткового відтворення матеріалів даної публікації
посилення на видання обов'язкове*

Електронна версія: www.niss.gov.ua

М23 **Модернізація України – наш стратегічний вибір : Щорічне Послання Пре-**
зидента України до Верховної Ради України. – К. : НІСД, 2011. – 432 с.

ISBN 978–966–554–123–3

ISBN 978–966–554–123–3

© Національний інститут
стратегічних досліджень, 2011

ЗМІСТ

ВИСТУП ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ ВІКТОРА ЯНУКОВИЧА ІЗ ЩОРІЧНИМ ПОСЛАННЯМ ДО ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ	13
МОДЕРНІЗАЦІЯ УКРАЇНИ – НАШ СТРАТЕГІЧНИЙ ВИБІР Вступ. ЧАС АКТИВНИХ ДІЙ.....	23
Розділ І. МОДЕРНІЗАЦІЯ ДЕРЖАВИ.....	27
1.1. Суспільно-політичний розвиток України в 2010 році. Суспільство і держава: повернення довіри.....	27
1.2. Утвердження засад республіканізму та розширення громадської участі.....	28
1.3. Основні завдання конституційної реформи. Конституційна Асамблея.....	31
1.4. Реформа виборчої системи.....	33
1.5. Адміністративна реформа: результати й завдання на перспективу.....	35
1.6. Адміністративно-територіальна реформа	37
1.7. Справедливий правопорядок. Антикорупційний контроль	39

Розділ II.	
ГУМАНІТАРНИЙ РОЗВИТОК СУСПІЛЬСТВА	43
2.1. Гуманітарний розвиток України і Цілі розвитку тисячоліття.....	44
2.1.1. Цілі розвитку тисячоліття: стан і перспективи України.....	44
2.1.2. Подолання бідності як гуманітарної проблеми	44
2.1.3. Від медичного обслуговування – до охорони здоров'я.....	48
2.2. Національний діалог, культура та релігійна толерантність.....	52
2.2.1. Національний діалог і політика внутрішньої інтеграції.....	52
2.2.2. Культурна політика: забезпечення рівного доступу громадян до культурних продуктів, інтеграція в європейський культурний та гуманітарний простір.....	55
2.2.3. Держава та церква: заохочення міжконфесійного діалогу, рівне ставлення держави до різних церков і релігійних конфесій	58
2.3. Освіта, наука, інформаційний розвиток – інвестиції в людський капітал.....	60
2.3.1. На шляху до суспільства знань. Реформування сфери освіти	60
2.3.2. Наука як ресурс модернізаційної стратегії держави	63
2.3.3. Інформаційна політика держави в глобалізованому світі.....	67
Розділ III.	
СТАНОВИЩЕ В ЕКОНОМІЧНІЙ СФЕРІ ТА СТРАТЕГІЧНІ ПРІОРИТЕТИ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОЇ ПОЛІТИКИ	71
3.1. Економіка України у 2010 році: поступ післякризового одужання.....	72
3.1.1. Відновлення економічного зростання та його складові	72
3.1.2. Реальний сектор економіки у післякризовий період.....	74
3.1.3. Інвестиційні процеси у післякризовій економіці.....	79
3.2. Макроекономічна стабільність: проблеми та ризики.....	82
3.2.1. Тенденції стабілізації у грошово-кредитній сфері	82
3.2.2. Становище у сфері державних фінансів.....	84
3.3. Україна у глобальній економіці: особливості співпраці.....	87
3.3.1. Динаміка зовнішньої торгівлі України	87
3.3.2. Україна у світових фінансових потоках.....	92
3.4. Динаміка соціально-демографічних показників, розвиток соціальної сфери та виклики для соціальної політики	93

3.4.1. Становище на ринку праці та доходи працюючого населення	93
3.4.2. Соціальний захист і соціальне забезпечення.....	96
3.5. Регіональний розвиток у післякризовий період	98
3.5.1. Регіональні дисбаланси соціально-економічного розвитку	98
3.5.2. Загрози стабільності регіонального розвитку	101
3.6. Стратегічні пріоритети соціально-економічного розвитку.....	102
3.6.1. Стратегічні орієнтири реформ	102
3.6.2. Набуття нової якості економічного зростання.....	103
3.6.3. Досягнення реальної дієвості ринкових важелів макроекономічної збалансованості.....	106
3.6.4. Пріоритетність людського розвитку та гуманізація економіки.....	108
3.6.5. Нова регіональна політика як складова посткризового відновлення.....	111
3.7. Поступ реформ у 2010 р.: перші результати та уроки	115
3.7.1. Реформування фінансового сектору.....	115
3.7.2. Пенсійна реформа	118
3.7.3. Створення середовища, сприятливого для бізнесу	119
3.7.4. Формування інституційного підґрунтя політики реформ.....	120
3.8. Пріоритети та завдання соціально-економічного реформування у 2011 році.....	122
3.8.1. Створення сприятливого регуляторного середовища для підприємництва	122
3.8.2. Створення стимулів для модернізації структури економіки та зростання національної конкурентоспроможності	123
3.8.3. Створення умов для макроекономічної стабільності економіки, орієнтованої на зростання.....	126
3.8.4. Реформування земельних відносин	129
3.8.5. Модернізація соціальної політики	131
3.8.6. Реалізація потенціалу розвитку економік регіонів	134

Розділ IV.

УКРАЇНА В ПОСТКРИЗОВОМУ СВІТІ .....

4.1. Україна у світі. Пріоритети міжнародного співробітництва	137
---	-----

4.2. Політика позаблоковості та український погляд на європейську безпеку	141
4.3. Європейська інтеграція України та її взаємини з основними європейськими партнерами	147
4.4. Пріоритети стратегічного партнерства з Російською Федерацією та США	150
4.5. Центральна-Східна Європа і Чорноморсько-Каспійський регіон – сфера особливих інтересів України. Формування нової Євразійської політики	154
4.6. Україна та світові центри зростання	161

ДОДАТКИ

Стратегія національної безпеки України. Україна у світі, що змінюється	167
---	------------

Статистичні таблиці	183
1. Основні соціально-економічні показники	184
2. Індекси основних соціально-економічних показників	188

Національні рахунки

3. Валовий внутрішній продукт	190
4. Випуск у ринкових цінах та валовий внутрішній продукт у розрахунку на одного зайнятого	190
5. Виробництво та розподіл валового внутрішнього продукту за видами економічної діяльності	191
6. Структура випуску товарів та послуг за видами економічної діяльності	201
7. Структура валової доданої вартості за видами економічної діяльності	202
8. Індекси фізичного обсягу та індекси-дефлятори випуску за видами економічної діяльності	203
9. Індекси фізичного обсягу та індекси-дефлятори валової доданої вартості за видами економічної діяльності	205
10. Секторна структура валової доданої вартості за видами економічної діяльності	207
11. Валовий внутрішній продукт за категоріями доходу	212
12. Структура валового внутрішнього продукту за категоріями доходу	212
13. Валовий внутрішній продукт за категоріями кінцевого використання	213
14. Структура валового внутрішнього продукту за категоріями кінцевого використання	214

15. Індекси фізичного обсягу валового внутрішнього продукту за категоріями кінцевого використання	215
16. Валове нагромадження основного капіталу за інституційними секторами економіки в розрізі видів нефінансових активів.....	216
17. Кінцеві споживчі витрати домашніх господарств за цілями	218
18. Валовий регіональний продукт	219
19. Валовий регіональний продукт у розрахунку на одну особу.....	220
20. Індекси фізичного обсягу валового регіонального продукту	221
<i>Бюджетно-податковий сектор</i>	
21. Доходи Зведеного бюджету України за 2003–2010 роки.....	222
22. Доходи Державного бюджету України за 2003–2010 роки.....	223
23. Видатки Зведеного бюджету України за функціональною класифікацією видатків за 2003–2010 роки	224
24. Видатки Державного бюджету України за функціональною класифікацією видатків за 2003–2010 роки	225
25. Державний та гарантований державою борг України за 2003–2010 роки.....	225
<i>Фінансовий сектор</i>	
26. Огляд депозитних корпорацій (включаючи Національний банк України)	226
27. Грошові агрегати та кореспондуючі статті Огляду депозитних корпорацій	230
28. Процентні ставки рефінансування.....	231
29. Процентні ставки та обсяги за кредитами, наданими у звітному періоді резидентам (крім інших депозитних корпорацій), за секторами економіки.....	232
30. Процентні ставки та обсяги за депозитами, залученими у звітному періоді на рахунки резидентів (крім інших депозитних корпорацій), за секторами економіки.....	233
31. Депозити резидентів у розрізі секторів економіки.....	234
32. Кредити, надані резидентам у розрізі секторів економіки.....	235
<i>Фінанси підприємств</i>	
33. Фінансовий результат (сальдо) підприємств від звичайної діяльності до оподаткування за видами економічної діяльності	236
34. Дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) за видами економічної діяльності	237
35. Структура оборотних активів	238
36. Оборотні активи підприємств за видами економічної діяльності	239
37. Збиток підприємств від звичайної діяльності до оподаткування за видами економічної діяльності.....	240
38. Частка підприємств, що одержали збиток від звичайної діяльності до оподаткування, за видами економічної діяльності.....	241

39. Рівень рентабельності операційної діяльності підприємств за видами економічної діяльності	242
40. Рівень рентабельності операційної діяльності підприємств за видами промислової діяльності	243
41. Операційні витрати з реалізованої продукції (робіт, послуг) за видами економічної діяльності	244
42. Структура операційних витрат на одиницю реалізованої продукції (робіт, послуг) за видами економічної діяльності	248
43. Основні засоби за видами економічної діяльності за 2000–2009 роки	252
44. Індекси основних засобів за видами економічної діяльності за 2001–2009 роки	253
45. Вартість введених в дію нових основних засобів за видами економічної діяльності за 2000–2009 роки	254
46. Ступінь зношеності основних засобів за регіонами за 2000–2009 роки	255
<i>Зовнішній сектор, ціни і тарифи</i>	
47. Динаміка показників розвитку зовнішнього сектору економіки України	256
48. Офіційний курс гривні до іноземних валют, встановлений Національним банком України, середній за період	257
49. Динаміка платіжного балансу України (аналітична форма представлення)	258
50. Офіційні резервні активи	259
51. Географічна структура експорту товарів	260
52. Географічна структура імпорту товарів	260
53. Обсяги експорту товарів за регіонами	261
54. Обсяги імпорту товарів за регіонами	262
55. Експорт товарів до країн СНД	263
56. Імпорт товарів з країн СНД	263
57. Експорт товарів до країн ЄС	264
58. Імпорт товарів з країн ЄС	265
59. Експорт окремих товарів	266
60. Імпорт окремих товарів	267
61. Динаміка структури експорту-імпорту послуг	268
62. Динаміка експорту-імпорту послуг за країнами світу	270
63. Прямі іноземні інвестиції в Україну за країнами світу	274
64. Прямі іноземні інвестиції зарубіжних країн в економіку України за видами економічної діяльності	275
65. Прямі інвестиції з України в економіку країн світу	276
66. Прямі інвестиції з підприємств України за видами економічної діяльності в економіку країн світу	277
67. Прямі іноземні інвестиції в регіони України	278
68. Прямі інвестиції з регіонів України в економіку країн світу	279
69. Зовнішній борг України	280
70. Індекси споживчих цін на основні групи товарів та послуг	282

71. Валютна структура зовнішнього боргу станом на 01.10.10 р. в розрізі секторів економіки та за початковим терміном до погашення	283
72. Індекси споживчих цін за регіонами	284
73. Індекси цін виробників промислової продукції	285
74. Індекси цін реалізації продукції сільського господарства сільськогосподарськими підприємствами	286
75. Індекси цін на будівельно-монтажні роботи	287
<i>Промисловість</i>	
76. Індекси промислової продукції за видами діяльності.....	288
77. Індекси промислової продукції за регіонами	289
78. Виробництво (видобуток) основних видів промислової продукції.....	290
<i>Сільське господарство</i>	
79. Продукція сільського господарства.....	292
80. Продукція сільського господарства за категоріями господарств.....	292
81. Індекси продукції сільського господарства за категоріями господарств	293
82. Рівень рентабельності основних видів продукції сільського господарства у сільськогосподарських підприємствах	293
83. Індекси продукції сільського господарства за регіонами	294
84. Реалізація продукції сільського господарства сільськогосподарськими підприємствами	295
85. Обсяг продукції сільського господарства, виданої пайовикам у рахунок орендної плати за землю та майнових паїв (часток)	296
86. Посівні площі основних сільськогосподарських культур	297
87. Виробництво основних сільськогосподарських культур.....	298
88. Урожайність основних сільськогосподарських культур.....	299
89. Виробництво основних сільськогосподарських культур за категоріями господарств	300
90. поголів'я худоби та птиці за категоріями господарств	301
91. Виробництво основних видів продукції тваринництва за категоріями господарств	302
92. Продуктивність худоби і птиці	303
<i>Інвестиції та будівельна діяльність</i>	
93. Капітальні інвестиції	303
94. Інвестиції в основний капітал за видами економічної діяльності	304
95. Індекси інвестицій в основний капітал за видами економічної діяльності	306
96. Інвестиції в основний капітал за регіонами	308
97. Інвестиції в основний капітал за джерелами фінансування	309
98. Основні показники будівництва.....	309
99. Індекси обсягів будівельних робіт за регіонами	310
100. Введення в дію окремих виробничих потужностей	311

101. Інвестиції в основний капітал у житлове будівництво за регіонами.....	312
102. Індекси інвестицій в основний капітал у житлове будівництво за регіонами.....	313
103. Введення в експлуатацію житла за регіонами	314

*Транспорт і зв'язок, оптова і роздрібна торгівля, ресторанне господарство
розвиток малого підприємництва*

104. Перевезення вантажів за видами транспорту	315
105. Індекси обсягу перевезення вантажів за видами транспорту.....	315
106. Вантажооборот за видами транспорту.....	316
107. Відправлення (перевезення) пасажирів за видами транспорту загального користування	316
108. Індекси обсягу відправлення (перевезення) пасажирів транспортом загального користування.....	317
109. Товарооборот торгівлі та ресторанного господарства	317
110. Продукція (послуги) підприємств пошти та зв'язку загального користування	318
111. Товарна структура гуртового товарообороту.....	319
112. Товарна структура гуртового товарообороту.....	324
113. Індекси фізичного обсягу роздрібного товарообороту підприємств.....	333
114. Роздрібний товарооборот підприємств за регіонами	334
115. Основні показники розвитку малих підприємств.....	335
116. Товарна структура роздрібного товарообороту підприємств.....	336
117. Кількість малих підприємств у розрахунку на 10 тис. осіб наявного населення за регіонами	342
118. Кількість найманих працівників малих підприємств за видами економічної діяльності.....	343
119. Кількість найманих працівників малих підприємств за видами економічної діяльності.....	344
120. Обсяги реалізованої продукції (робіт, послуг) малих підприємств за видами економічної діяльності.....	345
121. Обсяги реалізованої продукції (робіт, послуг) малих підприємств у загальному обсязі реалізованої продукції (робіт, послуг) за видами економічної діяльності.....	346

Демографічна ситуація

122. Кількість населення у 2000–2010 роках	347
123. Розподіл постійного населення за основними віковими групами за регіонами за 2000–2010 роки.....	348
124. Кількість народжених, померлих та природний приріст населення у 2000–2010 роках.....	354
125. Міграція населення за регіонами у 2002–2010 роках.....	355
126. Середня очікувана тривалість життя при народженні в Україні	360

Доходи населення, соціальне забезпечення

127. Доходи і витрати населення України.....	361
--	-----

128. Доходи населення за регіонами	362
129. Наявний дохід населення.....	363
130. Наявний дохід на одну особу	364
131. Витрати населення	365
132. Витрати населення на одну особу	366
133. Структура доходів та витрат населення України	367
134. Середньомісячна номінальна заробітна плата за видами економічної діяльності	368
135. Середньомісячна номінальна заробітна плата за регіонами.....	369
136. Індекси реальної заробітної плати за регіонами	370
137. Загальна заборгованість населенню із заробітної плати та соціальних виплат	371
138. Кількість пенсіонерів.....	372
139. Кількість пенсіонерів за регіонами.....	373
140. Середній розмір місячної пенсії.....	383

Ринок праці

141. Населення за економічною активністю.....	384
142. Кількість зайнятого населення за видами економічної діяльності	385
143. Зайнятість населення за регіонами.....	386
144. Безробіття населення (за методологією МОП) за регіонами	388
145. Безробітні (за методологією МОП) за тривалістю пошуку роботи.....	390
146. Попит і пропозиція робочої сили на ринку праці за регіонами	391

Соціальний розвиток

147. Основні показники здоров'я	394
148. Кількість осіб, які навчалися у навчальних закладах.....	395
149. Вищі навчальні заклади	396
150. Кількість легалізованих об'єднань громадян (за даними Міністерства юстиції України)	397
151. Кількість релігійних організацій (за даними Державного комітету України у справах національностей і релігій)	400

Правопорушення

152. Кількість зареєстрованих злочинів за окремими видами (за даними Міністерства внутрішніх справ України).....	400
153. Кількість зареєстрованих злочинів за регіонами (за даними Міністерства внутрішніх справ України).....	401
154. Кількість засуджених за вироками судів, що набрали законної чинності, за окремими видами злочинів (за даними Державної судової адміністрації України)	402

<i>Охорона навколишнього середовища</i>	
155. Основні показники водопостачання і водовідведення	402
156. Основні показники використання й охорони лісу, тваринних ресурсів і заповідних територій.....	403
157. Викиди забруднюючих речовин та діоксиду вуглецю в атмосферне повітря.....	404
158. Викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря за регіонами.....	405
159. Викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря у розрахунку на км ² за регіонами	406
<i>Окремі зіставлення по країнах світу</i>	
160. Кількість населення	407
161. Рівень безробіття.....	409
162. Валовий внутрішній продукт.....	411
163. Рівень зростання валового внутрішнього продукту	413
164. Валовий внутрішній продукт на одну особу	415
165. Індекс промислового виробництва	417
166. Індекс споживчих цін	419
167. Індекс людського розвитку та його складові у 2010 році.....	421
АВТОРСЬКИЙ КОЛЕКТИВ	422

ВИСТУП ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ ВІКТОРА ЯНУКОВИЧА ІЗ ЩОРІЧНИМ ПОСЛАННЯМ ДО ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ

Шановні співвітчизники!
Шановні народні депутати України!

Згідно з Конституцією України, сьогодні я представляю чергове Послання Президента до Верховної Ради «Про внутрішнє та зовнішнє становище України у 2011 році», в якому викладені основні економічні, соціальні та політичні підсумки минулого 2010 року.

Але Послання – це не лише звіт про стан справ у державі. Це в першу чергу – привід для серйозної розмови про проблеми сьогодення та перспективу нашого розвитку.

Рік тому, відразу після президентських виборів, я звернувся з посланням до народу України, де виклав основні контури майбутньої програми дій – в економіці, гуманітарній сфері, у внутрішній та зовнішній політиці.

Я відверто говорив про те, що зміни, яких потребує наше суспільство, вимагають від нас концентрації зусиль, довіри і терпіння. І наголошував на тому, що наш вибір – модернізація України, є незворотним. Водночас ми маємо розуміти, що політика глибоких змін буде проводитись в умовах глобальної світової нестабільності, нових криз і нових загроз, які ми повинні навчитись своєчасно попереджати і враховувати.

Сучасний світ швидко змінюється. Він стає багатополярним, більш складним і динамічним, з новими можливостями і викликами для розвитку кожної країни, кожної спільноти. Ускладнюється ситуація у світовій економіці. Водночас невпевнене економічне відновлення стикається із новими важкими випробуваннями.

З середини 2010 року відзначається стрімке зростання цін на базові сировинні ресурси. Глобальна інфляція здатна найближчим часом зірвати процес економічної стабілізації та підірвати соціальну рівновагу у багатьох країнах. Продовольча криза, включно із загрозою голоду в окремих густонаселених регіонах світу, та загострення проблем нестачі питної

води перетворюються на один із основних викликів людству на найближчу перспективу.

На цьому тлі загострюється боротьба за ресурси розвитку XXI століття. У глобальному просторі з'являється все більше конфліктних зон, напруженість у міжнародних відносинах відчутно зростає.

Особливого значення набувають проблеми екологічної і техногенної безпеки. Кліматичні зміни все більш впливають на цивілізаційний розвиток. Трагічні події в Японії стали справжнім потрясінням для усього людства. Землетрус спричинив тисячі жертв, радіаційну катастрофу та страждання мільйонів людей. Катастрофа ще раз засвідчила той очевидний факт, що лише спільні зусилля та взаємоповага дозволять людству рухатись далі шляхом технологічного та соціального прогресу.

Україна має свій трагічний досвід. І ми розраховуємо на те, що міжнародна конференція, приурочена до 25-ої річниці Чорнобильської катастрофи, стане серйозною віхою на шляху глобальної консолідації та вироблення механізмів взаємодії по колективному подоланню екологічних та техногенних загроз.

Останні події у Північній Африці, в країнах Близького Сходу ще раз засвідчили, що період політичних і економічних трансформацій в цих частинах світу буде складним і драматичним.

Але я впевнений, що повернення до часів глобального протистояння не буде. На заваді цьому стоїть загалом виважена і відповідальна політика провідних світових держав та усієї демократичної спільноти.

Шановні співвітчизники!

Зміни у світі гартують сильних.

З цієї трибуни я хочу звернутись до кожного українця із закликом: досить жалітись і принижуватись. Україна – сильна і амбітна держава. Настав час проявити український характер, довести і собі, і світові, що Україна – це країна-лідер.

На що ми мусимо спиратись у планах модернізації? В першу чергу, залишається незадіяним промислово-індустріальний і науковий потенціал нашої країни. Українська держава має унікальне географічне розташування, що створює ідеальні умови для розміщення виробництв, орієнтованих як на ринки ЄС, так і країн євро-азійського регіону.

Наша країна володіє покладами рідкісних природних копалин, що створює прекрасні можливості для розвитку виробництв. Україна є лідером по запасам чорнозему і має все необхідне для того, щоб вийти на позиції одного із аграрних лідерів сучасного світу. Але головне – потужний людський капітал.

Не дивлячись на кризові процеси у вітчизняній освіті, ми все ще маємо розвинену систему підготовки професійних кадрів. Значний потенціал зберігає вітчизняна академічна та університетська наука. Є великий кадровий резерв освіченої та професійної трудової сили. Цей капітал створює реальні передумови для розвитку в нашій країні високоінтелектуальних

виробництв та кластерів «економіки знань». В цих перевагах і потенціалі я бачу основу для стратегії розвитку до 2020 року і далі. І саме реалізація цього потенціалу розвитку дозволить вийти з кризового періоду в новій якості, з високим економічним статусом, з належним місцем у новому світовому розподілі праці.

Щоб докорінно змінити ситуацію, ми повинні побудувати демократичну модель політичної системи та сучасну, конкурентну державну владу. В їх основі – верховенство права, розвинена правова культура, збалансована представницька демократія, сильне самоврядування, ефективний державний менеджмент.

Україна сьогодні потребує якісно нової моделі економіки, в основі якої – висока продуктивність праці та ефективність виробництв, активні інвестиції у впровадження технологічних інновацій, сприятливий діловий клімат для підприємницької діяльності громадян. Пріоритетом має стати гуманізація розвитку, забезпечення нової якості життя людей, створення всіх необхідних умов для максимального розкриття їхнього творчого потенціалу.

Саме такими я бачу пріоритетні цілі політики реформ, які були ініційовані мною у 2010 році. І перші кроки вже здійснено. Нашими спільними зусиллями розроблено програму економічних реформ, почав активно працювати Комітет з економічних реформ. Прийнята ціла низка значущих нормативних актів, зокрема, конституційний закон про основні засади внутрішньої та зовнішньої політики, нові бюджетний та податковий кодекси.

У минулому році також започатковані реформи в різних сферах – судовій, регуляторній, державного управління, в освіті та медицині. Я підтримував громадську ініціативу щодо створення Конституційної асамблеї, мета якої – розробка пропозицій до оновлення політичної системи та внесення відповідних змін до Конституції. І це – лише частина наших починань.

Але, даючи загальну оцінку роботі влади за минулий період, чи можу я бути задоволений першими підсумками? Випереджаючі критиків та опонентів, відразу скажу – і відкрито скажу – ні. Із задумів та планів на 2010 рік ми спромоглися реалізувати щонайбільше третину.

В чому я бачу причини низької ефективності? Перш за все, 2010 рік засвідчив, що далеко не в усьому влада і суспільство були готові до запропонованих змін. Бюрократизована державна машина, що виживала за будь-якої влади, по інерції намагається зберегти свої звичні механізми управління, свої адміністративні можливості та корупційні схеми тіньового заробітку.

Національний бізнес, як великий, так і малий, поки що займає вичікувальну позицію: або критика, або спостерігача. Навіть так звані підприємницькі майдани – були скоріше критичною реакцією на дії Уряду, аніж продуктивною пропозицією з конкретними і обґрунтованими проектами для влади.

І врешті-решт, мільйони наших людей за 20 років незалежності дійсно втомилися від очікувань якісних змін. Певною мірою суспільство призвичаїлось

виживати, спираючись лише на власні сили та можливості. І я розумію побоювання людей, що будь які радикальні зміни можуть погіршити і без того складне їх життя.

Але висновок – категоричний: потрібно зламати практику зволікань та інерції, подолати розгубленість політиків та бюрократичний саботаж. Запит на зміни, саме на якісні зміни сьогодні став ключовою вимогою до влади, до бізнесу, до громадськості.

Але щоб реформи стали дійсно спільною справою держави, бізнесу, громадянського суспільства, потрібні чіткі і якісні, суспільно значущі орієнтири на майбутнє. Наші дії по модернізації країни будуть мати успіх лише за умови, якщо кожен крок буде підпорядкований завданням гуманістичного розвитку суспільства, зміцнення та розкриття потенціалу нашого людського капіталу. Саме в цьому полягає зміст Цілей Розвитку Тисячоліття, що визначені в Декларації Тисячоліття ООН. І цей гуманістичний зміст закладено в пакет реформ, що націлені на розвиток соціального капіталу.

Перш за все, мова йде про радикальне подолання корупції. Корупція в Україні – системне явище. Вона руйнує державу і принижує кожного громадянина, який вимушений захищати свої інтереси на основі «тіньових стосунків» з чиновниками. Сьогодні корупція стала безпосередньою загрозою конституційним правам і свободам громадян. Тому ліквідація корупційних схем та термінове схвалення антикорупційних законів – це моя категорична вимога.

Але навіть цих кроків замало. «Тіньові» корупційні послуги та корупційну ренту ми зможемо подолати лише за умови, якщо на боротьбу підніметься вся громадськість. Я підтримаю всі ініціативи, що пов'язані з моніторингом та виявленням корупціонерів, де б вони не працювали і якою б владою не володіли. Подолання корупції – це також важливий додатковий ресурс економічного розвитку.

Вимагаю від правоохоронного сектору та від нашого суддівського корпусу неухильного дотримання закону, чесності в розслідуванні справ та при винесенні судового вироку. Саме так ми зможемо поставити крапку і в тих справах, які тривалий час хвилюють суспільство. Розслідування зловживань високопосадовців з урядових кабінетів, злочинів проти журналістів та відомих громадських діячів будуть доведені до логічного завершення.

Роками замовчувалась і проблема наркоманії в Україні. На сьогодні розповсюдження наркотичних засобів та рівень організації наркоторгівлі набув рівня національної загрози. Боротьба з наркотиками – це боротьба за майбутнє як у людському вимірі, так і в фінансовому. Торік ми оголосили війну наркоманії та наркоторгівлі. У якнайкоротші терміни чекаю від СБУ та МВС відповідних пропозицій та програм дій.

Особлива увага і піклування – до охорони здоров'я. І у цій сфері наша першочергова турбота – про дітей, матерів та батьків. В чому головний сенс реформи охорони здоров'я?

Перш за все, базові гарантовані медичні послуги мають бути беззаперечно забезпечені фінансово і технологічно. Це безпосереднє завдання Мі-

ністерству охорони здоров'я. В родини мають повернутися сімейні лікарі, які будуть відповідати і турбуватись про здоров'я кожної дитини, її батьків. Запрацює страхова медицина для тих, хто заробляє і користується страховими послугами.

Модернізація економіки, зміни в соціальній системі захисту, медицині, інших сферах вимагають і нової якості освіти.

Уже не перший рік Україну лихоманить від різних експериментів та новацій у цій сфері. Розумію хвилювання студентства, батьків, вчителів щодо нестабільності освітньої галузі. Але ж давайте також говорити відверто про реальний стан справ. Сотні вищих навчальних закладів, де формальний підхід до отримання диплома переважає над якістю. Переважання спеціальностей гуманітарного напрямку над технічними, що вже призводить до дефіциту таких важливих професій як інженер, технолог, конструктор тощо.

Ще гостріша ситуація в середніх школах та дошкільних закладах. Нині сотні і тисячі українських шкіл та дитячих садків ледь зводять кінці з кінцями. Професії вчителя та вихователя залишаються непрестижними. Послідовне підвищення доходів вчителів, вихователів та реалізація програми «соціальне житло» мають уже найближчим часом повернути довіру і надію цих прекрасних людей до держави.

Переконаний, у питанні реформи освіти ми усі маємо бути союзниками. Це – загальнонаціональна справа. Розглядаю реформу освіти як одне з ключових завдань 2011 і наступних років.

Подолання корупції у цій сфері, раціональне використання бюджетних ресурсів держави та місцевої влади, підготовка кадрів, впровадження сучасних технологій, формування доступних навчальних електронних бібліотек – ключові напрямки реформи.

Вимагаю від Уряду зваженої програми реформування освіти, яка спиратиметься на широку соціальну підтримку. Реформа освіти та виховання має пройти широку громадську експертизу.

Зі свого боку я зроблю все, щоб ці реформи супроводжувались максимально швидким впровадженням сучасних технологій: комп'ютеризація шкіл, електронні підручники, бази даних національної та світової літератури. Переконаний, що саме через реформу освіти ми зможемо впритул підійти і до радикальних змін у сфері науки, яка також потребує не лише підтримки, але й глибокого реформування.

Велика надія – на університети, науково-дослідні установи та наукові центри, які навчаються поєднувати фундаментальну науку з практикою, інноваційними та технологічними рішеннями. Прискорене комерційне впровадження наукових розробок – це ключ до розвитку інноваційної економіки. Тому реформа науки, на мою думку, має бути тісно поєднана з завданням розвитку національної інноваційної інфраструктури.

Ще один пріоритет соціальних змін – реформа пенсійної системи. У мене дуже багато зауважень до ідеології останніх напрацювань. Я їх ви-

словлював прямо і відкрито. Головна мета цієї реформи – гарантувати достойну старість нашим батькам і, водночас, забезпечити високий рівень захищеності молодих поколінь, наших дітей.

Для цього потрібно оптимізувати ситуацію з Пенсійним фондом, не допустити його знекровлення і залежності від державного бюджету. Необхідно нарешті навести порядок з необґрунтованими привілеями. Лише праця і власні досягнення будуть критерієм рівня пенсійного забезпечення.

Потрібні і нові механізми накопичення трудових внесків працюючих. Врешті-решт, потрібно максимально ефективно використовувати страхові накопичення як ресурс для розвитку економіки, в гарантованих і захищених державою сферах. В результаті пенсійна система майбутнього перестане бути тягарем для держави. Вона стане ефективним і надійним джерелом соціального забезпечення і додатковим ресурсом економічного розвитку.

Сьогодні як ніколи стає актуальною і реалізація нових проектів у культурній сфері.

Я переконаний, що розвиток суспільного мовлення, модернізація каналу «Культура», створення в музейному комплексі «Мистецький арсенал» справжнього культурно-освітнього центру, розвиток сучасного українського кіновиробництва, формування єдиної бібліотеки української та світової літературної спадщини – це ті практичні проекти, які забезпечать нову якість освіти і знань для кожного, незалежно від віку і місця проживання.

Дорогі співвітчизники! Шановні гості!

Економічні зрушення, розпочаті в минулому році, лише набирають обертів. Вже в цьому році ми в рамках програми реформ визначили 21 напрямків роботи. І кожен з цих напрямків, з планом реалізації, чітко окреслений в Національному плані дій, проект якого вже готовий до втілення.

Водночас амбітні цілі, які ми проголосили в 2010 році, потребують більш глибокого осмислення та нових акцентів економічної політики на довготривалу перспективу – як мінімум, до 2020 року.

Основне довгострокове завдання, яке стоїть сьогодні перед нами – темпи і якість зростання конкурентоспроможності економіки, підвищення продуктивності праці. Необхідно визнати: сьогодні національна економіка залишається здебільшого неефективною, залежною від кон'юнктури на зовнішніх фінансових і товарних ринках. До цього часу у структурі вітчизняної промисловості зберігається домінування старих технологічних укладів та виробництва продукції з низькою доданою вартістю. Базові галузі надзвичайно витратні. Рівень енергоємності ВВП в Україні дотепер перевищує середні показники по СНД та майже втричі – економічно розвинених країн світу. І це одна з головних причин нашої залежності від імпорту енергоносіїв у невикористано великих обсягах.

Відтак, першочерговим пріоритетом для України у середньостроковій перспективі є прискорення інноваційного розвитку, технічне та техноло-

гічне оновлення виробничих потужностей, розвиток виробництв 5-го та 6-го технологічних укладів.

Безумовно, структурна перебудова національної промисловості України, підвищення її ефективності та конкурентоспроможності потребуватиме значних інвестицій. Тому успіх інноваційної стратегії буде безпосередньо залежати від здатності держави забезпечити сприятливий інвестиційний клімат, створити належні умови для спрямування фінансових, технологічних та організаційних ресурсів на інноваційні цілі.

З огляду на це 2011 рік має стати періодом побудови нової нормативно-правової бази захисту прав та інтересів інвесторів, впровадження сучасних механізмів промислової політики та надання державної підтримки високотехнологічним підприємствам та секторам економіки.

Водночас в Україні залишається значний нереалізований потенціал внутрішнього інвестування. Для того, щоб мобілізувати ці ресурси в першу чергу необхідно зацікавити громадянина інвестувати у майбутнє. Уряд має для цього всі необхідні механізми. У Комітеті економічних реформ ми визначили три важливих до цих пір незадіяних ресурсів розвитку.

По-перше, — це дерегуляція та стимулювання підприємницької ініціативи.

За умови якісної та системної регуляторної реформи вже наступного року можемо розраховувати на вагомий ефект — додаткове зростання ВВП на 2% порівняно з минулим роком та збільшення бюджетних надходжень щонайменше на 6 млрд. гривень.

Особлива увага — розвитку малого та середнього бізнесу. Зокрема, саме бізнес середньої ланки найбільш орієнтований на інноваційні рішення та проривні технології. Ефективне використання механізму державно-приватного партнерства дозволить нам спільно сформулювати нові галузі виробництва.

По-друге, — це прискорення процесу приватизації.

При раціональній організації процесу державний бюджет може щорічно додатково отримувати десятки мільярдів гривень. Водночас прихід ефективного власника розблокує процес технічної та технологічної модернізації виробництв, дозволить підвищити продуктивність праці, а також сприятиме збільшенню доходів державного бюджету за рахунок надходження додаткових податків.

По-третє, — земля.

На сьогоднішній мораторій на купівлю-продаж земель сільськогосподарського призначення гальмує розвиток вітчизняного сільського господарства. Заборона робить неможливим створення ефективних сільськогосподарських підприємств на основі концентрації земельної власності. Відтак, заходи щодо запровадження регульованого ринку земель сільськогосподарського призначення слід розпочинати першочергово та невідкладно.

Основне завдання — запуск найближчими роками повноцінного земельного ринку і одночасно, створення надійних правових гарантій використання землі за прямим призначенням. Водночас наголошую, всі кроки в цьому напрямку будуть здійснюватися в широкому діалозі з громадськістю. Жодна фермерська родина, що працює на землі, не буде дискримінована.

Шановні колеги!

Майбутнє України як процвітаючої європейської держави залежить насамперед від усіх нас. Тому особливого значення в рамках курсу реформ набуває реформування сектору безпеки і оборони. Слід визнати, протягом двадцяти років незалежності цій визначальній складовій держави належної уваги не надавалося. Тривалий час Україна «споживала» свій безпековий ресурс за рахунок спадщини, що дісталася нашій країні з розпадом колишнього СРСР. Сьогодні цей ресурс майже вичерпаний. Нині в Україні сектор безпеки та оборони критично послаблений. Зараз ми виправляємо цю ситуацію.

Протягом 2010 року ухвалено радикальні рішення щодо розвитку вітчизняного оборонно-промислового комплексу. Створено нову схему управління ним. У 2010 році нами була підготовлена оновлена Стратегія національної безпеки України.

Вже опрацьовано якісно нову Воєнну доктрину, яка враховує зміни військово-політичної обстановки і виходить із позаблокової політики нашої держави. Йде розробка нової Концепції реформування Збройних Сил України, яка визначить нову модель ЗСУ.

В цьому контексті хочу ще раз підкреслити: політика позаблоковості — наріжний камінь української зовнішньої і безпекової доктрини. Позаблоковість розглядається Україною як послідовна позиція захисту національних інтересів без участі у військових союзах, що створює необхідні можливості для розвитку партнерських, взаємовигідних стосунків із іншими державами та міжнародними організаціями за усіма напрямками.

Ми виходимо з розуміння, що більшість сучасних викликів та загроз мають глобальний характер. Їх подолання вимагає об'єднання зусиль країн світу та спільних підходів до забезпечення регіональної та глобальної безпеки. І Україна готова до такої співпраці.

Нашим основним пріоритетом сьогодні є підтримка курсу на глобальне ядерне роззброєння, активна участь у створенні загальноєвропейської системи безпеки і пошук шляхів для остаточної демілітаризації Європейського континенту. Україна буде послідовною у підтримці ідеї створення без'ядерної зони в центрально-східноєвропейському регіоні. Для досягнення цієї мети наша держава відкрита для діалогу і співпраці зі всіма країнами-партнерами та міжнародними безпековими організаціями.

Зокрема, Україна буде продовжувати взаємодію з НАТО, реалізовувати спільні проекти з країнами ОБСЄ, ОДКБ, іншими регіональними безпековими структурами.

Україна була і залишиться контрибутором миру і стабільності в глобальному вимірі. Україна і надалі буде брати активну участь у миротворчій діяльності ООН.

Вже понад рік Україна реалізовує якісно новий зовнішньополітичний курс, в основу якого покладена концепція національного прагматизму. Її базовими елементами стали позаблоковий вибір, ідеологічно нейтральна політика партнерства у відносинах з Росією та країнами СНД, з Європейським Союзом, Сполученими Штатами, Туреччиною, Китаєм, країнами АСЕАН, іншими державами та регіональними об'єднаннями.

Відмовившись від ідеологічних кліше у зовнішній політиці, Україна змогла істотно розширити коло партнерів, розвивати нові вектори дипломатичної активності. Почали налагоджуватись контакти з країнами Центральної та Південно-Східної Азії, Латинської Америки. Відбувся прорив у відносинах із Китайською Народною Республікою.

Фундаментальною складовою концепції національного прагматизму є стратегія європейської інтеграції України. Сьогодні Україна веде активний переговорний процес щодо Угоди про асоціацію. Підписання цієї Угоди створить передумови для повноцінної інтеграції України у європейський економічний, соціальний, культурний та правовий простори. Вже у цьому році ми прагнемо шляхом компромісу усунути розбіжності в позиціях і вийти на остаточне підписання Угоди про асоціацію та створення Зони вільної торгівлі.

У 2010 році Україна та ЄС зробили якісний крок уперед у сфері безвізового діалогу. В ході Саміту Україна–ЄС було оголошено про надання Україні Плану дій з лібералізації візового режиму. Для подальшого просування до безвізового режиму з ЄС у 2011 році ми маємо виконати ряд технічних завдань. Зокрема, у сферах безпеки документів, міграції, охорони громадського порядку. Переконали, що до кінця року ми це зробимо.

Хочу наголосити, що євроінтеграційний курс не був і не буде зашкоджувати розвитку стратегічного партнерства з Росією. Для України нормалізація відносин з Росією стала невід'ємною складовою її європейського вибору. У 2010 році ми виконали важливу частину двостороннього порядку денного: відновили повноцінний діалог, економічне співробітництво і вийшли на нову формулу стратегічного партнерства України та Росії.

Черговим свідченням серйозності наших намірів і закономірним результатом спільної роботи у найближчій перспективі стане підписання Декларації про зміст українсько-російського стратегічного партнерства. Водночас наша принципова позиція в тому, що двосторонні відносини мають базуватися на взаємній повазі національних інтересів.

Саме на цій основі ми сьогодні розглядаємо питання співпраці України з Митним союзом. Вважаю, що подальший розвиток стосунків з Митним союзом буде спиратись на нову договірну базу щодо угод про вільну торгівлю та можливу пакетну угоду про співпрацю за формулою «3+1». Це

дасть нам змогу забезпечити реальний курс на зближення європейського та євро-азійського економічних просторів.

Ми і надалі розвиватимемо відносини стратегічного партнерства із Сполученими Штатами Америки на основі Хартії 2008 року. Ми надаємо пріоритетного значення політичному діалогу в безпековій сфері, взаємодії у боротьбі з міжнародним тероризмом і врегулюванні конфліктів. Україна залишатиметься надійним партнером Сполучених Штатів у підтриманні стратегічної стабільності і безпеки. Це наша незмінна позиція.

Шановні співвітчизники!

Наше завдання – витягнути Україну з історичної «ями» перехідного періоду, в яку вона потрапила через постійні кризи, через боротьбу за владу і власність. Гарантувати реалізацію неписаних, але життєво важливих, невід’ємних прав кожного громадянина на вільний розвиток, на успіх, на чесне життя і на звичайне людське щастя жити в справедливому, вільному і відкритому суспільстві. Забезпечити на практиці справедливість і верховенство права. Злочин має бути засуджений і покараний – морально, адміністративно і кримінально.

Переконаний, що вже в цьому році ми змінимо ставлення громадян до права і повернемо людям віру у справедливість закону і незворотність покарання. Україна має стати країною-сучасником 21 століття, а не периферією і ресурсом для розвитку інших. Ствердитись як сучасна політична нація, що творить історію разом з найбільш амбітними та енергійними суспільствами. Врешті-решт, ми разом забезпечимо поступальний розвиток демократичних інститутів, створимо спільними зусиллями нову Україну.

В цих завданнях – філософія реформ, сенс ідеї модернізації України.

Саме в реалізації цих завдань, на моє глибоке переконання, полягає наша спільна національна мета.

Дякую за увагу.

Президент України

Віктор ЯНУКОВИЧ

Київ, 07.04.2011

МОДЕРНІЗАЦІЯ УКРАЇНИ – НАШ СТРАТЕГІЧНИЙ ВИБІР

ВСТУП.

ЧАС АКТИВНИХ ДІЙ

У 2011 році Україна відзначає 20-річчя незалежності. Час становлення нашої молоді держави збігся з процесами глобальної трансформації, що радикально вплинули на життя всієї світової спільноти. У цих умовах зволікання з назрілими модернізаційними змінами, кризові політичні процеси та глибоке соціальне розшарування гальмували розвиток України, підривали її суверенітет, відкидали країну на узбіччя світового прогресу.

Настав час змін. Довести своє право на гідне місце серед розвинених держав світу, утвердити національну конкурентоспроможність, забезпечити стійкий соціально-економічний розвиток і високі стандарти життя громадян – такі питання постають сьогодні на порядку денному розвитку країни.

Під впливом кризових процесів світ утратив колишню статичність, надаючи амбітним країнам можливість реалізувати свій запит на лідерство.

Світова криза вже вийшла за суто економічні межі. За фінансово-економічними потрясіннями розгортаються нові національні, релігійні та соціальні рухи. Бурхливі процеси економічних і політичних змін відбуваються практично на всіх континентах.

Змінюється світовий геополітичний ландшафт. Він стає багатополярним і багатовимірним водночас. Прискорюються процеси регіональної інтеграції. З'являються нові країни-лідери, що претендують на провідні позиції у посткризовому світі.

Глобалізований світ створив унікальні умови для соціальних комунікацій, але водночас постійно спонукає до загострення конкуренції за право на розвиток, гідний рівень достатку та самоствердження.

Захист гуманістичних цінностей і політичних ідеалів щоразу вступає у конфлікт з намаганнями досягти матеріальних і споживчих стандартів найрозвине-

ніших країн світу. Реальні протиріччя між глобальною нерівністю та прагненням справедливості поглиблюють конфліктність як в окремих країнах, так і загалом на міжнародному рівні.

Народи в різних частинах світу формують власні моделі ефективної держави, позбавленої корпоративного егоїзму. Триває пошук нових можливостей і напрямів розвитку національних економік, зміцнення позицій національного капіталу за рахунок розвитку реального сектору економіки й запровадження новітніх технологій.

Усе це посилює конкуренцію за ресурси розвитку (енергоносії, інші корисні копалини, землю, запаси питної води), доступ до ринків збуту, геокультурний вплив на суспільний розвиток.

Але чи стануть ці процеси основою для економічного зростання, нової хвилі демократії та соціально-економічного прогресу, чи, навпаки, призведуть до консервації розвитку та виникнення конфліктів? Відповідь сьогодні залежить від кожної нації, кожної держави.

Пошук власної моделі розвитку – це передусім намагання визначити оптимальний шлях побудови сучасної, конкурентоспроможної, привабливої для життя країни. У кожній державі буде своє бачення і своя модель поступу, але, незважаючи на розмаїття підходів, сьогодні можна виокремити основні складники національного успіху. Безперервна модернізація та інноваційність – такою має бути універсальна формула не тільки політичного й економічного, а й соціального, культурного, гуманітарного розвитку.

У сучасному світі стійкий розвиток ґрунтується на поєднанні стабільності й упорядкованості з постійними змінами та вдосконаленнями. Хто зупиняється – той відстає, втрачає конкурентоспроможність і шанс на еволюційний, поступальний прогрес.

Наші стартові умови для включення у змагання за глобальне лідерство були далекі від оптимальних. Україна увійшла у світову кризу політично розхитаною, економічно і соціально розбалансованою. Втрати національної економіки і соціальна ціна цих втрат виявилися невинувато високими. Але ми спроможні гідно вийти з кризи.

Після президентських виборів 2010 року країна взяла курс на модернізацію всіх сфер життя. Основні завдання та принципи цієї модернізації визначені в президентській Програмі економічних реформ «Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава».

Стабілізація влади, започаткування стратегічних економічних і соціальних перетворень, збалансована і прагматична зовнішня політика надають Україні реальний шанс перетворитися з жертви кризи на будівничого посткризового світу.

Нова модернізаційна стратегія визначає низку базових пріоритетів.

Передусім – творення сучасної, конкурентоспроможної держави, визначальними характеристиками якої є верховенство права і розвинена правова культура, збалансована представницька демократія, сильне самоврядування, дисциплінований і мобільний державний менеджмент.

Другий пріоритет – гуманізація розвитку, що означає передусім збільшення соціальних інвестицій у людський капітал, формування сучасної інфраструктури життєзабезпечення. Відтак пріоритетами реформування було визначено: модернізацію систем освіти та охорони здоров'я; підвищення соціальних стандартів; становлення культури творчого використання вільного часу та розвиток національних культурних індустрій.

Третій пріоритет – запровадження прогресивної моделі розвитку, що поєднує тактику реформаційних змін зі стратегічними орієнтирами та пріоритета-

ми соціально-економічного розвитку з метою забезпечення ефекту «безперервної модернізації».

Четвертий пріоритет – зовнішня політика ствердження національних інтересів у глобалізованому світі. Її основою є прагнення до розбудови рівноправних відносин з партнерами на принципах міжнародного права, відмова від участі у воєнно-політичних блоках, інтеграція з Європейським Союзом і розвиток відносин стратегічного партнерства з Російською Федерацією, США та країнами «Великої двадцятки».

Відповідно до цих принципів 2010 року було розпочато цикл економічних, суспільно-політичних, адміністративних перетворень, здійснено корекцію зовнішньополітичного курсу держави.

2011 рік має стати роком подальшого втілення стратегії модернізації країни, створення умов для незворотності модернізаційних змін.

Одним з першочергових завдань на 2011 рік є модернізація держави, формування оновленої ефективної влади, здатної до впровадження системних і послідовних рішень. Це потребуватиме завершення адміністративної та початку адміністративно-територіальної реформи, подальшого вдосконалення виборчої системи, створення необхідної правової бази й дієвого механізму боротьби з корупцією.

Для модернізації держави ключового значення набуває завершення конституційної реформи. Стабілізація конституційного простору, забезпечена минулого року, уможливила припинення тривалого політичного конфлікту, збалансувала відносини між гілками влади.

У 2011 році завдяки новому конституційному процесу, що започатковується через Конституційну Асамблею, має бути зроблено крок до утвердження якісно нової демократичної моделі політичної системи європейського зразка. Ця нова система має повністю забезпечувати принципи дотримання прав і свобод людини й громадянина, народовладдя, верховенства права, поділу влади, неподільності національного суверенітету.

Серед завдань року – забезпечення комплексної реформи соціальної та гуманітарної політики держави. Першочерговими завданнями реформування є подолання бідності, створення справедливої системи пенсійного та соціального забезпечення, дієвої та ефективної системи охорони здоров'я, забезпечення рівного доступу всіх громадян до якісної освіти.

Тільки докорінно оновивши всю систему соціального забезпечення, можна створити передумови для переходу суспільства на новий рівень соціально-економічного розвитку. Саме позитивні соціальні наслідки реформ слугуватимуть основною гарантією незворотності модернізаційних змін.

У 2011 році буде продовжено політику розвитку та підтримки підприємництва. Зокрема, йдеться про подальшу дерегуляцію підприємницької діяльності, спрощення та вдосконалення податкового законодавства, стимулювання інвестиційної активності бізнесу.

Буде забезпечено стабільність сектору державних фінансів, упровадження нових бюджетних і податкових стимулів для економіки, підвищення ефективності бюджетних, насамперед інвестиційних видатків.

Завданням року має стати комплексна реформа аграрного сектору, основою якої є реформа земельних відносин, що передбачає створення протягом двох років повноцінного земельного ринку і забезпечення надійних правових гарантій щодо землекористування.

Підґрунтям посткризового відновлення економічного зростання є створення умов для якнайшвидшого відновлення економік регіонів України. Першочерговим завданням на цьому напрямі є реформування державного управління регіональним розвитком і забезпечення повноцінного розвитку територій.

Глибокі зміни мають бути започатковані у секторі безпеки, правоохоронних органах та безпекових структурах, прокуратурі, армії. Українська держава має опрацювати підходи й розпочати здійснення докорінної реформи Збройних сил, формування їх нової моделі. Серед першочергових завдань у цій царині – створення нової нормативно-правової бази, ефективне цільове використання коштів.

У зовнішній політиці завданням 2011 року є успішне завершення переговорного процесу між Україною та ЄС щодо набуття Україною асоційованого членства та підписання угоди про зону вільної торгівлі, отримання безвізового режиму.

Водночас Україна братиме активну участь у формуванні нової системи безпеки та співробітництва на європейському субконтиненті. Позаблокова політика надає Україні можливість бути важливою ланкою налагодження довіри та співробітництва між країнами регіону, широко долучатися до багатостороннього діалогу щодо майбутнього загальноєвропейської безпеки.

Важливим напрямом зовнішньої політики України у 2011 році має стати поглиблення відносин стратегічного партнерства з Росією та США. Першочерговими завданнями на цих напрямках є завершення роботи над підготовкою довгострокової програми економічного співробітництва з Російською Федерацією і продовження практичної реалізації положень Хартії про стратегічне партнерство між Україною та США.

Також не можна послаблювати увагу до розвитку співпраці України з країнами – центрами зростання світової економіки. Найближче завдання – визначити формат відносин, що відповідає українським національним інтересам і можливостям двосторонньої співпраці.

Під впливом мінливої кон'юнктури ситуація у світі найближчим часом змінюватиметься. Актуальною є загроза «другої хвилі» світової економічної кризи.

Наше спільне завдання в цих складних умовах – без зволікань і зупинок рухатися курсом соціально-економічних реформ і модернізації країни.

РОЗДІЛ І.

МОДЕРНІЗАЦІЯ ДЕРЖАВИ

1.1. СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНИЙ РОЗВИТОК УКРАЇНИ В 2010 РОЦІ. СУСПІЛЬСТВО І ДЕРЖАВА: ПОВЕРНЕННЯ ДОВІРИ

Головною подією суспільно-політичного розвитку України в 2010 році стали президентські вибори, що означали не лише формальну зміну влади, а й зміну характеру розвитку суспільства та держави. Пріоритетними завданнями в цій царині є політична стабілізація та консолідація влади. Цього вдалося досягти завдяки створенню реальної та дієвої парламентської більшості, формуванню нового Кабінету Міністрів, подоланню протистояння між вищими органами державної влади.

Восени 2010 року після місцевих виборів відбулося оновлення органів місцевого самоврядування. І президентські, і місцеві вибори навіть зі справедливими застереженнями щодо них з боку вітчизняних і міжнародних експертів, у цілому відповідають засадничим демократичним критеріям. Визнання цього світовою спільнотою дозволяє стверджувати про впевнене продовження демократичного транзиту українського суспільства.

У 2011 рік Україна увійшла з рішенням Конституційного Суду щодо неконституційності змін до Основного Закону, ухвалених у 2004 р. Саме Конституція 1996 р. може стати тією політико-правовою моделлю, від якої слід відштовхуватися при модернізації політичної системи країни в інтересах кожного громадянина і суспільства в цілому.

Важливою особливістю минулого року стало те, що вперше за багато років у системі державної влади здійснено низку практичних кроків щодо ініціювання комплексних реформ у різних сферах суспільного життя: створено відповідні інституції, започатковано адміністративну реформу, розроблено і розпочато реалізацію програми економічних реформ, завершено

перший етап реформування судової системи тощо. Значної корекції зазнала державна політика у сфері зовнішніх відносин та в гуманітарній сфері.

Знаковим наслідком політичних змін стала активізація суспільних дискусій щодо наріжних питань суспільного розвитку: цивілізаційного вибору країни, зовнішньо- та внутрішньополітичних пріоритетів, особливостей демократичного розвитку, концепції економічних реформ тощо.

2010 рік можна розглядати як своєрідний час переосмислення засад суспільно-політичного розвитку України, результатом якого мають стати подальші якісні зміни у функціонуванні держави та житті суспільства загалом.

Водночас 2010 рік був позначений і низкою проблемних явищ у суспільно-політичному розвитку країни. Так, залишається гострою проблема політичної відповідальності виборних осіб, стійкості політичної структуризації представницьких органів влади, відсутній системний діалог між більшістю та опозицією у Верховній Раді України, недосконалою залишається система зворотного зв'язку влади та суспільства. Як наслідок, не вдалося забезпечити одночасного вирішення завдань підвищення ефективності діяльності органів влади та поглиблення процесів демократизації суспільства, широку суспільну підтримку програми реформ.

Таким чином, основним викликом для країни у суспільно-політичній сфері є необхідність синхронного продовження курсу реформ і розширення їх соціальної бази, збереження позитивних тенденцій підвищення дієздатності органів влади та зміцнення демократичних інститутів. Дієва відповідь на цей виклик неможлива без підвищення рівня довіри у суспільстві, зокрема довіри до органів та інститутів влади.

Кардинально змінити ситуацію, що склалася в цій сфері, можна через розширення можливостей громадської участі, перетворення громадян на впливового суб'єкта трансформацій, формування у суспільстві усвідомлення підзвітності влади та можливості впливати на неї. Досягнення цієї мети потребує глибоких і системних змін усіх основних складників політичної сфери суспільного життя.

На рівні політичних інститутів – посилення представницьких органів влади з одночасним зміцненням механізмів громадського контролю. На рівні відносин між органами влади та громадянським суспільством – підвищення відкритості та прозорості влади, удосконалення механізмів участі громадськості в розробленні, ухваленні та реалізації управлінських рішень, механізмів громадського контролю. На рівні політичної культури – подолання патерналістського комплексу у ставленні громадян до влади, становлення активістського типу політичної культури з одночасним зростанням у середовищі представників влади та управління почуття відповідальності за результати своєї діяльності.

1.2. УТВЕРДЖЕННЯ ЗАСАД РЕСПУБЛІКАНІЗМУ ТА РОЗШИРЕННЯ ГРОМАДСЬКОЇ УЧАСТІ

громадськості на дієвого суб'єкта суспільних перетворень є одним із перших етапів суспільних реформ.

Однією з основних проблем здійснення суспільних реформ на даний момент є низький ступінь участі громадян у процесах їх розроблення, реалізації та коригування. Відповідно, розширення соціальної бази реформ, перетворення

Концептуальною основою наступних етапів має стати республіканізм з його кредо «країна як спільна справа». Настав час запровадження суспільної моделі, відповідно до якої питання життєдіяльності суспільства вирішується самими громадянами та добровільно створеними ними об'єднаннями на основі узгодження індивідуальних і групових інтересів. Успішне функціонування такої моделі передбачає набуття громадянами нових якостей патріотичного налаштування, політичної та соціальної активності, вимогливості до влади у поєднанні з особистою відповідальністю.

Досягнення цієї мети має становити увесь зміст запланованої реформи політичної системи, зміни усіх її складників – форми правління, виборчої системи, системи державного управління, системи місцевого самоврядування, адміністративно-територіального устрою.

Основним суспільним інститутом, що реалізує на практиці принципи республіканізму, є громадянське суспільство. Успіх реформ значною мірою залежить від рівня його розвитку, від ступеня участі громадян у різних формах самоорганізованої суспільної активності.

Стан громадянського суспільства традиційно характеризується суперечністю між позитивною динамікою кількісних і стабільними низькими значеннями якісних показників. Дані Державної служби статистики України фіксують стійку позитивну динаміку кількості організацій громадянського суспільства за останні 7 років (табл.)

Таблиця

Кількість об'єднань громадян в Україні (2005–2011 рр.)

Роки Організації	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Громадські організації та їх осередки	43152	46682	50706	54862	59321	63899	67696
Профспілки та їх місцеві об'єднання	14192	15639	17360	20405	22678	24649	26340
Благодійні організації	8928	9590	10319	10988	11660	12267	12860

Водночас систематичний соціологічний моніторинг «Українське суспільство» Інституту соціології НАН України за 2004–2010 рр. засвідчує вкрай низькі якісні показники суспільної активності населення. Так, 83 % громадян України не є учасниками жодної громадської, політичної організації чи руху. За даними того самого моніторингу в 2010 р. благодійним фондам і громадським організаціям переважно або цілком довіряли лише 15,5 % громадян.

Підтвердженням низької спроможності більшості зареєстрованих громадських організацій є їх пасивність, що яскраво виявляється на тлі оперативної самоорганізації громадян у нові структури та рухи у разі настання реальної загрози обмеження чи порушення громадянських прав.

Активізація громадянського суспільства залежить, зокрема, від дії соціально-економічних і соціокультурних чинників. Фінансово-економічна криза 2008-2009 рр. призвела до істотного зниження рівня реальних доходів громадян, що негативно вплинуло на рівень масової активності внаслідок збільшення кількості людей, зосереджених на питаннях повсякденного виживання. Ця ситуація значною мірою збереглася впродовж 2010 р. Але зараз влада, політичні партії та громадські організації можуть скористатися трендом поступового

покращення економічної ситуації для розширення та активізації суспільно-політичної активності населення. Нехтування такою можливістю стало б неоправною помилкою при здійсненні політичної реформи.

Зміни в політичній системі України, що відбулися протягом 2010 року, підвели формальну риску під «помаранчевим» періодом у політичній історії України. У суспільній свідомості значно поширилося сприйняття зазначеного періоду як доби нездійснених надій, істотно збільшилося розчарування громадян у політиці та політиках. Але при цьому почало стимулювати пошук альтернативних політичним механізмів висловлення громадянської позиції, зокрема через інститути громадянського суспільства.

Кроки, здійснювані впродовж 2010 року в межах реалізації комплексних суспільних реформ, позитивно вплинули на стан громадянської активності, надали поштовх новим формам і принципам громадської самоорганізації. Найпомітнішим виявом останніх у 2010 році став «податковий Майдан» – виступи підприємців проти ухвалення норм Податкового кодексу, спрямованих на погіршення умов підприємницької діяльності. Показовими особливостями останніх громадянських акцій стали ефективна спонтанна самоорганізація, загальнонаціональний характер, відсутність суто політичних гасел, демонстративне відсторонення від політичних партій. Рік, що минув, надав й інші приклади результативних громадських ініціатив – приміром, виступів студентів проти розширення переліку платних послуг тощо.

Громадянська активність у 2010 р. засвідчила наявність потужного потенціалу впливу громадськості на формування державної політики. Основною проблемою при цьому є перехід від епізодичних, спонтанних акцій до системної регулярної діяльності суспільних груп для захисту своїх інтересів через громадські організації, надання цій діяльності послідовності та цілеспрямованості.

Держава тільки тоді зможе збільшити ресурс своєї легітимності, коли доведе, що насправді розглядає громадянське суспільство як дієвого учасника соціально-економічних і політичних реформ. Успішна реалізація податкової, пенсійної, житлово-комунальної, земельної реформ неможливі без активної участі в них інституціонально згуртованих представників різних соціальних груп – галузевих бізнес-об'єднань, об'єднань підприємців, профспілок, спілок власників, пенсіонерів, споживачів, органів самоорганізації населення тощо. Завданням цих груп є обстоювання відповідних інтересів у розробленні та реалізації державних рішень, контроль за діяльністю органів державної влади та місцевого самоврядування, забезпечення зворотного зв'язку між суспільством і владою.

Укорінення засад республіканізму, а отже, становлення дієвого громадянського суспільства, потребує зміни філософії влади. Вона має першою, не очікуючи тиску знизу, на практиці перейти на засади відкритості та прозорості, продемонструвати, що сприймає громадянина та громадянське суспільство як рівноправних державі суб'єктів державотворчого процесу. Адже громадянська активність, інноваційний пошук, соціальна взаємодія значною мірою залежать від позиції влади.

У зв'язку з цим стратегічними цілями державної політики мають бути:

- розширення можливостей для підвищення політичної активності та самореалізації громадян, для здійснення суспільних ініціатив;
- подолання аномії, формування у суспільстві атмосфери довіри між громадянами, між громадянами та державою, утвердження авторитету влади;
- розвиток усіх рівнів місцевого самоврядування;
- дотримання балансу суспільних інтересів у діяльності органів влади та в інституціях, що справляють вплив на державну політику;

- забезпечення громадянина від будь-якого тиску на нього, надання йому повноти правового захисту;
- удосконалення законодавчого регулювання сфери громадянської активності, зокрема ухвалення законів України «Про мирні зібрання», «Про громадські організації»;
- подолання дефіциту фінансової, інформаційної, організаційної підтримки громадянського суспільства, зобов'язуючи до відповідних дій органи влади та заохочуючи вітчизняний бізнес;
- розвиток інституціональних механізмів забезпечення участі громадськості у виробленні, ухваленні та реалізації політико-управлінських рішень, популяризація відповідних складників діяльності органів влади;
- розвиток інститутів, що забезпечують стабільний соціальний діалог між владою та різними суспільними групами;
- заохочення нових і вдосконалення наявних форм самоорганізації громадян для вирішення питань з організації та облаштування свого життя.

1.3. ОСНОВНІ ЗАВДАННЯ КОНСТИТУЦІЙНОЇ РЕФОРМИ. КОНСТИТУЦІЙНА АСАМБЛЕЯ

За роки незалежності не було до кінця вирішене основне завдання демократичного транзиту – повний демонтаж радянської партokratичної системи управління та створення нової політичної системи,

модель якої дозволяла б на практиці втілювати принципи дотримання прав і свобод людини й громадянина, народовладдя, верховенства права, поділу влади, неподільності національного суверенітету. Складні соціально-економічні та зовнішньополітичні умови можуть бути певною мірою прийняті як пояснення повільного темпу політичної модернізації. Парламент, президент і уряд мусили постійно реагувати на кризові явища та водночас шукати компроміси з поточних політичних питань, приділяючи увагу політичній трансформації за залишковим принципом. Та головну причину слід шукати в егоїзмі учасників політичного процесу. Конституційний процес поступово набував ознак закритого політичного торгу. Громадянам відводилася роль спостерігачів чи в кращому разі пасивних учасників формального демократичного схвалення спущених «згори» конституційних ініціатив.

Влада має визнати, що більшість громадян не усвідомлює потреби в конституційній реформі, не розуміє її призначення, спрямованості, позитивного потенціалу для переоблаштування суспільного життя. Суспільству має бути донесена ідея конституційних змін, кожна людина має зрозуміти, що вона отримає в результаті їх запровадження.

Упродовж попередніх років усі конституційні зміни взаємовідносин між гілками влади узалежнювалися чинником владної персоналізації. Головними рушіями конституційних ініціатив були прагнення тих чи інших політичних сил до розширення повноважень президента або їх звуження на користь уряду чи парламенту – щоразу залежно від політичних симпатій чи антипатій до глави держави. І щоразу розробники конституційних проектів нехтували суспільною потребою у встановленні системи стримувань і противаг та становленні ефективного механізму державного управління. У підсумку сталося найнебезпечніше, що може бути на етапі розбудови держави – розмивання її правових основ.

Основний Закон став полем політичної боротьби, нові зміни характеризувалися недосконалістю, суперечливістю, неузгодженістю положень. Наслідком такого законотворення стали перманентні політичні кризи, стрімке зниження ефективності влади в цілому, практика прямого нехтування конституційними нормами. Результатом такого шляху утвердження конституціоналізму стала слабкість Основного Закону.

На сьогодні конституційні норми містять низку суттєвих недоліків: нечіткість принципу народовладдя, зокрема права народу змінювати та встановлювати конституційний лад; недосконалий спосіб формування та відповідальності уряду; закріплення неефективної системи центральних органів виконавчої влади; відсутність реальних гарантій незалежності судів та прокуратури; невідповідність адміністративно-територіального устрою принципам організації ефективної системи влади та управління тощо.

Недосконалість Основного Закону створює суттєві перешкоди для здійснення необхідних реформ, адаптації країни до викликів посткризового світу, підриває довіру громадян до державних інституцій та нівелює цінність державного суверенітету.

Ініціатива Президента щодо конституційних змін була започаткована, виходячи з чіткого усвідомлення необхідності невідкладної і фундаментальної реформи політичної системи України, що з обов'язковістю потребує реформування конституційних засад цієї системи. Зміни до Основного Закону мають бути результатом кропіткої роботи спеціалістів з урахуванням кращого міжнародного досвіду.

Основними напрямками нового конституційного процесу є такі:

- гарантування індивідуальних та соціогрупових прав (гендерних, екологічних, мовно-культурних тощо) відповідно до реальних можливостей держави та встановлення механізму її відповідальності за чітке дотримання цих гарантій;
- посилення механізмів прямої участі та впливу громадян на владу, прозорості й підзвітності останньої перед громадянами, забезпечення дієвих гарантій дотримання владними інституціями, їх посадовими особами обов'язків і меж компетенції, зокрема уточнення та розширення можливостей для ухвалення державних рішень на всенародному референдумі, обмеження посадових імунітетів, запровадження санкцій за порушення державними органами конституційних приписів;
- забезпечення балансу повноважень між парламентом як єдиним законодавчим органом, президентом як всенародно обраним главою держави, урядом як вищим органом виконавчої влади та судовою гілкою влади з виокремленням у ній Конституційного Суду України;
- запровадження дієвого механізму зміни влади у разі неспроможності владних суб'єктів реалізувати свої повноваження;
- вирішення проблеми рівного представництва інтересів усіх регіонів на центральному рівні, зокрема у структурі законодавчої влади, або у спосіб створення двопалатного парламенту, або зміни виборчого законодавства. Створення умов для реалізації механізму децентралізації влади та зростання ролі місцевих громад у вирішенні важливих питань їхнього життя;
- запровадження механізму забезпечення участі громадян у прийнятті нової Конституції.

Вельми важливе значення має порядок організації та проведення комплексної конституційної реформи. Нова Конституція має стати по-справжньому «спільною справою», результатом суспільної «домовленості» між громадянами щодо організації своєї держави. Оновлення Конституції України має від-

буватися на засадах верховенства права у спосіб реалізації конституційного права народу змінювати та встановлювати конституційний лад.

Легітимність процесу зміни Основного Закону може бути досягнута лише в разі широкого, відкритого та вільного обговорення конституційних змін із залученням усіх політичних сил і громадянського суспільства.

Президент як гарант дотримання Конституції України підтримує ініціативу створення Конституційної Асамблеї, завданням якої стане вироблення узгоджених пропозицій до зміни Основного Закону нашої держави.

Конституційна Асамблея має стати мозковим центром, що об'єднає незалежних експертів, визнаних фахівців з конституційного права, досвідчених політиків, представників вітчизняних, іноземних та міжнародних правозахисних організацій. Робота Асамблеї будуватиметься на принципах конструктивного діалогу, свободи дебатів і компромісного ухвалення рішень. Конституційна Асамблея має бути відкритою та відповідальною перед громадянами України.

Пропозиції Конституційної Асамблеї обговорюватимуться та схвалюватимуться Верховною Радою з подальшим можливим винесенням їх на всеукраїнський референдум. Ідею конституційного референдуму підтримують 60 % українських громадян¹. Запропонований алгоритм прийняття Конституції дозволить подолати вади попереднього конституційного транзиту, зокрема монополію політиків на конституційні зміни, сформує у громадян відчуття причетності до творення нової країни, закладе підвалини нових демократичних традицій в Україні, сприятиме підвищенню довіри до влади та консолідації суспільства.

1.4. РЕФОРМА ВИБОРЧОЇ СИСТЕМИ

Ступінь досконалості виборчої системи країни визначає повноту реалізації конституційних прав громадян на участь в управлінні державними справами, є мі-

рилом демократичності політичних процесів, їх відповідності міжнародним демократичним стандартам. Довіра громадян до виборчого законодавства та до виборчого процесу на всіх його етапах зміцнює легітимність державних і самоврядних інститутів, що формуються через вибори. Тому вдосконалення чинної в Україні виборчої системи є необхідною умовою подальшого розвитку політичної системи.

Після повернення до конституційної моделі 1996 року та з розгортанням дискусії про подальші напрями конституційної реформи постала необхідність наповнити новим змістом зв'язок між логікою реформування політичної системи та логікою реформування виборчої системи, надати їм синхронності та взаємної узгодженості. Тип виборчої системи має корелювати з моделлю політичної системи.

З погляду суспільних інтересів тип виборчої системи має визначатися за правовим, соціальним і політичним критеріями. Правовий критерій полягає у відповідності типу виборчої системи принципу дотримання виборчих прав громадян та основним демократичним засадам у забезпеченні її адекватності конституційно-правовому статусу, функціям і повноваженням органу, що обирається. Якщо

¹За даними опитування, проведеного соціологічною службою Центру О. Разумкова з 18 по 29 грудня 2009 р. Опитано 2009 респондентів у всіх регіонах України. Теоретична похибка вибірки не перевищує 2,3 %.

йдеться про Верховну Раду, то правовий критерій міститиме також вимоги легітимності (зважаючи на представницький характер) і функціональної спроможності цього органу. Соціальний критерій полягає у визнанні суспільством легітимності як самих виборів, так і їх результатів. Ставлення до виборів великою мірою визначається ставленням до типу виборчої системи. Політичний критерій є комплексним. По-перше, виборча система має забезпечувати представленість максимально широкого спектра суспільних інтересів. По-друге, вона має сприяти забезпеченню дієздатності виборного органу. По-третє, виборча система опосередковано сприяє досягненню інших суспільно важливих цілей, не пов'язаних безпосередньо з формуванням органів влади. В Україні, з огляду на незавершеність трансформаційних процесів, такими цілями залишаються політична структуризація суспільства, розвиток демократичної партійної системи та парламентаризму, активізація політичної участі мас.

Великі надії покладалися на пропорційну систему виборів. Проте не за всіма зазначеними критеріями вона відповідає завданням, що постали перед країною.

Серед її головних негативних наслідків – певне обмеження пасивного виборчого права позапартійних громадян, «надпредставленість» партій-переможців і неадекватність регіонального представництва у вищому представницькому органі, розрив зв'язків між виборцями та обраними депутатами, зниження рівня підзвітності останніх, згортання внутрішньопартійної демократії та поширення політичної корупції у виборчому процесі, загальне зниження якості депутатського корпусу, політичний вожизм, залежність парламентських фракцій від провідних фінансово-економічних груп. Уведення пропорційної виборчої системи призвело до поляризації суспільства за соціальною та регіональною ознаками. Модернізація виборчої системи, впорядкування виборчого законодавства дозволить подолати негативні тенденції в електоральній сфері. Серед пріоритетних завдань на цьому шляху слід назвати:

- запровадження диференційованого прохідного бар'єру на виборах до Верховної Ради для партій і блоків або заборона формування партійних блоків;
- запровадження на виборах до Верховної Ради змішаної виборчої системи;
- подальший розвиток на виборах органів місцевого самоврядування мажоритарної системи.

За умови збереження пропорційної системи прохідний бар'єр має бути диференційованим – для партій у 4 %, а для блоків у 5 % (з поступовим зростанням на 1 % для кожної нової партії, що входить до блоку, крім перших двох). Це запобігатиме потраплянню до парламенту маргінальних політичних сил і стимулюватиме партійне будівництво. При цьому обов'язковою вимогою до партійних списків має бути їх відкритість, і ця вимога має зберігатися в разі повернення до змішаної виборчої системи. Позитивом такої системи є вирішення проблем відірваності депутатів від виборців, монополізації електоральної сфери партійною бюрократією, адже половина парламенту формується з кандидатів, висунутих від політичних партій в одномандатних округах.

Відмова від загальнонаціонального виборчого округу передбачає формування виборчих округів, що збігаються з межами областей та мають магнітуду (кількість мандатів), прив'язану до кількості населення областей. Водночас збереження провідної ролі політичних партій при висуванні мажоритарних кандидатів на виборах до Верховної Ради України за змішаною системою стимулюватиме розвиток партійного будівництва та зростання ролі політичних партій.

Система виборів місцевих органів влади безпосередньо впливає на розвиток місцевого самоврядування. Органи місцевого самоврядування мають бути

максимально наближені до потреб та інтересів місцевих громад. При визначенні виборчих систем для місцевих виборів не можуть застосовуватися ті самі підходи, що й для парламентських виборів, оскільки природа та завдання цих органів є різними. Для виборів сільських, селищних, міських, районних рад варто застосовувати удосконалену мажоритарну виборчу систему. Вона забезпечить обрання представників місцевої еліти, господарників, добре обізнаних із місцевими проблемами та із власним баченням шляхів їх вирішення.

Для обласних рад, що вирішують питання регіонального розвитку, доцільною є змішана виборча система, за якої половина складу ради обиратиметься за пропорційною виборчою системою з голосуванням за відкритими списками політичних партій, що обумовлено вагомою політичною складовою природи обласних рад, інша половина – як і районні ради, за мажоритарною системою відносної більшості у багатомандатних округах, що обумовлено конституційно визначеною функцією органів, що представляють спільні інтереси територіальних громад.

Мери мають обиратися абсолютною, а не відносною більшістю жителів. Для цього можна запровадити двотурову систему виборів або систему «додаткового голосу». Остання дозволяє уникнути другого туру виборів, досягаючи при цьому високої легітимності.

Здійснення пропонованих змін виборчої системи сприятиме утвердженню представницьких органів влади в Україні як інститутів громадського представництва, підвищенню рівня підзвітності та підконтрольності влади, розвитку демократичної партійної системи, посиленню впливу громадян на процеси формування органів влади, практичній реалізації конституційної норми про народ як єдине джерело влади.

1.5. АДМІНІСТРАТИВНА РЕФОРМА: РЕЗУЛЬТАТИ Й ЗАВДАННЯ НА ПЕРСПЕКТИВУ

Призначення адміністративної реформи – зробити владу відкритою, прозорою, ефективною та підконтрольною громадянам. Її реалізація сприятиме підвищенню ефективності публічного управління, зокрема якості надання адміністративних послуг, запобігатиме можливостям зло-

вживання владою, посилить захист прав і законних інтересів громадян, забезпечуватиме подальший розвиток громадянського суспільства.

Упродовж 1996–2010 рр. в Україні було здійснено певні кроки з проведення адміністративної реформи, напрацьовано нормативно-правову базу для її реалізації. Зокрема затверджено Концепцію адміністративної реформи в Україні, Концепцію розвитку системи надання адміністративних послуг, Концепцію розвитку законодавства про державну службу. Потреба у подальшому поглибленні цього процесу безпосередньо обумовлена реалізацією Програми економічних реформ на 2010–2014 роки «Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава». У 2010 році було здійснено перший крок з реформування системи державної влади та оптимізації видатків на утримання державного апарату – зменшення на 20 % граничної чисельності працівників Адміністрації Президента України та скорочення на 50 % заробітної плати Президента.

Указом Президента України «Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади» від 9 грудня 2010 р. № 1085/2010 було розпочато новий

етап реалізації системних змін у сфері державного управління. Відповідно до функціонально-галузевого принципу побудови системи центральних органів виконавчої влади вжито низку заходів зі структурної реорганізації цієї системи та оптимізації державного апарату, запроваджено нову класифікацію підпорядкованих Кабінету Міністрів України центральних органів виконавчої влади (міністерств, державних служб, державних агентств, державних інспекцій), змінено їх функції, передбачено скорочення кількості центральних органів виконавчої влади та кількості державних службовців у них.

Наступним етапом здійснення адміністративної реформи має стати реформування публічного управління в напрямі наближення його до світових стандартів як з теоретико-правової, так і організаційної точки зору.

На сьогодні актуальними питаннями адміністративної реформи, що потребують особливої уваги, є такі.

- Визначення та чітко окреслення ідеології реформи, насамперед у взаємовідносинах людини та держави. Концептуально реформа має йти назустріч сподіванням громадян щодо забезпечення можливості для якнайширшої реалізації їхніх прав, наповнення структур влади чесними, некорумпованими управліннями, відповідальними за свою діяльність. Слід відмовитися від уявлення про громадянина як об'єкт управління і виконавчу владу як суб'єкт управління. Лише у такий спосіб можна закласти підвалини нових відносин між громадянином і державною владою.

- Прийняття Концепції адміністративної реформи, що матиме системний характер і визначатиме основні напрями її проведення відповідно до ідеології реформи. Нормативно-правові акти, передбачені адміністративною реформою, повинні мати пріоритетний характер порівняно з іншими законодавчими актами, оскільки без них неможливо досягти успіху в реалізації заявлених владою планів розвитку країни.

- Реформування органів публічного управління. Вирішення цього завдання має здійснюватися передусім через належне правове забезпечення процесу. Йдеться про прийняття низки відповідних законів, що нададуть реформі системності та комплексності: Закону України «Про міністерства та інші центральні органи виконавчої влади», Закону України «Про державну службу» (нова редакція), Закону України «Про адміністративні послуги», Закону України «Про правила професійної етики на публічній службі та запобігання конфлікту інтересів», Адміністративно-процедурного кодексу України. Зміст названих та інших нормативно-правових актів, їх положення мають бути узгоджені як між собою та з положеннями Концепції адміністративної реформи вже на етапі розроблення. Таке узгодження матиме на меті уникнення системних суперечностей у новій структурі державної влади.

- Завершення формування нормативно-правової бази електронного урядування. Насамперед, має бути прийнята відповідна Концепція та план заходів з її реалізації, на основі яких може бути розпочато процес втілення ідеї електронного урядування. Зокрема, необхідно запровадити електронний документообіг та електронний цифровий підпис в органах державної влади, а також практику надання державних послуг в електронній формі.

- Розроблення та реалізація нових моделей публічного управління. Зокрема, має бути створено раціональну та стабільну систему органів виконавчої влади не лише на центральному, а й на місцевому рівні; здійснено ефективний розподіл функцій і повноважень між органами публічної влади; децентралізовано надання адміністративних послуг громадянам і підвищено їх якість.

- Удосконалення інституту державної служби. З метою забезпечення конкурентоспроможності державної служби на ринку праці потребує оптимізації система оплати праці державних службовців. Має бути вдосконалено систему підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації державних службовців. Для мінімізації негативних соціальних наслідків здійснення адміністративної реформи необхідно розробити державну програму перепідготовки та працевлаштування державних службовців, яких буде скорочено внаслідок здійснення адміністративної реформи.

Від успішності адміністративної реформи значною мірою залежить успіх модернізації країни. Тому не можна обмежитися механічними змінами у структурі органів влади.

1.6. АДМІНІСТРАТИВНО-ТЕРИТОРІАЛЬНА РЕФОРМА

Відсутність ефективної моделі оптимального узгодження інтересів держави, регіону й територіальної громади в Україні унеможлиблює рівномірний економічний і соціальний розвиток усіх регіонів, різниця між якими є надто відчутною й дедалі поглиблюється. У результаті здійснення адміністративно-територіальної реформи має бути оптимізоване публічне управління, створено умови для вирівнювання економічного розвитку регіонів, підвищено якість публічних послуг, що надаються громадянам.

На порядку денному політичної та суспільної дискусії в Україні має поставити питання концепції державної регіональної політики, що має законодавчо врегулювати правовий статус адміністративно-територіальних одиниць і порядок вирішення питань щодо їх внутрішніх проблем і взаємодії між ними.

Концепція має базуватися на таких принципах:

- конституційності та законності;
- єдності та цілісності території держави;
- забезпечення неухильного дотримання прав і свобод людини та громадянина;
- доступності широкої громадськості до участі у вирішенні питань адміністративно-територіального устрою;
- субсидіарності: усі місцеві проблеми мають вирішуватися на якомога нижчому рівні;
- спадкоємності: основні характеристики адміністративно-територіального поділу, зокрема за його зміни, мають враховувати історичні, національно-культурні, соціально-економічні особливості існуючих адміністративно-територіальних одиниць;
- гнучкості й адаптивності: адміністративно-територіальний устрій має порівняно легко пристосовуватися до економічних, демографічних, культурних та інших змін у різних регіонах держави;
- фінансово-економічної самодостатності місцевого самоврядування для забезпечення населення відповідними послугами тощо.

Адміністративно-територіальна одиниця має відповідати таким характеристикам:

- наявність виключного переліку повноважень органу місцевого самоврядування, утвореного в межах одиниці, щодо якого органи державного управління здійснюють лише контрольні функції;

- керованість території – ресурсна можливість здійснювати на ній визначені за принципом субсидіарності компетенції;
- нероздільність території, відсутність у її складі інших адміністративно-територіальних одиниць того ж рівня.

Основою реформування місцевого самоврядування доцільно визначити громадівську концепцію муніципальної демократії, адже громада була основою самоврядування впродовж всієї історії людства. Самоврядні громади це не тільки адміністративно-територіальні, а й господарюючі суб'єкти, де підприємництво є двигуном соціально-економічного розвитку, джерелом утворення фінансової та матеріальної основи для вирішення соціальних і культурних завдань.

Систему адміністративно-територіального устрою України складатимуть адміністративно-територіальні одиниці трьох рівнів, що слугуватимуть територіальною основою діяльності органів державної влади місцевого рівня, органів місцевого самоврядування та територіальних громад:

- 1) перший рівень (регіональний) – Автономна Республіка Крим, області, міста зі спеціальним статусом – Київ та Севастополь;
- 2) другий рівень (місцевий) – райони;
- 3) третій рівень (місцевий) – міста (за винятком міст Києва та Севастополя), райони у містах, селища, села.

Нормативною основою послідовного та продуктивного здійснення в Україні адміністративно-територіальної реформи та реформи місцевого самоврядування має стати План заходів щодо реалізації Концепції реформи місцевого самоврядування, затверджений розпорядженням Кабінету Міністрів України від 2 грудня 2009 р. № 1456-р. Цей документ передбачає розроблення низки важливих для здійснення зазначених реформ законів:

- «Про внесення змін до Конституції України» (щодо утворення виконавчих органів районних та обласних рад і зміни функцій місцевих державних адміністрацій);
- «Про адміністративно-територіальний устрій України» (в ньому з-поміж іншого мають бути визначені вимоги до організації адміністративно-територіального устрою; правовий статус адміністративно-територіальних одиниць; вимоги до формування адміністративно-територіальних одиниць; порядок організації управління на рівні громад на місцевому та регіональному рівнях);
- «Про місцеве самоврядування в Україні» (нова редакція);
- «Про місцеві державні адміністрації» (нова редакція);
- «Про вибори депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, депутатів місцевих рад та сільських, селищних, міських голів» (нова редакція, зокрема у частині виборів депутатів місцевих рад);
- «Про місто зі спеціальним статусом Севастополь» та інші закони та підзаконні нормативні акти галузевого характеру у зв'язку із змінами в адміністративно-територіальному устрої та в організації державної влади на місцевому рівні.

Оптимізація структури адміністративно-територіального устрою передбачає зміну кількості адміністративно-територіальних одиниць. Концептуальні завдання адміністративно-територіальної реформи з обов'язковістю потребують укрупнення місцевого та муніципального рівнів адміністративно-територіального устрою, тобто зменшення кількості районів, міських, районних у містах, селищних та сільських рад. Нова конфігурація адміністративно-територіальних одиниць має визначатися відповідно до забезпечення вимоги рівного доступу громадян до суспільних ресурсів незалежно від місця проживання; створення для кожної громади належних можливостей для вирішення

питань місцевого значення; надання публічних послуг на рівні законодавчо визначених соціальних стандартів; повноцінного виконання делегованих державною владою функцій.

При цьому визначення меж нових адміністративно-територіальних одиниць має ґрунтуватися на широкому використанні механізмів прямої демократії, враховувати інтереси окремої громади, право кожного населеного пункту на адміністративну автономію. Як пріоритетні механізми доцільно розглядати місцеві ініціативи щодо добровільного об'єднання територіальних громад.

Важливою передумовою успішних результатів укрупнення адміністративно-територіальних одиниць є відмова від характерної для України «владоцентричної» моделі соціально-економічного та соціокультурного розвитку територій, за якої забезпеченість ресурсами вирішальним чином залежить від наявності у населеного пункту відповідного адміністративного статусу. Надання територіям автономних ресурсних можливостей для їх розвитку дозволить суттєво зменшити конфліктогенний потенціал і ризики пропонованих змін системи адміністративно-територіального устрою.

Здійснення адміністративно-територіальної реформи не має розумітися як самоціль чи інструмент боротьби за право еґотично розпоряджатися місцевими ресурсами. Адміністративно-територіальна реформа – це шлях до формування дієвого інституту місцевого самоврядування, зменшення регіональних диспропорцій соціально-економічного і соціокультурного розвитку та поліпшення можливостей для розвитку територій, створення умов для належного забезпечення прав і свобод людини та громадянина на всіх рівнях суспільної організації і, як результат, стійкого розвитку країни.

1.7. СПРАВЕДЛИВИЙ ПРАВОПОРЯДОК. АНТИКОРУПЦІЙНИЙ КОНТРОЛЬ

Діяльність судової гілки влади є своєрідним індикатором демократичності держави. У державі, що забезпечує справедливе та доступне судочинство, права людини завжди будуть визначальними при здійсненні державної політики.

Тривалий час робота судової системи в Україні викликала чимало нарікань через недостатню ефективність діяльності судів: систематичне порушення судами строків розгляду справ, невідповідність доступу до правосуддя міжнародним стандартам прав людини, невиконання судових рішень. Така ситуація обумовлена значною перевантаженістю суддів справами; непрозорим порядком формування суддівського корпусу; законодавчо невизначеністю щодо призначення суддів на адміністративні посади; невизначеністю щодо підсудності окремих категорій справ; недостатньо ефективним забезпеченням права на судовий захист тощо. Судова система негативно сприймалася громадськістю, у суспільстві панував скепсис щодо дієвості судових механізмів та можливості захистити свої права у суді. Недосконалість і суперечливість законодавства створювали сприятливі умови для корупції та безвідповідальності окремих суддів.

У 2010 році було розпочато докорінну судову реформу, спрямовану на подолання зазначених проблем та виведення судочинства на новий якісний рівень. У її розробленні взяли участь найкращі фахівці у сфері права – науковці, визнані діячі юридичної спільноти України. В результаті їхньої спільної праці

було ухвалено Закон України «Про судоустрій і статус суддів» та внесено зміни до чинних процесуальних кодексів.

Прийняттям Закону України «Про судоустрій і статус суддів» створено правову основу для вирішення таких першочергових завдань:

- забезпечення оптимальних термінів судових процесів та гарантування доступності судочинства для громадян;
- забезпечення швидкого та якісного розгляду справ висококваліфікованими та високоморальними суддями;
- забезпечення прозорості формування суддівських кадрів і збільшення рівня соціального забезпечення суддів, що є важливою гарантією їх неупередженості та незалежності від тиску ззовні;
- впровадження ефективного механізму притягнення суддів до відповідальності в разі зловживання ними своєю посадою або неналежного виконання обов'язків.

Важливою складовою судової реформи стало утворення Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ, що сприятиме зменшенню навантаження на суддів, які розглядають скарги у кримінальних і цивільних справах, підвищить якість та оперативність вирішення судових справ.

Слід відзначити також створення у судах автоматизованої системи документообігу та розподілу між суддями справ, що унеможливилюватиме вплив на перебіг досудового розгляду.

Позитивним аспектом судової реформи є також посилення кримінальної відповідальності за невиконання судового рішення. Такі кроки сприятимуть ефективнішому забезпеченню виконання судових рішень.

Загалом судова реформа спрямована на наближення до міжнародних стандартів прав і свобод людини та громадянина. Зокрема, реформа посилює гарантії права громадянина на справедливий суд, як того вимагає Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, учасником якої є Україна: процесуальні кодекси приведено у відповідність до високих стандартів цього договору. Завдання парламенту та суддівського корпусу – оперативно завершити розпочаті зміни. Зокрема вдосконалити положення Закону України «Про судоустрій і статус суддів».

З метою врахування висновків Венеціанської комісії (Висновок № 588/2010 від 18 жовтня 2010 року) має бути змінено систему судів, що наразі містить дуже багато рівнів, здійснено необхідні конституційні зміни, оскільки такі питання, як порядок першого призначення судді, склад Вищої ради юстиції, обсяг гарантій для судді тощо, не дозволяють на рівні закону змінити підходи так, щоб вони узгоджувалися зі світовими стандартами.

Іншими напрямками судової реформи є:

- ухвалення нового Кримінально-процесуального кодексу України, заснованого на якісно нових засадах, що повною мірою відповідали б принципу верховенства права та непорушності прав і свобод людини та громадянина;
- докорінна зміна пріоритетів діяльності прокуратури та міліції: від карально-репресивних до спрямованих на реальне забезпечення прав людини. Звісно, така зміна не звільняє прокуратуру та міліцейські органи дізнання від обов'язку ефективно виявляти, розкривати та розслідувати злочини, здійснювати профілактику правопорушень.

Основними напрямками удосконалення діяльності органів внутрішніх справ стануть:

- приведення функціональної структури органів у відповідність до контексту розпочатої у державі адміністративної реформи. Необхідно роз-

межувати функції окремих підрозділів, уникнути їх дублювання як у межах системи Міністерства внутрішніх справ, так і з іншими органами, що здійснюють правоохоронну функцію;

- своєчасне визначення невідкладних напрямів діяльності, зокрема щодо подолання кіберзлочинності, вияви якої у вигляді хакерських атак на комп'ютерні системи банківських та інших фінансових установ, крадіжок електронних коштів, широкого використання мережі інтернет для наркоторгівлі, торгівлі людьми, інших протиправних дій стають реальною загрозою національній безпеці;
- удосконалення підготовки кадрів для правоохоронних органів, формування великих та укрупнення існуючих навчально-наукових комплексів, посилення наукового потенціалу у сфері правознавства та криміналістики та спрямування його на практичні потреби органів внутрішніх справ;
- соціальний захист працівників правоохоронних органів, розроблення довгострокових програм забезпечення їх пільговим житлом, у тому числі через надання доступних кредитів;
- піднесення престижу професії працівника правоохоронних органів;
- створення і запровадження ефективних і надійних антикорупційних механізмів. Насамперед має стати нормою, що умовою присутності на державній посаді має бути демонстрація наявності політичної волі щодо викорінення корупції. Також потребують правового врегулювання питання обмеження депутатської недоторканності, оптимізації фінансування політичних партій та виборчих кампаній.

Одним з перших кроків з удосконалення нормативно-правової бази антикорупційного контролю має бути термінове ухвалення Проекту закону України «Про засади запобігання і протидії корупції в Україні». Складовою законодавчого регулювання питань боротьби з корупцією має стати прийняття законів «Про державну службу» (у новій редакції), «Про міністерства та центральні органи виконавчої влади», «Про основні засади державної комунікативної політики», «Про доступ до публічної інформації», в яких увагу буде зосереджено на створенні прозорої системи добору кадрів, просуванні по службі на основі професійних знань, ділових навичок і службових здобутків, на підвищенні рівня соціального захисту, розмежуванні професійної державної служби від політичної діяльності, запровадженні стандартів відкритості та прозорості, покращенні умов доступу громадян до інформації про діяльність органів державної влади.

Іншими базовими напрямками здійснення антикорупційного контролю мають бути:

- обов'язкове проходження антикорупційної експертизи проектів нормативно-правових актів, здійснення якої слід покласти на Міністерство юстиції України;
- законодавче забезпечення створення та функціонування механізмів державного фінансового контролю за доходами, майновим станом і видатками публічних службовців. Важливу роль у системі антикорупційного законодавства мають виконувати кодекси професійної етики державних службовців. Має стати нормою добровільна згода кандидата на посаду державного службовця на повну відкритість майнового та фінансового стану, а також майнового та фінансового стану членів його сім'ї; для окремих категорій державних службовців – на постійний аудіо-контроль під час виконання ними своїх обов'язків;

- інституційне забезпечення антикорупційних заходів. Національний антикорупційний комітет має бути головним органом у виробленні стратегії антикорупційної політики. Разом з тим є потреба у створенні національного антикорупційного органу з відповідним обсягом повноважень, до завдань якого належатиме практична діяльність із запобігання та протидії корупції вищих посадових осіб держави;
- активізація міжнародного співробітництва, врахування передового міжнародного досвіду та поглиблення співпраці з партнерськими спеціальними службами та правоохоронними органами інших держав;
- громадський контроль і громадська протидія корупційним виявам. Функціонуванню інститутів соціального контролю сприятимуть запровадження електронного урядування та систематичний моніторинг рівня корупції, для чого слід створити Національну систему оцінювання рівня корупції;
- громадська підтримка потребує підвищення рівня освіченості населення, а також активізації співпраці органів державної влади із засобами масової інформації;
- забезпечення прозорості діяльності антикорупційних органів.

Судова реформа в Україні не обмежується законодавчою діяльністю. Важливе значення має імplementованість законів, усунення недоліків у сферах їх застосування.

У процесі подальших реформ правової системи країни потрібно й надалі залучати фахівців, науковців, практикуючих правників, спиратися на найкращі світові стандарти та досвід. Використання такого підходу при проведенні судової реформи у 2010 році підтвердило його позитивний потенціал.

* * *

Модернізація держави та її інститутів, реформа всієї політичної системи країни підпорядкована визначальній меті – створенню ефективної економіки, спроможної забезпечити соціальні та культурні потреби громадян України. Разом з тим завдання полягає в тому, щоб за жодних обставин не допустити підпорядкування суто матеріальній, господарчій меті засадничі принципи демократії, відображені в гаслі «Свобода – Справедливість – Солідарність».

Оновлена суспільно-політична модель України має забезпечувати та заохочувати як свободу слова, так і свободу політичної участі, пряме народовладдя, у т. ч. у формі референдумів, плебісцитів, можливість громадського впливу на розроблення та прийняття владних рішень.

Здійсненням політичних і правових реформ держава набуде авторитету як інститут, спроможний забезпечити справедливість не лише соціально-розподільчого характеру, а й у рівності громадян перед законом, у рівному доступі до правового захисту, у захищеності від злочинності, зокрема від корупції, що на сьогодні набула характеру національної загрози.

Зміцненням засад республіканізму, змінами у виборчій системі, у характері міжрегіональних відносин державна влада ствердить у суспільній свідомості почуття національної солідарності.

Політична, судова, управлінська, адміністративно-територіальна реформи нададуть усій державній системі належної міцності, забезпечать її функціонування за алгоритмом рівноважності, надійності та ефективності.

РОЗДІЛ II. ГУМАНІТАРНИЙ РОЗВИТОК СУСПІЛЬСТВА

У сучасних умовах головним ресурсом розвитку та модернізації будь-якої країни, провідним чинником її конкурентоспроможності стає людський капітал, основою формування якого є нова якість життя людини. Йдеться про нову гуманітарну політику держави, спрямовану на розвиток, орієнтовану на максимальне розкриття потенціалу кожної людини, створення гідних умов для реалізації усіх її інтелектуальних і творчих можливостей. Нині суспільний прогрес неможливий без кваліфікованих фахівців, талановитих учених, якісної освіти й постійного професійного навчання.

Відтак сучасна гуманітарна політика має спрямовуватися передусім на підвищення освітнього та наукового потенціалу країни, створення об'єктів інтелектуальної власності, забезпечення наступності поколінь у наукових дослідженнях і технологічних розробках, залучення й закріплення у них молоді.

Першочергова увага має приділятися освіті та поліпшенню здоров'я громадян, формуванню здорового способу життя, створенню умов для підвищення трудової та творчої активності.

Сьогодні модернізація суспільства неможлива без інформаційно-комунікаційної складової. У ХХІ столітті володіння інформаційними ресурсами й технологіями розглядається як основний чинник розвиненості та могутності будь-якої держави.

Майже 20-річний досвід розбудови незалежної України засвідчив також важливість узгодження загальнодержавних інтересів з інтересами всіх етносів, що проживають на теренах нашої країни, розвитку їх культурної, мовної та релігійної самобутності, формування української загальнонаціональної ідентичності.

2.1. ГУМАНІТАРНИЙ РОЗВИТОК УКРАЇНИ І ЦІЛІ РОЗВИТКУ Тисячоліття

Гуманітарна спрямованість нині перебуває в центрі уваги політики всіх держав, світового співтовариства в цілому. Це – її домінанта, про що свідчить Декларація тисячоліття, прийнята 8 вересня 2000 року на сесії Генеральної Асамблеї Організації Об'єднаних Націй. У Декларації визначено Цілі розвитку тисячоліття (ЦРТ), до яких разом зі 189 країнами світу приєдналася й Україна, спрямовані на розв'язання найгостріших гуманітарних проблем, що стоять перед значною частиною людства, – боротьба з голодом і злиднями, забезпечення доступу до освіти, досягнення гендерної рівності, зниження рівня материнської та дитячої смертності, скорочення розповсюдження ВІЛ/СНІДу та інших захворювань.

2.1.1. Цілі розвитку тисячоліття: стан і перспективи України

Українська система ЦРТ також базується на принципах узгодженості людського, економічного та екологічного розвитку.

Є низка напрямів – скорочення рівня абсолютної бідності, дитячої та материнської смертності, забезпечення доступу до середньої шкільної освіти, де Україна зробила крок уперед, але багато чого ще залишається зробити. *Показники рівня відносної бідності населення зберігаються на рівні 27 % населення України, різниця між тривалістю життя чоловіків і жінок зростає, відповідь на епідемії ВІЛ/СНІДу та туберкульозу залишається малоефективною, а показники у природоохоронній сфері суттєво не покращилися. Середня тривалість життя в країні знизилася до 69 років, валовий національний дохід на душу населення становить 6535 дол. США. Індекс людського розвитку для України у 2010 р. є нижчим за середній по країнах Європи та Центральної Азії (0,71) і ставить нашу країну на 69 місце зі 169 держав і територій.*

Країна має перегорнути сторінку «дикого капіталізму», започаткувати формування цивілізованих ринкових відносин, де держава, органи місцевого самоврядування та бізнес матимуть спільну відповідальність за стан справ у країні. Необхідні передумови виконання цих завдань має забезпечити Програма економічних реформ на 2010–2014 роки «Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава», що охоплює всі сфери суспільного життя.

2.1.2. Подолання бідності як гуманітарної проблеми

Боротьба з бідністю – один із пріоритетів України згідно з Декларацією тисячоліття ООН, але якщо у досягненні інших ЦРТ спостерігається, швидше, позитивна динаміка, то процеси зuboжіння зупинити не вдається.

Як відомо, у 2001 році були прийняті Стратегія подолання бідності (Указ Президента України від 15.08.2001 р. № 637/2001), розрахована на 2001–2009 рр., та відповідні урядові програми, спрямовані на становлення середнього класу та підвищення якості життя населення. Однак не все із

запланованого зроблено. Так, згідно із ЦРТ *Україна зобов'язалася до 2015 р. зменшити частку бідного населення до 18,4 %, але у 2009 р. цей показник збільшився до 25 %*, що значною мірою було зумовлене гострою фазою світової фінансово-економічної кризи. До того ж було втрачено тенденцію до зниження абсолютної бідності, і 2010 р. не приніс змін на краще: реальні доходи українців упали на 10 %, рівень бідності зріс на 0,4 % і досяг 26,4 % (12,5 млн осіб). Доходи, нижчі за прожитковий мінімум, отримують 23 % міських і 38 % сільських жителів. Отже, часто спорадичні, безсистемні й недостатньо прораховані заходи соціального характеру минулих років не принесли результатів. *Бідність в Україні набула застійного характеру. Вона перетворилася на один із головних чинників посилення соціальної напруги й нестабільності у суспільстві, зниження народжуваності, збільшення еміграції (у т. ч. нелегальної), погіршення стану здоров'я нації, зростання смертності, посилення процесів депопуляції.*

Посилюється поляризація суспільства: співвідношення доходів найбагатших і найбідніших груп складає 30:1 (у країнах ЄС – 5,7:1). Найскладнішою є ситуація у сільській місцевості, де проживає 40 % населення, а найвищий рівень бідності притаманний домогосподарствам, у яких усі особи старші за 75 років. Суттєвими викликами є бідність працюючого населення та зубожіння сімей через народження дитини, що не залежить від державних виплат (за монетарною ознакою бідними є 25 % сімей з дітьми порівняно з 20 % бездітних; за поєднанням кількох критеріїв 12,2 % та 9,0 % відповідно).

Для більшості економічно активних людей в Україні незавершені ринкові перетворення завдали відчутних втрат: заробітна плата не збільшилася; платоспроможний попит упав; ризик втратити роботу, навпаки, суттєво зріс. В Україні спостерігається стійка тенденція негативної оцінки як економічної ситуації, так і якості власного життя: дуже добрим і добрим статок своїх сімей вважають 12,8 % українців, середнім – 54,9 %, поганим і дуже поганим – 30,9 %. Водночас залежно від регіону від 30 % до 40 % українців вважають, що за рік вони житимуть краще.

Отже, 60–70 % населення не бачать можливості покращити свій матеріальний стан у нинішніх умовах, і бідність вийшла за коло окремих вразливих груп населення, перетворившись не тільки на економічну, а й на гуманітарну проблему. Бідність в Україні перестала бути структурною, що притаманна будь-якій країні, коли людина стає бідною через соціальні катаклізми чи власні помилки; вона стала *застійною та хронічною.*

Бідність працюючого населення. Модель бідності в Україні є дуже специфічною. *Вона супроводжує* не лише традиційно вразливі категорії населення, але й *економічно активних громадян*: 79 % бідних складають домогосподарства, в яких проживає хоча б одна працююча особа. Отже, *наявність роботи не означає автоматичного виходу за межу бідності*, адже встановлена в багатьох сферах (зокрема в бюджетній) заробітна плата не дозволяє перетнути цю межу незалежно від якості праці.

Більшість представників низки професійних груп (лікарів, освітян, науковців, інженерів, державних службовців), які склали середній клас (за вітчизняними стандартами) і відігравали стабілізуючу роль у суспільстві, сьогодні опинилися серед бідних. Їх масовий перехід до групи з низьким легальним доходом мав негативні наслідки: не відбулася передача позитивних суспільних цінностей новому поколінню, звузилися можливості формування зрілої особистості та гуманітарного потенціалу суспільства, знизилася відповідальність

за результати праці, зникла довіра до держави як гаранта соціальної безпеки осіб, які працюють на відтворення її цінностей, трудові відносини в багатьох сферах стали напівлегальними. Формальна освіта, підтверджена атестатами та дипломами, дедалі менше відбиває реальний рівень знань і навичок, вона перестала бути ефективним знаряддям подолання злиднів, хоча набуття професіоналізму є одним із важливих чинників досягнення успіху, в тому числі економічного.

Праця перестала сприйматися як спосіб подолання бідності, а отже, не формується трудова мотивація та розуміння необхідності отримання якісної освіти. На ринок виходять низькокваліфіковані фахівці, що посилює суспільну зневагу до освіти й інтелектуального продукту. У кваліфікованих спеціалістів виникає хронічне відчуття недооцінки їхнього внеску, що має наслідком вививання трудових ресурсів високої якості з національного ринку праці через еміграцію або добровільне самоусунення від суспільно корисної діяльності. Держава, зі свого боку, потребує активної участі населення в економічній діяльності, не створює мотивації для високопродуктивної праці.

Депривація та обмеженість доступу до суспільних благ і ресурсів. Невід'ємною складовою бідності є депривація (бідність за умовами життя): неналежні житлові умови, недоступність якісних медичних послуг та освіти, обмеженість дозвілля, культурного і духовного розвитку тощо. Подолання депривації – це підвищення тривалості життя, зменшення захворюваності, забезпечення належних умов праці, соціальна безпека та зниження рівня злочинності, подолання соціальної анемії та маргіналізації значних груп населення, дотримання прав людини.

Депривацію відчуває більшість українського населення, але характерною вона є передусім для сільського населення. Кожне друге домогосподарство на селі потерпає через незабезпеченість населеного пункту послугами швидкої медичної допомоги та закладами побутового обслуговування. Кожне третє – через відсутність поблизу житла медичної установи та щоденного транспортного сполучення. Майже не регулюється державою розвиток житлово-комунального господарства у селі, якість сільського житлового фонду не задовольняє потреб людей, слабо доступною є культурна та соціальна інфраструктура, значні труднощі виникають у забезпеченні потреб дітей.

Рівень бідності сімей з дітьми перевищує аналогічний показник бездітних сімей (якщо дітей троє і більше то вдвічі). Депривація сімей з дітьми також має сільський характер: її відчувають удвічі більше сімей, які проживають у сільській місцевості. Вони ж зазнають і найбільшої концентрації усіх ознак монетарної та немонетарної бідності. Діти з бідних родин мають дедалі менше шансів для розвитку та просування у житті, адже бідність впливає на якість освіти.

Низький рівень платоспроможності також означає погіршення доступу до освіти, зокрема дошкільної та середньої. Недоступність дошкільної освіти негативно впливає не лише на майбутнє дітей, а й на сьогодення сімей (насамперед неповних і малозабезпечених), обмежуючи можливості для працевлаштування одного з годувальників (як правило, матері; отже, проблема бідності набуває гендерного виміру). *Якісна середня освіта є недоступною для переважної кількості сільських дітей*, дітей з обмеженими можливостями, дітей-сиріт і позбавлених батьківського піклування, які виховуються в інтернатних закладах. Зовнішнє незалежне оцінювання зробило вищу освіту доступнішою для вразливих груп, скоротивши корупційну складову вступу до ВНЗ, але відсутність належної середньої освіти унеможлиблює якісне професійне навчання та набуття високої кваліфікації.

Деформація механізму розподілу доходів і соціальне самопочуття. Поляризація суспільства – за доходами, за доступом до базових соціальних послуг, за станом здоров'я, за якістю життя, за статусом на ринку праці тощо поєднується в Україні з недостатнім розвитком середнього класу як гаранта соціальної стабільності та прогресу. Специфіка української нерівності полягає у *концентрації населення на межі бідності*, коли формально «небідні» групи за певних умов (соціально-економічних або особистих – у зв'язку зі станом здоров'я, народженням дитини тощо) можуть опинитися за нею.

Базові соціальні виплати істотно не впливають на масштаби бідності: потреби найменш захищених верств не задовольняються, а нерівність доступу до соціальних благ, вади ринку праці та суспільної інфраструктури заважають бідним громадянам вирватися з тенет зубожіння. Дієва соціальна політика підмінюється збільшенням різноманітних видів грошової соціальної допомоги та численних пільг, не підкріплених можливостями бюджетного фінансування. Глибокі деформації механізму державного регулювання процесів перерозподілу коштів між багатими та бідними, висока поляризація суспільства сприймаються громадянами як прояви соціальної несправедливості.

Отже, бідність – це не лише постійне джерело соціальної напруженості та виклик національній безпеці, а й вагомий чинник гальмування стійкого розвитку України та її успішної інтеграції до європейської та світової економічної спільноти. Саме тому в 2011 році уряд повинен сконцентрувати свої зусилля на досягненні наступних конкретних цілей:

1) пакет економічних і соціальних реформ, що уряд запланував реалізувати в 2011–2014 роках, має передбачати заходи, спрямовані на виконання зобов'язань України, що випливають з ЦРТ;

2) у I половині 2011 року потрібно доопрацювати та внести на розгляд Верховної Ради Проект загальнодержавної програми подолання та запобігання бідності в Україні на 2010–2015 роки, розроблений відповідно до Указу № 274 «Про невідкладні заходи з подолання бідності», підписаного 26.02.2010 р.;

3) Міністерство праці та соціальної політики має провести громадські слухання щодо Проекту загальнодержавної програми подолання та запобігання бідності в Україні на 2010–2015 роки. Програма має відповідати стандартам Міжнародної організації праці в частині визначення конкретних законів і постанов, що їх треба ухвалити, а також соціальних завдань і механізмів їх досягнення. Програму слід узгодити з основними зацікавленими сторонами (профспілками, роботодавцями, органами місцевого самоврядування, громадськими організаціями);

4) питання подолання бідності та досягнення Україною ЦРТ мають бути відображені у Стратегіях регіонального розвитку областей, міст і селищ України;

5) уряд та відповідні міністерства мають на постійній основі здійснювати моніторинг реального стану боротьби з бідністю та виконання Україною зобов'язань щодо ЦРТ. Результати моніторингу доцільно узагальнювати у спеціальній щорічній Національній доповіді про бідність в Україні;

6) боротьба з бідністю та виконання Україною зобов'язань щодо ЦРТ – це питання, що мають обов'язково зазначатися у щорічних Програмах соціально-економічного розвитку України.

Діяльність держави має ґрунтуватися на забезпеченні сталого економічного зростання, всебічного розвитку та якомога повнішого використання трудово-

го потенціалу країни з одночасним зниженням майнової нерівності через упровадження гнучкої податкової політики, раціональних соціальних трансфертів, стимулювання малого та середнього бізнесу. Стратегія подолання бідності має будуватися на визнанні того, що цієї мети не можна досягти виключно шляхом підтримки нужденних. *На зміну соціальній політиці, орієнтованій на проблеми середньостатистичної людини, має прийти політика, сконцентрована на потребах конкретних соціальних груп та реальної людини.*

2.1.3. Від медичного обслуговування – до охорони здоров'я

Рівень здоров'я населення країни значно впливає на процеси і результати її економічного, соціального та культурного розвитку, демографічну ситуацію і стан національної безпеки, а також є важливим соціальним критерієм ступеня розвитку та добробуту суспільства.

Сучасний стан громадського здоров'я в Україні характеризується як кризовий, про що свідчать негативні тенденції в тріаді статистичних показників, а саме: показниках відтворення населення (медико-демографічні дані); показниках розвитку дітей, запасу фізичних сил у дорослого населення (показники фізичного розвитку) та адаптації населення до умов навколишнього середовища (захворюваність, інвалідність). При цьому чинниками цих негативних тенденцій в Україні є всі основні детермінанти здоров'я, на які вказують експерти ВООЗ, а саме: соціально-економічне становище в країні, стан довкілля, якість харчування та питної води, зростаюче розшарування населення за рівнем доходів, наявна організація надання медичної допомоги тощо.

На сьогодні українська система охорони здоров'я не здатна задовольнити потреби населення у медичній допомозі, забезпечити доступність, якість і своєчасність надання медичної допомоги та послуг з охорони здоров'я, забезпечити належний рівень профілактики захворюваності, смертності тощо.

Тому одними з основних пріоритетів політики реформ є неухильне підвищення рівня добробуту людей, суттєве поліпшення функціонування системи охорони здоров'я у спосіб її реформування з метою підвищення якості медичних послуг, їх доступності, запровадження стимулів для здорового способу життя населення та належних умов праці. Доречно зазначити, що державні програми у напрямі виконання Україною зобов'язань ЦРТ, а саме щодо *зменшення дитячої смертності (Ціль 4) і поліпшення здоров'я матерів (Ціль 5), дали позитивні результати: значно зменшився рівень смертності дітей віком до 5 років (з 12,3 (на 1000 народжених живими) у 2003 р. до 11,0 у 2010 р.) та рівень материнської смертності (з 19,8 (на 100 тис. народжених живими) до 13,0 відповідно).* Разом з тим основними показниками вад системи охорони здоров'я в Україні є такі.

Медико-демографічна криза. Протягом останніх 10 років чисельність населення в Україні невинно зменшується. Починаючи з 1991 р. в Україні спостерігається процес депопуляції – скорочення народжуваності та збільшення смертності. Як результат за роки незалежності населення України за рахунок природного скорочення зменшилося майже на 5 млн осіб. Станом на 1 вересня 2010 р. в Україні, за даними Державної служби статистики, проживало 45831,4 тис. осіб. Перевищення кількості померлих над кількістю народжених на сьогодні не є екстраординарним явищем – понад третина європейських країн нині охоплена депопуляцією. Однак Україну серед цих держав вирізняє маш-

табність депопуляції, прискорені темпи скорочення чисельності населення: за січень-вересень 2010 р. природне скорочення населення становило 152 тис. 272 особи, коефіцієнт народжуваності склав 10,9 на 1000 населення, коефіцієнт смертності – 15,3, а природний спад – -4,4.

Важливим показником медико-демографічної ситуації в країні, який необхідно враховувати під час розроблення стратегії реформування вітчизняної системи охорони здоров'я, є *високий рівень старіння населення*. Якщо у 1991 р. частка населення у віці 60 років і старше становила всього близько 19 %, то станом на початок 2010 р. – понад 21 %. Старіння населення призводить: по-перше, до загострення ситуації з депопуляцією населення (навіть за умови підвищення народжуваності) – виникає «замкнене коло»: депопуляція викликає постаріння населення, а постаріння населення посилює депопуляцію; по-друге, процес постаріння населення ускладнює процес запровадження обов'язкового медичного страхування – посилюється навантаження на працююче населення та на державу

На високому рівні утримується захворюваність (особливо дітей), поповнюються контингенти хронічних хворих та інвалідів, і, зокрема, підвищується дитяча інвалідність, є проблеми у царині репродуктивного здоров'я, несприятливою є динаміка передчасної смертності, особливо серед чоловіків працездатного віку. За роки незалежності тривалість життя чоловіків в Україні скоротилася на понад 4 роки, жінок – на понад 1,5 року. Найбільших втрат від підвищення смертності у цілому за трансформаційний період зазнало населення у працездатному віці, зросла чоловіча надсмертність, збільшився статевий розрив щодо тривалості життя (в Україні він становить близько 12 років проти 5–8 у країнах Європейського Союзу). Нині ж маємо очікувану тривалість життя на рівні 68 років і за очікуваною тривалістю життя жінок (у 2010 р. 74,3 р.) ми відстаємо від провідних європейських країн на 5–9 років, для чоловіків (62,5 р.) – на 9–12 років. Коефіцієнт дитячої смертності в 2,5 разу вищий, ніж у «старих» країнах ЄС; рівень смертності від туберкульозу – у 20 разів. Показник середньої очікуваної тривалості життя (СОТЖ) є соціально детермінованим, тобто смертність, як правило, вища, а СОТЖ нижча в бідних, технологічно відсталих, погано організованих, соціально розрізних країнах, що недбало ставляться до здоров'я нації та характеризуються непослідовністю соціально-економічного розвитку. Тому, щоб досягти прориву в царині подовження тривалості життя та збереження здоров'я дітей і матерів як основи збереження нації, що є однією з головних ЦРТ, визначених у Декларації ООН, необхідні зміни як на державному, так і на індивідуальному рівнях, у способі життя і самозбережувальній поведінці, переорієнтації діяльності системи охорони здоров'я, підвищенні рівня життя, оздоровленні екології, тобто реалізація комплексу заходів, що зачепили б весь уклад суспільного життя.

В Україні зберігається складна епідемічна ситуація щодо туберкульозу та ВІЛ/СНІДу. Якщо у ситуації з епідемією туберкульозу вдалося досягти перших позитивних зрушень – захворюваність на туберкульоз в Україні у 2010 р. зменшилася на 6 %, смертність – на 20 %, то ситуація з ВІЛ/СНІДом залишається критичною: незважаючи на збільшення обсягу ресурсів, що виділяються на боротьбу з епідемією ВІЛ, кількість нових захворювань і смертей, пов'язаних з нею, продовжує зростати. За перші шість місяців 2010 р. порівняно з аналогічним періодом 2009 р. кількість зареєстрованих нових випадків інфікування ВІЛ зросла на 6 %, а кількість смертей, пов'язаних з вірусом імунодефіциту, – на 30 %.

Загальна розбалансованість наявної моделі української системи охорони здоров'я та негативні показники медико-демографічної ситуації обумовлені багатьма чинниками, до яких слід віднести:

- **недосконалість законодавчої та нормативної баз;**
- **технологічне відставання від світових медичних стандартів;**
- **недосконалість механізмів фінансування системи охорони здоров'я та нераціональне використання наявних ресурсів.** Існуюча система фінансування охорони здоров'я призвела до того, що 90 % усіх фінансових ресурсів спрямовується на оплату праці та комунальні платежі, і тільки 10 % – на надання медичної допомоги;

- **неефективність організаційно-функціональної структури системи охорони здоров'я,** що виявляється у відсутності чіткого розподілу медичних установ на медичні заклади первинного та вторинного (спеціалізованого) рівнів, надлишку стаціонарних закладів, лікарняних ліжок і надмірній спеціалізації медичних установ.

Для України є характерними: більша ніж удвічі порівняно з країнами ЄС чисельність стаціонарів; нераціональне використання наявних ресурсів, низька якість медичних послуг тощо;

- **переважна орієнтація української системи охорони здоров'я на захворюваність і хвору людину, а не на профілактику захворюваності та здорову людину.** Разом з тим відомо, що стан здоров'я людини на 30–50 % залежить від її власного свідомого ставлення до себе, до вибору та дотримання оптимального способу життя тощо.

Таким чином, українська система охорони здоров'я характеризується комплексом проблем.

З одного боку – фінансовою та ресурсною розпорошеністю, деформованістю структури медичних послуг, що сприяє загостренню проблем медичного обслуговування населення, особливо в умовах фінансово-економічної кризи, а з іншого – деформацією загальних орієнтирів, націлених не на запобігання захворюваності, а на лікувальну (до речі, більш витратну) складову.

Все це *ставить під загрозу виконання Україною тих глобальних Цілей розвитку тисячоліття до 2015 року*, що безпосередньо стосуються системи охорони здоров'я.

Зміцнення здоров'я населення потребує державної політики, спрямованої на розвиток соціальних ресурсів здоров'я, що здійснюватиметься на національному, регіональному, індивідуальному рівнях у спосіб здійснення реформи системи охорони здоров'я, формування відповідної нормативно-правової бази, забезпечення міжвідомчого та міжгалузевого співробітництва, реалізації національних програм зміцнення здоров'я, удосконалення податкових важелів, пропагування здорового способу життя, формування у населення мотивації до покращання здоров'я з використанням засобів масової інформації, освіти та виховання.

Основними кроками на шляху реформування системи охорони здоров'я в Україні мають бути такі:

- **розроблення нормативної бази реформування, зокрема – чітке нормативне закріплення розмежування первинного, вторинного і третинного рівня надання медичної допомоги;**

- **розроблення і ухвалення Національного проекту «Здорова нація»;**
- **запровадження реформування системи охорони здоров'я в трьох пілотних регіонах (у Донецькій, Дніпропетровській та Вінницькій областях);**
- **удосконалення механізмів фінансування системи охорони здоров'я та раціонального використання ресурсів, що передбачає:**

- втілення системи стимулів для поліпшення роботи медиків, жорстку прив'язку виділення фінансових коштів до рівня якості послуг, що надаються;
- регламентацію діяльності сфери охорони здоров'я з метою забезпечення можливості врегулювання питань надання громадянам безоплатної медичної допомоги та платних послуг з охорони здоров'я;
- запровадження механізмів програмно-цільового управління як на центральному, так і на місцевому рівнях;
- забезпечення прозорості державних закупівель у сфері охорони здоров'я (медикаментів, медичного обладнання, інфраструктури тощо);
- **удосконалення організаційно-функціональної структури системи охорони здоров'я, зокрема:**
  - запровадження договірних відносин між органами місцевого самоврядування та постачальниками послуг з охорони здоров'я;
  - запровадження механізмів структурно-організаційного та фінансово-економічного розмежування первинного, вторинного та третинного рівнів;
  - запровадження єдиного медичного простору з метою ліквідації дублювання систем охорони здоров'я (відомчих, територіальних тощо);
  - запровадження державного замовлення на підготовку кадрів для сфери охорони здоров'я, у тому числі й кадрів з управління охороною здоров'я;
  - створення системи інформаційного забезпечення охорони здоров'я – єдиного медичного інформаційного простору;
  - затвердження плану заходів для суттєвого поліпшення умов оплати праці та соціального забезпечення медичних працівників.
  - закінчення інвентаризації та аудиту всіх наявних ресурсів медичної галузі;
  - створення центрів первинної медико-санітарної допомоги та центрів сімейної медицини;
  - розроблення умов і механізму ліцензування й акредитації медичних установ;
  - розроблення планів-схем створення госпітальних округів;
- **підвищення якості медичного обслуговування, зокрема:**
  - системне запровадження стандартів та індикаторів якості медичної допомоги;
  - створення методики розрахунку вартості медичних послуг для клініко-діагностичних груп;
  - посилення уваги до профілактики захворювань і пропагування здорового способу життя як одного з основних векторів реформування охорони здоров'я в Україні. При цьому особливу увагу слід приділяти питанням забезпечення здоров'я матері й дитини, забезпечення умов для належного формування і розвитку дитячого організму;
  - сприяння наближенню стану репродуктивного здоров'я населення до світових стандартів;
- **забезпечення профілактичного спрямування охорони здоров'я та переорієнтування традиційної системи охорони здоров'я на посилення її профілактичної складової.**

2.2. НАЦІОНАЛЬНИЙ ДІАЛОГ, КУЛЬТУРА ТА РЕЛІГІЙНА ТОЛЕРАНТНІСТЬ

2.2.1. Національний діалог і політика внутрішньої інтеграції

Консолідація нації, суспільно-політична єдність є запорукою стабільності будь-якої держави. Україна – вельми складна із соціокультурної точки зору держава, що характеризується поляризованим історичним минулим, різним баченням майбутнього. За характером етнодемографічної структури Україна належить до країн з поліетнічним складом населення: 77,8 % – національна більшість та 22,2 % – національні меншини. За даними Всеукраїнського перепису населення 2001 року, 77,8 % національних меншин – це етнічні росіяни, що становить 17,2 % від усієї чисельності громадян України. Майже 4,5 % населення країни належать до інших етнічних спільнот.

Водночас Україна є нетиповою багатоетнічною країною. Кілька областей України мають багатоетнічне й багатокультурне населення, деякі регіони можна охарактеризувати як фактично моноетнічні з двомовною культурою, а деякі – як біетнічні з мономовною (російськомовною) культурою (Східна та Південна Україна). Формування української політичної нації потребує розроблення та реалізації такої державної політики, що сприятиме зменшенню негативного впливу на цей процес суперечностей соціокультурного, конфесійного, етнічного, мовного, міжрегіонального та регіонального характеру.

Успішність процесів формування політичної, загальногромадянської, нації, що передбачає винайдення суспільного компромісу стосовно норм і суспільних цінностей, легітимності влади, залежить від паралельних процесів демократизації держави, *формування консолідованої демократії*. Відтак актуальним залишається питання пошуку оптимальної та прийнятної для більшості українців моделі національної ідентичності, яка б органічно поєднувала у собі як політичні (громадянські), так і соціокультурні складові, враховувала соціокультурну та мовну специфіку регіонів. З огляду на це, *національна приналежність громадян України має бути сформована насамперед на засадах спільного громадянства, утвердженні громадянських свобод, побудові консолідованої демократії, створенні умов для повноцінного та гармонійного розвитку культур національних меншин і корінних народів*.

В умовах формування в Україні єдиної політичної нації, продовження розбудови конкурентної, плюралістичної моделі демократії, що спирається на визнані європейські стандарти, єдиним способом формування ефективної моделі суспільних відносин є *національний діалог як основа консолідації суспільства*, що має відбуватися довкола держави та її національних інтересів.

Держава сьогодні намагається знайти компромісні моделі гуманітарної політики, які б об'єднували суспільство, задовольняли інтереси та потреби абсолютної більшості громадян України. Необхідність вироблення таких підходів є особливо гострою у сфері мовної політики та щодо питань історичної пам'яті. Деякі з цих питань штучно загострюються в умовах політичного протистояння. Але треба визнати, що *без визначення чітких принципів*

і концептуальних положень державної політики у сфері ідентичності національний поступ і модернізація країни будуть суттєво ускладнені або й неможливі.

У Посланні Президента України до Українського народу 2010 року наголошується, що курс реформ гарантує зміцнення ідентичності української політичної нації, розвиток суспільства на засадах внутрішнього діалогу, гуманістичних цінностей і толерантності. *«Наша спільність, наша ідентичність формуються на засадах громадянства, єдності й культурного розмаїття, широкого діалогу»*, – підкреслюється у Посланні.

Такий діалог має бути максимально публічним і спрямованим на вироблення рекомендацій та державних рішень, які б спиралися на найкращі існуючі практики та поступово наближали до оптимальної моделі регулювання суспільних відносин.

Слід зауважити, що *суспільство в цілому готове до прийняття компромісної моделі в найчутливіших сферах гуманітарної політики*. Так, лише 7 % громадян України відносять мовне питання, а саме проблему державного статусу російської мови, до числа 25 основних життєвих проблем, що їх непокоять. Однак теза про статус російської мови як другої державної користується високою популярністю. Відносно більшість (41,2 %) влаштовує нинішня мовна ситуація в країні: *«українська мова – єдина державна, інші – вільно використовуються»*. Понад 30 % громадян вважають, що й українська, і російська мови мають бути державними по всій Україні». Кожен п'ятий дотримується позиції, щоб *«українська мова була єдиною державною, а в регіонах компактного проживання росіян російська мова була визнана офіційною»*.

Отож основою мовної політики мають бути державна підтримка *української мови, утвердження її державності в усіх сферах публічного життя, забезпечення виконання нею всіх функцій, властивих мові як соціальному явищу – з одночасними гарантіями вільного розвитку та використання громадянами України російської та інших мов*.

Необхідна ретельно продумана і гнучка державна мовна політика з акцентом на розширення сфери вживання української мови не командно-адміністративними засобами, а за рахунок створення переваг та належних економічних і політичних умов її розвитку. Зміни мовної ситуації – це довготривалий процес, що виключає можливість швидких і раптових перетворень у цій сфері.

Основними перешкодами на шляху до процесу національної консолідації залишаються прояви ксенофобії, расизму та дискримінації за національно-етнічними ознаками.

Ксенофобія є гострою проблемою для деяких вразливих етнічних груп, що постійно зазнають дифамації, дискримінації або навіть нападів на ґрунті ненависті. До таких відносяться, наприклад, роми. За даними соціологічних служб, із року в рік ступінь дистанціювання від цієї етнічної групи зростає. Українська інтегрованість ромів в українське суспільство зумовлює їх соціокультурну замкненість та низький рівень толерантності до ромської меншини з боку населення країни.

Потребують вирішення питання інтеграції раніше депортованих народів в українське суспільство. Соціальна нерівність, відособленість та ізоляція є перешкодою для міжкультурного діалогу та сприятливим середовищем для розвитку ксенофобії, поширення стереотипів та упередженості.

Актуальність цих проблем підвищується з огляду на високий рівень залученості України до глобальних міграційних процесів. У нашій країні, як і в цілому у світі, дедалі гостріше постає питання міжкультурного діалогу в контексті зростання новітніх міграційних спільнот. В українському суспільстві **простежується досить низький рівень толерантності населення до представників тих етносів, що раніше не проживали на її території. Прикладом є відношення до представників негроїдної раси – лише 22 % громадян погоджуються, щоб вони жили в Україні.**

Проте на сьогодні в Україні відсутня чітко визначена стратегія національної міграційної політики, державне бачення моделі інтеграції та адаптації новітніх спільнот в українське суспільство. Така інтеграція має відбуватися за кількома напрямками: у соціально-економічній сфері, у сфері культури, у системі правових відносин.

Застосування ефективних механізмів консолідації усіх етнічних складових українського суспільства є необхідною умовою для успішного розвитку України як європейської держави. **В контексті європейської інтеграції наша держава має вибудувати концепцію етнополітики**, орієнтовану на демократичні європейські цінності, здатну адекватно й ефективно реагувати на зміни в етнополітичній ситуації, пов'язані з процесами глобалізації.

Державна етнополітика України має базуватися на принципах плюралізму, поваги до національних мов, культури, історії етнічних спільнот і громадян, котрі до них належать. Така політика покликана поєднувати у собі забезпечення державою потреб етнічних спільнот, створювати умови для їх вільного, самостійного, ініціативного розвитку з обов'язковим урахуванням необхідності імплементації європейських стандартів, рекомендацій ОБСЄ у сфері регулювання міжетнічних відносин.

Для консолідації українського суспільства необхідно розробити та реалізувати сучасну державну етнополітику, зокрема:

- привести у відповідність із сучасними європейськими стандартами вітчизняну нормативно-правову базу регулювання прав національних меншин, визначення базових понять етнонаціональної політики;
- усунути декларативність положень законодавства щодо забезпечення прав національних меншин. Вирішення цього завдання вимагає формування правових механізмів взаємодії між представницькими органами етнічних спільнот, органами державної влади та місцевого самоврядування;
- удосконалити вітчизняне законодавство у сфері попередження проявів дискримінації за етнічними чи расовими ознаками та вирішення проблем інтеграції мігрантів;
- внести зміни до законодавства України про регулювання діяльності засобів масової інформації та юридично визначити поняття «мови ворожнечі», передбачивши покарання за її використання;
- використовуючи досвід країн Центральної та Східної Європи, розробити комплексну, системну, довготривалу програму інтеграції ромів в українське суспільство.

Актуальним є запровадження елементів освітньої політики з формування толерантності, розвитку міжкультурного діалогу, патріотичного виховання, організації та **проведення міжрегіональних обмінів**, що сприятиме підвищенню рівня обізнаності суспільства (насамперед дітей) з національними традиціями народів України, культурному обміну та взаємозбагаченню культур.

Отже, реалізація політики внутрішньої інтеграції можлива лише на основі демократичних принципів суспільного життя, відкритості влади та прозорості ухвалення рішень, збалансованої кадрової політики, нівелювання впливу негативних етностереотипів тощо.

2.2.2. Культурна політика: забезпечення рівного доступу громадян до культурних продуктів, інтеграція в європейський культурний та гуманітарний простір

Забезпечення культурних прав громадян, збереження та розвиток культурної самобутності нації, формування конкурентоспроможності національної культури й участі України в міжкультурних обмінах у сучасному світі потребує **інтенсифікації розвитку національного сектору культурних індустрій**.

2010 рік позначився позитивними зрушеннями у напрямі формування сприятливих умов розвитку національного сектору культурних індустрій, а також запровадженням **державної підтримки вітчизняного виробництва та поширення культурних продуктів шляхом політики пільгового оподаткування**. Відповідні механізми закріплені у прийнятих законодавчих актах: Законі України «Про культуру» від 02.06.2010 р. № 6469; Законі України «Про внесення змін до Закону України «Про кінематографію» та інших законів України щодо підтримки виробництва національних фільмів» від 18.02.2010 р. № 1909-VI. Державна підтримка вітчизняної книговидавничої галузі також закріплена у Податковому кодексі України від 02.12.2010 р. № 2755-17. Імплементация цих законодавчих актів значною мірою сприятиме покращенню стану виробництва вітчизняних культурних продуктів.

Водночас нинішня ситуація на ринку культурних індустрій в Україні характеризується низькими обсягами та тенденцією подальшою скорочення виробництва культурної продукції. Зокрема, **книговидавничої продукції** (книг і брошур) порівняно з минулим роком випущено менше на 10,3 %, тиражі зменшилися на 19,1 % (державною мовою за кількістю назв – на 11,2 %, загальний тираж – на 24,3 %). На виготовлення **кінематографічної продукції** протягом 2004–2010 років виділено лише 175,5 млн грн бюджетних коштів, що дозволяло створювати за рік від п'яти до восьми художніх фільмів. Як наслідок, тільки 21 % суб'єктів кінематографії дотримуються квоти показу національних фільмів, установлені ст. 22 Закону України «Про кінематографію», а питома вага національних фільмів у репертуарах кінотеатрів України – менше 1 %.

У цілому навіть збільшення обсягів бюджетного фінансування, здійснене у 2010 році (на понад 30 % порівняно з попереднім роком), у сучасних умовах не задовольняє реальних потреб розвитку національної культури.

Має бути подолана концептуальна та програмна невизначеність культурної політики України. З метою визначення стратегічних цілей та пріоритетів культурної політики й недопущення розпорошення фінансових ресурсів, що держава здатна спрямувати на розвиток культурно-мистецької сфери, необхідно до осені 2011 року **розробити та прийняти у статусі закону Концепцію культурної по-**

літики України. Без такого документа неможливо сподіватися на координацію та ефективність дій держави в культурній царині.

Національний кінематограф має стати одним із основних засобів між-культурного діалогу на міжнародній арені та водночас – **вагомим сектором економіки** на національному рівні. У вітчизняному культурному просторі перегляд кінофільмів є *одним з провідних видів дозвілля громадян України*, а отже, виробництво кінопродукції є потужним засобом формування національної ідентичності.

У I половині 2011 року необхідно підготувати та прийняти *інтегрований план дій щодо створення національної системи цифрового контенту інтелектуальних і культурно-мистецьких надбань української нації*. В короткі терміни ми повинні досягти *прориву у вирішенні питання доступності культурних продуктів широкому колу громадян*. На часі використання технічних можливостей інформаційної епохи – розширення доступу до інтелектуального та аудіовізуального контенту в мережі інтернет.

Стратегічним напрямом має також стати програма стимулювання вітчизняної індустрії електронних книг і створення Національної електронної бібліотеки, що об'єднає наукові, інтелектуальні, культурно-мистецькі та музейні ресурси в єдину мережу. Реалізація цього проекту сприятиме інтеграції України до міжнародного інформаційного та культурно-мистецького простору, підвищенню попиту на українських фахівців, що пов'язані з відповідними ІТ-технологіями. Необхідно прискорити реалізацію «Державної цільової національно-культурної програми створення єдиної інформаційної бібліотечної системи «Бібліотека–XXI».

Унаслідок **дефіциту експозиційних площ** значна частина вітчизняних і світових культурно-мистецьких цінностей є недоступною для населення України. Важливо усвідомлювати, що у сучасному світі **виставково-експозиційна діяльність** як окрема галузь культурних індустрій є одним з основних факторів міжкультурного діалогу на національному та міжнародному рівнях. Вона є не лише можливістю презентації культурно-мистецьких надбань національної культури, а й складовою міжнародного іміджу держави. У цьому контексті **пріоритетне значення має реалізація проекту з формування потужного Національного культурно-мистецького та музейного комплексу європейського рівня – «Мистецького арсеналу», що став би справжнім діалоговим вікном України і світу.**

Практичним інструментом здійснення культурної політики має стати розроблення та реалізація *Указу Президента України «Про Державну програму збереження і популяризації визначних пам'яток історії та культури України»*. Цей Указ окреслить основні заходи щодо збереження й популяризації визначних пам'яток історії та культури України, зокрема:

- забезпечення державної підтримки відновлювальних та реставраційних робіт на території визначних історико-археологічних ансамблів і музейних комплексів;
- завершення будівництва та організацію повноцінного функціонування усіх складових Національного культурно-мистецького та музейного комплексу «Мистецький арсенал»;
- здійснення комплексу підготовчих робіт для включення українських пам'яток до Списку світової спадщини ЮНЕСКО;
- перевидання визначних пам'яток української літератури;
- забезпечення функціонування пам'яток історії України в режимі культурно-просвітницьких і туристичних центрів.

Указ Президента України має визначити завдання Кабінету Міністрів України щодо розроблення та реалізації Державної програми збереження і популяризації визначних пам'яток історії та культури України.

Культурна політика має стати інтегральною складовою нашої євроінтеграційної стратегії. Україна була, є і буде складовою європейського цивілізаційного простору.

Зокрема, необхідні спільні зусилля відповідних міністерств і наукових установ, що дозволять окреслити та закріпити в Угоді про асоціацію між Україною та ЄС шляхи інтеграції України в європейський культурний, гуманітарний та інформаційний простір.

Участь України у світових культурних процесах потребує розвитку міжнародного співробітництва у сферах обміну досвідом і копродукції. Для досягнення цієї мети необхідна інтенсифікація заходів щодо забезпечення вступу України до Європейського фонду підтримки спільного кіновиробництва і прокату кінематографічних та аудіовізуальних робіт «Євримаж», а також участі в програмі міжнародного співробітництва ЄС у сфері аудіовізуальній індустрії «Медіа-Мундус» на 2011–2013 рр. та програми «Культура» в рамках ініціативи ЄС «Східне партнерство», завданням яких є посилення співпраці професіоналів у сфері культури та заохочення міжкультурного діалогу.

У сучасному світі індустрія розваг, до якої відносять діяльність підприємств (організацій, закладів), пов'язану з наданням послуг у культурно-дозвіллевій сфері, є вигідною галуззю з точки зору фінансових інвестицій, що характеризується відносно коротким періодом самоокупності. Створення конкурентної мережі підприємств та ефективних моделей індустрій розваг дасть можливість широкого вибору громадянами культурно-дозвіллевих практик, активізації національно-культурного життя країни, реалізації його консолідуючого потенціалу.

Нині в Україні функціонує менше 300 стаціонарних книгарень, скорочується кількість масових універсальних бібліотек, незадовільними темпами здійснюється поповнення бібліотечних фондів. Усупереч чинному законодавству поширюється практика припинення роботи закладів культури. Зруйнована регіональна мережа кінопрокату – нараховується лише 180 кіноекранів, за потреби не менше 1-2 тис. сучасних екранів для належного функціонування вітчизняної кінопрокатної індустрії. З метою подолання цих тенденцій необхідна державна програма відновлення та модернізації культурної інфраструктури, а також створення сприятливих умов притоку приватних інвестицій у подальше відновлення мережі закладів культури та мистецтва.

Важливе значення має питання легалізації ринку культурних індустрій, що ґрунтуються на авторському та суміжних правах, та запровадження нових форм легального поширення культурної продукції. Наявність ринку піратської продукції та інтернет-піратства негативно впливає на економічну ефективність вітчизняного культурно-мистецького сектору та можливості його подальшого розвитку. Відповідно до результатів дослідження компанії GfK Ukraine 73 % респондентів використовують мережу для завантажування музичних аудіофайлів, а 47 % – слухають музику он-лайн. Таким чином, налагодження ефективної системи захисту та реалізації авторських і суміжних прав є не лише критерієм забезпечення гідних умов діяльності митців, а й

важливим чинником економічної ефективності сектору, його інвестиційної привабливості.

Активізація культурно-мистецького життя країни не лише матиме позитивні соціо-економічні наслідки для країни в цілому, а й сприятиме консолідації та активізації культуротворчого потенціалу українського суспільства. Реалізація державної політики стимулювання національного сектору культурних індустрій створить широкі можливості для розвитку модерної, конкурентоспроможної національної культури.

2.2.3. Держава та церква: заохочення міжконфесійного діалогу, рівне ставлення держави до різних церков і релігійних конфесій

Українське суспільство – суспільство поліконфесійне. *На теренах України нині функціонує близько 35,5 тис. релігійних організацій, котрі представляють понад 50 різних напрямів і течій.* Ці цифри постійно збільшуються. Щільність на віросповідній карті країни спонукає суб'єктів релігійно-церковного простору шукати компроміс, апробувати шляхи мирного співіснування.

За майже 20-ліття незалежності Української держави у міжконфесійних відносинах відбувся істотний поступ. Різкий перехід від моноідеологічної системи суспільних координат до світоглядно плюралістичного суспільства вимагає від церков і віруючих діяти згідно зі стандартами правової держави.

Фундаментальною основою успішних зрушень стала притаманна українцям релігійна терпимість. Той факт, що представники української нації належать до однієї з найтолерантніших у конфесійному відношенні спільнот, підтверджується відповідними результатами соціологічних досліджень.

Так, за даними опитування, проведеного свого часу Київським міжнародним інститутом соціології та Центром «Соціальні індикатори», 71 % респондентів повністю чи скоріше погоджуються з твердженням, що різні релігійні групи мають рівні права в Україні; 75 % з тим, що необхідно поважати всі релігії. А у підготовлених Українським центром економічних і політичних досліджень імені Олександра Разумкова матеріалах стверджується, що у суспільній свідомості українських громадян превалюють точки зору, згідно з якими «будь-яка релігія, яка проголошує ідеали добра, любові, милосердя і не загрожує існуванню іншої людини, має право на існування» (43,1 %) та «всі релігії мають право на існування як різні шляхи до Бога» (24,8 %).

Необхідний діалог між усіма сторонами трикутника «держави – суспільство – релігійні організації».

В Україні спостерігається неспівмірність між кількісними та якісними показниками інституційного забезпечення міжконфесійного та міжцерковного діалогу. На українських теренах діють Всеукраїнська Рада Церков і релігійних організацій (ВРЦРО), Нарада представників християнських церков України, Рада євангельських протестантських церков України, Українська міжцерковна рада, Всеукраїнська рада християнських церков, Рада представників духовних управлінь і центрів мусульман України тощо. Окрім того, в областях функціонують місцеві духовні ради.

Однак ефективність роботи більшості перерахованих об'єднань є малопомітною або узагалі непомітною. *Єдиною дійсно результативною структурою залишається ВРЦРО.*

Одним з чинників конфліктогенності на релігійному ґрунті є *конфесійна некомпетентність громадян*. Це проблема глобального масштабу.

Парламентська асамблея Ради Європи неодноразово зазначала у своїх резолюціях, що *елементарна необізнаність з різними віросповідними течіями породжує стереотипи й упередженості в оцінці явищ релігійного життя*. З подібною ситуацією зустрічаємось у сучасній Україні, коли знання про релігійні традиції світу фактично існують на рівні чуток, заангажованих заяв священнослужителів, статей «жовтої» преси. Не можна допустити спекуляцій довкола міжконфесійних відносин, які намагаються нав'язати громадянам *образ України як цивілізаційно різномірної та розірваної країни*.

Враховуючи вищевикладене, *в контексті оптимізації міжконфесійної взаємодії у найближчій перспективі важливу роль має відігравати синхронізація дій у трикутнику «держава – суспільство – релігійні організації» на основі рівноправних відносин Української держави з усіма церквами та віросповіданнями*.

Доцільним, зокрема, видається наступне.

• **Ініціативи держави:**

- доопрацювання та прийняття Концепції державно-церковних відносин, що розроблена Міністерством юстиції України та іншими органами влади у співпраці з ВРЦРО;
- доопрацювання з урахуванням положень концепції нової редакції Закону України «Про свободу совісті та релігійні організації», покликаною забезпечити міжконфесійний мир і злагоду, рівне ставлення до всіх церков, недопущення релігійного фундаменталізму будь-якого спрямування;
- закріплення за релігійними організаціями права на заснування загальноосвітніх навчальних закладів;
- забезпечення викладання з вересня 2011 року у вищих навчальних закладах усіх форм власності академічного релігієзнавства як нормативної філософської дисципліни, а у середній школі – порівняльної історії релігій;
- здійснення дипломатичних механізмів для захисту національних інтересів у релігійно-церковній сфері, щоб забезпечити релігійні права і свободи українців, які стали трудовими мігрантами у країнах ЄС (Португалія, Італія, Іспанія, Греція);
- недопущення використання міжконфесійних розбіжностей як приводу для втручання у внутрішні справи України.

• **Ініціативи громадянського суспільства:**

- популяризація за допомогою ЗМІ ідеї, що релігії виступають ціннісною платформою, котра визначає поступ людської спільноти;
- організація національного діалогу між представниками релігійних конфесій та світськими лідерами для обговорення проблем розвитку культури, забезпечення суспільної толерантності та громадянського миру, збільшення авторитету України на міжнародному рівні;
- ініціювання діалогу між представниками різних релігійних традицій;
- здійснення перекладу священних текстів, сучасної теологічної літератури та забезпечення нею публічних бібліотек;

– заснування мережі дослідницьких центрів з питань міжконфесійної комунікації, створення доступних інформаційних ресурсів з метою об'єктивного та поглибленого висвітлення особливостей різних релігійних систем;

– розвиток релігійного туризму як дієвої платформи для зустрічі різних культурних світів.

Загалом, оптимізму стосовно реалізації окреслених ініціатив додає той факт, що Верховна Рада України одним з перших міжнародних документів у 2010 році ратифікувала Конвенцію про охорону та заохочення розмаїття форм культурного самовираження. Тим самим *Україна підтвердила наміри наслідувати європейські демократичні традиції, готовність провадити рівноправний діалог з усіма зацікавленими сторонами, у тому числі релігійними організаціями.*

2.3. ОСВІТА, НАУКА, ІНФОРМАЦІЙНИЙ РОЗВИТОК – ІНВЕСТИЦІЇ В ЛЮДСЬКИЙ КАПІТАЛ

2.3.1. На шляху до суспільства знань. Реформування сфери освіти

На шляху до повноцінної інтеграції у світове співтовариство, українське суспільство має перетворитися на таке, що постійно вчиться, динамічно нагромаджує й ефективно використовує нові знання. Перспектива розбудови в Україні суспільства знань вимагає глибокого реформування освітньо-виховної сфери, що має здійснюватися на основі розумного поєднання кращого зарубіжного досвіду з національними традиціями. Україна визнає освіту пріоритетною сферою соціально-економічного, духовного та культурного розвитку суспільства. Освітня політика є найважливішою складовою політики держави, інструментом підвищення темпів соціально-економічного та науково-технічного розвитку.

Проблеми освітньої галузі та шляхи їх вирішення

Слід констатувати, що вітчизняна система освіти не встигає реагувати на нові економічні потреби, працювати у випереджальному режимі, як це відбувається у розвинених країнах. Освіта відстає від тенденцій суспільного розвитку і не готує випускників до успішної діяльності на сучасних ринках праці.

Сьогодні якість освіти опинилася під загрозою через недостатню системність реформ і розбалансованість інфраструктури. Якість освітніх послуг знижується, а структура системи освіти залишається без змін. Освіта не адаптувалася до демографічних викликів, зокрема до значного зменшення кількості та зміни віку учнів і студентів. Система освіти у цілому ще не здійснила перехід до нового змісту освітніх програм, навчальних планів і методів навчання, що відповідають потребам нової економіки і більш динамічного ринку праці. Розвиток автономії вищих навчальних закладів і зближення з ринком праці гальмується надмірною централізацією управління освітою. Професійно-технічна освіта значною мірою втратила свої позиції, а загальна середня освіта перебу-

ває в критичному стані щодо переходу на профільне навчання у старшій школі та змін термінів навчання. Недостатня увага приділена формуванню системи безперервної освіти, навчання дорослих, що найбільшою мірою гальмує розбудову в Україні суспільства, що постійно навчається.

Незбалансованість мережі ВНЗ

Жодна країна світу не має такої мережі вищих навчальних закладів, як Україна. У 2010 році ця мережа ВНЗ I-IV рівнів акредитації налічувала 861 заклад, із них державної форми власності – 455, комунальної – 219, приватної – 187. Із 511 вищих навчальних закладів I-II рівнів акредитації – 228 державної форми власності, 204 – комунальної та 79 – приватної. З 350 вищих навчальних закладів III-IV рівнів акредитації 227 – державної форми власності, 15 – комунальної та 108 – приватної. Серед вищих навчальних закладів I-IV рівнів акредитації – 198 університетів, 58 академій, 110 інститутів, 231 коледж, 136 технікумів, 127 училищ та 1 консерваторія.

Наявна мережа не збалансована з наявними кадровими, дослідницькими, інформаційними, фінансовими, матеріально-технічними ресурсами. Кількість ліцензованих місць для прийому студентів (близько 700 тис.) перевищує чисельність випускників загальноосвітніх шкіл. Наразі у ситуації економічної та демографічної кризи є передумови для впорядкування мережі навчальних закладів.

Якість освітніх послуг

Жоден з численних українських ВНЗ не входить до 500 кращих університетів світу за провідними світовими рейтингами¹. Для порівняння: в Австралії з-поміж 39 університетів (з яких 37 є державними), що охоплюють 94 % студентів країни, 8 входять до 200 кращих університетів світу. Нова Зеландія має 8 університетів, з яких 3 входить до 200 кращих. За радянських часів провідні ВНЗ не брали участі у світових рейтингах, проте опосередковано визнавалися конкурентоспроможними у світі.

Необхідно *запровадити систему загальнодержавного рейтингу загальноосвітніх навчальних закладів за результатами стандартизованого оцінювання*. Для цього потрібно підготувати законодавчу базу для створення незалежних агенцій оцінювання якості за прикладом розвинених країн.

Міністерству освіти і науки, молоді та спорту України потрібно надалі вдосконалювати політику щодо проведення зовнішнього незалежного оцінювання (ЗНО) випускників загальноосвітніх навчальних закладів. Необхідно законодавчо визначити результати стандартизованого тестування єдиним критерієм прийому до навчання у ВНЗ. Винятки для пільговиків, осіб з особливими потребами тощо можуть бути встановлені у чітко визначених кількостях (відсотках) і лише на загальнодержавному рівні. Потрібно започаткувати роботу із розроблення та реалізації концепції запровадження стандартизованого тестування на всіх освітніх рівнях.

¹*Academic Ranking of World Universities – 2010*. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.arwu.org/ARWU2010.jsp>; *THE World University Rankings 2010* [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.timeshighereducation.co.uk/world-university-rankings/2010-2011/top-200.html>; *QS World University Rankings Results 2010* [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.topuniversities.com/university-rankings/world-university-rankings/2010/results>

Доступність освіти

В умовах фінансово-економічної кризи зростає загроза зниження фінансової спроможності здобуття освіти в осіб, які навчаються як за свої кошти, так і за кошти підприємств. ВНЗ та Міністерству освіти і науки, молоді та спорту України потрібно переглянути систему оплати за навчання. Необхідно активніше запроваджувати банківське кредитування населення для освітніх потреб та кредитування ВНЗ. Останні можуть здійснювати навчання студента власним коштом, студент сплачуватиме до 50 % вартості навчання, а після працевлаштування повертатиме ВНЗ залишок суми. На часі перегляд усієї системи оподаткування, зокрема і в частині освітньої діяльності. Якщо підприємство сплачує за навчання своїх співробітників або за здійснення наукової розробки, то такі витрати мають виключатися з бази оподаткування. Підприємства необхідно стимулювати до забезпечення навчання та підвищення кваліфікації своїх фахівців.

Українське суспільство має перейти від режиму бюджетного утримання своєї системи освіти до режиму інвестування в неї. Інвесторами при цьому виступатимуть домогосподарства, бізнес і держава. Остання також має створити нормативно-правову базу та визначити відповідні правила.

Національна система кваліфікацій

Не відповідає сучасним вимогам Національна система кваліфікацій, переліків галузей, напрямів, спеціальностей освіти. Досі немає законодавчо встановлених стандартизованих освітніх рівнів. Відсутні стандартизовані галузі, напрями і спеціальності вищої освіти, що узгоджувалися б із Міжнародною стандартною класифікацією освіти, іншими відповідними світовими та європейськими нормами. У вирішенні цього питання Україна суттєво відстала від багатьох передових країн світу. Так, чинний перелік професій, за якими здійснюється навчання в ПТНЗ, нараховує понад 3000 найменувань, тоді як, наприклад, у Німеччині він не перевищує 300. Тому закономірно, що кваліфікації, яких набуває українська молодь, дедалі більше не влаштовують роботодавців і не отримують визнання за межами країни.

Відповідальним інститутам (Міністерству освіти і науки, молоді та спорту України, Національній академії педагогічних наук України, Українському центру оцінювання якості освіти та іншим за потребою) необхідно прискорити роботу з розроблення Національної рамки кваліфікацій. Виходячи з її критеріїв, визначити конкретні компетенції для різних освітніх рівнів (базова середня освіта, повна середня освіта, ступені вищої освіти), на які й орієнтуватися під час розроблення тестів.

Дослідно-інноваційна діяльність

За рівнем фінансування цієї невід'ємної університетської діяльності вітчизняна вища школа значно поступається реальній практиці розвинених країн. Зокрема, країни ЄС витрачають на дослідження і розробки 25–30 % від загальних асигнувань на утримання ВНЗ. Україна – трохи більше 3 %. На науку та дослідження в Україні виділяється 0,9 % ВВП, у країнах ОЕСР – 2 %, в Японії та США – близько 3 %, за Лісабонською стратегією – до 3 %. Для реалізації принципу «трикутника інноваційних знань» необхідним є поєднання освіти з наукою на договірній основі, зокрема прикріплення науково-дослідних інституцій (НДІ) Національної академії наук України до ВНЗ на підставі цивільно-правових угод. Доцільно в цьому сенсі спрямувати частку прибутків ВНЗ на фінансування наукового закладу, що закріплено за ним. Такий підхід дозволить студентам проходити практику в НДІ, а ВНЗ та НДІ

зможуть якісно формувати спеціалізовані вчені ради. ВНЗ зможуть поєднати наукову роботу з навчальною.

Удосконалення та реформування законодавчої бази

Передумовою успішного вирішення зазначених проблем є оновлення чинної законодавчої бази у сфері освіти, що сформувалася на рубежі 1990–2000-х років. і вже не відповідає актуальним завданням розвитку українського суспільства як суспільства знань, а також доповнення її новими законодавчими актами, потреба в яких давно назріла. Необхідно розробити й невідкладно прийняти закони України «Про освіту дорослих», «Про національну систему кваліфікацій» та «Про професійне навчання та підтвердження кваліфікації працівників на виробництві».

При цьому має бути створена законодавча база для стимулювання приватних інвестицій в освіту, запровадження у цій сфері державно-приватного партнерства, диверсифікації джерел фінансування вищих і професійно-технічних навчальних закладів.

2.3.2. Наука як ресурс модернізаційної стратегії держави

У сучасних умовах для України особливо важливим є те, що наукові дослідження, нові знання і технологічні нововведення можуть служити джерелом економічного зростання в умовах браку чи відсутності додаткових вкладень праці та капіталу, а однакові за обсягом інвестиції дають набагато більший ефект в умовах сприятливого інноваційного та наукового середовища. В економіці XXI століття джерелом зростання продуктивності праці дедалі більше стають інновації у широкому сенсі – як оптимізація системи державного управління, виробничих процесів, так і безпосередня інтеграція у виробництво нових технологій, виробів, послуг.

Збереження та розвиток фундаментальної науки

Сьогодні українська наука спроможна виконувати дослідження та отримувати значущі на світовому рівні результати у низці передових галузей фундаментальної науки, зокрема *у матеріалознавстві, математиці та теоретичній фізиці, оптиці та оптоелектроніці, аерокосмічних технологіях, радіофізиці міліметрового та субміліметрового діапазонів, інформатиці, імунобіотехнології, молекулярній діагностиці, розробленні новітніх лікарських засобів, а саме вітчизняних антибіотиків, кріобіології та кріомедицині, нейрофізіології.*

Потенціал фундаментальних досліджень у повному наявному спектрі має бути збережений і повинен розвиватися. Вихід з кризи і відновлення вітчизняного виробництва дозволять поступово нарощувати державні витрати на фундаментальну науку. Проте вже зараз з метою збереження фундаментальної науки та її розвитку необхідно творчо використовувати всі можливості, зокрема зростання ролі міжнародного та міждержавного співробітництва у фундаментальних дослідженнях і можливостей для українських наукових установ брати в них участь.

Негативні тенденції та шляхи їх подолання

Модернізація країни можлива лише за умови розбудови сучасної єдиної науково-освітньої й інноваційної системи та забезпечення її випереджального розвитку. Безперечно, державні видатки на наукову сферу мають не тільки досягати закріпленого законодавчо мінімально прийнятного рівня в 1,7 % від ВВП, а й перевищувати цей показник. Проте загальний обсяг видатків на дослідження й розробки у ВВП (наукоємність ВВП) протягом 2000–2009 рр. в Україні зменшився з 1,16 % до 0,95 % (у тому числі з держбюджету 0,41 %)².

Ще одна важлива проблема вітчизняної науки полягає у наявності розриву між порівняно високим рівнем наукового, інженерно-технічного потенціалу та відповідних технологічних розробок і реальними потребами вітчизняної економіки в таких наукових результатах. *Українська наука значною мірою перебуває на рівні вирішення інноваційних завдань, тоді як перед переважною частиною економіки стоять завдання модернізаційного характеру.* Внаслідок цього значна частина результатів наукової діяльності залишається незатребуваною в Україні, а їх запровадження у сьогоденне вітчизняне виробництво є проблематичним. Це негативно позначається і на самій науці, і на недоотриманні суспільством благ, пов'язаних з реалізацією і розвитком наукового потенціалу.

В таких умовах перспективним шляхом збереження і нарощування наукового потенціалу є пріоритетний розвиток різноманітних форм міжнародного співробітництва, участь у двосторонній, багатосторонній, зокрема, загальноєвропейській, кооперації наукових досліджень та інженерно-технічних розробок. Ефективне вирішення цього завдання зробить українську науку потужним локомотивом позитивних змін в економіці, передусім у розвитку вітчизняної високотехнологічної промисловості, поліпшенні інвестиційного клімату, а також у сприянні прогресивним структурним перетворенням.

Складним економічним становищем і низкою інших причин зумовлюється наявність досі не подоланих негативних тенденцій у вітчизняній науці, що потребують першочергової уваги з боку держави, суспільства, професійної спільноти. У першу чергу, крім недостатності державного фінансування, це:

- недостатні кількісні показники та якість результатів роботи вітчизняних науковців у загальносвітовому контексті, що віддзеркалюється у низьких показниках цитування й інтегральних індексах стану розвитку вітчизняної науки; незважаючи на певні позитивні зрушення, зокрема ухвалення кількох нормативних документів Кабінету Міністрів, Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України, Президії НАНУ, становище у цій сфері потребує кардинального поліпшення;
- наявність розриву між трьома головними складовими наукової системи – наукою академічною, галузевою і вузівською;
- недостатня інтеграція української науки на рівні установ та окремих колективів і науковців у світовий науковий процес;
- недостатній ступінь використання експортного потенціалу вітчизняної науково-освітньої галузі в інтересах усього суспільства і держави. З огляду на рівень розвитку вітчизняної науки і освіти, Україна має орієнтуватися

²Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава: програма економічних реформ на 2010–2014 роки / Комітет з економічних реформ при Президентові України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.president.gov.ua/docs/Programa_reform_FINAL_1.pdf

на досягнення показника експорту технологій, результатів науково-технічних розробок та освітніх послуг, порівнянного з доходами від військово-технічного співробітництва (0,5 – 1 млрд дол. США на рік³);

- продовження впливу за кордон перспективних наукових кадрів.

Ці та інші негативні явища, притаманні сьогоденню української науки, великою мірою є пов'язаними з недосконалою системою управління науковою сферою, що не відповідає вимогам часу.

2010 року для поліпшення управління науковою сферою було зроблено важливий крок – замість Державного комітету інформатизації, Державного комітету з питань науково-технічного та інноваційного розвитку і Державного комітету України з питань науки, інновацій та інформатизації створено єдиний профільний центральний орган виконавчої влади – *Державне агентство з питань науки, інновацій та інформації України*. Воно має формувати та забезпечувати реалізацію державної політики у відповідних сферах, координувати діяльність даної галузі; удосконалювати мережу науково-дослідних (науково-технічних) установ; формувати пріоритетні напрями розвитку науки і техніки та інноваційної діяльності; забезпечувати інтеграцію вітчизняної науки у світовий науковий простір, зберігаючи національні інтереси.

Програмою економічних реформ України на 2010–2014 роки «Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава» визначено стратегічні орієнтири розвитку науково-технічної та інноваційної сфер. Внесено зміни до Закону України «Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки України», що враховують як глобальні тенденції науково-технічного прогресу, так і проривний потенціал провідних галузей вітчизняної науки. Завдяки прийняттю нового Податкового кодексу усунуто деякі перешкоди, що блокували інноваційні процеси.

Поза сумнівом, оптимізація державного управління науковою та інноваційною сферами сприятиме підвищенню їх ефективності. На часі – розроблення на основі світового досвіду програми масштабних інституційних та інфраструктурних реформ наукової системи в цілому.

Сьогодні перед науковою і освітньою спільнотою, організаціями громадянського суспільства, фахівцями профільних державних органів, передусім – Державним агентством з питань науки, інновацій та інформації України, Міністерства освіти і науки, молоді та спорту стоїть низка нагальних завдань:

- **науково-дослідна та науково-освітня складова:**
  - докладний аудит реального стану наукових установ та здійснюваних ними досліджень з метою визначення найуспішніших і найперспективніших та поширення їхнього досвіду серед колег;
  - зміцнення та модернізація матеріально-технічної бази науково-дослідних установ. Доцільно розробити і розпочати запровадження відповідної Державної цільової програми на 2012–2016 роки, а також передбачити звільнення від митних зборів імпортованого наукового обладнання, що не виробляється усередині країни;

³Для порівняння. Обсяг експорту освітніх послуг, безпосередньо пов'язаних з самою лише англійською мовою, приносить Великій Британії близько 2 млрд дол. США за рік. Загальний же обсяг експорту освітніх послуг Великої Британії перевищує 20 млрд дол. за рік. David Graddol, English Next. – London: British Council, 2006. – P. 4.

- посилення активності наукових установ і відповідних державних органів у забезпеченні доступності результатів роботи українських науковців для міжнародної наукової спільноти;
- розширення участі України в реалізації Лісабонської стратегії зі створення європейського дослідницького простору, інтенсифікація міжнародної наукової співпраці; активізація оперативного моніторингу і залучення до вітчизняної наукової практики значущих світових результатів;
- радикальне підвищення рівня знань студентами, аспірантами, науковцями іноземних мов і навичок активної роботи з міжнародними базами наукової інформації; забезпечення з боку відповідних державних органів неухильного дотримання під час здійснення досліджень (у тому числі дисертаційних) принципу їхньої актуальності у загальноосвітньому фаховому контексті;
- надання Національній та національним галузевим академіям права готувати не лише кандидатів і докторів наук, а й магістрів дослідницького профілю з розміщенням у наукових установах НАНУ та галузевих академій частини відповідного державного замовлення;
- започаткування робіт з оптимізації структури спеціальностей, що викладаються у ВНЗ, з метою посилення природничого та інженерно-технічного компонентів вищої освіти; продовжити роботу з оптимізації інституційної структури вищої освіти з метою посилення її зв'язку з наукою і виробництвом за рахунок суттєвої оптимізації наявної мережі ВНЗ та виділення провідних ВНЗ (5–10 % від сьогоднішньої загальної кількості), що ведуть активну наукову та інноваційну діяльність;

• **інноваційна складова:**

- активізувати залучення наукових колективів до науково-технічних розробок, необхідних у державному та приватному секторах, у тому числі спрямованих на реалізацію експортного потенціалу вітчизняної науки; запровадити пільговий режим діяльності вітчизняних і зарубіжних компаній, що вкладають кошти у наукові розробки в Україні; створити режим найбільшого податкового та адміністративного сприяння для підприємств (у тому числі середнього та малого бізнесу), що активно використовують у своїй діяльності розробки вітчизняних науковців, просувають їх на міжнародний ринок;
- посилити ступінь координації здійснюваних в Україні НДДКР, удосконалити її механізми. Зокрема, доцільним є введення до чинного законодавства положень, що закріплювали б за національними галузевими академіями наук функції з координування прикладних досліджень у відповідних наукових сферах;
- передбачити для наукових колективів можливість створення підприємств у спрощеному порядку для комерціалізації результатів наукової діяльності з урахуванням інтересів держави, відповідних наукових чи навчальних установ;
- розбудувати національну мережу високотехнологічних компаній, що здійснюють дослідження та дослідно-конструкторські розробки у низці пріоритетних галузей (зокрема у матеріалознавстві, сфері авіакосмічних технологій, інформатиці, біології, генетиці, сільському господарстві) на замовлення вітчизняних і зарубіжних організацій; забезпечувати захист інтересів Української держави та вітчизняної науки у сфері міжнародного патентного та авторського права.

З огляду на постійне зростання ролі науки у сучасному світі, а також на соціально-економічні тенденції, що мають місце в Україні, доцільним є розробка і запровадження в життя комплексної концепції розвитку наукової системи України, що дасть змогу уповні скористатися перевагами інтелектуального потенціалу в інтересах народу та Української держави. Вітчизняна наука може і має стати потужним джерелом і надійним ресурсом модернізаційної стратегії держави, що має на меті входження України до кола провідних держав світу, піднесення рівня добробуту українців, суттєвого розширення можливостей для реалізації прав і свобод кожного громадянина.

2.3.3. Інформаційна політика держави в глобалізованому світі

Незважаючи на об'єктивні проблеми, пов'язані з фінансово-економічною кризою, **динаміка розвитку інформаційного суспільства в Україні протягом останніх років є стабільно позитивною**, і це можна вважати сталою тенденцією, що має бути збережена та посилена в найближчому майбутньому. Зокрема, є всі підстави стверджувати, що в коротко- й середньостроковій перспективах на теренах нашої держави триватимуть процеси повномасштабної імплементації інтернет-сервісів та відповідних технологій, конвергенції традиційних і розвитку нових медіа-форматів на технологічній платформі інтернет. Триватиме диверсифікація аудиторії, формування нових моделей інформаційного споживання, соціальної та політичної активності тощо.

Станом на початок 2011 року майже третина громадян України є користувачами мережі інтернет – за підрахунками Міжнародного союзу електрозв'язку їх кількість становить близько 15 млн. Громадяни України дедалі активніше опановують нові форми комунікацій, зокрема «соціальні медіа»: ними охоплено близько 7-8 млн наших співвітчизників, тобто в Україні стрімко формується масова інтернет-аудиторія та специфічне «мережеве» соціокультурне середовище, що за своїми основними параметрами буде подібним до таких у розвинених країнах. Україна серед перших розпочала і перехід на найновіші стандарти зв'язку (що було відзначено й на рівні ООН) – розбудовуються мережі мобільного зв'язку четвертого (4G) покоління. **Реалізація програми «Відкритий світ» (розгортання інформаційно-комунікаційної 4G освітньої мережі національного рівня)** в якості **національного проекту** створить принципово нові можливості для розвитку людського капіталу в Україні.

Україні вдалося зберегти значний науковий потенціал, зокрема в ІТ-сфері. Лише за офіційними даними, в Національній академії наук України в галузі досліджень і розробок (ДіР) в ІТ-сфері у цілому працює майже 1500 науковців, серед яких близько 200 докторів і понад 500 кандидатів наук. Можливості держави не завжди дозволяють забезпечити ефективну самореалізацію всім цим фахівцям, однак об'єктивна необхідність підвищувати наукомісткість виробництва, створювати нові інноваційні продукти вимагає створення виокремлених спеціалізованих структур, де найкращі та найталановитіші фахівці могли б реалізувати свої ідеї. Робота щодо створення **комплексного Національного технополісу ІТ-спрямування має розпочатися вже в 2011-2012 роках.**

У цілому нормативно-правове забезпечення розвитку інформаційного суспільства в Україні відповідає сучасним вимогам. Водночас є низка нормативних документів, що мають бути прийняті вже найближчим часом. Це, зокрема, *Стратегія розбудови інформаційного суспільства* та низка законів, що мають забезпечити відповідний рівень відкритості суспільно-важливої інформації для громадян і наблизити Україну за цим показником до провідних держав світу.

У цьому контексті не можна не згадати про прийнятий 13 січня 2011 року **Закон України «Про доступ до публічної інформації»**, що стане основою для створення в Україні ефективної системи електронного урядування та нових стандартів відкритості влади. **Запровадження європейських норм відкритості є ще одним реальним кроком нашої держави у євроінтеграційному процесі.**

Досвід провідних країн світу (й особливо на пострадянському просторі) свідчить, що ефективне запровадження сучасних ІКТ можливе лише за активної позиції керівників держави та реалізації відповідної політики всіма державними органами. Тому найближчим часом, поряд із затвердженням Стратегії розбудови інформаційного суспільства, має бути створено **Національну раду з розвитку інформаційного суспільства в Україні при Президентові України під його головуванням** та із входженням до її складу представників органів державної влади, що відповідають за інформатизацію, освітян, науковців, представників відповідних недержавних організацій і конструктивних політичних сил, бізнесу.

Принцип відкритості інформації означає, що основним джерелом інформації про діяльність держави має бути сама держава, на користь чого свідчить і світовий досвід. У США, наприклад, до 60 % інформації про діяльність держави продукується державними органами. **Висвітлення діяльності Української держави через інтернет і традиційні ЗМІ має стати провідним напрямом державної інформаційної діяльності.**

Забезпечення прав громадян у даній царині та побудова інформаційно розвиненого суспільства – один з основних пріоритетів влади.

Україна не може ігнорувати вже окреслену загальносвітову тенденцію розуміння **доступу до мережі інтернет як одного з основних прав людини**. Розширені інформаційні права уже закріплені або невдовзі будуть закріплені конституціями (законами) багатьох розвинених країн світу (Естонія, Фінляндія, Франція, Іспанія). У цьому напрямі рухається й Російська Федерація та деякі інші країни СНД. **До кінця 2015 року Україна, з огляду на її економічні можливості, має також максимально близько підійти до формування такої позиції у вітчизняному законодавстві**, що дозволила б констатувати, що за всіма показниками нормативно-правового й технологічного забезпечення Україна є модерним інформаційним суспільством. Основи цього процесу мають бути закладені вже в 2011 р.

Потребує активізації робота над Інформаційним кодексом, прийняття якого було передбачено ще в Законі України «Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки». Для його прийняття потрібно: 1) визначити внутрішню структуру та ієрархію актів інформаційного законодавства України на рівні правової доктрини; 2) прийняти необхідні зміни і доповнення до законів України, що регулюють інформаційні відносини (щонайменше нової редакції базового Закону України «Про інформацію», що навіть з останніми змінами 2005 року багато в чому є застарілим); 3) інкорпорувати галузеве законодавство, тобто визначити відповідну

сукупність нормативно-правових актів і розміщення її у Зводі законів України в якості окремого розділу – «Інформаційне законодавство». Такі кроки дозволять упорядкувати інформаційні відносини в Україні в рамках чіткої ієрархії законів і єдиної системи правових норм і понять.

Однією з нагальних проблем розбудови інформаційного суспільства в Україні є відсутність сталої системи індикаторів його розвитку та моніторингу ефективності запровадження його елементів у різноманітні сфери суспільної й державної діяльності. Щодо міжнародних індикаторів, то вони, на жаль, не завжди адекватно відображають реальний стан речей. Саме тому створення Національної системи індикаторів розвитку інформаційного суспільства (НСІРІС) нині є одним із найактуальніших питань.

Створення подібної системи зовсім не є тенденцією до самоізоляції України. Навпаки, **маємо намір створювати окреслену Систему індикаторів інформаційного розвитку (як і розвитку у багатьох інших сферах нашої діяльності) у тісній співпраці з нашими європейськими партнерами, розглядаючи цю систему індикаторів як інструмент адаптації України до стандартів ЄС.** Особливо це стосується сфери отримання та акумуляції статистичних даних.

Вимагає радикального оновлення весь комплекс вітчизняного законодавства, що регулює інформаційний обіг між сферами конфіденційності та публічності. Прийнятий у 1994 році Закон України «Про державну таємницю» вивів нашу колись тотально засекречену країну на принципово новий правовий рівень розвитку. Водночас негативною рисою цього та інших подібних законів є недооцінка питань, пов'язаних зі взаємодією сучасної Української держави з корпоративним сектором економіки з відповідними наслідками для внутрішньої та зовнішньої економічної співпраці. Україна потребує більш сучасних, європейських форматів нормативно-правового регулювання цієї чутливої проблеми. Перші кроки в цьому напрямі вже зроблено – з 1 січня 2011 року запрацював Закон України «Про персональні дані». Водночас **має бути посилено кримінальну відповідальність за порушення законодавства в даній сфері.** Загальносвітовою тенденцією є посилення кібершпигунства, а відповідно Україна має бути готова протидіяти зазначеній тенденції.

Відкритість «без меж», поза межами інтересів національної безпеки та інформаційного суверенітету може призводити до небезпечних тенденцій і негативних наслідків для українського суспільства. Найскладнішим тут є завдання гармонізації інформаційної безпеки особи, держави та суспільства.

Свобода слова належить до ключових цінностей нашої політики, але не можна допустити використання свободи слова для розпалювання соціальної ворожнечі та розбрату у суспільстві. На часі розпочати розмову про формування **соціально відповідальної журналістики.** Назріла необхідність запровадження в Україні таких механізмів і кодексів журналістської відповідальності, що протидіяли б розпалюванню соціальної ворожнечі й ненависті, запровадили б ефективні механізми громадського контролю за діяльністю мас-медіа.

У даному контексті йдеться також про забезпечення справжньої свободи слова й свободи діяльності засобів масової інформації та комунікації, плідних неконфронтаційних відносин влади з мас-медіа та започаткування

діяльності в нашій країні справжніх суспільних медіа. **Діалог у трикутнику «представники влади – представники мас-медіа – експертне співтовариство»** уже розпочався Указом Президента щодо створення в Україні суспільного телебачення.

Очевидним стає **дегуманізований характер вітчизняного медійного поля**, що виявляється в засиллі агресії, яке щодня впливає на українських громадян (у тому числі наймолодших). Такий стан вітчизняного медіа-простору створює сприятливі умови і для здійснення проти громадян і держави зовнішніх інформаційних впливів, що мають на меті сприяти деконсолідації суспільства, зниженню рівня довіри між громадянами та владою, створювати джерела напруженості. Відповідно держава має вжити додаткових обмежень у сфері протидії поширенню порнографії, матеріалів ксенофобського характеру, насильства в усіх проявах.

РОЗДІЛ III.

СТАНОВИЩЕ В ЕКОНОМІЧНІЙ СФЕРІ ТА СТРАТЕГІЧНІ ПРІОРИТЕТИ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОЇ ПОЛІТИКИ

Серед європейських країн Україна зазнала чи не найбільшого впливу від глобальної фінансово-економічної кризи. Сьогодні економіка нашої країни демонструє поступ, але відновлення відбувається недостатньо динамічно, і значною мірою за рахунок поліпшення кон'юнктури на традиційних експортних ринках України, структурні ж зрушення здійснюються надто повільно. Залишається невирішеним комплекс проблем, що створюють ризики відновлення кризових явищ.

Забезпечення стабільності соціального та економічного поступу у післякризовий період вимагає реалізації комплексної стратегії соціально-економічних реформ, спрямованих на зміну економічних механізмів розвитку, системну модернізацію економіки країни. Тільки таким чином можна мінімізувати негативний вплив на Україну повторної економічної рецесії, яку прогнозують деякі світові агенції, забезпечити стійкість вітчизняної економіки до нових глобальних викликів, наблизити Україну до когорти країн, що динамічно розвиваються та енергійно долають кризові явища.

Забезпечення стійкого зростання економіки України у посткризовий період вимагає реалізації стратегії соціально-економічних реформ, спрямованих на зміну економічних механізмів розвитку, системну модернізацію економіки країни. Головними завданнями державної політики на даному етапі є забезпечення реальної дієвості ринкових механізмів досягнення макроекономічної збалансованості на підґрунті поєднання зусиль держави та механізмів самоорганізації ринку, формування нової якості економічного зрос-

тання на основі раціоналізації використання національного потенціалу, формування нових конкурентних переваг у відповідь на конкурентні виклики посткризового світу.

3.1. ЕКОНОМІКА УКРАЇНИ У 2010 РОЦІ: ПОСТУП ПІСЛЯКРИЗОВОГО ОДУЖАННЯ

3.1.1. Відновлення економічного зростання та його складові

Реалізація антикризової політики уряду та покращення зовнішньої кон'юнктури дали змогу стабілізувати у 2010 р. загальну макроекономічну ситуацію в Україні. Після кризового падіння ВВП у 2009 р. економіка України продемонструвала відновлення економічного зростання, уповільнення інфляційних процесів, пожвавлення інвестиційної активності, покращення фінансового становища підприємств.

За 2010 р. ВВП України порівняно з попереднім роком зріс на 4,2 %. **Стабільно позитивні показники приросту ВВП протягом минулого року дають підстави констатувати завершення економічної кризи в Україні та початок фази післякризового відновлення економіки.**

Зростання виробництва валової доданої вартості у січні-вересні 2010 р. порівняно з відповідним періодом попереднього року відбулося у переробній промисловості (на 13,4 %), виробництві та розподіленні електроенергії, газу та води (на 10,1 %), добувній промисловості (на 3,4 %), транспорті (на 4,1 %), торгівлі (на 6,0 %). Разом з тим суттєве скорочення виробництва валової доданої вартості тривало в будівництві (на 10,2 %).

Через відновлення окремих галузей сфери матеріального виробництва відбувається деяке пожвавлення у сфері послуг, що належить до реального сектору. Зросли обсяги вантажообороту (на 6,4 %), надання послуг зв'язку, обороту роздрібною торгівлі (на 7,6 %).

Зважаючи на високий рівень відкритості економіки та міжнародну галузеву спеціалізацію промисловості, становище у зовнішньоторговельній сфері України стало головним чинником формування більшості позитивних тенденцій розвитку національної економіки у 2010 р.

Підтвердженням значного стимулюючого впливу зовнішнього чинника є динаміка експорту (у 2010 р. він збільшився на 29,6 % порівняно з 2009 р.), а також **основних експортоорієнтованих галузей промисловості, темпи приросту яких були випереджаючими.**

Відбулося різке зменшення темпів спаду в інвестиційній сфері. Валове нагромадження протягом перших двох кварталів 2010 р. стрімко зростало (32,0 та 51,1 % відповідно) на підґрунті позитивної динаміки фінансового становища підприємств (за 2010 р. порівняно з аналогічним періодом 2009 р. прибутки підприємств зросли на 7,0 %, а збитки зменшилися на 51,3 %; у промисловості загалом чистий прибуток сягнув 26,5 млрд грн, тоді як роком раніше було зафіксовано фінансові втрати на рівні 4,8 млрд грн). Проте валове нагромадження основного капіталу продовжувало знижуватися, хоча й незначними темпами. Позитивний внесок у зростання валового нагромадження

забезпечили інвестиції у збільшення запасів матеріальних оборотних коштів. Це пояснюється необхідністю відновлення підприємствами вичерпаних за період економічної депресії складських запасів сировини та продукції. Проте водночас може розцінюватися і як ознака сповільнення зростання поточного попиту, що призвело до зростання запасів нереалізованої продукції.

У третьому кварталі 2010 р. становище змінилося: темпи приросту валового нагромадження зменшилися до 12 %, натомість суттєво зросла роль інвестування в основний капітал: уперше зафіксовано приріст валового нагромадження основного капіталу на 3,6 %, що виглядає як ознака завершення інвестиційної кризи, що тривала з останнього кварталу 2008 р.

Через стагнацію інвестиційних процесів посткризове відновлення зростання не супроводжується якісними змінами у структурі виробництва валової доданої вартості. Відтак підґрунтям цього відновлення не стали модернізація національної економіки та набуття нею сучасного рівня конкурентоспроможності. Фінансово-економічна криза різко прискорила темпи скорочення реального сектору економіки, особливо у сфері матеріального виробництва, частка якого за підсумками трьох кварталів 2010 р. становила 26,7 %. Між тим, як демонструє світовий досвід, саме країни, в економіці яких збереглася вища частка реального сектору, м'якше відреагували на сучасну фінансово-економічну кризу та швидше перейшли до динамічного посткризового зростання.

Накопичення запасів та зростаючий зовнішній попит стали протягом двох кварталів минулого року головним джерелом економічного зростання в Україні, забезпечивши у першому півріччі в середньому 9,8 в. п. приросту валової доданої вартості. Чинник споживчих витрат мав значно менший вплив на зростання ВВП, оскільки сформував лише 1,8 в. п. його приросту у першому півріччі року.

Починаючи із другого півріччя спостерігалось поступове відновлення внутрішнього попиту. Про це свідчать зростання кінцевих споживчих витрат у третьому кварталі на 7,0 %, зростання роздрібного товарообороту (на 7,6 % у 2010 р.). Відповідно відбулося збільшення внеску кінцевих споживчих витрат у загальний приріст ВВП за три квартали року – до 3,2 в. п. (внесок валового нагромадження зменшився при цьому до 4,5 в. п.)

Підґрунтям зростання внутрішнього споживчого попиту стало поступове позбавлення динаміки доходів населення. За три квартали 2010 р. порівняно з відповідним періодом попереднього року номінальні доходи населення зросли на 16,7 % і становили 752,7 млрд грн. Номінальні наявні доходи, що можуть бути використані населенням на придбання товарів та послуг, збільшилися на 19,2 %, а реальні наявні доходи громадян з урахуванням цінового чинника – на 9,1 % (за підсумками січня-вересня 2009 р. зменшилися на 8,8 %). Приріст номінальних доходів населення в січні-вересні 2010 р. був у 2,8 разу вищим за відповідний показник 2009 р., збільшившись із 38,1 млрд грн до 107,6 млрд грн. У результаті обсяги приросту витрат населення зросли понад удвічі – з 24,0 млрд грн у січні-вересні 2009 р. до 80,1 млрд грн у 2010 р.

Водночас вплив активного зростання витрат на платоспроможний попит виявився дещо загальмованим. У структурі витрат населення протягом 2010 р. різко знизилася частка придбання товарів та послуг (з 83,0 % у першому кварталі до 76,0 % у другому). Натомість більша частка грошових коштів була спрямована населенням у фінансові активи, частка яких у витратах на-

селення зростає з 6,6 % у першому кварталі до 12,4 % у другому, проте дещо знизилася в третьому – до 10,3 %.

Економічне поживлення супроводжувалося деяким зниженням рівня тінізації економіки. **За попередніми оцінками Національного інституту стратегічних досліджень (НІСД)¹, рівень тінізації економіки в Україні у 2010 р. становив близько 33 % ВВП (37 % у 2009 р.)** Скорочення масштабів тіньового сектору відбулося передусім завдяки поліпшенню макроекономічної ситуації та зниженню негативних очікувань суб'єктів господарювання. Разом з тим такий рівень тіньової економіки продовжує залишатися загрозою економічній безпеці країни. Він перешкоджає реформуванню економіки, призводить до втрати дієвості важелів грошово-кредитної, фінансової та соціальної політики, погіршення інвестиційної привабливості країни, живить поширення корупційних процесів.

Тіньовий капітал є суттєвим незадіяним інвестиційним ресурсом для економіки. Так, за підсумками 9 місяців 2010 р. обсяг ВВП, що залишався в тіні, склав майже 260 млрд грн, що у 2,7 разу більше за обсяг освоєних інвестицій в основний капітал за цей період.

3.1.2. Реальний сектор економіки у післякризовий період

Головним рушієм економічного зростання стала промисловість, що забезпечила понад половину (2,6 з 4,6 в. п.) приросту валової доданої вартості в економіці України у січні-вересні 2010 р. Зростання обсягів промислового виробництва торік становило 11,0 % після падіння за аналогічний період 2009 р. на 21,9 % (рис. 3.1).

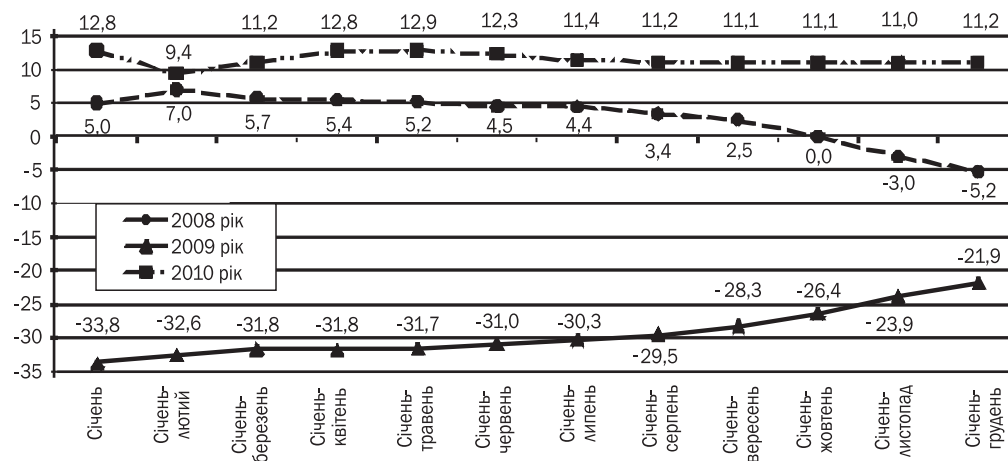

Рис. 3.1. Динаміка промислового виробництва в Україні в 2008–2010 рр., %

¹Розрахунок проведено за методикою, розробленою Міністерством економіки України.

Найвищої позитивної динаміки досягнуто в галузях, для яких чинник зовнішнього попиту є одним із провідних. Минулого року найбільше зростання відбулося у машинобудуванні (на 36,1 % проти показника 2009 р.), хімічній та нафтохімічній промисловості (на 22,5 %) та металургії (на 12,2 %). Вказані галузі забезпечили понад дві третини приросту промислового виробництва. Важливо, що позитивні показники в машинобудуванні були забезпечені за рахунок збільшення обсягів виробництва саме кінцевої продукції, а не напівфабрикатів або комплектуючих. Так, виробництво тракторів зросло у 3,3 разу, вантажних вагонів – у 3,1 разу, автобусів – в 1,8 разу, холодильного і морозильного устаткування – в 1,9 разу, вантажних автомобілів – у 1,9 разу. При цьому найбільшої динаміки виробництва досягнуто переважно в середньотехнологічних виробництвах. Зокрема, виробництво залізничного рухомого складу зросло на 135,5 %, машин та устаткування для сільського й лісового господарства – на 66,6 %, для добувної промисловості та будівництва – на 39,2 %.

Галузі, орієнтовані на внутрішній ринок, демонструють значно слабшу відновлювальну динаміку. Зростання виробництва у харчовій промисловості становило 3,2 %, целюлозно-паперовому виробництві – 2,8 %, легкій промисловості – 8,9 %, деревообробній – 9,6 %.

Зростання обсягів промислового виробництва протягом 2010 р. було зумовлене:

- сприятливою кон'юктурою цін на міжнародних ринках на основні експортні товари українських виробників;
- відновленням зростання у країнах – основних торговельних партнерах (головним чином СНД), що дало змогу наростити обсяги виробництва продукції споживчого та інвестиційного призначення;
- поліпшенням фінансового стану вітчизняних підприємств-експортерів, що стимулювало підвищення попиту на продукцію проміжних виробництв і технологічне обладнання;
- підвищенням доходів населення, що дозволяло підтримувати активність споживчого попиту й досягти певної позитивної динаміки галузей, орієнтованих на внутрішній ринок, – харчової і легкої промисловості.

Разом з тим сформувалася низка **чинників, що обмежували розвиток промисловості й гальмували прояв зазначених рухів післякризового відновлення**. З-поміж основних варто відзначити:

- повільний розвиток світової економіки внаслідок низької кредитної активності, слабого споживчого попиту та поступового згорання програм державної підтримки;
- зростання цін на сировину на світових ринках, зокрема на сировину для металургійної промисловості в азійських країнах, що стимулювало її експорт з України та зумовлювало зростання виробничих витрат вітчизняних виробників металургійної продукції;
- скорочення обсягу врожаю у світі та в Україні, що призвело до зростання цін на продовольчі товари (зокрема пшеницю) і, відповідно, зростання собівартості у харчовій промисловості;
- стійка негативна динаміка будівництва, де дев'ять кварталів поспіль фіксувалося зменшення створення доданої вартості, що зумовило зменшення попиту на продукцію металургії, деревообробної промисловості та галузі будівельних матеріалів;

- зростання витрат підприємств у зв'язку із підвищенням видатків на заробітну плату² та цін і тарифів на транспортні перевезення, а також роздрібних тарифів на електроенергію для промисловості;
- підвищення цін на природний газ у серпні, а також закінчення дії тарифних преференцій для окремих підприємств хімічної та гірничо-металургійної галузі на електроенергію та залізничні перевезення у зв'язку із закінченням терміну дії відповідних заходів уряду;
- повільна динаміка відновлення кредитування домогосподарств: за 2010 р. залишок виданих їм кредитів зменшився на 31,7 млрд грн, до того ж спад спостерігається за середньо- та довгостроковим (понад 5 років) кредитуванням, залишок коштів за яким скоротився на 12,4 млрд грн (на 24,3 %) і 23,4 млрд грн (на 13,9 %) відповідно, тоді як обсяг короткострокових кредитів збільшився на 4 млрд грн;
- збереження схильності населення до заощаджень в умовах фінансової нестабільності, що призводить до відповідного зменшення витрат на поточне споживання. Понад чверть (25,6 %) приросту номінальних доходів населення у січні-вересні 2010 р. порівняно з аналогічним періодом попереднього року було спрямовано на заощадження.

Зростання промислового виробництва є відчутним лише порівняно із кризовим 2009 р., коли обсяги виробництва суттєво скоротилися. Станом на кінець 2010 р. лише одна галузь переробної промисловості – хімічна та нафтохімічна – перевищила докризовий рівень виробництва серпня 2008 р.³ З червня по листопад 2010 р. перевищення докризового рівня виробництва було досягнуто і в харчовій промисловості, проте у грудні зафіксовано певний спад у цій галузі. Водночас рівень виробництва іншої неметалевої мінеральної продукції становив 50,0 % від докризового рівня, продукції машинобудування – 85,9 %, коксу, продуктів нафтоперероблення – 90,0 %, металургійної промисловості – 91,0 %.

Зберігається домінування у структурі промисловості виробництва продукції з низькою доданою вартістю. Частка металургійної промисловості у загальних обсягах реалізованої промислової продукції у 2010 р. склала 21,3 %, виробництва та розподілення електроенергії, газу й води – 17,4 %, харчової промисловості – 16,7 %, добувної – 11,4 %. Промисловість України характеризується технологічною відсталістю та низькою інноваційною активністю суб'єктів господарювання, застарілою структурою її переробної частини, посиленням технологічної залежності від економічно розвинених країн світу.

Вітчизняній промисловості залишається притаманною значна затратність виробництва, що зумовлена переважно неефективною технологічною структурою виробництва, завеликою часткою енергоємних підприємств важкої та хімічної галузей. Рівень енергоємності ВВП в Україні як один з основних стримувальних чинників конкурентоспроможності її економіки й дотепер перевищує середні показники у СНД та майже утричі – економічно розвинених країн світу.

Зазначені проблеми погіршують перспективи динамічного післякризового відновлення української промисловості.

Відносно стійку динаміку демонструвало протягом першої половини 2010 р. сільське господарство. Валова додана вартість у цій галузі зросла на 6,1 % і 3,4 % у першому та другому кварталах. Погіршення природних умов у третьому кварталі 2010 р., обумовивши скорочення виробництва продукції

²Мінімальну заробітну плату з 1 жовтня 2010 р. встановлено у розмірі 907 грн, з 1 грудня 2010 р. – 922 грн.

³Розраховано за попередніми даними

рослинництва, призвело до падіння доданої вартості порівняно з третім кварталом 2009 р. на 3,3 %, а загального обсягу виробництва продукції сільського господарства в усіх категоріях господарств за 2010 р. – на 1 %. Найбільшого скорочення за підсумками 2010 р. зазнали виробництво зернових і зернобобових культур (14,8 %), картоплі (4,9 %) та овочів (2,6 %). Загальний спад у рослинництві склав 4,6 %.

Посилюється диспропорційність структури виробництва продукції рослинництва. Відбувається зростання виробництва технічних культур (цукрових буряків, насіння соняшнику), проте зменшується виробництво зернових і зернобобових культур, картоплі, овочів. Оскільки ці культури є основними для забезпечення населення продовольством, зменшення обсягів їх виробництва стало несприятливим чинником забезпечення продовольчої безпеки України.

У тваринництві в 2010 р. спостерігалось зростання виробництва на 4,5 %. Збільшення обсягів виробництва м'яса (реалізація худоби та птиці на забій у живій вазі) усіх видів становило 6,7 %, яєць – 6,6 %. Причому поголів'я свиней та птиці зросло на 6,1 % та 5,6 % відповідно. Водночас суттєвою проблемою у тваринництві залишається зниження поголів'я великої рогатої худоби (у т. ч. корів). Станом на 1 січня 2011 р. проти аналогічної дати попереднього року в усіх категоріях господарств поголів'я ВРХ скоротилося на 1,8 %, що поряд з іншими причинами обумовило скорочення виробництва молока за цей період на 3,1 %.

Зростання частки виробництва, що здійснюється сільськогосподарськими підприємствами, (у 2008 р. вона становила 39,9 %, а у 2010 р. – 44,9 %) позитивно впливає на конкурентоспроможність галузі, оскільки крупнотоварні виробники мають більше можливостей для розвитку, задоволення потреб внутрішнього ринку та просування продукції на зовнішні ринки порівняно з потенціалом дрібних господарств населення.

Низьким залишається рівень матеріально-технічного та фінансового забезпечення вітчизняних аграріїв. За даними НБУ, у грудні 2010 р. відсоткові ставки за кредитами для сільського господарства склали 14,9 %, тоді як середні в економіці України – 14,0 %. Через низький рівень оплати праці гострою проблемою для агросектору є брак кваліфікованих кадрів.

Відсутність цілісного прозорого ринку сільгосппродукції (насамперед зерна) призводить до циклічних цінових сплесків і непаритетного розподілу прибутків між сільськогосподарськими товаровиробниками та торговельними компаніями. Непрозорі «правила гри» на аграрному ринку зумовлюють можливість монопольних змов і спекулятивних дій з боку торговельних посередників, наслідком чого є зростання споживчих цін на продовольчі товари. Квотування експорту зернових в умовах зростання світових цін на продовольство певною мірою було дієвим для гальмування підвищення внутрішніх цін, проте призвело до втрати потенційно можливого ефекту від розширення можливостей збуту сільськогосподарської продукції на зовнішніх ринках.

У цілому **розвиток сільськогосподарського виробництва у 2010 р. свідчить, що цей вид економічної діяльності не набув нових якісних стимулів для зростання.** Його динаміка в умовах відсутності рішучих кроків з метою модернізації, структурного реформування та вирішення фінансових потреб виробників залежить майже виключно від природно-кліматичних чинників, що своєю чергою створює високі ризики для сільськогосподарських виробників.

Триває криза у будівельному секторі: зменшення обсягів будівельних робіт становило у 2010 р. 5,4 % (за 2009 р. зменшення становило 48,2 %).

З початку 2010 р. спостерігалася позитивна тенденція до поступового відновлення показників галузі переважно за рахунок збільшення державного фінансування розвитку інфраструктури. Так, капітальні видатки бюджету за 2010 р. збільшилися понад удвічі порівняно з 2009 р. і спрямовувалися в основному на роботи з підготовки до Євро-2012. Завдяки цьому було подолано відставання від графіка будівництва відповідних об'єктів. Обсяги робіт підприємств, що здійснюють будівництво доріг, аеродромів та спортивних споруд, зросли порівняно з 2009 р. на 12,4 %.

У 2010 р. в Україні введено в експлуатацію 9,3 млн м² загальної площі житла, що на 45,9 % більше, ніж за відповідний період 2009 р. Між тим, 67,1 % загального обсягу, або 6266,8 тис м², введено в експлуатацію в одноквартирних будинках, тобто є результатом переважно індивідуального житлового будівництва. Частка коштів населення на будівництво власного житла становила 14,8 % усіх інвестицій в основний капітал (дані за 9 місяців). Проте, на думку експертів, значна частина цього показника відображає реєстрацію введення в експлуатацію будівель, зведених за попередні періоди.

На динаміку будівельної галузі негативно впливає зменшення обсягів промислового, сільськогосподарського, спеціального, лінійного та житлово-цивільного будівництва, пов'язане зі зниженням обсягу капітальних видатків бюджету, ускладненим доступом населення до довгострокових фінансових ресурсів, загальним низьким рівнем доходів населення, дефіцитом інвестиційних коштів підприємств. Гальмування кредитування українськими банками відчутно звузило фінансові можливості будівельних компаній, що традиційно досить активно використовують боргові ресурси для фінансування своєї діяльності. Загальною вадою організації будівництва в Україні є також високі транзакційні витрати, пов'язані із громіздкою системою отримання дозволів і погоджень.

Важливо зазначити, що, незважаючи на від'ємну динаміку у будівництві, у 2010 р. спостерігалися позитивні ознаки для перспективного розвитку галузі. Зокрема, у підвиді «підготовка будівельних ділянок» темп приросту обсягів виконаних будівельних робіт становив 5,0 %, що свідчить про «розморозування» нульових циклів для майбутнього будівництва.

Результати роботи підприємств транспортної сфери за 2010 р. свідчать про наявність ознак виходу галузі із кризового стану. Активізація виробничої діяльності внутрішньоорієнтованих галузей промислового комплексу та динамічний розвиток зовнішньої торгівлі забезпечили зростання попиту на послуги вантажного транспорту.

Найбільший внесок у зростання обсягу перевезення вантажів та вантажообороту, як і в попередні періоди, належав залізничному транспорту⁴, у структурі перевезення вантажів та вантажообороту якого понад 60 % посідає продукція підприємств із добування корисних копалин, металургійного виробництва та виробництва готових металевих виробів, хімічної та нафтохімічної промисловості.

За підсумками 2010 р. обсяг перевезення *вантажів* зріс на 8,5 %, вантажооборот – на 6,4 %. Зростання обсягів перевезень вантажів відбулося майже в усіх видах транспорту: залізничному – на 10,5 % (унаслідок поживлення в хімічній промисловості, металургії, видобувній промисловості, промисловості будівельних матеріалів), автомобільному – на 12,8 %, водному – на

⁴За підсумком 2010 р. у структурі перевезення вантажів на залізничний транспорт припало 57,3 %, трубопровідний – 20,3 %.

13,0 % (зростання забезпечене переважно за рахунок перевезення експортних вантажів), авіаційному – на 2,6 %. Обсяг переробки вантажів у торговельних і рибних портах і на промислових причалах (морських і річкових) зменшився на 4,7 %, водночас переробка імпортованих вантажів збільшилася на 36,0 %.

Повільне відновлення платоспроможності попиту на внутрішньому ринку зумовлює збереження негативної динаміки *пасажирських* перевезень. За 2010 р. послугами пасажирського транспорту скористалися 6,8 млрд пасажирів, виконано пасажирську роботу в обсязі 129,8 млрд пас./ км, що становить відповідно 94,0 % та 99,8 % від обсягів 2009 р.

Авіаційний транспорт був єдиним з усіх видів пасажирського транспорту, що впродовж усього 2010 р. демонстрував помітні позитивні результати діяльності. Відроджуються внутрішні та міжнародні перевезення пасажирів і вантажів, поступово поповнюється флот авіакомпаній, зокрема й за рахунок вітчизняних авіалайнерів. У 2010 р. обсяги перевезення пасажирів авіаційним транспортом зросли порівняно з 2009 р. на 19,2 %, пасажирообороту – на 21,6 % насамперед завдяки розвитку сектору міжнародних повітряних перевезень.

Негативний внесок у динаміку транспортної галузі належить перевезенню пасажирів автомобільним транспортом, що у структурі перевезення пасажирів здійснює 54,4 %, пасажирообороту – 40 %. Скорочення обсягів перевезень було зумовлене здебільшого зниженням платоспроможності населення, підвищенням тарифів на пасажирські перевезення, подорожчанням паливно-мастильних матеріалів тощо.

3.1.3. Інвестиційні процеси у післякризовій економіці

Про переважно екстенсивний тип післякризового відновлення свідчить збереження негативної динаміки інвестиційної діяльності. Загалом частка валового нагромадження основного капіталу у січні-вересні 2010 р. склала 16,3 % ВВП.

Інвестиції в основний капітал у січні-вересні 2010 р. скоротилися на 2,9 % порівняно з попереднім роком. Головним джерелом їх фінансування і досі залишаються власні кошти підприємств та організацій. Проте їх питома вага порівняно з 9 місяцями 2009 р. суттєво зменшилася і становила 57,4 %. За рахунок кредитів банків профінансовано 13,7 % інвестицій. Активізувалася роль держави як інвестора. Капітальні видатки за рахунок коштів державного бюджету в 2010 р. зросли в номінальному вимірі порівняно з відповідним періодом 2009 р. удвічі. У структурі фінансування інвестицій зросла частка коштів державного бюджету.

Характерною ознакою 2010 р. стало суттєве зростання частки інвестицій населення у будівництво власного житла, що виконали роль головного рушія поживлення інвестиційних процесів 2010 р.

Секторальна структура інвестицій в основний капітал характеризується їх незбалансованим розподілом, унаслідок чого надходження інвестиційних ресурсів відбувалося переважно в галузі з високим рівнем рентабельності та

швидким оборотом капіталу, а також в експортоорієнтовані галузі. Основним об'єктом інвестиційної активності в економіці у січні-вересні 2010 р. стала сфера операцій з нерухомим майном, оренди, динаміка якої в цей період сягнула рівня 34,9 %, забезпечивши 5,5 в. п. приросту капіталовкладень. Стагнаційні тенденції обумовлені спадом інвестицій у переробній промисловості (на 13,1 %), виробництві та розподіленні електроенергії, газу та води (19,0 %), торгівлі (27,5 %).

У будівництві хоча й досягнуто збільшення капіталовкладень на 2,5 %, проте **для цієї найбільш постраждалої від кризових тенденцій галузі така динаміка об'єктивно є недостатньою і фактично свідчить про збереження кризових настроїв щодо її подальшого розвитку.**

У промисловості найпомітніша активізація інвестиційних проектів відбулася в таких галузях, як легка, де обсяг інвестицій в основний капітал збільшився на 30,2 %, хімічна та нафтохімічна промисловість (87,3 %). При цьому тривав спад у капіталоемних галузях промисловості – виробництві іншої неметалевої мінеральної продукції (на 36,4 %), металургійному виробництві (на 32,3 %), машинобудуванні (на 6,1 %).

Слід наголосити, що цим галузям була притаманна прискорена динаміка економічного зростання, яка відтак, не була спричинена технологічною модернізацією. Другий рік поспіль триває інвестиційна стагнація також і в харчовій промисловості.

Інвестування стримувалося наступними чинниками:

- сповільнення кредитування витрат на придбання, будівництво та реконструкцію нерухомості як приватному, так і корпоративному сектору: за січень-грудень 2010 р. залишок таких кредитів, наданих домашнім господарствам, скоротився на 17,0 %, а нефінансовим корпораціям – на 23,0 %;

- відсутність позитивних зрушень у динаміці інвестиційного кредитування: за 2010 р. залишки коштів за кредитами на інвестиційну діяльність (без урахування кредитів на придбання, будівництво та реконструкцію нерухомості), залученими нефінансовими корпораціями, збільшилися лише на 857,0 млн грн, тоді як навіть кризового 2009 р. цей приріст становив 4,5 млрд грн;

- недостатність власних коштів у підприємств для здійснення інвестування, навіть незважаючи на зростання фінансових результатів.

Показовим проявом структурних вад інвестування в економіку України є динаміка прямих іноземних інвестицій. Приріст сукупного обсягу іноземного капіталу в економіці країни з урахуванням його переоцінки, втрат, курсової різниці тощо за 2010 р. становив 4655,0 млн дол. США, що майже на 5 % перевищило аналогічний показник 2009 р. (рис. 3.2).

Приріст іноземного капіталу спостерігався головним чином у фінансово-му секторі обсягом 2628,5 млн дол., у сферах торгівлі й ремонту – 447,9 млн дол. США та операцій з нерухомим майном, оренди, інжинірингу і надання послуг підприємцям – 485,6 млн дол. США.

У технологічні види діяльності залучено найменші обсяги іноземних інвестицій. Так, сумарний приріст прямих іноземних інвестицій у промисловість за підсумками 2010 р. склав 766,2 млн дол. США, що на 20 % менше за аналогічний показник 2009 р. Причому найпривабливішими для іноземних інвесторів галузями промисловості були металургія (50 % загального обсягу припливу прямих іноземних інвестицій у промисловість, або 383,3 млн дол. США), добувна промисловість (20,6 %, або 157,6 млн дол. США), хімічна та нафтохімічна промисловість (15 %, або 115,3 млн дол. США).

Такі показники свідчать про помітну втрату зацікавленості Україною іноземних інвесторів, орієнтованих на довгострокову перспективу, через несприятливість інвестиційного клімату в Україні.

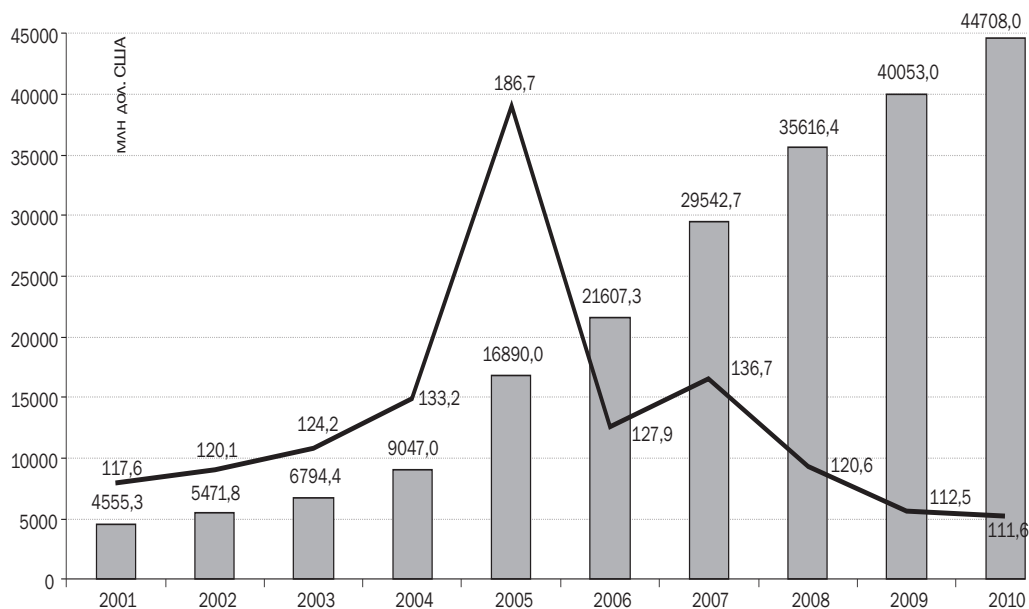

Рис. 3.2. Прямі іноземні інвестиції в економіку України

Таким чином, економіка України у 2010 р. загалом почала зростати, але низка ознак свідчить про нестійкість і суперечливість процесів післякризового відновлення. Переважають тенденції екстенсивного відновлення основних рис докризової економічної моделі, якій були притаманні високий рівень відкритості національної економіки та вразливість щодо коливань кон'юнктури світової економіки.

Відновлення економічного зростання було забезпечене переважно за рахунок активізації експортної діяльності та збільшення нагромадження запасів матеріальних оборотних коштів, що разом надало 8,4 в. п. приросту валової доданої вартості у цей період.

Із другого півріччя активізувалося відновлення складових внутрішнього попиту, яке поки що не дало змоги подолати стагнації галузей, орієнтованих на внутрішній ринок, негативної динаміки інвестицій в основний капітал. Це досі не дає підстав для висновку про остаточне завершення післякризової економічної депресії та перехід економіки України до фази економічного пожвавлення.

Забезпечення стабільності соціального та економічного поступу в післякризовий період вимагає реалізації стратегії соціально-економічних реформ, спрямованих на зміну економічних механізмів розвитку, досягнення стабільно високих темпів економічного зростання, системну модернізацію економіки країни, післякризове оновлення економіки.

3.2. МАКРОЕКОНОМІЧНА СТАБІЛЬНІСТЬ: ПРОБЛЕМИ ТА РИЗИКИ

3.2.1. Тенденції стабілізації у грошово-кредитній сфері

Динаміці економіки України у 2010 р. були притаманні послідовне подолання ризиків макроекономічної дестабілізації 2008-2009 рр. та встановлення відносної сталості основних показників грошово-фінансової стабільності.

Показовою ознакою монетарної стабілізації слід вважати гальмування інфляційних процесів. За даними Державної служби статистики, за 2010 р. приріст споживчих цін склав 9,1 %. Показника нижчого за 10 % вдалося досягти вперше після 2003 року. Це відбулося як унаслідок поміркованої грошово-кредитної політики НБУ, так і завдяки збереженню низького рівня внутрішнього попиту. Проте потужність немонетарних цінових чинників, пов'язаних з обмеженістю товарної пропозиції, проявами ринкового монополізму, високою витратністю виробництв, призвела до надмірних «цінових стрибків» у низці чутливих товарних груп. Зокрема отримання меншого врожаю в Україні стало головним чинником зростання цін на сільгоспсировину, що стимулювало підвищення внутрішніх споживчих цін у другій половині року. Так, ціна на хліб і хлібопродукти зросла на 16,5 %, молоко – 20,0 %, масло – 23,7 %, цукор – 20,3 %, картоплю – 46,4 %. Через підвищення в 1,5 разу тарифів на природний газ для населення на 13,8 % зросла вартість комунальних послуг.

Потужність немонетарних факторів та низька еластичність цін до чинників, що сприяють їх зниженню, призводить до збереження в Україні потенціалу відтворення двозначних темпів інфляції. Це погіршує умови для накопичення заощаджень і перерозподілу грошових ресурсів на цілі інвестицій, консервуючи дисбаланси економічної системи України.

Ознакою монетарної стабілізації стало відновлення довіри до національної грошової одиниці та банківського сектору, про що свідчить активізація процесів притоку коштів населення на депозити в умовах відносної курсової стабільності. Депозити населення зросли за рік (грудень 2009 р. – грудень 2010 р.) на 28,5 %, зокрема в національній валюті – на 41,4 %. Випереджаючими темпами зростали строкові депозити – гривневі вклади терміном понад рік зросли на 98,7 %.

НБУ сприяв стабілізації монетарної сфери, проводячи стриману грошово-кредитну політику. Завдяки активним заходам щодо зв'язування надлишкової ліквідності (за 2010 р. обсяг мобілізаційних операцій досяг 248,1 млрд грн, операцій рефінансування – лише 5,2 млрд грн; було здійснено ужорсточення вимог до формування обов'язкових резервів), проведенню валютних інтервенцій, ситуаційній підтримці з боку Міністерства фінансів за 2010 р. монетарна база виросла лише на 15,8 %. При цьому протягом 2010 р. НБУ знизив облікову ставку з 10,25 до 7,75 %, що зумовило зниження всього діапазону відсоткових ставок. Середньозважена ставка за операціями рефінансування у 2010 р. становила 10,4 % і була в 1,5 разу нижчою середньозваженої ставки за 2009 р. (16,7 %). Підвищенню рівня ліквідності банків сприяло і здійснення НБУ пролонгації раніше наданих банкам кредитів рефінансування на суму 61,1 млрд грн (з урахуванням погашення пролонгованих кредитів рефінансування).

Разом з тим в окремі періоди в економіці України спостерігалися структурні дисбаланси ліквідності, пов'язані з недосконалістю структури емісійного механізму, що гальмувало відновлення економічного зростання. За відсутності зростання монетизації⁵ на основі внутрішнього попиту на гроші та непрацюючої системи рефінансування комерційних банків кошти надходили в обіг переважно під операції викупу іноземної валюти, що створювало додаткові інфляційні ризики та спонукало НБУ до посилення заходів зв'язування.

У складній ситуації вибору між ризиками зниження темпів зростання економіки, дестабілізації банківської системи, зростання інфляції та обмежень руху капіталу НБУ традиційно віддавав перевагу фінансовій стабільності шляхом викупу валюти та стерилізації грошової пропозиції за рахунок мобілізаційних операцій, коригування норм резервування та стимулювання банків до купівлі ОВДП.

У 2010 р. банківська система України продемонструвала ознаки виходу із кризового становища. Завдяки активним діям НБУ щодо оздоровлення проблемних банків їх число з тимчасовою адміністрацією зменшилося з 13 до 4. Після знаходження економікою нової точки рівноваги на початку 2010 р. у нову фазу розвитку банки увійшли з нарощеним капіталом, збереженою довірою населення й достатнім рівнем ліквідності. За 2010 р. регулятивний капітал банків зріс із 135,8 до 160,8 млрд грн.

Водночас вітчизняним банкам залишаються притаманними:

- значний рівень збитковості (хоча за позитивної динаміки доходів банків збитки зменшилися з 38,4 млрд грн у 2009 р. до 13,02 млрд грн у 2010 р.);
- зростаюча частка непрацюючих і прострочених активів (станом на 01.01.2011 р. останні зросли до 84,8 млрд грн, збільшившись протягом 2009-2010 рр. з 2,2 до 11,2 % кредитного портфеля, за 10 місяців 2010 р. розмір негативно класифікованих кредитних операцій (сумнівні та безнадійні) зріс на 15,9 %, до 134,8 млрд грн, що становить 15,2 % від загальної заборгованості за кредитними операціями);
- значна зовнішня заборгованість банків – за 9 місяців 2010 р. її обсяг зменшився незначним чином: з 30,8 до 27,9 млрд дол. США.

За умов уповільнення інфляції та загострення конкуренції за платоспроможних позичальників банки поступово пом'якшували свою кредитну політику. Протягом 2010 р. інтегральна ставка за кредитами у національній валюті зменшилася з 19,6 до 15,0 %, в іноземній валюті – з 10,2 до 10,6 %. Це сприяло деякому поліпшенню кредитування. Кумулятивний (з початку року) приріст залишків кредитних вкладень станом на листопад становив 1,4 %. Це відбулося виключно за рахунок збільшення залишків за кредитами, наданих юридичним особам у національній валюті, обсяг яких з початку року збільшився на 13,6 %. Водночас обсяги кредитів населенню з початку року зменшилися.

Приріст кредитів юридичним особам відбувався майже за всіма видами економічної діяльності, крім будівництва. Між тим не відбулося активізації інвестиційного кредитування: за 2010 р. частка кредитів, наданих на інвестиційні цілі, зменшилася на 2,1 в. п. Тому **відновлення кредитування скоріше консервувало чинні дисбаланси структури економіки, ніж сприяло її виходу із кризи на основі модернізації та оновлення основного капіталу.** Водночас обсяги накопичених банківських резервів сформували ресурсний потенціал, що

⁵За 2010 р. монетизація знизилася з 55,0 до 40,1 %.

потенційно може бути перерозподілений у реальний сектор економіки на цілі інвестування структурних зрушень і стимулювання економічного зростання.

Додатковим чинником фактичного виключення банківської системи з числа рушійних сил післякризової модернізації економіки України стала переорієнтація банків на купівлю державних цінних паперів, чому, зокрема, сприяли випуск та розміщення нового для ринку фінансового інструменту – ПДВ-облігацій. За 2009-2010 рр. портфель цінних паперів банків зріс із 4,4 до 8,8 % активів, частка кредитів зменшилася відповідно з 84,8 до 80,1 % активів. За 2010 р. Міністерство фінансів України розмістило ОВДП на загальну суму 68,7 млрд грн. Ринку ОВДП у 2010 р. належало 52 % в загальному обсязі торгів на організованому ринку цінних паперів України.

Протягом 2010 р. ситуація у валютній сфері України характеризувалася хиткою стабільністю. Хоча курс гривні не був жорстко зафіксованим, упродовж року він коливався у досить вузьких межах – 7,88-7,99 грн/дол. США, що забезпечувалося відносно стійкою профіцитністю платіжного балансу: незважаючи на від’ємне зовнішньоторговельне сальдо, профіцит за фінансовим та капітальним рахунками (завдяки реалізації єврооблігацій на суму 2 млрд дол. США) забезпечив на кінець року зведений позитивний показник у розмірі 5,1 млрд дол. США. **Ураховуючи інфляційні показники, протягом 2010 р. реальний ефективний обмінний курс гривні зріс на 8,7 % відносно грудня 2009 р.**

Для стабілізації курсу гривні НБУ здійснював валютні інтервенції та мобілізаційні операції, застосовував адміністративні заходи валютного регулювання. Зокрема, у 2010 р. було збережено жорстке регулювання інвестицій в іноземні активи українськими інвесторами та репатріації прибутків від інвестиційних операцій з України; заборонено кредитування в іноземній валюті, а з 1 жовтня 2010 р. було відновлено резервування на рівні 20 % під короткострокові кредити (до 183 днів) для стримування припливу спекулятивного капіталу.

Отже, ситуація, що склалася в монетарній сфері України у 2010 р., засвідчила збереження основних рис докризової моделі фінансової системи, основою якої були фінансові потоки від експортної діяльності та припливу іноземних інвестицій зі спекулятивною моделлю фінансового ринку, високими системними ризиками, підвищеною волатильністю фінансових показників за відсутності ринкових амортизаторів, спроможних послабити ймовірні шоки.

3.2.2. Становище у сфері державних фінансів

Стан державних фінансів у 2010 р. характеризувався призупиненням негативних тенденцій, притаманних кризовому періоду. Зростання ВВП, доходів населення та прибутків корпоративного сектору мало наслідком збільшення доходів Державного бюджету.

Загальна сума доходів бюджету за січень-грудень 2010 р. (з урахуванням власних надходжень бюджетних установ, субвенцій з місцевого бюджету та бюджетного відшкодування податку на додану вартість облігаціями внутрішньої державної позики) становила 240,3 млрд грн, що на 30,6 млрд грн або на 14,6 % більше, ніж у 2009 р. Водночас до загального фонду державного бюджету України надійшло 207,47 млрд грн, що на 50,92 млрд грн, або на 32,5 % більше, ніж попереднього року.

Щомісячна динаміка наповнення загального фонду (рис. 3.3) свідчить про те, що уряду вдалося подолати спад доходів бюджету. Щомісячні надходження до загального фонду протягом року перевищували відповідні показники 2009 р⁶.

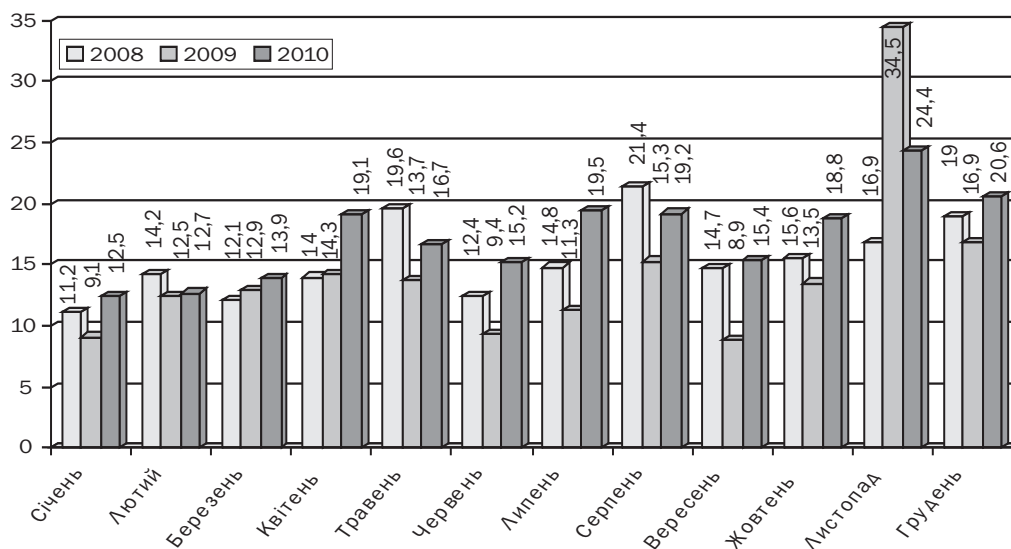

Рис. 3.3. Щомісячні надходження до загального фонду державного бюджету, млрд грн

Збільшення надходжень відбулося завдяки відчутному зростанню обсягу мобілізованих податків. Їх надходження за підсумками року склали 170,5 млрд грн, що на 27,5 % більше за минулорічні. Зростання податкових надходжень було зумовлене не лише економічними чинниками, а й посиленням фіскального навантаження на економіку, передусім підвищенням ставок акцизних зборів, а також збільшенням нарахування штрафів за порушення податкового законодавства. Крім того, помітний внесок зроблено Держмитслужбою, що почала широко застосовувати непрямі методи визначення податкової бази. Уряд посилював фіскальний тиск через авансові податкові платежі та неповернення ПДВ.

Водночас протягом 2010 р. не вдалося зупинити тенденцію випереджаючого зростання видатків бюджету порівняно з доходами. За 2010 р. видатки зросли на 25,2 % (на 61,2 млрд грн).

За економічною класифікацією статей видатків найбільше зростання у 2010 р. зафіксоване за:

- видатками на виплату відсотків (доходу за зобов'язаннями) – на 68 %, до 16,6 млрд грн, що є результатом активного залучення боргових ресурсів в 2008–2010 рр.;

⁶За винятком листопада 2009 р., коли до загального фонду держбюджету було зараховано кошти, що надійшли від Міжнародного валютного фонду в результаті розподілу спеціальних прав запозичень, у сумі 14 млрд грн.

- видатками на оплату комунальних послуг та енергоносіїв – на 34,2 %, до 4,2 млрд грн, що пов'язано зі зростанням цін на енергоносії;
- видатками на виплату пенсій і допомог – на 33,3 %, до 6,6 млрд грн, що стало наслідком реалізації політики підвищення соціальних гарантій.

Завдяки випереджаючому зростанню капітальних видатків, що зросли понад удвічі (до 21,1 млрд грн), їх питома вага за підсумками січня-вересня склала 6,9 % від загального обсягу видатків бюджету порівняно з 4,3 % рік тому⁷.

Попри зростання зобов'язань, захищені статті та пріоритетні видатки загального фонду Державного бюджету у 2010 р. були профінансовані у повному обсязі. Загалом рівень виконання річного плану, затвердженого Верховною Радою України на 2010 р., становив 98,6 % проти 88,4 % у 2009 р. Залишок коштів на Єдиному казначейському рахунку на 1 січня 2011 р. складав понад 24 млрд грн, що приблизно у 20 разів більше, ніж 1 січня 2010 р. Це практично зняло ризик невиконання урядом фінансових зобов'язань у поточному році.

В умовах зростання видатків у 2010 р. уряду все ж вдалося скоротити дефіцит бюджету порівняно з минулим роком, хоча й не так суттєво, як це планувалося на початку року. За підсумками року він склав 64,3 млрд грн, тобто 6,2 % прогнозованого ВВП.

Потреба фінансування бюджетного дефіциту спонукала до високої боргової активності уряду. Водночас завдяки збільшенню доходів бюджету та оптимізації видатків вдалося зменшити фактичні обсяги запозичень порівняно із планом, зменшивши таким чином вартість обслуговування держборгу для наступних періодів. Усього державних запозичень у 2010 р. було здійснено на суму 124,3 млрд грн, що майже на 10 млрд грн менше визначеного граничного показника.

Попри високе боргове навантаження на бюджет, погашення державного боргу та сплата відсотків по ньому як зовнішнім, так і внутрішнім кредиторам у 2010 р. здійснювалися вчасно. Витрати державного бюджету з погашення державного боргу за 2010 р. становили 26,7 млрд грн (зокрема погашення державного внутрішнього боргу – 19,7 млрд грн, погашення державного зовнішнього боргу – 7,0 млрд грн) та знаходилися в межах планового показника (26,9 млрд грн).

Основними каналами нарощування державного боргу стали розміщення облігацій внутрішньої позики, випуск ПДВ-облігацій, залучення кредитних ресурсів МВФ, Світового банку та ЄС, розміщення облігацій зовнішньої позики та отримання кредитів іноземних банків.

Станом на 31 грудня 2010 р. державний та гарантований державою борг України становив 432,2 млрд грн (54,3 млрд дол.), тобто майже 42 % прогнозованого ВВП. **Порівняно з 2009 р. темпи приросту державного боргу в Україні помітно уповільнилися.** Якщо у 2009 р. приріст частки державного боргу відносно ВВП склав 15 в. п. (з 20 до 35 % ВВП), то у 2010 р. – лише 7 в. п. Різноманітність джерел дозволила диверсифікувати ризики, пов'язані з концентрацією боргових зобов'язань України у межах одного суб'єкта ринку.

Водночас розмір державного боргу України вже упритул наближається до критичного значення (60 % ВВП), за яким подальше посилення боргового тиску на бюджет продукуватиме суттєві негативні макроекономічні тенденції. У разі повного виконання плану запозичень за новою угодою про надання кредиту МВФ, ухваленою в 2010 р., Україна посяде другу позицію серед

⁷Для країн Центрально-Східної Європи цей показник складає близько 20–25 %. В Україні в 2004 році цей показник склав 18,9 %.

боржників Фонду за показником співвідношення зовнішніх боргів до ВВП (після Ісландії) та за темпами зростання зовнішнього боргу (після Вірменії). За розрахунками МВФ, обслуговування боргу України перед МВФ за угодою 2010 р. у 2013 р. складатиме 3/4 від загального зовнішнього боргу, 8,7 % від доходів уряду, 3,6 % від ВВП та 7 % від експорту товарів та послуг. Така ситуація містить потенціал перманентного тиску на валютний ринок та формує ризики порушення макрофінансової стабільності у країні.

Таким чином, намагання відновити внутрішній попит за рахунок пом'якшення монетарної політики та нарощування державного боргу, з одного боку, дало змогу подолати основні кризові прояви у макроекономічній сфері та сприяли відновленню кредитної та ділової активності, однак з іншого – посилили суверенні й регуляторні ризики через зростаючу залежність фінансових інститутів від діяльності органів фінансової та монетарної влади.

Грошово-фінансова стабілізація у 2010 р. дає підстави констатувати незначну ймовірність «другої хвилі» кризової дестабілізації фінансової сфери України. Проте переважання спонтанних чинників пожвавлення економіки, спрямовуючи її розвиток у напрямку відновлення традиційної експортоорієнтованої моделі, відтворює також високий рівень її залежності від коливань світової економічної кон'юнктури та передумови жорсткої «шокової» реакції у період наступної циклічної рецесії світової економіки.

Відтак, в Україні має бути сформований новітній механізм забезпечення грошово-фінансової стабільності в умовах відкритості економіки та глобалізації фінансових ризиків, органічно поєднаний із цілями підтримання високих темпів економічного зростання та якісної структурної перебудови.

3.3. УКРАЇНА У ГЛОБАЛЬНІЙ ЕКОНОМІЦІ: ОСОБЛИВОСТІ СПІВПРАЦІ

3.3.1. Динаміка зовнішньої торгівлі України

Зовнішня торгівля в Україні у 2010 р. розвивалася під впливом поширення ефекту членства України у СОТ, набутого 2008 р. **Одним із головних довгострокових позитивних наслідків від приєднання України до СОТ стало створення економіко-правового середовища, що функціонує на основі прозорих норм і правил.** Адаптуючи національне законодавство в економічній сфері й національну регуляторну систему до вимог СОТ, Україна поступово відійшла від характерних для економіки перехідного періоду схем галузевого субсидування, пільгового оподаткування, що деформували конкурентне середовище та конкурентоспроможність українських підприємств, ускладнювали їх адаптацію до конкуренції на світових ринках. Це мало сприяти поліпшенню підприємницького клімату в країні та її інвестиційної привабливості. Беззаперечним досягненням вступу до СОТ є й те, що Україна отримала можливість застосовувати принципи й механізми СОТ для подальшого розвитку зовнішньої торгівлі та збільшення товарообігу з країнами – основними партнерами.

Позитивними чинниками після вступу України до СОТ стали припинення квотування експорту української металопродукції на ринок ЄС та активізація переговорів з ЄС щодо створення зони вільної торгівлі в рамках Угоди про асоціацію.

2010 р. можна назвати також періодом позитивного перегляду на прагматичному підґрунті позиції України щодо СНД (про це свідчить активніше залучення України до механізмів, утворених у межах цієї організації) та інших регіональних структур, у яких бере участь Російська Федерація. Водночас, продовжуючи рух у напрямі євроінтеграції, Україна 24 вересня 2010 р. приєдналася до Договору про енергетичне співтовариство, а наприкінці листопада 2010 р. візовий діалог між Україною та ЄС закінчився ухваленням Плану дій щодо надання Україні безвізового режиму в перспективі. Важливу роль відіграє також підписання у червні 2010 р. Угоди про вільну торгівлю з країнами-членами Європейської асоціації вільної торгівлі, що утворюють разом із країнами-членами ЄС єдиний європейський економічний простір. Ведуться консультації щодо укладення угод про вільну торгівлю з Канадою, Сінгапуром і Туреччиною.

Однак глобальні кризові тенденції 2008-2009 рр. майже нівелювали можливість скористатися перевагами міжнародної економічної інтеграції України. Членство у СОТ не змогло попередити обвальне скорочення експорту України в період глобальної кризи – значно більшого за розміри падіння світової економіки в цілому. Водночас, за винятком кризового 2009 р., набуття членства закономірно супроводжувалося випереджаючим зростанням імпорту порівняно з експортом. Це обумовило різке наростання негативного сальдо балансу зовнішньої торгівлі товарами у 2008 р. до 18,6 млрд дол. США та відновлення цієї негативної тенденції у 2010 р. (негативне сальдо склало 9,3 млрд дол. США після тимчасового поліпшення до 5,7 млрд дол. США у 2009 р.) Перші ознаки «одужання» світової економіки, зростання цін на металопродукцію та сировинні ресурси сприяли збільшенню вартісних обсягів товарного експорту України, що став провідним рушієм позитивної економічної динаміки у промисловості. За даними Державної служби статистики, обсяг експорту товарів у 2010 р. становив 51,4 млрд дол. США, що на 29,6 % вище за показник відповідного періоду попереднього року.

Пожвавленню експортної діяльності вітчизняних підприємств сприяли:

- зростання попиту на ринках країн – основних торговельних партнерів;
- зростання промислового виробництва та інвестиційної діяльності у країнах СНД та окремих азійських країнах, що підтримувало попит на інвестиційні товари – продукцію українського машинобудування та сировинні товари вітчизняного виробництва;
- зняття торговельних обмежень і спрощення процедур імпорту в окремих країнах – торговельних партнерах. Зокрема, суттєвою тенденцією 2010 р. стало зміцнення позиції України як провідного експортера на світовому ринку соняшникової олії (цьому сприяло спрощення з початку 2010 р. процедур імпорту соняшникової олії з України до ЄС). У 2010 р. частка України у світовому експорті цього виду продукції сягнула близько 60 %;
- продовження реалізації окремими країнами технологічних модернізаційних проєктів: зростання експорту транспортного обладнання у 2010 р. відбулося значною мірою за рахунок нарощування поставок до Російської Федерації, де реалізується стратегія розвитку залізничного транспорту до 2030 р.;
- зростання світових цін на сільськогосподарську (зокрема, внаслідок погіршення природно-кліматичних умов в основних конкурентів) та промислову сировину. Так, за даними МВФ, світові ціни на пшеницю за період із грудня 2009 р. по грудень 2010 р. зросли на 48,8 %, олію – на 29,4 %, залізну руду – на 80,2 %.

Під впливом зазначених чинників протягом 2010 р. порівняно з 2009 р. зафіксовано стрімке зростання обсягів експорту транспортних засобів та шляхового обладнання, що збільшилися вдвічі, мінеральних продуктів – 72,6 % (рис. 3.4), що забезпечило 4,2 в. п. і 7,1 в. п. приросту товарного експорту відповідно.

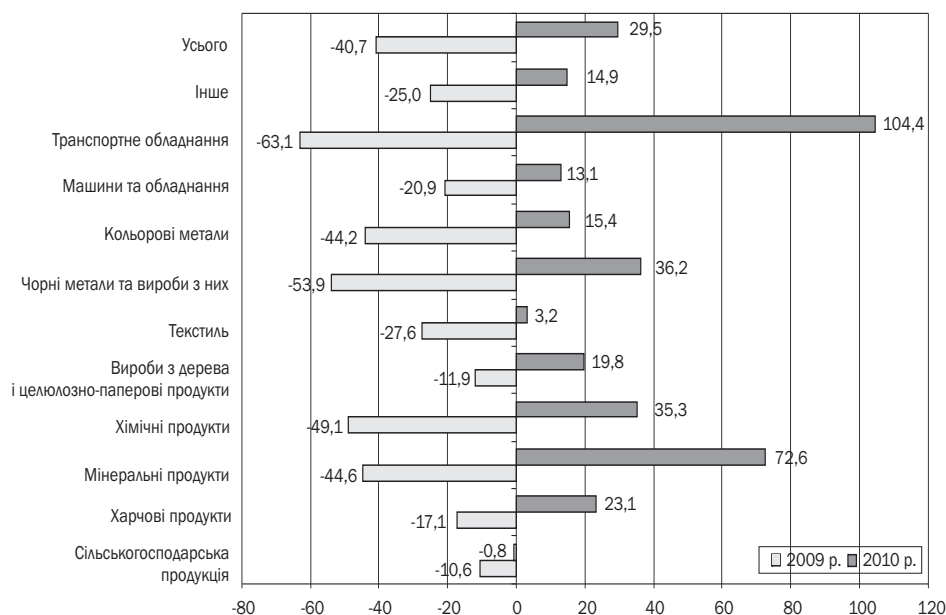

Рис. 3.4. Динаміка експорту товарів з України у 2009-2010 рр., %

Високу динаміку зафіксовано також і в традиційних для вітчизняного експорту товарних групах. Обсяги експорту недорогоцінних металів та виробів з них зросли на 35,2 %, продукції хімічної промисловості – на 35,3 %. Ці галузі сформували 11,4 в. п. і 2,7 в. п. приросту експорту в 2010 р.

Водночас тривало скорочення експорту сільськогосподарської продукції, який за 2010 р. зменшився порівняно з 2009 р. на 0,8 %, що сталося значною мірою через зменшення обсягів експорту зернових культур (переважно пшениці) на 30,6 %. Це пов'язано як із помірними показниками врожайності, так і з запровадженням Україною на цій основі зовнішньоторговельних обмежень.

Водночас потенційні можливості зростання експорту з України гальмувала низка чинників як внутрішнього, так і зовнішнього походження:

- підвищення рівня цін на енергетичний імпорт, насамперед на імпортований природний газ, а також нафту в результаті зростання світового попиту та підвищення Російською Федерацією експортного мита, що збільшило витрати експортерів енергоємної продукції;
- погіршення ситуації на світових товарних ринках, що виявилось у зниженні в середині року цін на чорні метали;
- конкурентна девальвація національних валют у низці країн світу, що в умовах недостатньої динаміки окремих складових світового попиту призвело до втрати цінової конкурентоспроможності вітчизняної продукції на міжнародних ринках;

- переважання ревальваційних тенденцій на вітчизняному валютному ринку (зростання реального ефективного курсу гривні протягом 2010 р. складо близько 9 %);
- запровадження протекціоністських торговельних заходів: у 2010 р. щодо продукції, виробленої в Україні, було порушено три антидемпінгові розслідування (Індонезією, Республікою Білорусь та Індією) та три спеціальних розслідування (Казахстаном, Російською Федерацією та Молдовою);
- згортання програм стимулюючих заходів та реалізація програм фінансової консолідації в низці країн, зокрема країнах ЄС, що зумовлювало стримування попиту на світовому ринку продукції споживчого та інвестиційного спрямування;
  - обмежуючі заходи держави щодо експорту зерна;
  - обмежена пропускна спроможність вітчизняної транспортної та прикордонної інфраструктури, що зумовило підвищення витрат експортних виробництв і втрати внаслідок неможливості швидкого використання позитивної динаміки зовнішнього попиту.

Підтвердженням переважання зовнішнього чинника економічного відновлення в Україні є те, що в більшості галузей експорт зростає швидше за внутрішнє споживання аналогічної продукції. Наслідком стало збільшення частки експорту в реалізованій продукції промисловості до 39,3 % у 2010 р. порівняно з 37,6 % за підсумками попереднього року. При цьому в продукції переробної промисловості частка експорту склала 50,3 %, хімічній та нафтохімічній промисловості – 59,0 %, металургії – 72,6 %, машинобудуванні – 72,3 %⁸.

Відповідно відбулося й скорочення частки у внутрішньому споживанні продукції, створеної вітчизняними виробниками. При цьому, якщо сировинні й низькотехнологічні галузі зазнали найменших втрат внутрішнього ринку, в основній інноваційно орієнтованій галузі промисловості – машинобудуванні – скорочення присутності на внутрішньому ринку було відчутнішим. Її частка у внутрішньому споживанні зменшилася на 4,9 в. п. Скорочення присутності вітчизняних товарів на внутрішньому ринку в машинобудуванні спричинене витісненням іноземними виробниками продукції вітчизняних підприємств у виробництві електричного та електронного устаткування (на 10,2 в. п.)

Пожвавлення промислового виробництва, що потребувало додаткових надходжень сировини та матеріалів, і сповільнення спадної динаміки інвестиційної діяльності сформували зростання попиту на іноземну продукцію споживчого та інвестиційного характеру. Загалом після минулорічного скорочення імпорту до України на 46,9 %, товарний імпорт в 2010 р. склав, за даними Державної служби статистики, 60,7 млрд дол. США, що на 33,7 % вище за його обсяги у 2009 р.

Найбільшу динаміку зафіксовано в торгівлі транспортними засобами та шляховим обладнанням, імпорт яких зріс на 69,3 %, що обумовлено відновленням попиту з боку населення на легкові автомобілі, а також зростанням обсягів ввезення обладнання для транспортної сфери та промисловості й сільського господарства (тракторів, частин до залізничних локомотивів, моторних транспортних засобів для перевезення вантажів).

Збільшення імпорту решти товарних груп у межах 25–40 %, (рис. 3.5) засвідчило **тенденції витіснення вітчизняної продукції з внутрішнього ринку, зокрема в хімічній промисловості, металургії, машинобудуванні.**

⁸Розрахунки НІСД.

Розділ III. Становище в економічній сфері та стратегічні пріоритети соціально-економічної політики

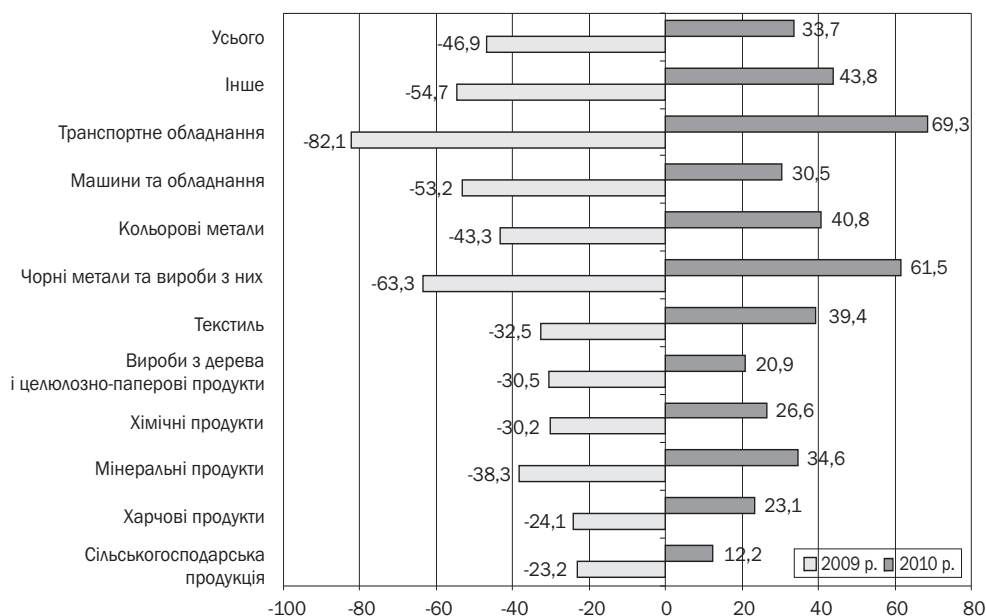

Рис. 3.5. Динаміка імпорту товарів в Україну в 2009-2010 рр., %

Загальносвітове зростання обсягів торгівлі, що, за прогнозами СОТ, у 2010 р. порівняно з попереднім роком повинно скласти 13,5 %, вплинуло на розширення географії зовнішньоторговельних операцій України. Найбільші товарні експортні поставки здійснювалися до Російської Федерації – 26,1 % від загального обсягу експорту товарів, Туреччини – 5,9 %, Італії – 4,7 %, Білорусі – 3,7 %, Польщі – 3,5 %, Німеччини – 2,9 %. Відновлення експортних операцій України відбулося й у східному, й у західному напрямках: експорт до країн СНД збільшився на 39,1 %, Європи – на 34,8 %. Натомість азійський напрям, що значно менше скоротився у 2009 р., був суттєво слабшим: експорт до країн Азії збільшився лише на 13,1 %. У географічній структурі імпорту до України протягом 2010 р. не відбулося суттєвих змін. Імпорт із країн СНД становив 44,0 % від загального обсягу імпорту товарів, Європи – 32,9 % (у т. ч. з країн Європейського Союзу – 25,4 %), Азії – 16,5 %. У загальному обсязі імпорту товарів найбільші поставки здійснювалися з Російської Федерації – 36,5 %, Китаю – 7,7 %, Німеччини – 7,6 %, Польщі – 4,6 %, Білорусі – 4,2 %.

Основним товаром, що імпортується до України, залишається природний газ, частка якого в 2010 р. становила 15,5 % від загального обсягу товарного імпорту до України у вартісному вираженні. Практично монопольне становище Російської Федерації у сфері постачання природного газу до України обумовлює провідне місце цієї країни серед країн-імпортерів.

Важливою тенденцією 2010 р. стала диверсифікація джерел постачання сирої нафти до України. Якщо протягом періоду 2005–2009 рр. частка Російської Федерації в імпорті цього виду продукції складала від 92 до 100 %⁹, то 2010 р. ця частка скоротилася до 75,9 %. Значною мірою це відбулося через

⁹За даними Державної митної служби.

виконання контракту між Державною нафтовою компанією Азербайджану та компанією «Укртатнафта» щодо постачання 3 млн т каспійської нафти.

Підвищення попиту на побутові товари внаслідок підвищення купівельної спроможності громадян та відновлення короткострокового кредитування сприяло зростанню імпорту товарів із Китаю на 71,9 %.

За даними Державної служби статистики, протягом 2010 р. обсяг *експорту послуг* становив 11,6 млрд дол. США, що на 21,2 % вище показника 2009 року. Як і в попередні роки, сальдо зовнішньої торгівлі послугами залишалося позитивним і становило 6,2 млрд дол. США, що на 1,8 млрд дол. США більше, ніж у 2009 р.

Найбільшу питому вагу у загальному обсязі українського експорту послуг становили транспортні (67,1 %), різні ділові, професійні та технічні (12,7 %) послуги. Зростання експорту транспортних послуг на 23,8 % значною мірою відбулося через збільшення споживання у країнах ЄС нафти та газу з Російської Федерації, що привело до більшого завантаження вітчизняних магістральних нафтопроводів і газопроводів. Зростання експорту трубопровідних послуг у 2010 р. на 43,0 % порівняно з 2009 р. склало 59,3 % від загального зростання експорту послуг з України за вказаний період.

Імпорт послуг до України в 2010 р. збільшився порівняно з 2009 р. на 5,2 %. Відбулося зменшення фінансових (на 17,8 %) та різних ділових, професійних і технічних послуг (на 44,5 %). Натомість збільшилися обсяги отриманих транспортних (14,9 %) і державних послуг (на 33,6 %). Основним імпортером послуг протягом 2010 р. був Європейський Союз, на який припадало понад 26,8 % сумарного імпорту послуг до України.

3.3.2. Україна у світових фінансових потоках

Світова фінансова криза продемонструвала підвищену чутливість фінансової системи України до перебігу подій на світових ринках, що спричинило глибоку девальвацію національної валюти та нарощування ризиків банківської кризи у 2008-2009 рр. У кризовий період внаслідок дестабілізації вітчизняних фінансів спостерігалася стагнація у динаміці міжнародної фінансової співпраці українських суб'єктів економіки.

Між тим, в умовах дефіцитного стану поточного рахунку платіжного балансу країни приплив зовнішніх фінансових ресурсів став важливим чинником національної фінансової стабілізації.

Після завершення виборів Президента та формування уряду в Україні склалися умови для відновлення співпраці з МВФ та іншими фінансовими установами, припиненої через неспроможність попереднього уряду виконувати узгоджену програму. У липні 2010 р. узгоджений з МВФ Меморандум про економічну та фінансову політику засвідчив наміри української влади здійснити низку важливих інституційних перетворень, у тому числі у сфері оподаткування та політики щодо видатків, адміністративну реформу, реформу пенсійної системи, реформу енергетичного сектору, а також запровадження заходів задля посилення незалежності центрального банку та оздоровлення банківської системи. Програма співробітництва України та МВФ передбачала виділення Україні кредиту на суму 15,15 млрд дол. США терміном на 2,5 року під ставку 3,5 % річних. Протягом 2010 р. було отримано два транші кредиту на загальну суму 2,4 млрд дол. США.

Відтак у 2010 р. банківський сектор поступово зменшував свою залежність від зовнішніх ресурсів, тоді як сектор державного управління та сектор небанківських суб'єктів господарювання істотно збільшували її – відповідно, на 5,8 млрд та 4,2 млрд дол. США. При цьому випереджаючими темпами зростали короткострокові запозичення. **Переважання короткострокових ресурсів у борговому портфелі України формує фінансову вразливість національних ринків до зовнішніх чинників.** У структурі валового зовнішнього боргу зобов'язання державного сектору становлять 32,5 млрд дол. США, або 31 %, короткострокові зобов'язання – 42,1 млрд дол. США, або 40,3 %.

Зовнішні запозичення, як і в передкризовий період, стали головним чинником зростання профіциту фінансового рахунку. При цьому **зовнішні кредитні потоки мають переважно споживчий, а не інвестиційний характер використання, що стосується і державних, і приватних запозичень.** Зовнішні кредитні кошти інвестиційної спрямованості орієнтовані переважно на фінансування суб'єктів економіки з іноземним капіталом.

Поряд із цим нерезидентами у січні-вересні 2010 р. вивезено доходів, отриманих від інвестицій в економіку України, обсягом 4,3 млрд дол. США, банківською системою в рахунок погашення іноземних кредитів було сплачено 2,2 млрд дол. США. Прихований відплив фінансових ресурсів з України склав 3,4 млрд дол. США. Основним каналом їх прихованого вивезення є заниження цін та обсягів експортної продукції, за рахунок чого у січні-вересні 2010 р. з країни було вивезено 2,7 млрд дол. США.

Отже, **високий рівень відкритості української економіки та значна роль експорту в забезпеченні економічної динаміки обумовлюють необхідність створення сприятливих умов для подальшого зростання експорту на основі поліпшення його товарної структури.** Зважаючи на те, що переважна частка зовнішньої торгівлі України припадає на торгівлю з міждержавними групами, що здійснюють узгоджену економічну політику своїх членів щодо торгівлі з іншими країнами, єдиним можливим шляхом подальшого розвитку зовнішньоторговельних відносин України є створення належних умов співпраці передусім з такими інтеграційними об'єднаннями.

3.4. ДИНАМІКА СОЦІАЛЬНО-ДЕМОГРАФІЧНИХ ПОКАЗНИКІВ, РОЗВИТОК СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ ТА ВИКЛИКИ ДЛЯ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ

Кризові процеси 2008-2009 рр. мали істотний негативний вплив на якість життя та стан людського потенціалу української нації. Досягнуте у 2010 р. поліпшення макроекономічних показників і досі не забезпечило відчутного покращення ситуації у соціальній сфері, специфічні дисбаланси якої були вкрай загострені у кризовий період.

3.4.1. Становище на ринку праці та доходи працюючого населення

Низька ефективність структурних змін в економіці України, значні коливання обсягів виробництва у кризовий та післякризовий періоди закономірно позначилися на становищі національного ринку праці. Відновлення

економічного зростання сприяло поліпшенню ситуації, проте це поліпшення мало кількісний, а не якісний характер.

Хоча загальний обсяг пропозиції робочої сили на вітчизняному ринку праці упродовж останніх 10 років залишається стабільним (22,2-22,4 млн осіб), фінансово-економічна криза спричинила зростання безробіття, скорочення кількості робочих місць і погіршення їх якості.

У 2009 р. кількість безробітних за методологією МОП зросла більше, ніж на півмільйона, рівень безробіття серед населення працездатного віку сягнув 9,6 % (у 2007-2008 рр. – 6,9 %). Чисельність зайнятого населення скоротилася на 780,8 тис. осіб, причому кількість найманих працівників підприємств, які становлять основний контингент платників внесків до Пенсійного фонду та фондів соціального страхування, зменшилася на 1 млн осіб. Наймасштабніші скорочення відбулися на підприємствах тих видів діяльності, що найбільшою мірою постраждали від кризи: у будівництві кількість найманих працівників скоротилася майже на чверть, у промисловості, фінансовій діяльності, сфері комунальних та індивідуальних послуг – на 11-12 %. Відсутність цілеспрямованих структурних реформ в економіці України обумовила негативні зрушення у структурі зайнятого населення, подальше поширення малопродуктивних і нестандартних форм зайнятості. Майже чверть зайнятого населення виконує найпростішу роботу, що не потребує жодної кваліфікації. Кожен п'ятий, а в сільській місцевості майже половина зайнятих, працює в неформальному секторі. Із 20,2 млн загальної кількості зайнятих регулярно сплачують внески на соціальне страхування лише 14,4 млн осіб, що є однією з причин хронічного дефіциту Пенсійного фонду та скрутного становища інших фондів.

Макроекономічна стабілізація створила передумови для збільшення попиту на робочу силу та поступового покращення ситуації на ринку праці. За попередніми оцінками, кількість безробітних за методологією МОП у 2010 р. скоротилася на 200 тис. осіб, рівень безробіття серед населення працездатного віку – до 9 %. Упродовж 2010 р. кількість працівників підприємств, що з економічних причин працювали неповний робочий час, вдалося зменшити майже вдвічі, майже ліквідовано явище відпусток без збереження заробітної плати (у грудні 2010 р. у них перебували 56,3 тис. осіб, або 0,5 % загальної кількості штатних працівників).

Типовим для вітчизняного ринку праці стало поширення тіньової зайнятості. Дозволяючи збільшити фактичну зайнятість через мінімізацію витрат роботодавця на утримання робочого місця, цей механізм водночас спричинює низький рівень соціальної захищеності працівників. За розрахунками НІСД, частка особистих доходів громадян, на які не сплачуються страхові внески, склала близько 35 % від їх загального обсягу.

Стійка динаміка скорочення чисельності населення працездатного віку при збільшенні частки населення непрацездатного віку свідчить про зміни вікової структури зайнятості. На сьогодні кожний сьомий працюючий громадянин України досяг пенсійного віку. Рівень зайнятості зростає переважно за рахунок збільшення зайнятості у сільській місцевості, серед осіб у віці 60–70 років (рівень зайнятості цієї групи зріс протягом 2004–2010 рр. з 25,3 % до 40,1 %, тоді як рівень зайнятості населення працездатного віку лише на 2,7 %).

Структурні диспропорції попиту та пропозиції на ринку праці зумовлюють деформації в галузевій структурі та професійно-кваліфікаційному складі робочої сили. Розподіл трудових ресурсів характеризується концентрацією попиту та пропозиції у східних областях країни, де чисельність населення, зайнятого в економіці, складає понад третину від загальної чисельності зайнято-

го населення в країні. Проте суттєвий міграційний приріст має лише м. Київ, а більшості регіонів, за винятком Криму, Івано-Франківської, Черкаської, Чернівецької та Київської областей, властивий відплив працездатного населення.

За підсумками 2010 року існують значні диспропорції у попиті на робочу силу. Так, незадоволений попит має місце у м. Києві, Дніпропетровській, Донецькій областях і складає відповідно 23,6, 8,8, 4,3 тис. осіб. У західних регіонах країни – Житомирській, Івано-Франківській, Рівненській, Тернопільській областях – зберігаються осередки тривалого безробіття, тоді як в інших регіонах існує нестача робочої сили в окремих галузях національної економіки та за професіями.

Відновлення економічного зростання не супроводжувалося збільшенням зайнятості спеціалістів та кваліфікованих робітників. Зміни у структурі зайнятості свідчать про її зростання серед представників найпростіших професій та працівників сфери обслуговування і торгівлі. Зберігається значна частка малоефективних робочих місць. Відсутність планування розвитку ринку праці та ринку освітніх послуг призводить до незбалансованості наявних трудових ресурсів та робочих місць.

Відсутність умов для ефективного використання національного трудового потенціалу призводить до поширення бідності серед працюючого населення: понад 80 % бідних домогосподарств мають у своєму складі бодай одну працюючу особу.

У I півріччі 2010 р. порівняно з відповідним періодом попереднього року рівень бідності за національним відносним критерієм знизився на 1,4 в. п. і становив 25,8 %, що стало найнижчим значенням за десятирічний період. Отже, зміни в розподілі доходів, що виникли в період кризи та в посткризовий період, сприяли зменшенню масштабів відносної бідності. Проте за даними 9 місяців 2010 р. негативна тенденція відновилася: рівень бідності в Україні підвищився порівняно з 9 місяцями 2009 р. на 0,4 в. п. і сягнув 26,4 %.

Реальна заробітна плата найманих працівників, за даними Державної служби статистики, демонструє тенденцію до зростання. За 2010 рік порівняно з попереднім роком вона збільшилася на 10,2 %. Середньомісячна заробітна плата протягом року зросла на 16,9 % (з 1916 до 2239 грн), проте в її динаміці по регіонах спостерігається певна нерівномірність. Найбільше зросли заробітні плати у Рівненській, Хмельницькій, Житомирській, Київській та Тернопільській областях (21,6 %, 20,7 %, 20,3 % та 20,3 % відповідно). Найменше – в Одеській області та м. Севастополь (9,8 % та 11,8 % відповідно). Лише у п'яти регіонах заробітна плата перевищила середню по Україні: м. Київ – 3431 грн, Донецька область – 2549 грн, Дніпропетровська – 2369 грн, Київська – 2295 грн, Луганська – 2271 грн.

Середні показники зростання реальної заробітної плати приховують нерівномірний розподіл населення за доходами та концентрацію основної частини працюючих у секторах та на посадах із низькими доходами. Низька заробітна плата у таких бюджетних сферах, як освіта, охорона здоров'я, культура тощо й надалі залишається основною причиною різкого зниження престижу професії педагога, медика, культурно-освітнього працівника, впливу з галузей висококваліфікованих фахівців і, як наслідок, невпинного старіння кадрів. Зокрема в сфері охорони здоров'я на початок 2010 року не було укомплектовано понад 48 тис. посад медичного персоналу, зросла питома вага працюючих осіб пенсійного віку, з яких 23 % – лікарі, понад 15 % – медичні сестри.

Мінімальна заробітна плата з 1 січня 2011 р. встановлена у розмірі 941 грн, що становить 35,8 % середньої заробітної плати за грудень 2010 р. (2629 грн). Між тим, хоча законодавством заборонено виплату заробітної плати, меншої законодавчо встановленої мінімальної, за даними Державної служби статистики, із 10,1 млн працівників, які відпрацювали 50 % і більше робочого часу, близько 800 тис. осіб (7,9 %) мали нарахування, менші за мінімальну заробітну плату.

Дещо поліпшилося становище із заборгованістю з виплати заробітної плати. Її загальна сума станом на кінець 2010 р. становила 1210,1 млн грн, що на 17,3 %, або на 255,2 млн грн, менше, ніж торік. Кількість працівників економічно активних підприємств, які вчасно не отримали заробітну плату, на 1 січня 2011 р. становила 185,1 тис. осіб, або 1,7 % від середньооблікової кількості штатних працівників. Кожному із зазначених працівників не виплачено у середньому 3493 грн, що на третину перевищує середню заробітну плату за грудень 2010 р. Причому, за інформацією Державної податкової адміністрації щодо підсумків перевірок суб'єктів господарювання, порушення з виплати заробітної плати з початку 2010 р. виявлені в основному не у великих платників податків, а у сфері середнього та малого бізнесу.

Таким чином, **політика, здійснювана у сфері регулювання ринку праці України, дозволяє підтримувати відносну соціально-політичну стабільність і запобігає зростанню соціальної напруженості. Водночас вона призводить до погіршення стану людського капіталу та неефективності його використання, тим самим уповільнюючи модернізацію економіки на стадії виходу з кризи.** Через низький рівень доходів працюючих зростає частка населення, яке потребує державної соціальної допомоги.

3.4.2. Соціальний захист і соціальне забезпечення

Найгострішою проблемою соціальної політики України залишається нерациональне використання коштів, що виділяються на соціальні потреби. Модернізація соціальної підтримки відбувається надто повільними темпами, збільшення обсягів державного фінансування не супроводжується адекватними змінами у системі управління, організації та механізмах надання соціальної допомоги та послуг. **Механічне збільшення ресурсного забезпечення соціальної сфери, яке відбувалося у попередні роки, по суті підмінило собою якісні зміни, що мали б відбутися насамперед в її організації, технологіях забезпечення реалізації соціальних потреб, а врешті-решт мало б підвищити ефективність витрат.**

Найменш ефективною з точки зору забезпечення соціальної справедливості та економічної доцільності залишається система соціальних пільг. Окрім того, що ця система найменшою мірою (серед решти соціальних програм) спрямована на захист нужденного населення, вона ще й створює проблеми для функціонування підприємств-надавачів послуг, не стимулює ощадливе використання енергоресурсів.

Збільшення видатків соціального спрямування не супроводжується подоланням їх головної вади – неадресного характеру. Лише третина сімей, охоплених програмами державної соціальної допомоги, є бідними, а переважна частина соціальних трансфертів надходить до населення, яке за українськими критеріями не може визнаватися бідним. Зокрема, за висновками Рахункової

палати України, чинна система пільг і субсидій на оплату послуг ЖКГ, твердого палива та скрапленого газу не орієнтована на захист соціально вразливих верств населення, не створює передумов для ощадливого використання енергоресурсів і провокує неефективні витрати бюджетних коштів.

Натомість високий рівень бідності сімей із дітьми або інвалідами свідчить про недостатню ефективність підтримки найуразливіших прошарків населення. З 2009 р. фактично заморожено розмір значної частини соціальних допомог, що не індексуються навіть відповідно до інфляції.

Проблемним питанням залишається реалізація в національному законодавстві міжнародно-правових гарантій соціальних прав громадян і міжнародно-правових зобов'язань України щодо модернізації наявної системи соціального захисту. Переважною мірою ратифікація міжнародних договорів відбувається без одночасного прийняття нових або внесення змін до чинних законів України, що зумовлюються цими договорами. **За номінального визнання міжнародних стандартів у соціальній сфері адаптація системи соціального забезпечення до їх практичної реалізації відбувається украй повільно.**

Фінансово-економічна криза посилила розбалансованість пенсійної системи. Так, доходи бюджету ПФУ було затверджено на 2010 р. у сумі 165,7 млрд грн, видатки – 192,3 млрд грн, дефіцит мав скласти 26,8 млрд грн, що на 9,6 млрд грн більше, ніж у 2009 р. Протягом 2010 р. до Пенсійного фонду з усіх джерел фінансування надійшло 183,56 млрд грн. Власні надходження склали 119,34 млрд грн. З державного бюджету України на фінансування пенсійних програм і покриття дефіциту коштів Пенсійного фонду для виплати пенсій виділено 64,09 млрд грн¹⁰. Своєчасне і в повному обсязі виконання Пенсійним фондом зобов'язань із виплати пенсій і допомог вдалося забезпечити лише за рахунок залучення коштів державного бюджету.

Зволікання з реформуванням пенсійної системи призводить до поєднання проблем її фінансового забезпечення та соціальної ефективності. Причинами такого стану справ є низький рівень легальних заробітних плат, масштабна заборгованість із виплати заробітних плат і внесків на соціальне страхування, поширення незареєстрованої зайнятості, нераціонально широке коло пенсій за віком на пільгових умовах і нерегульованість максимальних розмірів державних пенсій; неефективне адміністрування діяльності ПФУ, недостатність джерел формування дохідної частини бюджету ПФУ внаслідок повільного зростання оплати праці, значної заборгованості з її виплати, надзвичайно високе співвідношення чисельності пенсіонерів та платників внесків (на 15,6 млн платників внесків припадає 13,7 млн пенсіонерів), сплата внесків майже виключно роботодавцями.

Через недосконалість пенсійного законодавства диспропорційність у розмірах пенсій для окремих категорій осіб поєднується зі «зрівнялівкою» розмірів пенсій середньооплачуваних категорій осіб. Нереформованість пенсійної сфери призводить до надмірного пенсійного навантаження на роботодавців, значних рівнів тіньової зайнятості та тіньової оплати праці значної частини працездатного населення, що уповільнює удосконалення солідарної системи та ускладнює формування бюджету Пенсійного фонду.

¹⁰Пенсійний фонд України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://pfu.gov.ua/pfu/control/uk/publish/printable_article;jsessionid=49AE6E94EFA5872748C4A9D37D53CC79?art_id=165013

Таким чином, процеси післякризового відновлення 2010 р. закономірно відбулися насамперед на поліпшенні макроекономічних показників, проте й досі не мали належного впливу на поліпшення у соціальній сфері. Протягом року давалися ознаки і загострення суттєвих проблем соціальної сфери, що відбулося в кризовий період, і специфічні соціальні дисбаланси, притаманні посткризовому періоду.

Чинна модель соціальної політики України входить у суперечність із цілями посткризової модернізації економіки та суспільства. Інертність адаптаційних механізмів сприяє поширенню бідності, що відтворює витратний характер системи соціальної підтримки, яка наразі склалася на базі універсальних соціальних трансфертів, субсидій на товари й послуги та категоріальних пільг. Вона принципово нездатна перерозподілити ресурси на користь тих, хто потребує цього найбільше. Відсутність чітких стратегічних пріоритетів соціальної політики спричиняє розпорошення коштів і недостатню ефективність соціальних програм.

Рівень гарантованих соціальних зобов'язань держави істотно перевищує її фінансові можливості, а отже, перешкоджає ефективному використанню бюджетних інструментів посткризового відновлення та структурної модернізації економіки.

Забезпечення належного соціального ефекту від подальшого процесу післякризового відновлення національної економіки вимагає радикальної реконструкції механізмів соціальної політики держави та зміцнення функцій ринку праці як головного джерела отримання доходів населенням України.

3.5. РЕГІОНАЛЬНИЙ РОЗВИТОК У ПІСЛЯКРИЗОВИЙ ПЕРІОД

3.5.1. Регіональні дисбаланси соціально-економічного розвитку

Кризовий період 2008-2009 рр. наочно продемонстрував і закріпив хронічну структурну розбалансованість економіки навіть розвинених регіонів України. Протягом 2010 р. позначилися позитивні тенденції розвитку регіонів, що є свідченням активізації процесів післякризового відновлення, однак **поряд із позитивною динамікою базових галузей економіки регіонів помітне й поглиблення існуючих структурних і регіональних диспропорцій.**

Значна регіональна диспропорційність притаманна передусім *динаміці промислового виробництва*. Найбільш динамічно протягом 2010 р. зростали обсяги промислового виробництва у Закарпатській (на 42,6 %), Рівненській (на 29,6 %) та Волинській (на 26,7 %) областях. У двох регіонах спад у промисловості тривав: у Чернігівській (на 0,2 %) та Сумській (на 6,5 %) областях.

Динаміка розвитку промисловості засвідчила динамічніше післякризове відновлення індустріальних «регіонів-локомотивів», що обумовило подальше зростання асиметрії регіонального розвитку. Так, якщо за підсумками 2009 р. обсяг реалізованої промислової продукції на одну особу в Дніпропетровській області перевищував значення цього показника у Чернівецькій області у 9 ра-

зів, то за підсумками січня-листопада 2010 р. розрив збільшився до 14 разів. При цьому за означений період частка старопромислових регіонів (Донецька, Дніпропетровська, Луганська, Запорізька області) у загальному обсязі реалізованої продукції промисловості зросла з 50 % до 54 %.

Активно розвивалася *зовнішньоторговельна діяльність* регіонів. Обсяги експорту товарів наростили 26 регіонів, у тому числі: у понад 1,8 разу – Луганська та Полтавська, в 1,6 разу – Дніпропетровська, Івано-Франківська, в 1,4 разу – Донецька області тощо. Попри зростання імпорту товарів у всіх регіонах, лише 13 із них мали позитивне сальдо зовнішньої торгівлі, а для чотирьох старопромислових областей експорт сумарно перевищив імпорт у 2,8 разу.

Відтак, ураховуючи переважання застарілих енергоємних технологій, значну частку зношеного обладнання, високий рівень залежності економіки старопромислових регіонів України від зовнішніх ринків, слід констатувати, що асиметричність регіонального розвитку України посилює непевність перспектив економічної динаміки у середньо- та довгостроковій перспективах. Кризовий та післякризовий періоди не супроводжувалися позитивними зрушеннями структури економік регіонів на інвестиційних засадах.

Випереджаючими темпами *зростали обсяги прямих іноземних інвестицій* (ПІІ) у м. Києві: розрив між столицею та Тернопільською областю за обсягами залучених ПІІ на одну особу (за підсумками січня-вересня 2010 р.) збільшився зі 114 до 125 разів. Натомість темпи приросту обсягу ПІІ, залучених у Дніпропетровську (3,3 %), Донецьку (2,3 %), Харківську (1,5 %) та Луганську (-0,3 %) області, значно поступаються загальноукраїнській динаміці (6,4 %), що свідчить про зниження зацікавленості інвесторів в економіці старопромислових регіонів.

Із зазначених областей лише Дніпропетровська досягла приросту обсягу інвестицій в основний капітал (на 7,2 % у січні-вересні 2010 р. порівняно з відповідним періодом 2009 р.); натомість у Донецькій, Харківській та Луганській областях спостерігалось падіння цього показника на 20,9 %, 27,0 % і 3,5 % відповідно. Загалом падіння обсягу інвестицій в основний капітал зафіксовано у 16 регіонах України. Винятком стала лише Запорізька область, де приріст інвестицій в основний капітал за 9 місяців 2010 р. сягнув понад 105 % до відповідного періоду попереднього року.

Низька інвестиційна активність післякризового періоду та здорожчання кредитів обумовили і зменшення *обсягів будівельних робіт* у 21 регіоні України. Найбільше протягом 2010 р. знизили обсяги будівництва підприємства Закарпатської (на 40,2 %), Чернівецької (на 40,4 %) та Чернігівської (на 38,1 %) областей. При цьому половина загального обсягу будівництва у країні виконувалася підприємствами лише чотирьох регіонів: Донецької, Харківської, Дніпропетровської областей та м. Києва, а 23,2 % обсягу будівництва припадало на столицю.

Загалом, протягом усього 2010 р. промислові регіони та столиця, де відбулося найбільше економічне падіння внаслідок впливу кризи, поступово повертали втрачені позиції. Цьому сприяло повільне зростання економічної активності на внутрішньому ринку України та покращення світової кон'юнктури щодо сировинних груп товарів. Економічне поживлення позитивно позначилося й на регіональних ринках праці: усі регіони продемонстрували зменшення офіційно зареєстрованого рівня безробіття. Більш динамічне зростання обсягів зайнятості у промислово розвинених регіонах призвело до поглиблення розриву між максимальним та мінімальним значеннями рівня зареєстрованого безробіття з 6,8 до 9,8 разу (за три квартали 2010 року).

За показником середньомісячної заробітної плати розрив між мінімальним і максимальним показниками протягом 2010 р. скоротився незначною мірою – з 2,24 до 2,07 разу. Проте зменшення диференціації відбулося винятково за рахунок повільної динаміки зростання заробітної плати у м. Києві, що традиційно вважався лідером за цим показником (на 8,5 % проти 17,5 % у середньому по Україні). При цьому розриви щодо показників середньомісячної заробітної плати між Донецькою, Дніпропетровською та Тернопільською областями навіть дещо зросли (з 1,50 та 1,39 разу на кінець 2009 р. до 1,54 та 1,43 разу на кінець 2010 р. відповідно).

Результатом посилення дисбалансів системного характеру на регіональному рівні стало погіршення ситуації у сфері соціально-трудових відносин, зниження якості людського капіталу. Проявами цього є: від'ємний природний та додатний міграційний приріст населення (переважно із сільської місцевості до промислових міст і районів України); посилення сезонної зайнятості населення на проблемних (монофункціональних, старопромислових, сільських) територіях, у віддалених та гірських районах; поширення тіньової та непродуктивної зайнятості, у тому числі в регіонах-лідерах економічного зростання; демографічна криза сільських територій та занепад соціально-культурної сфери села; старіння населення тощо.

Серед причин, що протягом 2010 р. посилювали диспропорційність регіонального розвитку в Україні, слід виокремити вплив як дії системних чинників (домінування екстенсивного типу економічного зростання), так і чинників, дія яких проявляється лише на рівні окремих груп регіонів. Так, пожвавлення регіональної економіки було викликане наступним:

- завантаженням наявних виробничих потужностей та збільшенням обсягів промислового виробництва (характерне для Закарпатської, Рівненської, Волинської, Дніпропетровської та Черкаської областей);
- пожвавленням світової кон'юнктури та зростанням продажів промислової продукції вітчизняного виробництва (Дніпропетровська, Рівненська, Черкаська, Волинська області);
- оптимізацією структури зовнішньої торгівлі, збільшенням надходжень від зовнішньоторговельної діяльності та покращенням фінансових результатів діяльності підприємств (Донецька, Дніпропетровська, Луганська, Полтавська, Кіровоградська, Волинська області);
- зростанням обсягів короткострокових заощаджень суб'єктів господарювання і населення та збільшенням на цій основі інвестиційного ресурсу (Закарпатська, Черкаська, Волинська, Херсонська області та АРК);
- зростанням обсягів інвестування в основний капітал і житлове будівництво (Житомирська, Запорізька, Івано-Франківська, Дніпропетровська обл. та АРК);
- активізацією діяльності малого підприємництва, зростанням обсягів зайнятості (та самозайнятості) населення, а отже, зростанням доходів місцевих бюджетів (АРК, Одеська, Тернопільська, Кіровоградська, Полтавська області);
- активізацією споживчого попиту та збільшенням обсягів роздрібною торгівлі завдяки зростанню реальної заробітної плати (Дніпропетровська, Луганська, Черкаська області).

Дія зазначених рушійних сил розвитку регіонів забезпечує здебільшого короткостроковий позитивний ефект та не долає *комплекс проблем посткризового розвитку регіонів*, у тому числі:

- посилення тенденцій до локалізації центрів економічного зростання на регіональному рівні (осередки зростання – м. Київ, міста-центри промислового та агропромислового виробництва, транспортно-транзитні логістичні центри тощо);

- збереження та посилення проявів моноструктурної спеціалізації регіональних ринків (старопромислові регіони, малі міста тощо);
- зниження потенціалу ємності внутрішніх регіональних ринків, що обумовлено слабкістю та нерозвиненістю міжрегіональних коопераційних зв'язків; відсутністю внутрішнього виробничого попиту на продукцію інноваційно-інвестиційного походження; нерозвиненістю транспортної інфраструктури та складністю транспортної доступності на регіональному рівні (сільські, гірські та інші віддалені території); обмеженістю внутрішнього споживчого попиту (внаслідок падіння платоспроможності населення);
- посилення залежності економіки індустріально розвинених і старопромислових регіонів України від коливань світової кон'юнктури на сировинні групи товарів та напівфабрикати.

3.5.2. Загрози стабільності регіонального розвитку

Перебіг процесів поступового відновлення соціально-економічного розвитку регіонів України у 2010 р. засвідчив наявність регіональної диференціації темпів посткризового відновлення:

- найбільш динамічно протягом січня-вересня 2010 р. спостерігався розвиток м. Києва, Дніпропетровської, Житомирської та Рівненської областей;
- протягом усього року високі темпи приросту економічних показників зберігалися в Миколаївській та Вінницькій областях, помітним було зростання у Луганській та Запорізькій областях;
- втратили динаміку зростання Івано-Франківська, Тернопільська та Чернівецька області;
- вкрай повільно післякризове відновлення відбувається в Харківській, Чернігівській, Одеській, Херсонській областях, в АРК тощо.

В умовах кризи та у післякризовий період яскраво виявилася неспроможність більшості громад і регіонів самостійно фінансувати власний розвиток. Якщо в попередні роки нестача фінансових ресурсів у регіонах компенсувалася трансфертами з державного бюджету, переважно нецільовими, то наразі криза довела хибність і дестимулюючий вплив такого підходу. Посткризове відновлення 2010 р. сформувало логічну необхідність зміни основ формування фінансової бази громад і регіонів у напрямі зменшення залежності її джерел від коливань економічної кон'юнктури.

Загалом, попри нарощування позитивних тенденцій та наявність у цілому сприятливих умов для динамічного посткризового розвитку регіонів України, їх сучасний стан, а також відносини з державою свідчать про існування низки **загроз стабільному та збалансованому регіональному розвитку**, серед яких:

- відсутність рівноправних, партнерських відносин між центром і регіонами, збереження практики ручного управління, втручання органів державної влади у сферу компетенції місцевого самоврядування;
- домінування переважно екстенсивного типу господарювання на місцевому (регіональному) рівні; високий рівень енергетичної залежності локального виробництва та відсутність структурно-інноваційних зрушень, спрямованих

на зменшення матеріалоємності, енергоємності продукції, що виробляється на місцях, її здешевлення та підвищення конкурентоспроможності;

- збереження високих показників монополізації регіональних ринків: особливо це стосується ринків енергетичних ресурсів; ринку послуг (у т. ч. теплопостачання, водовідведення та інших послуг, що надаються сферою ЖКГ; транспорту та зв'язку); ринків продовольства та сільськогосподарської продукції тощо;

- збереження орієнтації промислового виробництва індустріальних і старопромислових регіонів – традиційних лідерів економічного розвитку – на збільшення експорту продукції енергоємного та екологічно-ризикованого виробництва (металургійне, хімічне, деревообробне тощо), яке цілком залежить від короткострокових спорадичних тенденцій поживлення світової ринкової кон'юнктури на групу сировинних товарів і напівфабрикатів;

- неефективність дотаційних і субвенційних механізмів подолання соціально-економічної відсталості територій; затримки у підготовці та укладанні угод щодо регіонального розвитку як інструменту реалізації стратегій розвитку регіонів.

Неефективність системи міжрегіонального перерозподілу ресурсів і доходу, наявність зазначених системних загроз посилює диспропорційність соціально-економічного розвитку регіонів, перешкоджає гармонійній взаємодії держави та регіонів у процесі посткризового оновлення національної економіки.

Україна потребує нової регіональної політики, орієнтованої на раціоналізацію відносин «центр – регіони» та максимальне сприяння освоєнню і використанню власного економічного потенціалу регіонів.

3.6. СТРАТЕГІЧНІ ПРІОРИТЕТИ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ

3.6.1. Стратегічні орієнтири реформ

Фінансово-економічна криза відіграла для України роль каталізатора модернізації, спонукаючи до усвідомлення необхідності зміни моделі економічного розвитку в межах «нової хвилі» реформ. Втрата інерції традиційних чинників зростання змушує до розширення їх спектра через проведення системних економічних реформ, спрямованих на суттєве збільшення ефективності використання ресурсного потенціалу країни, підвищення рівня його капіталізації, запровадження новітніх дієвих інструментів економічного регулювання.

Для України соціально-економічна модернізація означає:

- підвищення дієвості державної економічної політики в умовах зростаючих викликів для її суверенності з боку посткризового глобалізованого світу;

- зміцнення конкурентоспроможності економіки та підвищення продуктивності праці як підґрунтя забезпечення довгострокової стабільності та динамічності економічного зростання і поліпшення соціально-економічних показників;

- модернізацію системи соціального захисту населення, для надання їй ефективності з метою подолання бідності та забезпечення стабільного добробуту громадян.

Якісним результатом економічної модернізації має стати реальне скорочення економічного та соціального розривів між Україною та країнами з роз-

виненою ринковою економікою. Показником успішності такого процесу має стати скорочення відставання України за рівнем ВВП на душу населення від розвинених країн та зростання індексу людського розвитку.

Орієнтирами «нової хвилі» реформ є формування системних механізмів, що дозволять досягти синергетичного ефекту через відновлення цілісності національної економіки:

- розвиток інвестиційної діяльності, заохочення спрямування нагромаджених фінансових, технологічних та організаційних ресурсів на інноваційні цілі;
- розбудова бюджетних і податкових стимулів розвитку, підвищення ефективності бюджетних і насамперед інвестиційних видатків;
- забезпечення грошово-фінансової стабільності у спосіб спрямування надлишкових грошових ресурсів у виробництво, створення гнучкої та ефективно інституційної системи мобілізації та розміщення позичкових капіталів, розвитку механізмів довгострокового кредитування, заохочення інтеграції капіталів комерційних банків і промислових підприємств;
- поєднання подальшої приватизації з підвищенням ефективності управління корпоративним і державним секторами економіки, становлення потужного національного капіталу як основи національної макроекономічної стабільності та конкурентоспроможності;
- орієнтація соціальної стратегії на примноження людського капіталу, збереження безперервності його належного використання, розбудова систем освіти, культури, охорони здоров'я;
- зростання доходів, заробітної плати завдяки підвищенню продуктивності праці;
- переорієнтація соціальної політики на страхові засади фінансування за умов підвищення ефективності прямого витрачання бюджетних коштів на соціальні потреби.

3.6.2. Набуття нової якості економічного зростання

Базисною засадою «нової хвилі» економічних реформ є реалізація підприємницького потенціалу нації як головного інституційного ресурсу розвитку ринкової економіки на підґрунті завершення інституційних реформ з метою кардинального поліпшення підприємницького клімату, що стимулюватиме економічне зростання та залучення внутрішніх і зовнішніх інвестицій. Ключовими пріоритетами реформування мають стати: забезпечення захисту та реалізації прав власності, забезпечення дотримання правил конкуренції, дерегуляція і скасування недієвих й обтяжливих дозвільних процедур, процедур припинення господарської діяльності, а також нагляду та контролю. Спроможність держави не лише формулювати, але й гарантувати єдині «правила гри» на ринку для усіх суб'єктів господарювання, ефективно реалізувати антимонопольну політику є основою інвестиційної привабливості економіки, головним чинником її стійкого розвитку.

Формування ефективної та продуктивної ринкової економічної системи та створення умов для стабільного розвитку підприємництва потребують формування ємного конкурентного внутрішнього ринку. Розвиток і стимулювання конкурентних засад економіки потребує вирішення таких завдань:

- підвищення рівня конкурентоспроможності продукції вітчизняного виробництва;
- удосконалення інституційних та організаційно-економічних засад функціонування внутрішнього ринку;
- визначення та закріплення принципів функціонування природних монополій;
- створення дієвих стимулів для заохочення розвитку конкуренції у монополізованих галузях економіки;
- побудови оптимальної системи цінового регулювання, що забезпечила б поєднання інтересів виробників, споживачів і суспільства в цілому;
- стимулювання розвитку виробництва імпортозаміщувальної продукції та продукції з високим умістом доданої вартості;
- формування системи захисту прав споживачів щодо отримання ними товарів і послуг належної якості в достатньому обсязі за економічно обґрунтованими цінами.

Вихід економіки України на новий рівень конкурентоспроможності неможливий без розширення фінансових можливостей суб'єктів господарювання. Побудова адекватної потребам економіки фінансової системи, орієнтованої на акумулювання і використання внутрішніх ресурсів відповідно до пріоритетів національних інтересів, має відбуватися на основі синхронного розвитку всіх її секторів: банківського, страхового, фондового, інвестиційного. Проблеми ресурсного забезпечення структурної перебудови економіки можуть бути вирішені завдяки поліпшенню інституційних, організаційних, економічних умов функціонування фінансової системи у спосіб:

- розбудови інфраструктури та механізмів переливу капіталів між сегментами фінансового ринку, що підвищить еластичність реагування суб'єктів господарювання на заходи фінансової політики, посилить зв'язок між реальним і фінансовим секторами економіки;
- розширення та «подовження» внутрішньої ресурсної бази завдяки використанню потенціалу фінансових ресурсів (коштів накопичувальної пенсійної системи; нагромаджених населенням коштів поза банківською системою; коштів державних фондів; надлишкових вкладень в іноземні активи фінансових і нефінансових корпорацій), а також у спосіб капіталізації нефінансових активів (модернізації заставного законодавства, оформлення прав на природні, виробничі, інтелектуальні ресурси та ноу-хау, інші нематеріальні активи й залучення їх у фінансовий обіг тощо);
- підвищення здатності фінансового ринку до ефективного перерозподілу грошових ресурсів, зміцнення фінансового потенціалу середнього класу у спосіб збільшення доступності фінансових послуг.

Зважаючи на першочергову необхідність модернізації структури економіки, пріоритетними завданнями розбудови фінансової системи є посилення її сегмента, спрямованого на стимулювання і забезпечення інновацій та підтримання високого рівня стійкості фінансової системи до шоків впливів у спосіб удосконалення системи фінансового регулювання і ризик-менеджменту.

Активізація взаємодії у науково-технічній, інноваційній сферах між державою, науково-технічним сектором і промисловістю сприятиме **посилению інноваційного впливу фундаментальної та прикладної науки** на розвиток інноваційного підприємництва, збільшенню масштабів упровадження новітніх наукових розробок у виробництво. Спрямування податкової, митної, кредитної, інвестиційної політик на активізацію інноваційних процесів у економіці дозволить забезпечити стале економічне зростання на основі інноваційної моделі розвитку.

Рушієм позитивних змін щодо формування конкурентоспроможності економіки України у післякризовий період є налагодження цілеспрямованих та ефективних інвестиційних процесів. У зв'язку з прогнозованим загостренням конкурентної боротьби в післякризовий період національна економіка потребує концентрації інвестиційних ресурсів на стратегічно важливих напрямках, а це вимагає переходу до цілеспрямованої інвестиційної політики, що сприятиме зміцненню процесів генерування інвестиційних ресурсів в Україні, впорядкуванню їх використання, збільшенню частки інвестиційного спрямування доходів.

Створення умов для забезпечення масштабного зростання національного капіталу як основи реалізації структурно-інноваційних зрушень у виробництві має відбуватися на основі консолідації внутрішніх запозичень, передусім завдяки залученню заощаджень населення як джерела потенційно великого обсягу внутрішніх інвестицій. Слід забезпечити посилення інвестиційної спрямованості приватизації, скорочення відпливу капіталу за кордон, залучення внутрішніх валютних активів резидентів та створення умов для повернення до країни капіталів, вивезених за попередні роки, що потребує радикального поліпшення інвестиційного та ділового клімату всередині країни.

Необхідність активізації процесів накопичення фінансових ресурсів і спрямування їх на розвиток економіки, а також концентрації бюджетних видатків розвитку та посилення ефективності їх використання вимагає **інституціоналізації інвестиційного кредитування** у спосіб створення і розвитку спеціалізованих інвестиційних кредитно-фінансових установ.

Важливою складовою формування сучасної конкурентоспроможності української економіки є реалізація комплексу заходів, пов'язаних з енергоощадженням, лібералізацією та інтеграцією вітчизняних енергетичних ринків, оптимізацією структури енергетичного балансу держави, зокрема заміщенням традиційних видів палива іншими його видами, насамперед отриманими з альтернативних джерел енергії та вторинних енергетичних ресурсів. Це дасть змогу підвищити цінову конкурентоспроможність вітчизняної продукції завдяки зниженню українськими товаровиробниками витрат на газ та енергію.

Принципово важливу роль у досягненні інтегральності економічного та соціального середовища України, суттєвому підвищенні рівня капіталізації національної економіки та забезпеченні динамічності післякризового економічного зростання має відігравати прискорення економічних перетворень у сільськогосподарському секторі. Значущість сільгоспвиробництва як структурного пріоритету визначається не лише значним природно-ресурсним і трудовим потенціалом та соціальною вагою цього сектору в Україні, але й можливістю скористатися позитивними довгостроковими трендами збільшення попиту на сільгосппродукцію на світовому ринку. Реформування аграрного сектору України на підґрунті інтенсифікації використання його природно-ресурсного та людського потенціалу є важливим напрямом загальної інтеграції суспільства, зниження рівнів майнового розшарування та міжрегіональних диспропорцій.

Масштаби ураження економіки України світовою фінансово-економічною кризою засвідчили необхідність модифікації участі нашої держави в міжнародному поділі праці з метою посилення стійкості до коливань світових ринків і більш повного використання національного ресурсного потенціалу.

З урахуванням змін у світовому поділі праці внаслідок впливу світової фінансової кризи, періоду загострення енергетичної, фінансової та продовольчої криз, посилення протекціонізму в зовнішній торгівлі та зменшення інвестиційної ак-

тивності, **принципово важливим стратегічним завданням розвитку та посилення вітчизняної економіки є відновлення, зміцнення і нарощування українського експортного потенціалу.** Основними напрямками у цій сфері мають бути:

- розвиток експортного кредитування та страхування;
- надання методичної, інформаційної та правової підтримки діяльності експортерів на зовнішніх ринках;
- сприяння розвитку за кордоном збутової інфраструктури вітчизняних компаній;
- використання інструментів міжнародної економічної інтеграції для поширення та зміцнення позицій українських експортерів на зовнішніх ринках.

Незважаючи на те, що девальвація гривні обумовила різке скорочення обсягів імпорту, синхронна девальвація валют низки торговельних партнерів України та високі темпи інфляції в Україні на тлі економічного поживлення здатні спричинити відновлення імпортової експансії. Це зберігає актуальність завдань дієвого регулювання імпорту до України. «Нова хвиля» реформ має забезпечити удосконалення чинних і запровадження нових механізмів захисту внутрішнього ринку з урахуванням світової практики. Має бути забезпечене посилення процесів імпортозаміщення на внутрішньому ринку на основі підвищення конкурентоспроможності вітчизняних товаровиробників за рахунок поліпшення цінових і якісних параметрів виробленої продукції.

Реалізація завдань відновлення динаміки економічного зростання на підґрунті підвищення продуктивності праці на інвестиційно-інноваційних засадах надасть можливість суттєво прискорити темпи зростання ВВП, забезпечити стійке підвищення доходів населення, підприємств і бюджету. Внаслідок реалізації внутрішньої політики з акцентом на створення умов для підвищення продуктивності капіталу буде закладено основи для забезпечення стійкого економічного зростання у довгостроковій перспективі.

3.6.3. Досягнення реальної дієвості ринкових важелів макроекономічної збалансованості

Послідовність позитивних структурних зрушень у національній економіці критичним чином залежить від дієвості ринкових інструментів забезпечення макроекономічної збалансованості, що не мають суперечити цілям економічного зростання. Це вимагатиме реформування інституційних засад макроекономічної стабілізації.

Пріоритетність державної політики економічного зростання та стимулювання розвитку реального сектору на основі його модернізації та оновлення основного капіталу обумовлює завдання використання фінансової системи як засобу розвитку економіки країни, виводить цілі та завдання фінансової політики держави поза межі фінансового сектору та подовжує їх часові горизонти. Для послаблення суперечностей у системі заходів щодо підтримання одночасно внутрішньої (цінової) та зовнішньої (курсової) стабільності необхідно перейти до використання у якості операційного орієнтира грошово-кредитної політики НБУ реального курсу гривні. Підтримання адекватної реальної курсової динаміки дозволить послабити негативні впливи світової кон'юнктури на конкурентоспроможність вітчизняних виробників, забезпечить умови для урівноваження платіжного балансу та стійкого довгострокового зростання.

Реалізація антиінфляційної політики в Україні має враховувати наявність значного немонетарного компоненту, зменшення якого потребує створення умов для нарощування пропозиції товарів і послуг завдяки розвитку конкуренції, вдосконаленню ринкової інфраструктури, розвитку механізмів раціонального розміщення та ефективного використання фінансових ресурсів у спосіб комплексного вжиття заходів грошово-кредитної, податкової, конкурентної, структурної політик.

Посилення ролі фінансової системи як засобу розвитку економіки неможливе без дієвого трансмісійного монетарного механізму. Необхідною умовою ефективної дії трансмісійного механізму є розвиток механізмів управління ліквідністю на основі посилення дієвості процентних важелів. Для послаблення інфляційних наслідків зростання грошової пропозиції основним каналом емісійного механізму має стати рефінансування. Дію валютного каналу має бути обмежено завдяки стримуванню припливу спекулятивного капіталу.

Невід'ємною складовою забезпечення макрофінансової стабільності є реформування системи публічних фінансів, проблеми та суперечності якої є головними ризиками для посткризового відновлення економіки України. Стратегічними цілями реформування сектору державних фінансів має стати формування сприятливого фіскального простору для бізнесу, ефективною та децентралізованою системою державних видатків і фінансово потужного уряду. Цьому має сприяти нова архітектура фіскального сектору, інституціалізована в рамках Податкового кодексу та нової редакції Бюджетного кодексу України, що має набувати конкретного вияву в практиках фіскальних органів, місцевого самоврядування, платників податків.

Підвищення ефективності бюджетних видатків має відбуватися на основі активного застосування програмно-цільового методу та досягнення дієвості середньострокового бюджетного планування. Провідним завданням уряду має стати випереджальне нарощування державних інвестицій до 5-6 % ВВП за рахунок фінансування інфраструктурних проектів із відповідним зменшенням частки державних видатків на споживання, що стане важливим сигналом поліпшення ділової активності в державі та потужним імпульсом для економічного зростання. Обов'язковою умовою нарощування державного інвестування є удосконалення механізмів розподілу інвестиційних коштів і контролю за їх використанням. Це потребує перегляду інституційної основи видатків розвитку – формування відповідних спеціалізованих фінансових установ.

Динаміка видатків соціального спрямування має корелювати з темпами економічного зростання. У даному контексті раціональним і єдино можливим механізмом подолання ризику продовження соціального популізму є автоматизація процесу розрахунку соціальних стандартів і мінімізація суб'єктивного впливу на цей процес. Система соціальних трансфертів має бути спрямована на поліпшення умов життя найменш заможних верств населення, гарантувати певний рівень соціального захисту та бути захищеною від нецільового витрачання коштів.

Виважена системна політика державного дефіциту в умовах кризи дозволяє знизити фіскальний тиск на економіку та збільшити державні інвестиції. Боргові ресурси, що залучаються сектором державного управління, мають спрямовуватися виключно на інвестиційні проекти, які дозволять отримати прибуток, що уможливить покриття вартості обслуговування боргу.

Оптимізація участі України у світових фінансових потоках є невід'ємною складовою забезпечення суверенності національної економічної політики.

«Нова хвиля» реформ має забезпечити розроблення нової моделі відносин з іноземними інвесторами, баланс національних та іноземних інтересів з метою максимального розширення джерел надходження фінансових ресурсів з урахуванням прийнятності механізмів обслуговування відповідних зобов'язань.

Забезпечити паритетність входження України у світову фінансову систему має створення системи валютного регулювання, спроможної запобігти небажаним коливанням і відхиленням курсу гривні та спрямувати ресурси іноземних інвесторів у стратегічно важливі сектори вітчизняної економіки.

Стратегія взаємовідносин України з міжнародними фінансовими організаціями має будуватися з урахуванням поточного стану національної економіки. Україна має прагнути прагматизму у відносинах і поступового переходу до плідного партнерства у царині формування стійкої та ефективної світової фінансової архітектури. Співпраця України з міжнародними фінансовими організаціями має спиратися на пріоритети довгострокових цілей соціального, політичного та економічного розвитку та вписуватися у загальну модель соціально-економічного розвитку країни, ініціювання якої належатиме українській владі.

3.6.4. Пріоритетність людського розвитку та гуманізація економіки

Стратегічною метою соціальної політики України є послідовне підвищення рівня життя населення на основі самореалізації кожного громадянина, зниження соціальної нерівності, відтворення економічної та соціальної ролі країни у світовому співтоваристві. Реформування соціальної політики відіграє принципово важливу роль у стратегії реформ, оскільки забезпечує перехід від пасивної патерналістської моделі побудови соціальних відносин до активної моделі суспільства, яке створює умови для власного життя і розвитку за рахунок ефективної праці.

Основою соціальної політики має бути пошук балансу між особистою відповідальністю громадян за власні життя, здоров'я, соціально-економічне становище та саморозвиток і відповідальністю держави за рівень життя її громадян, надання їм можливостей для самореалізації.

Підвищення рівня доходів населення, подолання бідності, зменшення майнового розшарування створюють підґрунтя для ефективного збереження і відтворення трудового потенціалу, розвитку охорони здоров'я, освіти, культури, інших галузей соціальної інфраструктури. Основними завданнями у цій сфері є:

- усунення хронічної диспропорції між результативністю праці та заробітною платою, наближення рівня заробітної плати до реальної вартості робочої сили, поетапне наближення оцінки праці українського працівника до оцінки праці аналогічних категорій працівників європейських країн;
- підвищення частки заробітної плати у ВВП на підґрунті якісної модернізації структури виробництва, забезпечення стабільного зростання реальної заробітної плати як ознаки взаємозв'язку трудової активності громадян та економічного зростання країни;
- виправлення диспропорцій у механізмах перерозподілу доходу та зменшення рівня розшарування за доходами, запобігання соціальному відторгненню та маргіналізації окремих верств населення, сприяння розвитку середнього класу у суспільстві, створення ефективної системи захисту населення від соціальних ризиків;

- трансформація системи соціального захисту населення, зокрема пенсійне реформування, перенесення акцентів у соціальній підтримці на адресні види та форми, перебудова системи соціальних пільг, перелік яких потребує суттєвого скорочення і монетизації.

Вирішення питання потребує запровадження системи раціональних соціальних трансфертів. Соціальні виплати потрібно спрямовувати на створення можливостей для самореалізації економічно активного населення та адресну підтримку найнужденніших верств населення. Пріоритетом має стати політика вирівнювання можливостей та протидії зубожінню на ранніх етапах, зокрема підтримка добробуту сімей із дітьми (в т. ч. неповних, малозабезпечених і багатодітних), дієве просування сімейних форм виховання, розвиток системи охорони здоров'я сім'ї; якнайширше охоплення дітей молодшого віку дошкільною освітою; стимулювання гнучких варіантів зайнятості як способу поєднання трудових і сімейних обов'язків; розвиток превентивних форм соціальної допомоги дітям і сім'ям.

Має відбутися радикальна перебудова системи соціального захисту населення з метою забезпечення чіткого дотримання принципу, за яким соціальна допомога надаватиметься винятково на адресній основі й, де можливо, у грошовій формі. Надання соціальних пільг (перелік яких потребує суттєвого скорочення) має базуватися на обов'язковому врахуванні доходу домогосподарства бенефіціара, уникненні перенесення фінансового тягаря на постачальників відповідних послуг пільговим категоріям громадян (у формі знижених цін на послуги) та монетизації значної частини пільг.

Реформа соціальної політики має починатися з коректного визначення характеристик бідності населення. Має визначитися межа бідності як критерій надання адресної допомоги малозабезпеченим домогосподарствам. Очевидно, що реалізація вказаних принципів вимагає якісного вдосконалення методів визначення доходів домогосподарств і дієвих кроків на шляху детінізації економічної діяльності.

Завданням тривалого часу є реалізація широкомасштабної пенсійної реформи, без успішного проведення якої неможливо ані пом'якшити фіскальний тиск на економіку та стабілізувати стан державних фінансів, ані помітно покращити інвестиційний клімат, ані розв'язати низку завдань соціального захисту осіб похилого віку. Реформування системи пенсійного забезпечення у напрямі формування тіснішого зв'язку між розмірами відрахувань до Пенсійного фонду та майбутньої пенсії має створити передумови для детінізації особистих доходів громадян і зниження рівня тіньової зайнятості.

Проведені в 2010 році підготовчі роботи, зокрема в законодавчій сфері, створили реальні можливості для якнайшвидшого старту фактичних трансформацій:

1) щодо **фінансової стабілізації солідарної системи** у спосіб:

- збільшення надходжень до Пенсійного фонду України на основі таких заходів:

- підвищення заробітних плат;
- легалізації незареєстрованих виплат заробітної плати;
- створення нових робочих місць;
- легалізації зайнятості;

- скорочення обсягу соціально несправедливих і фінансово необґрунтованих виплат на основі таких заходів:

- зменшення надмірної, економічно невиправданої та соціально несправедливої диференціації пенсій із солідарної системи;
- підвищення мінімальної тривалості страхового стажу, необхідного для набуття прав на трудову пенсію із солідарної системи, та підвищення нормативної тривалості страхового стажу;
- підвищення пенсійного віку;

2) щодо запровадження загальнообов'язкової накопичувальної системи:

- завершення унормування запровадження II рівня;
- формування програмного й організаційного забезпечення збирання й адміністрування коштів II рівня пенсійної системи;
- уведення системи єдиних пенсійних рахунків, перенесення на корпоративні фонди фінансування дострокових і підвищених пенсійних прав;

3) щодо прискорення розвитку недержавного пенсійного забезпечення:

- стимулювання створення корпоративних програм пенсійного забезпечення (на паритетних засадах внески здійснює як найманий працівник, так і роботодавець);
- удосконалення регулювання діяльності недержавних пенсійних фондів і накопичувального пенсійного фонду через розширення можливості інвестування їхніх коштів.

Головним рушієм модернізаційного процесу може бути лише потужний середній клас. Через його майже повну відсутність у соціальній моделі сучасної України слід поставити завдання заохочення його формування шляхом збільшення доступу населення до нових джерел доходів, зростання продуктивності праці за усіма видами економічної діяльності, розвитку ринку соціальних послуг, розширення доступу до якісної освіти та гармонізації системи підтримки соціально вразливих груп населення.

Це вимагає концентрації бюджетних соціальних видатків на розвиткові людського потенціалу, підвищенні його якості як основи економічного зростання та суспільної динаміки на довгострокову перспективу. Йдеться про зростання інвестицій у людський розвиток, розвиток соціальної інфраструктури, завдяки якій відбувається формування кадрового, соціального, інтелектуального потенціалу суспільства. Такі орієнтири спроможні перетворити соціальну політику на один із провідних чинників забезпечення конкурентоспроможності національної економіки у сучасних умовах.

Засобом збереження наявного людського потенціалу, зміцнення креативного потенціалу суспільства є реформування систем охорони здоров'я та освіти, покликане досягти оптимальної ефективності витрачання бюджетних коштів у цих сферах, відповідності обсягів і структури послуг цих секторів попиту на них у суспільстві, забезпечення рівного доступу до базових послуг представників різних соціальних верств населення, регіонів тощо.

У міру становлення і розвитку громадянського суспільства, його здатності та готовності підтримувати процеси соціальної й економічної модернізації в Україні основним питанням має стати партнерське поєднання зусиль держави та громадянського суспільства, а також соціально спрямована діяльність бізнесу. Для переходу до нової моделі соціальної політики необхідний поетапний відхід держави від виконання тих функцій, що можуть краще реалізовуватися без її участі на базі формування адекватних умов і механізмів розширення й розвитку недержавного сектору в царині забезпечення потреб населення. Отже, нагальною необхідністю є перегляд соціальної політики у напрямі децентралізації, пошук шляхів налагодження соціального партнерства держави, роботодавців, працівників.

Реалізація стратегічного курсу на досягнення в Україні європейських стандартів життя вимагає радикального підвищення якості й ефективності послуг соціальної сфери на підґрунті реформування засад їх організації та надання, диверсифікації постачальників при збереженні за державою функцій забезпечення мінімальних соціальних стандартів. Це, зокрема, передбачає:

- *диференціацію закладів соціальної сфери* на казенні (ті, що фінансуються Державним казначейством), бюджетні (заклади, що не можуть функціонувати на комерційній основі та отримують фінансування від розпорядників бюджетних коштів) й автономні (в т. ч. приватні);

- *оптимізацію мережі закладів соціальної сфери*: укрупнення або приєднання дрібних до більш потужних; створення об'єднань за територіальними ознаками; приватизацію непрофільних для міністерств і відомств бюджетних закладів або передання їх в адміністративне підпорядкування відповідним профільним структурам;

- *розроблення нормативних документів*, що регулюють порядок функціонування та фінансування медичної допомоги, освіти, житлово-комунального господарства, культури, визначають принципи формування та витрачання бюджетних і позабюджетних коштів для надання соціальних послуг;

- *посилення регуляторних функцій держави* щодо реалізації соціальної політики шляхом установаження стандартів надання основних соціальних послуг і забезпечення контролю над їх дотриманням.

Підвищення реальних доходів працюючого населення потребує раціоналізації структури зайнятості на базі поліпшення якості робочої сили, розвитку її професійної мобільності, формування сучасної політики оплати праці та створення сучасних, високотехнологічних робочих місць відповідно до завдань модернізації економіки України. Указані кроки також сприятимуть наближенню соціальної структури нашої держави до європейських зразків: подоланню масштабної бідності, створенню численного середнього класу, зменшенню соціальної нерівності, запобіганню соціального відторгнення та маргіналізації. Створення правових, економічних та інституційних умов для підвищення ефективності зайнятості населення є провідним важелем забезпечення практичної реалізації людського потенціалу нації, що дозволить подолати структурну невідповідність попиту та пропозиції на робочу силу, скоротити безробіття, частку нелегальної зайнятості, підвищити мотивацію до праці та трудову мобільність. Послідовне підвищення ціни праці на засадах установаження мінімальної заробітної плати на підґрунті об'єктивних розрахунків вартості відтворення робочої сили та адекватне зростання оплати праці в бюджетній сфері мають стати стимулом для роботодавця до втілення інноваційних технологій і підвищення продуктивності праці.

3.6.5. Нова регіональна політика як складова посткризового відновлення

Соціально-економічна політика в регіонах має забезпечувати стабільний розвиток економіки та соціальної сфери, широке залучення регіонів до міжнародної співпраці, формування ефективних регіональних соціально-економічних систем, спроможних забезпечити процес післякризового відновлення та модернізації у загальнонаціональному масштабі.

На порядку денному постає питання реформування системи управління регіональним розвитком і розроблення нової регіональної політики, що передбачає поєднання пріоритетів економічних реформ і модернізації країни із завданнями розвитку регіонів. Складовими цього процесу є побудова сучасної моделі міжрегіонального співробітництва; сприяння розвитку внутрішньої інтеграції та консолідації країни завдяки активізації міжрегіональної кооперації та співпраці; забезпечення соціально-економічного зростання на основі тісної міжрегіональної взаємодії, економічного, торговельного, фінансово-інвестиційного, науково-технічного, інформаційного та культурного співробітництва регіонів і формування в Україні нових інтегрованих економічних макрорегіонів.

Обмежені можливості адміністративного впливу держави активізують пошук нових форм управління і координації регіонального розвитку, що переносить акценти на стимулювання розвитку місцевої ініціативи, підвищення інвестиційної привабливості територій, забезпечення соціально-економічного зростання на регіональному рівні. Вагомого значення набуває відповідність національної моделі управління регіональним розвитком євроінтеграційній стратегії, готовності регіонів України до співпраці з «Європою регіонів». Нова регіональна політика має широко використовувати переваги міжнародного регіонального співробітництва, у тому числі формування транскордонних мереж і міжрегіонального співробітництва з країнами Євросоюзу, Російською Федерацією, Республікою Білорусь; розвиток «єврорегіонів» і програм транскордонного співробітництва (насамперед у напрямі «Польща – Білорусь – Україна», «Угорщина – Словаччина – Румунія – Україна»).

Першочергового значення набуває реструктуризація економічної бази регіонів, диверсифікація регіонального виробництва на новій технологічній основі та його орієнтація на створення наукоємних і високотехнологічних продуктів. Стан і тенденції виходу з кризи економіки старопромислових регіонів, що формують 54 % реалізованої продукції промисловості та 56 % ВВП країни (дані 2008 р.) свідчать про нагальну необхідність удосконалення структури економіки цих регіонів на засадах галузевої диверсифікації, що компенсуватиме втрату традиційними галузями промисловості ролі «локомотивів» розвитку.

Розбудова та модернізація інфраструктури регіонального розвитку (сучасного житлово-комунального, готельного, транспортного та дорожнього господарства, енергетичного сектору, інформаційно-консультативних комунікацій тощо) сприятиме інтенсифікації виробничих і коопераційних зв'язків на регіональному, міжрегіональному, міждержавному (транскордонному) рівнях співробітництва; активізує процеси територіальної економічної інтеграції, що надасть потужні стимули до стабілізації внутрішнього ринку та активізації економічного зростання в Україні.

Досягнення нової якості регіонального розвитку вимагає мобілізації та використання наявних у регіоні ресурсів, здатних примножити потенціал розвитку та надати стимули для економічного зростання. **Потреба досягнення стабільного та збалансованого регіонального розвитку формує низку завдань у посткризовий період**, у тому числі:

- вирівнювання надмірних диспропорцій регіонального розвитку, передусім за соціальними показниками;
- дотримання принципів стабільного та збалансованого регіонального розвитку, гармонійної взаємодії держави та регіонів на основі відмови від «державного патерналізму», активізації місцевої ініціативи, розвитку підприємництва, підвищення дієздатності місцевого самоврядування і місцевих громад;

- подальше поширення інструментів стимулювання розвитку регіонів, передбачених Законом України «Про стимулювання розвитку регіонів»;
- дотримання у процесі реалізації поточних завдань державної регіональної політики принципів стратегічного бачення розвитку регіонів, комплексного підходу до проблем просторового розвитку;
- стимулювання розвитку на регіональному рівні економічних «точок зростання» та посилення їх взаємозв'язків із периферією; залучення до цього процесу наявних місцевих матеріальних, фінансових і людських ресурсів;
- формування на регіональному рівні розвинутої інфраструктури, у тому числі транспортної, виробничої, інвестиційної, соціальної, комунікаційної тощо. Орієнтирами розвитку інфраструктури є усунення перешкод на шляху залучення місцевої економіки до процесів регіональної та міжрегіональної кооперації;
- формування єдиного загальнонаціонального економічного простору для здійснення господарської та комунікаційної політики, створення сприятливих умов для розвитку проблемних (периферійних і віддалених) територій;
- розвиток сучасних форм міжтериторіальної економічної інтеграції та кооперації для спільного освоєння ресурсів і комплексного розвитку територій, запровадження механізму укладання угод про співпрацю між регіонами;
- розвиток регіональних і міжрегіональних кластерів, індустріальних парків як основи реалізації інноваційно-інвестиційних структурних зрушень, створення нових робочих місць тощо;
- створення на регіональному рівні ефективних господарських структур, орієнтованих на інтенсифікацію використання регіонального потенціалу;
- розширення участі громадськості у вирішенні питань розвитку територій, забезпечення відкритості інформації, налагодження прозорого моніторингу соціально-економічного розвитку територій;
- консолідацію зусиль і забезпечення відповідальності громадськості, влади та бізнесу у сфері реалізації проектів регіонального розвитку.

Прозорі ринкові інструменти підтримки розвитку регіонів дозволяють підвищити ефективність і забезпечити реальний цільовий характер фінансування проектів регіонального та місцевого розвитку. Зокрема, слід враховувати великий потенціал з надання спеціального режиму економічної діяльності територіям (СЕЗ, ТПР, технічних і наукових парків) як доведеного світовою практикою інструменту «реанімації» депресивних територій і галузей та надання додаткового імпульсу регіональним «точкам економічного зростання». Реалізація цього потенціалу вимагає формування оновлених механізмів запровадження таких режимів, інструментів моніторингу та застосування економічних санкцій до суб'єктів господарювання, які користуються пільговими режимами, забезпечення повної відкритості інформації щодо умов і результатів діяльності таких суб'єктів господарювання.

Досягнення нової якості регіонального розвитку вимагає застосування партнерських підходів у відносинах держави та регіонів. Цілями розвитку партнерських відносин держави та регіонів є максимальне узгодження інтересів усіх суб'єктів регіональної політики, сприяння конкуренції регіонів за отримання ресурсів державної підтримки, а також перехід від дотаційних до інвестиційних і договірних форм відносин між державою та регіонами. Пріоритетними напрямками забезпечення партнерства держави та регіонів є:

- модернізація відносин «держава – регіон – громада» шляхом удосконалення нормативно-правового забезпечення регіонального розвитку; мінімізація практики «ручного управління» регіонами;
- підвищення ефективності регіональних стратегій розвитку, угод щодо регіонального розвитку між Кабінетом Міністрів України та Верховною Радою АРК, обласними, Київською, Севастопольською міськими радами як інструменту стимулювання регіонального розвитку, їх узгодження з пріоритетами та завданнями Програми економічних реформ на 2010–2014 роки «Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава»;
- реформування адміністративно-територіального устрою, оптимізація державного управління на місцях і підвищення його ефективності, усунення дублювання та зайвих рівнів адміністрування;
- формування розвинутого інституційного середовища розвитку регіонів у спосіб активізації діяльності агенцій та фондів регіонального розвитку;
- забезпечення регіонального виміру реалізації «національних проектів» розвитку України;
- покращення інвестиційного клімату в регіонах, у тому числі за рахунок формування системи перспективних інвестиційних проектів, підготовлених за міжнародними стандартами, створення «єдиного вікна» для роботи з інвесторами.

Євроінтеграційна стратегія України вимагає й оновлення моделей транскордонного співробітництва. На законодавчому рівні мають бути усунені бар'єри для співпраці України з європейськими організаціями, фондами та інституціями, що регулюють питання регіонального розвитку. Транскордонне співробітництво має розширитися до реалізації конкретних інвестиційних проектів.

Реформування бюджетного забезпечення регіонального розвитку має здійснюватися у напрямі зменшення частки державних ресурсів, отримуваних органами місцевого самоврядування, і збільшення частки самостійно мобілізованих ресурсів. Таких цілей можна досягти завдяки розширенню фіскальної бази та пошуку небюджетних ресурсів для реалізації політики місцевого розвитку, у тому числі у спосіб:

- зміцнення місцевих бюджетів і реформування міжбюджетних відносин у напрямі розширення фінансової спроможності громад;
- оптимізації нормативів урахування регіональної специфіки при обчисленні обсягу міжбюджетних трансфертів;
- широкого запровадження програмно-цільового методу планування і використання бюджетних коштів;
- мобілізації місцевих джерел фінансових ресурсів, насамперед місцевих запозичень, активізації діяльності органів місцевого самоврядування на фондовому та кредитному ринках;
- передання частки надходжень від податку на доходи фізичних осіб і плати за землю до бюджету розвитку з метою створення фінансових можливостей для довгострокового інвестування;
- створення Державного фонду регіонального розвитку, що має відповідати за фінансування локальних проектів стратегічного значення, визначати точкові проекти в регіонах для фінансування з метою надання регіонам стимулів до подальшого саморозвитку.

Суттєве збільшення економічної спроможності кожної територіальної громади, зростання реальних можливостей щодо задіяння потенціалу нефіскальних джерел фінансування розвитку регіонів (регіональних цільових фондів, муніципальних цінних паперів, інституцій регіональної фінансової інфраструктури тощо) дозволить реалізувати ідеї бюджетної децентралізації, прак-

тично втілити принцип субсидіарності та реально розширити повноваження органів місцевого самоврядування при вирішенні нагальних проблем місцевого (регіонального) розвитку. У комплексі такі заходи підвищать прогнозованість і керованість процесів реалізації потенціалу розвитку економік регіонів, забезпечать їх соціальну орієнтованість і спрямованість на гарантування безпечного та комфортного проживання людей на всій території України.

3.7. ПОСТУП РЕФОРМ У 2010 Р.: ПЕРШІ РЕЗУЛЬТАТИ ТА УРОКИ

У 2010 році в Україні відбулася радикальна зміна практики роботи органів державної влади. «Стратегічна пауза», що тривала з 2005 р., змінилася різкою активізацією реформаційних процесів, яка за

масштабністю охоплення може бути охарактеризована як «нова хвиля» реформ. Під керівництвом Президента України у стислі терміни було розроблено та представлено суспільству Програму економічних реформ на 2010–2014 роки «Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава», що охоплює широкий набір стратегічних перетворень за п'ятьма напрямками:

- створення базових передумов економічного зростання завдяки утриманню низького рівня інфляції, стабілізації державних фінансів і створенню стійкої фінансової системи;
- формування режиму максимального сприяння розвитку підприємництва у спосіб зменшення ролі держави в економіці, зниження адміністративних бар'єрів для бізнесу, модернізації податкової системи та поглиблення міжнародної економічної інтеграції України;
- модернізація інфраструктури та базових секторів шляхом усунення усталених структурних проблем в енергетичній, вугільній, нафтогазовій галузях і ЖКГ, а також розвитку транспортної інфраструктури й ринку землі;
- збереження і розвиток людського та соціального капіталу завдяки підвищенню ефективності та стабільності соціального захисту, поліпшенню якості й доступності освіти та медичного обслуговування;
- підвищення ефективності державного управління шляхом реформування державної служби та виконавчої влади.

Запровадження реформ має відбуватися у три часових етапи: перший – короткотерміновий, до кінця 2010 року, – етап законодавчого врегулювання перебігу реформ. Другий – 2011-2012 рр., третій – 2013-2014 рр.

У 2010 році розпочато формування інституційного базису для здійснення стратегічних економічних реформ і визначення їх основних стратегічних пріоритетів, зроблено низку практичних системних кроків, що започаткували комплексне реформування соціально-економічної системи.

3.7.1. Реформування фінансового сектору

Першочерговим завданням реформування фінансового сектору було визначено формування сприятливого фіскального простору для бізнесу, ефективної та децентралізованої бюджетної системи при збереженні фінансово потужного уряду.

У межах зазначених реформ ухвалено нову редакцію Бюджетного кодексу та Податковий кодекс України. Цими документами запроваджено радикальні якісні зміни бюджетної та податкової систем України.

Набуття чинності *Бюджетним кодексом* сприятиме децентралізації бюджетних ресурсів, зменшенню витрат на адміністрування, усуненню зустрічних фінансових потоків тощо. Основними законодавчими новаціями у є запровадження середньострокового бюджетного планування, розвиток програмно-цільового методу бюджетування, удосконалення системи управління державним боргом, посилення фінансової самодостатності місцевих бюджетів, модернізація системи бухгалтерського обліку в державному секторі, запровадження європейської моделі державного внутрішнього фінансового контролю та підвищення бюджетної дисципліни.

Зокрема, посиленню фінансової потужності регіонів і громад та отриманню ними стабільних джерел доходів для виконання самоврядних повноважень сприятимуть такі законодавчі зміни:

- зменшення кількості місцевих податків і зборів з 15 до 5, виключення з переліку економічно недоцільних і їх заміна на ті, що можуть забезпечити достатній обсяг надходжень;
- розширення дохідної бази першого кошика бюджетів м. Києва та м. Севастополя, АРК та областей;
- передання збору за першу реєстрацію транспортного засобу до першого кошика, зарахування плати за землю та податку на нерухоме майно винятково до бюджетів місцевого самоврядування;
- розширення переліку надходжень другого кошика доходів, до якого додатково включено фіксований податок на доходи від підприємницької діяльності та передані з першого кошика штрафні санкції, адміністративні штрафи та інші надходження;
- унормування джерел спеціального фонду, до якого віднесено збір за першу реєстрацію транспортного засобу, плату за торгові патенти з продажу нафтопродуктів, концесійні платежі щодо об'єктів комунальної власності, частину збору за забруднення довкілля, повернення кредитів тощо;
- розширення переліку доходів бюджету розвитку як основи для здійснення інвестиційної діяльності та довгострокових капіталовкладень;
- деталізація сфери надання цільових субвенцій, напрямів їх використання, а також визначення принципів надання субвенцій на виконання інвестиційних програм і проектів;
- розширення переліку видатків, що не враховуються під час обчислення міжбюджетних трансфертів.

Між тим, серед актуальних проблем бюджетної системи, що залишилися невирішеними, – відсутність регламентації функціонування Стабілізаційного фонду, невирішеність питання щодо підвищення ефективності інвестиційних видатків бюджету, нерегульованість фінансових потоків між державним бюджетом, державними бюджетними фондами й іншими квазіпублічними структурами системи державних фінансів, відсутність достатніх обмежень щодо боргової політики уряду, неузгодженість бюджетної та податкової систем.

У межах бюджетної реформи ухвалено також *Закон України «Про здійснення державних закупівель»*, що набув чинності 30 липня 2010 р. Він дозволить досягти більшої прозорості та ефективності витрачання бюджетних коштів, підвищити конкуренцію під час проведення закупівель і скоротити витрати бізнесу на участь у державних тендерах. Закон наближає вітчизняне законодавство у сфері державних закупівель до найкращих європейських

практик. Прийняття згаданого Закону значно посилює позиції України в переговорному процесі зі Світовим банком та Європейською комісією щодо продовження співпраці з ними та є ще одним кроком до підписання Угоди про створення зони вільної торгівлі між Україною та ЄС.

Між тим, окрім очевидних позитивних аспектів, набуття чинності новим Законом, практичне застосування окремих його норм викликало у замовників чимало труднощів, що спонукало Міністерство економіки підготувати законопроект щодо внесення змін до нього, яким передбачається виправити виявлені недоліки та лібералізувати процес здійснення державних закупівель.

Завершення масштабної роботи з кодифікації податкового законодавства позначилося ухваленням *Податкового кодексу*, що, враховуючи поправки, внесені після вето Президента України, посилив захист інтересів платників податків, раціоналізував податкову систему, установив засади зниження фіскального навантаження, урегулював стимулюючі функції податків.

Податковий кодекс визначив інструменти підвищення фіскальної ефективності податкової системи та реалізації її стимулюючого потенціалу. Позитивними наслідками податкової реформи для України будуть формування сприятливого фіскального простору та збільшення обсягу коштів, мобілізованих до публічних фондів, передусім за рахунок зменшення обсягу ухиляння від сплати податків, мінімізації оподаткування, активізації роботи з податковою заборгованістю.

Податковий кодекс дозволяє знизити податкове навантаження на бізнес, спростити податкові процедури, зруйнувати їх «корупційну ємність», запропонувати стимули інвестиційного розвитку та структурної модернізації економіки.

Зокрема, інвестиційно-інноваційна складова реформування податку на прибуток підприємств забезпечуватиметься поетапним зниженням ставки податку на прибуток з 25 % до 16 % (у 2011 р. – 23 %, у 2012 р. – 21 %, у 2013 р. – 19 %, у 2014 р. – 16 %).

Створюються передумови інвестиційної привабливості країни завдяки зменшенню ставки податку на додану вартість з 2014 року до 17 %.

Однією з найпозитивніших новацій Кодексу є формування єдиного фіскального простору, що дає усім учасникам ринку рівні можливості та усуває податкову дискримінацію окремих суб'єктів залежно від лояльності до влади чи географічного місця розташування.

Передбачено такі пільги, спрямовані на заохочення енергоощадження: звільнення від оподаткування частини прибутку підприємств, отриманого від виробництва та реалізації деяких енергоощадних товарів промислового призначення та частини прибутку, отриманого від здійснення енергоощадних заходів та реалізації енергоефективних проектів підприємств, що займаються розробленням і використанням енергоощадних заходів та енергоефективних проектів; тимчасове звільнення від оподаткування прибутку виробників біопалива для виробництва електричної та теплової енергії, а також прибутку підприємств із видобування та використання газу (метану) вугільних родовищ.

Заохоченню підприємницької активності сприятиме й низка локальних нововведень:

- зближення бухгалтерської та податкової звітності (особливо це важливо щодо нарахування податку на прибуток);
- запровадження методів прискореної амортизації;

- спрощення процедури адміністративного оскарження рішень податкової служби;
- заборона на вилучення контролюючими органами оригіналів первинних документів;
- запровадження механізму автоматичного відшкодування ПДВ тощо;
- скорочення кількості контролюючих органів і зменшення тривалості податкових перевірок.

Невід'ємною складовою податкової реформи стало ухвалення Закону України «Про збір та облік **єдиного соціального внеску** на загальнообов'язкове державне соціальне страхування», що набув чинності 1 січня 2011 р. Законом передбачається, що Пенсійний фонд України об'єднує функції щодо збору страхових внесків і контролю за їх сплатою. Єдиний внесок на загальнообов'язкове державне соціальне страхування замінить усі нинішні обов'язкові соціальні внески. Для бізнесу це означає зниження витрат на ведення і подання звітності, зменшення перевірок; для держави – економію на адмініструванні.

У сфері реформування фінансових ринків ухвалено зміни до Закону України «Про Національний банк України», що посилюють його політичну, операційну та фінансову незалежність, забезпечують перехід до інфляційного таргетування і підтримки гнучкого обмінного курсу. Розроблено законопроекти:

- про посилення банківського регулювання;
- про захист прав кредиторів;
- про зміцнення Фонду гарантування внесків.

Важливим для ефективної діяльності НБУ стало відновлення у вересні 2010 р. права його законодавчої ініціативи. За три останні місяці року Національний банк України в порядку законодавчої ініціативи вніс на розгляд парламенту законопроекти щодо нагляду на консолідованій основі та щодо уніфікації положень бюджетного законодавства.

3.7.2. Пенсійна реформа

Поєднуючою ланкою між оздоровленням фінансової системи країни та поліпшенням умов життя громадян є реформування пенсійної системи. **У 2010 р. було розгорнуто практичну роботу щодо продовження реформи солідарного пенсійного забезпечення, зокрема шляхом раціоналізації пенсійних зобов'язань держави та механізму нарахування пенсій.**

З метою консолідації ресурсів Пенсійного фонду скасовано низку пільг зі сплати внесків на пенсійне страхування: для фізичних осіб-підприємців, які обрали особливий спосіб оподаткування (фіксований та єдиний податок), для платників фіксованого сільськогосподарського податку. Надалі передбачається комплекс заходів щодо детінізації зайнятості та заробітних плат, з одного боку, та зростання заробітків і створення нових робочих місць – з іншого. Передбачається також і низка заходів, спрямованих на фінансову стабілізацію солідарної системи:

- поступове підвищення пенсійного віку для жінок з 55 до 60 років і для чоловіків, які працюють на державній службі, до 62 років (щорічно на 6 місяців);
- на період підвищення пенсійного віку збільшення пенсій на 2,5 % за кожні додатково відпрацьовані 6 місяців, що приведе до зростання пенсій на 25 % для тих жінок, які почнуть їх отримувати в 60 років; одноразову виплату

10 пенсій працівникам освіти, охорони здоров'я, соціального забезпечення, культури, тобто тих галузей, де працюють переважно жінки; підвищення мінімальної тривалості страхового стажу для призначення пенсії за віком із 5 до 15 років; підвищення нормативної тривалості страхового стажу з 20 до 30 років для жінок і з 25 до 35 років для чоловіків;

- проведення перерахунків пенсій працюючим пенсіонерам, які отримують пенсію за вислугу років, тільки після досягнення пенсійного віку;

- призначення пенсій із заробітку за даними персоніфікованого обліку та (за бажанням) із заробітку за 60 місяців до 1 липня 2000 року;

- установлення максимального розміру пенсії із солідарної системи на рівні 10 розмірів прожиткового мінімуму для осіб, які втратили працездатність.

З 1 січня 2013 року передбачається запровадження загальнообов'язкового накопичувального пенсійного страхування для осіб, яким на той час не виповниться 35 років. До того часу має бути розроблене законодавче, нормативне й організаційне забезпечення. Компенсацію ПФУ коштів, що спрямовуватимуться до накопичувального фонду, здійснюватиме державний бюджет.

Водночас вельми необхідним є прискорений розвиток недержавного пенсійного страхування переважно за рахунок поширення корпоративних фондів.

3.7.3. Створення середовища, сприятливого для бізнесу

Найбільший масив реформ, що здатні дати швидкий ефект у вигляді полегшення підприємницької діяльності та закласти фундамент для довгострокового припливу інвестицій, реалізовано у сфері поліпшення бізнес-клімату.

З ухваленням Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про дозвільну систему у сфері господарської діяльності» від 07.07.2010 р. відбувся довгоочікуваний прорив у дозвільній системі – перехід від дозвільного принципу до декларативного. Зокрема, значно розширено сферу застосування декларативного принципу початку господарської діяльності. Отримання дозволів відтепер не потрібне для більшості видів діяльності. Також скорочено перелік дозволів із 227 до 91. Розширення сфери застосування декларативного принципу перекладе відповідальність за суспільну безпеку з відомств, що видають дозволи, на підприємців, що скоротить функції уряду у сфері нагляду та контролю. Це поліпшить використання державних коштів і сприятиме створенню нових підприємств.

Скасовано майже 35 % видів ліцензування господарської діяльності, провадження яких не пов'язане із загрозою безпеці держави, життю та здоров'ю людей, погіршенням стану навколишнього природного середовища, а також стосовно яких існують інші засоби державного регулювання.

На законодавчому рівні усунуто суперечності між положеннями Закону України «Про державну реєстрацію юридичних та фізичних осіб» та деякими іншими законами, що регулюють порядок проведення державної реєстрації та припинення окремих видів юридичних осіб.

Передбачено можливість електронної реєстрації суб'єктів підприємницької діяльності. Запроваджено електронний взаємообмін інформацією між

усіма учасниками державної реєстрації, скорочено кількість і зменшено тривалість реєстраційних та післяреєстраційних процедур, що робить їх максимально оперативними та прозорими.

Закриття підприємств стане дешевшим, оскільки скоротиться кількість документів, необхідних для закриття бізнесу (окрім процедури банкрутства).

Ухвалено Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності», яким встановлено, що державний нагляд (контроль) здійснюється за принципом наявності одного органу державного нагляду (контролю) у складі центрального органу виконавчої влади. Буде реалізовано принцип розділення функцій стандартизації, контролю відповідності та ринкового нагляду.

Передбачено запровадження механізму «єдиного інвестиційного вікна» на місцевому рівні для забезпечення високої якості послуг для інвесторів.

Ухвалено Закон України «Про державно-приватне партнерство», що сприятиме залученню приватних інвестицій у проекти, які держава не в змозі самостійно профінансувати у повному обсязі.

Підготовлено проект змін до Митного кодексу України, що передбачає внесення змін до понад 30 інших законодавчих актів з метою удосконалення та спрощення митних процедур і наближення митного законодавства до європейських і світових стандартів.

Зроблено перші кроки на шляху до **реформування енергетичного сектору**:

- ухвалення Закону України «Про засади функціонування ринку природного газу» започаткувало приведення «газового» законодавства України у відповідність із європейським правом. Зокрема, ухвалені норми мають сприяти розвиткові газового ринку на конкурентних засадах і встановити механізми відокремлення функцій транспортування, розподілу та постачання для газорозподільних і газопостачальних підприємств, що відкриє шлях для членства України в Угоді ЄС щодо енергетичної співдружності;

- Мінвуглепромом підготовлено попередній список інвестиційно привабливих підприємств, що мають перспективу розвитку та є найпривабливішими для приватизації. Також на стадії узгодження знаходиться програма приватизації підприємств вугільної галузі;

- ухвалено Закон України «Про Національну комісію регулювання ринку комунальних послуг України», що дозволить об'єктивно встановлювати тарифи у цій сфері;

- внесено зміни до Закону України «Про угоди про розподіл продукції» з метою стимулювання інвестицій у видобування нафти та газу.

3.7.4. Формування інституційного підґрунтя політики реформ

Потреба формування інституційної бази для здійснення стратегічних економічних реформ у 2010 р. обумовила пріоритетну увагу до формування відповідної структури державного управління, переходу до стимулювання економічних процесів на основі програмування розвитку, визначення завдань запровадження у державному управлінні стратегічного менеджменту, створення сприятливих умов для оперативного вироблення, ухвалення і виконання рішень у сфері державної політики відповідно до нових умов посткризової економіки України та посткризового світу.

Вибудовано чітку ієрархію вертикалі виконавчої влади. Внаслідок повернення до президентсько-парламентської форми правління в Україні закріплюється вертикально інтегрована система виконавчої влади. Радикальні зміни у структурі органів центральної виконавчої влади дають підстави очікувати концентрацію відповідальності владних структур за функціональні напрями державного управління. Це дозволить сформувати дієвіший апарат управління за меншої чисельності та менших витрат на його функціонування.

Створено нову систему координації державної політики реформ на центральному рівні. Цього було досягнуто завдяки введенню до структури уряду посад віце-прем'єр-міністрів, що відповідають за координацію галузевих напрямів державної політики, та створенню централізованого координаційно-аналітичного центру – Комітету економічних реформ при Президентові України. На його базі було сформовано регіональні комітети з економічних реформ, метою яких є моніторинг реалізації реформ на місцях і підготовка відповідних пропозицій національному Комітету. Контроль і моніторинг запровадження основних положень Програми економічних реформ на 2010–2014 рр. та координацію дій органів влади щодо реалізації реформ Комітет з економічних реформ здійснює через Координаційний центр з упровадження економічних реформ. Результатом роботи Комітету стало розроблення Програми економічних реформ на 2010–2014 рр. «Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава».

Сформовано програмні механізми реалізації державної політики реформ. Комітетом з економічних реформ при Президентові України формується програмно-цільова структура координат розвитку, закладаються концептуальні основи стратегічного управління, що створює основи для структурування системи стратегічного планування у країні. Запроваджуються галузева підрядність і покроковість реформ, знижується рівень сегментованості механізмів і сфер розвитку. Між тим, поки що залишається поза увагою механізм горизонтального співвіднесення програм між собою, а отже, ускладнюється можливість здійснення адекватного моніторингу й оцінки реалізації сукупності всіх програм розвитку як цілісної державної політики. Це містить ризики розпорошення фінансових, часових і управлінських ресурсів.

Інноваційним для управлінської практики України стало запровадження програмування розвитку через систему *національних проектів* як розширених цільових програм на основі широкого співфінансування, поширення механізмів державно-приватного партнерства. Виокремлення переліку національних проектів створює підґрунтя для інвентаризації та структурування наявних державних програм з метою уникнення дублювання і посилення їх дієвості.

Найголовнішим уроком початку «нової хвилі» реформ 2010 р. є визнання як головної умови легітимізації реформ критичної важливості активної комунікативної політики держави, спрямованої на консолідацію конструктивних позицій громадян щодо напрямів та засобів реформування, формування об'єктивного розуміння суспільством суті та необхідності реформ.

Важливість зазначеного зростає з огляду на необхідність проведення у найближчій перспективі низки соціально чутливих реформ у сферах пенсійного забезпечення, соціального захисту, охорони здоров'я, трудового, житлового законодавства тощо.

3.8. ПРІОРИТЕТИ ТА ЗАВДАННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РЕФОРМУВАННЯ У 2011 РОЦІ

2011 рік має стати роком розгортання в Україні динамічних економічних і соціальних реформ. Цей динамізм має спиратися на досягнення 2010 р., позитивний і негативний досвід розроблення

та запровадження основних засад реформаційної політики, завдання, передбачені Програмою економічних реформ, середньо- та довгострокові орієнтири соціально-економічних перетворень. **Реформи 2011 р. мають вирішувати двоєдине завдання: відновлення високих темпів стійкого економічного зростання і забезпечення відчутного поліпшення умов життя широких верств населення України.** Досягнення таких цілей можливе в разі здійснення необхідних структурних змін, цілеспрямованої політики, сконцентрованої на найчутливіших «точках», що потребують реформування.

3.8.1. Створення сприятливого регуляторного середовища для підприємництва

Створення сприятливого регуляторного середовища для підприємництва розглядається Програмою економічних реформ як один із визначальних інструментів відновлення динамічного економічного зростання, модернізації національної економіки та створення підґрунтя для підвищення добробуту населення України.

Йдеться про лібералізацію умов для ведення бізнесу, максимальне зниження обтяжливості процедур, практичне запровадження чіткої відповідальності державних регуляторних і силових структур за дотримання прав підприємців, передбаченої Податковим кодексом.

Водночас необхідне формування сучасної регуляторної системи, що забезпечила б реалізацію зобов'язань держави щодо захисту прав і безпеки споживачів, дотримання вимог щодо сплати податків, виконання господарського законодавства. Відповідні завдання мають бути поставлені перед реорганізованими під час адміністративної реформи регуляторними інститутами. Перед Державною податковою службою також стоїть завдання створення сучасної необтяжливої, проте фіскально ефективної системи нарахування податкових платежів.

У зв'язку з цим ключовими завданнями реформ у 2011 р. є:

- реформування системи технічного регулювання, активізація роботи щодо приведення системи стандартизації та технічного регулювання у відповідність із нормами та правилами СОТ, запровадження сучасних технічних регламентів на основі директив Європейського Союзу;
- завершення реформування дозвільної системи, впорядкування системи державного нагляду та контролю;
- усунення дублюючих функцій на кожному етапі дозвільних процедур;
- перегляд і скорочення термінів отримання дозволів;
- спрощення дозвільної системи в будівництві та процедури розподілу земельних ділянок для забудови;
- забезпечення відкритості та повноти інформації стосовно адміністративних послуг, що надаються дозвільними органами;
- внесення змін до Закону України «Про банкрутство», зниження часових і фінансових витрат на процедуру банкрутства;

- удосконалення системи спрощеного оподаткування з метою вилучення з неї механізмів необґрунтованої «оптимізації» податків і концентрації її на цілях підтримки розвитку підприємництва та самозайнятості;

- введення відповідальності органів державного нагляду (контролю) за збиток, заподіяний суб'єктові господарювання неправомірними діями та порушенням процедури здійснення державного нагляду (контролю).

Має бути застосований економічний і фінансовий інструментарій Закону України «Про державно-приватне партнерство». Конструктивне використання положень цього Закону потребує запровадження відповідних мотиваційних інструментів.

3.8.2. Створення стимулів для модернізації структури економіки та зростання національної конкурентоспроможності

2011 рік має стати періодом побудови адекватної нормативно-правової бази захисту прав та інтересів інвесторів, закладення сучасних механізмів промислової політики та надання державної підтримки підприємствам і секторам економіки.

Модернізація структури промисловості України має здійснюватись на засадах підвищення частки виробництва товарів із високою доданою вартістю, насамперед високотехнологічних, нарощування їх експорту, розвитку внутрішнього ринку збуту, забезпечення припливу інвестицій у виробничий сектор економіки, налагодження виробництва продукції, здатної ефективно конкурувати з продукцією іноземного виробництва, підвищення енергосурсної ефективності виробництв, утворення замкнених циклів виробництва та забезпечення рівномірного розвитку регіонів України.

У зв'язку з цим необхідно взяти такі першочергові заходи:

- завершити запровадження державної системи кредитування та страхування експорту, в тому числі механізмів страхування експортних і кредитних ризиків;

- забезпечити автоматизацію відшкодування ПДВ експортерам і захист їхніх інтересів на зовнішніх ринках через реорганізацію діяльності торговельно-економічних місій;

- стимулювати міжнародне співробітництво України на провідних напрямках науково-технологічного розвитку та участі вітчизняних суб'єктів господарювання у міжнародній науково-виробничій кооперації;

- ініціювати пілотні проекти щодо створення кластерних об'єднань за участю держави в основних галузях промисловості, створити інституційні передумови для розвитку мережевої взаємодії компаній;

- надавати державні гарантії для отримання міжнародних кредитів підприємствами промисловості, що мають позитивну кредитну історію, не допускали прострочень за кредитами та виконували соціальні зобов'язання в повному обсязі;

- запровадити систему державного стимулювання, у т. ч. за рахунок упродовження примусово-адміністративних заходів, зниження рівнів енерго- та ресурсоемності підприємств, що працюють на території України, а також реалізації ефективної соціальної та екологічної політики;

- здійснити систему заходів, спрямованих на розблокування повноцінної реалізації потенціалу внутрішнього ринку, сформувавши умови для ефективної дії ринкової конкуренції: розвиток інфраструктури доведення товару від виробника до споживача, формування оптової ланки торгівлі, зосередження державної підтримки сільгосп підприємств, передбаченої проектом Держбюджету–2011, на оптово-збутовому сегменті ринку;

- поширити практику створення комунальних торговельних закладів з метою забезпечення рівномірності охоплення населення торговельною мережею, створити необхідні умови для відновлення споживчої кооперації членів територіальних громад;

- модернізувати антимонопольну політику з метою подолання монопольного диктату великих торговельних мереж, упровадження ефективної конкурентної політики, забезпечення обґрунтованості тарифів на послуги природних монополій та якості їх надання;

- розробити державну стратегію розвитку та стимулювання імпортозаміщення, а також план заходів щодо її реалізації;

- розробити комплекс заходів, спрямованих на пріоритетність залучення іноземних інвестицій, якими передбачається створення в Україні промислових підприємств з повним циклом виробництва та максимально можливим використанням матеріалів і комплектуючих українського виробництва, а також спрямованих на суттєву технічну модернізацію наявних підприємств із застосуванням новітніх енерго- та ресурсоощадних технологій;

- підвищити вимоги до інвестиційних зобов'язань, що мають узяти на себе іноземні інвестори в процесі приватизації підприємств з державною часткою власності.

Високий рівень конкуренції на світовому ринку інвестицій в умовах поширення фінансової глобалізації вимагає побудови виваженої та дієвої системи інвестиційних стимулів, для чого необхідно:

- передбачити доповнення Податкового кодексу України положеннями про податкові інвестиційні стимули, диференційовані залежно від типу та обсягів інвестицій, розмірів підприємств, регіону інвестування, цілі інвестицій, інноваційного рівня виробництва, кількості новостворених робочих місць;

- запровадити інструментарій оцінки довгострокової ефективності використання отриманих податкових пільг, забезпечення цільового характеру їх використання та відповідальності отримувачів за порушення умов надання пільг, строковості надання.

Наявність значного розпорошеного інвестиційного ресурсу у вигляді особистих заощаджень обумовлює потребу посилення інвестиційної активності фізичних осіб. Це потребує:

- заохочення розвитку та розширення сфери діяльності інститутів спільного інвестування завдяки удосконаленню нормативно-правової бази їхнього функціонування, проведення відповідної інформаційної політики щодо поінформованості потенційних інвесторів, поширення ефективних практик, оцінки надійності інвестиційних компаній тощо;

- організації випуску державних і муніципальних цінних паперів для продажу населенню з гарантованим рівнем доходності, надходження від яких спрямовуватимуться виключно на фінансування проектів розвитку;

- встановлення податкового кредиту для індивідуальних доходів громадян, вкладених у цінні папери інститутів спільного інвестування та державні цінні папери.

Пріоритетність завдань технологічної модернізації обумовлює потребу доповнення інвестиційної політики спеціальними заходами щодо заохочення інноваційної діяльності суб'єктів господарювання. Для цього необхідно:

- розробити державну систему страхування ризиків інноваційної діяльності, зокрема спеціально створеною державною чи державно-приватною страховою компанією;
- запровадити порядок створення інноваційних асоціацій як засобу концентрації виробничими підприємствами фінансових ресурсів і розподілу ризиків реалізації інноваційних проектів.

Активізація інноваційної діяльності та заохочення розвитку інноваційно активних підприємств потребують удосконалення інституційного середовища, а саме:

- забезпечення імплементації положень законодавства Європейського Союзу щодо захисту права інтелектуальної власності у вітчизняне законодавство, вдосконалення охорони майнових прав суб'єктів авторського права;
- спрощення та уніфікації патентних процедур, правил передачі й управління процедурами інтелектуальної власності, створеної у результаті проведення науково-дослідних робіт із фінансуванням із держбюджету;
- здійснення інституційного оформлення механізму обліку інтелектуальної власності, створеної за рахунок бюджетних коштів (у першу чергу на стадії, що передують оформленню заявок на патенти);
- здійснення заходів щодо формування мережевої взаємодії наукових, науково-дослідних, дослідно-виробничих і виробничих установ, організацій постійного процесу виявлення та моніторингу факторів і бар'єрів, що перешкоджають інноваційній діяльності, введення в практику розроблених інституційних інструментів.

Ресурсне забезпечення пріоритетів структурно-інноваційної модернізації виробництва потребує вирішення завдань кредитного забезпечення технологічного оновлення виробництва на основі застосування з боку держави механізму цільового кредитування задля підтримки довготермінових інвестицій та інновацій з метою форсованого нарощування випуску конкурентоспроможної продукції.

З цією метою треба сформулювати та забезпечити реальне функціонування системи фінансових інститутів розвитку (насамперед Українського державного банку реконструкції та розвитку, що передбачено Указом Президента України «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 17 листопада 2010 року «Про виклики та загрози національній безпеці України у 2011 році»); фінансових установ та організацій, що обслуговують експортні операції та сільське господарство, здійснюють мікrokредитування.

Потребують опрацювання методологічні засади діяльності Державного агентства з інвестицій та управління національними проектами України щодо критеріїв відбору національних проектів, механізмів контролю за їх цільовим упровадженням.

Запровадженню повноцінних ринкових засад організації економіки сприятиме відновлення приватизаційних процесів у стратегічних галузях економіки на основі галузевих програм розвитку. Реалізація проектів приватизації у 2011 році вимагає:

- установлення основних засад роздержавлення та управління державною власністю, проведення інвентаризації державних активів, створення та

постійного оновлення спеціалізованої бази даних, яка включатиме систематизовану інформацію про нерухоме майно, що перебуває на балансі суб'єктів господарювання державного сектору;

- налагодження дієвих механізмів діяльності Державного агентства України з управління державними корпоративними правами та майном щодо управління підприємствами та майновими комплексами державного сектору та контролю за ефективністю виконання цих функцій.

Водночас необхідні заходи щодо запобігання негативним наслідкам приватизації підприємств, що мають стратегічне значення для економіки та безпеки держави або посідають монополічне становище на загальнодержавному ринку відповідних товарів і послуг, а саме:

- рішення щодо приватизації таких підприємств мають прийматися у контексті стратегії реформування відповідної галузі з урахуванням міжгалузевих зв'язків та особливостей приватизації окремих груп об'єктів;

- для забезпечення можливості своєчасного запобігання загрозам, пов'язаним із банкрутством, ліквідацією, суттєвим погіршенням показників діяльності стратегічних підприємств, а також тих, що мають суттєве значення для забезпечення національної безпеки та обороноздатності держави, суспільного правопорядку, безпеки та здоров'я громадян, має бути застосоване спеціальне право держави – право «золотої акції»;

- іноземні інвестиції у процесі приватизації мають залучатися з урахуванням глибини проникнення іноземного капіталу в найважливіші підприємства національної економіки та відповідні галузі з метою унеможливлення небезпечної монополізації ринків товарів і послуг в Україні.

3.8.3. Створення умов для макроекономічної стабільності економіки, орієнтованої на зростання

Макроекономічні дисбаланси, накопичені в кризовий період, вимагають посилення заходів макроекономічної стабілізації. Між тим, її стандартні інструменти входять у суперечність із завданнями якнайшвидшого відновлення економічного зростання. **Для системного подолання наслідків кризи треба забезпечити взаємоузгодження та реалізацію комплексу антикризових заходів, насамперед у сфері цільового управління грошовими ресурсами, зі стратегічними цілями структурно-інноваційних перетворень в економіці, що потребує посилення ролі держави в регулюванні фінансових ресурсів і структурно-інноваційних змін виробництва.**

Розбалансована система публічних фінансів сьогодні є однією з найбільших загроз для економічної безпеки України й одним із головних чинників стримування економічного розвитку та зростання рівня добробуту населення. Отже, **оздоровлення системи державних фінансів має стати наріжним каменем бюджетно-податкової політики в 2011 р.** Основними є заходи в межах таких напрямів:

- перегляд програм, що фінансуються з Державного бюджету, оцінка їх ефективності, доцільності та результативності. Має бути визначено вичерпний перелік пріоритетних програм, що фінансуються державним коштом;

- зменшення державних запозичень. Україна майже вичерпала ресурс дефіцитного фінансування економіки, тому подальше зростання дефіциту

створюватиме додатковий тиск на рівень цін і стабільність національної валюти;

- збільшення державних інвестицій. В умовах стагнації приватних інвестицій зростає важливість державних видатків як рушії економічного зростання;
- підвищення ефективності коштів податкової системи. Головними складовими фіскальних втрат є податковий борг і тіньові операції, що звужують базу оподаткування. Цей ресурс є вельми значним і єдиним, що дає змогу швидко збільшити доходи бюджету без посилення фіскального тиску на офіційну економіку;
- оптимізації управління державним боргом. Доцільним є встановлення та закріплення на законодавчому рівні граничних та оптимальних параметрів формування боргового навантаження для держави. Йдеться не лише про чіткі вимоги до припустимого розміру дефіциту бюджету, а також про обмеження вартості, терміну та валюти залучених ресурсів. Раціональним є спрямування боргових коштів у інвестиційні проекти, доходи від яких дозволять уряду не лише повернути борг, а й покрити витрати на його обслуговування. До Бюджетного кодексу має бути внесено норму про неможливість використання державних запозичень для фінансування поточних видатків держави.

Повноцінне запровадження бюджетної реформи, передбаченої новою редакцією Бюджетного кодексу, вимагає реформування організації місцевих фінансів і міжбюджетних відносин. Зокрема, аби скористатися новими розширеними можливостями регіонів, має бути ухвалено широкий пакет законопроектів, узгоджених між собою, про державну регіональну політику, внесено зміни до законодавства про місцеве самоврядування, місцеві держадміністрації, адміністративно-територіальний устрій, стимулювання фінансово-організаційної кооперації на місцевому рівні.

У рамках бюджетної реформи також мають відбутися:

- запровадження на рівні головних розпорядників бюджетних коштів принципів середньострокового планування і програмно-цільового методу в управлінні бюджетами;
- затвердження детального порядку та вимог щодо складання та змісту бюджетних програм відповідно до нових вимог, що містить Бюджетний кодекс;
- формування правового поля для функціонування інституту інвестиційних програм і проектів;
- затвердження порядку надання місцевих гарантій, спрямованого на запобігання ризикам зловживання такою можливістю та непродуктивного зростання боргових зобов'язань місцевих бюджетів;
- розроблення порядку й алгоритму середньострокового бюджетного планування для розпорядників бюджетних коштів.

Ураховуючи ризики зменшення обсягів бюджетних надходжень через зниження ставок оподаткування, мають уживатися заходи щодо компенсації імовірних втрат за рахунок підвищення ефективності фіскальної системи, а саме:

- ужиття комплексу заходів з протидії заниженню митної вартості товарів;
- підвищення ефективності податкового адміністрування, що має забезпечити виявлення необґрунтованої мінімізації оподаткування та тіньові доходи;
- розширення охоплення бази оподаткування за рахунок нерепресивних дій податкових служб щодо виявлення неоподаткованих доходів юридичних осіб.

Базисною засадою економічного зростання на основі поширення інвестиційно-інноваційних процесів є забезпечення *стабільності грошово-кредитної сфери*, що зменшує невизначеність в економіці, знижує ризики та послаб-

лює волатильність фінансових і економічних показників, подовжує часові горизонти планування, сприяє поширенню позитивних економічних очікувань. Важелі забезпечення макроекономічної стабільності мають застосовуватися комплексно й за такими напрямками:

- проведення процентної політики, спрямованої на зниження відсотка як складової витрат на виробництво продукції;
- зниження доларизації та посилення передбачуваності курсової динаміки;
- зміцнення банківської системи у спосіб:
  - продовження процесу ліквідації слабких банків і консолідації банківської системи на основі коригування інтенсивності процесу рекапіталізації відповідно до фази бізнес-циклу;
  - розроблення і започаткування реалізації стратегій розвитку державних банків на основі їх міжнародного аудиту;
  - забезпечення реального функціонування системи фінансових інститутів розвитку, що забезпечують швидке розширення інвестиційного сегмента фінансового ринку;
  - розширення внутрішньої ресурсної бази банків за рахунок використання потенціалу накопичених коштів домогосподарств, розвитку системи рефінансування комерційних банків;
  - перегляду принципів регулювання присутності іноземного капіталу в банках України для спрямування коштів іноземних інвесторів у пріоритетні сфери економіки України;
  - переходу до агрегованого регулювання і пруденційного нагляду за фінансовою системою на основі базових рішень на міжнародному рівні щодо посилення фінансового регулювання банківського сектору (стандарту «Базель III»), ринку цінних паперів, інституційних інвесторів;
  - доопрацювання і запровадження законодавчих ініціатив для зменшення частки проблемних активів у банківському секторі;
  - удосконалення інструментів управління ризиками та проведення складних фінансових операцій;
  - інтенсифікації процесу консолідації банківського сектору шляхом організаційного забезпечення процесів злиття капіталу дрібних і середніх банків, контролю за дотриманням прав власників (акціонерів) у процесах злиття;
  - стабілізації грошово-кредитного ринку завдяки здійсненню виваженої монетарної політики, спрямованої на підвищення рівня монетизації та зниження вартості фінансових ресурсів; задоволенню грошового попиту з боку реального сектору економіки на основі посилення антициклічного характеру процентної політики; вдосконаленню структури емісійного механізму в напрямі активізації каналу рефінансування;
- забезпечення збалансованості платіжного балансу, що передбачає оптимізацію участі України у світових фінансових потоках шляхом:
  - розроблення нової моделі відносин з іноземними інвесторами на основі забезпечення балансу національних та іноземних інтересів;
  - максимального розширення джерел надходження фінансових ресурсів з урахуванням прийнятності механізмів обслуговування відповідних зобов'язань;
  - створення системи валютного регулювання, спроможної запобігти загрози переходу стратегічно важливих активів у власність нерезидентів і спрямувати ресурси іноземних інвесторів у стратегічно важливі сектори вітчизняної економіки.

Нацбанку в тісній координації з економічним блоком уряду необхідно сформувати систему заходів щодо відновлення належної кредитної активності комерційних банків, формування сегмента інвестиційного й експортного кредитування, забезпечення відновлення стійкості ризикових банків тощо. Це вимагатиме реформування засад системи рефінансування, важелів та інструментів підтримання валютної стабільності.

Необхідність зміцнення довіри до національної валюти та вітчизняної грошово-фінансової системи вимагає послаблення валютних ризиків, зниження доларизації економіки. З цією метою необхідно:

- сформувати ієрархічну систему заходів валютного регулювання для забезпечення згладжування суттєвих курсових коливань;
- сформувати систему страхування валютних ризиків як невід'ємну частину валютного кредитування резидентів;
- удосконалити методичку оцінки форм і наслідків виводу капіталів за межі країни, зокрема передбачити можливість запровадження підвищеного оподаткування іноземного капіталу, що виводиться з країни менш ніж через рік після його введення;
- посилити відповідальність банків за порушення правил ведення операцій з іноземною валютою та нормативів відкритої валютної позиції;
- законодавчо унормувати порядок і терміни запровадження нормативу обов'язкового продажу частини експортної виручки.

Невід'ємною складовою забезпечення стабільності фінансової системи є подальший розвиток фондового ринку та ринку небанківських фінансових послуг, зокрема створення єдиної системи депозитарного обліку цінних паперів, упровадження пруденційного нагляду за діяльністю небанківських установ, посилення координації між регуляторами на фінансовому ринку.

3.8.4. Реформування земельних відносин

Реформування земельних відносин і заснована на ньому перебудова усієї системи організації аграрного виробництва мають особливе значення як щодо створення умов для ефективного використання потужного ресурсу зростання національної економіки, так і щодо поліпшення умов життя та праці значного прошарку населення України.

Мораторій на купівлю-продаж земель сільськогосподарського призначення унеможливорює створення господарств на основі концентрації земельної власності в оптимальних розмірах у ефективних власників. Унаслідок цього у сільськогосподарському виробництві переважають дрібні особисті селянські господарства, що не мають можливостей застосування сучасної сільськогосподарської техніки та нових технологій.

Заходи щодо запровадження регульованого ринку земель сільськогосподарського призначення треба розпочинати першочергово та невідкладно. Принципами формування аграрного земельного ринку мають бути:

- орієнтація земельного ринку на реалізацію економічних інтересів селян;
- поступовість включення приватних сільськогосподарських угідь у ринковий обіг;

- диференційований підхід до соціальних груп суб'єктів земельного ринку, до їх участі в укладанні угод щодо купівлі-продажу землі;
- чітке державне регулювання ринку землі, створення системи цінових і податкових важелів впливу держави на ринковий обіг землі;
- обмеження спекулятивно-тіньових угод щодо земельних ділянок;
- першочерговість формування інструментів державної політики регулювання ефективності та напрямів використання земель сільгосппризначення.

Очікувана стійка світова тенденція до підвищення цін на продовольчих ринках обумовлює значне посилення уваги до українських земельних активів з боку як виробничих, так і спекулятивних інвесторів. Відтак має бути створено умови для запобігання імовірним ризикам і використання позитивного потенціалу тенденцій на світових ринках. У зв'язку з підготовкою до запровадження повноцінного ринку землі потрібно оперативно завершити установлення та оформлення прав власності на землю, сформувати механізми захисту прав власників при оренді та продажу землі, забезпечити важелі ефективного використання сільгоспземель їхніми власниками за прямим призначенням.

Для формування ринку земель сільськогосподарського призначення у 2011 р. потрібно здійснити такі заходи:

- доопрацювати та прийняти Закон України «Про ринок земель», у якому слід передбачити норми щодо:
  - попередження подрібнення землеволодінь фермерських та особистих селянських господарств у випадках купівлі-продажу земельних ділянок унаслідок їх спадкування та під час зміни власників господарств;
  - упорядкування державного стимулювання консолідації земель сільськогосподарського призначення у спосіб купівлі-продажу земельних ділянок;
  - особливостей здійснення переважного права придбання земельної ділянки сільськогосподарського призначення;
- запровадити на певний перехідний період обмеження обігу земель у товарному виробництві. Необхідно встановити, що:
  - мінімальний строк оброблення земель сільгосппризначення має становити 5 років з обмеженням на цей термін реалізації прав власності, крім передачі її у спадщину або органу місцевого самоврядування чи органу виконавчої влади на тих самих умовах, за якими ця земельна ділянка була придбана у власність;
  - суб'єкти, яким дозволено придбавати землі сільгосппризначення, мають бути в економічно активному віці, мати освіту, що дозволяє здійснювати сільськогосподарську працю, а також мають бути спроможні вчиняти правові дії, необхідні в аграрно-правових відносинах;
- створити недержавні органи регулювання земельного ринку, що частково можуть фінансуватися державою, до складу яких варто включити представників власників землі та землекористувачів, посередницьких структур, професійних установ, органів місцевого самоврядування, місцевих державних адміністрацій;
  - визначити обмеження мінімальних розмірів і конфігурації земельних ділянок зі складу сільськогосподарських угідь, зважаючи на ймовірність загроз парцеляції земель сільськогосподарського призначення;
  - передбачити особливі вимоги обороту меліорованих земель: слід встановити, що поділ земельних ділянок із розташованими на них меліоративними

системами допускається за умови, якщо це негативно не вплине на ефективність використання меліорованих земель;

- удосконалити порядок та систему ведення державного земельного кадастру й моніторингу земель з метою забезпечення сільськогосподарських землевласників і землекористувачів своєчасною інформацією про якісний стан земельних угідь;

- стимулювати землекористувачів до раціонального використання та охорони земельних угідь завдяки наданню податкових і кредитних пільг особам, які здійснюють за власні кошти заходи із захисту земель і підвищення родючості ґрунтів; звільнення землекористувачів від плати за земельні ділянки, на яких ведуться роботи щодо поліпшення їх стану; компенсації сільськогосподарським товаровиробникам недоодержаної частки доходу внаслідок консервації деградованих, малопродуктивних і забруднених земель;

- завершити роботи зі створення державного земельного кадастру та прийняти низку нормативно-правових актів, серед яких закони України: «Про державний земельний кадастр»; «Про державний земельний (іпотечний) банк»; «Про іпотеку землі»; «Про державну інвентаризацію земель»; «Про державну земельну службу»; «Про зонування земель»; «Про управління землями державної власності»; «Про державну підтримку збереження та відтворення родючості ґрунтів»; «Про економічне стимулювання раціонального використання земель сільськогосподарського призначення».

Реформування потребує система державної підтримки агровиробництва, що має базуватися як на субсидованому (гарантованому) кредитуванні, так і на наданні прямої фінансової підтримки, на потреби якої у проекті Держбюджету 2011 р. уперше за останні роки виділено близько 2 млрд грн.

Ураховуючи слабе поширення знань і навичок сучасного ефективного ринкового менеджменту серед більшості керівників агропідприємств, на першому етапі варто спрямувати зусилля на навчання та надання консультацій для підтримки ефективної ринкової поведінки представників агробізнесу, здійснення економічної кооперації, підвищення спеціалізації та концентрації агропідприємств тощо.

Реалізація зазначених завдань має забезпечити можливість скасування з 1 січня 2013 р. мораторію на продаж земель сільськогосподарського призначення в Україні.

3.8.5. Модернізація соціальної політики

Необхідність поєднання ефективного дотримання державою основних соціальних зобов'язань, послідовного поліпшення умов життя із раціоналізацією соціальних видатків держави обумовлює пріоритетність завдань модернізації соціальної політики. Напрямами модернізації в 2011 р. мають бути:

- трансформація систем соціального захисту та надання соціальних послуг з метою максимізації їх ефективності;

- формування умов для ефективного використання людського капіталу в національній економіці.

Завданням 2011 р. має бути раціоналізація соціальних видатків бюджету завдяки забезпеченню ефективності функціонування організацій соціаль-

ної сфери та цільовому характеру надання соціальної допомоги в умовах жорстких бюджетних обмежень.

З метою приведення соціальних зобов'язань уряду у відповідність з економічними можливостями держави необхідно провести повну інвентаризацію наявного соціального законодавства, зокрема здійснити вартісну оцінку нормативних актів, що регулюють соціальну сферу. Для кожного закону соціальної сфери має бути визначено джерело фінансування, зокрема кошти бюджетів різних рівнів, кошти соціального страхування, а також альтернативні джерела.

Значну частку фінансових витрат на соціальну сферу має бути перенесено з державного на регіональний рівень. Це вимагатиме законодавчого врегулювання розподілу компетенції рівнів влади, відповідності між виконуваними функціями та необхідними ресурсами, визначення відповідальності всіх рівнів державної влади за реалізацію соціальної політики.

Важливим елементом реформи має стати упорядкування категорій осіб, які мають право на різного роду соціальні пільги. Для цього необхідно завершити формування реєстру отримувачів пільг.

Пріоритетом року має стати продовження пенсійної реформи шляхом запровадження нових принципів солідарної системи. Протягом першої половини 2011 р. необхідно розробити та запропонувати заходи щодо збільшення надходжень і раціоналізації видатків Пенсійного фонду, засади становлення обов'язкової накопичувальної складової.

До переліку невідкладних заходів необхідно включити:

- подальше уточнення умов запровадження загальнообов'язкової накопичувальної та професійної пенсійних систем, обговорення та прийняття законів України «Про запровадження накопичувальної системи загальнообов'язкового державного пенсійного страхування» та «Про обов'язкову професійну пенсійну систему»;
- введення законодавчих обмежень обсягів видатків на організацію діяльності Пенсійного фонду України, визначення джерелом таких видатків Державного бюджету;
- перегляд системи надання пенсій пільговим категоріям пенсіонерів, запровадження законодавчого обмеження максимального розміру пенсій за солідарною системою та перехід до виплати вищих пенсій окремим професійним групам із професійних пенсійних систем;
- запровадження законодавчого обмеження права на достроковий вихід на пенсію, виведення схем раннього виходу на пенсію за межі солідарної системи пенсійного забезпечення – до професійних пенсійних систем;
- перегляд наявних норм мінімального та нормативного страхового стажу й ухвалення подовжених норм, адекватних реальному становищу на ринку праці України;
- запровадження на законодавчому рівні довгострокової програми підвищення пенсійного віку з установленням відповідних стимулів і компенсаторів для працівників;
- включення до бази нарахування страхових внесків усіх видів доходів від зайнятості, в тому числі й винагороди за цивільно-правовими договорами;
- формування програмного й організаційного забезпечення збирання та адміністрування коштів II рівня пенсійної системи Пенсійним фондом України, ведення системи єдиних пенсійних рахунків;
- розбудова регуляторного середовища для третього рівня пенсійного забезпечення (розбудова нормативно-правових засад і регуляторної системи щодо діяльності недержавних пенсійних фондів).

Соціально чутливим напрямом перетворень є реформування житлово-комунального господарства. Воно має максимально спростити зв'язок між надавачами та отримувачами послуг, забезпечити раціональне ведення комунального господарства, розширити самоврядні права громадян-співвласників.

З цією метою у 2011 р. необхідно зробити такі першочергові кроки реформування ЖКГ:

- формування чітких рамкових стандартів якості надання послуг комунальної сфери;
- раціоналізація ціноутворення на ринку комунальних послуг завдяки удосконаленню нормативно-методичного забезпечення процесу ціноутворення у сфері житлово-комунальних послуг, приведенню тарифів на основні житлово-комунальні послуги до рівня економічно обґрунтованих витрат з урахуванням установлених стандартів якості та реального рівня їх дотримання;
- створення програми поетапного запровадження обов'язкових норм щодо використання під час реконструкції, ремонту й експлуатації житлових і громадських будівель та споруд високоякісних, енергоефективних, з високими теплозахисними властивостями будівельних матеріалів, конструкцій, елементів інженерних систем;
- розроблення та запровадження заходів енергоощадної політики, спрямованої на зменшення витрат і втрат енергії у житлово-комунальному господарстві, безпроцентного довгострокового кредитування підвищення ефективності систем опалювання індивідуальних житлових будинків у сільській місцевості тощо;
- спрощення процедури оформлення кондомініумів – об'єднань співвласників багатоквартирних будинків (ОСББ), об'єднань мешканців мікрорайонів тощо;
- організація розгалуженої системи навчання управителів та голів ОСББ, створення під егідою профільного міністерства державних Центрив методичного забезпечення з питань надання послуг з управління житловими будинками, утворення на рівні мікрорайонів центрів з надання офісних, інформаційно-методичних і консультаційних послуг для ОСББ на принципах «бізнес-інкубаторів»;
- проведення активної інформаційної політики з метою роз'яснення основних засад, інструментів і методології проведення житлово-комунальної реформи серед широких кіл населення.

Для ефективної модернізації системи соціального захисту необхідно об'єднати зусилля влади, бізнесу та громадян у визначенні пріоритетів соціальних ініціатив, ресурсному забезпеченні їх реалізації, контролі витрачання виділених коштів. Одним із важливих аспектів налагодження міжінституціональної взаємодії у формуванні та реалізації соціальної політики є стимулювання і підтримка соціальних ініціатив бізнесу і зокрема його участі у фінансуванні соціальних проектів. При цьому необхідно налагодити співробітництво, що базується на чітко структурованій системі стимулів і заохочень, розвивати стратегічне планування благодійності з боку бізнесу, об'єднати зусилля і ресурси різних секторів.

З метою відновлення позитивної динаміки та забезпечення ефективного використання людського капіталу необхідно суттєво реформувати засади регулювання ринку праці в напрямку забезпечення адекватної реакції на

зміни попиту й еволюції його галузевої та регіональної структур. Питання захисту прав працюючих громадян і партнерських взаємовідносин між працівниками та роботодавцями необхідно врегульовувати в рамках Трудового кодексу, розроблення якого має відбуватися на максимально прозорих засадах та при широкому обговоренні. Основне завдання 2011 р. – пом'якшення проблем посткризової реструктуризації економіки структурного безробіття.

Трансформація ринку праці в напрямку забезпечення відповідності завданням посткризового періоду та модернізації економіки й соціальної сфери потребує:

- створення робочих місць на основі реалізації інвестиційних проектів у перспективних секторах економіки та використання у процесі перепідготовки вивільнених працівників відповідних наскрізних компетенцій на основі профтестування;
- стимулювання зайнятості у сфері малого та середнього бізнесу в перспективних секторах економіки шляхом запровадження «податкових канікул» для малих і середніх підприємств, що виробляють наукоємну продукцію;
- сприяння підвищенню мобільності робочої сили шляхом поширення оперативної інформації про становище на регіональних ринках праці, зокрема з використанням єдиного інформаційного простору щодо банку вакансій і професійно-кваліфікаційного складу шукачів роботи;
- організації моніторингу регіональної пропозиції та попиту на робочу силу в професійно-кваліфікаційному розрізі;
- заохочення запровадження на підприємствах добровільної соціальної звітності щодо умов праці та якості робочих місць, включення вимоги щодо обов'язкової соціальної звітності до процедури лістингу емітентів цінних паперів;
- посилення відповідальності за порушення законодавства про працю, усунення дублювання функцій у роботі міністерств і відомств з питань контролю за дотриманням трудового законодавства;
- запровадження диференційованих розмірів мінімальної заробітної плати у позабюджетній сфері (за професійними групами та видами економічної діяльності);
- проведення роз'яснювальної роботи серед населення щодо участі у системі соціального страхування.

3.8.6. Реалізація потенціалу розвитку економік регіонів

Підґрунтям посткризового відновлення економічного зростання є створення умов для якнайшвидшого посткризового відновлення економік регіонів України.

Першочерговим завданням у цьому напрямку в 2011 році є реформування державного управління регіональним розвитком, а першочерговими кроками мають стати:

- перегляд та уточнення пріоритетів розвитку в рамках регіональних стратегій, упорядкування та узгодження положень цільових регіональних програм з цими стратегіями та відповідними програмними документами загальнонаціонального рівня; розроблення та затвердження короткострокових і середньострокових планів реалізації стратегій регіонального розвитку;

- активізація укладання угод щодо регіонального розвитку між Кабінетом Міністрів України та Верховною Радою АРК, обласними, Київською, Севастопольською міськими радами як інструменту досягнення партнерських відносин, здатного забезпечити ринковий характер економічного впливу держави на регіональний розвиток;
- модернізація правових умов діяльності органів місцевого самоврядування і реалізація регіональної політики шляхом ухвалення та внесення змін до низки законів України, зокрема:
  - «Про засади державної регіональної політики» як базового закону з питань регіонального розвитку, в якому має бути остаточно сформовано фундамент державної регіональної політики, унормовано основи економічної самодостатності регіонів і механізми їх економічної інтеграції; передбачено сучасні інституційні інструменти підтримки регіонального розвитку;
  - «Про адміністративно-територіальний устрій України», що унормуватиме комплекс питань, пов'язаних із територіальною організацією влади відповідно до принципів економічної самодостатності та доступності адміністративних і соціальних послуг для споживачів;
  - «Про комунальну власність», норми якого визначатимуть правовий режим цього виду власності, що виступатиме ефективним ресурсом дохідної частини місцевих бюджетів;
  - «Про міжнародну технічну допомогу», норми якого дозволять чітко закріпити на законодавчому рівні механізм залучення іноземної фінансової допомоги (у тому числі кошти структурних фондів ЄС на потреби регіонального розвитку);
  - перегляд і взаємоузгодження законів: «Про стимулювання розвитку регіонів» від 08.09.2005 р.; «Про державні цільові програми» від 18.03.2004 р., «Про державне прогнозування та розроблення програм економічного та соціального розвитку України» від 23.03.2000 р. з визначенням єдиного бачення логістичного механізму розроблення та реалізації програмно-планових і нормативних документів щодо забезпечення регіонального розвитку;
- розроблення механізму укладання угод про співпрацю між регіонами, що дозволить розвивати міжрегіональні ринки, біржі, територіальні корпорації;
- реформування бюджетного забезпечення регіонального розвитку в напрямі збільшення частки самостійно мобілізованих органами місцевого самоврядування ресурсів (у тому числі на фондовому та кредитному ринках) та їх цільового спрямування на потреби місцевого (регіонального) розвитку, зокрема:
  - унормування механізмів горизонтального бюджетного вирівнювання;
  - оптимізація нормативів урахування регіональної специфіки при обчисленні обсягу міжбюджетних трансфертів;
  - стимулювання довгострокового інвестування у спосіб передання частки надходжень від податку з доходів фізичних осіб та плати за землю до бюджету розвитку;
- розвиток міжрегіональних інфраструктурних проектів, першочергове фінансування на паритетних засадах (у тому числі державно-приватного партнерства) проектів з підготовки до проведення «Євро-2012»;

- створення умов для перетоку капіталу з традиційних галузей до перспективних секторів економіки в межах старопромислових регіонів, зокрема шляхом покращення якості їх інфраструктурного забезпечення (особливо монофункціональних територій), модернізації кадрової пропозиції на ринку праці, надання методичної та правової підтримки в розробленні інвестиційних проектів, заохочення формування кластерних мереж тощо;

- розроблення механізмів залучення приватних інвестицій в економіку депресивних шахтарських регіонів (застосування податкових стимулів, запровадження спеціальних режимів інвестиційної діяльності), забезпечення сприятливих умов для здійснення підприємницької діяльності;

- збільшення повноважень місцевих органів влади та місцевого самоврядування, надання їм більшої самостійності при вирішенні спільних із сусідніми регіонами, а також регіонами сусідніх держав у рамках транскордонного співробітництва завдань регіонального та місцевого розвитку, що вимагатиме внесення змін до Закону України «Про місцеві державні адміністрації» (щодо питань організації, повноважень і порядку діяльності місцевих державних адміністрацій);

- усунення бар'єрів для тісної співпраці України з відповідними міжнародними фінансовими інституціями та транснаціональними банками з питань зовнішньої фінансової підтримки регіонального розвитку;

- формування Державного фонду регіонального розвитку для фінансування довгострокових міжрегіональних та регіональних програм і проектів у сферах, визначених у Державній стратегії регіонального розвитку та відповідних стратегіях розвитку регіонів як пріоритетні. Це вимагатиме ухвалення окремого Закону України «Про Державний фонд регіонального розвитку».

Удосконалення інституційно-правового поля регіонального розвитку, зорієнтованість цього процесу на реалізацію наявного на місцях обмеженого ресурсного потенціалу; оптимальне поєднання інструментів стимулювання регіонального розвитку із залученням приватного сектору, механізмів державно-приватного партнерства у сфері практичного втілення регіональних і місцевих проектів та ініціатив уже в короткостроковому періоді позитивно позначається на зростанні інвестиційної привабливості регіонів і підвищенні їх конкурентоспроможності.

РОЗДІЛ IV.

УКРАЇНА В ПОСТКРИЗОВОМУ СВІТІ

Реалізація зовнішньої політики та забезпечення національної безпеки є базовими функціями держави. Спроможність захистити національні інтереси визначає ефективність держави та задає загальні межі поступального розвитку суспільних процесів, безпосередньо впливаючи на життя кожного громадянина. Саме тому проблеми зовнішньої політики та політики національної безпеки перебувають у центрі уваги Президента України.

Протягом 2010 року в цій сфері відбулися значні зрушення: підготовлено нову редакцію Стратегії національної безпеки, а також уперше в історії незалежної України створено концептуальний зовнішньополітичний документ – Стратегічні напрями зовнішньої політики. Обидва документи, виходячи з нових політичних і економічних реалій, чітко визначають основні принципи, пріоритети і завдання зовнішньої та безпекової політики держави на найближче п'ятиріччя.

4.1. УКРАЇНА У СВІТІ. ПРІОРИТЕТИ МІЖНАРОДНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА

Сучасний світ поступово перетворюється на багатополлярний, про що свідчать кардинальні зміни у балансі впливів провідних центрів сили на міжнародній арені. В умовах світової фінансово-економічної кризи, що триває з 2008 р., до влади в багатьох державах дедалі частіше приходять нові, більш прагматичні лідери.

Окреслилися небезпечні тенденції всередині Європейського Союзу, пов'язані з економічною кризою низки периферійних країн-членів ЄС (Греції, Ірландії, Португалії, Іспанії та інших), які посилюють деструктивні процеси у зоні євро та ускладнюють здійснення спільної

європейської політики в зовнішній, безпековій та енергетичній сферах. Триває наростання ізоляціоністських настроїв у ЄС, у Російській Федерації пробуксовує проект «модернізації» та зростає міжетнічне напруження, спостерігається загальна тенденція до збільшення цін на енергоносії на світових ринках.

На цьому тлі підвищується роль і збільшується вага країн – нових світових центрів зростання, насамперед Китаю, Індії, Бразилії, Туреччини та низки інших країн, що входять до «Великої двадцятки» і які навіть у період кризи демонструють високу динаміку економічного розвитку. Водночас рівень їх розвитку і досі залишається набагато нижчим, ніж у країнах євроатлантичної спільноти. Саме тому нові центри зростання, принаймні в короткостроковій і середньостроковій перспективі, будуть зацікавлені у збереженні високих рівнів споживання, а отже й економічного зростання в Європі та Північній Америці.

Змінюється сама ідеологія міжнародної взаємодії. Ідеологеми просування демократії на світовій арені та поширення «європейських цінностей», що домінували упродовж останніх двох десятиріч, продовжують бути чинником міжнародного життя. Проте поруч із ними стають усе впливовішими прагматичні концепції міжнародної співпраці, що ставлять економічні та політичні зиски від взаємної співпраці попереду ідеологічних розбіжностей. Прикладами є дворічний досвід «перезавантаження» відносин ЄС–Росія та США–Росія, концепція «спокійної сили» у китайській зовнішній політиці, турецька політика «нульових проблем» із сусідами.

Дедалі важливішими стають глобальні механізми узгодження позицій і вироблення спільних підходів провідних держав до вирішення глобальних проблем сучасності. Наочним прикладом цього є нова розширена система консультацій і домовленостей у рамках «Великої двадцятки», зустрічі країн якої органічно доповнили інші міжнародні консультативні формати, зокрема «Велику вісімку». Провідне місце у порядку денному таких зустрічей посідають фінансово-економічні та сировинно-енергетичні питання, що мають глобальний характер.

Індустріальна революція в Китаї, Індії та низці інших країн, що супроводжується стрімким зростанням попиту на сировинні й енергетичні ресурси, загострює суперечності у міжнародних відносинах. Зростаюча загальна нестабільність у світі спонукає окремі держави вдаватися до нарощування військових потенціалів, витрат на оборону та прискореної технологічної модернізації військових арсеналів.

В умовах стрімкого технологічного розвитку, що став невід'ємною частиною життя людства, гонка озброєнь поширюється на інформаційну сферу. Кібернетичний простір дедалі більше стає полем протистояння між окремими державами, джерелом небезпек для національної інфраструктури з боку військових і розвідувальних структур, організованих злочинних угруповань, що прагнуть використовувати інтернет і новітні інформаційно-комп'ютерні технології для досягнення своїх підіривних або кримінальних цілей. Розвинені держави формують стратегії позиціонування в кібернетичному просторі, розробляють заходи щодо його захисту та з метою проведення інформаційних операцій у власних інтересах.

На тлі цих тенденцій особливо небезпечним є прагнення провідних країн вирішувати свої проблеми за рахунок слабших держав, що не мають достатніх можливостей для адекватного реагування на сучасні безпекові виклики та загрози.

Пострадянський простір залишається зоною нестабільності. На його теренах існує значна кількість актуальних і потенційних конфліктів, що можуть за певних умов набути регіональних масштабів. Дефіцит енергоресурсів провокує

загострення конкуренції за доступ до нових і перерозподіл уже розвіданих покладів вуглеводнів, насамперед в Арктиці та Каспійському регіоні, переорієнтування маршрутів їх доставки на ринки споживання.

Загострюється ситуація довкола наявних міжнародних режимів безпеки, що забезпечували стратегічну стабільність у світі протягом останніх десятиріч. Фактично призупинив свою дію Договір про звичайні збройні сили в Європі, що негативно впливає на стан не лише національної безпеки України, а і європейської безпеки загалом.

Водночас повернення до «холодної війни» на сьогодні навряд чи можливе. На заваді цьому стоїть загалом виважена і відповідальна політика провідних світових держав, зокрема США, країн ЄС, КНР, РФ.

Вплив міжнародних безпекових інституцій, насамперед ООН та ОБСЄ, дедалі зменшується. Натомість дієвість альянсів, у тому числі й тих, що існують на просторі від Ванкувера до Владивостока, зберігається, хоча ці утворення перебувають у процесі трансформації. Саме про перебіг цих процесів свідчить нова Стратегічна концепція НАТО, провідними цілями якої визначені формування сучасної оборони й активне залучення партнерів, провідне місце серед яких посідає Росія, а також певним чином і Україна.

Нові підходи до міжнародної безпеки виникають як реакція на докорінну зміну співвідношення між глобальними й регіональними загрозами. У Центральній-Східній Європі та Чорноморсько-Каспійському регіоні нагальність глобальних загроз міжнародній безпеці зменшується на користь регіональних. Істотним викликом для міжнародної стабільності та безпеки стали події, пов'язані з визнанням окремими державами незалежності деяких самопроголошених квазідержавних утворень (Косова, Абхазії та Південної Осетії).

Значну небезпеку для світової спільноти та окремих держав, у тому числі й для України, створює **тероризм** з його політично вмотивованою насильницькою ідеологією. Його небезпечність зростає у зв'язку з посиленням руйнівних можливостей звичайних засобів терористичної діяльності та потенційно – у разі застосування зброї масового ураження. Напередодні проведення в Україні фінальної частини чемпіонату Європи з футболу у 2012 р. – події європейського масштабу – на цю небезпеку слід звернути особливу увагу.

Україна стає об'єктом зростаючої зацікавленості міжнародних злочинних угруповань, зокрема у сферах відмивання брудних коштів, торгівлі людьми, нелегального трафіку зброї, небезпечних матеріалів, наркотичних речовин. До нашої країни також посилюється увага з боку окремих екстремістських міжнародних організацій. Дедалі більше поширюється й набуває небезпечних масштабів піратство, що загрожує життю українських моряків та економічним інтересам держави.

Особливої уваги заслуговують виклики економічного та енергетичного характеру, що пов'язані з високою ймовірністю другої хвилі глобальної фінансової кризи, із загостренням боротьби за світові фінансові та енергетичні ресурси, ринки збуту, з високими цінами на енергоресурси, *низькою енергоефективністю* та високою енергоємністю української промисловості, надмірною залежністю від одного зовнішнього постачальника, слабким розвитком альтернативних джерел енергії, розбудовою нових маршрутів енергопостачання в обхід території України.

Продовольча криза, включно із загрозою голоду в окремих регіонах світу в умовах некерованого зростання населення, та загострення проблеми дефіциту питної води стають реальним викликом міжнародній спільноті. Для України

цей виклик має на даному етапі різні виміри і значення. З одного боку, за несприятливих кліматичних та економічних умов нашої державі можуть загрожувати проблеми як із продовольчою безпекою, так і з фінансовою стабільністю у зв'язку з продовженням зростання цін на продовольство на світових ринках. З іншого, зважаючи на великий потенціал України як експортера зерна на світовому ринку, це відкриває також і значні перспективи для нашої держави.

Особливого значення набувають проблеми екологічної та техногенної безпеки. Небезпечні кліматичні зміни дедалі більше впливають на цивілізаційний розвиток, здійснюють системний вплив на усі сфери суспільного життя. Ця проблематика для України актуалізується й тим, що на її території сталася одна з найбільших техногенних катастроф – 25 річниця Чорнобилю відзначатиметься у 2011 році. Україна планує проведення низки важливих міжнародних зустрічей високого рівня, зокрема 2-го «Київського саміту з безпечного та інноваційного використання атомної енергії» (19–22 квітня 2011 року), Чорнобильської донорської конференції у партнерстві з Групою Восьми та Міжнародної конференції «25 років Чорнобильської трагедії. Безпека майбутнього» для просування співробітництва з метою зміцнення глобальної ядерної безпеки.

Загалом можна говорити про кризові явища у системі міжнародної безпеки, що у перспективі відкривають шлях до її переформатування. Одним із кроків до посилення міжнародних гарантій безпеки України як позаблокової держави може стати наша участь у створенні ефективних механізмів забезпечення таких гарантій для всіх держав континенту.

З урахуванням змін у взаємодії між провідними суб'єктами міжнародних відносин виглядає цілком очевидною потреба в подальшій корекції зовнішньої політики України, яка має враховувати велику кількість сталих і перемінних чинників. Зміни в зовнішньому середовищі визначають потребу в глибокому переосмисленні перспектив розвитку України як середньої за розмірами та потенціалом регіональної держави.

Специфіка ситуації, у якій опинилася Україна, полягає в тому, що і позитивне, і негативне в її оточенні однаковою мірою спонукають до прагматичної, ідеологічно нейтральної політики партнерства як у відносинах із Росією, так і Сполученими Штатами, Туреччиною, окремими членами ЄС та країнами СНД. Відповідно, обрана Україною у 2010 році концепція національного прагматизму виявилася вдалою і залишається адекватною як до викликів сучасного політико-економічного середовища, так і до нових шансів, що ним відкриваються.

У своїй зовнішній політиці Україна надає перевагу багатостороннім варіантам прийняття значущих рішень глобального й регіонального характеру, заперечуючи односторонність як чинник посилення напруженості та стимулювання конфліктів.

Особливе значення Україна приділяє ООН як універсальній організації держав сучасного світу. На нашу думку, ООН може грати більш активну й конструктивну роль у питаннях подолання бідності, вирішення проблем екології та запобігання негативним кліматичним змінам, скорочення, обмеження та нерозповсюдження зброї масового ураження, боротьби з піратством, іншими видами транснаціональної злочинності, корекції міжнародних економічних відносин та підвищення соціальної відповідальності бізнесу. При цьому діяльності України в ООН та її спеціалізованих установах має бути надано більш послідовного та ініціативного характеру.

Україна відповідально ставиться до програмних цілей міжнародного співтовариства, сформульованих у Декларації тисячоліття. Зусилля держави спрямовуватимуться на розроблення та реалізацію заходів із забезпечення стійкого

зростання економіки та підвищення якості життя суспільства.

У цьому контексті варто комплексно проаналізувати зміст українських ініціатив попередніх років у межах ООН. Серед них є чимало таких, які залишаються актуальними та містять пропозиції, що можуть бути використані для ефективного вирішення глобальних проблем людства. Зокрема йдеться про створення планетарної Екологічної конституції, колективні заходи з метою придушення та викорінення піратства, розвиток миротворчої діяльності.

Україна активно підтримує Всесвітню продовольчу програму ООН, а також дії ООН та її спеціалізованих установ у напрямках підвищення стандартів медичного обслуговування, подолання розповсюдження небезпечних інфекційних хвороб і розробки медичних препаратів, необхідних для подолання епідемій і пандемій.

Посткризове відновлення та реформування української економіки потребують постановки питання про вступ України до Організації економічного співробітництва та розвитку. Адаптація до норм і правил цієї організації слугуватиме цілям подолання корупції, посиленню відповідальності в роботі державних установ, прозорості у сфері корпоративних майнових прав, інвестиційної та банківської діяльності.

4.2. ПОЛІТИКА ПОЗАБЛОКОВОСТІ ТА УКРАЇНСЬКИЙ ПОГЛЯД НА ЄВРОПЕЙСКУ БЕЗПЕКУ

Реалізацію національних інтересів через реалістичну оцінку ситуації, що склалася на кордонах України, в Європі та світі, було покладено в основу політики нової української влади. Прийнятий у червні 2010 року Верховною Радою Закон України «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики» створив необхідні умови для більш ефективного здійснення державної політики захисту національних інтересів.

У стислий термін вдалося зняти напруженість у відносинах із Російською Федерацією, чому сприяла відмова України від форсованого набуття членства в НАТО. Між обома державами розпочалася робота над новою формулою стратегічного партнерства. Водночас набув чіткішої спрямованості та більшої прагматичності стратегічний євроінтеграційний курс нашої держави. Україна стала стабільним і передбачуваним партнером як для Заходу, так і для Сходу.

Цьому повною мірою сприяє і політика позаблоковості – наріжний камінь української зовнішньополітичної та безпекової доктрини. Позаблоковість розглядається Україною як послідовна позиція захисту національних інтересів без участі у військових союзах, що створює необхідні можливості для розвитку партнерських, взаємовигідних відносин з іншими державами та міжнародними організаціями за всіма напрямками. При цьому позаблокова політика також передбачає зосередження зусиль держави на забезпеченні національної безпеки, насамперед за рахунок власних сил, засобів і ресурсів. Її основним завданням має стати створення «периметру безпеки» вздовж усього державного кордону України.

Проголосивши та законодавчо закріпивши політику неучасті у військових союзах, а також розглядаючи безпеку держави в усіх її вимірах, Україна має можливість в найближчій перспективі забезпечувати власну безпеку такими засобами:

- активна політика європейської інтеграції, в т. ч. при здійсненні внутрішніх реформ, що сприятиме зміцненню політичної, економічної, енергетичної, гуманітарної та інформаційної безпеки;

- активізація участі у спільній безпековій та оборонній політиці ЄС;
- вирішення питань «жорсткої» безпеки через сприяння процесу глобально-ядерного роззброєння, проведення спільно з іншими європейськими союзниками активної політики денуклеаризації та демілітаризації Європейського субконтиненту, зокрема сприяння процесу виведення за межі Європи тактичної ядерної зброї, зміцнення режиму ДЗЗСЄ та участі в європейській системі протиракетної оборони;
- продовження конструктивного партнерства та інтенсивного співробітництва з НАТО, у тому числі для подолання традиційних та нових викликів і загроз, а також досягнення Україною провідних стандартів обороноздатності.

При цьому Україна має докладати зусиль для подальшого зміцнення загальної атмосфери довіри як на глобальному, так і на регіональному рівнях, зокрема в межах ООН та ОБСЄ, у тому числі шляхом участі у миротворчих операціях.

Позаблокова політика має спиратися на ефективні та дієві дипломатію, органи сектору безпеки та оборони, систему надійних зовнішніх гарантій нашого державного суверенітету й територіальної цілісності. Сьогодні в Україні критично ослаблені як сектор безпеки та оборони держави в цілому, так і його окремі органи. Тривалий час Україна «споживала» свій безпековий ресурс за рахунок спадщини, що залишилася нашій країні після розпаду колишнього СРСР. Сьогодні цей ресурс майже вичерпаний. На тлі зростання викликів і посилення загроз національній безпеці зберігається неадекватність згаданих структур завданням захисту національних інтересів. Зокрема Збройні сили України (ЗСУ) лише обмежено готові до виконання завдань за призначенням. Їх стан, як і стан оборонної промисловості держави, характеризується глибокою депресією. озброєння та військова техніка морально та фізично застаріли, недостатньо фінансується проведення бойової підготовки. За роки незалежності Українська армія не отримала жодної системи озброєння, що мала б стратегічне значення для підвищення обороноздатності країни.

Бойовий потенціал Збройних сил, інших органів сектору безпеки та оборони підтримується на відносно прийнятному рівні за рахунок надмірної експлуатації людського чинника. Значне покращення технічної оснащеності армії, зростання інтенсивності й ефективності вишколу (польового, повітряного та морського) особового складу, що спрямовані на забезпечення повного виконання функціональних призначень Збройних сил, розглядаються лише як перспектива.

Серед першочергових завдань, що стоять сьогодні перед сектором безпеки та оборони – створення сучасної нормативно-правової бази, ефективне використання ресурсів і коштів виключно за призначенням, акцентоване використання ресурсів на підготовку військ і сил. Українська держава повинна опрацювати і розпочати здійснення докорінної реформи Збройних сил, формування їх нової моделі.

При цьому слід урахувати, що через 15–20 років, за прогнозами міжнародних експертів, докорінних трансформацій зазнають підходи, методи та засоби ведення збройної боротьби. Суттєво зміняться техніка та озброєння, засоби комунікації, оснащення військовослужбовців. Отже, необхідно вже нині розробити прогнозну модель сектору безпеки та оборони, зокрема Збройних сил України, до 2025 року, що мала б забезпечити захист суверенітету й територіальної цілісності держави, ефективні дії при вирішенні принаймні одного локального конфлікту по периметру кордонів України, а також на основі цих

оцінок скоригувати поетапну Програму реформування та розвитку сектору безпеки і оборони.

Ці проблеми детальніше розглядаються у Стратегії національної безпеки України, а також у тематичній доповіді, присвяченій проблемі вдосконалення законодавства з питань національної безпеки і оборони.

Специфіка безпекового середовища в Європі полягає в тому, що загроза виникнення тут повномасштабного воєнного конфлікту оцінюється як низька, натомість сукупний ефект від дії новітніх загроз може мати для субконтиненту руйнівні наслідки.

Європа уособлює наочний приклад безпекових трансформацій, спрямованих на створення ефективної системи протидії новітнім викликам і загрозам у фінансово-економічній, енергетичній, інформаційній та екологічній сферах. Разом із традиційними загрозами вони діють дедалі інтенсивніше, охоплюючи нові країни та регіони. Жодна з європейських країн не може самостійно гарантувати свою безпеку.

Сучасна система європейської безпеки має адекватно відповідати на нові виклики й не допустити виникнення «вакууму безпеки» на Європейському субконтиненті. Дотримання міжнародних зобов'язань: Статуту ООН, положень Гельсінського заключного акта, Хартії європейської безпеки та інших важливих міжнародних документів є головною передумовою здійснення безпекових трансформацій.

Сучасні виклики та загрози, негативні наслідки глобалізації вимагають об'єднання спільних зусиль країн світу для забезпечення регіональної та глобальної безпеки, активізації заходів щодо підвищення ролі ООН, а на Євразійському континенті – взаємодії наявних організацій, таких як ЄС, НАТО, ОБСЄ, ОДКБ, СНД, ШОС, ГУАМ, ОЧЕС та інших регіональних безпекових структур.

Позиція України за таких умов визначається її спроможністю бути самостійним суб'єктом у процесі трансформації європейської безпеки, для чого необхідно здійснити внутрішні реформи, побудувати сучасну систему державного управління з дотриманням принципів демократичних прав і свобод. У сучасних умовах слабкі держави становлять більшу загрозу для міжнародної безпеки, ніж потужні демократичні країни. Через це сучасний внесок України до європейської безпеки починається зі здійснення внутрішніх реформ.

Переосмислюючи місце держави у системі європейської безпеки згідно з проголошеною позаблоковою політикою та відповідно до сучасних умов і тенденцій міжнародного розвитку, Україна має бути націлена на подальше виконання ролі контрибутора миру та безпеки й активну участь у формуванні нової архітектури загальноєвропейської та глобальної безпеки.

Україна має розглядати власну безпеку у взаємозв'язку з безпековою ситуацією в регіоні та у світі в цілому. У цьому контексті підтримання партнерських відносин із країнами-сусідами, розвиток співробітництва зі світовими лідерами та регіональними і глобальними міжнародними організаціями є необхідними умовами для забезпечення національної безпеки України.

Першочергове значення мають питання контролю над звичайними озброєннями у Європі, розвитку заходів зміцнення довіри і безпеки. Україна є активним учасником переговорного процесу щодо відновлення та модернізації механізмів контролю за звичайними озброєннями на субконтиненті, приведення їх у відповідність до існуючих військово-політичних реалій. Це дає можливість

забезпечити врахування наших інтересів у виробленні оновлених підходів до режиму контролю над звичайними озброєннями в Європі.

Україна поступово долучається до багатостороннього діалогу щодо майбутнього загальноєвропейської безпеки, підтримуючи таку її модель, яка передбачає збільшення ролі ЄС у безпекових питаннях, підвищення ефективності євроатлантичних безпекових інституцій, пошук нових дієвих форматів партнерських відносин цих організацій із РФ. Головування України в Комітеті міністрів Ради Європи (травень-листопад 2011 р.) і в ОБСЄ (2013 р.) надає країні шанс використати ці можливості для активізації міжнародного співробітництва та створення більш міцної та стабільної архітектури безпеки в регіоні.

Сьогодні процес формування такої архітектури прискорюється через загальне потепління безпекової атмосфери в Європі. Йдеться про триваюче «перезавантаження» відносин між США та РФ, зміцнення співробітництва між РФ і НАТО. Важливе місце у цьому контексті посідають досягнуті на Лісабонському саміті НАТО 2010 р. домовленості про стратегічне партнерство між сторонами, спільне бачення сучасних викликів і загроз, а також плани формування загальноєвропейської системи протиракетної оборони.

Наша держава уважно спостерігає за розвитком переговорів щодо створення нової системи протиракетної оборони в Європі. При цьому Україна виходить з того, що нова система має слугувати посиленню безпеки всіх країн регіону, і зацікавлена брати активну участь у цьому процесі.

Загалом на континенті складається ситуація, що сприяє появі таких масштабних безпекових проєктів, як створення спільної системи ПРО за участю Росії та НАТО. Зі свого боку РФ пропонує почати розгляд перспектив започаткування безвізового режиму та створення спільного економічного простору між низкою пострадянських країн та ЄС. І хоча на сучасному етапі йдеться скоріше про попередню політичну оцінку таких планів, ніж про їх переведення у практичну площину, загалом це позитивна тенденція, що в короткостроковій перспективі створює навколо України сприятливе безпекове середовище та відкриває нові можливості для економічної взаємодії в якості моста між Сходом і Заходом.

Водночас поступ трансформацій європейської безпеки стримується через різні концептуальні підходи РФ і Альянсу щодо змісту й темпів необхідних перетворень. Якщо країни ЄС і НАТО схиляються до розбудови та поліпшення вже наявної у Європі системи безпеки, акцентуючи на підвищенні рівня їх взаємодії, збереженні принципу взаємної доповнюваності, на ширшому залученні європейських країн, що не є членами НАТО і ЄС, до вирішення безпекових питань на засадах партнерства, то РФ зі свого боку наполягає на необхідності радикальнішої реконструкції системи європейської безпеки на принципово інших засадах.

Російська ініціатива щодо Договору про європейську безпеку може стати важливим майданчиком для пошуку компромісу щодо засад майбутньої архітектури загальноєвропейської безпеки. Особливу роль у цих зусиллях мають відігравати європейські країни, які подібно Україні не є членами НАТО або ЄС і не належать до ОДКБ, а отже, не мають ефективних механізмів впливу на прийняття рішень у сфері європейської безпеки.

Наріжним каменем політики національної безпеки України була і залишається співпраця з Європейським Союзом у рамках Спільної політики безпеки та оборони (СПБО), що після введення в дію Лісабонської угоди суттєво розширила свої завдання та набула нової якості. Україна зарекомендувала себе надійним партнером ЄС. Важливим аспектом інтеграції нашої держави до Єв-

ропейського Союзу й участі у заходах з реалізації СПБО є приєднання України до операцій ЄС із урегулювання криз, долучення до формування бойових тактичних груп ЄС, участь у заходах, спрямованих на боротьбу з піратством (операція «Атланта»).

Врегулювання «заморожених» конфліктів на європейському просторі є основним питанням у контексті забезпечення миру, стабільності й безпеки в регіоні. Діяльність України як однієї з країн-гарантів у процесі придністровського врегулювання спрямована на пошук взаємоприйнятних рішень проблем, існуючих між обома берегами Дністра. Незмінною залишається позиція нашої держави щодо врегулювання заморожених конфліктів довкола Нагірного Карабаху, Абхазії та Південної Осетії виключно мирним шляхом на основі норм і принципів міжнародного права.

Така взаємодія має достатнє правове й інституційне оформлення та дозволяє виступати контрибутором в операціях ЄС з урегулювання криз. Орієнтиром збільшення внеску має стати забезпечення європейської безпеки та посилення співпраці з ЄС у воєнно-політичній сфері, зокрема через створення формату участі міністра оборони України у роботі Комітету міністрів оборони країн ЄС. Інтеграція України в ЄС у стратегічній перспективі сприятиме підвищенню рівня безпеки держави.

Поряд з цим визначальним напрямом української безпекової політики залишаються відносини з нашим найбільшим сусідом – Російською Федерацією. Необхідно вже найближчим часом відпрацювати нові ефективні формати співробітництва з нею, зокрема у сфері безпеки. Україна розвиває відносини з Російською Федерацією, виходячи з визнання світом її вагомості ролі та значення у системі міжнародних відносин.

Спільним стратегічним інтересом для України, ЄС та РФ є енергетична безпека. Виходячи з необхідності пошуку балансу економічних інтересів усіх сторін, Україні слід запропонувати форми розширення співробітництва з Росією та ЄС, що передбачають залучення європейських і російських капіталів до модернізації та розвитку української газотранспортної мережі.

Україна як потужний транзитер енергоресурсів має всі підстави для закріплення своїх прав у оновленій Енергетичній Хартії. Водночас для того, щоб зберегти важливу роль транзитера та уникнути можливих негативних економічних наслідків, що можуть мати місце через реалізацію намірів ЄС і Росії будувати газопроводи в обхід України, необхідно реформувати енергетичний сектор, зокрема підвищити його прозорість. Тільки практичними кроками, а не деклараціями, можна забезпечити стійкі позиції та утвердити надійність і передбачуваність держави.

Уже підписаний протокол вступу України до Європейського енергетичного співтовариства є важливим кроком на шляху інтеграції до енергетичного ринку ЄС. Роль України у забезпеченні енергетичної безпеки в Європі підсилює її вагу як контрибутора безпеки на Європейському субконтиненті.

Виходячи із взаємопов'язаності безпекових процесів на Євразійському континенті, значна увага приділяється безпековій ситуації на території Центральної та Південної Азії. Україна має намагатися підтримувати зусилля країн цього регіону в зазначеній сфері. Прикладом цього є участь на найвищому рівні у саміті Ради з питань взаємодії і захисту довіри в Азії (7-8 червня 2010 р., м. Стамбул), що продемонструвала нашу підтримку розвитку регіональних і трансконтинентальних безпекових процесів, співробітництва у сфері нових

викликів та загроз, включаючи тероризм, екстремізм, поширення зброї масового ураження, наркоторгівлю, нелегальну міграцію, транснаціональну організовану злочинність.

Україна була і залишається контрибутором миру та стабільності й у глобальному вимірі. Останнім часом значно поживилася участь України в миротворчій діяльності ООН. Прикладами цього стало тимчасове залучення українського авіаційного підрозділу зі складу Місії ООН у Ліберії до забезпечення безпеки виборів у Кот д'Івуарі силами операції ООН у цій країні; в активному процесі перебуває внутрішньодержавний розгляд питання направлення вертолітного загону ЗСУ до складу Місії ООН зі стабілізації у Демократичній Республіці Конго, а також поліцейського контингенту МВС України – до Місії ООН зі стабілізації у Гаїті. Українські миротворці беруть участь в операції «Алтеа» в Боснії та Герцеговині.

Триває робота з узгодження можливих форм залучення сил і засобів Збройних сил України до майбутніх бойових тактичних груп ЄС, що заступають на чергування у першому та другому півріччі 2012 року, та перспективної групи, що формуватиметься країнами Вишеградської четвірки.

Україна бере участь в усіх основних поточних миротворчих місіях під проводом НАТО – у Міжнародних силах безпеки в Косово, Тренувальній місії НАТО в Іраку, Міжнародних силах сприяння безпеці в Афганістані у складі Групи з реконструкції афганської провінції Гор.

За ініціативи нашої держави проведено неформальне пленарне засідання ГА ООН із проблематики міжнародного морського піратства (травень 2010 р.) Україна брала активну участь в обговоренні проблематики боротьби з піратством на 65-й сесії ГА ООН у межах п. 76 «Світовий океан та морське право» порядку денного сесії, стала співавтором резолюції ГА та резолюції РБ ООН із цього питання.

Таким чином, для України важливими елементами власної та регіональної (європейської) безпеки є:

- неподільність безпеки, взаємозалежність глобальних і регіональних процесів;
- підвищення ефективності міжнародних і регіональних організацій з урегулювання криз і збройних конфліктів (ООН, ОБСЄ);
- спроможність країн регіону об'єднати зусилля для реагування та нейтралізації нових викликів і загроз;
- підтримання партнерських відносин із країнами-сусідами, розвиток співробітництва зі світовими лідерами та регіональними і глобальними міжнародними організаціями;
- контроль над звичайними озброєннями в Європі, розвиток заходів зміцнення довіри та безпеки;
- інтеграція до Євросоюзу, участь у заходах із реалізації Спільної європейської політики безпеки і оборони;
- участь у процесі створення нової системи протиракетної оборони в Європі за умов, що нова система слугуватиме посиленню безпеки всіх країн регіону;
- врегулювання «заморожених» конфліктів виключно мирним шляхом на основі норм і принципів міжнародного права;
- підтримка стабільності та безпеки в Центральній та Південній Азії;
- продовження миротворчої діяльності під егідою ООН, участь в операціях ЄС та НАТО.

4.3. ЄВРОПЕЙСЬКА ІНТЕГРАЦІЯ УКРАЇНИ ТА ЇЇ ВЗАЄМИНИ З ОСНОВНИМИ ЄВРОПЕЙСЬКИМИ ПАРТНЕРАМИ

Фундаментальною складовою зовнішньої політики України залишається стратегія європейської інтеграції. Курс на набуття повноправного членства в ЄС є пріоритетним як для внутрішнього розвитку України, так і в її зовнішніх відносинах і був у 2010 році закріплений Законом

України «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики». Усі завдання внутрішньої та зовнішньої політики залишаються підпорядкованими досягненню умов і критеріїв членства в ЄС, у тому числі забезпеченню стабільності установ, що гарантують демократію, верховенство права, дотримання прав людини та захист прав меншин і створення дієвої ринкової економіки.

Інтеграція в європейський політичний, економічний, правовий та гуманітарний простір є орієнтиром для проведення системних реформ для модернізації країни. Послідовне та ефективне використання механізмів співробітництва з ЄС має стати базисом стійкого економічного розвитку нашої держави, основою стратегії реформування всіх основних сфер суспільства та запровадження європейських стандартів з метою підвищення якості життя населення України.

У 2010 році було визначено пріоритетні напрями державної політики у сфері європейської інтеграції. Цей процес продовжуватиметься і має завершитися прийняттям оновленої Стратегії європейської інтеграції України. Державні ресурси мають концентруватися на вирішенні першочергових завдань, для кожного з яких буде розроблено план реалізації, що забезпечить досягнення поставленої мети.

Водночас процес розширення ЄС, учасником якого прагне бути Україна, дійшов до поворотного моменту, за яким – вироблення нових, більш прагматичних підходів при збереженні базової ідеології цього процесу. Зростання ізоляціоністських настроїв у низці країн Європейського Союзу, результатом чого став прихід до влади правоцентристських партій у низці провідних країн спільноти, створює неоднозначне політичне тло для нових хвиль розширення.

За таких умов Україна робить наголос на тому, що її інтеграція в ЄС відповідає інтересам не лише українського, а й загальноєвропейського розвитку. Її прагнення до набуття членства в ЄС є переконливим аргументом на користь подолання і досі наявних ліній поділу на субконтиненті, об'єднання його економічних, природних і людських ресурсів у конкурентному економічному середовищі сучасності.

Відтак національна політика європейської інтеграції має базуватися, з одного боку, на підтвердженні відданості таким європейським цінностям, як демократія, права людини та свобода слова, а з іншого – на прагматичній, поетапній реалізації «домашніх завдань», насамперед в економічній сфері.

Триває переговорний процес щодо Угоди про асоціацію – правового інструменту підготовки України до членства в ЄС, що встановить політичну асоціацію між Україною та ЄС і створить умови для повномасштабної адаптації законодавства України до законодавства ЄС та економічної інтеграції України у спосіб входження до спільного ринку Євросоюзу.

У контексті підготовки до членства України в ЄС пріоритетне значення мають:

- поступове зближення на основі спільних цінностей і тісних привілейованих зв'язків та поглибленої участі України в політиках, програмах та агенціях ЄС;

- забезпечення вільного переміщення товарів, послуг, капіталів та робочої сили у спосіб створення поглибленої та всеохоплюючої зони вільної торгівлі;
- забезпечення свободи пересування громадян України та громадян держав-членів ЄС у спосіб поступового запровадження безвізового режиму поїздок.

Українська сторона вже досягла суттєвого прогресу на шляху укладання Угоди про асоціацію. Тексти більшості розділів документа погоджено на експертному рівні. Водночас принципово важливим залишається не стільки укладання Угоди у максимально короткий термін, скільки її якісне наповнення та обстоювання національних інтересів України під час переговорного процесу. Наразі Україна та ЄС зафіксували спірні положення майбутньої Угоди, більшості з яких притаманний передусім технічний характер. Є також питання, що вимагатимуть окремих політичних домовленостей та пошуку взаємоприйняттого компромісу.

Йдеться передусім про тарифні обмеження на товари сільського господарства. Виходячи із фактичної неможливості забезпечити повну лібералізацію торгівлі цими товарами, Україні вкрай важливо не лише домогтися від ЄС тарифних преференцій для покращення умов доступу товарів, що традиційно експортуються до Європейського Союзу (передусім зернових культур), а й заохотити європейських партнерів до здійснення інвестицій у її сільське господарство (передусім продукцію тваринного походження) з подальшою гарантованою перспективою доступу зазначеної продукції на ринки ЄС.

Серед інших положень ЗВТ, які ще потребують узгодження, слід виділити питання інструментів торговельного захисту, насамперед антидемпінгової політики, торговельні аспекти енергетики, захисту географічних зазначень, впливу на торгівлю соціальної та екологічної політики й інших елементів сталого розвитку.

Зрештою в довгостроковій перспективі Угода про асоціацію, зокрема її торговельна частина, що передбачає широкомасштабну адаптацію законодавства України до законодавства ЄС, має стати запорукою не лише для подальшого відкриття ринків, а й для утвердження в Україні стабільного та привабливого бізнес-середовища.

Уже нині перед Україною стоїть завдання напрацювання конкретних механізмів імплементації майбутньої Угоди та створення необхідного нормативно-правового забезпечення її виконання.

Один із таких механізмів уже створено. Йдеться про Порядок денний асоціації, мета якого – підготувати країну до набуття чинності Угоди про асоціацію між Україною та ЄС. Наразі існує проблема оптимальної реалізації даного інструменту. Більшість пріоритетів 2010 року перебувають лише на стадії виконання. Важливим кроком у реалізації Порядку денного асоціації стало затвердження у травні 2010 р. Кабінетом Міністрів «Плану першочергових заходів щодо інтеграції України до Європейського Союзу на 2010 рік». Низькі показники виконання даного Плану заходів є неприпустимими і потребують відповідного реагування Кабінету Міністрів та Верховної Ради України.

У 2010 році Україна та ЄС зробили якісний крок уперед у сфері структурованого візового діалогу. Під час саміту Україна – ЄС було оголошено про надання Україні Плану дій з лібералізації візового режиму. 2011 рік стане вирішальним у виконанні Україною технічних критеріїв, що визначаються цим документом, оскільки безвізовий режим спирається на певні критерії та вимоги, які водночас сприяють і модернізації суспільства.

Імплементація відповідного документа в країнах Західних Балкан уже довела свою ефективність. В Україні в межах імплементації Плану дій мають здійснюватися національні програми реформ у сферах безпеки документів,

міграції, охорони громадського порядку, зовнішніх відносин. Подальший прогрес у візовому діалозі з ЄС залежатиме від оперативності реалізації Україною технічних завдань, передбачених Планом.

Передумовою успіху євроінтеграційної політики є входження України в європейський соціокультурний та науково-освітній простори. Сьогодні слід оновити базові концепції розвитку в освітній та інформаційній сферах, прискорити вирішення нагальних освітянських питань, зокрема щодо недостатньої конвергенції наукових досліджень і вищої освіти, невідповідності і наявної мережі вищих навчальних закладів європейським вимогам. Наша держава не повною мірою використовує можливості, що надаються ЄС у даній сфері. Необхідним є прискорення процесу приєднання України до програм ЄС щодо посилення інноваційно-дослідницького потенціалу. Це дозволить провести структурні реформи в науковій сфері та значно підвищити залучення українських науково-дослідних установ до європейських наукових досліджень.

Одним із важливих інструментів зближення України та ЄС є програма ЄС «Східне партнерство». Хоча співпраця у межах цієї програми формально і не є перехідним етапом до членства в ЄС, вона відкриває широкі можливості для секторальної економічної інтеграції та наближення до законодавства ЄС. Особливий інтерес для України становлять такі елементи «Східного партнерства»:

- програма Всеохоплюючої інституційної розбудови;
- сприяння регіональному розвитку на основі політики регіонального вирівнювання Європейського Союзу;
- створення інтегрованої системи управління кордонами згідно зі стандартами ЄС ;
- поглиблення інтеграції у сфері енергетичної безпеки.

Активний переговорний процес щодо Угоди про асоціацію має доповнюватися діалогом із низкою стратегічно важливих для України держав-членів ЄС для пошуку можливих компромісних варіантів вирішення основних питань переговорного процесу. Найважливішими з-поміж цих країн є Німеччина, Франція, Велика Британія.

Німеччина є одним із провідних членів ЄС та його найбільшим донором (внесок ФРН у загальний бюджет ЄС складає 20 %, тобто 21181,9 млрд євро зі 108289,3 у 2011 р.), а її стабілізуюча роль суттєво зростає в умовах кризи еврозони. Слід також урахувати, що з 2010 р. активно розпочався процес формування нового бюджету ЄС 2014–2020 рр., складовою якого є визначення видатків на подальше розширення ЄС і на розвиток Європейської політики сусідства, а також ключову роль ФРН у цьому процесі.

Сьогодні між Україною та Німеччиною налагоджено досить потужне політичне та економічне співробітництво, яке наразі не використовує більшості свого потенціалу і потребує нового імпульсу. Суттєвим успіхом у цьому напрямі став візит до Німеччини Президента України В. Януковича у серпні 2010 року, під час якого, зокрема, активно обговорювалися проекти у сфері паливно-енергетичного комплексу, в тому числі із залученням Росії. Цей напрям був і залишається магістральним у двосторонніх відносинах.

У безпековій сфері Україна має використати позитивний потенціал співробітництва з Німеччиною у процесі врегулювання Придністровського конфлікту.

Значення відносин України із Французькою Республікою важко переоцінити. Надійною основою для їх розвитку є спільне бачення обома країнами необхідності зростання ролі ЄС у військовій та безпековій сферах. Необхідно

також забезпечити подальше посилення економічної співпраці та залучення французьких інвестицій у фінансову сферу, сільське господарство, паливно-енергетичний комплекс. Цьому мають сприяти радикальні економічні реформи, спрямовані на поліпшення інвестиційного клімату в Україні. Відчутним поштовхом для розвитку всього комплексу питань двосторонніх відносин став візит Президента України В. Януковича до Парижа у жовтні 2010 року, під час якого була досягнута низка важливих домовленостей, зокрема підписано Дорожню карту українсько-французьких відносин на 2011-2012 роки.

Важливим партнером України в Європейському Союзі залишається Велика Британія. Сполучене Королівство підтримує поглиблення відносин між Україною та ЄС. Корективи, внесені у зовнішню політику нинішнім британським урядом, сприятимуть збільшенню британської присутності в регіоні Центральної та Східної Європи. Відповідно Україна може отримати нові можливості розвитку відносин зі Сполученим Королівством. Розвиток тісних партнерських відносин із цією країною як на двосторонньому, так і багатосторонньому рівнях сприятиме підвищенню рівня безпеки нашої держави.

Загалом Україні необхідно спрямувати зусилля на розроблення комплексних стратегій подальшої співпраці зі згаданими державами. Особливу увагу у цьому контексті слід приділити активізації та посиленню політичного та безпекового діалогу, подальшому розвитку та оптимізації торгово-економічного та інвестиційного співробітництва, співпраці в енергетичній сфері. Водночас європейські партнери очікують від України чіткого бачення шляхів модернізації держави та економічної інтеграції з ЄС, а головне – конкретних цілеспрямованих кроків у цьому напрямі.

4.4. ПРИОРИТЕТИ СТРАТЕГІЧНОГО ПАРТНЕРСТВА З РОСІЙСЬКОЮ ФЕДЕРАЦІЄЮ ТА США

Російська Федерація є одним із глобальних світових гравців, найбільш зацікавлених у розвитку динамічного діалогу з Україною. При цьому реалізація порядку денного сучасної української зовнішньої політики, а також потреби

забезпечення її національної безпеки роблять такий діалог стратегічно важливим для нашої держави.

Росія посідає перше місце за обсягами зовнішньої торгівлі з Україною та четверте за розміром прямих іноземних інвестицій. Розвиток прагматичних і дружніх відносин з РФ відіграє важливу роль у розширенні кооперативних зв'язків на рівні стратегічних галузей української економіки, у відновленні економічної взаємодії на пострадянському просторі та є невід'ємним елементом політики нашої держави на шляху європейської інтеграції.

У 2010 році в українсько-російських відносинах відбулися суттєві позитивні зрушення. Насамперед вдалося зняти напруження, характерне для попередніх років, і розпочати конструктивний діалог із вирішення проблемних питань двосторонніх відносин. У цьому контексті вельми важливими є Харківські угоди квітня 2010 року, що продовжили термін базування підрозділів Чорноморського флоту Російської Федерації на території України до 2042 року і відповідно зменшили ціну на природний газ для України упродовж наступних 10 років (на 100 дол. США за контрактної ціни газу понад 330 дол. / 1 тис. м, або ж на 30 %, якщо ціна буде нижчою за 330 дол. США).

У зв'язку з цим доцільно провести ревізію проблемних питань, пов'язаних із перебуванням ЧФ РФ в Україні, вжити заходів для вдосконалення відповід-

ної договірно-правової бази, розширити участь російської сторони у соціально-економічному розвитку м. Севастополь та інших місць дислокації ЧФ РФ.

Для України нормалізація відносин з РФ стала невід'ємною складовою її європейського вибору. Динамічний розвиток українсько-російського партнерства є необхідною передумовою для формування стабільного економічного та безпекового середовища в Європі.

Наочним підтвердженням цього стало підписання під час травневого (2010 р.) офіційного візиту до Києва Президента Росії Д. Медведєва спільних заяв з питань європейської безпеки, безпеки у Чорноморському регіоні та щодо придністровського врегулювання. Україна й Російська Федерація підтвердили спільне бачення необхідності побудови єдиного простору миру та стабільності для всіх без винятку держав Євро-Атлантики, заснованого на принципах неподільності безпеки, взаємної довіри, транспарентності та передбачуваності.

Протягом 2010 року виконано важливу частину двостороннього порядку денного: російське та українське керівництво чітко визначили та приступили до розв'язання складних питань українсько-російських відносин, їх нормалізації та виведення на рівень, необхідний для цивілізованого співробітництва двох сусідніх держав.

Відновлення повноцінного багаторівневого діалогу стало визначальним кроком на шляху до поетапного формування нової формули стратегічного партнерства України та Росії. Свідченням серйозності намірів обох сторін і закономірним результатом спільної роботи стане підписання Декларації про зміст українсько-російського стратегічного партнерства.

Відновлення ефективної діяльності Українсько-Російської міждержавної комісії на рівні глав держав наповнило переговорний процес практичним змістом. Протягом численних зустрічей 2010 року, у тому числі й на найвищому рівні, було порушено низку питань і досягнуто справді значущих домовленостей щодо конструктивної співпраці в усіх сферах. Зокрема розпочато процес демаркації українсько-російського державного кордону та спрощено процедуру його перетину громадянами обох держав.

На порядку денному – завершення делімітації Керченської протоки. Україні й надалі необхідно обстоювати свою, базовану на міжнародному праві, позицію щодо визнання лінії кордону в протоці відповідно до лінії адміністративного кордону часів СРСР.

Важливим залишається питання створення комфортних умов для громадян України та РФ під час перетинання ними українсько-російського державного кордону через запровадження спільного контролю, зменшення часу перевірки документів на кордоні, синхронізацію в облаштуванні пунктів пропуску, подальшу лібералізацію режиму перетину кордону мешканцями прикордонних областей сторін.

Поруч із тісною співпрацею у політичній сфері завданнями стратегічного партнерства України з Російською Федерацією є забезпечення безперервних і гарантованих обсягів поставок російських енергоносіїв українською газотранспортною системою до країн Європи; оптимізація умов газових і нафтових контрактів, укладених із російською стороною; нарощування обсягів взаємної торгівлі товарами та послугами, усунення бар'єрів, що стримують експорт української продукції на російський ринок.

Модернізація економік України та Росії, проголошена основним чинником внутрішньополітичного розвитку обох держав, стала лейтмотивом оновлен-

ня всього комплексу двосторонніх відносин. Сторони визначили, що одним із найнагальніших завдань має стати подальше поглиблення інтеграційної взаємодії України та РФ у літако- та суднобудуванні, ядерній енергетиці, ракетно-космічній та інших високотехнологічних і наукоємних галузях на основі чіткого дотримання національних інтересів сторін.

Особлива увага приділяється реалізації масштабних інфраструктурних і промислових проектів, у тому числі таких, як будівництво сучасних автомагістралей Москва – Харків – Сімферополь та Одеса – Санкт-Петербург, запровадження високошвидкісного пасажирського сполучення між Києвом і Москвою, будівництво в Україні заводу з виробництва ядерного палива та інших.

Досягнуто домовленості щодо збільшення обсягів транзиту нафти і газу, оптимізації умов газових контрактів, поглиблення співробітництва у сферах електроенергетики, енергозбереження, участі України у діяльності Міжнародного центру зі збагачення урану тощо. Підписано низку двосторонніх документів щодо співробітництва у сфері транспорту, суднобудування, газовидобутку, виробництва ядерного палива, інтеграції авіабудівельних комплексів, взаємодії регіонів. Загалом у 2010 р. російські інвестиції в Україну склали близько 3 млрд дол., а товарообіг між Україною та РФ порівняно з 2009 р. зріс утричі, склавши близько 40 млрд дол.

Невід’ємною складовою процесу нормалізації та подальшого успішного розвитку двосторонніх відносин є міжрегіональне та прикордонне співробітництво, що відображено у відповідній Міждержавній програмі. Розширення двостороннього діалогу на регіональному рівні сприяє поглибленню співробітництва, наповнює конкретним змістом досягнуті на міждержавному рівні домовленості та зближує Україну й Росію у процесі досягнення взаємовигідних економічних і соціальних цілей.

Позитивною ознакою часу є активізація діяльності Українсько-Російського міжрегіонального економічного форуму, який не лише дозволяє обговорювати питання розвитку українсько-російських зв’язків, а також є стартовим майданчиком для великих інфраструктурних проектів, зокрема будівництва об’єктів транспортної, спортивної, туристичної інфраструктури. Важливість цих завдань зростає у контексті підготовки до чемпіонату Європи з футболу 2012 року в Україні, зимових Олімпійських ігор 2014 року в Сочі та чемпіонату світу з футболу 2018 року в Росії.

У 2011 р. в Україні планується проведення другого Українсько-Російського міжрегіонального економічного форуму, засідання постійно діючої наради керівників регіонів України та РФ «Співдружність регіонів», а в Росії – зустрічі міністрів закордонних справ України та РФ із главами прикордонних регіонів. Ці заходи мають дати новий поштовх реалізації Програми міжрегіонального та прикордонного співробітництва України та РФ на 2011–2016 рр. Перспективними у цьому контексті є реалізація проекту Ради регіонів та продовження програми створення єврорегіонів на прикордонних територіях.

Завданням на найближчу перспективу є максимальне використання досягнутих у 2010 р. здобутків українсько-російського співробітництва, формування довгострокових програм співробітництва як міцного фундаменту двосторонніх взаємин. Насамперед ідеться про Програму економічного співробітництва до 2020 р., що має закласти надійну основу для планомірного, прогнозованого розвитку відносин між Україною та Російською Федерацією.

Забезпечення стабільного розвитку двосторонніх відносин вимагає деполітизації гуманітарної сфери співробітництва, відмови від використання чутливих питань національно-культурної сфери у політичних цілях. Слід всіляко сприяти розширенню контактів між творчими та інтелектуальними

елітами наших країн, цивілізований діалог між якими став би надійною основою для конструктивного співробітництва у вирішенні міждержавних гуманітарних питань.

Створення умов для якісного забезпечення культурних потреб українців у Росії та росіян в Україні, вироблення взаємоузгоджених і конструктивних підходів до розгляду спірних питань культурно-історичного характеру, співробітництво у сфері науки та освіти через розвиток спільних проєктів, культурний обмін, поглиблення взаємодії на рівні громадських організацій складуть необхідне підґрунтя для розвитку справді добросусідських відносин.

Необхідно створити сприятливі умови для безперешкодного функціонування українських громадських організацій в РФ і російських в Україні на основі безумовного дотримання національного законодавства. Україна має докласти зусиль для задоволення національно-культурних потреб українців Росії. Це стане запорукою активної підтримки громадськістю спільних політичних, економічних і гуманітарних проєктів, гарантуючи успішність їх реалізації.

Розвиток стратегічного партнерства України з РФ не може відбуватися за рахунок стратегічних відносин з ЄС та США, вибудованих за попередні роки.

Одним з ключових пріоритетів зовнішньої політики України залишаються її відносини зі Сполученими Штатами Америки. Слід зазначити, що розвиток українсько-американських стратегічних відносин останніми роками не був належним чином підкріплений відповідною динамікою у торговельно-економічній, а також у сфері інновацій та інвестицій, культурних обмінів, співпраці в освіті та науці.

У дусі Хартії про стратегічне партнерство відносини Україна – США базуються на спільному прагненні двох країн до зміцнення європейської безпеки, розвитку економічно-інвестиційного співробітництва, науково-технічного обміну та активних двосторонніх зв'язків на суспільному рівні. Як впливова регіональна країна Україна об'єднує свої зусилля зі Сполученими Штатами, щоб спільно долати спадщину «холодної війни», перетворити Європу на осередок миру, стабільності та взаєморозуміння, без розподільчих ліній.

Спираючись на Будапештський меморандум 1994 р., Україна розглядає Сполучені Штати як одного з гарантів своєї національної безпеки. Вона надає пріоритетного значення політичному діалогу в безпековій сфері, військово-політичному, військово-технічному співробітництву, взаємодії у боротьбі з міжнародним тероризмом і врегулюванні конфліктів. У пріоритетному порядку забезпечуються програми українсько-американського співробітництва у сфері військової реформи в Україні, боротьби з корупцією та організованою злочинністю, протидії торгівлі людьми та розповсюдженню ВІЛ/СНІД.

Ставлячи за мету наповнити стратегічне партнерство реальним змістом, перетворити його на прагматичну, взаємовигідну, спрямовану у майбутнє співпрацю, Україна максимально використовує механізм Комісії зі стратегічного партнерства та Українсько-Американської ради з торгівлі та інвестицій. Одночасно мають вживатися заходи для створення міцного фундаменту двосторонніх відносин у вигляді розгалуженої мережі програм обміну та розвитку на рівні неурядових організацій, бізнесу, освіти, науки та міст-побратимів.

Базовою основою українсько-американських відносин залишаються розвиток української демократії, сприяння реформам і модернізації держави, створення умов для приходу американських інвестицій та технологій в економіку України, особливо під час світової фінансово-економічної кризи.

Подальша реалізація положень Хартії про стратегічне партнерство між Україною та США має бути зосереджена на таких питаннях:

- комплексне зміцнення «периметру безпеки» навколо України, сприяння з боку США безпековій та євроінтеграційній політиці України;
- збільшення можливостей забезпечення України стратегічно важливими ресурсами, необхідними для виконання цілей модернізації (інвестиціями, інноваційними технологіями тощо);
- сприяння з боку США зміцненню в Україні засад демократії та соціально-економічної стабільності задля сталого демократичного розвитку та соціальної консолідації українського суспільства;
- «економізація» та збалансування двосторонніх відносин;
- розширення підтримки України в міжнародних організаціях, у системі відносин між державами та їх союзами;
- розвиток енергетичного сектору України, диверсифікація поставок ядерного палива на її атомні електростанції;
- посилення співробітництва у сфері міжнародної ядерної безпеки, ядерної безпеки на українських АЕС, підтримання режиму ядерного нерозповсюдження, експортного контролю та спільної участі у глобальних ініціативах з енергетичної та ядерної безпеки, зокрема розвиток співпраці задля видобутку нетрадиційного газу.

Україна також сподівається на допомогу з боку США у підтримці програм боротьби з корупцією, у підготовці нової управлінської еліти, необхідної для реалізації цілей модернізації країни.

4.5. ЦЕНТРАЛЬНО-СХІДНА ЄВРОПА І ЧОРНОМОРСЬКО-КАСПІЙСЬКИЙ РЕГІОН – СФЕРА ОСОБЛИВИХ ІНТЕРЕСІВ УКРАЇНИ. ФОРМУВАННЯ НОВОЇ ЄВРАЗІЙСЬКОЇ ПОЛІТИКИ

За роки незалежності українська влада неодноразово наголошувала на потенціалі регіонального лідерства України, який проте так і не вдалося реалізувати повною мірою.

Саме тому розроблення нової комплексної зовнішньої регіональної політики України є нагальним завданням.

У цьому контексті мають бути переглянуті підходи до зовнішньої політики у Центральноєвропейському регіоні. Україна, будучи невід'ємною частиною цього регіону, поділяє культурно-історичну спадщину країн Центральної та Східної Європи, має спільне з ними бачення регіональних проблем і шляхів їх вирішення, а отже, зацікавлена у поглибленні регіональної кооперації та її подальшій інституціалізації.

Завданням державної політики має стати створення стимулів для контактів між Україною та центральноєвропейськими країнами у сфері освіти, а також для взаємодії між інститутами громадянського суспільства для створення спільного простору передачі освітніх та управлінських інновацій.

Пріоритетним напрямом залишатимуться випробувані часом відносини стратегічного партнерства між Україною та Польщею. Спільне проведення фінальної частини чемпіонату Європи з футболу у 2012 р. ще більше зближує наші країни та закладає надійне економічне підґрунтя для поступального розвитку двосторонніх відносин.

Польський досвід економічних перетворень, ефективність якого була підтверджена й під час світової фінансово-економічної кризи, є важливим для проведення українських реформ.

Сьогодні слід зосередитися на практичному виконанні програм стратегічного партнерства. Першим кроком на цьому шляху стало підписання 3 лютого 2011 р. під час державного візиту Президента України до Республіки Польщі Дорожньої карти двостороннього співробітництва на 2011-2012 рр., де викладено основні пріоритети. Серед них – взаємодія країн у процесі європейської інтеграції України, якій Польща надає послідовну підтримку; процес лібералізації візового режиму з ЄС; співпраця в енергетичній галузі, зокрема щодо розвитку енерготранспортних мереж; посилення гуманітарної складової, підготовка до Євро-2012.

Польща є найбільшим торговельним партнером України серед країн Центрально-Східної Європи та четвертим – серед країн світу. Водночас Україна – другий за обсягом торговий партнер Польщі серед держав СНД та один із головних отримувачів прямих польських інвестицій, загальний рівень яких в Україні сягає понад 900 млн дол. США.

Значущість двосторонніх відносин між Києвом і Варшавою підтверджується й економічними показниками, що відображається рівнем торговельного обороту, інвестиційного співробітництва та регіональних, транскордонних і міжлюдських контактів. Однак потенціал економічного співробітництва між Україною та Польщею далеко не вичерпаний. Значний інтерес для українського бізнесу має процес приватизації, що здійснюється в електроенергетичному, хімічному, фармацевтичному, транспортному, суднобудівному та фінансовому секторах польської економіки.

Україна високо цінує позитивний досвід співпраці з Чеською Республікою і надану нею підтримку європейській інтеграції України. Саме під час головування Чехії в ЄС було проведено установчий саміт ініціативи ЄС «Східне партнерство». Чеська Республіка є для України одним із найбільших торговельних партнерів у Європі. Важливою складовою українсько-чеського економічного співробітництва є реалізація спільних проєктів в енергетиці, транспортному машинобудуванні.

У 2010 р. відбулося значне поживлення відносин

Довідково: за даними Державної служби статистики України, за січень-листопад 2010 р. обсяги зовнішньої торгівлі товарами України з Республікою Польща зросли на 35,1 % порівняно з аналогічним періодом 2009 р. і склали 4 122,8 млн дол. США.

Обсяг українського експорту до РП за січень-листопад 2010 р. становив 1601,1 млн дол. США та порівняно з показником аналогічного періоду 2009 р. збільшився на 47,5 %.

Обсяг польського імпорту до України за січень-листопад 2010 р. становив 2521,7 млн дол. США та порівняно з показником аналогічного періоду 2009 р. збільшився на 28,5 %.

Від'ємне для України сальдо торговельного балансу за звітний період склало 920,6 млн дол. США.

Довідково: за даними Державної служби статистики України, за січень-листопад 2010 р. обсяги зовнішньої торгівлі товарами України з Чехією склали 1224,6 млн дол. США.

Обсяг українського експорту до Чехії за січень-листопад 2010 р. становив 568,4 млн дол. США та порівняно з показником аналогічного періоду 2009 р. збільшився на 88 %.

Обсяг чеського імпорту до України за січень-листопад 2010 р. становив 656,2 млн дол. США та порівняно з показником аналогічного періоду 2009 р. збільшився на 14 %.

Від'ємне для України сальдо торговельного балансу за звітний період склало 87,8 млн дол. США.

між Україною та Угорщиною. Проведено зустрічі на високому рівні між представниками українських та угорських урядових і парламентських кіл. Угорська сторона неодноразово підтверджувала наміри й надалі підтримувати європейську інтеграцію України та сприяти встановленню безвізового режиму між

Довідково: за даними Державної служби статистики України, за січень-листопад 2010 р. обсяги зовнішньої торгівлі товарами України з Угорщиною склали 1863,7 млн дол. США.

Обсяг українського експорту до Угорщини за січень-листопад 2010 р. становив 768,6 млн дол. США та порівняно з показником аналогічного періоду 2009 р. збільшився на 15 %.

Обсяг угорського імпорту до України за січень-листопад 2010 р. становить 1095,1 млн дол. США та порівняно з показником аналогічного періоду 2009 р. збільшився на 84 %.

Від'ємне для України сальдо торговельного балансу за звітний період становило 326,5 млн дол. США.

Двосторонні торговельно-економічні відносини між Україною та Угорщиною мали у 2010 р. позитивну динаміку – збільшено товарообіг на понад 40 %. За обсягами двостороннього товарообігу Угорська Республіка посідає 13-те місце серед країн-партнерів, з якими активно ведеться зовнішня торгівля товарами та послугами, а також 2-ге місце серед країн-партнерів Центральної та Східної Європи. Гуманітарні питання українсько-угорського співробітництва перебувають у фокусі уваги української влади, а відповідні рішення щодо них мають бути напрацьовані під час роботи українсько-угорської міжурядової комісії з питань освіти, науки, культури та національних меншин.

У 2010 р. активізувався двосторонній політичний діалог між Словаччою Республікою та Україною. Пріоритетами співпраці залишаються питання енергетики, транскордонного співробітництва, лібералізації візового режиму

Довідково: протягом 2010 р. відбувалося відновлення економік України та Словаччій Республіки після світової фінансової та економічної кризи, що супроводжувалося порівняно з 2009 р. суттєвим зростанням обсягів зовнішньоторговельного двостороннього товарообігу між країнами.

За даними Державної служби статистики України, зовнішньоторговельний обіг товарами між Україною та СР за 10 місяців 2010 р. збільшився порівняно з відповідним періодом 2009 р. на 34,2 % і склав 784,128 млн дол. США.

Обсяги експорту українських товарів до Словаччини збільшилися на 28,0 % і склали 443,526 млн дол. США. Обсяги імпорту словацьких товарів в Україну зросли на 39,2% і склали 340,602 млн дол. США.

Позитивне для України сальдо двосторонньої торгівлі товарами склали 102,924 млн дол. США.

Україною та Євросоюзом, зокрема протягом свого головування в ЄС у 2011 р.

В економічній сфері пріоритетними напрямками українсько-угорської співпраці залишаються: видобуток, транспортування та збереження (у сховищах) енергоносіїв, зокрема нафти й газу; будівництво і модернізація атомних електростанцій, транспортування електроенергії; окремі галузі хімічної, фармацевтична та харчова промисловості.

з ЄС та підтримка Словаччиною євроінтеграційних прагнень України. Основну роль тут продовжує відігравати реалізація заходів, передбачених документом «Українсько-словацьке співробітництво з виконання Плану дій Україна – ЄС» від 17 березня 2006 р.

В енергетичній сфері співробітництвоміж Словаччиною та Україною визначається насамперед спільним інтересом транзитних держав у безпеці та надійності транзиту енергоресурсів.

Відносини з Румунією посідають особливе місце в

зовнішньополітичному порядку денному Української держави. Україна та Румунія мають спільний інтерес у регіональній стабільності, безпеці та стабільному економічному розвитку Чорноморського регіону. Водночас предметом уваги з боку України й надалі залишається забезпечення прав національних меншин.

Українська сторона розглядає наявність румунської національної меншини на власній території та української національної меншини на території Румунії як один із чинників зближення двох держав і зміцнення взаємодовіри між ними. Україна прагне спільними зусиллями налагодити ефективну співпрацю з усього спектра українсько-румунських відносин та вивести їх на рівень справжнього партнерства та добросусідства.

Порядок денний двосторонніх відносин України з країнами Центрально-Східної та Південно-Східної Європи потребує організації громадського діалогу для обговорення потенційних проблемних питань. Зокрема йдеться про: 1) статус «закордонного громадянина» та подвійне громадянство; 2) здобуття освіти мовою етнічних меншин, розвиток національної культури та етнічних структур громадянського суспільства; 3) трудову та нелегальну міграцію зі Сходу через західний кордон України.

У відносинах з європейськими сусідами Україна має сконцентрувати увагу на таких напрямках:

- транзиті енергоносіїв, насамперед нафти і газу, а також залучення європейських партнерів до модернізації української газотранспортної системи;
- спорудженні транспортної інфраструктури, зокрема у межах створення міжнародних транспортних коридорів, розвиток транспортної та туристичної інфраструктури під час підготовки до Євро-2012 та Зимової олімпіади-2022;
- використанні ресурсів Чорного моря, транскордонних річок;
- спільному вирішенні питань екологічної безпеки та природоохоронної діяльності, насамперед у прикордонних регіонах;
- інтенсифікації взаємодії у сфері міграційної політики, транскордонного співробітництва та гуманітарних контактів;
- активізації діяльності єврорегіонів, реалізації дво- і багатосторонніх міжнародних проектів у сферах співробітництва органів місцевого самоврядування, освіти й культури, збереження природного середовища.

Важливим напрямом української зовнішньої політики залишається розвиток добросусідських і взаємовигідних відносин з Республікою Молдова. Україна завжди демонструвала принципову підтримку незалежності Молдови, яка вибрала для себе орієнтиром перспективу членства в ЄС.

Україна посідає перше за обсягом експорту в Молдову та третє місце (після РФ та Румунії) за обсягом товарообігу серед країн, що здійснюють зовнішньоторговельну діяльність із Республікою Молдова. У зовнішній торгівлі між на-

Довідково: за даними Державної служби статистики України, за січень-листопад 2010 р. обсяги зовнішньої торгівлі товарами України з Румунією склали 1199,6 млн дол. США.

Обсяг українського експорту до Румунії за січень-листопад 2010 р. становив 605,8 млн дол. США та порівняно з показником аналогічного періоду 2009 р. збільшився на 106 %.

Обсяг румунського імпорту до України за січень-листопад 2010 р. становить 593,8 млн дол. США та порівняно з показником аналогічного періоду 2009 р. збільшився на 36 %.

Позитивне для України сальдо торговельного балансу у звітному періоді склало 12,068 млн дол. США.

шими країнами існує позитивне торговельне сальдо на користь України у сумі 315,3 млн дол. США.

На жаль, тривала політична криза у країні заважала досягненню позитивних результатів у відносинах з Україною. Вибори до парламенту Республіки Молдова (28.11.2010 р.) дали надію на відновлення повноцінного співробітництва та вирішення усіх неврегульованих питань двосторонніх відносин. Однією з платформ взаємодії України та Молдови має стати європейська ініціатива «Східне партнерство», в межах якої передбачено виділення коштів на втілення спільних інвестиційних проектів.

Важливим пріоритетом зовнішньополітичної діяльності України є відновлення переговорного процесу щодо врегулювання Придністровського конфлікту, надання йому позитивної динаміки. Принципова позиція України полягає у продовженні переговорного процесу з придністровського врегулювання у форматі «5+2» за безумовного дотримання суверенітету і територіальної цілісності Молдови.

Відносини між Україною та Республікою Білорусь мають набути змісту активного партнерства. Доцільно вже найближчим часом визначити перелік взаємовигідних напрямів співробітництва в політичній та економічній сферах на основі національних інтересів обох країн і на його основі підготувати нову стратегічну угоду про економічне співробітництво на довгострокову перспективу (до 2020 року). Певні результати маємо вже зараз: 2010 рік позначився висхідною динамікою зростання товарообігу зі збільшенням обсягів понад 3,5 млрд дол. США, тобто удвічі більше порівняно з 2009 р.

Наріжним каменем розвитку українсько-білоруських відносин є спільна участь в енергетичних проектах. Зокрема успішно реалізується проект щодо транспортування через чорноморські порти України венесуельської нафти для переробки на білоруських нафтопереробних заводах, що актуалізує питання аверсного використання нафтогону «Одеса – Броди» (підписано угоду між «Укртранснафтою» та Білоруською нафтовою компанією про транспортування 4 млн т легкої нафти на рік до 2013 р.)

Україна вважає «технічним непорозумінням» той факт, що досі не відбувся обмін ратифікаційними грамотами про завершення Республікою Білорусь усіх необхідних процедур з ратифікації та підписання Договору про державний кордон (травень 2010 року).

Важливі інтереси України зосереджені у Чорноморсько-Каспійському регіоні. Йдеться, зокрема, про зацікавленість у поглибленні традиційних економічних, політичних і гуманітарних зв'язків з країнами регіону, забезпеченні регіональної безпеки, розширенні доступу до його енергетичних ресурсів, розвитку транспортної інфраструктури.

При цьому вже нині реалізується або перебуває на стадії опрацювання низка конкретних проектів. Зокрема, йдеться про енергетичні та транспортні проекти в межах регіональних організацій, насамперед Організації Чорноморського економічного співробітництва (ОЧЕС) за участі ЄС і його країн-членів. Важливими програмами є реалізація проекту Євро-Азійського нафтотранспортного коридору (ЄАНТК), формування чорноморського енерготранзитного коридору, основою якого можуть стати нафтотранспортний (Баку – Супса (Батумі) – Одеса – Броди – Плоцьк – Гданськ (ЄАНТК «Одеса – Броди»)) та газотранспортний (Баку – Супса – Феодосія – Одеса) маршрути.

Важливим для України проектом у межах ОЧЕС є розвиток транзитно-транспортної сфери, у т. ч. побудова кільцевої автомагістралі навколо Чорного моря. У межах транзитної співпраці вагомими для України є й інші проекти ре-

гіону, а саме: поромні перевезення Керч – Поті, підтримка центрального проекту NELTI, продовження та об'єднання маршруту залізничного потягу комбінованого транспорту «Вікінг».

При цьому ОЧЕС на сучасному етапі потребує подальшого вдосконалення інституційних механізмів співпраці її країн-членів і запровадження проектно-орієнтованого підходу до її діяльності.

Важливим партнером України у Чорноморсько-Каспійському регіоні є Турецька Республіка. На сучасному етапі Туреччина, економіка якої посідає 17 місце у світі за обсягами і розвивається швидкими темпами, здійснює дедалі активнішу зовнішню політику і стає вагомим регіональним чинником. За 2010 р. товарообіг між нашими країнами склав 4 млрд 325 тис. дол. США (становив 141 % до відповідного періоду 2009 р.) У торгівлі з Туреччиною Україна має найбільше позитивне сальдо серед усіх своїх зовнішньоторговельних партнерів. Вона зосідає друге місце (після Російської Федерації) серед споживачів українських експортних товарів.

Для України важливого значення набуває створення нового формату відносин із Турецькою Республікою. Перші кроки до цього було зроблено під час візиту Президента України В. Януковича до Стамбула у червні 2010 р., а також візиту прем'єр-міністра Турецької Республіки Т. Ердогана до України 24-25 січня 2011 р. На сьогодні перед Україною стоїть завдання переведення відносин із Туреччиною у статус стратегічних. Важливою складовою розбудови стратегічного партнерства має стати Стратегічна рада високого рівня, декларація про створення якої була підписана під час візиту Т. Ердогана до України.

Україна і Туреччина зацікавлені у створенні зони безпеки та миру у Чорноморському регіоні, диверсифікації джерел енергопостачання та зміцненні свого енерготранзитного потенціалу. Нагальним завданням є підготовка двосторонніх програм виробничої та інвестиційної кооперації в пріоритетних галузях і сферах економіки двох країн.

Формування нової парадигми зовнішньої політики України передбачає конструктивну інтегруючу роль нашої держави в Європі, поєднання євроінтеграційного вектору зі стратегічним партнерством на євразійському напрямі. Активне використання міжнародних форматів, таких як СНД, є сьогодні важливим завданням вітчизняної дипломатії. Досвід минулих років засвідчив необхідність формування нової «східної політики», спрямованої на задоволення потреб економічного розвитку України.

У межах нової євразійської політики Україна розглядає як важливий напрям активізацію відносин із країнами пострадянського простору. У цьому контексті СНД залишається структурою багатосторонньої взаємодії і може бути корисним інструментом для реалізації зовнішньополітичних та економічних інтересів України. Київ зацікавлений у співпраці з країнами СНД на двосторонньому рівні, а також підписанні нової угоди про зону вільної торгівлі у межах СНД, заснованої на правилах Світової торгової організації (СОТ).

Виконання рішень про підписання нової угоди про зону вільної торгівлі, прийнятих Радою глав держав СНД у Москві (10.12.2010 р.), є важливим кроком у цьому напрямі. Така угода має відображати потреби країн СНД в активному торговельно-економічному співробітництві й дозволить прискорити економічне зростання. Серед напрямів взаємодії особливу увагу слід звернути на реалізацію транспортних, транзитних та інвестиційних проектів, гуманітарне та екологічне співробітництво, диверсифікацію джерел постачання енергоносіїв.

З огляду на це значний інтерес для України становлять країни **Центральної Азії**. Останніми роками політика України у Центральній Азії була ситуативною, відрізнялася відсутністю продуманих цілей та напрямів співробітництва.

Країни регіону, що мають значні запаси енергетичних ресурсів (Казахстан, Туркменістан, дещо меншою мірою Узбекистан) намагаються вийти на новий рівень відносин із вагомими країнами Європи, Америки, Азії, послаблюючи залежність від Росії. Перспективними напрямами взаємодії України з країнами Центральної Азії є видобуток, транспортування та переробка енергоносіїв, транспортна, космічна, машинобудівна, агропромислова, екологічна, безпекова сфери.

Свідченням необхідності розбудови нового формату відносин із республіками Центральної Азії є зниження показників зовнішньої торгівлі за 2010 р., що становили: Казахстан – 2 млрд 067 тис. дол. США (60 % до 2009 р.), Узбекистан – 310 тис. дол. США (15,15 % до 2009 р., скорочення в основному відбулося за рахунок зниження імпорту, що становив 5,0 % до показників 2009 р.), Туркменістан – 240 тис. дол. США (23,04 % до 2009 р.), Таджикистан – 74 тис. дол. США (87,23 % до 2009 р.), Киргизстан – 72 тис. дол. США (82,4 % до 2009 р.)

Важливим кроком створення нового формату відносин України з країнами регіону став візит Президента Казахстану Н. Назарбаєва до України 14-15 вересня 2010 р. та візит Президента України В. Януковича до Казахстану 30 листопада – 1 грудня 2010 р. Візити сприяли визначенню пріоритетних напрямів співробітництва, серед яких для казахстанської сторони важливими є співробітництво з українськими державними та бізнесовими колами у реалізації програми форсованого індустріально-інноваційного розвитку Казахстану до 2014 р., приходу казахстанських інвестицій на український ринок. Переговори також сприяли визначенню пріоритетних напрямів багатосторонньої співпраці, серед яких реалізація проекту транспортного коридору Західна Європа – Західний Китай, тристороння домовленість щодо виробництва ядерного палива (Росія – Казахстан – Україна) та пропозиція щодо об'єднання водних транспортних шляхів між Каспійським і Чорним морями. Вагомим досягненням стало й відновлення транзиту казахстанської нафти територією України, що дозволить нашій країні збільшити надходження коштів за транспортування цього енергоносія приблизно на 20 млн дол. США за рік. Значна увага приділялася обговоренню основних питань міжнародного порядку денного, в тому числі щодо співробітництва країн у межах ОБСЄ, СНД та інших організацій.

Іншим важливим напрямом зовнішньої політики України є **Близький Схід**. При цьому визначальними були і залишаються економічні зв'язки з країнами регіону, що мають забезпечити широкі можливості для взаємовигідного співробітництва та втілення масштабних економічних проектів, особливо у сфері видобутку нафти і газу та їх транспортування. Ринки Близького та Середнього Сходу є перспективними для збуту української продукції машинобудівного комплексу та металопрокату, надання науково-технічних і будівельних послуг. Україна могла б узяти активну участь у будівництві, насамперед об'єктів виробничої інфраструктури – мостів, доріг, портів, аеродромів, залізниць, великих енергетичних і промислових об'єктів, постачанні та спільному виробництві сільськогосподарської продукції. Суттєвими залишаються можливості експорту продукції української оборонної промисловості, взаємодії у цій галузі, зокрема з Ізраїлем.

Використовуючи можливості України як країни-транзитера енергоресурсів, слід опрацювати комплекс заходів економічного, науково-технологічного та політичного характеру, спрямованих на постачання близькосхідних вугле-

воднів в Україну, зокрема скрапленого газу з Алжиру, Катару та інших країн регіону.

З огляду на стійке зростання населення близькосхідних країн приблизно на 3–5 % щорічно, потреба в харчових продуктах у регіоні зростатиме протягом найближчих років, що відкриває широкі можливості для нарощування експорту української сільськогосподарської продукції.

Тому дедалі більшого значення набуває активна взаємодія у межах міжурядових спільних комісій з питань торговельно-економічного та науково-технічного співробітництва, розроблення довгострокових програм співробітництва, участь національних виробників у роботі міжнародних виставок і бізнес-форумів з метою освоєння ринків близькосхідних країн.

4.6. УКРАЇНА ТА СВІТОВІ ЦЕНТРИ ЗРОСТАННЯ

У 2010 році Україні у цілому вдалося зберегти позитивну динаміку у розвитку відносин зі світовими центрами зростання, насамперед з Індією, Японією, Республікою Корея та державами АСЕАН, Бра-

зилією, збільшивши товарообіг і забезпечивши реалізацію окремих проектів економічної співпраці. Національні інтереси України, передусім в економічній сфері, полягають у поглибленні співпраці з провідними центрами зростання та посиленні присутності на їхніх ринках. Саме тому розвиток відносин з ними має стати одним із завдань нової зовнішньої політики України.

Збільшення обсягів торгівлі може дозволити Україні знизити залежність від макроекономічних коливань ринків західних держав і диверсифікувати свій експорт. Водночас поглиблення економічної співпраці з азійськими центрами зростання спричиняє низку загроз, зокрема незбалансованість торгівлі (від'ємне сальдо вже сьогодні є значною проблемою співпраці з Китаєм, Японією та Південною Кореєю), втрату контролю над використанням українських технологій, посилення конкурентного тиску на українських виробників з боку азійських експортерів, можливе формування політичної залежності. Необхідність зменшення загроз змушує Україну до пошуку оптимальнішої моделі економічної співпраці.

Найбільше Україна зацікавлена у зміні якості економічних відносин зі світовими центрами зростання – збільшенні частки готової продукції в експорті до відповідних держав та частки торгівлі, що відбувається в межах проектів з виробничо-інвестиційної кооперації, здійснюваних як на території України, так і на території азійських держав. Перспективним напрямом є залучення до України японських, китайських та індійських інвестицій, пов'язаних зі створенням виробництва, орієнтованого на європейські ринки, реалізація в Китаї та Індії спільних виробничих проектів із залученням українських технологій, а також залучення інвестицій до реалізації в Україні проектів з розвитку транспортної інфраструктури, спрямованої на забезпечення транзиту товарів між Азією та Європою.

У контексті перетворення Китайської Народної Республіки на регіонального лідера і впливового глобального гравця, політичні та економічні інтереси якого поширюються практично на всі регіони світу, ця країна стає одним із основних партнерів України. З огляду на специфіку відносин Китаю зі США, ЄС, Росією та країнами, що розвиваються, партнерство з ним може стати вельми важливим для України у плані відстоювання широкого спектра національних інтересів і вре-

гулювання спірних або чутливих питань двостороннього та багатостороннього формату, а також для ефективної реалізації політики стратегічної рівноваги.

В основі стратегії перспективної розбудови українсько-китайських взаємин є засади нинішнього міжнародного позиціонування КНР: нарощування економічної, науково-технічної та військової могутності, ефективне протистояння наслідкам світової фінансової кризи, глобальна економічна та кредитно-інвестиційна експансія, розширення географії ключових політичних та економічних інтересів.

Значна зацікавленість України та Китаю в економічній співпраці характеризується наявністю величезного невикористаного потенціалу у вигляді взаємопов'язаних потужних ринків споживання, технологій і фінансів.

Україна зацікавлена у паритетній прагматичній співпраці з КНР, в тому числі у контексті прагнення Пекіна до розширення своєї присутності на європейських ринках (ураховуючи зручне географічне розташування нашої держави та неконфліктний характер відносин із країнами ЄС). Політичне закріплення відносин стратегічного партнерства створить додаткові умови для надійного забезпечення національних інтересів України.

Відносини України з Китаєм у 2010 р. вийшли на якісно новий рівень. Державний візит Президента України В. Януковича до КНР на початку вересня 2010 р. відкрив нову сторінку в українсько-китайських відносинах, засвідчивши взаємну зацікавленість сторін у комплексному розвитку двосторонніх зв'язків, максимальному використанні існуючого потенціалу співробітництва, становленні стратегічного партнерства між Україною та КНР. Загалом за результатами візиту було підписано понад 20 документів, а загальна сума підписаних контрактів склала 4 млрд дол. США. Передбачається збільшити обсяги товарообігу до 10 млрд дол. США до 2012 р.

У 2010 р. майже відновилися показники зовнішнього товарообігу в основному за рахунок зростання експорту з КНР до України. За даними Державної митної адміністрації КНР, товарообіг між Україною та Китаєм за 9 місяців 2010 р. склав 5,5 млрд дол. США, що на 29 % більше, ніж за 9 місяців 2009 р., проте від'ємне сальдо на користь КНР досягло 2,5 млрд дол. США.

Останнім часом Китаю вдалося не тільки зберегти (навіть в умовах глобальної фінансово-економічної кризи) високі темпи соціально-економічного зростання, а й суттєво зміцнити свій політичний вплив на міжнародній арені.

На політичному рівні між Україною та Китаєм існує сталий консенсус щодо багатьох вразливих питань, що у свою чергу створює сприятливий клімат для розвитку плідної економічної співпраці, здійснення спільних інвестиційних проєктів. Обидві країни й надалі зміцнюватимуть взаємодію в межах Світової організації торгівлі, уникатимуть торгових протекціоністських заходів та заохочуватимуть бізнесові кола до збільшення обсягів двосторонньої торгівлі, розвитку економічної та інвестиційної співпраці. Україна й Китай визнали також необхідність збалансування структури взаємної торгівлі, що є особливо важливим для нашої держави з огляду на необхідність подолання сировинної спрямованості українського експорту.

Машинобудування, космічна галузь, авіа-, судно- та двигунобудування, атомна та альтернативна енергетика були визначені пріоритетними у підписаних під час вересневого візиту Основних напрямках розвитку відносин між Україною та КНР на 2010–2012 роки.

Позитивним прикладом двосторонньої співпраці може стати реалізація проєкту будівництва швидкісної залізниці між Києвом та аеропортом Бориспіль із залученням найсучаснішого китайського досвіду та будівництво китайськими партнерами газотурбінної електростанції в м. Щолкіно (АРК).

Важливим аспектом залучення китайських інвестицій в Україну має стати їх інноваційно-модернізаційний складник, використання найновітніших розробок для реалізації конкретних економічних проектів. Участь китайського бізнесу в розвитку української інфраструктури, залучення китайських інвестиційних і технологічних можливостей у здійсненні багатомасштабних інфраструктурних проектів в Україні залишається одним з найважливіших резервів для стрімкого розвитку української економіки.

Одним з ключових напрямів українсько-китайської співпраці може стати сільське господарство. Останніми роками Китай набув значного досвіду в агропромисловому виробництві, має найсучасніші високоефективні технології сільськогосподарського виробництва. До того ж потенційні експортні можливості українського агропромислового комплексу цілком відповідають прагненню Китаю створити закордонні продовольчі бази для внутрішнього продовольчого ринку.

Суттєвим резервом українсько-китайського співробітництва залишаються освіта й туризм. Створення умов для активного залучення китайських студентів до навчання в українських ВНЗ не лише сприятиме притоку валютних надходжень в українську освітянську сферу, а й збільшуватиме масштаб двосторонніх обмінів.

Відносини України з Республікою Індія в цілому розвиваються динамічно, проте їх рівень та якість об'єктивно не відповідають можливостям двох держав. Найперспективнішою сферою є розвиток виробничо-інвестиційної співпраці в авіаційній, космічній галузях, енергетичному машинобудуванні, модернізації металургійних та хімічних підприємств. Перспективи може мати і реалізація спільних проектів у науковій сфері, а також розвиток співпраці з Індією у сфері атомної енергетики. У зв'язку з поширенням гарантій МАГАТЕ на індійські ядерні об'єкти Україна потенційно зацікавлена в залученні до реалізації проектів з розвитку атомної енергетики Індії як у двосторонньому, так і в багатосторонньому форматі. Поглиблення економічної співпраці з Індією вимагає від України кроків щодо активізації політичного діалогу, зокрема виведення його на рівень голів держав/урядів, а також координації дій у межах міжнародних організацій.

У відносинах з Японією Україна прагне до збільшення обсягу японських інвестицій в українську промисловість, розвитку відносин у торговельно-економічній сфері, зокрема збільшення експорту сільськогосподарської продукції до Японії. Значним поштовхом до інтенсифікації цих відносин став січневий 2011 року візит Президента України В. Януковича до Японії. Відсутність проблем у двосторонніх відносинах є важливим чинником, що дозволяє вести мову про нові можливості, особливо щодо залучення японських інвестицій і технологій в економіку України. Помітне місце у двосторонньому діалозі посідають і питання науково-технологічного співробітництва, головний акцент у якому зроблено на енергоощадні технології.

У відносинах України з Республікою Корея традиційно важливими галузями взаємодії є суднобудування, енергетика та автомобільна промисловість. Водночас усе більшої ваги набуває високотехнологічна складова економічної співпраці, дедалі вагомніше місце посідають проекти науково-технічного співробітництва. Республіка Корея як передова країна у сфері інформаційних технологій зацікавлена у створенні спільних наукових центрів, обміні досвідом, підготовці спеціалістів. Співробітництво у сфері інформаційних технологій

може сприяти втіленню інноваційної моделі розвитку української економіки. Найбільші південнокорейські компанії широко представлені в Україні.

Зі свого боку Україна зацікавлена у розвитку партнерства з Кореєю у підготовці до проведення Євро-2012. Конструктивному розвитку економічної співпраці з Кореєю сприяє виважена позиція України щодо ситуації на Корейському півострові. Україна послідовно виступає із засудженням ракетно-ядерних випробувань у КНДР і підтримує розв'язання проблемних питань шляхом переговорів.

Україна зацікавлена у співробітництві з країнами АСЕАН та самою організацією. Важливими партнерами України серед членів АСЕАН є Індонезія, Таїланд та В'єтнам, а також Сінгапур, зважаючи на його значення як одного з найбільших фінансових і транзитних центрів регіону та світу. З огляду на успішну лібералізацію режиму торгівлі всередині АСЕАН та між АСЕАН та іншими державами Україна потенційно зацікавлена у формуванні зони вільної торгівлі з цією структурою. Наша держава зацікавлена у збільшенні експорту і його структурній перебудові на користь високотехнологічної продукції та продукції з високим ступенем обробки, а також у залученні інвестицій із країн АСЕАН, особливо в розвиток української транзитної інфраструктури.

Головним поточним завданням українсько-бразильських відносин є відновлення двостороннього товарообігу, що під впливом світової економічної кризи скоротився удвічі. При цьому Україна зацікавлена у збільшенні частки високотехнологічної продукції у своєму експорті та готова співпрацювати з Бразилією у галузях, що становлять інтерес для бразильської сторони, зокрема транспортному та металургійному машинобудуванні, суднобудуванні, фармакологічній промисловості. Головним пріоритетом економічної співпраці є аерокосмічна галузь, де об'єднання промислових потужностей і технологічних можливостей Бразилії та України може дозволити двом державам успішно конкурувати на світовому ринку комерційних запусків супутників. Україна розглядає проект «Алкантара Циклон Спейс» і як важливу можливість для збереження та розвитку свого науково-технологічного потенціалу.

Поглиблення економічної співпраці зі світовими центрами зростання вимагає від України підвищення рівня політичних відносин із ними. Особливістю політичної культури, зокрема азійських держав, є велика увага до особистих контактів на політичному рівні, що розглядаються як запорука партнерських відносин. У зв'язку з цим Україна зацікавлена у максимізації числа взаємних візитів та контактів на високому та найвищому рівнях.

Важливим кроком до цього може стати розвиток двосторонніх механізмів взаємодії на відомчому та галузевому рівнях, а також залучення України у тій чи іншій формі до трансрегіональних ініціатив – ШОС, АСЕМ, АТЕС, самітів Східної Азії. З цією метою доцільно ініціювати відповідний діалог з Китаєм, Південною Кореєю, Японією, а також ЄС, Росією та США, що мають статус членів або спостерігачів на відповідних форумах. Крім того, Україні доцільно ініціювати співпрацю з об'єднаннями нових центрів зростання в межах міжнародних організацій та всіляко підтверджувати свою підтримку їх намагань отримати статус постійних членів Ради Безпеки ООН.

Реалізація Україною своєї зовнішньої політики на сучасному етапі потребує пошуку оптимальних моделей взаємодії з кожною з крупних держав, що виступають як нові центри зростання. У відносинах з Індією, Японією, Південною Кореєю, Бразилією Україні слід поставити за мету визначити формат відносин, що відповідав би українським національним інтересам та можливостям двосторонньої співпраці.

Додатки

Стратегія національної безпеки України

УКРАЇНА У СВІТІ, ЩО ЗМІНЮЄТЬСЯ

---

1. Загальні положення

На початку XXI століття у світі відбуваються кардинальні трансформації, що супроводжуються зміною геополітичних конфігурацій. Глобальна фінансово-економічна криза стала черговим викликом світовій цивілізації, обумовила невизначеність перспектив глобальної та національних економік, прискорила пошук шляхів модернізації суспільних систем. Криза виявила глибинні вади глобальної економічної моделі, сприяла усвідомленню необхідності системних змін світового економічного і соціального порядку.

На тлі посилення загроз і зростання нестабільності у світі постають нові виклики міжнародній безпеці – у сировинній, енергетичній, фінансовій, інформаційній, екологічній, продовольчій сферах.

Такі загрози як поширення зброї масового ураження, міжнародний тероризм, транснаціональна організована злочинність, нелегальна міграція, піратство, ескалація міждержавних і громадянських конфліктів стають дедалі інтенсивнішими, охоплюють нові регіони і країни. Зростають регіональні загрози міжнародній безпеці, які за своїми негативними наслідками можуть мати потенціал глобального впливу.

Постала небезпечна тенденція перегляду національних кордонів поза нормами міжнародного права. Використання сили і погрози силою повернулися до практики міжнародних відносин, у тому числі в Європі.

Різновекторні геополітичні впливи на Україну в умовах неефективності гарантій її безпеки, наявності

ті біля кордонів «заморожених» конфліктів, а також критичної зовнішньої залежності національної економіки обумовлюють уразливість України, послаблюють її роль на міжнародній арені та виштовхують на периферію світової політики, у «сіру зону безпеки».

Але сьогодні більш нагальними залишаються внутрішні виклики національній безпеці. Консервація неефективної пострадянської суспільної системи, насамперед державної влади, викривлення демократичних процедур, що штучно стримувало процеси кадрового оновлення державних органів, обумовили слабкість, а подекуди і неспроможність держави виконувати її функції, насамперед у сфері захисту прав і свобод людини і громадянина, зростаючу недовіру до неї з боку суспільства.

Продовження використання витратної економічної моделі, відсутність стимулів до інноваційних процесів і динамічного розвитку нових технологічних укладів обумовлюють неконкурентоспроможність української економіки, унеможливають кардинальне підвищення рівня та якості життя населення, провокують посилення соціальної напруги, поширення протестних настроїв.

Зазначені чинники разом із незадовільним станом системи забезпечення національної безпеки, поширенням корупції в її органах перешкоджають розв'язанню нагальних проблем суспільного розвитку, сприяють політичній радикалізації, призводять до зростання екстремістських настроїв і рухів, що у стратегічній перспективі може створити реальну загрозу національному суверенітету і територіальній цілісності України.

Ухвалена вперше у 2007 році Стратегія національної безпеки України не стала керівництвом для практичної діяльності органів державної влади, чому завадили їхня зосередженість на досягненні короткострокових політичних і економічних цілей, нехтування потребами стратегічного розвитку суспільства і держави. У підсумку посилилися загрози національній безпеці, послабилася спроможність України захищати свої національні інтереси.

Такий стан справ змушує заново оцінити рівень і вплив загроз життєво важливим інтересам України, визначитися у стратегічних пріоритетах політики національної безпеки та напрямках удосконалення механізмів їх реалізації.

Успішне вирішення таких завдань можливе за умови єдності та дієздатності державної влади. Налагодження взаємодії між Президентом, урядом і парламентом після президентських виборів 2010 року створює умови для глибоких трансформацій усіх сфер суспільного життя на основі Програми економічних реформ на 2010–2014 роки «Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава».

Стратегія національної безпеки України (далі – Стратегія) відповідно до законодавства визначає загальні принципи, пріоритетні цілі, завдання і механізми захисту життєво важливих інтересів особи, суспільства і держави від зовнішніх і внутрішніх загроз.

2. Засади захисту життєво важливих інтересів особи, суспільства і держави

2.1. Метою Стратегії є формування сприятливих умов для реалізації інтересів громадян, суспільства і держави, дальшого поступу України як демократичної держави із стійкою та зростаючою ринковою економікою, що

керується європейськими політичними й економічними цінностями, в якій повага і захист прав і законних інтересів усіх територіальних громад, суспільних верств, етнічних груп є запорукою незалежного, вільного, суверенного і демократичного розвитку єдиної України.

2.2. Нагальним завданням політики національної безпеки є захист таких життєво важливих національних інтересів України:

- утвердження конституційних прав і свобод людини і громадянина, створення умов для вільного розвитку людини, реалізації її творчого потенціалу через різноманіття форм суспільної організації;
- захист державного суверенітету України, її територіальної цілісності, недоторканності державного кордону,
- створення конкурентоспроможної, соціально орієнтованої ринкової економіки та забезпечення зростання рівня життя і добробуту населення;
- гарантування безпечних умов життєдіяльності населення, захисту і відновлення навколишнього природного середовища;
- збереження і розвиток духовних і культурних цінностей українського суспільства, зміцнення його ідентичності на засадах етнокультурної різноманітності.

2.3. Реалізація нагальних завдань політики національної безпеки вимагає:

- зміцнення демократичного конституційного ладу та верховенства права;
- збільшення можливостей держави із захисту національних інтересів, що реалізується через ефективну систему забезпечення національної безпеки, обороноздатності держави та незалежний, збалансований і відповідальний зовнішньополітичний курс;
- формування безпечного міжнародного середовища, сприятливого для реалізації національних інтересів України, її ствердження як впливової регіональної держави, зростання її впливу у глобалізованому світі;
- забезпечення інтеграції держави до Європейського Союзу.

2.4. Політика національної безпеки України виходить із принципів:

- пріоритету захисту національних інтересів;
- пріоритету договірних (мирних) засобів при вирішенні конфліктів;
- своєчасності й адекватності заходів захисту національних інтересів реальним і потенційним загрозам;
- сумлінного виконання взятих на себе міжнародних зобов'язань;
- послідовної реалізації політики позаблоковості з використанням в інтересах України механізмів міжнародної безпеки;
- чіткого розмежування повноважень і скоординованої взаємодії органів державної влади у забезпеченні національної безпеки;
- демократичного цивільного контролю над сектором безпеки та оборони – системою органів, які відповідають за забезпечення безпеки та оборони держави;
- професіоналізму, відкритості та прозорості у процесі формування і реалізації державної політики.

3. Безпекове середовище та актуальні загрози національним інтересам і національній безпеці України

3.1. У зовнішньому просторі навколо України спостерігаються тенденції, що потенційно є джерелами загроз національній безпеці.

3.1.1. Посилення дії глобальних чинників, що загрожують стратегічній стабільності у світі та негативно відбиваються на безпековому середовищі України:

- загострення конкуренції між світовими центрами сили, при цьому нерідко порушуються норми міжнародного права, застосовується силовий тиск; спостерігаються спроби держав вирішувати свої проблеми за рахунок інших, неспроможних ефективно захищати власні національні інтереси;

- криза міжнародної системи безпеки, заснованої на ялтинсько-гельсінкських принципах, розмивання системи міжнародних угод у галузі стратегічної стабільності, послаблення ролі міжнародних безпекових інститутів; невизначеність засад нової міжнародної системи безпеки, що у комплексі з недосконалою системою міжнародного права уможливорює безкарне застосування сили на міжнародній арені для реалізації власних інтересів;

- наявність самопроголошених квазідержавних утворень на територіях суверенних держав, поява небезпечних прецедентів визнання деяких з них іншими державами, що стало стимулом для процесів регіонального сепаратизму;

- посилення, в умовах дефіциту сировинних ресурсів, конкуренції за доступ до них та за контроль над маршрутами їх доставки на ринки споживання;

- інтенсифікація процесів мілітаризації світу, окремих регіонів і держав; збільшення кількості «проблемних» країн, які всупереч вимогам міжнародних режимів нерозповсюдження намагаються заволодіти зброєю масового ураження та засобами її доставки;

- поширення тероризму, піратства, наркобізнесу, незаконної торгівлі зброєю і ядерними матеріалами, транснаціональної організованої злочинності, відмивання брудних грошей, незаконної міграції, торгівлі людьми, кіберзагроз;

- надмірне антропогенне навантаження на довкілля, що має наслідком зростаюче забруднення природного середовища, глобальні зміни клімату, збільшення дефіциту продовольства, питної води, небезпечні техногенні аварії, пандемії, що загрожують населенню і вимагають ресурсів системи забезпечення національної безпеки для реагування на них.

3.1.2. Погіршення регіонального безпекового середовища навколо України:

- активізація процесів формування «сфер впливу» або «зон геополітичної відповідальності», які супроводжуються зростанням конфліктності, поширенням практики провокування конфліктних ситуацій, у т.ч. збройних, посиленням різновекторних зовнішніх впливів у регіоні, включаючи розвідувально-підривною діяльність; загрозами превентивного застосування збройних сил окремими державами за межами своїх кордонів;

- дальша ескалація конфліктів (у т.ч. «заморожених») у Чорноморсько-Каспійському регіоні, внутрішня нестабільність багатьох країн регіону, невизначеність перспектив і спільного бачення регіональних інтеграційних процесів;

- посилення мілітаризації регіону, збільшення іноземної військової присутності та розміщення новітніх систем озброєнь інших держав на територіях країн регіону;

- невирішеність проблемних питань, пов'язаних із договірно-правовим оформленням міждержавних кордонів, розмежуванням виключних мор-

ських економічних зон і континентального шельфу, а також із забезпеченням національно-культурних прав етнічних меншин, що уможливило повернення до регіонального порядку денного питання про територіальні претензії.

3.1.3. Наявність безпосередніх зовнішніх викликів національній безпеці України:

- збереження неврегульованої конфліктної ситуації на території Придністровського регіону Республіки Молдова, що безпосередньо межує з Україною;
- невирішеність питання щодо розмежування лінією державного кордону акваторії Чорного і Азовського морів та Керченської протоки, відсутність демаркації державного кордону України з Російською Федерацією, Республікою Білорусь та Республікою Молдова, що стримує врегулювання правових засад забезпечення його режиму і облаштування, ускладнює ефективну протидію транснаціональним загрозам;
- наявність неврегульованих проблемних питань, пов'язаних із тимчасовим перебуванням Чорноморського флоту РФ на території України, недосконалість договірно-правової бази у цій сфері;
- недосконалість державної міграційної політики та неефективність системи державного регулювання міграційних процесів, що не забезпечують належний захист прав та інтересів громадян України, які працюють за кордоном, не створюють умов для допуску іммігрантів в Україну відповідно до її інтересів і їх належної інтеграції в українське суспільство.

3.2. У внутрішньому безпековому середовищі наявні системні проблеми, що загрожують національній безпеці.

3.2.1. Криза системи державної влади:

- корумпованість державних інститутів, їх неспроможність надавати адекватні відповіді на виклики сучасності, криза суспільної довіри до них;
- низька дієвість існуючих механізмів підготовки та прийняття державних рішень, неефективність контролю за їх виконанням;
- недосконалість правового регулювання суспільних відносин, зокрема неналежний рівень захисту права власності та непрозорість відносин у цій сфері, неефективність контролю за додержанням законодавства;
- системні недоліки у функціонуванні судової влади, що підривають довіру населення до держави і права, обмежують захист прав і свобод громадян, загрожують законним інтересам господарюючих суб'єктів;
- неадекватність реагування державних органів на конфліктні заострення у сфері політичних, економічних, соціальних, міжетнічних, міжконфесійних відносин, радикалізацію суспільних настроїв і поширення проявів екстремізму, зокрема інспірованих іззовні.

3.2.2. Відчутне погіршення стану економічної безпеки:

- відсутність послідовної та відповідальної економічної політики на тлі світової фінансово-економічної кризи та її наслідків;
- посилення структурних деформацій в економіці, надмірний вплив зовнішньоекономічної кон'юнктури, стагнація внутрішнього ринку, недосконалість механізмів його захисту від несумлінної конкуренції з боку українських монополістів та імпортерів, неефективність боротьби з контрабандою;
- неефективність використання матеріальних ресурсів, переважання галузей з невеликою часткою доданої вартості, низький технологічний рівень вітчизняної економіки;

- неконтрольоване зростання зовнішнього боргу, в тому числі державного, недосконалість системи регулювання фінансових ринків, значні валютні ризики, неефективне і нераціональне використання коштів Державного і місцевих бюджетів;

- невідповідність фіскальної системи вимогам прискореного розвитку національної економіки на інноваційних засадах, високий рівень тінізації економіки, поширення тіньової зайнятості та методів ухилення від оподаткування, криміналізація економічних відносин;

- монополізація іноземним капіталом певних стратегічно важливих галузей національної економіки або небезпечно для економічної незалежності України зростання частки іноземного капіталу в таких галузях.

3.2.3. Критичне зростання рівня загроз енергетичній безпеці:

- надмірна залежність від імпорту енергоносіїв, недиверсифікованість джерел і маршрутів їх постачання, недостатність використання власного енергетичного потенціалу;

- низька ефективність використання паливно-енергетичних ресурсів, повільні темпи впровадження новітніх технологій;

- недостатня реалізація енерготранзитного потенціалу, низькі темпи інтеграції України до європейського енергетичного ринку;

- відсутність зведеного енергетичного балансу країни.

3.2.4. Консервація низького науково-технологічного рівня розвитку:

- нерозвиненість національної інноваційної системи;

- скорочення науково-технологічного потенціалу, відтік наукових кадрів за кордон, втрата наукових шкіл на ключових напрямках економічного розвитку; зростання науково-технологічної залежності від інших країн.

3.2.5. Соціально-демографічна криза:

- скорочення чисельності населення через погіршення його здоров'я, низьку якість життя, недостатній рівень народжуваності, високу смертність, а також відплив населення за кордон;

- поширення соціальних хвороб, зокрема наркоманії, алкоголізму, туберкульозу, ВІЛ-СНІД; епідемії небезпечних інфекційних хвороб;

- зростаючий дефіцит трудових ресурсів, старіння населення, низька економічна активність і недооцінка вартості робочої сили.

3.2.6. Зростання небезпечності екологічних і техногенних викликів і загроз:

- критичний стан основних фондів, зокрема об'єктів підвищеної безпеки, комунальної інфраструктури населених пунктів, очисних споруд підприємств;

- надмірне антропогенне порушення і техногенна перевантаженість території України;

- нераціональне, виснажливе використання природних ресурсів, радіоактивне, хімічне та біологічне забруднення довкілля, загострення проблеми транскордонних забруднень;

- утворення значних обсягів відходів виробництва та споживання, незадовільний рівень їх вторинного використання, переробки та утилізації;

- неконтрольоване ввезення в Україну екологічно небезпечних технологій та матеріалів, збудників хвороб, екологічно необґрунтоване використання генетично модифікованих організмів.

- 3.2.7. Залишаються актуальними й інші загрози, визначені Законом України «Про основи національної безпеки України».

3.3. На тлі зростання викликів і посилення загроз національній безпеці зберігається неадекватність сектору безпеки і оборони України завданням захисту національних інтересів, що характеризується:

- невідповідністю правоохоронної системи України завданням дієвого захисту прав, свобод і законних інтересів людини і громадянина;
- недостатньою ефективністю розвідувальних і контррозвідувального органів;
- триваючим погіршенням стану Збройних сил і оборонної промисловості;
- недосконалістю Єдиної державної системи цивільного захисту населення і територій, зокрема державного моніторингу навколишнього природного середовища;
- нездатністю України протистояти новітнім викликам національній безпеці (явищам і тенденціям, що можуть за певних умов перетворитися на загрози національним інтересам), пов'язаним із застосуванням інформаційних технологій в умовах глобалізації, насамперед кіберзагрозам.

4. Стратегічні цілі та ключові завдання політики національної безпеки

4.1. Стратегічними цілями політики національної безпеки України у середньостроковій перспективі є:

- створення прийнятних зовнішніх і внутрішніх умов для реалізації національних інтересів України;
- забезпечення необхідних умов для виконання Програми економічних реформ на 2010–2014 роки «Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава»;
- побудова ефективної системи забезпечення національної безпеки і зміцнення її провідних органів (Ради національної безпеки і оборони України, Збройних сил України, Служби безпеки України, інших правоохоронних і розвідувальних органів).

4.2. Ключові завдання політики національної безпеки у зовнішньополітичній сфері.

4.2.1. Захист прав та інтересів громадян і юридичних осіб України за кордоном.

4.2.2. Економізація зовнішніх зносин України, надання ефективної допомоги вітчизняним суб'єктам господарювання за кордоном, сприяння залученню іноземних інвестицій та диверсифікації джерел і маршрутів постачання сировинних ресурсів, насамперед енергоносіїв.

4.2.3. Формування інституційних засад інтеграції України в єдиний європейський простір, у т. ч. через секторальну інтеграцію до структур ЄС, розширення можливостей співпраці у форматі ініціативи ЄС «Східне партнерство», дальший розвиток взаємовигідного партнерства з Європейською асоціацією вільної торгівлі та її державами-членами; створення загальних умов для повноправного членства України в ЄС як надійної гарантії її безпеки.

4.2.4. Здійснення збалансованої політики у відносинах з ключовими міжнародними партнерами України, спрямованої на захист національних інтересів:

- поглиблення стратегічного партнерства України з ЄС, його державами-членами на засадах економічної інтеграції та політичної асоціації, укладання

угоди про асоціацію, створення поглибленої та всеохоплюючої зони вільної торгівлі, лібералізація візового режиму з метою його майбутнього скасування. Інші пріоритети включають імплементацію угоди про приєднання України до Європейського енергетичного співтовариства; участь України у реалізації завдань у рамках Спільної зовнішньої та безпекової політики ЄС;

- формування нової моделі стратегічного партнерства України з Російською Федерацією на засадах балансу національних інтересів, розширення діалогу з питань протидії безпековим викликам і загрозам, пошук спільних підходів щодо формування нової загальноєвропейської системи колективної безпеки;

- розвиток діалогу та співробітництва України зі Сполученими Штатами Америки в рамках Хартії про стратегічне партнерство.

4.2.5. Підвищення ефективності зовнішньополітичної діяльності України на Центральноевропейському і Чорноморсько-Каспійському просторах – регіоні життєво важливих інтересів нашої держави:

- підтримання партнерського співробітництва та розширення стратегічної взаємодії з Польщею, Угорщиною, Словаччиною, країнами Балтії, іншими державами – новими членами ЄС;

- утвердження відносин активного партнерства з Республікою Білорусь, формування механізмів вироблення і реалізації узгодженої енергетичної політики, розвиток економічної кооперації та взаємодії у безпековій сфері;

- розширення партнерства з Туреччиною як однією з провідних держав у Чорноморсько-Каспійському регіоні, розвиток стратегічного діалогу та взаємодії при вирішенні політичних, економічних, безпекових, гуманітарних питань;

- активізація взаємодії з регіональними організаціями, участь у реалізації багатосторонніх проектів, інтенсифікація співпраці у форматах Центральноевропейської ініціативи, Вишеградської групи, Організації Чорноморського економічного співробітництва, використання можливостей, що надаються ЄС у рамках політики «Східного партнерства» та «Чорноморської синергії»;

- формування нової моделі українсько-румунського партнерства на основі подолання недовіри та врегулювання проблемних питань у двосторонніх відносинах, реалізації потенціалу взаємодії з широкого спектра політичних, економічних, енергетичних, екологічних, гуманітарних питань;

- підтримка зусиль, спрямованих на протидію мілітаризації та гонці озброєнь у регіоні, намаганням перерозподілу геополітичних впливів та провокування конфліктних ситуацій, прагненням легітимізувати у той чи інший спосіб статус самопроголошених квазідержавних утворень на територіях країн регіону;

- підвищення ролі України як активного учасника врегулювання «заморожених» конфліктів, насамперед придністровського;

- розширення і поглиблення взаємовигідної стратегічної співпраці з Азербайджаном, Грузією, Молдовою, у тому числі, у форматі Організації за демократію та економічний розвиток – ГУАМ, спрямованої на вирішення завдань економічного розвитку її країн-членів;

- посилення протидії транснаціональним екологічним загрозам, що формуються внаслідок господарчої діяльності в сусідніх державах.

4.2.6. Дотримання політики позаблоковості України з урахуванням геополітичних реалій та завдань з протидії сучасним викликам і загрозам:

- пошук шляхів та механізмів посилення існуючих гарантій безпеки України та закріплення їх як міжнародно-правових зобов'язань;

- активна роль України у процесі вдосконалення архітектури європейської безпеки та підвищення ефективності діяльності її інститутів, зокрема ОБСЄ, підтримка ініціатив із зміцнення регіональних механізмів, що створюють додаткові міжнародно-правові гарантії безпеки європейських держав;

- дальша участь у міжнародній миротворчій та антитерористичній діяльності, багатосторонніх заходах з протидії глобальним і регіональним викликам і загрозам з урахуванням інтересів України;

- участь у багатосторонніх зусиллях, спрямованих на досягнення Цілей Розвитку Тисячоліття, що були визначені на підставі Декларації Тисячоліття ООН, насамперед щодо зміцнення економічної та екологічної безпеки;

- продовження співробітництва, партнерства та взаємодії з Організацією Північноатлантичного договору (НАТО) у рамках наявних механізмів та інструментів, зокрема Хартії про особливе партнерство, Комісії Україна – НАТО, Плану дій Україна – НАТО та річних національних програм, спільних робочих груп, у т. ч. спільної робочої групи з питань воєнної реформи;

- участь у безпекових програмах ОБСЄ, СНД, ОЧЕС, інших міжнародних організацій, а також у розвитку загальноєвропейської системи колективної безпеки.

4.2.7. Формування партнерських відносин з Китайською Народною Республікою, сприяння реалізації спільних економічних проектів.

4.2.8. Розширення та поглиблення співробітництва, партнерства і взаємодії з країнами – центрами зростання в Азії та Латинській Америці.

4.2.9. Прискорення процесу правового оформлення (делімітації та демаркації) державного кордону України, вирішення з Російською Федерацією на основі норм міжнародного права питань розмежування акваторій Чорного і Азовського морів та Керченської протоки.

4.2.10. Активізація діалогу з Російською Федерацією щодо вдосконалення договірно-правової бази, що регулює питання тимчасового перебування Чорноморського флоту РФ на території України, для конструктивного вирішення наявних проблемних питань на основі взаємної вигоди та дотримання інтересів безпеки України.

4.2.11. Поглиблення взаємодії з Республікою Молдова з метою розв'язання проблемних питань міждержавних відносин, а також вироблення та реалізації узгодженої політики щодо двостороннього і регіонального співробітництва, врегулювання придністровського конфлікту при дотриманні принципу збереження територіальної цілісності Молдови.

4.3. Ключові завдання політики національної безпеки у внутрішній сфері.

4.3.1. Створення сприятливих умов для зміцнення єдності українського суспільства на основі європейських демократичних цінностей:

- усунення бар'єрів культурного, конфесійного, мовного, регіонального характеру на основі безумовного дотримання конституційних гарантій прав і свобод людини і громадянина;

- забезпечення пріоритетності всебічного розвитку й підтримки української культури та української мови як державної в усіх сферах суспільного життя на всій території України;

- гарантування вільного розвитку, використання і захисту російської, інших мов національних меншин України, сприяння вивченню мов міжнародного спілкування.

4.3.2. Формування гнучкої та ефективної системи публічних інститутів, спроможних адекватно і оперативно реагувати на зміни безпекової ситуації:

- попередження і протидія корупції на основі розмежування суспільних, державних, корпоративних і приватних інтересів;
- здійснення адміністративної реформи, у тому числі оптимізація системи органів виконавчої влади, реформування державної служби та її складових (військової, дипломатичної та інших), зокрема розмежування політичних і адміністративних посад, стабілізація кадрового складу державних органів, уніфікація системи рангів державних службовців, дипломатичних рангів, військових і спеціальних звань, класних чинів;
- дальша реалізація судової реформи у напрямі становлення в Україні системи судового устрою та судочинства, яка функціонуватиме на засадах верховенства права та гарантуватиме право особи на справедливий суд;
- сприяння розвитку недержавної системи безпеки та законодавче забезпечення її діяльності.

4.3.3. Забезпечення економічної безпеки:

- дієвий захист права власності, оптимізація податкового навантаження на бізнес, удосконалення регуляторного і корпоративного законодавства, обмеження монополізму і сприяння конкуренції, підвищення ефективності регулювання фінансових і товарних ринків; створення на цій основі сприятливих умов для підприємництва та інвестування, скорочення матеріальних витрат та обмеження «тіньової» господарської діяльності;
- підвищення ефективності використання державних коштів, забезпечення дієвого державного контролю за діяльністю природних монополій, прозорості використання ними фінансових ресурсів, ефективності цінової і тарифної політики;
- забезпечення стійкості фінансової системи, стабільності обмінного курсу гривні, розширення кредитної підтримки економіки, зміцнення довіри до фінансових установ;
- мінімізація негативного впливу на економіку зовнішньої кон'юнктури та наслідків світової фінансово-економічної кризи;
- посилення дієвості захисту внутрішнього ринку від несумлінної конкуренції з боку постачальників імпортової продукції;
- посилення контролю за функціонуванням підприємств, що мають стратегічне значення для економіки та безпеки держави;
- оптимізація структури та обсягу зовнішнього боргу, недопущення неконтрольованого впливу капіталу за межі країни.

4.3.4. Зміцнення енергетичної безпеки:

- підвищення ефективності використання енергетичних ресурсів;
- забезпечення стабільності постачання паливно-енергетичної сировини, зокрема шляхом диверсифікації його джерел;
- створення умов для надійного функціонування вітчизняної інфраструктури транзиту та постачання енергоносіїв на внутрішній і зовнішні ринки;
- створення системи стратегічних резервів паливно-енергетичних ресурсів відповідно до практики ЄС і нормативів Міжнародного енергетичного агентства;
- формування із застосуванням новітніх інформаційних технологій зведеного енергетичного балансу України, впровадження постійно діючої системи моніторингу, прогнозування та стратегічного планування розвитку паливно-енергетичного комплексу та його галузей;

- дієвий захист критичної інфраструктури паливно-енергетичного комплексу від еколого-техногенних впливів та зловмисних дій.

4.3.5. Забезпечення продовольчої безпеки:

- врегулювання земельних відносин і раціоналізація землекористування, формування ринку земель сільськогосподарського призначення, юридичне і технічне оформлення права власності та користування землею, гарантії захисту прав власників земельних часток (паїв);

- розвиток аграрного ринку, створення умов для розкриття потенціалу аграрного сектору для забезпечення потреб населення України у доступному, якісному і безпечному продовольстві, утвердження її ролі як вагомого експортера аграрної продукції;

- захист внутрішнього ринку від постачання неякісної та небезпечної продовольчої продукції.

4.3.6. Подолання диспропорцій у соціально-гуманітарній сфері:

- створення економічних і соціальних умов для зростання народжуваності та скорочення смертності, обмеження відтоку населення за кордон і повернення трудових мігрантів на батьківщину;

- забезпечення відповідності ринку освітніх послуг перспективним потребам суспільства і держави у трудових ресурсах необхідної кваліфікації;

- підвищення ефективності охорони здоров'я, боротьби із соціальними хворобами, протиепідемічних заходів;

- зниження рівня соціального та майнового розшарування населення, наближення системи соціальних гарантій до принципів і норм країн ЄС;

- здійснення пенсійної реформи; підвищення ефективності соціальних гарантій для вразливих категорій населення; зменшення бродяжництва і безпритульності;

- запобігання поширенню пропаганди екстремізму, насильства, ксенофобії, релігійної нетерпимості, моральної розбещеності.

4.3.7. Створення безпечних умов життєдіяльності населення:

- формування збалансованої системи природокористування на основі принципу граничнодопустимих екологічних змін довкілля, ощадливого споживання природних ресурсів, збереження біологічного та ландшафтного розмаїття, зменшення викидів, скидів забруднюючих речовин у навколишнє природне середовище, застосування сучасних екологічно безпечних ресурсозберігаючих технологій;

- поліпшення екологічного стану водних ресурсів, якості питної води, запобігання дальшому забрудненню басейнів Чорного та Азовського морів, підземних вод;

- реабілітація техногенно забруднених територій, підвищення рівня техногенної, екологічної, ядерної та радіаційної безпеки, перетворення об'єкта «Укриття» на екологічно безпечну систему;

- забезпечення якісно вищого рівня безпеки праці, модернізація за рахунок роботодавця основних фондів і технологій, потенційно небезпечних для життя і здоров'я працівників;

- здійснення інженерного захисту територій від небезпечних геологічних процесів та гідрометеорологічних явищ;

- реформування житлово-комунального господарства, модернізація його основних фондів та підвищення якості житлово-комунальних послуг, зокрема через залучення приватних інвестицій і розвиток конкуренції у цій сфері.

4.3.8. Забезпечення інформаційної безпеки:

- стимулювання впровадження новітніх інформаційних технологій і виробництва конкурентоспроможного національного інформаційного продукту, зокрема сучасних засобів і систем захисту інформаційних ресурсів;
- забезпечення безпеки інформаційно-телекомунікаційних систем, що функціонують в інтересах управління державою, забезпечують потреби оборони та безпеки держави, кредитно-банківської та інших сфер економіки, систем управління об'єктами критичної інфраструктури;
- розробка та впровадження національних стандартів і технічних регламентів застосування інформаційно-комунікаційних технологій, гармонізованих з відповідними стандартами країн ЄС, у тому числі згідно з вимогами Конвенції про кіберзлочинність;
- створення національної системи кібербезпеки.

5. Система забезпечення національної безпеки

5.1. Принципи вдосконалення системи забезпечення національної безпеки.

Досягнення цілей Стратегії потребує кардинального реформування сектору безпеки і оборони, вдосконалення механізмів правового, організаційного, кадрового, фінансового, матеріально-технічного забезпечення національної безпеки, що передбачає:

- комплексне реформування всіх складових цієї системи;
- ефективне функціонування системи забезпечення національної безпеки на всіх етапах її реформування та розвитку;
- ефективне керівництво та управління ресурсами;
- дотримання балансу ефективності функціонування та демократизації органів сектору безпеки і оборони.

5.2. Напрями вдосконалення системи забезпечення національної безпеки України.

5.2.1. Системне вдосконалення законодавства з питань національної безпеки:

- його приведення у відповідність із Конституцією України, узгодження норм між собою;
- розробка узгоджених актів щодо формування єдиної державної політики національної безпеки та її реалізації у визначених законодавством сферах;
- уточнення завдань, функцій і повноважень суб'єктів забезпечення національної безпеки, зокрема в умовах кризових ситуацій, що загрожують національній безпеці;
- сприяння розвитку права міжнародної безпеки і спільного здобутку (Acquis Communiter) ЄС у галузі безпеки та їх імплементація у національне законодавство;
- розвиток системи правових і соціальних гарантій для військовослужбовців, осіб начальницького і рядового складу правоохоронних органів, прирівняних до них осіб, членів їх сімей з урахуванням економічних можливостей держави і стандартів країн ЄС.

5.2.2 Підвищення скоординованості та ефективності діяльності державних органів, відповідальних за реалізацію зовнішньої політики, якісне підвищен-

ня їх професіоналізму та аналітичного потенціалу, покращення ресурсного і кадрового забезпечення.

5.2.3. Зміцнення функціональної спроможності сектору безпеки і оборони, насамперед правоохоронних і розвідувальних органів, вирішення при цьому питань адаптації та соціальних гарантій для військовослужбовців і працівників, які звільнятимуться.

5.2.4. Періодичне проведення комплексних оглядів сектору безпеки і оборони та його окремих сфер, зокрема оборонних оглядів, оглядів оборонної промисловості України.

5.2.5. Кардинальне підвищення ефективності підготовки кадрів, у тому числі вищої кваліфікації, для сектору безпеки і оборони з урахуванням визначених Стратегією пріоритетних напрямів політики національної безпеки, формування відповідного державного замовлення.

5.2.6. Удосконалення відповідно до загроз і викликів національним інтересам України, а також стандартів країн ЄС щодо безпекових режимів, зокрема режиму охорони державної таємниці.

5.3. Реформування сектору безпеки і оборони як цілісної системи.

5.3.1. Посилення функціональної спроможності стратегічної ланки управління сектором безпеки і оборони; підвищення ефективності інформаційно-аналітичного, організаційного, кадрового забезпечення; виконання Радою національної безпеки і оборони України функцій з координації та контролю діяльності органів виконавчої влади у сфері національної безпеки і оборони.

5.3.2. Стабілізація ситуації у Збройних силах і зупинення зниження рівня їх боєздатності та боєготовності, збереження офіцерського і сержантського корпусу, оптимізація їх структури та чисельності, відновлення технічної готовності озброєння та оновлення його складу, удосконалення системи бойової підготовки, реорганізація системи оперативного (бойового) та матеріально-технічного забезпечення та формування на цій основі невеликих за чисельністю, але ефективних, професійних Збройних сил, здатних виконувати завдання оборони держави в умовах проведення позаблокової політики.

5.3.3. Удосконалення структури сектору безпеки і оборони, функцій, завдань, організаційно-штатних структур і чисельності його органів, посилення їх кадрового потенціалу, виходячи з потреб забезпечення національної безпеки та економічних можливостей держави.

5.3.4. Реформування кримінальної юстиції, зокрема впровадження нового кримінально-процесуального законодавства і відповідні трансформації правоохоронної системи, системи досудового слідства; створення дієвої системи моніторингу криміногенної ситуації.

5.3.5. Підвищення професіоналізму та відповідальності в усіх ланках сектору безпеки і оборони на основі реалізації комплексу антикорупційних заходів, дальшого впровадження стандартів країн ЄС у діяльність його органів та повноцінних соціальних гарантій для військовослужбовців, осіб рядового і начальницького складу правоохоронних органів, прирівняних до них осіб та членів їхніх сімей.

5.3.6. Реалізація державних цільових програм боротьби з тероризмом і екстремізмом.

5.3.7. Розбудова державного кордону та його інфраструктури за стандартами ЄС.

5.3.8. Підвищення ефективності системи протидії інформаційно-психологічним впливам і операціям, що загрожують безпеці особи, суспільства і держави.

5.3.9. Зміцнення потенціалу оборонної промисловості, насамперед науково-технологічного, його ефективне використання в інтересах економічного розвитку України, а також органів сектору безпеки і оборони.

5.3.10. Вдосконалення Єдиної державної системи цивільного захисту і територій, а також системи державного моніторингу навколишнього природного середовища.

5.4. Розвиток демократичного цивільного контролю над сектором безпеки і оборони.

5.4.1. Розвиток цивільно-військових відносин у суспільстві, у тому числі за рахунок приведення до стандартів країн ЄС співвідношення цивільного та військового персоналу в органах сектору безпеки і оборони.

5.4.2. Подальший розвиток механізмів президентського і парламентського контролю за діяльністю сектору безпеки і оборони, збільшення цивільного компоненту в органах сектору безпеки і оборони.

5.4.3. Збільшення відкритості і прозорості діяльності сектору безпеки і оборони, зокрема періодична публікація відповідних Білих книг.

5.4.4. Залучення інституцій громадянського суспільства до вироблення та реалізації політики національної безпеки, а також до оцінки її ефективності.

6. Реалізація Стратегії

6.1. Механізми реалізації Стратегії ґрунтуються на таких принципах:

- верховенство права, неухильне дотримання законодавства;
- відповідальність суб'єктів забезпечення національної безпеки за виконання поставлених завдань;
- прозорість основних напрямів видатків на національну безпеку і оборону;
- дієвість і постійність контролю у сфері національної безпеки, зокрема за використанням фінансових і матеріальних ресурсів;
- участь інституцій громадянського суспільства у реалізації Стратегії.

6.2. Координація і контроль заходів з реалізації Стратегії.

6.2.1 Координацію заходів з реалізації Стратегії здійснюють Президент України, Рада національної безпеки і оборони України, Кабінет Міністрів України у межах їх повноважень.

6.2.2. Контроль за реалізацією Стратегії здійснюють Президент України, Верховна Рада України, Рада національної безпеки і оборони України у межах їх повноважень.

Рада національної безпеки і оборони України щорічно розглядає стан реалізації Стратегії, визначає пріоритети і завдання політики національної безпеки, орієнтовні обсяги фінансових та інших ресурсів, необхідних для їхньої реалізації, вносить Президентові України відповідні пропозиції.

Секретар Ради національної безпеки і оборони України періодично, а у разі потреби – невідкладно інформує Президента України про перебіг виконання Стратегії та подає відповідні пропозиції.

6.2.3. Інституції громадянського суспільства здійснюють контроль за діяльністю органів державної влади щодо реалізації Стратегії через:

- громадську експертизу проектів нормативно-правових актів та концептуальних документів з питань національної безпеки;
- участь у роботі громадських експертних рад при державних органах, що діють у сфері національної безпеки;
- інформування суспільства про діяльність органів державної влади у сфері національної безпеки.

6.2.4. Координація заходів з наукового супроводження реалізації Стратегії здійснюється Національним інститутом стратегічних досліджень за участі Національної академії наук України, Національної академії правових наук України.

6.3. Ресурсне забезпечення національної безпеки.

6.3.1. Обов'язкове врахування у Державному та місцевих бюджетах видатків на забезпечення реалізації Стратегії, визначення таких видатків одним із пріоритетних напрямів бюджетної політики;

6.3.2. Поетапне доведення бюджетного фінансування сектору безпеки і оборони до оптимального рівня з одночасним переходом від орієнтації на чисельність як визначальний параметр фінансування на бюджетне планування на програмно-цільових засадах;

6.3.3. Стимулювання фундаментальних і прикладних досліджень у сфері національної безпеки.

6.4. Етапи реалізації Стратегії.

6.4.1. На першому етапі реалізації Стратегії (протягом 2011-2012 років) необхідно забезпечити стабілізацію суспільно-політичної та соціально-економічної ситуації, здійснити першочергові реформи, насамперед у сфері державного управління, забезпечити необхідні організаційні й економічні умови для реформування усіх сфер суспільного життя в межах євроінтеграційного курсу, вдосконалити законодавство з питань національної безпеки, виробити на основі Стратегії узгоджені між собою програмні документи щодо реформування сектору безпеки і оборони, насамперед оновлену Воєнну доктрину та Стратегічний оборонний бюлетень; розпочати реалізацію відповідних перетворень; створити безпечні умови для проведення в Україні фінальної частини чемпіонату Європи 2012 року з футболу.

6.4.2. На другому етапі (протягом 2013-2014 років) мають бути досягнуті цілі Програми економічних реформ на 2010–2014 роки «Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава», сформовано нову якість державної влади, у тому числі сектору безпеки і оборони.

6.4.3. На третьому етапі (у 2015 і наступних роках) передбачається коригування Стратегії на основі оцінки ефективності її реалізації.

7. Заключні положення

7.1. Стратегія є документом, обов'язковим для виконання.

7.2. Стратегія є основою для комплексного планування діяльності органів державної влади у сфері національної безпеки. Органи державної влади керуються Стратегією при розробленні та реалізації законодавчих актів, інших концепцій, доктрин, стратегій, програм, планів та окремих

заходів, укладенні міжнародних договорів і угод, інших міжнародно-правових документів, звітують про стан її виконання.

7.3. Посадові особи органів державної влади несуть персональну відповідальність за реалізацію Стратегії та виконання визначених нею завдань.

СТАТИСТИЧНІ ТАБЛИЦІ

Джерела:

Державна служба статистики України: таблиці 1–20
33–46; 51–167

Міністерство фінансів України: таблиці 21–25

Національний банк України: таблиці 26–32, 47–50

Умовні позначення

Тире (–)	явищ не було
Три крапки (...)	відомості відсутні або інформація конфіденційна (з відповідною зноскою)
Нуль (0; 0,0)	явища відбулися, але у вимірах менших за ті, що можуть бути виражені використаними у таблиці розрядами
Символ (х)	заповнення рубрики за характером побудови таблиці не має сенсу
«з них», «у тому числі»	означає, що наведено не всі доданки загальної суми

В окремих випадках незначне відхилення між підсумками та сумою складових пояснюється округленням даних у зв'язку з електронною обробкою інформації.

1. Основні соціально-

	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998
Валовий внутрішній продукт (у фактичних цінах) ¹ , млн грн	299	5033	148273	1203769	5451642	81519	93365	102593
у розрахунку на одну особу ³ , грн	6	97	2842	23184	105793	1595	1842	2040
Основні засоби (у фактичних цінах на кінець року) ⁴ , млрд грн	494	6002	224625	375774	10865152	843	866	824
Доходи населення ¹ , млн грн	252	3445	91833	761142	4005954	62219	73297	80870
Індекс споживчих цін (грудень до грудня попереднього року), %	390,0	2100,0	10256,0	501,0	281,7	139,7	110,1	120,0
Індекс цін виробників промислової продукції (грудень до грудня попереднього року), %	263,4	4228,5	9767,5	874,0	272,1	117,3	105,0	135,3
Індекс цін реалізації продукції сільськогосподарськими підприємствами (до попереднього року), %	192,0	1851,8	3960,1	665,3	432,8	164,0	105,1	110,0
Фінансовий результат від звичайної діяльності до оподаткування ⁷ , млрд грн	x	x	x	x	x	x	x	x
Обсяг реалізованої промислової продукції, млрд грн	–	–	–	–	–	–	–	–
Продукція сільського господарства (у порівнянних цінах 2005 року), млрд грн	126,6	116,1	117,8	98,3	94,8	85,8	84,3	76,2
рослинництва	55,2	55,9	62,3	47,7	49,4	45,0	48,2	39,5
тваринництва	71,4	60,2	55,5	50,6	45,4	40,8	36,1	36,7
Інвестиції в основний капітал (у фактичних цінах) ⁴ , млрд грн	49,7	866,0	29310,1	228033,2	937815,5	12,6	12,4	14,0
Введення в експлуатацію загальної площі житла, млнм ²	14,5	14,1	12,3	10,1	8,7	6,8	6,4	5,8
Перевезення вантажів усіма видами транспорту ¹³ млрд т	6,0	4,8	3,7	2,6	2,5	1,9	1,8	1,7
Відправлення пасажирів транспортом загального користування ¹⁴ , млрд	13,4	11,7	9,6	8,8	6,8	6,8	7,2	7,7
Роздрібний товарооборот підприємств (у фактичних цінах) ¹⁵ , млрд грн	132,4	1455,9	43823,7	336968,4	12,0	17,3	18,9	19,3
Обсяг реалізованих послуг ¹⁶ , млрд грн	...	...	...	...	...	...	...	...
Експорт товарів і послуг, млрд дол. США	–	–	–	–	–	19,1	19,0	16,5
Імпорт товарів і послуг, млрд дол. США	–	–	–	–	–	18,8 ¹⁷	18,5 ¹⁷	16,1 ¹⁷
Кількість постійного населення (на кінець року), млн осіб	51,7	51,9	51,7	51,3	50,9	50,4	50,0	49,5
Природний приріст, скорочення (–) населення, тис. осіб	–39,1	–100,3	–184,2	–243,1	–299,7	–309,5	–311,6	–300,7

-економічні показники

	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
	130442	170070	204190	225810	267344	345113	441452	544153	720731	948056	913345	1085935 ²
	2614	3436	4195	4685	5591	7273	9372	11630	15496	20495	19832	23674 ²
	837	829	915	965	1026	1141	1276	1569	2047	3150	3904	...
	98154	128736	157996	185073	215672	274241	381404	472061	623289	845641	894286	280565 ⁵
	119,2	125,8	106,1	99,4	108,2	112,3	110,3	111,6	116,6	122,3	112,3	109,1
	115,7	120,8	100,9	105,7	111,1	124,1	109,5	114,1	123,3	123,0	114,3	118,7
	129,2	155,8	105,0	87,4	120,6	105,7	108,1	102,4	138,0	110,3	106,4	130,4 ⁶
	x	13,9	18,7	14,6	19,6	44,6	64,4	76,3	135,9	9,0	-42,4	49,7 ⁸
	-	182,7	210,8	229,6	289,1	400,8	468,6	551,7	717,1	917,0	806,6	889,1 ⁹
	71,0	77,9	85,8	86,8	77,3	92,5	92,6	94,9	88,8	104,0	102,1	101,1 ¹⁰
	35,4	43,6	49,1	48,1	41,1	55,6	54,0	54,9	49,7	64,9	61,5	58,7
	35,6	34,3	36,7	38,7	36,2	36,9	38,6	40,0	39,1	39,1	40,6	42,4
	17,6	23,6	32,6	37,2	51,0	75,7	93,1	125,3	188,5	233,1	151,8	83,9 ¹¹
	6,1	5,6	5,9	6,1	6,4	7,6	7,8	8,6	10,2	10,5	6,4	5,2 ¹²
	1,5	1,5	1,6	1,6	1,7	1,7	1,8	1,9	2,0	2,0	1,6	...
	7,9	7,8	7,7	7,7	7,7	8,0	8,2	8,2	8,2	8,3	7,3	6,8 ¹⁰
	22,2	28,8	34,4	39,7	50,0	67,6	94,3	130,0	178,2	246,9	231,0	196,7
	...	...	...	47,0	56,7	74,4	95,8	120,9	157,0	215,8	224,6	203,2 ¹⁰
	15,2	18,1	19,8	22,0	27,3	38,0	40,4	45,9	58,3	78,7	49,3	44,4 ¹²
	13,0 ¹⁷	15,1	16,9	18,2	24,5	31,1	39,1	48,8	65,6	92,0	50,6	45,5 ¹²
	49,1	48,7	48,2	47,8 ¹⁸	47,4	47,1	46,7	46,5	46,2	46,0	45,8	45,6 ¹⁹
	-350,0	-373,0	-369,5	-364,2	-356,8	-334,0	-355,9	-297,7	-290,2	-243,9	-194,2	-181,5 ⁶

	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	
Кількість зайнятого населення у віці 15-70 років, тис. осіб	...	...	...	...	...	...	...	...	
Кількість безробітного населення у віці 15-70 років (за методологією МОП), тис. осіб	...	...	...	...	...	...	...	...	
Рівень безробіття населення у віці 15-70 років (за методологією МОП), у % до економічно активного населення відповідного віку	...	...	...	...	...	...	...	...	
Кількість зареєстрованих безробітних (на кінець року), тис. осіб	...	70,5	83,9	82,2	126,9	351,1	637,1	1003,2	
Рівень зареєстрованого безробіття, у % до населення працездатного віку	...	0,2	0,3	0,3	0,4	1,2	2,3	3,6	
Середньомісячна номінальна заробітна плата ²⁰ , грн	480	6505	162790	1427708	73	126	143	153	

¹ 1991–1995 роки – в млрдкрб., 1996–2010 роки – в млн грн.

² Попередні дані.

³ 1991–1995 роки – в тис.крб., 1996–2010 роки – в грн.

⁴ 1991–1995 роки – в млрдкрб., 1996–2010 роки – в млрд грн.

⁵ Дані за III квартал, попередні.

⁶ Січень–листопад.

⁷ Дані наведено без урахування результатів діяльності бюджетних установ. Інформація наявна з 2000 року у зв'язку з впровадженням національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку відповідно до наказу Міністерства фінансів України від 31.03.1999 № 87.

⁸ Дані наведено за січень–листопад без урахування результатів діяльності малих підприємств, бюджетних установ, а також сільськогосподарських підприємств, які займаються рослинництвом, тваринництвом та змішаним сільським господарством, і відслідковуються тільки в річній звітності.

⁹ За даними короткострокової звітності, якою охоплені великі, середні та вагомні за обсягами малі підприємства (без урахування продукції, реалізованої підприємствами-замовниками).

¹⁰ Дані попередні.

¹¹ За січень–вересень, без ПДВ.

¹² За січень–вересень.

Закінчення табл.

Основні соціально-економічні показники

	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
...		20175,0	19971,5	20091,2	20163,3	20295,7	20680,0	20730,4	20904,7	20972,3	20191,5	20401,2 ¹²
...		2655,8	2455,0	2140,7	2008,0	1906,7	1600,8	1515,0	1417,6	1425,1	1958,8	1774,0 ¹²
...		11,6	10,9	9,6	9,1	8,6	7,2	6,8	6,4	6,4	8,8	8,0 ¹²
	1174,5	1155,2	1008,1	1034,2	988,9	981,8	881,5	759,5	642,3	844,9	531,6	544,9
	4,2	4,1	3,6	3,7	3,5	3,5	3,1	2,7	2,3	3,0	1,9	2,0
	178	230	311	376	462	590	806	1041	1351	1806	1906	2239 ²¹

¹³ З 2002 року – з урахуванням автомобільних комерційних вантажних перевезень, виконаних фізичними особами-підприємцями.

¹⁴ З урахуванням обсягів автомобільних пасажирських перевезень, виконаних фізичними та юридичними суб'єктами малого бізнесу.

¹⁵ 1991–1994 роки – в млрд крб, 1995–2010 роки – в млрд грн.

¹⁶ Включаючи ПДВ.

¹⁷ З урахуванням обсягів міжнародної технічної допомоги.

¹⁸ За даними Всеукраїнського перепису населення станом на 5 грудня 2001 року.

¹⁹ На 1 грудня 2010 року.

²⁰ 1991–1994 роки – в крб, 1995–2010 роки – в грн.

²¹ Дані попередні. Починаючи з 2010 року дані наведено по підприємствах, установах, організаціях та їхніх відокремлених підрозділах із кількістю найманих працівників 10 і більше осіб.

2. Індекси основних соціально-

	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	
Валовий внутрішній продукт (у цінах попереднього року)	91,3	90,1	85,8	77,1	87,8	90,0	97,0	98,1	
у розрахунку на одну особу	91,1	89,8	85,7	77,4	88,5	90,7	97,8	98,8	
Доходи населення	192,6	1369,2	2665,5	828,8	526,3	155,3	117,8	110,3	
Фінансовий результат від звичайної діяльності до оподаткування ³	x	x	x	x	x	x	x	x	
Продукція промисловості	95,2	93,6	92,0	72,7	88,0	94,9	99,7	99,0	
Продукція сільського господарства	86,8	91,7	101,5	83,6	96,4	90,5	98,2	90,4	
Інвестиції в основний капітал	92,9	63,1	89,6	77,5	71,5	78,0	91,2	106,1	
Введення в експлуатацію загальної площі житла	82,8	97,7	87,2	82,0	85,8	78,0	94,3	91,8	
Перевезення вантажів усіма видами транспорту	95,9	79,5	76,2	70,3	95,7	75,9	99,0	90,6	
Відправлення пасажирів транспортом загального користування	89,2	87,5	81,9	92,4	77,0	99,3	106,1	107,9	
Роздрібний товарооборот підприємств	90,3	82,0	65,0	86,4	86,1	94,9	100,2	93,4	
Обсяг реалізованих послуг (у порівнянних цінах)	...	...	...	...	...	...	...	...	
Експорт товарів і послуг	...	...	...	...	...	...	99,1	86,8	
Імпорт товарів і послуг	...	...	...	...	...	...	98,6	86,8	
Кількість постійного населення (на кінець року)	100,2	100,3	99,7	99,2	99,2	99,1	99,2	99,1	
Кількість зайнятих	...	...	...	...	...	...	...	...	
Кількість безробітних (за методологією МОП)	...	...	...	...	...	...	...	...	
Кількість зареєстрованих безробітних (на кінець року)	...	x	118,9	98,0	154,3	276,8	181,4	157,5	
Середньомісячна заробітна плата									
номінальна	196,4	1356,1	2502,4	877,0	514,2	171,4	113,7	107,2	
реальна	...	...	59,9	84,8	110,6	96,6	96,6	96,2	

¹ Попередні дані.

² Дані за III квартал, попередні.

³ Дані наведено без урахування результатів діяльності бюджетних установ.

⁴ Дані попередні.

⁵ За січень–вересень.

⁶ Індекс за січень–вересень розраховано з урахуванням даних щодо обсягів житла, прийнятого відповідно до Тимчасового порядку (постанова КМУ від 09.09.2009 № 1035).

⁷ На 1 грудня 2010 року.

⁸ Дані наведено за 9 місяців 2010 року у відношенні до 9 місяців 2009 року.

⁹ Дані попередні. Починаючи з 2010 року дані наведено по підприємствах, установах, організаціях та їхніх відокремлених підрозділах із кількістю найманих працівників 10 і більше осіб.

-економічних показників

(відсотків до попереднього року)

	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
	99,8	105,9	109,2	105,2	109,6	112,1	102,7	107,3	107,9	102,3	85,2	104,2 ¹
	100,6	106,7	111,1	106,3	110,5	113,0	103,5	108,1	108,6	102,9	85,6	104,6 ¹
	121,4	131,2	122,7	117,1	116,5	127,2	139,1	123,8	132,0	135,7	105,8	119,6 ²
	x	...	134,5	78,1	134,2	226,9	144,4	118,5	178,2	6,6	x	x
	104,0	113,2	114,2	107,0	115,8	112,5	103,1	106,2	107,6	94,8	78,1	111,0 ⁴
	93,1	109,8	110,2	101,2	89,0	119,7	100,1	102,5	93,5	117,1	98,2	99,0 ⁴
	100,4	114,4	120,8	108,9	131,3	128,0	101,9	119,0	129,8	97,4	58,5	97,1 ⁵
	105,1	90,4	106,8	102,3	105,9	117,6	103,3	110,4	118,7	102,5	61,0	157,0 ⁶
	91,9	99,5	103,3	98,6	106,2	104,7	104,3	103,7	106,3	99,1	82,4	...
	102,1	98,3	98,4	100,7	100,0	103,7	102,5	100,5	99,7	101,4	87,3	94,0 ⁴
	92,9	108,1	113,7	115,0	120,5	121,9	123,4	126,4	129,5	117,3	79,1	105,7 ⁵
	...	...	...	107,3	116,1	124,4	116,4	113,5	115,7	112,8	88,9	102,9 ⁴
	92,3	118,8	109,7	111,1	124,1	139,0	106,3	113,7	127,2	134,9	62,6	129,3 ⁵
	80,5	116,6	112,0	107,4	134,7	126,9	125,8	124,8	134,5	140,3	55,0	128,6 ⁵
	99,1	99,1	99,1	99,1	99,2	99,3	99,3	99,4	99,4	99,5	99,6	99,6 ⁷
	...	101,1	99,0	100,6	100,4	100,7	101,9	100,2	100,8	100,3	96,3	100,2 ⁸
	...	101,6	92,4	87,2	93,8	95,0	84,0	94,6	93,6	100,5	137,5	92,0 ⁸
	117,1	98,4	87,3	102,6	95,6	99,3	89,8	86,2	84,6	131,5	62,9	102,5
	115,7	129,6	135,2	121,0	122,8	127,5	136,7	129,2	129,7	133,7	105,5	120,0 ⁹
	91,1	99,1	119,3	118,2	115,2	123,8	120,3	118,3	112,5	106,3	90,8	110,2

3. Валовий внутрішній продукт

Рік	У фактичних цінах		Індекси фізичного обсягу, відсотків				Індекс-дефлятор, відсотків до попереднього року
	валовий внутрішній продукт у розрахунку на одну особу		до попереднього року		1990 = 100		
	млн грн	грн	валовий внутрішній продукт	валовий внутрішній продукт у розрахунку на одну особу	валовий внутрішній продукт	валовий внутрішній продукт у розрахунку на одну особу	
2001	204190	4195	109,2	111,1	47,2	50,2	109,9
2002	225810	4685	105,2	106,3	49,7	53,4	105,1
2003	267344	5591	109,6	110,5	54,4	59,0	108,0
2004	345113	7273	112,1	113,0	61,0	66,6	115,1
2005	441452	9372	102,7	103,5	62,7	69,0	124,5
2006	544153	11630	107,3	108,1	67,3	74,5	114,8
2007	720731	15496	107,9	108,6	72,6	80,9	122,7
2008	948056	20495	102,3	102,9	74,2	83,3	128,6
2009	913345	19832	85,2	85,6	63,3	71,3	113,0
2010 ¹	1085935	23674	104,2	104,6	65,9	74,6	...

¹ Попередні дані.

4. Випуск у ринкових цінах та валовий внутрішній продукт у розрахунку на одного зайнятого

Рік	Випуск у ринкових цінах у розрахунку на одного зайнятого, грн		Валовий внутрішній продукт у розрахунку на одного зайнятого, грн		Індекси фізичного обсягу, відсотків	
	у фактичних цінах		у фактичних цінах		до попереднього року	
	у фактичних цінах	у цінах попереднього року	у фактичних цінах	у цінах попереднього року	випуск у ринкових цінах у розрахунку на одного зайнятого	валовий внутрішній продукт у розрахунку на одного зайнятого
2001	24246	22160	10224	9302	111,9	110,3
2002	26311	25464	11239	10697	105,0	104,6
2003	31286	29228	13259	12274	111,1	109,2
2004	41489	35510	17004	14773	113,5	111,4
2005	50700	42532	21347	17143	102,5	100,8
2006	60404	54524	26249	22860	107,5	107,1
2007	78977	66039	34477	28097	109,3	107,0
2008	104712	79103	45205	35158	100,2	102,0
2009	102645	88150	45234	40024	84,2	88,5
2010 ¹	...	...	...	...	...	...

¹ Попередні дані.

**5. Виробництво та розподіл валового внутрішнього продукту
за видами економічної діяльності**

(у фактичних цінах; млн грн)

	Рік	Випуск	Проміжне споживання	Валова додана вартість	У тому числі			валовий прибуток, зміщений дохід
					оплата праці найманих працівників	інші податки за виключенням інших субсидій пов'язаних з виробництвом		
Сільське господарство, мисливство, лісове господарство	2001	66306	36885	29421	5831	23	23567	
	2002	66430	37012	29418	5108	225	24085	
	2003	66119	37060	29059	4890	-137	24306	
	2004	85668	48410	37258	6044	-689	31903	
	2005	94801	54259	40542	6887	-837	34492	
	2006	98410	57404	41006	8448	-1740	34298	
	2007	113149	65732	47417	11869	-2411	37959	
	2008	156072	90924	65148	14330	-2928	53746	
	2009	157867	92109	65758	14143	-246	51861	
	2010 ¹	189742	110755	78987	15794	-202	63395	
Рибальство, рибництво	2001	429	300	129	98	-9	40	
	2002	412	283	129	90	-20	59	
	2003	415	289	126	80	-39	85	
	2004	445	310	135	83	-44	96	
	2005	575	410	165	120	-66	111	
	2006	557	406	151	112	-68	107	
	2007	576	415	161	104	-5	62	
	2008	729	524	205	177	-7	35	
	2009	926	664	262	181	5	76	
	2010 ¹	...	...	...	...	...	...	

Продовження табл.
**Виробництво та розподіл валового внутрішнього продукту
за видами економічної діяльності**

	Рік	Випуск	Проміжне споживання	Валова додана вартість	У тому числі		
					оплата праці найманих працівників	інші податки за виключенням інших субсидій пов'язаних з виробництвом	валовий прибуток, змішаний дохід
Добувна промисловість	2001	23411	14898	8513	5088	-707	4132
	2002	24386	14370	10016	6350	-772	4438
	2003	26484	15630	10854	6972	-681	4563
	2004	31766	19248	12518	9541	-787	3764
	2005	41149	23210	17939	12729	-1456	6666
	2006	46125	24061	22064	15420	-2330	8974
	2007	57563	25868	31695	18370	-3141	16466
	2008	91551	37214	54337	27442	-6604	33499
	2009	78492	37816	40676	26927	-5077	18826
	2010 ¹	116543	56005	60538	33267	-5887	33158
Переробна промисловість	2001	172759	137167	35592	20407	1242	13943
	2002	191301	150915	40386	23461	1581	15344
	2003	235289	185587	49702	30414	1837	17451
	2004	325820	261696	64124	41507	1895	20722
	2005	399039	312176	86863	53891	2422	30550
	2006	456729	347313	109416	62673	2921	43822
	2007	588203	444775	143428	80946	2392	60090
	2008	751615	586880	164735	96439	-1494	69790
	2009	628232	486354	141878	81504	547	59827
	2010 ¹	816560	634388	182172	101314	1909	78949

Виробництво та розподілення електроенергії, газу та води	2001	27905	16673	11232	4186	5	7041
	2002	28227	16802	11425	5252	81	6092
	2003	30360	18090	12270	6073	33	6164
	2004	31961	19538	12423	8623	-249	4049
	2005	36739	21570	15169	9160	-57	6066
	2006	47318	28708	18610	12076	41	6493
	2007	60898	37653	23245	14266	95	8884
	2008	77688	48888	28800	20325	-1658	10133
	2009	85749	53945	31804	21592	-1704	11916
	2010 ¹	104322	67787	36535	26009	-171	10697
Будівництво	2001	18339	11048	7291	4242	193	2856
	2002	19176	11523	7653	4843	106	2704
	2003	25811	15543	10268	6686	167	3415
	2004	37667	23204	14463	8924	202	5337
	2005	45972	29602	16370	12677	212	3481
	2006	64152	42984	21168	14955	348	5865
	2007	94307	63851	30456	21091	460	8905
	2008	117362	88177	29185	23024	639	5522
	2009	77631	56103	21528	14458	407	6663
	2010 ¹	89501	61081	28420	16640	524	11256
Торгівля; ремонт автомобілів побутових виробів та предметів особистого вжитку	2001	38989	16580	22409	8942	1488	11979
	2002	42628	18035	24593	10627	1060	12906
	2003	54897	23275	31622	10197	1239	20186
	2004	71490	30433	41057	11393	1291	28373
	2005	99662	43621	56041	20882	1547	33612

Продовження табл.
**Виробництво та розподіл валового внутрішнього продукту
за видами економічної діяльності**

	Рік	Випуск	Проміжне споживання	Валова додана вартість	У тому числі			валовий прибуток, змінний дохід
					оплата праці найманих працівників	інші податки за виключенням інших субсидій пов'язаних з виробництвом		
	2006	122365	53792	68573	24845	2108	41620	
	2007	173149	77929	95220	32228	2775	60217	
	2008	240111	108850	131261	50121	3271	77869	
	2009	239327	109330	129997	46516	3248	80233	
	2010 ¹	252399	106562	145837	58749	3504	83584	
Діяльність готелів та ресторанів	2001	2678	1509	1169	562	53	554	
	2002	3038	1723	1315	825	95	395	
	2003	3739	2122	1617	963	33	621	
	2004	5452	3166	2286	1272	66	948	
	2005	6388	4018	2370	1265	76	1029	
	2006	11743	6355	5388	2015	96	3277	
	2007	14849	8022	6827	2578	146	4103	
	2008	20557	10862	9695	4163	168	5364	
	2009	18392	10343	8049	3815	189	4045	
	2010 ¹	...	...	...	...	...	...	
Діяльність транспорту та зв'язку	2001	41295	16708	24587	10325	682	13580	
	2002	46946	19423	27523	14065	336	13122	
	2003	59995	24903	35092	16732	350	18010	
	2004	75233	32539	42694	16936	601	25157	
	2005	91219	43784	47435	23754	638	23043	

	2006	107638	51585	56053	30619	982	24452
	2007	135074	65011	70063	35474	598	33991
	2008	172314	85236	87078	50228	804	36046
	2009	182914	85864	97050	48622	1140	47288
	2010 ¹	209482	92786	116696	55678	823	60195
Фінансова діяльність	2001	8516	3248	5268	2016	102	3150
	2002	9948	3750	6198	2457	130	3611
	2003	15018	5648	9370	2918	156	6296
	2004	31826	10576	21250	7433	552	13265
	2005	29951	10174	19777	9654	496	9627
	2006	36858	11471	25387	12208	496	12683
	2007	58992	16598	42394	19152	512	22730
	2008	92631	23648	68983	25906	916	42161
	2009	91199	24479	66720	23380	866	42474
	2010 ¹	...	...	...	...	...	...
Операції з нерухомим майном, оренда, інжиніринг та надання послуг підприємцям	2001	19931	7256	12675	5691	249	6735
	2002	23631	8660	14971	6489	232	8250
	2003	27030	10147	16883	6139	265	10479
	2004	38852	15325	23527	9270	230	14027
	2005	53627	23084	30543	13398	378	16767
	2006	70227	31376	38851	17249	695	20907
	2007	113400	49698	63702	26657	734	36311
	2008	146795	61450	85345	37085	475	47785
	2009	174934	79347	95587	39403	395	55789
	2010 ¹	...	...	...	...	...	...

Продовження табл.
**Виробництво та розподіл валового внутрішнього продукту
за видами економічної діяльності**

	Рік	Випуск	Проміжне споживання	Валова додана вартість	У тому числі		
					оплата праці найманих працівників	інші податки за виключенням інших субсидій пов'язаних з виробництвом	валовий прибуток, змінаний доход
Державне управління	2001	12234	4801	7433	6639	19	775
	2002	14377	5578	8799	7666	18	1115
	2003	16692	6489	10203	9058	18	1127
	2004	22517	8410	14107	11994	20	2093
	2005	29493	9003	20490	18442	42	2006
	2006	35915	9706	26209	24157	36	2016
	2007	46468	12968	33500	31588	43	1869
	2008	62997	17992	45005	42911	45	2049
	2009	61246	14331	46915	44102	37	2776
	2010 ¹	...	...	...	...	...	...
Освіта	2001	12437	3533	8904	6402	28	2474
	2002	14666	3847	10819	7996	30	2793
	2003	18640	4859	13781	10935	30	2816
	2004	22086	5834	16252	12855	33	3364
	2005	29388	8506	20882	17498	47	3337
	2006	36161	9918	26243	22702	52	3489
	2007	46083	13178	32905	29355	65	3485
	2008	62186	18666	43520	39740	71	3709
	2009	70705	21466	49239	44465	71	4703
	2010 ¹	86351	28592	57759	52057	91	5611

Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	2001	10005	3994	6011	4278	32	1701
	2002	12080	4719	7361	5377	-4	1988
	2003	14958	5821	9137	7093	12	2032
	2004	18470	7518	10952	8426	40	2486
	2005	22855	8890	13965	11419	21	2525
	2006	28305	10583	17722	14829	6	2887
	2007	35947	13405	22542	19342	75	3125
	2008	45902	16693	29209	26207	87	2915
	2009	54100	19527	34573	28894	85	5594
	2010 ¹	64408	22389	42019	35985	102	5932
Надання комунальних та індивідуальних послуг; діяльність у сфері культури та спорту ²	2001	5286	2624	2662	1733	164	765
	2002	6762	3026	3736	2511	-75	1300
	2003	8257	3744	4513	3038	-163	1638
	2004	10735	5460	5275	3149	-65	2191
	2005	14772	7320	7452	4824	-237	2865
	2006	19676	9385	10291	6323	-187	4155
	2007	26397	13060	13337	8916	-434	4855
	2008	33662	15454	18208	12366	-883	6725
	2009	33971	16677	17294	13341	-1501	5454
	2010 ¹	405202	150519	254683	141876	784	112023
Усього за видами економічної діяльності	2001	460520	277224	183296	86440	3564	93292
	2002	504008	299666	204342	103117	3023	98202
	2003	603704	359207	244497	122188	3120	119189
	2004	809988	491667	318321	157450	3096	157775

Продовження табл.
**Виробництво та розподіл валового внутрішнього продукту
за видами економічної діяльності**

	Рік	Випуск	Проміжне споживання	Валова додана вартість	У тому числі		
					оплата праці найманих працівників	інші податки за виключенням інших субсидій пов'язаних з виробництвом	валовий прибуток, змінний дохід
	2005	995630	599627	396003	216600	3226	176177
	2006	1182179	695047	487132	268631	3456	215045
	2007	1565055	908163	656892	351936	1904	303052
	2008	2072172	1211458	860714	470464	-7098	397348
	2009	1955685	1108355	847330	451343	-1538	397525
	2010 ¹	2334510	1330864	1003646	537369	1477	464800
Оплата послуг фінансових посередників	2001	x	2806	-2806	x	x	-2806
	2002	x	3148	-3148	x	x	-3148
	2003	x	4280	-4280	x	x	-4280
	2004	x	5275	-5275	x	x	-5275
	2005	x	7402	-7402	x	x	-7402
	2006	x	13009	-13009	x	x	-13009
	2007	x	22098	-22098	x	x	-22098
	2008	x	36538	-36538	x	x	-36538
	2009	x	50849	-50849	x	x	-50849
	2010 ¹	x	45814	-45814	x	x	-45814
Усього в основних цінах	2001	460520	280030	180490	86440	3564	90486
	2002	504008	302814	201194	103117	3023	95054
	2003	603704	363487	240217	122188	3120	114909
	2004	809988	496942	313046	157450	3096	152500

	2005	995630	607029	388601	216600	3226	168775
	2006	1182179	708056	474123	268631	3456	202036
	2007	1565055	930261	634794	351936	1904	280954
	2008	2072172	1247996	824176	470464	-7098	360810
	2009	1955685	1159204	796481	451343	-1538	346676
	2010 ¹	2334510	1376678	957832	537369	1477	418986
Податки на продукти	2001	25060	x	25060	x	25060	x
	2002	25484	x	25484	x	25484	x
	2003	28205	x	28205	x	28205	x
	2004	33122	x	33122	x	33122	x
	2005	54183	x	54183	x	54183	x
	2006	71618	x	71618	x	71618	x
	2007	88212	x	88212	x	88212	x
	2008	126425	x	126425	x	126425	x
	2009	119988	x	119988	x	119988	x
	2010 ¹	130958	x	130958	x	130958	x
Субсидії на продукти	2001	-1360	x	-1360	x	-1360	x
	2002	-868	x	-868	x	-868	x
	2003	-1078	x	-1078	x	-1078	x
	2004	-1055	x	-1055	x	-1055	x
	2005	-1332	x	-1332	x	-1332	x
	2006	-1588	x	-1588	x	-1588	x
	2007	-2275	x	-2275	x	-2275	x
	2008	-2545	x	-2545	x	-2545	x
	2009	-3124	x	-3124	x	-3124	x
	2010 ¹	-2855	x	-2855	x	-2855	x

Закінчення табл.
**Виробництво та розподіл валового внутрішнього продукту
за видами економічної діяльності**

	Рік	Випуск	Проміжне споживання	Валова додана вартість	У тому числі		
					оплата праці найманих працівників	інші податки за виключенням інших субсидій пов'язаних з виробництвом	валовий прибуток, змішаний дохід
Валовий внутрішній продукт (у ринкових цінах)	2001	484220	280030	204190	86440	27264	90486
	2002	528624	302814	225810	103117	27639	95054
	2003	630831	363487	267344	122188	30247	114909
	2004	842055	496942	345113	157450	35163	152500
	2005	1048481	607029	441452	216600	56077	168775
	2006	1252209	708056	544153	268631	73486	202036
	2007	1650992	930261	720731	351936	87841	280954
	2008	2196052	1247996	948056	470464	116782	360810
	2009	2072549	1159204	913345	451343	115326	346676
	2010 ¹	2462613	1376678	1085935	537369	129580	418986

¹ Попередні дані.

² У рядку за 2010 рік дані інших видів діяльності (рибальство, виробництво; діяльність готелів та ресторанів; фінансова діяльність; операції з нерухомим майном, оренда, інжиніринг та надання послуг підприємцям; державне управління; надання комунальних та індивідуальних послуг; діяльність у сфері культури та спорту).

6. Структура випуску товарів та послуг за видами економічної діяльності
(у фактичних цінах; відсотків)

Рік	Сільське господарство, мисливство, лісове господарство	Рибальство, рибництво	Добувна промисловість	Переробна промисловість	Виробництво та розподілення електричної, теплової та холодної енергії, газу та пари	Будівництво	Торгівля; ремонт автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку	Діяльність готелів та ресторанів	Діяльність транспорту та зв'язку	Фінансова діяльність	Операції з нерухомим майном, оренда, інжиніринг та надання послуг підприємцям	Державне управління	Освіта	Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	Надання комунальних та індивідуальних послуг; діяльність у сфері культури та спорту	Усього за видами економічної діяльності
2001	14,4	0,1	5,1	37,5	6,1	4,0	8,5	0,6	9,0	1,8	4,3	2,6	2,7	2,2	1,1	100,0
2002	13,2	0,1	4,8	38,0	5,6	3,8	8,5	0,6	9,3	2,0	4,7	2,8	2,9	2,4	1,3	100,0
2003	10,9	0,1	4,4	39,0	5,0	4,3	9,1	0,6	9,9	2,5	4,5	2,7	3,1	2,5	1,4	100,0
2004	10,6	0,1	3,9	40,2	3,9	4,7	8,8	0,7	9,3	3,9	4,8	2,8	2,7	2,3	1,3	100,0
2005	9,5	0,1	4,1	40,0	3,7	4,6	10,0	0,6	9,2	3,0	5,4	3,0	3,0	2,3	1,5	100,0
2006	8,3	0,1	3,9	38,6	4,0	5,4	10,4	1,0	9,1	3,1	5,9	3,0	3,1	2,4	1,7	100,0
2007	7,2	0,0	3,7	37,7	3,9	6,0	11,1	0,9	8,6	3,8	7,2	3,0	2,9	2,3	1,7	100,0
2008	7,5	0,0	4,4	36,3	3,8	5,7	11,6	1,0	8,3	4,5	7,1	3,0	3,0	2,2	1,6	100,0
2009	8,1	0,0	4,0	32,1	4,4	4,0	12,2	0,9	9,4	4,7	9,0	3,1	3,6	2,8	1,7	100,0
2010 ¹	8,1	...	5,0	35,0	4,5	3,8	10,8	...	9,0	...	...	...	3,7	2,8	17,3 ²	100,0

¹ Попередні дані.

² Інші види економічної діяльності (рибальство, рибництво; діяльність готелів та ресторанів; фінансова діяльність; операції з нерухомим майном, оренда, інжиніринг та надання послуг підприємцям; державне управління; надання комунальних та індивідуальних послуг; діяльність у сфері культури та спорту).

7. Структура валової доданої вартості за видами економічної діяльності
(у фактичних цінах; відсотків)

Рік	Сільське господарство, мисливство, лісове господарство	Рибальство, рибництво	Добувна промисловість	Переробна промисловість	Виробництво та розподілення електричної, теплової та холодової енергії, газу та води	Будівництво	Торгівля; ремонт автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку	Діяльність готелів та ресторанів	Діяльність транспорту та зв'язку	Фінансова діяльність	Операції з нерухомим майном, оренда, інжиніринг та надання послуг підприємцям	Державне управління	Освіта	Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	Надання комунальних та індивідуальних послуг; діяльність у сфері культури та спорту	Оплата послуг фінансових посередників	Усього за видами економічної діяльності
2001	16,3	0,1	4,7	19,7	6,2	4,1	12,4	0,7	13,6	2,9	7,0	4,1	5,0	3,3	1,5	-1,6	100,0
2002	14,6	0,1	5,0	20,1	5,7	3,8	12,2	0,6	13,7	3,1	7,4	4,4	5,4	3,7	1,8	-1,6	100,0
2003	12,1	0,1	4,5	20,7	5,1	4,3	13,2	0,7	14,6	3,9	7,0	4,2	5,7	3,8	1,9	-1,8	100,0
2004	11,9	0,0	4,0	20,5	4,0	4,6	13,1	0,7	13,6	6,8	7,5	4,5	5,2	3,5	1,7	-1,6	100,0
2005	10,4	0,0	4,6	22,4	3,9	4,2	14,4	0,6	12,2	5,1	7,9	5,3	5,4	3,6	1,9	-1,9	100,0
2006	8,6	0,0	4,7	23,1	3,9	4,5	14,5	1,1	11,8	5,4	8,2	5,5	5,5	3,7	2,2	-2,7	100,0
2007	7,5	0,0	5,0	22,5	3,7	4,8	15,0	1,1	11,0	6,7	10,0	5,3	5,2	3,6	2,1	-3,5	100,0
2008	7,9	0,0	6,6	20,0	3,5	3,5	15,9	1,2	10,5	8,4	10,4	5,5	5,3	3,5	2,2	-4,4	100,0
2009	8,3	0,0	5,1	17,8	4,0	2,7	16,3	1,0	12,2	8,4	12,0	5,9	6,2	4,3	2,2	-6,4	100,0
2010 ¹	8,2	...	6,3	19,0	3,8	3,0	15,2	...	12,2	...	...	...	6,0	4,4	26,7 ²	-4,8	100,0

¹ Попередні дані.

² Інші види економічної діяльності (рибальство, рибництво; діяльність готелів та ресторанів; фінансова діяльність; операції з нерухомим майном, оренда, інжиніринг та надання послуг підприємцям; державне управління; надання комунальних та індивідуальних послуг; діяльність у сфері культури та спорту).

8. Індекси фізичного обсягу та індекси-дефлятори випуску за видами економічної діяльності

(відсотків до попереднього року)

Рік	Індекси фізичного обсягу																Усього за видами економічної діяльності
	Сільське господарство, мисливство, лісове господарство	Рибальство, рибництво	Добувна промисловість	Переробна промисловість	Виробництво та розподілення електричної, теплової та холодної енергії	Будівництво	Торгівля; ремонт автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку	Діяльність готелів та ресторанів	Діяльність транспорту та зв'язку	Фінансова діяльність	Операції з нерухомим майном, оренда, інжиніринг та надання послуг підприємцям	Державне управління	Освіта	Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	Надання комунальних та інших побутових послуг	Сфера культури та спорту	
2001	109,5	74,6	103,3	117,2	102,6	110,6	124,9	112,5	104,0	128,4	122,6	108,4	102,5	102,0	110,4	112,6	
2002	101,2	93,9	102,3	108,9	101,1	97,0	108,0	104,1	109,2	98,4	112,4	106,8	96,6	103,1	113,5	105,9	
2003	89,3	89,8	105,6	117,6	104,7	128,3	121,6	107,8	111,0	146,1	111,1	100,8	110,5	108,9	111,0	111,9	
2004	119,6	97,3	104,1	114,6	98,9	125,7	115,1	132,8	114,6	139,3	129,4	107,2	100,1	102,9	115,9	114,8	
2005	99,9	119,1	104,4	103,0	102,9	93,4	92,2	100,0	114,4	109,7	119,9	100,1	103,6	101,3	121,6	103,5	
2006	102,5	88,7	105,8	106,3	106,7	109,9	116,9	157,1	108,1	111,8	109,9	91,6	102,8	104,4	110,2	107,5	
2007	93,9	91,2	102,7	111,7	103,2	115,6	116,4	107,6	111,7	122,5	125,0	105,6	100,9	102,4	111,0	110,6	
2008	116,5	102,4	97,6	96,8	97,5	84,2	100,4	116,4	108,1	92,5	109,1	102,3	103,6	98,1	102,4	100,3	
2009	98,0	105,1	89,4	73,5	88,9	51,8	81,4	78,5	87,3	80,9	90,6	93,8	98,3	101,5	81,0	81,2	
2010 ¹	99,0	...	103,7	113,9	109,5	94,6	102,9	...	103,2	...	...	...	104,3	100,2	97,3 ²	105,0	

Закінчення табл.
Індекси фізичного обсягу та індекси-дефлятори випуску за видами економічної діяльності

Рік	Індекси-дефлятори																Усього за видами економічної діяльності
	Сільське господарство, мисливство, лісове господарство	Рибацтво, рибництво	Добувна промисловість	Переробна промисловість	Виробництво та розподілення електроенергії, газу та води	Будівництво	Торгівля; ремонт автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку	Діяльність готелів та ресторанів	Діяльність транспортів та зв'язку	Фінансова діяльність	Операції з нерухомим майном, оренда, інжиніринг та надання послуг підприємцям	Державне управління	Освіта	Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	Надання комунальних та індивідуальних послуг; діяльність у сфері культури та спорту		
2001	108,9	114,4	103,8	107,0	100,1	119,1	107,1	119,8	118,7	118,4	117,7	111,4	114,9	116,7	120,6	109,4	
2002	99,0	102,2	101,8	101,7	100,1	107,8	101,2	109,0	104,1	118,7	105,5	110,0	122,1	117,1	112,7	103,3	
2003	111,4	112,2	102,8	104,6	102,8	104,9	105,9	114,1	115,1	103,3	103,0	115,2	115,0	113,7	110,0	107,0	
2004	108,4	110,1	115,2	120,9	106,4	116,1	113,2	109,8	109,5	152,1	111,1	125,9	118,4	120,0	112,2	116,8	
2005	110,7	108,5	124,1	118,9	111,7	130,7	140,4	117,1	106,0	103,7	115,1	130,8	128,4	122,1	113,1	118,8	
2006	101,3	109,2	105,9	107,7	120,7	127,0	105,0	117,0	109,1	110,1	119,2	133,0	119,7	118,6	120,9	110,5	
2007	122,4	113,4	121,5	115,3	124,7	127,2	121,6	117,5	112,3	130,7	129,1	122,5	126,2	124,0	120,9	119,7	
2008	118,4	123,6	163,0	132,0	130,8	147,8	138,1	118,9	118,0	169,7	118,6	132,6	130,3	130,2	124,5	132,0	
2009	103,2	120,9	95,9	113,7	124,2	127,7	122,4	114,0	121,6	121,7	131,5	103,6	115,7	116,1	124,6	116,3	
2010 ¹	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	

¹ Попередні дані.

² Інші види економічної діяльності (рибацтво, рибництво; діяльність готелів та ресторанів; фінансова діяльність; операції з нерухомим майном, оренда, інжиніринг та надання послуг підприємцям; державне управління; надання комунальних та індивідуальних послуг; діяльність у сфері культури та спорту).

9. Індекси фізичного обсягу та індекси-дефлятори валової доданої вартості за видами економічної діяльності

(відсотків до попереднього року)

Рік	Індекси фізичного обсягу														Усього за видами економічної діяльності		
	Сільське господарство, мисливство, лісове господарство	Рибальство, рибництво	Добувна промисловість	Переробна промисловість	Виробництво та розподілення електричної енергії, газу та води	Будівництво	Торгівля; ремонт автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку	Діяльність готелів та ресторанів	Діяльність транспорту та зв'язку	Фінансова діяльність	Операції з нерухомим майном, оренда, інжиніринг та надання послуг підприємцям	Державне управління	Освіта	Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги		Надання комунальних та індивідуальних послуг, діяльність у сфері культури та спорту	Оплата послуг фінансових посередників
2001	110,2	72,8	110,8	114,0	103,8	107,8	143,0	119,0	105,1	129,7	124,4	102,3	105,1	108,4	108,7	102,9	113,8
2002	102,0	95,3	102,4	109,5	101,7	97,4	107,8	103,2	107,4	99,1	112,4	107,6	99,5	104,6	122,5	103,5	105,9
2003	89,0	89,1	105,4	117,4	104,5	128,2	121,5	107,8	111,1	146,4	109,8	100,7	110,4	109,0	109,8	131,6	110,4
2004	119,8	98,4	103,5	112,4	96,4	121,3	113,4	128,4	111,4	141,3	126,3	112,5	100,0	101,6	110,6	112,4	113,4
2005	100,4	119,3	102,5	100,4	101,7	86,7	85,3	99,6	108,2	107,7	114,6	100,1	100,0	100,2	122,1	135,3	100,0
2006	102,0	87,9	109,9	109,2	100,1	100,3	117,7	169,0	107,6	115,8	103,6	89,7	102,1	102,4	109,9	159,6	106,4
2007	94,0	91,4	102,0	110,1	101,3	114,1	115,8	105,7	109,3	122,5	120,0	103,6	97,8	100,0	111,4	130,0	108,4
2008	116,6	102,5	103,6	95,1	96,2	70,9	102,4	119,1	109,6	96,2	117,5	99,2	99,5	99,0	109,3	97,4	102,1
2009	98,0	105,4	88,5	79,1	92,3	57,5	82,5	83,1	92,8	79,5	91,6	104,7	100,8	105,9	77,0	114,4	86,2
2010 ¹	99,1	...	103,0	115,2	110,4	96,0	103,7	...	104,5	...	...	...	100,8	100,4	97,0 ²	90,0	104,1

Закінчення табл.
Індекси фізичного обсягу та індекси-дефлятори валової доданої вартості за видами економічної діяльності

Рік	Індекси-дефлятори															Усього за видами економічної діяльності	
	Сільське господарство, мисливство, лісове господарство	Рибацтво, рибництво	Добувна промисловість	Переробна промисловість	Виробництво та розподілення електричної, теплової та холодної енергії, газу та води	Будівництво	Торгівля; ремонт автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку	Діяльність готелів та ресторанів	Діяльність транспорту та зв'язку	Фінансова діяльність	Операції з нерухомим майном, операції з інжиніринг та надання послуг підприємцям	Державне управління	Освіта	Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	Надання комунальних та інших послуг, діяльність у сфері культури та спорту		Оплата послуг фінансових посередників
2001	109,2	112,2	103,7	100,5	100,0	119,1	107,1	116,8	118,4	132,8	123,0	111,4	117,3	130,3	130,1	156,2	110,0
2002	98,1	104,9	114,9	103,6	100,0	107,8	101,8	109,0	104,2	118,7	105,1	110,0	122,1	117,1	114,5	108,4	105,3
2003	111,0	109,6	102,8	104,8	102,8	104,7	105,9	114,1	114,7	103,3	102,7	115,1	115,4	113,9	110,0	103,3	108,1
2004	107,0	108,9	111,4	114,8	107,0	116,1	114,5	110,1	109,2	160,5	110,3	122,9	117,9	118,0	105,7	109,7	114,9
2005	108,4	102,5	139,8	134,9	120,1	130,6	147,4	104,1	102,7	103,8	113,2	145,1	128,5	127,3	115,7	103,7	124,1
2006	99,1	104,1	111,9	115,3	122,5	128,9	104,0	134,5	109,8	110,8	142,6	142,6	123,1	123,9	125,7	110,1	114,6
2007	123,0	116,7	140,8	119,1	123,3	126,1	119,9	119,8	114,4	136,3	136,6	123,4	128,2	127,2	116,4	130,7	123,5
2008	117,9	124,2	165,4	120,7	128,8	135,2	134,6	119,2	113,4	169,1	114,1	135,4	132,9	130,9	124,9	169,7	127,2
2009	102,9	121,3	84,6	108,9	119,7	128,3	120,0	99,9	120,1	121,7	122,2	99,6	112,2	111,8	123,4	121,7	112,2
2010 ¹	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...

¹ Попередні дані.

² Інші види економічної діяльності (рибальство, рибництво; діяльність готелів та ресторанів; фінансова діяльність; операції з нерухомим майном, операції з інжиніринг та надання послуг підприємцям; державне управління; надання комунальних та індивідуальних послуг; діяльність у сфері культури та спорту).

10. Секторна структура валової доданої вартості за видами економічної діяльності
(у фактичних цінах; відсотків)

	Рік	Нефінансові корпорації	Фінансові корпорації	Сектор загальнодержавного управління	Домашнє господарство	Некомерційні організації, що обслуговують домашнє господарство	Оплата послуг фінансових посередників	Уся економіка
Сільське господарство, мисливство, лісове господарство	2001	33,9	–	2,2	63,9	–	–	100,0
	2002	26,2	–	3,1	70,7	–	–	100,0
	2003	24,5	–	2,3	73,2	–	–	100,0
	2004	32,6	–	2,1	65,3	–	–	100,0
	2005	30,4	–	2,5	67,1	–	–	100,0
	2006	31,7	–	2,4	65,9	–	–	100,0
	2007	33,5	–	2,3	64,2	–	–	100,0
	2008	39,9	–	1,5	58,6	–	–	100,0
	2009	39,4	–	1,7	58,9	–	–	100,0
Рибальство, рибництво	2001	79,1	–	–	20,9	–	–	100,0
	2002	79,1	–	–	20,9	–	–	100,0
	2003	76,2	–	–	23,8	–	–	100,0
	2004	77,8	–	–	22,2	–	–	100,0
	2005	75,8	–	–	24,2	–	–	100,0
	2006	73,5	–	–	26,5	–	–	100,0
	2007	69,6	–	–	30,4	–	–	100,0
	2008	78,5	–	–	21,5	–	–	100,0
	2009	80,2	–	–	19,8	–	–	100,0
Добувна промисловість	2001	100,0	–	–	–	–	–	100,0
	2002	99,9	–	–	0,1	–	–	100,0
	2003	99,8	–	–	0,2	–	–	100,0
	2004	100,0	–	–	0,0	–	–	100,0
	2005	99,9	–	–	0,1	–	–	100,0
	2006	99,9	–	–	0,1	–	–	100,0
	2007	99,9	–	–	0,1	–	–	100,0
	2008	99,9	–	–	0,1	–	–	100,0
	2009	99,8	–	–	0,2	–	–	100,0
Переробна промисловість	2001	88,9	–	–	11,1	–	–	100,0
	2002	89,4	–	–	10,6	–	–	100,0
	2003	90,5	–	–	9,5	–	–	100,0
	2004	94,2	–	–	5,8	–	–	100,0
	2005	95,0	–	–	5,0	–	–	100,0
	2006	95,6	–	–	4,4	–	–	100,0
	2007	95,3	–	–	4,7	–	–	100,0
	2008	92,6	–	–	7,4	–	–	100,0
	2009	91,7	–	–	8,3	–	–	100,0

Продовження табл.
**Секторна структура валової доданої вартості
за видами економічної діяльності**

	Рік	Нефінансові корпорації	Фінансові корпорації	Сектор загального державного управління	Домашні господарства	Некомерційні організації, що обслуговують домашні господарства	Оплата послуг фінансових посередників	Уся економіка
Виробництво та розподілення електроенергії, газу та води	2001	100,0	-	-	-	-	-	100,0
	2002	100,0	-	-	-	-	-	100,0
	2003	100,0	-	-	-	-	-	100,0
	2004	100,0	-	-	-	-	-	100,0
	2005	100,0	-	-	-	-	-	100,0
	2006	100,0	-	-	-	-	-	100,0
	2007	100,0	-	-	-	-	-	100,0
	2008	100,0	-	-	-	-	-	100,0
	2009	100,0	-	-	-	-	-	100,0
	Будівництво	2001	83,8	-	-	16,2	-	-
2002		86,7	-	-	13,3	-	-	100,0
2003		88,1	-	-	11,9	-	-	100,0
2004		88,1	-	-	11,9	-	-	100,0
2005		87,4	-	-	12,6	-	-	100,0
2006		80,2	-	-	19,8	-	-	100,0
2007		77,7	-	-	22,3	-	-	100,0
2008		71,1	-	-	28,9	-	-	100,0
2009		70,3	-	-	29,7	-	-	100,0
Торгівля; ремонт автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку		2001	80,9	-	-	19,1	-	-
	2002	79,1	-	-	20,9	-	-	100,0
	2003	82,2	-	-	17,8	-	-	100,0
	2004	81,4	-	-	18,6	-	-	100,0
	2005	75,2	-	-	24,8	-	-	100,0
	2006	73,1	-	-	26,9	-	-	100,0
	2007	70,2	-	-	29,8	-	-	100,0
	2008	69,2	-	-	30,8	-	-	100,0
	2009	68,6	-	-	31,4	-	-	100,0
	Діяльність готелів та ресторанів	2001	94,3	-	-	5,7	-	-
2002		92,9	-	-	7,1	-	-	100,0
2003		87,2	-	-	12,8	-	-	100,0
2004		85,6	-	-	14,4	-	-	100,0
2005		75,2	-	-	24,8	-	-	100,0
2006		49,4	-	-	50,6	-	-	100,0
2007		45,9	-	-	54,1	-	-	100,0
2008		42,9	-	-	57,1	-	-	100,0
2009		46,8	-	-	53,2	-	-	100,0

Продовження табл.
Секторна структура валової доданої вартості
за видами економічної діяльності

	Рік	Нефінансові корпорації	Фінансові корпорації	Сектор загального державного управління	Домашні господарства	Некомерційні організації, що обслуговують домашнє господарства	Оплата послуг фінансових посередників	Уся економіка
Діяльність транспорту та зв'язку	2001	94,0	–	4,4	1,6	–	–	100,0
	2002	93,3	–	3,5	3,2	–	–	100,0
	2003	93,2	–	3,4	3,4	–	–	100,0
	2004	92,8	–	2,8	4,4	–	–	100,0
	2005	92,1	–	2,4	5,5	–	–	100,0
	2006	88,8	–	4,6	6,6	–	–	100,0
	2007	88,3	–	4,5	7,2	–	–	100,0
	2008	87,2	–	4,4	8,4	–	–	100,0
	2009	89,1	–	4,5	6,4	–	–	100,0
Фінансова діяльність	2001	–	99,8	–	0,2	–	–	100,0
	2002	–	99,8	–	0,2	–	–	100,0
	2003	–	99,1	–	0,9	–	–	100,0
	2004	–	99,5	–	0,5	–	–	100,0
	2005	–	99,2	–	0,8	–	–	100,0
	2006	–	98,8	–	1,2	–	–	100,0
	2007	–	98,6	–	1,4	–	–	100,0
	2008	–	98,7	–	1,3	–	–	100,0
	2009	–	98,8	–	1,2	–	–	100,0
Операції з нерухомим майном, оренда, інжиніринг та надання послуг підприємцям	2001	78,5	–	3,7	10,9	6,9	–	100,0
	2002	75,1	–	7,0	10,9	7,0	–	100,0
	2003	69,8	–	11,9	11,5	6,8	–	100,0
	2004	69,2	–	9,4	16,5	4,9	–	100,0
	2005	67,0	–	8,2	22,8	2,0	–	100,0
	2006	64,2	–	7,9	26,1	1,8	–	100,0
	2007	65,1	–	8,2	25,3	1,4	–	100,0
	2008	66,3	–	6,2	26,5	1,0	–	100,0
	2009	65,0	–	6,5	27,7	0,8	–	100,0
Державне управління	2001	1,8	–	98,2	–	–	–	100,0
	2002	2,5	–	97,5	–	–	–	100,0
	2003	2,0	–	98,0	–	–	–	100,0
	2004	1,4	–	98,6	–	–	–	100,0
	2005	1,9	–	98,1	–	–	–	100,0

Продовження табл.
Секторна структура валової доданої вартості
за видами економічної діяльності

	Рік	Нефінансові корпорації	Фінансові корпорації	Сектор загального державного управління	Домашнє господарство	Некомерційні організації, що обслуговують домашнє господарство	Оплата послуг фінансових посередників	Уся економіка
	2006	1,8	–	98,2	–	–	–	100,0
	2007	–	–	100,0	–	–	–	100,0
	2008	–	–	100,0	–	–	–	100,0
	2009	–	–	100,0	–	–	–	100,0
Освіта	2001	10,4	–	84,7	0,7	4,2	–	100,0
	2002	9,8	–	84,9	0,9	4,4	–	100,0
	2003	4,9	–	90,9	0,9	3,3	–	100,0
	2004	7,1	–	89,1	0,9	2,9	–	100,0
	2005	5,4	–	90,7	2,3	1,6	–	100,0
	2006	3,9	–	92,8	2,1	1,2	–	100,0
	2007	2,6	–	94,0	2,3	1,1	–	100,0
	2008	2,4	–	95,1	1,7	0,8	–	100,0
	2009	2,2	–	95,5	1,6	0,7	–	100,0
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	2001	7,5	–	78,2	3,9	10,4	–	100,0
	2002	8,3	–	77,8	4,2	9,7	–	100,0
	2003	6,3	–	82,2	3,7	7,8	–	100,0
	2004	10,0	–	79,8	3,8	6,4	–	100,0
	2005	7,7	–	82,7	4,6	5,0	–	100,0
	2006	8,9	–	83,5	3,7	3,9	–	100,0
	2007	8,3	–	84,0	4,0	3,7	–	100,0
	2008	8,7	–	85,3	3,3	2,7	–	100,0
	2009	8,2	–	85,2	4,2	2,4	–	100,0
Надання комунальних та індивідуальних послуг; діяльність у сфері культури та спорту	2001	45,4	–	22,0	9,1	23,5	–	100,0
	2002	47,1	–	21,9	8,3	22,7	–	100,0
	2003	35,6	–	27,6	16,8	20,0	–	100,0
	2004	39,9	–	21,0	20,2	18,9	–	100,0
	2005	47,4	–	21,3	17,9	13,4	–	100,0
	2006	50,6	–	18,9	18,1	12,4	–	100,0
	2007	49,8	–	18,9	18,7	12,6	–	100,0
	2008	50,8	–	18,8	18,7	11,7	–	100,0
	2009	46,1	–	24,2	17,2	12,5	–	100,0
Усього за видами економічної діяльності	2001	66,9	2,8	12,2	16,7	1,4	–	100,0
	2002	65,2	3,0	13,3	17,0	1,5	–	100,0

Продовження табл.
Секторна структура валової доданої вартості
за видами економічної діяльності

	Рік	Нефінансові корпорації	Фінансові корпорації	Сектор загального державного управління	Домашні господарства	Некомерційні організації, що обслуговують домашні господарства	Оплата послуг фінансових посередників	Уся економіка
	2003	65,1	3,8	14,4	15,4	1,3	–	100,0
	2004	64,9	6,6	13,3	14,2	1,0	–	100,0
	2005	64,7	5,0	14,4	15,2	0,7	–	100,0
	2006	63,8	5,2	15,1	15,3	0,6	–	100,0
	2007	63,0	6,4	14,5	15,5	0,6	–	100,0
	2008	60,7	7,9	14,5	16,4	0,5	–	100,0
	2009	58,7	7,8	16,40	16,6	0,5	–	100,0
Оплата послуг фінансових посередників	2001	–	–	–	–	–	100,0	100,0
	2002	–	–	–	–	–	100,0	100,0
	2003	–	–	–	–	–	100,0	100,0
	2004	–	–	–	–	–	100,0	100,0
	2005	–	–	–	–	–	100,0	100,0
	2006	–	–	–	–	–	100,0	100,0
	2007	–	–	–	–	–	100,0	100,0
	2008	–	–	–	–	–	100,0	100,0
	2009	–	–	–	–	–	100,0	100,0
Усього	2001	67,9	2,9	12,4	17,0	1,4	–1,6	100,0
	2002	66,2	3,1	13,5	17,2	1,5	–1,5	100,0
	2003	66,3	3,9	14,6	15,7	1,3	–1,8	100,0
	2004	65,7	6,7	13,6	14,5	1,1	–1,6	100,0
	2005	66,1	5,0	14,6	15,5	0,7	–1,9	100,0
	2006	65,6	5,3	15,5	15,7	0,6	–2,7	100,0
	2007	65,2	6,6	15,0	16,1	0,6	–3,5	100,0
	2008	63,4	8,3	15,1	17,1	0,5	–4,4	100,0
	2009	62,4	8,3	17,5	17,7	0,5	–6,4	100,0

¹ Попередні дані.

11. Валовий внутрішній продукт за категоріями доходу

(у фактичних цінах; млн грн)

Рік	Валовий внутрішній продукт (у ринкових цінах)	У тому числі					Валова додана вартість	У тому числі		
		оплата праці найманих працівників	податки на виробництво та імпорт	субсидії на виробництво та імпорт	валовий прибуток, змішаний дохід	оплата праці найманих працівників		інші податки, пов'язані з виробництвом	інші субсидії, пов'язані з виробництвом	валовий прибуток, змішаний дохід
2001	204190	86440	30720	-3456	90486	180490	86440	5660	-2096	90486
2002	225810	103117	30764	-3125	95054	201194	103117	5280	-2257	95054
2003	267344	122188	34277	-4030	114909	240217	122188	6072	-2952	114909
2004	345113	157450	40018	-4855	152500	313046	157450	6896	-3800	152500
2005	441452	216600	62777	-6700	168775	388601	216600	8594	-5368	168775
2006	544153	268631	82377	-8891	202036	474123	268631	10759	-7303	202036
2007	720731	351936	101230	-13389	280954	634794	351936	13018	-11114	280954
2008	948056	470464	142599	-25817	360810	824176	470464	16174	-23272	360810
2009	913345	451343	134842	-19516	346676	796481	451343	14854	-16392	346676
2010 ¹	1085935	537369	147824	-18244	418986	957832	537369	16866	-15389	418986

¹ Попередні дані.

12. Структура валового внутрішнього продукту за категоріями доходу

(у фактичних цінах; відсотків)

Рік	Валовий внутрішній продукт (у ринкових цінах)	У тому числі					Валова додана вартість	У тому числі		
		оплата праці найманих працівників	податки на виробництво та імпорт	субсидії на виробництво та імпорт	валовий прибуток, змішаний дохід	оплата праці найманих працівників		інші податки, пов'язані з виробництвом	інші субсидії, пов'язані з виробництвом	валовий прибуток, змішаний дохід
2001	100,0	42,3	15,1	-1,7	44,3	100,0	47,9	3,1	-1,1	50,1
2002	100,0	45,7	13,6	-1,4	42,1	100,0	51,3	2,6	-1,1	47,2
2003	100,0	45,7	12,8	-1,5	43,0	100,0	50,9	2,5	-1,2	47,8
2004	100,0	45,6	11,6	-1,4	44,2	100,0	50,3	2,2	-1,2	48,7
2005	100,0	49,1	14,2	-1,5	38,2	100,0	55,7	2,2	-1,4	43,5
2006	100,0	49,4	15,1	-1,6	37,1	100,0	56,6	2,3	-1,5	42,6
2007	100,0	48,8	14,0	-1,8	39,0	100,0	55,4	2,1	-1,8	44,3
2008	100,0	49,6	15,0	-2,7	38,1	100,0	57,1	1,9	-2,8	43,8
2009	100,0	49,4	14,7	-2,1	38,0	100,0	56,7	1,9	-2,1	43,5
2010 ¹	100,0	49,5	13,6	-1,7	38,6	100,0	56,1	1,8	-1,6	43,7

¹ Попередні дані.

13. Валовий внутрішній продукт за категоріями кінцевого використання
(у фактичних цінах; млн грн)

Рік	Валовий внутрішній продукт	Кінцеві споживчі витрати	У тому числі				У тому числі			Валове напромадження	У тому числі			Експорт товарів і послуг	Імпорт товарів і послуг (-)
			Домашніх господарств	некомерційних організацій, що обслуговують домашні господарства	сектору загальнодержавного управління	У тому числі		валове напромадження основного капіталу	зміна запасів матеріальних оборотних коштів		придбання за виключенням видуття цінностей	Експорт товарів і послуг	Імпорт товарів і послуг (-)		
2001	204190	156344	112260	4017	40067	23707	16360	44525	40211	4229	85	113245	109924		
2002	225810	170325	124560	4226	41539	24803	16736	45594	43289	2209	96	124392	114501		
2003	267344	201624	146301	4493	50830	29936	20894	58851	55075	3661	115	154394	147525		
2004	345113	245556	180399	4547	60610	36767	23843	73070	77820	-4883	133	219607	193120		
2005	441452	337879	252624	4727	80528	49418	31110	99876	96965	2736	175	227252	223555		
2006	544153	424906	319383	5173	100350	61125	39225	134740	133874	655	211	253707	269200		
2007	720731	558581	423174	6445	128962	79914	49048	203318	198348	4685	285	323205	364373		
2008	948056	758902	582482	7257	169163	105879	63284	264883	250158	14379	346	444859	520588		
2009	913345	772826	581733	7079	184014	120213	63801	155815	167644	-12274	445	423564	438860		
2010 ¹	1085935	904599	675023	8061	221515	146432	75083	210569	196286	13893	390	547196	576429		

¹ Попередні дані.

**14. Структура валового внутрішнього продукту
за категоріями кінцевого використання**

(у фактичних цінах; відсотків)

Рік	Валовий внутрішній продукт	Кінцеві споживчі витрати	У тому числі				У тому числі			У тому числі			Експорт товарів і послуг	Імпорт товарів і послуг ⁽¹⁾
			Домашніх господарств	некомерційних організацій, що обслуговують домашні господарства	сектору загального урядування	індивідуальні споживчі витрати	колективні споживчі витрати	валове напромадження	валове напромадження основного капіталу	зміна запасів матеріальних оборотних коштів	придбання за вибуття цінностей	Експорт товарів і послуг		
2001	100,0	76,6	55,0	2,0	19,6	11,6	8,0	21,8	19,7	2,1	0,0	55,4	53,8	
2002	100,0	75,4	55,1	1,9	18,4	11,0	7,4	20,2	19,2	1,0	0,0	55,1	50,7	
2003	100,0	75,4	54,7	1,7	19,0	11,2	7,8	22,0	20,6	1,4	0,0	57,8	55,2	
2004	100,0	71,2	52,3	1,3	17,6	10,7	6,9	21,2	22,6	-1,4	0,0	63,6	56,0	
2005	100,0	76,5	57,2	1,1	18,2	11,2	7,0	22,6	22,0	0,6	0,0	51,5	50,6	
2006	100,0	78,1	58,7	1,0	18,4	11,2	7,2	24,7	24,6	0,1	0,0	46,6	49,4	
2007	100,0	77,5	58,7	0,9	17,9	11,1	6,8	28,2	27,5	0,7	0,0	44,8	50,5	
2008	100,0	80,1	61,4	0,8	17,9	11,2	6,7	27,9	26,4	1,5	0,0	46,9	54,9	
2009	100,0	84,7	63,7	0,8	20,2	13,2	7,0	17,0	18,3	-1,3	0,0	46,4	48,1	
2010 ¹	100,0	83,3	62,2	0,7	20,4	13,5	6,9	19,4	18,1	1,3	0,0	50,4	53,1	

¹ Попередні дані.

15. Індекси фізичного обсягу валового внутрішнього продукту за категоріями кінцевого використання
(у цінах попереднього року; відсотків)

Рік	Валовий внутрішній продукт	У тому числі						У тому числі				Експорт товарів і послуг	Імпорт товарів і послуг
		Кінцеві споживчі витрати	Домашніх господарств	некомерційних організацій, що обслуговують домашні господарства	сектору загального державного управління	У тому числі		валове нагромадження основного капіталу	зміна запасів матеріальних оборотних коштів	придбання за виключенням видуття цінностей			
						індивідуальні споживчі витрати	колективні споживчі витрати						
2001	109,2	109,3	109,6	91,1	110,4	103,5	121,6	117,9	106,2	x	56,8	103,5	106,0
2002	105,2	105,0	109,5	94,3	93,3	91,4	96,0	98,5	103,4	x	111,8	107,4	103,3
2003	109,6	110,0	111,5	97,2	106,9	105,2	109,5	124,3	122,5	x	119,8	110,3	116,4
2004	112,1	109,7	113,1	87,7	101,8	103,1	100,1	105,5	120,5	x	115,7	121,3	115,5
2005	102,7	115,7	120,6	89,9	102,9	104,7	100,1	114,0	103,9	x	125,6	87,8	106,4
2006	107,3	112,4	115,9	91,7	102,7	102,5	103,0	118,5	121,2	x	107,4	94,4	106,8
2007	107,9	113,6	117,2	105,6	102,5	103,6	100,7	125,8	123,9	x	125,1	103,3	121,5
2008	102,3	110,1	113,1	94,2	101,1	101,9	99,7	101,8	98,8	x	99,3	105,7	117,0
2009	85,2	87,8	85,1	81,0	97,6	98,4	96,1	82,6	49,5	x	97,4	78,0	61,1
2010 ¹	104,2	105,1	105,8	95,4	103,3	102,9	104,1	118,7	103,2	x	79,0	104,6	111,5

¹ Попередні дані.

16. Валове нагромадження основного капіталу за інституційними секторами економіки в розрізі видів нефінансових активів

(млн грн)

	Нефінансові корпорації						Фінансові корпорації						Сектор загального державного управління					
	2005	2006	2007	2008	2009	2009	2005	2006	2007	2008	2009	2009	2005	2006	2007	2008	2009	
	Валове нагромадження основного капіталу	76658	104385	151657	184659	134082	134082	3079	3079	5758	6312	4109	11767	15611	26245	27503	14298	
Матеріальні основні засоби	72973	98985	144351	177270	127088	127088	2943	2943	5568	5795	3454	11675	15505	26058	27287	14126		
у тому числі																		
житлові будівлі	6261	8457	14948	7587	9293	9293	304	304	571	387	157	1564	2263	3700	4833	1616		
інші будівлі та споруди	24646	36847	50865	68737	63867	63867	696	696	1671	1668	1644	7584	10159	17022	17105	9632		
машини та обладнання	41243	52746	77456	99684	52683	52683	1237	1237	3326	3740	1653	2448	2974	5228	5349	2878		
культивовані активи	823	935	1082	1262	1245	1245	x	x	x	x	x	-	-	-	-	-		
інші матеріальні основні засоби	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	79	109	108	-	-		
Нематеріальні основні засоби	3483	5247	7135	6876	6306	6306	72	134	186	514	655	63	63	78	115	73		
у тому числі																		
витрати на розв'язування корисних копалин	822	1173	1529	1780	2156	2156	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x		
засоби програмного забезпечення	975	1480	2521	1822	2292	2292	72	134	186	514	596	63	63	78	115	73		
інші нематеріальні основні засоби	1686	2594	3085	3274	1858	1858	-	-	-	-	59	-	-	-	-	-		
Витрати на покращення матеріальних невикористаних активів, включаючи землю	114	31	4	41	586	586	x	x	x	x	x	29	36	94	86	99		
Витрати, пов'язані з передачею прав власності на невикористані активи	88	122	167	472	102	102	-	2	4	3	0	-	7	15	15	0		

Закінчення табл.
**Валове нагромадження основного капіталу
за інституційними секторами економіки в розрізі
видів нефінансових активів**

	Домашні господарства					Некомерційні організації, що обслуговують домашні господарства					Уся економіка				
	2005	2006	2007	2008	2009	2005	2006	2007	2008	2009	2005	2006	2007	2008	2009
		5772	9937	13980	30883	14549	737	862	708	801	606	133874	198348	250158	167644
Валове нагромадження основного ка- піталу	5772	9937	13980	30883	14549	737	862	708	801	606	133874	198348	250158	167644	
Матеріальні основні засоби	5772	9937	13980	30883	14549	737	862	708	801	606	133874	198348	250158	167644	
у тому числі															
житлові будівлі	5675	9465	12640	27283	11511	130	146	232	237	116	13630	20635	32091	40327	22693
інші будівлі та споруди	267	491	1000	1255	1541	490	585	366	411	434	33709	48778	70924	89176	77118
машини та обладнання	121	165	736	2972	1739	117	131	110	153	56	45166	57959	86856	111898	59009
культивовані активи	-291	-184	-396	-627	-242	x	x	x	x	x	532	751	686	635	1003
інші матеріальні основні засоби	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	79	109	108	-	-
Нематеріальні основні засоби	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3618	5444	7399	7505	7034
у тому числі															
витрати на розвідування корисних ко- палин	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	822	1173	1529	1780	2156
засоби програмного забезпечення	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1110	1677	2785	2451	2961
інші нематеріальні основні засоби	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1686	2594	3085	3274	1917
Витрати на покращення матеріальних невироблених активів, включаючи землю	-	-	-	-	-	x	x	x	x	x	143	67	98	127	685
Витрати, пов'язані з передачею прав власності на невироблені активи	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	88	131	186	490	102

17. Кінцеві споживчі витрати домашніх господарств за цілями

(у фактичних цінах, млн грн)

Рік	Кінцеві споживчі витрати домашніх господарств	Продукти харчування та безалкогольні напої	Алкогольні напої, тютюнові вироби та наркотики	Одяг і взуття	Житло, вода, електроенергія, газ та інші види палива	Предмети домашнього вжитку, побутова техніка та поточне утримання житла	Охорона здоров'я	Транспорт	Зв'язок	Відпочинок і культура	Освіта	Ресторани та готелі	Різні товари та послуги
2001	112260	55201	6023	7116	10400	3515	4194	10977	4056	3538	1867	2502	2871
2002	124560	57804	6612	7084	12603	3672	4953	13303	4518	4609	2746	3159	3497
2003	146301	62522	8445	8244	14634	4691	6236	17220	6536	5783	3738	3693	4559
2004	180399	68041	11578	10298	18576	6577	7660	27035	8408	7654	4564	4234	5774
2005	252624	99013	15640	13144	25876	9958	11097	33510	11222	13799	5222	7579	6564
2006	319383	121127	19688	19484	35697	12126	12987	43930	13382	16597	6127	8925	9313
2007	423174	159139	24792	23330	49066	17358	16959	60914	16172	22060	7150	11457	14777
2008	582482	227301	31867	33342	63981	23570	22233	88836	18591	26887	8576	15170	22128
2009	581733	231427	37942	33377	75074	24041	29457	61120	18212	24250	9913	16326	20594

18. Валовий регіональний продукт
(у фактичних цінах, млн грн)

	2004	2005	2006	2007	2008
Україна	345113	441452	544153	720731	948056
Автономна Республіка Крим	9901	12848	16044	20874	27365
Вінницька	8123	10207	12414	15381	20094
Волинська	4994	6553	7687	10072	12784
Дніпропетровська	30040	41227	52347	71173	104687
Донецька	45617	58044	72361	92093	117646
Житомирська	5947	7430	8784	11127	15008
Закарпатська	5297	6700	8185	10508	13208
Запорізька	15255	19968	24787	33158	42445
Івано-Франківська	7311	9622	11316	13916	17883
Київська	11883	15362	19188	26221	35687
Кіровоградська	5594	6877	8187	9989	13961
Луганська	14672	19716	24159	32280	42985
Львівська	13992	17192	21486	27987	35534
Миколаївська	7934	9553	11876	14767	19410
Одеська	17029	20762	24898	33116	46994
Полтавська	13983	18099	22179	28355	34118
Рівненська	5599	7263	8924	11180	14074
Сумська	6275	8025	9566	12341	16210
Тернопільська	3948	5137	6452	8276	10618
Харківська	20524	25618	32023	43868	59389
Херсонська	5200	6469	7565	9034	13174
Хмельницька	6344	7958	9603	12339	16061
Черкаська	6623	9014	10957	13656	19101
Чернівецька	3277	4234	5126	6672	8833
Чернігівська	6181	7627	8950	11532	14918
м. Київ	61357	77124	95267	135900	169564
м. Севастополь	2213	2823	3822	4916	6305

19. Валовий регіональний продукт у розрахунку на одну особу
(у фактичних цінах, грн)

	2004	2005	2006	2007	2008
Україна	7273	9372	11630	15496	20495
Автономна Республіка Крим	4951	6460	8101	10574	13898
Вінницька	4700	5966	7328	9159	12061
Волинська	4771	6285	7397	9711	12340
Дніпропетровська	8609	11909	15239	20868	30918
Донецька	9713	12490	15725	20197	26028
Житомирська	4397	5554	6636	8485	11545
Закарпатська	4238	5373	6576	8452	10626
Запорізька	8093	10683	13369	18022	23232
Івано-Франківська	5238	6916	8157	10055	12940
Київська	6652	8673	10918	15033	20593
Кіровоградська	5122	6394	7723	9546	13515
Луганська	5973	8131	10085	13628	18338
Львівська	5396	6657	8351	10915	13902
Миколаївська	6424	7801	9769	12227	16175
Одеська	7028	8619	10379	13827	19638
Полтавська	8841	11574	14330	18500	22476
Рівненська	4817	6269	7724	9695	12217
Сумська	5009	6497	7848	10249	13622
Тернопільська	3516	4603	5819	7510	9688
Харківська	7182	9025	11353	15645	21294
Херсонська	4546	5713	6744	8122	11944
Хмельницька	4549	5764	7023	9100	11932
Черкаська	4853	6681	8209	10331	14581
Чернівецька	3589	4654	5650	7369	9771
Чернігівська	5163	6474	7714	10081	13213
м. Київ	23130	28780	35210	49795	61592
м. Севастополь	5847	7452	10079	12961	16592

20. Індекси фізичного обсягу валового регіонального продукту
(у цінах попереднього року, відсотків)

	2004	2005	2006	2007	2008	2009 ¹
Україна	112,1	102,7	107,3	107,9	102,3	84,9
Автономна Республіка Крим	108,5	104,0	106,7	109,0	106,6	89,4
Вінницька	111,9	105,3	106,2	103,4	105,1	88,1
Волинська	119,0	103,7	103,5	112,1	106,1	82,4
Дніпропетровська	111,0	107,3	108,0	105,3	97,3	83,5
Донецька	110,8	97,1	108,3	104,6	97,1	80,7
Житомирська	115,6	101,1	103,6	105,1	104,2	87,7
Закарпатська	106,4	98,5	106,6	108,2	103,9	81,6
Запорізька	115,6	104,6	106,1	108,5	101,3	76,3
Івано-Франківська	107,6	105,9	102,5	100,8	97,5	87,4
Київська	109,8	107,3	108,8	105,9	104,4	88,1
Кіровоградська	118,9	102,4	105,1	97,9	113,7	86,7
Луганська	108,2	100,3	104,3	105,2	98,9	83,3
Львівська	105,2	98,1	108,3	105,8	100,7	87,2
Миколаївська	118,1	100,1	107,1	99,5	106,9	91,1
Одеська	108,1	99,6	103,5	106,3	111,9	86,9
Полтавська	116,7	99,2	108,2	105,8	94,9	84,9
Рівненська	113,1	102,1	106,9	104,5	99,5	82,7
Сумська	105,9	104,4	103,4	103,4	103,6	86,7
Тернопільська	106,4	102,5	110,3	108,3	105,1	92,8
Харківська	112,2	104,8	107,5	107,2	102,1	83,3
Херсонська	111,2	99,2	104,0	100,4	109,8	91,5
Хмельницька	112,7	103,9	104,2	104,0	99,9	88,1
Черкаська	116,9	107,0	105,6	106,5	114,9	83,9
Чернівецька	109,3	101,5	105,5	108,3	105,4	87,1
Чернігівська	110,0	100,1	103,4	106,5	102,3	88,1
м. Київ	116,8	105,8	110,7	119,7	104,4	86,5
м. Севастополь	107,0	100,9	116,3	106,6	106,9	86,5

¹ Дані попередні.

21. Доходи Зведеного бюджету України за 2003–2010 роки

(млн грн)

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Податкові надходження	54 321,0	63 161,7	98 065,2	125 743,1	161 264,2	227 164,8	208 073,2	234 447,7
Податки на доходи, податки на прибуток, податки на збільшення ринкової вартості	26 758,6	29 375,0	40 789,2	48 963,2	69 189,3	93 752,6	77 533,3	91 388,3
Податок з доходів фізичних осіб	13 521,3	13 213,3	17 325,2	22 791,1	34 782,1	45 895,8	44 485,3	51 029,3
Податок на прибуток підприємств	13 237,2	16 161,7	23 464,0	26 172,0	34 407,2	47 856,8	33 048,0	40 359,1
Податки на власність	600,1	658,7	833,4	1 084,8	1 354,6	1 558,4	1 538,3	1 905,4
Збори за спеціальне використання природних ресурсів	2 780,3	3 383,9	3 981,0	4 746,7	5 948,2	9 292,0	11 230,6	12 709,5
Плата за землю	2 032,3	2 293,2	2 718,2	3 122,3	3 889,3	6 681,4	8 362,7	9 539,9
Внутрішні податки на товари та послуги	18 560,6	22 738,5	43 366,2	61 164,4	71 914,4	107 036,8	107 682,6	115 932,9
Податок на додану вартість	12 598,1	16 733,5	33 803,8	50 396,7	59 382,8	92 082,6	84 596,7	86 315,9
Акцизний збір із вироблених в Україні товарів	4 659,1	6 091,6	7 346,5	7 557,3	9 072,2	10 230,1	17 934,5	23 715,3
Акцизний збір із ввезених на територію України товарів	587,0	612,8	598,9	1 050,8	1 495,5	2 553,0	3 690,0	4 600,8
Податки на міжнародну торгівлю та зовнішні операції	3 794,6	5 066,9	6 721,9	7 373,4	10 037,6	12 302,6	6 929,3	9 071,9
Ввізне мито	2 992,4	4 015,3	6 006,5	6 972,7	9 588,9	11 932,8	6 328,8	8 556,4
Вивізні мито	364,2	691,6	520,5	269,9	291,4	197,4	382,7	294,8
Інші податки	1 826,8	1 938,6	2 373,4	2 410,6	2 820,0	3 222,4	3 159,0	3 439,8
Неподаткові надходження	18 227,2	24 571,8	31 778,0	40 548,3	48 553,2	60 543,6	58 435,8	73 837,0
Доходи від власності та підприємницької діяльності	5 158,8	6 442,5	10 868,3	12 678,1	13 214,0	22 468,7	17 062,6	30 629,5
Адміністративні збори та платежі, доходи від некомерційного та побічного продажу	1 274,0	1 681,4	2 025,0	2 360,1	2 963,5	3 037,0	2 719,0	2 638,1
Власні надходження бюджетних установ	7 751,1	11 684,0	10 946,0	15 247,2	20 988,0	20 369,2	26 115,0	28 709,0
Доходи від операцій з капіталом		2 534,0	2 803,9	3 218,1	6 373,4	6 702,4	3 653,1	3 143,2
Від урядів зарубіжних країн та міжнародних організацій		417,8	182,5	153,7	104,5	135,2	645,3	305,6
Цільові фонди		844,0	1 353,6	2 148,3	3 641,2	3 347,0	2 159,5	2 772,7
РАЗОМ доходів (без урахування міжбюджетних трансфертів)		91 529,4	134 183,2	171 811,5	219 936,5	297 893,0	272 967,0	314 506,3

22. Доходи Державного бюджету України за 2003–2010 роки

(млн грн)

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Податкові надходження	35 725,7	44 853,6	74 476,4	94 811,5	116 670,8	167 883,4	148 915,6	166 872,2
Податки на доходи, податки на прибуток, податки на збільшення ринкової вартості	13 086,9	16 659,8	24 110,9	25 863,1	33 964,0	47 456,3	32 569,8	39 969,2
Податок з доходів фізичних осіб	-	634,5	838,7	-	-	-	-	-
Податок на прибуток підприємств	13 086,9	16 025,3	23 272,2	25 863,1	33 964,0	47 456,3	32 569,8	39 969,2
Збори за спеціальне використання природних ресурсів	732,6	1 041,7	1 191,6	1 526,5	1 941,4	2 369,9	2 624,4	2 928,9
Внутрішні податки на товари та послуги	17 881,0	21 866,6	42 216,3	59 765,0	70 364,4	105 335,9	106 331,1	114 302,4
Податок на додану вартість	12 598,1	16 733,5	33 803,8	50 396,7	59 382,8	92 082,6	84 596,7	86 315,9
Акцизний збір із вироблених в Україні товарів	4 554,0	6 047,8	7 283,0	7 492,8	8 990,4	10 125,0	17 584,5	23 019,9
Акцизний збір із ввезених на територію України товарів	587,0	612,8	598,9	1 050,8	1 495,5	2 553,0	3 690,0	4 600,8
Податки на міжнародну торгівлю та зовнішні операції	3 794,6	5 066,9	6 721,9	7 373,4	10 037,6	12 302,6	6 929,3	9 071,9
Ввізне мито	2 992,4	4 015,3	6 006,5	6 972,7	9 588,9	11 932,8	6 328,8	8 556,4
Вивізне мито	364,2	691,6	520,5	269,9	291,4	197,4	382,7	294,8
Інші податки	230,6	218,6	235,7	283,6	363,4	418,7	461,1	599,9
Неподаткові надходження	15 790,7	22 381,3	28 236,4	35 752,6	42 111,9	52 854,2	50 676,8	65 067,7
Доходи від власності та підприємницької діяльності	5 063,8	6 291,6	10 659,4	12 275,2	12 547,0	21 410,8	16 146,1	29 700,6
Адміністративні збори та платежі, доходи від некомерційного та побічного продажу	952,1	1 241,8	1 582,8	1 827,9	2 180,7	1 987,4	1 632,5	1 638,8
Власні надходження бюджетних установ	5 836,4	9 387,4	8 210,1	11 797,7	16 524,2	15 201,2	20 565,1	22 078,6
Доходи від операцій з капіталом	763,3	850,6	725,2	554,5	1 769,9	2 125,3	1 060,1	587,0
Від урядів зарубіжних країн та міжнародних організацій	212,7	417,8	182,5	153,7	104,5	135,2	645,3	305,6
Цільові фонди	216,0	241,3	246,6	673,6	930,5	1 022,7	633,6	1 158,0
РАЗОМ доходів (без урахування міжбюджетних трансфертів)	52 708,4	68 744,5	103 867,0	131 946,0	161 587,5	224 020,9	201 931,3	233 990,5
Офіційні трансферти	2 368,5	1 593,2	1 463,2	1 575,7	4 351,7	7 702,0	7 769,0	6 624,8
ВСЬОГО ДОХОДІВ	55 076,9	70 337,8	105 330,2	133 521,7	165 939,2	231 722,9	209 700,3	240 615,2

**23. Видатки Зведеного бюджету України
за функціональною класифікацією видатків за 2003–2010 роки**

(млн грн)

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Загальнодержавні функції	10 005,1	12 302,4	15 480,9	19 891,9	24 270,9	30 829,2	33 156,0	44 902,5
Оборона	4 879,6	6 185,8	6 041,0	6 400,7	9 416,5	11 733,0	9 663,3	11 347,1
Громадський порядок, безпека та судова влада	5 843,6	7 875,9	10 226,8	12 718,8	18 445,7	27 080,9	24 346,1	28 825,6
Економічна діяльність	12 417,2	18 703,7	19 115,1	27 341,1	40 523,4	51 322,4	39 753,0	43 832,4
Охорона навколишнього природного середовища	920,9	1 183,3	1 252,5	1 636,6	2 241,3	2 764,7	2 538,8	2 872,4
Житлово-комунальне господарство	1 795,5	2 665,3	3 914,2	8 024,1	5 900,3	8 968,5	7 498,1	5 431,3
Охорона здоров'я	9 708,2	12 159,4	15 476,5	19 737,7	26 717,6	33 559,9	36 564,9	44 745,4
Духовний та фізичний розвиток	2 051,5	2 695,9	3 449,8	4 328,4	5 687,8	7 916,1	8 330,2	11 525,4
Освіта	14 962,4	18 333,2	26 801,8	33 785,0	44 333,6	60 959,4	66 773,6	79 826,0
Соціальний захист та соціальне забезпечення	12 846,0	19 310,5	39 940,2	41 419,9	48 517,3	74 069,7	78 775,4	104 534,9
ВСЬОГО	75 430,1	101 415,5	141 698,8	175 284,3	226 054,4	309 203,7	307 399,4	377 842,8
Кредитування за вирахуванням погашення	362,4	1 122,9	290,7	227,9	1 583,9	2 813,8	2 825,8	1 348,4

24. Видатки Державного бюджету України за функціональною класифікацією видатків за 2003–2010 роки
(млн грн)

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Загальнодержавні функції	7 862,6	9 654,8	11 980,5	14 165,2	16 906,6	21 769,5	24 850,4	34 694,3
Оборона	4 879,6	6 185,8	6 041,0	6 400,7	9 416,5	11 733,0	9 663,3	11 347,1
Громадський порядок, безпека та судова влада	5 705,1	7 728,2	10 142,2	12 583,2	18 315,7	24 871,1	24 159,2	28 570,7
Економічна діяльність	9 354,8	14 253,0	14 041,3	20 425,7	29 748,8	38 693,1	33 294,3	36 030,0
Охорона навколишнього природного середовища	726,1	895,8	981,1	1 306,9	1 809,1	2 230,2	1 824,3	2 292,7
Житлово-комунальне господарство	55,0	106,6	110,0	180,7	723,8	444,0	270,6	844,4
Охорона здоров'я	2 351,8	3 447,8	3 508,1	4 099,7	6 321,0	7 365,5	7 535,0	8 759,0
Духовний та фізичний розвиток	644,2	1 006,8	1 273,7	1 389,6	1 987,7	2 917,6	3 216,7	5 165,5
Освіта	5 720,9	7 200,0	9 932,8	12 122,1	15 149,7	21 554,3	23 925,7	28 807,5
Соціальний захист та соціальне забезпечення	6 728,1	12 173,3	31 604,3	30 284,0	29 220,3	50 798,3	51 517,6	69 311,3
Р А З О М	44 028,0	62 652,1	89 614,9	102 957,7	129 599,3	182 376,5	180 257,1	225 822,5
Міжбюджетні трансферти	11 729,1	16 819,4	23 361,1	34 150,3	44 655,0	59 113,6	62 180,1	77 766,2
В С Б О Г О	55 757,1	79 471,5	112 975,9	137 108,0	174 254,3	241 490,1	242 437,2	303 588,7
Кредитування за вирахуванням погашення	362,9	1 082,8	299,9	190,3	1 527,7	2 734,8	2 780,3	1 292,0

25. Державний та гарантований державою борг України за 2003–2010 роки
(млн грн)

	Станом на:									
	31.12.2003	31.12.2004	31.12.2005	31.12.2006	31.12.2007	31.12.2008	31.12.2009	31.12.2010		
Загальна сума державного та гарантованого державою боргу	77 533,5	85 401,1	78 146,6	80 548,5	88 744,7	189 410,4	317 904,1	432 235,4		
Державний борг	66 133,3	67 682,3	63 145,4	66 113,8	71 294,3	130 689,7	226 996,3	323 475,2		
Внутрішній борг	20 523,8	20 953,3	19 188,3	16 607,7	17 806,4	44 666,6	91 070,1	141 662,1		
Зовнішній борг	45 609,5	46 729,0	43 957,1	49 506,1	53 487,9	86 023,1	135 926,2	181 813,1		
Гарантований державою борг	11 400,2	17 718,8	15 001,1	14 434,7	17 450,5	58 720,7	90 907,8	108 760,2		
Внутрішній борг	0,9	0,9	0,9	0,9	1 001,0	2 000,9	14 062,8	13 827,7		
Зовнішній борг	11 399,2	17 717,9	15 000,2	14 433,8	16 449,5	56 719,8	76 845,0	94 932,5		

26. Огляд депозитних корпорацій (включаючи Національний банк України)¹
(залишки коштів на кінець періоду, млн грн)

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Чисті зовнішні активи	14 818	26 850	45 086	81 825	67 041	51 443	16 121	16 507	115 732
Вимоги до нерезидентів	39 150	56 693	77 357	124 602	146 737	209 251	320 504	313 909	390 193
Монетарне золото та авуари в СПЗ	1 086	1 214	1 186	1 398	1 814	2 489	4 144	5 942	7 254
Готівкові кошти в іноземній валюті	841	1 368	3 005	2 433	4 139	6 707	7 495	7 867	9 169
Переказні депозити	3 767	7 023	9 997	10 810	12 768	15 416	48 968	53 816	59 743
Інші депозити	23 155	32 839	46 549	77 602	70 704	88 715	102 182	88 592	120 978
Цінні папери, крім акцій	37	2 909	3 912	20 143	43 070	77 365	127 274	111 578	151 909
Кредити	113	183	1 167	2 053	3 450	6 740	13 085	16 970	14 942
Акції та інші форми участі в капіталі	187	253	150	249	279	670	750	1 111	1 346
Страхові технічні резерви	–	–	–	–	–	–	–	–	–
Похідні фінансові інструменти	–	–	–	–	–	–	35	12	0
Інша дебіторська заборгованість	9 964	10 905	11 392	9 914	10 514	11 150	16 570	28 021	24 851
Мінус: зобов'язання перед нерезидентами	24 332	29 844	32 271	42 776	79 696	157 808	336 625	297 402	274 461
Переказні депозити	20 418	21 526	21 017	17 787	18 020	19 323	58 131	70 550	82 856
Інші депозити	525	1 386	1 709	4 522	4 989	10 172	39 642	35 870	18 842
Цінні папери, крім акцій	93	138	29	125	1 146	4 722	2 540	499	50
Кредити	3 231	6 549	9 477	20 044	54 792	120 790	235 776	175 342	161 419
Страхові технічні резерви	–	–	–	–	–	–	–	–	–
Похідні фінансові інструменти	–	–	–	–	–	–	33	14	–
Інша кредиторська заборгованість	65	244	38	298	749	2 800	503	14 108	10 296
СПЗ, отримані в порядку розподілення	–	–	–	–	–	–	–	1 020	999
Внутрішній кредит	63 421	88 548	109 255	146 752	248 631	440 027	778 432	809 174	860 545
Чисті вимоги до центральних органів державного управління	19 226	15 940	14 516	–5 769	–6 757	–3 530	23 786	72 268	113 216
Вимоги до центральних органів державного управління	22 129	21 593	20 711	13 845	14 133	15 362	41 885	86 405	142 963
Цінні папери, крім акцій	11 424	10 418	9 447	3 783	4 609	6 195	25 953	73 171	111 163
Кредити ²	10 591	10 590	9 849	9 294	9 042	8 660	11 145	7 965	10 736
Акції та інші форми участі в капіталі	–	–	–	–	–	–	–	–	–
Похідні фінансові інструменти	–	–	–	–	–	–	5	0	5
Інша дебіторська заборгованість	113	585	1 415	768	483	507	4 782	5 268	21 058

Мінус: зобов'язання перед центральними органами державного управління	2 903	5 653	6 195	19 614	20 890	18 892	18 099	14 136	29 747
Переказні депозити	2 901	5 643	5 702	18 745	18 889	15 889	13 482	9 405	25 295
Інші депозити	1	7	6	0	0	40	51	125	197
Цінні папери, крім акцій	-	-	-	-	-	-	15	-	0
Кредити	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Страхові технічні резерви	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Похідні фінансові інструменти	-	-	-	-	-	-	-	0	6
Інша кредиторська заборгованість	1	3	487	869	2 001	2 963	4 552	4 606	4 249
Вимоги до інших резидентів	44 195	72 608	94 739	152 522	255 388	443 557	754 646	736 905	747 330
Вимоги до інших фінансових корпорацій	268	871	1 253	2 839	4 396	10 137	15 907	19 463	19 536
Переказні депозити	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Інші депозити	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Цінні папери, крім акцій	4	134	140	470	524	1 513	2 699	3 470	3 483
Кредити	179	491	842	1 663	2 689	5 932	9 789	14 014	13 430
Акції та інші форми участі в капіталі	85	105	218	529	1 046	2 463	2 972	1 682	2 346
Страхові технічні резерви	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Похідні фінансові інструменти	-	-	-	-	-	-	196	0	15
Інша дебіторська заборгованість	-	141	53	177	137	228	252	297	262
Вимоги до регіональних та місцевих органів державного управління	196	161	187	317	363	467	490	1 907	1 980
Цінні папери, крім акцій	0	102	148	311	358	452	476	673	589
Кредити	196	58	39	5	4	4	12	1 229	1 388
Акції та інші форми участі в капіталі	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Похідні фінансові інструменти	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Інша дебіторська заборгованість	-	1	0	0	1	11	2	6	3
Вимоги до державних нефінансових корпорацій	3 865	5 853	6 443	7 232	9 229	13 705	37 855	44 830	50 145
Цінні папери, крім акцій	33	667	814	632	278	248	278	2 035	3 869
Кредити ²	3 827	5 102	5 592	6 492	8 899	13 426	37 538	42 754	46 209
Акції та інші форми участі в капіталі	5	8	8	32	7	10	4	7	11
Похідні фінансові інструменти	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Інша дебіторська заборгованість	-	76	29	76	45	21	34	33	56
Вимоги до інших нефінансових корпорацій	36 128	55 701	70 606	106 261	159 049	258 254	418 913	428 271	464 651
Цінні папери, крім акцій	901	1 572	2 041	3 253	4 180	7 178	7 755	4 883	4 695

Продовження табл.
Огляд депозитних корпорацій (включаючи Національний банк України)

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Кредити	34 497	52 471	66 166	99 744	151 758	247 199	406 321	419 658	454 940
Акції та інші форми участі в капіталі	729	1 239	2 022	2 880	2 681	3 205	2 601	2 047	1 945
Похідні фінансові інструменти	—	—	—	—	—	—	176	17	427
Інша дебіторська заборгованість	—	420	377	385	430	672	2 060	1 666	2 643
Вимоги до інших секторів економіки	3 738	10 022	16 250	35 873	82 352	160 994	281 482	242 434	211 019
Цінні папери, крім акцій	—	—	—	25	10	8	—	0	0
Кредити	3 731	9 976	16 192	35 744	82 124	160 566	280 717	241 508	209 847
Похідні фінансові інструменти	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Інша дебіторська заборгованість	7	46	58	104	217	419	765	925	1 172
Грошовий агрегат М3	65 129	95 334	125 705	194 071	261 063	396 156	515 727	487 298	597 872
Готівкові кошти в обігу поза депозитними корпораціями	26 434	33 119	42 345	60 231	74 984	111 119	154 759	157 029	182 990
Переказні депозити	18 159	25 586	31 772	48 285	61 332	90 780	105 372	118 162	148 469
Інші фінансові корпорації	346	1 804	2 494	1 737	2 750	4 294	4 147	5 637	6 726
Регіональні та місцеві органи державного управління	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Державні нефінансові корпорації	3 147	4 403	3 869	4 116	3 505	4 325	7 241	8 092	10 522
Інші нефінансові корпорації	8 957	11 050	16 174	23 165	28 340	40 896	52 168	45 663	62 937
Інші сектори економіки	5 709	8 329	9 235	19 266	26 737	41 265	41 816	58 770	68 284
Інші депозити	19 802	35 898	51 366	84 629	123 098	189 374	252 397	209 581	265 382
Інші фінансові корпорації	383	1 890	2 790	4 392	5 991	11 048	15 158	10 734	12 851
Регіональні та місцеві органи державного управління	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Державні нефінансові корпорації	927	1 441	2 869	4 827	3 496	5 060	5 139	4 242	3 443
Інші нефінансові корпорації	3 958	7 091	11 591	18 948	30 298	45 412	53 739	36 857	39 217
Інші сектори економіки	14 533	25 476	34 116	56 462	83 312	127 854	178 361	157 749	209 870
Цінні папери, крім акцій	734	731	222	925	1 650	4 884	3 200	2 526	1 031
Інші фінансові корпорації	734	350	26	75	341	867	366	264	194
Регіональні та місцеві органи державного управління	—	0	0	—	—	—	—	—	—
Державні нефінансові корпорації	—	11	0	6	3	1	4	—	0
Інші нефінансові корпорації	—	197	119	482	915	3 272	1 888	1 848	571
Інші сектори економіки	—	173	76	362	391	744	943	414	266

Депозити, що не включаються в грошовий агрегат МЗ	1 036	439	1 193	1 726	1 417	3 536	1 922	447	208
Переказні депозити	1 036	438	1 193	1 726	1 417	3 536	1 921	423	173
Інші фінансові корпорації	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Регіональні та місцеві органи державного управління	1 034	438	1 193	1 726	1 417	3 536	1 921	423	173
Державні нефінансові корпорації	3	0	0	-	-	-	-	-	-
Інші нефінансові корпорації	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Інші сектори економіки	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Інші депозити	0	0	0	0	0	0	1	23	35
Інші фінансові корпорації	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Регіональні та місцеві органи державного управління	-	-	0	-	-	0	0	23	35
Державні нефінансові корпорації	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Інші нефінансові корпорації	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Інші сектори економіки	0	0	0	0	0	0	1	0	0
Цінні папери, крім акцій, що не включаються в грошовий агрегат МЗ	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Інші фінансові корпорації	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Регіональні та місцеві органи державного управління	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Державні нефінансові корпорації	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Інші нефінансові корпорації	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Інші сектори економіки	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Кредити	123	122	208	160	259	1 038	1 468	1 310	1 053
Похідні фінансові інструменти	-	-	-	-	-	-	290	24	18
Страхові технічні резерви	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Акції та інші форми участі в капіталі	13 676	19 272	27 486	31 404	55 634	99 527	233 751	250 931	277 972
Інші статті (чисті)	-1 725	231	-251	1 216	-2 701	-8 787	9 153	85 671	99 153

¹ Огляд депозитних корпорацій (включаючи Національний банк України) – аналітична форма подання статистичних даних депозитних корпорацій (Національного банку України та інших депозитних корпорацій), які консолідуються в узагальнені категорії активів і пасивів

² Уточнені дані з лютого по червень 2009 року.

27. Грошові агрегати та кореспондуючі статті Огляду депозитних корпорацій¹

Період	МЗ ²										Зобов'язання, що не включаються в МЗ ³	Акції та інші форми участі в капіталі ⁴	Інші статті (чисті)	Чисті зовнішні активи ⁵	Внутрішній кредит ⁶
	усього		M2		M1		M0		M3-M2						
	усього		M2		M1		M0		M2-M1						
	усього		M2		M1		M0		M3-M2						
2002	65 129	64 395	40 354	26 434	13 920	24 041	734	1 036	13 676	14 818	63 421				
2003	95 334	94 603	53 270	33 119	20 151	41 333	731	439	19 272	26 850	88 548				
2004	125 705	125 483	67 090	42 345	24 745	58 393	222	1 193	27 486	45 086	109 255				
2005	194 071	193 145	98 573	60 231	38 341	94 573	925	1 726	31 404	81 825	146 752				
2006	261 063	259 413	123 276	74 984	48 292	136 138	1 650	1 417	55 634	67 041	248 631				
2007	396 156	391 273	181 665	111 119	70 546	209 608	4 884	3 536	99 527	51 443	440 027				
2008	515 727	512 527	225 127	154 759	70 369	287 400	3 200	1 922	233 751	-16 121	778 432				
2009	487 298	484 772	233 748	157 029	76 719	251 023	2 526	447	250 931	16 507	809 174				
2010	597 872	596 841	289 894	182 990	106 904	306 947	1 031	208	277 972	115 732	860 545				
									зміна у річному обчисленні, %						
2003	46,4	46,9	32,0	25,3	44,8	71,9	-0,5	-57,7	40,9	-	39,6				
2004	31,9	32,6	25,9	27,9	22,8	41,3	-69,7	171,8	42,6	-	23,4				
2005	54,4	53,9	46,9	42,2	54,9	62,0	317,6	44,7	14,3	-	34,3				
2006	34,5	34,3	25,1	24,5	26,0	44,0	78,3	-17,9	77,2	-	69,4				
2007	51,7	50,8	47,4	48,2	46,1	54,0	196,0	149,6	78,9	-	77,0				
2008	30,2	31,0	23,9	39,3	-0,3	37,1	-34,5	-45,7	134,9	-	76,9				
2009	-5,5	-5,4	3,8	1,5	9,0	-12,7	-21,1	-76,8	7,3	-	3,9				
2010	22,7	23,1	24,0	16,5	39,3	22,3	-59,2	-53,4	10,8	-	6,3				

¹ Починаючи з грудня 2002 року, грошові агрегати складаються на підставі даних стандартизованих форм звітності Національного банку України та інших депозитних корпорацій (банків) за методологією МВФ.

² Грошові агрегати – зобов'язання депозитних корпорацій перед іншими секторами економіки, крім сектору загального державного управління та інших депозитних корпорацій.

Грошовий агрегат М0 включає готівкові кошти в обігу поза депозитними корпораціями. Грошовий агрегат М1 – грошовий агрегат М0 та переказні депозити в національній валюті (М1–М0). Грошовий агрегат М2 – грошовий агрегат М1 та переказні депозити в іноземній валюті й інші депозити (М2–М1). Грошовий агрегат М3 – грошовий агрегат М2 та цінні папери, крім акцій (М3–М2).

³ Зобов'язання, що не включаються в М3 – переказні депозити та інші депозити регіональних та місцевих органів державного управління та інших секторів економіки.

⁴ Сукупні пасиви депозитних корпорацій у формі акцій та інших форм участі в капіталі включають кошти власників, нерозподілений прибуток, результати поточної діяльності, загальні і спеціальні резерви, поправку на зміни вартісної оцінки.

⁵ Чисті зовнішні активи – сальдо між вимогами та зобов'язаннями депозитних корпорацій по відношенню до нерезидентів.

⁶ Внутрішній кредит – сукупність чистих вимог депозитних корпорацій до центральних органів державного управління та вимог до інших секторів економіки. Чисті вимоги до центральних органів державного управління – сальдо між вимогами та зобов'язаннями депозитних корпорацій по відношенню до центральних органів державного управління.

28. Процентні ставки рефінансування

(ставки в річному обчисленні, %)

Період	Облікова ставка НБУ ¹	Середньо-зважена ставка за всіма інструментами	у тому числі											
			кредити, надані шляхом проведення тендера	кредити овернайт	операції репо	кредити, надані для підтримання довгострокової ліквідності банків	стабіліза-ційні кредити	операції своп	кредити рефінансування під заставу майнових прав на кошти банківського вкладу (депозиту), розміщеного в НБУ	інші кредити	кредити, надані для фінансування чемпіонату Європи 2012			
2002	7,0	9,2	9,2	10,7	11,7	8,0	-	-	-	-	-	-	-	-
2003	7,0	8,0	8,3	8,0	8,0	7,0	-	-	-	-	-	-	-	-
2004	9,0	16,1	13,0	17,1	13,5	7,0	14,9	-	-	-	-	-	-	-
2005	9,5	14,7	12,9	14,9	12,0	-	15,0	-	-	-	-	-	-	-
2006	8,5	11,5	10,4	12,1	10,7	-	-	-	9,5	8,5	-	-	-	-
2007	8,0	10,1	10,0	11,1	-	-	-	-	-	8,3	-	-	-	-
2008	12,0	15,3	16,6	16,0	13,8	-	-	-	15,1	-	-	14,1	-	-
2009	10,25	16,7	20,6	18,1	21,6	-	-	-	23,1	-	-	16,0	11,0	-
2010	7,75	11,6	11,1	11,3	9,4	-	-	-	-	-	-	11,9	11,0	11,0

¹ На кінець періоду

**29. Процентні ставки та обсяги за кредитами, наданими
у звітному періоді резидентам (крім інших депозитних корпорацій), за секторами економіки
(середньозважені ставки в річному обчисленні, %)**

Період	Усього			у тому числі, без урахування овердрафту			у тому числі, за секторами економіки											
	обсяги, млн грн	про-центна ставка, %	у тому числі: у національній валюті	обсяги, млн грн	про-центна ставка, %	у тому числі: у національній валюті	інші фінансові корпорації ¹		сектор загального державного управління ²		нефінансові корпорації ³		домашні господарства ³		некомерційні організації, що обслуговують домашні господарства			
							обсяги, млн грн	про-центна ставка, %	обсяги, млн грн	про-центна ставка, %	обсяги, млн грн	про-центна ставка, %	обсяги, млн грн	про-центна ставка, %	обсяги, млн грн	про-центна ставка, %	обсяги, млн грн	про-центна ставка, %
2005	438 391	14,6	16,4	355 815	14,1	16,0	829	14,0	79	18,6	396 276	14,4	41 207	16,3	...	...		
2006	627 967	14,1	15,4	494 758	13,6	15,1	2 124	14,3	8	15,8	534 677	13,9	91 159	15,2	...	...		
2007	969 567	13,5	14,4	768 965	13,0	13,9	3 438	15,1	10	13,5	809 995	13,1	156 125	15,6	...	...		
2008	1 116 456	16,0	17,8	868 542	15,5	17,6	5 536	17,0	25	21,6	945 532	15,5	165 369	18,7	...	...		
2009	810 282	18,3	20,9	717 061	17,7	20,5	11 264	20,5	1 937	20,8	750 522	18,0	45 520	22,3	1 038	16,5		
2010 ⁴	1 112 545	14,6	15,7	991 849	13,7	14,6	16 907	17,1	3 259	13,4	1 034 525	14,0	57 800	25,2	54	22,9		

¹ До січня 2009 року інформація лише за кредитами овердрафт.

² До січня 2009 року інформація за кредитами, наданими нефінансовим корпораціям, некомерційним організаціям, що обслуговують домашні господарства, та підсекторам роботодавців і самостійно зайнятих працівників сектора домашніх господарств

³ До січня 2009 року інформація за кредитами, наданими підсекторам найманих працівників та одержувачів доходу від власності та трансфертів сектора домашніх господарств.

⁴ З січня 2010 року включають процентні ставки та обсяги за первинними договорами, укладеними у звітному періоді, та за додатковими договорами, за якими відбулася зміна або суми, або процентної ставки, або суми та процентної ставки.

30. Процентні ставки та обсяги за депозитами, залученими у звітному періоді на рахунки резидентів (крім інших депозитних корпорацій), за секторами економіки (середньозважені ставки в річному обчисленні, %)

Період	Усього			у тому числі											
	обсяги, млн грн	процентна ставка, %	У національній валюті	у тому числі		інші фінансові корпорації		сектор загального державного управління		нефінансові корпорації ¹		домашні господарства ²		некомерційні організації, що обслуговують домашні господарства	
				валюти	в іноземній валюті	обсяги, млн грн	процентна ставка, %	обсяги, млн грн	процентна ставка, %	обсяги, млн грн	процентна ставка, %	обсяги, млн грн	процентна ставка, %	обсяги, млн грн	процентна ставка, %
2005	269 321	8,0	8,5	6,8	9 845	10,2	1 625	11,0	86 901	8,2	170 951	7,7	...	...	
2006	463 943	6,8	7,6	5,8	15 774	9,8	2 572	12,0	199 025	6,5	246 572	6,9	...	...	
2007	685 871	7,2	8,2	5,8	26 426	9,4	7 001	2,6	316 350	6,6	336 094	7,4	...	...	
2008	1 139 325	8,3	9,9	5,4	41 568	12,1	13 312	15,0	617 529	7,5	466 916	8,7	...	...	
2009	970 752	11,8	14,0	9,2	53 028	13,5	23 366	3,1	316 821	11,5	575 788	12,2	1 749	16,8	
2010 ³	1 164 078	9,4	10,3	7,9	63 994	9,1	3 502	16,1	500 891	7,0	592 889	11,4	2802	11,0	

¹ До січня 2009 року інформація за депозитами, залученими у нефінансових корпорацій, залученими у нефінансових корпорацій, некомерційних організацій, що обслуговують домашні господарства, та підсекторів роботодавців і самостійно зайнятих працівників сектора домашніх господарств.

² До січня 2009 року інформація за депозитами, залученими у підсекторів найманих працівників та одержувачів доходу від власності та трансфертів сектора домашніх господарств

³ З січня 2010 року включають процентні ставки та обсяги за первинними договорами, укладеними у звітному періоді, та за додатковими договорами, за якими відбулася зміна або суми, або процентної ставки, або суми та процентної ставки.

31. Депозити резидентів у розрізі секторів економіки
(залишки коштів на кінець періоду, млн грн)

Період	у тому числі											
	інші фінансові корпорації			сектор загального державного управління			нефінансові корпорації			інші сектори економіки		
	Усього	страхові корпорації та державні пенсійні фонди	інші фінансові посередники та допоміжні фінансові організації	Усього	державні органи управління	регіональні та місцеві органи державного управління	Усього	державні нефінансові корпорації	інші нефінансові корпорації	Усього	домашні господарства	некомерційні організації, що обслуговують домашні господарства
2002	39 467	729	...	1 753	724	1 029	16 779	3 863	12 915	20 207	19 699	508
2003	62 480	3 694	...	1 115	677	438	23 901	5 759	18 141	33 771	33 115	655
2004	84 598	5 285	...	1 638	445	1 193	34 365	6 599	27 766	43 310	42 502	808
2005	134 754	6 129	...	2 010	284	1 726	50 976	8 862	42 114	75 640	74 778	862
2006	185 917	8 741	4 063	1 682	266	1 417	65 614	6 976	58 638	109 879	108 860	1 020
2007	283 875	15 343	7 043	4 136	601	3 536	95 583	9 275	86 308	168 813	167 239	1 575
2008	359 740	19 305	8 537	2 536	615	1 921	118 188	12 281	105 907	219 711	217 860	1 851
2009	334 953	15 621	7 477	8 586	8 140	446	94 796	12 319	82 477	215 949	214 098	1 851
2010	416 650	19 022	8 169	4 132	3 924	208	116 105	13 952	102 153	277 390	275 093	2 298

32. Кредити, надані резидентам у розрізі секторів економіки

(залишки коштів на кінець періоду, млн грн)

Період	у тому числі													
	інші фінансові корпорації				сектор загального державного управління ¹				нефінансові корпорації ²				інші сектори економіки	
	у тому числі				у тому числі				у тому числі				у тому числі	
	Усього	страхові корпорації та недержавні пенсійні фонди	інші фінансові посередники та допоміжні фінансові організації	Усього	центральні органи державного управління	регіональні та місцеві органи державного управління	Усього	державні нефінансові корпорації	інші нефінансові корпорації	Усього	домашні господарства	інші сектори економіки		
2002	42 228	179	...	196	-	196	38 153	3 656	34 497	3 700	3 656	44		
2003	67 892	491	...	59	-	58	57 403	4 997	52 405	9 940	9 887	53		
2004	88 615	842	...	39	-	39	71 589	5 486	66 103	16 144	16 130	15		
2005	143 423	1 663	...	5	-	5	106 078	6 391	99 687	35 677	35 659	18		
2006	245 230	2 689	319	4	-	4	160 503	8 798	151 705	82 034	82 010	24		
2007	426 867	5 932	550	4	-	4	260 476	13 326	247 150	160 455	160 386	69		
2008	734 022	9 789	729	12	-	12	443 665	37 382	406 283	280 556	280 490	66		
2009	723 295	14 014	632	5 755	4 527	1 229	462 215	42 587	419 627	241 311	241 249	63		
2010	732 823	13 430	935	8 817	7 430	1 388	500 961	46 042	454 919	209 615	209 538	76		

¹ Із лютого по червень 2009 року дані перераховано у зв'язку із перекласифікацією між секторами S.13 «Сектор загального державного управління» та S.11 «Нефінансові корпорації», відповідно до Класифікації інституційних секторів економіки України, затвердженої наказом Державного комітету статистики України від 18.04.2005 №96 (зі змінами).

² У березні та у листопаді 2010 року відбулася перекласифікація між підсекторами сектору S.11 «Нефінансові корпорації» відповідно до Класифікації інституційних секторів економіки України, затвердженої наказом Державного комітету статистики України від 18.04.2005 №96 (зі змінами).

33. Фінансовий результат (сальдо) підприємств від звичайної діяльності до оподаткування за видами економічної діяльності¹

(млн грн)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010 ²
Усього	13933,0	18740,6	14641,2	19643,3	44578,4	64370,8	76253,4	135897,9	8954,2	-42414,7	49692,7
Сільське господарство, мисливство та лісове господарство	1752,4	899,1	-254,6	769,5	2768,0	3702,4	2731,8	7624,2	6041,8	7996,6	99,2
Промисловість	8834,6	8537,2	2866,5	7137,0	18936,9	28264,3	34699,6	43700,9	20243,2	-4788,1	25874,7
Будівництво	40,3	722,8	-39,6	14,1	770,6	872,2	1603,1	1629,0	-6807,9	-3430,7	-1842,1
Торгівля; ремонт автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку	1195,1	2352,0	4356,4	573,7	6930,2	9464,2	10334,8	16816,9	-28146,0	-7165,3	3209,0
Діяльність готелів та ресторанів	-20,0	-27,2	-9,3	-73,9	-30,6	83,1	-63,2	-1,5	-1446,7	-710,4	-138,6
Діяльність транспорту та зв'язку	706,7	4135,7	4269,4	5805,2	6665,6	9629,7	8499,7	11342,8	4518,9	10573,8	12300,3
Фінансова діяльність	1211,7	2344,9	2358,1	4252,7	7058,0	9334,3	11664,7	22592,6	25042,5	-33600,7	9138,4
Операції з нерухомим майном, оренда, інжиніринг та надання послуг підприємцям	92,5	-146,3	929,2	1187,0	1101,2	2636,0	6051,2	31731,2	-8796,6	-7933,2	3095,2
Освіта	58,9	211,7	92,7	114,0	123,7	137,3	86,4	75,9	86,0	77,9	79,9
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	7,4	26,8	26,3	13,3	47,6	66,1	22,8	-6,8	-113,5	-50,2	156,1
Надання комунальних та індивідуальних послуг; діяльність у сфері культури та спорту	46,0	-290,2	75,8	-79,5	255,8	81,3	546,0	411,5	-1768,2	-3335,9	-2265,5

¹ Дані наведено без урахування результатів діяльності бюджетних установ.

² Дані наведено за січень – листопад без урахування результатів діяльності малих підприємств і бюджетних установ. За видом економічної діяльності «Сільське господарство, мисливство, лісове господарство» інформацію наведено без урахування рослинництва, тваринництва та змішаного сільського господарства, які відслідковуються тільки в річній звітності.

34. Дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) за видами економічної діяльності¹

(млн грн)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010 ²
Усього	641431,6	812841,9	906623,9	1198201,9	1688577,5	1823806,0	2313638,2	3020558,9	3827189,5	3360032,7	2239697,5
Сільське господарство, мисливство та лісове господарство	23252,6	27113,0	25806,5	28608,1	37423,5	42026,2	38082,5	52509,9	76114,2	98369,1	3789,3
Промисловість	256529,5	264370,9	291705,5	378847,2	533057,0	591353,7	711160,1	903581,0	1166819,5	1027592,1	903351,8
Будівництво	18109,6	22617,0	24747,6	37931,2	57614,4	66983,5	91071,3	134668,9	157023,4	93993,8	49846,2
Торгівля; ремонт автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку	256950,7	371044,0	418914,9	556756,6	767989,8	781295,8	1079039,6	1383787,0	1747842,3	1453775,5	824078,5
Діяльність готелів та ресторанів	2040,5	2551,9	2689,8	3816,5	4383,7	4814,4	6426,5	8750,8	11618,1	11558,3	7026,5
Діяльність транспорту та зв'язку	53369,6	56118,2	60329,1	70809,7	116588,7	156946,0	177101,7	221055,8	296062,8	310683,7	232340,6
Фінансова діяльність	4533,3	6489,3	13203,2	27315,0	51540,0	59747,5	103088,1	118514,6	132197,8	105478,3	61888,8
Операції з нерухомим майном, оренда, інжиніринг та надання послуг підприємцям	19166,2	50903,5	58026,9	77255,4	91065,0	98980,2	92169,0	177474,2	211185,9	231039,7	142851,8
Освіта	496,8	2281,2	835,6	1045,0	1280,3	1644,9	1063,2	1281,7	1533,9	1584,7	974,0
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	1034,3	1353,3	1587,7	2063,0	2423,6	2787,1	3132,3	3891,2	5470,1	6147,5	4413,6
Надання комунальних та індивідуальних послуг; діяльність у сфері культури та спорту	5116,6	6950,0	7907,8	12968,1	24207,6	13979,9	10401,2	14594,3	20667,6	19155,5	8812,1

¹ Дані наведено без урахування результатів діяльності банків і бюджетних установ.

² Дані наведено за січень–вересень без урахування результатів діяльності малих підприємств, банків і бюджетних установ. За видом економічної діяльності «Сільське господарство, мисливство, лісове господарство» інформацію наведено без урахування рослинництва, тваринництва та змішаного сільського господарства, які відслідковуються тільки в річній звітності.

35. Структура оборотних активів¹

(на кінець року; млн грн)

Роки	Оборотні активи – всього	У тому числі					
		оборотні активи в запасах товарно-матеріальних цінностей	дебиторська заборгованість	поточні фінансові інвестиції	грошові кошти та їх еквіваленти	інші оборотні активи	
2000	321683,1	76951,6	211998,1	...	11125,6	21607,8 ²	
2001	379587,2	87527,4	260128,7	5852,2	12854,9	13224,0	
2002	432041,7	93354,3	300132,6	7445,1	16648,8	14460,9	
2003	520672,3	111255,1	353001,3	14109,4	24921,9	17384,6	
2004	617057,6	136956,9	400203,8	23025,4	35025,3	21846,2	
2005	700719,2	164326,3	421820,6	34103,5	53650,8	26818,0	
2006	899824,0	204914,2	534038,3	50412,2	68282,9	42176,4	
2007	1226964,1	275793,4	726514,6	78957,3	101223,2	44475,6	
2008	1665319,5	351435,8	1023035,2	110199,8	126345,2	54303,5	
2009	1893929,3	377159,0	1217895,8	139254,1	103216,0	56404,4	
2010 ³	1378202,2	307734,0	894431,1	49765,4	84977,8	41293,9	

¹ Дані наведено без урахування результатів діяльності банків і бюджетних установ.

² Дані наведено з урахуванням поточних фінансових інвестицій.

³ Дані наведено за січень – вересень без урахування результатів діяльності малих підприємств, банків і бюджетних установ, а також сільськогосподарських підприємств, які займаються рослинництвом, тваринництвом та змішаним сільським господарством і відслідковуються тільки в річній звітності.

36. Оборотні активи підприємств за видами економічної діяльності¹

(на кінець року; млн грн)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010 ²
Усього	321683,1	379587,2	432041,7	520672,3	617057,6	700719,2	899824,0	1226964,1	1665319,5	1893929,3	1378202,2
Сільське господарство, мисливство та лісове господарство	17443,1	20493,2	20159,9	23601,7	26442,3	32499,1	31581,5	46092,2	72710,4	82867,4	1883,1
Промисловість	160564,0	149838,1	166334,7	196186,6	222637,0	243346,4	290520,3	364159,7	481216,6	541252,1	577602,0
Будівництво	10482,6	12732,4	14058,1	17749,9	24456,0	32921,0	43704,4	70815,6	90811,7	87868,2	56761,0
Торгівля; ремонт автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку	79757,7	120918,7	149471,4	184441,2	218295,5	239175,6	334771,3	466424,1	597561,1	650689,7	433346,0
Діяльність готелів та ресторанів	531,0	632,5	742,3	1158,3	1496,2	1887,9	2991,3	4546,2	5194,6	6169,0	4927,0
Діяльність транспорту та зв'язку	32334,8	23326,8	20867,2	24160,7	25651,6	31968,5	36368,4	51952,6	66676,1	72298,2	67219,0
Фінансова діяльність	3843,7	5248,3	10628,0	18630,2	32477,8	43007,0	59525,2	89229,5	117254,1	137185,1	71090,2
Операції з нерухомим майном, оренда, інжиніринг та надання послуг підприємцям	13090,4	39008,8	41717,3	44113,9	53074,9	62540,3	94504,9	125568,6	223503,7	304482,6	156755,8
Освіта	157,3	1242,2	222,3	261,7	346,9	438,1	250,5	425,2	438,5	506,4	413,9
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	647,5	697,6	819,9	1015,7	1152,7	1346,1	1433,0	1529,8	1771,5	1756,1	1873,8
Надання комунальних та індивідуальних послуг; діяльність у сфері культури та спорту	2265,3	2171,3	3716,6	7054,4	9243,4	8891,1	3344,7	5205,8	6675,9	8045,1	5669,0

¹ Дані наведено без урахування результатів діяльності банків і бюджетних установ.

² Дані наведено за січень–вересень без урахування результатів діяльності малих підприємств, банків і бюджетних установ. За видом економічної діяльності «Сільське господарство, мисливство, лісове господарство» інформацію наведено без урахування рослинництва, тваринництва та змішаного сільського господарства, які відслідковуються тільки в річній звітності.

**37. Збиток підприємств від звичайної діяльності
до оподаткування за видами економічної діяльності¹**
(млн грн)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010 ²
Усього	22190,4	21062,8	22769,5	26173,7	29116,3	24794,3	34395,2	47096,5	184714,9	186473,9	80973,0
Сільське господарство, мисливство та лісове господарство	1532,9	1650,9	2291,2	2162,6	1559,6	1707,3	1956,1	1993,7	5965,5	6264,7	47,4
Промисловість	9810,3	10484,7	11329,0	11943,8	12950,5	8888,3	11203,4	13256,0	50569,3	48485,4	31958,0
Будівництво	843,1	661,5	971,9	1309,4	1281,2	1770,6	1975,3	3788,8	12967,2	8874,2	3409,9
Торгівля; ремонт автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку	4323,2	4455,2	4829,7	7098,9	7841,2	6024,6	8713,2	12255,3	53859,2	31120,1	14144,7
Діяльність готелів та ресторанів	112,7	125,4	123,0	224,1	267,8	224,3	384,4	516,3	1950,7	1192,6	587,4
Діяльність транспорту та зв'язку	3823,6	883,9	1214,0	959,4	1306,1	1778,3	2774,9	3384,5	12125,9	7842,7	4662,9
Фінансова діяльність	172,4	99,7	207,5	325,7	521,2	750,2	1712,1	2004,0	9791,5	50985,5	16679,4
Операції з нерухомим майном, оренда, інжиніринг та надання послуг підприємствам	1223,4	1983,9	1335,1	1572,0	2848,9	2913,8	4862,7	8356,0	33859,8	27335,6	6642,7
Освіта	13,7	73,1	16,3	19,6	23,4	28,3	21,5	38,4	45,8	56,4	21,3
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	52,5	39,8	48,8	83,7	97,5	93,5	164,1	194,9	396,9	397,3	147,7
Надання комунальних та індивідуальних послуг; діяльність у сфері культури та спорту	190,8	495,6	332,4	371,6	316,4	497,3	579,1	1224,7	3127,5	3841,6	2640,7

¹ Дані наведено без урахування результатів діяльності бюджетних установ.

² Дані наведено за січень–листопад без урахування результатів діяльності малих підприємств і бюджетних установ. За видом економічної діяльності «Сільське господарство, мисливство, лісове господарство» інформацію наведено без урахування рослинництва, тваринництва та змішаного сільського господарства, які відслідковуються тільки в річній звітності.

38. Частка підприємств, що одержали збиток від звичайної діяльності до оподаткування, за видами економічної діяльності¹

(відсотків до загальної кількості підприємств відповідного виду економічної діяльності (=100%))

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010 ²
Усього	37,7	38,2	38,8	37,1	34,8	34,2	33,5	32,5	37,2	39,9	43,6
Сільське господарство, мисливство та лісове господарство	34,5	42,6	48,2	42,3	33,3	33,8	31,3	26,3	28,3	30,1	13,9
Промисловість	42,2	41,1	41,8	39,9	37,5	36,5	34,7	33,4	38,9	40,3	45,0
Будівництво	40,0	36,5	37,9	35,7	33,7	33,8	31,9	32,1	37,2	43,0	55,1
Торгівля; ремонт автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку	36,3	36,3	35,7	34,7	31,6	30,1	30,6	29,3	34,1	36,3	37,5
Діяльність готелів та ресторанів	44,1	44,4	43,0	41,9	38,4	37,2	35,8	34,0	38,1	40,2	39,1
Діяльність транспорту та зв'язку	47,4	45,0	45,3	41,8	39,3	38,3	37,2	35,5	40,5	43,1	46,2
Фінансова діяльність	38,8	37,0	37,3	32,5	33,9	33,7	33,1	33,0	38,2	39,1	33,7
Операції з нерухомим майном, оренда, інжиніринг та надання послуг підприємцям	32,3	35,7	37,3	37,2	38,3	38,8	38,0	37,8	41,8	44,5	44,2
Освіта	27,5	31,0	27,1	29,9	31,9	29,3	26,2	25,4	29,6	32,8	30,4
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	34,4	35,6	35,0	35,1	34,0	31,7	31,6	30,3	34,5	36,8	31,5
Надання комунальних та індивідуальних послуг; діяльність у сфері культури та спорту	37,9	38,8	38,0	35,8	36,8	35,8	35,0	34,8	40,1	43,2	52,7

¹ Дані наведено без урахування результатів діяльності бюджетних установ.

² Дані наведено за січень – листопад без урахування результатів діяльності малих підприємств і бюджетних установ. За видом економічної діяльності «Сільське господарство, мисливство, лісове господарство» інформацію наведено без урахування рослинництва, тваринництва та змішаного сільського господарства, які відслідковуються тільки в річній звітності.

**39. Рівень рентабельності операційної діяльності підприємств
за видами економічної діяльності¹**

(відсотків)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010 ³
Усього ²	2,7	4,5	4,2	4,3	6,4	7,0	6,6	6,8	3,9	3,3	4,8
Сільське господарство, мисливство та лісове господарство	-1,6	5,3	0,0	4,2	10,7	12,7	10,0	19,0	12,9	14,7	2,6
Промисловість	4,8	3,7	2,6	3,3	4,7	5,5	5,8	5,8	4,9	1,8	3,8
Будівництво	1,3	3,5	1,2	2,2	2,1	2,2	3,1	2,6	-2,7	-0,9	-1,8
Торгівля; ремонт автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку	1,0	10,3	14,9	6,9	12,0	14,8	12,7	13,1	-0,2	4,5	12,7
Діяльність готелів та ресторанів	1,0	0,8	1,1	1,1	2,2	4,2	1,1	1,3	-6,3	-3,3	3,3
Діяльність транспорту та зв'язку	2,4	8,3	9,2	11,0	10,3	11,7	9,9	9,8	6,9	8,5	10,6
Фінансова діяльність	8,2	16,3	17,1	13,1	28,1	17,5	7,5	6,8	5,2	1,5	2,5
Операції з нерухомим майном, оренда, інжиніринг та надання послуг підприємцям	1,4	-0,6	0,5	0,2	-0,2	0,3	2,9	3,7	4,0	5,1	4,8
Освіта	13,7	11,6	14,5	13,6	11,4	9,3	10,5	8,3	6,2	6,0	6,6
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	2,6	2,6	3,1	2,2	1,6	2,8	2,4	2,0	0,3	3,1	6,4
Надання комунальних та індивідуальних послуг; діяльність у сфері культури та спорту	0,5	-6,6	-0,2	-1,3	0,4	0,8	1,2	2,6	-6,7	-13,7	-21,4

¹ Рівень рентабельності операційної діяльності розрахований як відношення фінансового результату від операційної діяльності до витрат операційної діяльності підприємств.

² Дані наведено без урахування результатів діяльності банків і бюджетних установ.

³ Дані наведено за січень-вересень без урахування результатів діяльності малих підприємств, банків і бюджетних установ. За видом економічної діяльності «Сільське господарство, мисливство, лісове господарство» інформацію наведено без урахування розлиництва, тваринництва та змішаного сільського господарства, які відслідковуються тільки в річній звітності.

40. Рівень рентабельності операційної діяльності підприємств за видами промислової діяльності¹

(відсотків)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010 ²
Промисловість	4,8	3,7	2,6	3,3	4,7	5,5	5,8	5,8	4,9	1,8	3,8
Добувна промисловість	8,7	11,5	4,4	3,4	8,5	14,4	9,2	11,4	23,5	4,3	16,1
Переробна промисловість	5,9	4,2	3,1	4,2	5,4	5,3	5,5	5,9	3,1	1,4	2,1
у тому числі											
виробництво харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів	3,3	4,0	3,3	2,7	2,0	3,7	5,1	4,7	1,9	5,4	5,2
легка промисловість	-0,1	1,1	-1,6	0,4	0,4	-0,2	0,2	0,7	-1,6	3,4	2,0
оброблення деревини та виробництво виробів з деревини, крім меблів	1,0	3,2	-1,3	3,2	4,1	4,5	2,5	3,7	-1,5	1,6	-1,8
целюлозно-паперове виробництво; видавнича діяльність	8,3	8,9	7,1	4,5	7,7	6,4	6,3	5,0	0,9	4,6	6,9
виробництво коксу, продуктів нафтоперероблення	...	1,4	4,0	1,5	4,9	4,1	3,6	3,5	-1,6	-2,6	-1,3
хімічна та нафтохімічна промисловість	7,8 ³	3,8	1,8	5,2	7,0	7,8	4,0	4,5	4,7	-1,0	0,2
металургійне виробництво та виробництво готових металевих виробів	9,8	5,1	4,6	7,9	9,2	7,2	8,5	8,3	5,2	-2,3	-0,7
машинобудування	-0,3	4,0	1,5	1,9	3,1	3,4	2,6	4,3	2,9	4,7	5,5
Виробництво та розподілення електроенергії, газу та води	-0,6	-1,0	0,4	-0,2	-1,3	1,5	5,2	2,2	2,0	1,8	2,8

¹ Рівень рентабельності операційної діяльності розрахований як відношення фінансового результату від операційної діяльності до витрат операційної діяльності підприємств.

² Дані наведено за січень-вересень без урахування результатів діяльності малих підприємств.

³ Хімічна промисловість.

41. Операційні витрати з реалізованої продукції (робіт, послуг) за видами економічної діяльності¹

	У т.ч. за складовими													
	Операційні витрати з реалізованої продукції (робіт, послуг), млн грн		матеріальні витрати		вартість товарів та послуг, придбаних для перепродажу та реалізованих без додаткової обробки		амортизація		витрати на оплату праці		відрахування на соціальні заходи		інші операційні витрати	
	млн грн	% до операційних витрат	млн грн	% до операційних витрат	млн грн	% до операційних витрат	млн грн	% до операційних витрат	млн грн	% до операційних витрат	млн грн	% до операційних витрат	млн грн	% до операційних витрат
Усього²														
2005	1450567,5	388154,4	26,8	788969,9	54,4	36571,4	2,5	85526,6	5,9	30735,2	2,1	120610,0	8,3	
2006	1837530,7	463536,2	25,2	1035251,0	56,3	45045,2	2,5	107223,1	5,8	37524,0	2,1	148951,2	8,1	
2007	2312792,6	614412,3	26,6	1258420,9	54,4	57923,0	2,5	137507,3	6,0	49563,5	2,1	194965,6	8,4	
2008	2917549,1	785102,8	26,9	1552395,1	53,2	72805,0	2,5	175907,8	6,0	62795,2	2,2	268543,2	9,2	
2009	2680329,7	677823,9	25,3	141147,9	52,6	86126,0	3,2	170574,4	6,4	60774,2	2,3	273883,3	10,2	
2010 ³	1779555,7	514524,1	28,9	902127,9	50,7	57948,1	3,2	115093,7	6,5	42311,4	2,4	147550,5	8,3	
Сільське господарство, мисливство, лісове господарство														
2005	26203,2	15450,5	58,9	59,8	0,2	1516,3	5,8	5000,7	19,1	803,7	3,1	3372,2	12,9	
2006	30455,1	18246,5	59,9	19,7	0,1	1813,5	5,9	5725,0	18,8	944,2	3,1	3706,2	12,2	
2007	36089,5	21374,9	59,2	0,9	0,0	2266,3	6,3	6515,0	18,1	1368,8	3,8	4563,6	12,6	
2008	48717,2	28847,8	59,2	0,7	0,0	2861,6	5,9	8329,9	17,1	2017,1	4,1	6660,1	13,7	
2009	60295,2	37379,4	62,0	4,1	0,0	3479,2	5,8	8250,9	13,7	2443,7	4,0	8737,9	14,5	
2010	250,3	116,9	46,7	-	-	26,0	10,4	55,9	22,3	21,1	8,4	30,4	12,2	
Промисловість														
2005	437498,3	292171,5	66,8	39881,3	9,1	15789,8	3,6	40016,3	9,1	15543,4	3,6	34096,0	7,8	

2006	520474,8	338741,5	65,1	56183,0	10,8	18793,3	3,6	48850,8	9,4	18486,8	3,5	39419,4	7,6
2007	671923,8	440634,3	65,6	73154,2	10,9	24347,1	3,6	61361,4	9,1	23481,9	3,5	48944,9	7,3
2008	856419,4	564183,8	65,9	90811,2	10,6	29161,9	3,4	76918,3	9,0	29352,6	3,4	65991,6	7,7
2009	786725,8	484115,4	61,5	97808,3	12,4	36060,1	4,6	74284,6	9,5	28505,9	3,6	65951,5	8,4
2010	667098,3	429093,8	64,3	82983,3	12,4	26775,2	4,0	57795,0	8,7	22535,0	3,4	47916,0	7,2
Будівництво													
2005	51037,2	36219,9	71,0	584,4	1,1	1020,5	2,0	5879,3	11,5	2195,0	4,3	5138,1	10,1
2006	70930,8	52124,4	73,5	141,6	0,2	1365,1	1,9	7616,9	10,8	2776,3	3,9	6906,5	9,7
2007	105293,8	79341,8	75,3	11,2	0,0	1931,3	1,8	9958,2	9,5	3675,4	3,5	10375,9	9,9
2008	123676,9	92982,7	75,2	28,6	0,0	2550,5	2,1	11497,5	9,3	4223,7	3,4	12393,9	10,0
2009	83436,3	60840,8	72,9	4,5	0,0	2379,7	2,8	7390,7	8,9	2736,0	3,3	10084,6	12,1
2010	36663,9	26947,8	73,5	2,7	0,0	1342,5	3,7	3677,6	10,0	1383,7	3,8	3309,6	9,0
Торгівля; ремонт автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку													
2005	710803,5	5614,9	0,8	658548,6	92,7	2807,4	0,4	8798,6	1,2	3043,9	0,4	31990,1	4,5
2006	923967,0	7555,9	0,8	856092,1	92,7	3939,8	0,4	12264,8	1,3	4228,7	0,5	39885,7	4,3
2007	1145973,0	11469,7	1,0	1050002,5	91,6	5146,6	0,4	16808,3	1,5	6402,3	0,6	56143,6	4,9
2008	1408204,3	14300,9	1,0	1283251,7	91,1	6504,6	0,5	22456,3	1,6	7727,4	0,5	73963,4	5,3
2009	1256562,8	14514,9	1,2	1131517,7	90,0	6907,3	0,5	21401,0	1,7	7117,3	0,6	75104,6	6,0
2010	748962,7	7858,8	1,0	679366,6	90,7	4299,9	0,6	13143,1	1,8	4203,8	0,6	40090,5	5,3
Діяльність готелів та ресторанів													
2005	5578,7	2546,2	45,6	270,8	4,9	395,8	7,1	1031,0	18,5	364,6	6,5	970,3	17,4
2006	6907,9	3051,1	44,2	295,5	4,3	461,9	6,7	1344,0	19,4	456,8	6,6	1298,6	18,8
2007	9010,7	3705,9	41,1	575,1	6,4	583,6	6,5	1742,4	19,3	598,9	6,7	1804,8	20,0
2008	11841,9	4780,1	40,4	952,5	8,0	681,4	5,8	2243,8	18,9	782,3	6,6	2401,8	20,3
2009	11863,1	4715,4	39,8	1081,5	9,1	720,8	6,1	2138,5	18,0	739,5	6,2	2467,4	20,8
2010	7427,7	3072,1	41,4	528,2	7,1	512,2	6,9	1430,0	19,2	513,1	6,9	1372,1	18,5
Діяльність транспорту та зв'язку													
2005	75181,8	22991,3	30,6	7733,5	10,3		9,8	13114,5	17,4	4826,2	6,4	19161,4	25,5

Продовження табл.
Операційні витрати з реалізованої продукції (робіт, послуг) за видами економічної діяльності

	У т.ч. за складовими													
	Операційні витрати з реалізованої продукції (робіт, послуг), млн грн		матеріальні витрати		вартість товарів та послуг, придбаних для перепродажу та реалізованих без додаткової обробки		амортизація		витрати на оплату праці		відрахування на соціальні заходи		інші операційні витрати	
	млн грн	% до операційних витрат відповідного виду діяльності	млн грн	% до операційних витрат відповідного виду діяльності	млн грн	% до операційних витрат відповідного виду діяльності	млн грн	% до операційних витрат відповідного виду діяльності	млн грн	% до операційних витрат відповідного виду діяльності	млн грн	% до операційних витрат відповідного виду діяльності	млн грн	% до операційних витрат відповідного виду діяльності
2006	93285,2	29,3	11057,9	11,9	9438,7	10,1	16447,1	17,6	5875,1	6,3	23130,8	24,8		
2007	117925,7	29,4	15416,6	13,1	11819,3	10,0	20902,9	17,7	7515,7	6,4	27568,5	23,4		
2008	157186,7	29,2	19506,9	12,4	16608,2	10,6	27567,7	17,5	9933,6	6,3	37640,9	24,0		
2009	163182,0	26,7	20129,2	12,3	19412,1	11,9	28721,0	17,6	10336,8	6,3	41109,0	25,2		
2010	115601,3	27,4	15717,9	13,6	14010,5	12,1	21743,4	18,8	7975,6	6,9	24442,5	21,2		
Фінансова діяльність														
2005	53729,7	0,7	47943,1	89,2	170,1	0,3	687,7	1,3	228,0	0,4	4324,9	8,1		
2006	97768,0	0,5	89950,4	92,0	241,0	0,3	1098,6	1,1	332,8	0,3	5632,8	5,8		
2007	115004,6	0,8	102895,3	89,5	355,3	0,3	1811,6	1,6	539,1	0,5	8427,1	7,3		
2008	123874,7	1,8	103514,5	83,6	504,3	0,4	2994,0	2,4	912,0	0,7	13739,8	11,1		
2009	110682,2	0,9	91992,6	83,1	444,1	0,4	2534,1	2,3	765,7	0,7	13964,8	12,6		
2010	78263,4	0,4	68639,8	87,7	238,2	0,3	1416,2	1,8	420,8	0,6	7213,5	9,2		
Операції з нерухомим майном, оренда, інжиніринг та надання послуг підприємцям														
2005	76802,2	12,6	33752,0	43,9	6259,7	8,2	7396,9	9,6	2541,0	3,3	17206,4	22,4		
2006	78020,2	16,0	21248,6	27,2	7631,5	9,8	9965,8	12,8	3176,7	4,1	23476,0	30,1		
2007	91308,1	19,7	16191,7	17,7	9601,0	10,5	13561,3	14,9	4397,5	4,8	29580,3	32,4		

2008	161944,6	26466,3	16,3	54179,7	33,5	11209,6	6,9	17620,5	10,9	5786,1	3,6	46682,4	28,8
2009	177928,5	25728,7	14,5	68520,9	38,5	12987,2	7,3	18692,2	10,5	5893,4	3,3	46106,1	25,9
2010	102681,5	9789,1	9,5	54791,8	53,4	7412,1	7,2	9868,1	9,6	3340,5	3,3	17479,9	17,0
Освіта													
2005	1608,6	222,0	13,8	7,7	0,5	102,4	6,3	678,5	42,2	237,5	14,8	360,5	22,4
2006	1141,0	171,0	15,0	12,5	1,1	65,9	5,8	450,8	39,5	144,4	12,6	296,4	26,0
2007	1338,4	223,9	16,7	0,0	0,0	82,5	6,2	527,1	39,4	184,5	13,8	320,4	23,9
2008	1670,8	251,0	15,0	-	-	87,9	5,3	635,7	38,0	224,9	13,5	471,3	28,2
2009	1703,5	226,5	13,3	0,0	0,0	126,7	7,4	672,5	39,5	219,8	12,9	458,0	26,9
2010	1100,3	133,5	12,1	-	-	97,9	8,9	453,9	41,3	161,1	14,6	253,9	23,1
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги													
2005	2751,3	1034,9	37,6	37,5	1,4	259,9	9,4	679,2	24,7	246,3	9,0	493,5	17,9
2006	3148,2	1199,1	38,1	25,8	0,8	280,6	8,9	824,6	26,2	288,2	9,2	529,9	16,8
2007	3986,8	1470,0	36,9	1,0	0,0	347,7	8,7	1061,8	26,6	374,2	9,4	732,1	18,4
2008	5403,2	2040,8	37,8	5,7	0,1	431,8	8,0	1405,7	26,0	491,9	9,1	1027,3	19,0
2009	5850,4	2221,3	38,0	3,2	0,1	440,7	7,5	1488,4	25,4	516,7	8,8	1180,1	20,2
2010	4308,0	1636,0	38,0	1,0	0,0	332,0	7,7	1116,5	25,9	400,5	9,3	822,0	19,1
Надання комунальних та індивідуальних послуг; діяльність у сфері культури та спорту													
2005	8428,9	1610,7	19,1	149,7	1,8	830,9	9,9	1918,3	22,8	619,3	7,3	3300,0	39,1
2006	10679,0	1825,2	17,1	221,3	2,1	961,0	9,0	2384,1	22,3	741,8	6,9	4545,6	42,6
2007	14497,6	2286,7	15,8	172,4	1,2	1417,0	9,8	3166,9	21,8	1002,3	6,9	6452,3	44,5
2008	18197,9	2906,2	16,0	143,6	0,8	2175,0	12,0	4137,5	22,7	1315,0	7,2	7520,6	41,3
2009	21535,3	3327,2	15,5	85,9	0,4	3118,5	14,5	4897,7	22,7	1465,6	6,8	8640,4	40,1
2010	13268,3	2077,6	15,7	96,6	0,7	2644,2	19,9	3362,1	25,3	978,3	7,4	4109,5	31,0

¹ Дані наведено без урахування результатів діяльності банків, бюджетних установ та малих підприємств.

² Дані сформовано за однорідними продуктами, що за Класифікацією видів економічної діяльності (КВЕД) відносяться до відповідного виду економічної діяльності.

³ Дані наведено за січень–вересень без урахування результатів діяльності банків, бюджетних установ та малих підприємств. Дані за видом економічної діяльності «Сільське господарство, мисливство та лісове господарство» наведено без урахування рослинництва, тваринництва, змішаного сільськогосподарства, які відслідковуються тільки у річній звітності.

42. Структура операційних витрат на одиницю реалізованої продукції (робіт, послуг) за видами економічної діяльності¹

	Операційні витрати на одиницю реалізованої продукції (робіт, послуг), коп./грн	У т.ч. за складовими						
		матеріальні витрати	вартість товарів та послуг, придбаних для перепродажу та реалізованих без додаткової обробки	амортизація	витрати на оплату праці	вдражування на соціальні заходи	інші операційні витрати	
Усього²								
2005	95,8	25,6	52,1	2,4	5,7	2,0	8,0	
2006	96,8	24,4	54,5	2,4	5,7	2,0	7,8	
2007	95,8	25,4	52,1	2,4	5,7	2,1	8,1	
2008	96,8	26,1	51,5	2,4	5,8	2,1	8,9	
2009	97,8	24,7	51,5	3,2	6,2	2,2	10,0	
2010 ³	97,1	28,1	49,2	3,2	6,3	2,3	8,0	
Сільське господарство, мисливство, лісове господарство								
2005	97,5	57,5	0,2	5,6	18,6	3,0	12,6	
2006	97,6	58,5	0,1	5,8	18,3	3,0	11,9	
2007	92,3	54,7	0,0	5,8	16,6	3,5	11,7	
2008	94,0	55,7	0,0	5,5	16,1	3,9	12,8	
2009	91,6	56,8	0,0	5,3	12,5	3,7	13,3	
2010	97,6	43,5	–	6,4	25,6	9,4	12,7	
Промисловість								
2005	93,4	62,4	8,5	3,4	8,5	3,3	7,3	
2006	94,3	61,4	10,2	3,4	8,9	3,3	7,1	
2007	93,7	61,4	10,2	3,4	8,6	3,3	6,8	
2008	93,4	61,5	9,9	3,2	8,4	3,2	7,2	
2009	97,5	60,0	12,1	4,5	9,2	3,5	8,2	
2010	96,0	61,8	11,9	3,9	8,3	3,2	6,9	
Будівництво								
2005	99,1	70,3	1,1	2,0	11,4	4,3	10,0	
2006	98,6	72,5	0,2	1,9	10,6	3,8	9,6	

2007	98,2	74,0	0,0	1,8	9,3	3,4	9,7
2008	95,9	72,1	0,0	2,0	8,9	3,3	9,6
2009	99,4	72,5	0,0	2,8	8,8	3,3	12,0
2010	102,4	75,3	0,0	3,7	10,3	3,9	9,2
Торгівля; ремонт автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку							
2005	97,6	0,8	90,4	0,4	1,2	0,4	4,4
2006	98,2	0,8	91,0	0,4	1,3	0,5	4,2
2007	97,9	1,0	89,7	0,4	1,4	0,6	4,8
2008	98,8	1,0	90,0	0,5	1,6	0,5	5,2
2009	99,1	1,1	89,3	0,5	1,7	0,6	5,9
2010	98,3	1,0	89,1	0,6	1,7	0,6	5,3
Діяльність готелів та ресторанів							
2005	107,4	49,0	5,2	7,6	19,9	7,0	18,7
2006	106,4	47,0	4,6	7,1	20,7	7,0	20,0
2007	105,1	43,2	6,7	6,8	20,3	7,0	21,1
2008	105,0	42,4	8,5	6,0	19,9	6,9	21,3
2009	104,5	41,5	9,5	6,4	18,9	6,5	21,7
2010	104,6	43,3	7,4	7,2	20,2	7,2	19,3
Діяльність транспорту та зв'язку							
2005	86,4	26,4	8,9	8,5	15,1	5,5	22,0
2006	87,4	25,6	10,4	8,8	15,4	5,5	21,7
2007	88,5	26,0	11,6	8,9	15,7	5,6	20,7
2008	92,5	27,0	11,5	9,8	16,2	5,9	22,1
2009	90,0	24,0	11,1	10,7	15,8	5,7	22,7
2010	84,3	23,1	11,5	10,2	15,9	5,8	17,8
Фінансова діяльність							
2005	87,0	0,6	77,6	0,3	1,1	0,4	7,0
2006	95,4	0,5	87,8	0,2	1,1	0,3	5,5

Продовження табл.
**Структура операційних витрат на одиницю реалізованої продукції (робіт, послуг)
за видами економічної діяльності**

	Операційні витрати на одиницю реалізованої продукції (робіт, послуг), коп./грн	У т.ч. за складовими						інші операційні витрати
		матеріальні витрати	вартість товарів та послуг, придбаних для перепродажу та реалізованих без додаткової обробки	амортизація	витрати на оплату праці	вдрахування на соціальні заходи		
2007	94,2	0,8	84,3	0,3	1,5	0,4	6,9	
2008	100,2	1,8	83,8	0,4	2,4	0,7	11,1	
2009	99,4	0,9	82,6	0,4	2,3	0,7	12,5	
2010	98,5	0,4	86,4	0,3	1,8	0,5	9,1	
Операції з нерухомим майном, оренда, інжиніринг та надання послуг підприємцям								
2005	105,3	13,2	46,3	8,6	10,1	3,5	23,6	
2006	108,9	17,5	29,6	10,7	13,9	4,4	32,8	
2007	94,0	18,5	16,7	9,9	14,0	4,5	30,4	
2008	100,0	16,3	33,5	6,9	10,9	3,6	28,8	
2009	94,6	13,7	36,4	6,9	10,0	3,1	24,5	
2010	105,2	10,1	56,1	7,6	10,1	3,4	17,9	
Освіта								
2005	100,6	13,9	0,5	6,4	42,4	14,9	22,5	
2006	107,3	16,1	1,1	6,2	42,4	13,6	27,9	
2007	104,0	17,4	0,0	6,4	41,0	14,3	24,9	
2008	105,8	15,9	0,0	5,6	40,3	14,2	29,8	
2009	105,0	14,0	0,0	7,8	41,4	13,6	28,2	
2010	111,8	13,6	–	9,9	46,1	16,4	25,8	
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги								
2005	110,6	41,6	1,5	10,5	27,3	9,9	19,8	
2006	108,0	41,1	0,9	9,6	28,3	9,9	18,2	
2007	105,3	38,8	0,0	9,2	28,1	9,9	19,3	
2008	106,5	40,2	0,1	8,5	27,7	9,7	20,3	

2009	101,5	38,5	0,1	7,6	25,8	9,0	20,5
2010	101,2	38,5	0,0	7,8	26,2	9,4	19,3
Надання комунальних та індивідуальних послуг, діяльність у сфері культури та спорту							
2005	109,9	21,0	2,0	10,8	25,0	8,1	43,0
2006	104,6	17,9	2,2	9,4	23,3	7,3	44,5
2007	105,3	16,6	1,2	10,3	23,0	7,3	46,9
2008	106,6	17,0	0,8	12,8	24,2	7,7	44,1
2009	126,6	19,6	0,5	18,3	28,8	8,6	50,8
2010	137,8	21,6	1,0	27,5	34,9	10,1	42,7

¹ Дані наведено без урахування результатів діяльності банків, бюджетних установ та малих підприємств.

² Дані сформовано за однорідними продуктами, що за Класифікацією видів економічної діяльності (КВЕД) відносяться до відповідного виду економічної діяльності.

³ Дані наведено за січень – вересень без урахування результатів діяльності банків, бюджетних установ та малих підприємств. Дані за видом економічної діяльності «Сільське господарство, мисливство та лісове господарство» наведено без урахування рослинництва, тваринництва, змішаного сільського господарства, які відслідковуються тільки у річній звітності.

43. Основні засоби за видами економічної діяльності за 2000–2009 роки

(у фактичних цінах; млн грн)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Усього ¹	828822	915477	964814	1026163	1141069	1276201	1568890	2047364	3149627	3903714
Сільське господарство, мисливство, лісове господарство	97471	93392	86192	77979	75447	76034	75511	78978	95880	103187
сільське господарство, мисливство та пов'язані з ними послуги	96624	92510	85314	76995	74362	74880	74274	77471	94089	101339
лісове господарство та пов'язані з ним послуги	847	882	878	984	1085	1154	1237	1507	1791	1848
Рибальство, рибництво	1941	1885	1904	1409	1248	1139	1209	1216	1267	1397
Промисловість	285328	311089	339259	362598	420080	456738	525222	660369	760194	970942
добувна промисловість	55746	60130	62543	66974	74878	80012	87562	95006	109677	127723
переробна промисловість	166094	174158	181394	191953	224367	245800	295046	366247	438872	614731
виробництво та розподілення електроенергії, газу та води	63488	76801	95322	103671	120835	130926	142614	199116	211645	228488
Будівництво	15462	16927	17312	18256	20421	24682	29278	40074	52084	66486
Торгівля; ремонт автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку	19641	20337	21568	25644	31906	36673	44018	74924	88770	98956
Діяльність готелів та ресторанів	4934	5484	6367	6893	7636	9252	15217	19625	23450	28008
Діяльність транспорту та зв'язку	113437	130634	141826	151164	167538	184342	306919	453835	1208195	1366919
Фінансова діяльність	6524	6145	7680	9244	12646	15439	23688	34833	48670	51521
Операції з нерухомим майном, оренда, інжиніринг та надання послуг підприємцям	167621	209095	214536	233956	247005	303927	363918	465591	607876	745943
Державне управління	34238	33389	33161	35235	34572	34901	37193	43572	41261	46954
Освіта	45344	46302	45735	46621	49281	51639	53500	56615	61933	67544
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	21618	24467	25231	28085	34760	38726	41970	47248	61453	69210
Надання комунальних та індивідуальних послуг; діяльність у сфері культури та спорту	15225	16328	17117	17396	20856	20911	24323	28550	34467	208097

¹ Включаючи вартість земельних ділянок, інвестиційної нерухомості, тварин (які використовуються в інших, ніж сільськогосподарська діяльність), що не розподіляється за видами економічної діяльності.

44. Індекси основних засобів за видами економічної діяльності за 2001–2009 роки
(відсотків до попереднього року)

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Усього	102,4	101,1	103,3	104,2	103,8	105,0	106,1	105,1	102,5
Сільське господарство, мисливство, лісове господарство	99,6	99,95	100,7	101,6	102,8	98,6	105,7	108,2	104,5
сільське господарство, мисливство та пов'язані з ними послуги	99,6	99,98	100,7	101,5	102,8	98,4	105,7	108,1	104,6
лісове господарство та пов'язані з ним послуги	102,1	97,2	104,3	105,1	104,4	106,2	108,3	109,9	103,2
Рибальство, рибництво	99,4	102,6	99,1	101,4	100,9	98,8	103,1	100,7	100,2
Промисловість	102,5	102,6	103,0	104,7	102,5	104,8	105,6	105,1	103,5
добувна промисловість	104,2	103,7	103,5	106,8	105,1	105,6	106,3	106,6	107,0
переробна промисловість	102,2	102,5	103,6	104,6	102,2	105,7	107,2	106,6	103,4
виробництво та розподілення електроенергії, газу та води	101,5	101,9	101,5	103,6	101,6	102,5	102,0	101,7	101,6
Будівництво	101,9	103,1	105,6	106,5	108,6	111,4	118,2	113,2	107,5
Торгівля; ремонт автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку	105,7	107,8	111,4	112,5	113,3	117,5	122,3	115,3	109,8
Діяльність готелів та ресторанів	108,0	103,5	104,4	108,1	108,0	104,5	104,1	103,6	102,9
Діяльність транспорту та зв'язку	103,9	103,9	105,8	105,3	106,5	106,5	105,6	103,5	100,9
Фінансова діяльність	117,2	128,2	117,4	117,9	118,3	121,6	120,6	115,0	103,5
Операції з нерухомим майном, оренда, інжиніринг та надання послуг підприємцям	102,0	101,6	102,3	102,0	102,8	103,0	105,3	103,7	102,3
Державне управління	102,4	102,2	103,7	105,6	103,5	103,7	104,5	106,1	103,9
Освіта	101,9	100,0	101,6	101,5	101,3	101,8	102,2	102,4	102,2
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	102,8	101,3	102,5	103,0	102,3	102,0	103,1	103,9	102,4
Надання комунальних та індивідуальних послуг, діяльність у сфері культури та спорту	102,9	102,1	102,4	104,9	102,9	103,5	105,4	105,8	106,6

45. Вартість введених в дію нових основних засобів за видами економічної діяльності за 2000–2009 роки
(у фактичних цінах; млн грн)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Усього	23726	33255	35025	44165	61468	70497	82333	127453	149635	111345
Сільське господарство, мисливство лісове господарство	3107	4077	3647	3741	4906	6471	4986	6295	10385	7376
сільське господарство, мисливство та пов'язані з ними послуги	3067	4037	3593	3682	4824	6389	4883	6137	10175	7282
лісове господарство та пов'язані з ним послуги	40	40	54	59	82	82	103	158	210	94
Рибальство, рибництво	24	25	69	34	36	25	29	50	28	16
Промисловість	9363	10791	12102	14012	23547	22738	29085	39655	49231	38338
добувна промисловість	2917	3683	3253	3578	6323	6104	6268	7716	9834	10229
переробна промисловість	4650	5637	6982	8564	12081	13773	18426	27722	33778	22948
виробництво та розподілення електроенергії, газу та води	1796	1471	1867	1870	5143	2861	4391	4217	5619	5161
Будівництво	919	800	1043	1395	1731	2578	3489	6234	6951	5669
Торгівля; ремонт автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку	1122	1345	1843	2756	3857	5219	6896	11672	13474	9839
Діяльність готелів та ресторанів	166	490	275	425	773	836	852	941	1071	1020
Діяльність транспорту та зв'язку	418	6416	6690	9607	10416	14185	14857	22683	22092	16817
Фінансова діяльність	775	1041	1436	1427	2014	2858	3799	5761	7809	4048
Операції з нерухомим майном, оренда, інжиніринг та надання послуг підприємцям	2844	4270	4741	6316	7601	9657	12468	25400	25436	17634
Державне управління	444	1052	1102	1616	2726	2030	1781	2650	3856	2392
Освіта	400	1410	885	1236	1303	1380	1602	2168	2481	2285
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	184	916	689	1016	1366	1464	1425	2187	3014	2272
Надання комунальних та індивідуальних послуг, діяльність у сфері культури та спорту	260	622	503	584	1192	1056	1064	1752	2679	2962

46. Ступінь зношеності основних засобів за регіонами за 2000–2009 роки
(у відсотках)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Україна	43,7	45,0	47,2	48,0	49,3	49,0	51,5	52,6	61,2	60,0
Автономна Республіка Крим	41,8	46,0	45,2	46,0	46,0	47,9	54,7	55,8	61,3	64,8
Вінницька	45,4	51,2	59,2	54,1	54,4	56,0	53,5	52,7	70,7	70,7
Волинська	41,8	45,1	44,4	44,4	42,8	43,6	44,4	46,4	46,0	45,4
Дніпропетровська	47,4	50,8	51,3	51,8	56,4	56,7	58,2	58,0	61,9	58,1
Донецька	45,1	44,2	49,8	52,9	52,0	51,6	53,8	52,3	54,2	63,4
Житомирська	42,0	44,8	46,4	45,9	46,7	46,5	46,2	49,7	50,6	50,2
Закарпатська	41,3	42,0	43,2	44,5	41,6	42,6	42,2	46,2	40,1	52,2
Запорізька	43,5	46,9	49,0	50,8	51,3	54,3	59,2	57,3	59,4	60,3
Івано-Франківська	38,8	40,1	52,5	51,1	52,2	50,6	51,3	47,4	46,9	50,2
Київська	39,5	39,0	41,0	42,7	45,9	46,5	45,2	39,5	37,2	37,5
Кіровоградська	46,5	48,6	47,1	48,8	49,5	49,0	53,2	54,9	51,1	73,8
Луганська	46,6	43,2	44,6	46,0	47,9	47,9	52,4	53,5	52,6	54,8
Львівська	43,1	46,0	47,4	48,3	48,2	46,7	47,7	46,2	48,1	60,9
Миколаївська	42,9	44,2	45,5	45,9	46,3	46,2	45,5	60,3	61,0	67,3
Одеська	44,2	55,2	51,3	50,0	50,6	48,9	51,1	50,4	52,3	51,2
Полтавська	43,1	42,8	45,8	47,8	60,5	59,4	61,7	65,5	67,6	70,1
Рівненська	41,9	43,5	45,1	45,9	42,3	39,0	43,0	48,9	49,8	50,1
Сумська	43,6	43,1	49,4	49,7	51,3	52,6	55,4	57,2	61,2	60,9
Тернопільська	44,5	44,6	47,6	46,5	47,2	47,2	47,5	46,7	44,8	44,5
Харківська	45,6	35,6	37,9	38,6	44,8	45,0	52,2	64,2	81,8	80,6
Херсонська	48,0	46,9	50,7	62,5	54,5	54,2	59,3	55,9	65,5	66,8
Хмельницька	42,0	42,7	44,2	43,5	43,5	40,9	41,4	43,6	52,7	51,8
Черкаська	42,5	44,9	46,1	46,4	46,5	43,6	60,9	61,9	61,3	60,6
Чернівецька	39,9	45,8	47,1	47,3	47,7	47,8	46,4	44,4	42,8	37,4
Чернігівська	45,0	62,9	64,0	63,9	63,9	63,1	64,1	61,1	61,5	52,4
м. Київ	37,4	37,7	40,8	40,0	38,9	38,6	38,9	39,1	65,3	53,4
м. Севастополь	44,7	47,5	48,1	48,2	47,5	47,3	48,1	48,4	47,7	47,9

47. Динаміка показників розвитку зовнішнього сектору економіки України

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Сальдо поточного рахунку, млрд дол. США	1,481	1,402	3,173	2,891	6,909	2,531	-1,617	-5,272	-12,763	-1,732	-2,558
Сальдо поточного рахунку до ВВП, %	4,7	3,7	7,5	5,8	10,6	2,9	-1,5	-3,7	-7,0	-1,5	-1,9
Відкритість економіки ¹	119,0	109,1	105,8	112,9	119,6	102,0	96,1	95,4	102,1	94,4	102,9
Експорт товарів та послуг, % до ВВП	61,6	55,3	55,1	57,8	63,6	51,4	46,6	44,8	47,1	46,3	50,1
Імпорт товарів та послуг, % до ВВП	57,4	53,7	50,7	55,2	56,0	50,6	49,5	50,6	55,0	48,0	52,8
Темпи зростання, % до попереднього року											
експорту товарів та послуг	117,9	109,5	110,7	124,0	142,6	107,5	113,2	127,4	133,8	63,4	127,1
імпорту товарів та послуг	117,8	114,1	105,0	128,7	131,3	120,4	122,0	135,4	138,5	56,2	129,3
Коефіцієнт покриття імпорту товарів експортом, %	103,4	101,2	104,0	102,2	112,6	96,9	88,2	82,5	80,8	90,4	86,1
Прямі іноземні інвестиції (сальдо), млн дол. США	594	769	698	1411	1711	7533	5737	9218	9903	4654	5684
Прямі іноземні інвестиції (сальдо), % до ВВП	1,9	2,0	1,6	2,8	2,6	8,7	5,3	6,5	5,4	4,0	4,1
Прямі іноземні інвестиції в Україну, обсяг на кінець періоду, млрд дол. США	3,9	4,8	5,9	7,6	9,6	17,2	23,1	38,1	47,0	52,0	55,8*
Прямі іноземні інвестиції в Україну, обсяг на кінець періоду, % до ВВП	12,4	12,6	14,0	15,1	14,8	19,9	21,5	26,7	25,8	44,4	42,5*
Прямі іноземні інвестиції в Україну, обсяг на кінець періоду, дол. США на 1 особу	79,0	98,7	122,8	158,9	203,2	366,7	495,8	820,7	1018,5	1131,8	1218,5*
Валовий зовнішній борг, млрд дол. США ²	19,1	20,4	21,6	23,8	30,6	39,6	54,5	80,0	101,7	103,4	111,6*
Валовий зовнішній борг, % до ВВП	61,1	53,6	51,1	47,5	47,2	45,9	50,6	56,0	55,9	88,3	84,9*
Валовий зовнішній борг, % до експорту товарів та послуг	97,9	96,8	92,7	82,2	74,2	89,3	108,5	124,9	118,7	190,6	171,4*
Короткостроковий зовнішній борг за залишковим терміном погашення, млрд дол. США	-	-	-	-	12,5	20,0	26,6	37,7	45,5	39,6	43,7*
Міжнародні резерви, млрд дол. США ³	1,5	3,1	4,4	6,9	9,5	19,4	22,3	32,5	31,5	26,5	34,6
Міжнародні резерви в місяцях імпорту майбутнього періоду	0,9	1,7	1,9	2,3	2,6	4,4	3,7	3,9	6,7	4,5	5,2
Міжнародні резерви, у % до короткострокового зовнішнього боргу за залишковим терміном погашення	-	-	-	-	76,3	96,7	83,7	86,1	69,3	66,9	79,4*

¹ Відкритість економіки визначено як відношення зовнішньоторговельного обороту до ВВП

² За методологією МВФ

³ За станом на кінець періоду

* Дані за 9 місяців 2010 року

**48. Офіційний курс гривні до іноземних валют,
встановлений Національним банком України, середній за період**
(грн)

	Назви валют	2005	2006	2007	2008	2009	2010
100	австралійських доларів	390,88	380,32	423,29	443,77	617,14	729,63
100	англійських фунтів стерлінгів	933,76	929,45	1010,69	966,88	1219,48	1226,89
10	білоруських рублів	0,02	0,02	0,02	0,02	0,03	0,03
100	датських крон	85,76	84,96	92,85	103,38	145,95	141,44
100	доларів США	512,47	505,00	505,00	526,72	779,12	793,56
100	естонських крон	40,84	40,50	44,21	49,26	69,46	67,32
100	ісландських крон	8,16	7,26	7,90	5,76	3,75	3,63
100	канадських доларів	422,89	445,16	471,98	493,94	685,60	770,66
100	казахстанських тенге	3,86	4,01	4,12	4,38	5,30	5,39
100	латвійських латів	909,94	907,95	988,22	1097,12	1539,89	1486,13
100	литовських літів	185,20	183,56	200,36	223,24	314,76	305,05
100	молдавських леїв	40,68	38,47	41,67	50,75	70,26	64,21
100	норвезьких крон	79,67	78,80	86,34	93,63	124,67	131,48
100	польських злотих	158,76	162,77	183,06	219,19	252,09	263,85
10	російських рублів	1,81	1,86	1,98	2,11	2,47	2,61
100	сінгапурських доларів	308,03	317,81	335,22	371,65	536,56	582,39
1000	угорських форинтів	25,78	24,02	27,53	30,64	38,92	38,31
100	узбецьких сумів	0,46	0,41	0,40	0,40	0,53	0,50
100	чеських крон	21,44	22,37	24,95	30,84	41,21	41,65
100	шведських крон	68,96	68,50	74,79	80,03	102,54	110,33
100	швейцарських франків	412,75	402,78	421,16	486,09	719,50	762,61
100	юанів женьміньюбі (Китай)	62,53	63,34	66,40	75,85	114,06	117,23
1000	японських єн	46,69	43,40	42,92	51,40	83,45	90,52
100	євро	638,99	633,69	691,79	770,80	1086,79	1053,29
100	СПЗ	758,02	742,83	772,94	830,84	1201,88	1210,84

49. Динаміка платіжного балансу України (аналітична форма представлення)
(МЛН ДОЛ. США)

Статті платіжного балансу	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010*
Рахунок поточних операцій	1481	1402	3173	2891	6909	2531	-1617	-5272	-12763	-1732	-2538
Баланс товарів та послуг	1575	613	1857	1288	4978	671	-3068	-8152	-14350	-1953	-3688
Експорт товарів та послуг	19522	21086	23351	28953	41291	44378	50239	64001	85612	54253	68982
Імпорт товарів та послуг	-17947	-20473	-21494	-27665	-36313	-43707	-53307	-72153	-99962	-56206	-72670
Баланс товарів	779	198	710	518	3741	-1135	-5194	-10572	-16091	-4307	-8397
Експорт товарів	15722	17091	18669	23739	33432	35024	38949	49840	67717	40394	52120
Імпорт товарів	-14943	-16893	-17959	-23221	-29691	-36159	-44143	-60412	-83808	-44701	-60517
Баланс послуг	796	415	1147	770	1237	1806	2126	2420	1741	2354	4709
Експорт послуг	3800	3995	4682	5214	7859	9354	11290	14161	17895	13859	16862
Імпорт послуг	-3004	-3580	-3535	-4444	-6622	-7548	-9164	-11741	-16154	-11505	-12153
Доходи (сальдо)	-942	-667	-606	-581	-645	-985	-1722	-659	-1540	-2440	-1942
Поточні трансферти (сальдо)	848	1456	1922	2184	2576	2845	3173	3539	3127	2661	3072
Рахунок операцій з капіталом та фінансових операцій	-855	-257	-1056	116	-4514	8061	3932	15130	9169	-12337	5889
Рахунок операцій з капіталом	-8	3	15	-17	7	-65	3	3	5	595	185
Фінансовий рахунок	-847	-260	-1071	133	-4521	8126	3929	15127	9164	-12932	5704
Прямі інвестиції	594	769	698	1411	1711	7533	5737	9218	9903	4654	5684
Портфельні інвестиції	138	-45	337	867	2067	2757	3583	5753	-1280	-1559	4253
Інші інвестиції	-1579	-984	-2106	-2145	-8299	-2164	-5391	156	541	-16027	-4233
Кредити довгострокові	-1156	-306	124	418	2888	3470	5639	13075	15108	-3007	-244
Органи грошово-кредитного регулювання та сектор державного управління	-1426	-538	-367	-363	86	-14	-420	-291	469	225	-169
Банки	0	0	0	183	123	752	2226	6831	8309	-2023	-1922
Інші сектори	270	232	491	598	2679	2732	3833	6535	6330	-1209	1847
Короткостроковий капітал	-423	-678	-2230	-2563	-1187	-5634	-11030	-12919	-14567	-13020	-3989
Помилки та упущення	-55	-162	-879	-822	144	129	93	-437	531	343	1765
Баланс	571	983	1238	2185	2539	10721	2408	9421	-3063	-13726	5096
Фінансування	-571	-983	-1238	-2185	-2539	-10721	-2408	-9421	3063	13726	-5096
Резервні активи	-398	-1606	-1045	-2045	-2226	-10425	-1999	-8980	-1080	5654	-8526
Використання кредитів МВФ(чисте)	-604	-79	-191	-215	-313	-296	-409	-441	4143	1228	2405
Виключне фінансування	431	702	-2	75	0	0	0	0	0	4798	1025
Спеціальні права запозичення	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2046	0

* Попередні дані.

50. Офіційні резервні активи

2000–2001 рр., (станом на кінець періоду):	Міжнародні резерви (у млн дол. США)*
2000	1495,46
2001	3089,23
2002–2010 рр., (станом на кінець періоду):	Офіційні резервні активи (у млн дол. США)
2002	4469,00
2003	6943,00
2004	9714,78
2005	19390,58
2006	22358,10
2007	32479,06
2008	31543,20
2009	26505,11
2010	34576,40

* У зв'язку з тим, що у січні 2003 року Україна офіційно приєдналась до Спеціального стандарту поширення даних (ССПД) Міжнародного валютного фонду, інформація щодо офіційних резервних активів надається за період з 2002 по 2010 роки. За 2000-2001 роки надається інформація щодо міжнародних резервів.

51. Географічна структура експорту товарів

(МЛН ДОЛ. США)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010 ¹
Усього	14572,5	16264,7	17957,1	23066,8	32666,1	34228,4	38368,0	49296,1	66967,3	39695,7	46129,6
Країни СНД ²	4459,7	4639,0	4320,1	5942,0	8409,4	10531,1	12351,1	18087,0	23166,3	13472,9	16845,5
Інші країни світу	10112,8	11625,7	13637,0	17124,8	24256,7	23697,3	26016,9	31209,1	43801,0	26222,8	29284,1
Європа	4680,2	5720,9	6515,8	9147,4	11764,3	10881,4	12625,5	14773,8	19732,8	10264,5	12411,4
Країни ЄС (27)	4561,0	5506,3	6376,2	8685,4	11009,6	10233,4	12087,9	13916,4	18129,5	9499,3	11680,4
Азія	3475,7	4006,6	5125,0	5503,1	8178,3	8576,9	8446,2	10881,6	15887,0	12131,7	12256,8
Африка	731,5	877,0	1055,2	1250,3	1758,0	2393,9	2373,7	2792,0	3902,4	2627,8	2650,7
Америка	1217,5	1011,9	936,9	1219,2	2544,2	1831,2	2550,9	2686,3	4144,0	1124,2	1873,4
Австралія і Океанія	7,0	7,4	4,1	4,8	11,7	13,7	17,9	15,7	64,0	21,6	25,5
Інші	0,9	1,9			0,2	0,2	2,6	59,6	70,8	53,0	66,3

¹ Дані за січень-листопад.

² Дані перераховано у зв'язку з виходом Грузії зі складу СНД.

52. Географічна структура імпорту товарів

(МЛН ДОЛ. США)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010 ¹
Усього	13956,0	15775,1	16976,8	23020,1	28996,8	36136,3	45038,6	60618,0	85535,3	45433,1	54087,6
Країни СНД ²	8029,6	8821,0	8952,4	11468,4	15189,2	16988,3	20112,3	25469,3	33377,8	19692,6	23781,3
Інші країни світу	5926,4	6954,1	8024,4	11551,7	13807,6	19148,0	24926,3	35148,7	52157,5	25740,5	30306,3
Європа	4311,5	4981,7	5751,1	8165,6	9887,2	12666,4	16804,2	23048,9	30477,0	16233,8	17817,1
Країни ЄС (27)	4039,3	4748,1	5505,4	7864,5	9547,4	12191,9	16194,6	22218,7	28868,4	15392,7	17022,7
Азія	842,3	982,0	1187,4	2011,3	2592,8	4685,5	6143,7	9042,2	15497,7	6538,6	8869,1
Африка	136,4	198,5	177,3	248,8	279,7	426,2	413,0	673,1	1559,1	617,6	786,5
Америка	581,4	740,9	856,7	1072,2	966,1	1265,5	1465,3	2255,4	4190,6	2197,9	2594,5
Австралія і Океанія	54,7	51,0	51,5	53,4	81,5	103,9	99,5	128,4	431,7	149,4	237,5
Інші	0,1	–	0,4	0,4	0,3	0,5	0,6	0,7	1,4	3,2	1,5

¹ Дані за січень-листопад.

² Дані перераховано у зв'язку з виходом Грузії зі складу СНД.

53. Обсяги експорту товарів за регіонами

(млн дол. США)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010 ¹
Усього ²	14572,5	16264,7	17957,1	23066,8	32666,1	34228,4	38368,0	49296,1	60967,3	39695,7	46129,6
Автономна Республіка Крим	173,5	218,3	220,5	317,1	274,9	355,1	400,1	463,0	586,5	425,6	521,5
Вінницька	199,1	208,6	249,7	333,5	421,7	424,5	403,7	485,7	482,8	479,0	507,4
Волинська	147,7	171,1	147,8	204,8	272,8	280,9	336,3	422,4	465,0	319,0	394,0
Дніпропетровська	2890,5	2844,6	2866,2	3588,9	5409,9	5946,2	7118,2	9819,2	13163,5	5199,3	7291,6
Донецька	2960,0	2954,7	3539,9	4960,3	8343,6	8198,2	8776,6	10654,9	14409,5	9332,6	11787,8
Житомирська	136,7	140,5	176,6	219,1	262,2	266,8	314,3	405,1	521,2	363,8	355,7
Закарпатська	215,6	253,7	270,6	414,6	605,5	552,7	676,9	1148,0	1220,6	935,0	1050,5
Запорізька	1380,7	1316,6	1326,8	1719,6	2369,2	2653,3	3125,3	4324,8	5370,1	2716,8	2890,9
Івано-Франківська	191,5	307,1	392,8	680,7	867,3	813,5	885,8	1005,4	721,7	336,0	486,7
Київська	241,2	304,5	300,4	345,2	473,9	496,0	577,9	775,6	943,1	1043,3	1162,6
Кіровоградська	51,9	76,4	72,3	100,0	200,0	185,2	189,0	272,5	391,6	251,3	299,7
Луганська	680,7	1236,4	1409,7	1351,5	1899,8	2166,9	3004,6	3963,7	6361,0	1886,4	3020,6
Львівська	303,1	302,1	353,9	495,6	639,7	621,0	804,8	1036,7	998,5	794,0	868,3
Миколаївська	523,7	485,6	540,7	544,0	654,4	881,3	1059,7	1104,5	1649,8	1532,4	1358,8
Одеська	527,8	601,7	979,6	1048,0	1053,8	1019,2	766,4	1098,5	2314,9	1445,2	1547,9
Полтавська	440,7	601,8	778,2	1022,9	1381,1	1883,3	1874,7	2143,1	2574,6	1264,4	2007,8
Рівненська	85,1	78,3	105,1	158,0	202,6	235,0	291,4	384,7	452,1	322,3	350,1
Сумська	197,5	237,0	261,1	352,1	472,1	576,9	513,7	682,0	913,4	711,7	677,9
Тернопільська	42,8	49,3	65,0	79,8	92,9	76,1	81,6	124,8	144,3	128,3	120,1
Харківська	327,7	430,4	400,2	563,3	764,1	721,0	888,6	1143,0	1551,5	1307,1	1220,8
Херсонська	103,4	129,9	167,2	145,3	223,5	234,6	245,6	323,2	400,3	351,3	337,6
Хмельницька	87,5	92,9	110,0	157,8	181,2	184,8	221,1	336,7	418,1	246,3	264,9
Черкаська	224,6	208,3	202,1	291,1	412,2	339,5	482,7	690,6	867,0	535,3	674,1
Чернівецька	57,9	61,4	70,6	72,2	85,7	102,3	112,1	157,5	166,3	119,8	94,9
Чернігівська	131,8	143,4	169,5	243,2	245,5	250,4	313,1	362,5	418,6	297,2	294,3
м.Київ	1976,6	2604,5	2441,7	2846,3	4148,0	4462,4	4426,8	5337,3	8666,4	6825,2	6129,3
м.Севастополь	35,9	48,8	45,5	52,7	61,4	79,6	101,5	109,2	124,0	92,5	88,2

¹ Дані за січень – листопад.

² У 2000–2004 роках з урахуванням нерозподіленої за регіонами частини нафти, природного газу та електроенергії.

54. Обсяги імпорту товарів за регіонами

(МЛН ДОЛ. США)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010 ¹
Усього ^{2,3}	13956,0	15775,1	16976,8	23020,1	28996,8	36136,3	45038,6	60618,0	85535,3	45433,1	54087,6
Автономна Республіка Крим	146,2	125,8	120,9	154,0	150,4	168,9	228,3	266,9	431,1	187,4	283,0
Вінницька	120,0	150,5	150,7	196,3	246,0	287,7	321,6	305,9	417,8	263,0	315,7
Волинська	367,3	179,6	141,0	181,3	264,6	438,1	626,3	1055,6	1307,7	427,7	523,9
Дніпропетровська	1014,7	973,2	1123,5	1777,3	2336,0	2739,1	3701,8	5309,9	8084,9	3587,1	4827,2
Донецька	895,6	830,2	874,8	1418,4	2182,9	2585,4	2868,8	4451,3	4924,6	1936,0	2717,2
Житомирська	91,2	126,3	140,9	187,2	141,8	184,2	206,2	294,8	456,8	398,5	382,3
Закарпатська	184,4	243,6	252,6	453,3	614,4	686,5	951,7	1552,5	1866,1	952,9	1215,1
Запорізька	696,8	502,5	481,3	884,3	1225,6	1687,2	2090,6	3414,0	3591,0	1146,6	1183,4
Івано-Франківська	132,8	198,8	255,3	365,5	477,1	573,6	757,0	789,0	726,4	256,2	555,0
Київська	307,2	386,0	465,1	703,0	921,1	1503,5	1985,2	2597,1	3464,0	2173,4	2466,4
Кіровоградська	28,2	36,8	29,0	50,3	84,4	92,1	99,4	178,6	238,0	148,1	165,8
Луганська	233,0	211,8	186,4	271,6	367,2	537,8	685,6	1484,5	1780,7	738,3	985,2
Львівська	353,2	611,6	511,7	700,6	726,7	934,6	1118,8	1454,0	2572,4	1622,5	1787,8
Миколаївська	282,3	265,7	257,8	267,0	327,4	469,7	458,9	533,3	916,5	787,5	774,7
Одеська	424,8	592,3	774,5	996,5	935,6	1575,7	1955,3	2551,6	4762,8	2600,8	3113,6
Полтавська	210,6	170,3	173,9	286,4	476,6	535,2	634,3	899,5	1295,3	597,2	990,2
Рівненська	84,5	111,7	115,8	187,6	224,3	297,8	459,3	416,5	533,4	258,5	407,9
Сумська	118,3	118,2	111,0	151,2	188,2	251,6	277,4	374,5	547,3	388,8	408,1
Тернопільська	26,5	36,4	49,0	68,9	67,0	95,8	118,4	168,6	339,8	179,2	189,5
Харківська	430,0	475,5	552,5	820,4	877,2	1419,5	1936,4	2265,4	2475,0	1451,0	1656,8
Херсонська	44,0	45,5	43,6	85,3	77,8	100,2	151,4	188,8	305,8	124,8	143,2
Хмельницька	57,7	70,5	85,8	136,9	162,0	272,8	287,8	330,6	544,6	275,6	384,7
Черкаська	132,2	109,1	134,5	199,1	236,2	310,2	394,5	494,9	1022,9	339,2	402,7
Чернівецька	34,6	38,4	49,0	73,3	86,2	164,4	171,4	134,0	194,9	104,4	101,6
Чернігівська	173,3	155,9	159,2	199,3	209,3	246,8	257,4	281,6	377,1	323,9	344,5
м.Київ	2786,4	3483,6	3561,1	5017,6	6491,2	12855,7	17628,5	23726,3	36097,5	20524,0	23127,5
м.Севастополь	60,7	47,1	30,0	39,9	34,1	46,5	55,2	51,8	75,6	55,0	57,5

¹ Дані за січень–листопад.

² У 2000–2004 роках з урахуванням нерозподіленої за регіонами частини нафти, природного газу та електроенергії.

³ У 2005–2010 роках з урахуванням нерозподіленої за регіонами частини нафти.

55. Експорт товарів до країн СНД

(млн дол. США)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010 ¹
Усього по країнах СНД²	4459,7	4639,0	4320,1	5942,0	8409,4	10331,1	12351,1	18087,0	23166,3	13472,9	16845,5
Азербайджан	40,8	45,6	104,7	142,6	215,5	290,5	422,0	631,1	910,5	546,0	546,3
Білорусь	272,1	244,3	261,2	340,4	550,8	891,1	1222,7	1561,5	2105,6	1258,9	1679,2
Вірменія	12,1	22,1	33,4	49,7	70,8	97,3	137,2	215,1	263,6	165,6	174,0
Казахстан	76,8	117,4	199,6	306,8	622,8	667,1	826,3	1433,5	1832,6	1418,4	1135,3
Киргизстан	6,2	5,2	6,1	12,0	20,6	31,6	38,0	71,4	83,7	83,8	66,5
Молдова	176,3	274,4	302,1	486,0	660,5	678,6	671,1	911,3	1172,0	693,5	645,4
Російська Федерація	3515,6	3679,5	3189,1	4311,4	5886,2	7490,1	8650,7	12668,5	15748,5	8494,9	12132,2
Таджикистан	97,4	34,7	42,9	32,3	28,6	46,9	39,8	51,2	77,7	80,4	70,4
Туркменістан	148,4	106,5	112,9	177,3	225,1	187,2	132,8	196,6	376,9	325,2	191,2
Узбекистан	114,0	109,3	68,1	83,6	128,5	150,6	210,6	346,9	595,3	406,2	205,0

¹ Дані за січень–листопад.

² Дані перераховано у зв'язку з виходом Грузії зі складу СНД.

56. Імпорт товарів з країн СНД

(млн дол. США)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010 ¹
Усього по країнах СНД²	8029,6	8821,0	8952,4	11468,4	15189,2	16988,3	20112,3	25469,3	33377,8	19692,6	23781,3
Азербайджан	23,8	8,2	5,3	8,4	9,3	27,8	41,0	31,1	75,7	282,8	882,8
Білорусь	601,9	407,1	262,8	343,6	545,0	939,8	1255,2	1445,4	2809,6	1692,8	2286,4
Вірменія	3,4	10,6	7,4	6,2	7,7	13,2	21,3	35,8	25,5	28,2	13,7
Казахстан	412,8	666,0	382,9	492,8	395,0	186,4	965,7	1686,6	3118,9	2033,9	663,6
Киргизстан	2,4	2,6	4,3	4,3	5,2	5,7	5,4	6,3	9,1	4,0	5,9
Молдова	35,3	64,3	56,2	56,9	67,3	84,2	122,4	168,2	169,6	52,1	66,1
Російська Федерація	5824,9	5813,5	6317,1	8645,6	12127,9	12842,5	13787,0	16838,2	19414,2	13235,8	19756,0
Таджикистан	0,9	1,6	2,9	4,0	8,5	5,3	4,3	4,4	5,4	4,0	3,2
Туркменістан	946,2	1654,1	1885,7	1746,2	1953,7	2678,1	3492,0	4707,4	5631,7	718,3	31,1
Узбекистан	178,0	193,0	27,8	160,4	69,6	205,3	418,0	546,0	2118,3	1640,8	72,5

¹ Дані за січень–листопад.

² Дані перераховано у зв'язку з виходом Грузії зі складу СНД.

57. Експорт товарів до країн ЄС

(МЛН ДОЛ. США)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010 ¹
Усього по країнах ЄС (27)	4561,0	5506,3	6376,2	8685,4	11009,6	10233,4	12087,9	13916,4	18129,5	9499,3	11680,4
Австрія	163,6	174,1	236,8	257,9	249,4	317,3	329,1	429,4	593,5	328,7	466,4
Бельгія	106,5	84,6	121,3	137,9	278,3	197,6	215,2	189,9	364,7	279,6	316,2
Болгарія	382,5	298,5	274,2	318,1	498,5	543,0	595,7	554,0	1106,0	395,5	408,4
Греція	48,1	138,4	103,2	152,1	118,1	137,4	120,1	221,0	339,4	100,3	134,3
Данія	24,7	29,7	36,6	57,5	115,1	106,7	163,0	197,8	195,2	122,4	112,0
Естонія	55,1	55,8	86,7	363,9	278,3	125,1	123,4	217,9	173,9	77,5	88,1
Ірландія	27,2	3,3	2,3	4,3	7,6	6,7	8,6	13,7	28,8	4,2	3,9
Іспанія	162,9	245,0	373,0	211,5	522,0	573,5	445,1	557,4	870,0	570,4	354,5
Італія	638,9	832,4	829,6	1268,5	1620,5	1892,6	2503,4	2675,1	2911,7	1227,6	2170,6
Кіпр	176,5	99,4	201,0	272,6	168,5	217,0	251,8	174,5	451,4	130,8	165,7
Латвія	166,5	251,2	235,0	266,7	377,2	311,4	286,1	258,6	280,5	178,0	157,5
Литва	83,3	140,5	197,7	237,6	468,6	209,3	278,3	363,3	432,3	193,5	231,7
Люксембург	1,4	0,6	4,2	6,8	6,0	26,8	42,8	1,5	7,9	2,5	4,2
Мальта	4,1	4,0	5,0	26,8	18,5	15,1	23,6	32,4	53,1	31,4	38,1
Нідерланди	138,0	206,6	285,0	480,2	524,8	515,3	708,1	765,7	1117,9	594,9	520,7
Німеччина	741,4	710,9	755,4	1423,3	1891,0	1285,2	1283,8	1644,5	1837,1	1248,1	1373,4
Польща	417,9	497,4	506,0	763,0	979,9	1010,4	1344,5	1636,9	2338,3	1208,0	1601,1
Португалія	20,1	22,5	82,5	44,5	27,1	19,9	37,4	80,7	63,1	63,6	100,1
Румунія	164,6	266,0	337,7	497,4	731,7	488,8	625,8	628,6	670,8	319,5	605,9
Словаччина	230,9	243,1	292,1	289,1	398,1	507,7	549,6	645,2	910,2	433,7	503,3
Словенія	9,0	10,9	12,8	24,0	14,8	32,5	24,9	42,5	27,5	11,0	8,3
Сполучене Королівство	137,7	368,5	537,1	310,0	346,6	358,2	387,6	324,8	640,6	346,3	459,9
Угорщина	327,3	468,5	525,2	850,4	807,6	688,8	946,1	1235,1	1367,1	730,2	768,6
Фінляндія	24,0	38,1	30,4	27,0	30,8	28,7	45,1	46,4	59,1	37,5	30,6
Франція	111,7	102,6	113,1	157,4	203,5	199,9	351,4	485,6	513,5	442,3	414,6
Чеська Республіка	188,9	194,4	172,9	216,4	299,1	376,9	341,6	429,0	670,8	340,7	568,4
Швеція	8,3	19,2	19,5	20,4	27,9	41,6	55,7	64,9	105,1	81,1	73,8

¹ Дані за січень-листопад.

58. Імпорт товарів з країн ЄС

(млн дол. США)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010 ¹
Усього по країнах ЄС (27)	4039,3	4748,1	5505,4	7864,5	9547,4	12191,9	16194,6	22218,7	28868,4	15392,7	17022,7
Австрія	185,1	202,1	223,7	324,2	353,0	458,4	547,2	800,4	1031,2	612,2	631,7
Бельгія	134,7	157,0	187,5	228,0	259,8	314,0	372,6	562,0	725,4	464,0	518,8
Болгарія	60,4	65,2	58,4	59,6	82,6	108,7	130,4	169,6	239,4	151,8	193,8
Греція	38,5	38,9	38,6	47,0	55,4	67,7	78,1	117,3	171,8	82,8	92,4
Данія	68,2	93,2	102,0	151,1	162,6	176,0	247,1	286,9	339,3	219,4	206,8
Естонія	46,0	67,3	51,8	67,9	80,0	102,6	135,1	152,7	177,6	135,3	111,9
Ірландія	25,7	29,3	25,4	26,6	28,7	45,2	50,8	87,9	126,3	102,1	98,1
Іспанія	100,2	87,8	102,1	153,9	174,3	233,5	354,9	429,3	660,2	372,2	416,6
Італія	346,0	411,8	462,1	645,2	879,7	1030,2	1467,4	1788,7	2432,1	1139,8	1235,5
Кіпр	29,4	7,5	17,0	17,2	3,9	4,8	11,5	19,4	66,6	49,1	84,5
Латвія	43,5	35,9	35,2	56,1	59,9	64,5	90,6	118,6	113,1	110,1	81,0
Литва	135,4	109,9	121,3	136,3	173,7	200,0	297,4	380,4	723,9	410,3	574,1
Люксембург	8,9	12,5	11,9	17,6	15,1	21,6	28,2	21,3	23,0	18,6	26,4
Мальта	0,1	0,2	0,1	1,1	0,4	0,3	20,0	0,8	2,4	7,7	12,0
Нідерланди	146,6	177,0	214,0	280,8	340,2	464,1	641,3	881,0	1283,7	677,5	760,2
Німеччина	1134,4	1380,2	1658,2	2273,2	2772,5	3383,8	4268,3	5830,0	7165,3	3852,1	4090,2
Польща	312,5	450,8	537,2	802,4	1008,2	1405,9	2109,2	2920,5	4280,3	2170,3	2521,7
Португалія	7,7	8,3	9,9	16,1	21,8	27,9	29,6	37,3	61,7	41,9	45,9
Румунія	48,2	28,1	29,0	46,0	91,2	211,8	446,1	778,9	1171,1	488,1	593,8
Словаччина	124,4	139,9	136,1	200,7	243,1	304,0	382,8	523,5	742,5	306,0	393,3
Словенія	29,8	46,4	69,4	92,6	113,9	125,0	291,5	545,3	232,0	185,4	183,6
Сполучене Королівство	202,8	229,1	263,0	564,7	392,2	502,7	620,6	886,4	1375,8	651,1	722,6
Угорщина	165,4	172,1	188,9	270,1	471,4	647,7	802,2	1240,9	1282,7	678,3	1095,2
Фінляндія	95,9	127,4	167,6	294,8	273,7	351,1	391,8	544,6	686,3	421,6	382,1
Франція	236,1	295,9	348,6	530,2	654,7	798,9	989,8	1330,0	1682,5	971,5	972,8
Чеська Республіка	162,9	203,0	223,3	314,3	430,8	594,0	825,1	1154,6	1376,0	622,2	656,2
Швеція	150,4	171,5	223,0	246,8	404,6	547,4	565,0	610,4	696,2	451,3	320,9

¹ Дані за січень–листопад.

59. Експорт окремих товарів

Назва товарів	2000		2001		2002		2003		2004		2005	
	тис. т	Млн дол. США	тис. т	Млн дол. США	тис. т	Млн дол. США	тис. т	Млн дол. США	тис. т	Млн дол. США	тис. т	Млн дол. США
Пшениця	201,2	19,0	282,6	233,1	8304,0	901,1	80,6	2553,7	288,9	6009,5	652,2	545,2
Олія соняшникова	581,6	232,1	473,2	216,6	565,8	334,4	920,4	545,3	868,4	527,9	851,2	937,4
Руди і концентрати залізни	18737,2	403,7	18054,5	354,0	18437,5	353,2	20253,2	445,9	18131,6	581,8	19468,7	2037,8
Продукти переробки нафти	2174,6	338,3	5582,5	735,2	8689,9	1128,0	9632,6	1489,2	9349,3	1685,0	7449,8	503,4
Дизельне паливо (газойлі)	335,9	90,0	968,3	205,7	1399,3	257,6	1614,7	351,5	1314,9	383,9	1088,5	1114,3
Рідке паливо (мазут)	1795,9	231,2	4452,3	484,8	6583,8	761,8	7324,6	989,6	7123,4	1026,3	5401,8	907,1
Добрива азотні	4828,8	391,4	4219,1	357,1	4729,1	398,0	5362,9	576,6	4868,8	706,8	5205,2	782,2
Феросплави	838,2	351,2	860,4	352,7	951,3	452,5	1099,0	592,1	1338,4	872,1	1119,9	6941,7
Прокат чорних металів	12831,2	2631,3	13981,9	2704,2	14189,9	2759,0	14768,6	3686,1	16130,2	5992,4	15596,5	1416,7
Труби з ливарного чавуну і чорних металів	1291,0	528,8	1176,7	508,6	1051,5	407,6	1483,8	870,3	1496,6	1071,1	1727,8	1416,7

Назва товарів	2006		2007		2008		2009		2010 ¹	
	тис. т	Млн дол. США	тис. т	Млн дол. США	тис. т	Млн дол. США	тис. т	Млн дол. США	тис. т	Млн дол. США
Пшениця	4667,9	595,3	1055,9	190,1	7511,3	1605,2	12882,6	1778,0	4497,9	808,6
Олія соняшникова	1624,8	920,1	1919,7	1519,0	1320,9	1594,5	2327,3	1614,2	2384,0	2013,7
Руди і концентрати залізни	20218,4	803,4	20749,1	960,2	22778,8	1989,7	27621,9	1242,7	30355,5	2240,9
Продукти переробки нафти	4673,8	1666,8	4175,3	1560,0	3890,5	2461,7	2722,9	1202,3	3788,1	2043,8
Дизельне паливо (газойлі)	578,0	323,9	633,5	362,9	716,3	706,9	475,8	264,8	517,3	338,1
Рідке паливо (мазут)	3396,9	932,6	3061,9	900,7	2698,3	1305,8	1738,6	635,5	2345,9	1057,3
Добрива азотні	5205,5	941,9	5352,7	1240,8	4848,0	1812,9	3756,6	820,8	3705,2	800,5
Феросплави	1198,7	824,4	1216,2	1120,5	992,8	1654,2	774,6	706,8	1020,1	1100,5
Прокат чорних металів	15906,4	7320,9	16380,3	9583,0	13868,0	11575,8	10981,9	4976,7	11286,2	6502,4
Труби з ливарного чавуну і чорних металів	2021,1	1888,8	2001,7	2251,4	1809,7	2674,8	1379,2	1400,0	1128,9	1175,9

¹ Дані за січень-листопад.

Примітка. У таблиці наведено товари з найбільшими обсягами експорту

60. Імпорт окремих товарів

Назва товарів	2000		2001		2002		2003		2004		2005	
	тис. т	Млн дол. США	тис. т	Млн дол. США	тис. т	Млн дол. США	тис. т	Млн дол. США	тис. т	Млн дол. США	тис. т	Млн дол. США
Руди і концентрати марганцеві	220,4	19,7	422,9	35,2	752,6	63,1	1642,3	147,4	1721,5	177,4	1831,9	230,2
Вугілля кам'яне, брикети	6605,7	262,3	6552,1	288,0	5556,9	207,2	10296,1	449,5	9605,5	900,2	7721,3	713,9
Нафта сира (включаючи газовий конденсат)	5986,4	1090,6	13284,4	2105,3	18867,4	2430,8	22455,6	3678,4	21693,7	4837,4	14578,5	4600,5
Продукти переробки нафти	4619,2	1270,3	2058,2	501,3	1594,3	379,5	1192,8	359,4	1341,1	512,8	2121,9	1131,7
Бензин автомобільний	1833,9	514,5	573,6	131,3	414,3	101,7	111,3	31,2	275,3	115,1	574,6	302,9
Дизельне паливо (газойлі)	2358,0	642,6	743,4	176,6	492,2	98,7	380,2	102,4	511,0	161,6	834,5	440,0
Газ природний, млрдм ³	59,2	3323,9	56,9	3287,8	56,2	3521,1	55,3	3190,0	62,1	3591,4	60,2	3946,0
Медикаменти	8,5	231,7	11,3	297,3	13,0	371,3	14,3	509,7	18,1	642,8	23,9	907,3
Прокат чорних металів	283,3	182,8	318,0	175,7	375,1	167,2	484,0	272,6	538,2	404,2	606,1	543,8
Легкові автомобілі	x	168,2	x	318,7	x	475,7	x	835,2	x	898,5	x	1233,7

Назва товарів	2006		2007		2008		2009		2010 ¹	
	тис. т	Млн дол. США	тис. т	Млн дол. США	тис. т	Млн дол. США	тис. т	Млн дол. США	тис. т	Млн дол. США
Руди і концентрати марганцеві	1662,9	158,1	1502,4	467,5	2003,4	1517,8	885,8	374,1	1191,5	590,8
Вугілля кам'яне, брикети	9835,5	760,6	13149,9	1251,0	12805,2	2133,2	7873,4	795,1	11129,3	1595,2
Нафта сира (включаючи газовий конденсат)	10650,2	4403,6	9809,6	4553,5	6583,4	4513,7	7182,3	2989,6	7268,4	3866,6
Продукти переробки нафти	4197,5	2439,7	4952,7	3026,7	6853,2	5951,8	5075,4	2688,5	5016,4	3500,4
Бензин автомобільний	1097,6	685,2	1201,5	825,5	2232,5	1969,6	1675,4	969,7	1948,9	1420,6
Дизельне паливо (газойлі)	1871,5	1040,4	2159,4	1245,5	3271,2	2875,3	1036,5	492,5	1013,4	619,5
Газ природний, млрдм ³	50,2	4769,4	50,1	6511,4	52,6	9438,8	38,0	7979,4	32,0	8224,1
Медикаменти	27,1	1202,3	34,0	1683,6	34,5	2117,4	28,6	1877,1	27,6	1868,9
Прокат чорних металів	1034,4	899,8	1611,9	1509,6	1884,7	2161,0	714,3	669,0	1117,2	1092,2
Легкові автомобілі	x	2202,6	x	3527,8	x	5737,4	x	935,1	x	1567,0

¹ Дані за січень–листопад.

Примітка. У таблиці наведено товари з найбільшими обсягами імпорту.

61. Динаміка структури

	Експорт									
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	
Усього	3486,8	3544,4	4055,3	4248,0	5307,9	6134,7	7505,5	9038,9	11741,3	
Транспортні послуги	2917,3	2960,3	3385,6	3514,0	4041,8	4480,3	5354,8	6111,7	7636,6	
Морський транспорт	434,2	423,4	480,4	486,4	653,2	779,8	806,1	915,9	1304,4	
Повітряний транспорт	218,8	247,5	265,8	369,1	458,1	561,9	722,7	919,6	1231,1	
Залізничний транспорт	328,5	368,9	451,9	555,6	717,3	799,8	860,2	1268,2	1641,1	
Трубопровідний транспорт	1750,2	1702,4	1934,2	1825,0	1887,1	1959,8	2500,6	2411,6	2560,4	
Інші види транспорту	185,6	218,1	253,3	277,9	326,1	379,0	465,1	596,4	899,6	
Подорожі	60,4	80,2	102,3	117,0	162,3	207,0	248,3	342,2	492,9	
Послуги зв'язку	88,4	92,2	89,1	83,2	125,3	202,8	258,1	237,1	330,9	
Будівельні послуги	37,2	24,3	29,7	23,1	98,2	158,1	164,3	98,5	131,2	
Страхові послуги	3,9	3,9	5,5	14,4	18,2	24,9	70,5	86,2	191,5	
Фінансові послуги	22,1	17,3	18,5	19,8	23,9	35,6	80,1	322,2	486,4	
Комп'ютерні послуги	5,9	7,6	10,4	12,2	21,1	34,5	86,8	158,0	270,4	
Роялті та ліцензійні послуги	1,3	3,5	3,2	4,2	24,6	9,7	13,4	18,3	39,5	
Інші ділові послуги	19,1	19,7	19,2	23,2	30,8	48,6	77,9	97,6	139,5	
Різні ділові, професійні та технічні послуги	193,0	185,4	229,9	251,7	424,0	584,0	846,9	1167,1	1541,5	
Послуги приватним особам та послуги в галузі культури та відпочинку	3,3	2,8	3,3	4,4	10,3	15,6	22,2	69,9	50,6	
Державні послуги, які не віднесені до інших категорій	0,4	1,5	2,0	1,9	1,6	2,0	3,2	3,6	4,4	

експорту-імпорту послуг

(млн дол. США)

		Імпорт										
2009	9 міс. 2010	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	9 міс. 2010
9598,3	8169,1	1150,9	1147,5	1191,6	1458,0	2058,6	2935,0	3719,4	4980,6	6468,0	5173,5	3825,1
6305,6	5577,5	252,9	228,1	266,0	325,3	457,2	627,1	789,0	1118,4	1657,6	996,9	832,5
1272,8	941,0	50,7	30,3	25,4	24,0	44,4	89,1	96,6	136,2	247,1	129,1	101,4
1111,1	795,7	65,7	64,3	77,4	95,8	137,6	189,9	248,7	334,3	542,4	338,8	331,0
1240,6	1008,2	120,0	114,9	132,4	167,9	226,3	274,8	338,0	502,9	656,0	423,8	327,2
2104,0	2410,6	0,0	0,0	–	0,7	4,0	5,9	5,2	2,9	4,5	2,2	0,3
577,1	421,9	16,5	18,6	30,8	36,9	44,9	67,4	100,5	142,1	207,6	103,1	72,7
299,2	302,6	42,9	40,2	50,3	58,9	100,4	153,2	230,1	326,7	426,0	283,0	252,7
321,2	245,3	98,2	101,2	98,9	79,1	106,1	91,1	90,9	89,3	143,6	155,6	107,5
123,7	88,2	23,4	21,2	11,9	31,9	90,6	158,5	181,7	109,1	106,4	158,8	78,4
81,3	45,5	38,3	46,7	41,7	52,9	94,2	60,3	103,6	138,8	186,1	138,3	76,1
371,7	238,2	52,4	33,9	56,2	61,6	125,3	255,7	407,0	887,3	1465,0	1319,1	777,2
278,8	219,8	13,3	17,3	15,9	33,1	74,7	126,0	111,6	159,8	237,1	158,3	114,8
14,6	32,3	17,3	9,4	13,9	29,9	92,2	209,6	227,7	232,6	287,2	259,5	236,3
99,7	91,8	18,7	19,7	21,9	29,1	61,5	106,2	146,4	126,1	161,0	159,7	167,2
1225,4	1041,6	111,1	146,9	178,9	192,2	296,6	466,5	700,7	808,6	1122,5	895,2	566,1
32,0	19,3	10,4	4,7	4,6	29,2	40,1	67,2	114,4	252,0	183,8	143,5	136,1
14,9	2,1	460,8	465,1	419,3	504,0	499,5	592,4	584,1	695,1	456,8	459,3	454,6

62. Динаміка експорту-імпорту

	Експорт									
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	
Усього	3486,8	3544,4	4055,3	4248,0	5307,9	6134,7	7505,5	9038,9	11741,3	
Країни СНД	2136,8	2146,9	2421,4	2302,7	2497,3	2815,5	3409,9	3666,3	4245,5	
у тому числі										
Азербайджан	5,0	5,1	6,9	10,5	7,4	10,7	11,1	14,3	24,5	
Білорусь	32,5	29,8	27,6	29,5	51,8	47,3	57,9	81,3	123,3	
Казахстан	4,5	9,1	18,1	17,2	17,1	21,4	33,3	67,5	113,1	
Молдова	21,6	24,9	31,8	28,4	35,7	33,7	35,3	53,4	68,9	
Російська Федерація	2049,1	2061,5	2310,3	2193,8	2309,2	2574,5	3137,0	3410,6	3851,6	
Туркменістан	15,5	6,1	16,5	11,7	63,9	108,0	114,8	16,4	37,9	
Інші країни світу	1350,0	1397,5	1633,9	1945,3	2810,6	3319,2	4095,6	5372,6	7495,8	
у тому числі										
Австрія	44,9	50,3	57,0	79,5	84,7	94,9	126,5	183,9	261,4	
Беліз	1,0	2,4	3,4	6,5	3,7	5,1	10,6	22,0	45,9	
Бельгія	70,5	77,2	72,4	98,7	115,2	145,5	171,2	203,5	237,8	
Болгарія	35,8	31,7	36,5	24,6	26,1	32,3	35,0	41,9	48,4	
Віргінські острови, Британські	17,2	18,7	36,6	23,0	75,0	69,5	85,8	117,7	270,8	
Греція	44,1	41,8	44,3	51,6	63,8	69,2	64,9	104,9	140,5	
Грузія	4,7	5,0	8,7	20,8	18,2	33,7	41,4	50,8	65,7	
Данія	4,6	5,1	4,4	4,9	13,6	48,6	78,4	80,4	80,5	
Естонія	3,3	3,9	5,8	4,4	12,6	12,9	97,3	144,1	189,8	
Єгипет	3,7	5,8	12,8	12,2	6,7	14,1	21,7	38,6	73,4	
Ізраїль	21,2	18,3	21,7	24,9	31,0	40,9	44,4	60,7	86,7	
Індія	33,5	26,0	26,0	15,0	17,1	17,1	19,7	36,0	37,2	
Ірландія	27,1	25,1	12,4	21,0	4,6	8,9	6,1	7,8	44,2	
Іспанія	9,7	11,1	11,0	16,1	17,7	20,1	24,3	29,0	34,2	
Італія	36,0	33,4	38,2	45,0	47,4	74,1	92,8	110,2	165,9	

послуг за країнами світу

(млн дол. США)

		Імпорт											
2009	9 міс. 2010	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	9 міс. 2010	
9598,3	8169,1	1150,9	1147,5	1191,6	1458,0	2058,6	2935,0	3719,4	4980,6	6468,0	5173,5	3825,1	
3826,6	4061,7	213,2	230,6	292,7	333,3	399,1	509,3	690,4	799,8	1058,0	787,2	663,7	
28,1	18,6	1,5	1,8	2,0	2,7	2,7	5,5	4,0	7,0	8,5	12,5	9,2	
85,5	96,8	10,8	12,4	14,0	15,8	22,0	23,8	27,0	35,9	54,7	43,8	44,0	
96,0	61,0	4,6	4,7	5,1	4,9	7,4	8,9	13,0	20,4	38,3	30,7	15,2	
54,7	36,8	9,7	9,5	12,9	11,8	13,7	15,3	25,1	29,9	47,2	22,8	20,1	
3468,1	3749,3	182,5	196,6	252,8	290,4	340,3	436,7	596,6	696,7	894,2	658,8	564,3	
68,3	75,8	0,9	1,6	2,6	2,3	3,8	13,9	18,5	1,4	1,9	7,8	4,0	
5771,7	4107,4	937,7	916,9	898,9	1124,7	1659,5	2425,7	3029,0	4180,8	5410,0	4386,3	3161,4	
163,8	127,4	20,6	18,7	27,5	32,0	68,6	127,5	213,3	163,7	333,8	228,4	95,9	
32,8	36,3	0,0	0,0	0,0	0,0	0,6	3,1	4,3	6,9	16,7	25,2	13,6	
228,7	166,0	14,3	15,3	14,4	20,7	22,5	28,7	35,7	55,3	79,0	67,0	34,4	
30,7	20,7	5,7	4,9	5,5	5,6	6,5	10,4	17,3	23,9	32,3	19,1	10,0	
247,5	141,4	2,9	2,7	9,6	2,8	12,2	38,0	29,9	36,8	49,3	27,2	72,3	
83,1	60,3	9,3	7,8	6,2	5,0	10,5	12,5	18,3	67,5	60,4	27,6	18,1	
54,8	35,1	2,2	2,3	2,9	3,5	8,2	11,4	11,9	15,8	19,2	15,8	13,0	
67,0	56,8	2,4	0,8	4,2	8,6	5,0	13,3	22,2	29,8	31,2	20,3	15,0	
108,1	87,1	4,5	3,7	4,0	4,6	5,8	8,5	7,3	11,3	14,5	12,7	6,7	
47,0	23,9	2,9	1,8	3,4	6,5	11,7	18,0	34,7	43,7	71,8	31,2	35,0	
57,2	49,0	8,5	9,3	12,8	13,8	19,4	18,8	14,7	24,8	48,7	33,0	20,9	
54,8	22,8	1,8	2,0	1,1	1,4	3,1	3,2	4,3	7,8	7,7	5,1	2,6	
33,8	34,4	6,2	2,3	2,6	3,2	2,1	1,1	2,1	4,1	8,0	7,5	5,9	
28,7	20,9	6,1	4,7	3,9	5,5	7,8	16,4	17,4	14,6	17,3	12,6	15,3	
121,6	92,6	6,2	9,8	6,7	12,8	19,4	19,5	27,9	54,7	54,5	48,2	26,0	

	Експорт									
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	
Канада	7,9	7,3	7,2	13,3	27,0	39,6	64,9	95,9	120,5	
Китай	12,2	15,4	14,4	18,7	25,4	24,0	24,7	38,3	70,2	
Кіпр	68,4	72,4	68,5	114,7	149,8	242,4	322,6	406,9	637,3	
Латвія	16,0	11,7	14,4	20,2	25,1	39,8	40,4	47,3	56,6	
Литва	5,0	11,5	16,2	9,3	10,9	12,6	19,1	33,4	33,8	
Мальта	32,0	38,0	40,1	43,7	38,9	35,2	41,5	37,2	58,2	
Нідерланди	18,5	26,7	39,2	39,6	51,7	73,2	89,6	139,5	161,9	
Німеччина	105,0	106,2	107,9	110,9	140,9	185,8	254,0	380,9	547,1	
Норвегія	11,0	8,5	9,4	11,1	13,9	13,5	13,3	20,4	26,7	
Об'єднані Арабські Емірати	4,3	6,9	7,2	8,9	12,4	26,0	43,9	46,5	67,5	
Панама	10,6	10,8	12,4	13,9	26,8	34,0	47,0	58,0	115,5	
Польща	34,1	28,3	29,7	31,2	41,9	62,2	80,8	104,5	152,7	
Португалія	0,8	0,6	1,8	7,7	12,0	10,6	12,2	10,0	14,3	
Сент-Кітс і Невіс	0,4	0,7	0,6	1,0	1,1	2,2	0,8	2,7	51,3	
Словаччина	8,1	10,6	52,0	87,7	89,1	49,2	29,5	50,2	71,1	
Сполучене Королівство	123,2	138,0	217,0	220,2	306,5	300,2	390,0	546,7	695,1	
Сполучені Штати Америки	122,7	124,1	134,1	179,0	242,8	281,4	316,1	442,6	555,2	
Таїланд	2,4	2,6	2,5	2,2	3,0	5,5	5,9	5,0	9,1	
Туреччина	39,0	37,1	42,2	44,6	71,9	90,2	108,4	131,4	199,3	
Угорщина	28,1	27,8	39,4	73,6	210,2	128,2	125,8	102,5	113,8	
Фінляндія	1,8	3,2	7,6	9,6	9,8	14,7	21,0	31,9	47,6	
Франція	25,7	25,9	35,1	33,3	44,5	57,4	69,2	84,2	123,6	
Чеська Республіка	7,6	7,0	7,8	8,7	13,2	21,2	29,7	38,9	41,5	
Швейцарія	47,8	51,0	54,5	103,3	198,9	296,2	361,5	510,2	617,9	
Швеція	9,0	4,3	7,1	8,2	15,1	16,5	27,9	32,3	60,9	

Закінчення табл.

Динаміка експорту-імпорту послуг за країнами світу

		Імпорт											
2009	9 міс. 2010	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	9 міс. 2010	
134,1	77,2	17,1	16,3	15,2	18,3	21,4	25,8	27,7	28,5	33,1	50,2	24,3	
74,6	56,8	3,8	1,9	2,1	3,0	4,4	7,7	8,5	15,3	21,1	15,4	13,9	
461,2	307,7	12,5	12,1	13,8	24,6	111,8	213,5	279,1	389,8	661,5	669,3	542,7	
41,8	20,8	8,0	20,2	6,4	20,4	18,9	13,0	13,3	22,5	22,4	24,0	17,8	
27,5	29,3	3,3	2,3	3,5	19,0	48,8	6,7	9,9	29,7	44,0	17,1	12,8	
103,8	71,5	2,3	0,8	0,7	1,0	2,1	1,4	1,6	1,7	2,1	1,3	1,3	
118,8	78,9	24,0	27,2	22,4	23,7	38,2	65,6	84,4	93,4	133,1	127,1	89,6	
375,5	235,8	69,3	63,1	58,0	100,0	143,8	171,3	244,2	339,4	511,5	361,3	211,6	
35,5	21,2	1,7	1,2	2,2	6,2	5,3	6,9	5,2	4,1	6,9	5,6	7,4	
58,5	55,1	–	–	1,9	2,9	7,6	10,8	29,4	37,7	70,8	58,1	39,7	
118,2	123,0	0,6	0,3	1,2	0,0	0,5	1,8	2,2	3,6	12,3	31,7	27,0	
83,5	64,1	17,7	34,1	32,1	46,2	65,4	77,0	97,0	146,3	230,6	126,4	90,4	
11,3	8,2	0,2	0,6	1,1	3,0	3,8	2,4	5,0	18,1	31,2	10,6	43,0	
50,7	23,3	–	0,5	1,8	1,9	8,7	5,9	4,9	8,0	18,7	5,3	2,7	
47,6	34,3	6,2	6,3	13,9	10,7	18,6	17,5	25,1	28,0	39,2	16,0	10,9	
551,9	408,6	104,2	88,5	100,3	88,0	147,0	271,3	428,7	610,5	863,6	653,9	429,8	
459,0	392,9	264,0	278,5	210,0	238,7	226,4	306,8	318,1	437,2	426,3	298,9	251,6	
9,9	16,1	1,0	2,5	1,5	3,2	5,6	8,1	10,5	15,5	20,6	13,1	11,9	
177,1	123,7	14,0	12,7	16,3	18,7	42,6	93,9	120,2	180,1	226,6	178,1	170,6	
68,0	45,3	14,9	8,7	8,2	13,0	39,3	49,8	59,3	127,1	96,2	44,7	36,2	
39,1	27,8	1,6	2,1	3,1	4,0	3,4	2,9	9,0	17,0	38,0	20,7	13,5	
88,2	84,7	10,3	21,2	11,0	14,9	20,4	53,2	61,3	154,4	279,8	302,4	133,7	
31,0	29,0	7,0	6,2	17,7	7,3	19,9	17,6	28,3	48,5	69,5	67,2	21,5	
303,2	236,8	32,2	20,8	25,5	37,7	78,0	111,1	166,5	174,2	258,0	188,2	118,3	
52,4	27,6	13,4	11,5	22,2	37,2	59,9	90,6	77,0	96,8	146,2	129,4	127,2	

63. Прямі іноземні інвестиції в Україну за країнами світу
(на початок року; млн дол. США)

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	На 01.10.2010
Усього	3875,0	4555,3	5471,8	6794,4	9047,0	16890,0	21607,3	29542,7	35616,4	40026,8	42511,9
Кіпр	377,7	493,0	672,1	901,9	1101,4	1635,9	3187,5	5946,4	7646,2	8593,2	9579,1
Німеччина	240,9	250,5	317,7	451,6	653,7	5503,7	5578,1	5918,3	6393,0	6613,0	7005,7
Нідерланди	362,2	374,1	396,3	459,9	637,2	919,5	1533,8	2508,8	3197,4	4002,0	4082,7
Російська Федерація	286,6	315,5	323,2	388,6	720,8	835,8	1002,1	1462,4	1847,2	2674,6	2956,3
Австрія	124,5	144,4	214,3	252,4	361,1	1439,5	1633,8	2067,4	2443,8	2604,1	2667,3
Сполучене Королівство	312,0	414,2	534,0	701,2	955,4	1174,8	1563,4	1975,5	2249,8	2375,9	2284,7
Франція	39,9	24,2	40,1	59,2	79,0	87,9	830,3	1044,8	1231,2	1640,1	1751,6
Швеція	77,1	89,2	90,4	103,1	120,3	134,1	137,3	986,7	1262,8	1272,3	1732,2
Віргінські Острови, Бриганські	192,8	275,2	346,1	367,5	582,2	736,5	806,2	1066,7	1294,0	1371,0	1425,5
Сполучені Штати Америки	639,5	777,5	890,6	1060,2	1190,6	1387,4	1396,8	1430,1	1464,6	1387,1	1218,4
Італія	72,2	81,1	86,5	94,9	103,1	117,4	132,9	150,4	914,2	992,2	984,3
Польща	62,8	69,3	98,1	152,7	194,7	225,5	394,6	672,1	690,1	864,9	937,1
Швейцарія	163,3	224,0	272,2	321,6	442,3	456,4	566,5	648,0	718,0	805,5	830,1
Угорщина	51,9	58,3	79,8	128,7	177,3	191,0	370,9	411,2	595,4	675,1	687,5
Люксембург	9,7	13,6	15,3	40,9	58,1	77,8	93,4	210,7	214,2	252,5	386,9
Інші країни світу	861,9	951,2	1095,1	1310,0	1669,8	1966,8	2379,7	3043,2	3454,5	3903,3	3982,5

64. Прямі іноземні інвестиції зарубіжних країн в економіку України за видами економічної діяльності
(на початок року; млн дол. США)

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	На 01.10.2010
Усього	3875,0	4555,3	5471,8	6794,4	9047,0	16890,0	21607,3	29542,7	35616,4	40026,8	42511,9
Сільське господарство, мисливство, лісове господарство	73,4	86,8	113,2	206,0	224,0	309,6	404,3	557,3	813,3	871,4	801,1
Рибальство, рибництво	0,4	0,4	0,4	0,5	2,5	0,8	0,8	0,9	5,6	5,6	11,9
Промисловість	2063,2	2443,6	2821,5	3394,1	4097,8	9527,8	10470,3	12421,2	12469,7	13439,0	13487,5
добувна промисловість	121,2	154,1	191,0	184,7	173,7	331,3	432,5	1053,6	1071,2	1129,0	1129,0
переробна промисловість	1919,9	2206,9	2545,9	3159,7	3737,9	8983,5	9762,0	11085,4	11128,1	12013,2	12026,1
виробництво та розподілення електроенергії, газу та води	22,1	82,6	84,6	49,7	186,2	213,0	275,8	282,2	270,4	296,8	332,4
Будівництво	99,7	116,7	171,8	197,0	275,3	512,8	839,8	1631,8	1936,6	2212,9	2290,0
Торгівля; ремонт автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку	647,2	769,2	940,1	1134,2	1657,5	1956,1	2625,7	3072,1	3708,5	4246,1	4534,9
Діяльність готелів та ресторанів	108,7	117,6	161,6	187,1	262,3	268,0	374,5	428,8	413,5	429,0	420,7
Діяльність транспорту та зв'язку	245,1	308,8	396,3	531,5	813,5	960,9	1136,8	1430,9	1567,6	1662,8	1684,9
Фінансова діяльність	313,1	355,2	420,6	504,3	694,3	1896,5	3561,0	6835,9	10496,1	12433,5	14115,4
Операції з нерухомим майном, оренда, інжиніринг та надання послуг підприємцям	152,2	177,5	239,9	392,4	674,3	1056,1	1768,6	2669,3	3613,8	4065,0	4454,6
Державне управління	0,0	... ¹	... ¹	–	0,0	0,0	0,0	0,2	0,5	0,5	0,5
Освіта	2,5	3,4	3,3	3,4	18,6	34,1	36,7	18,1	13,4	13,8	16,5
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	116,1	117,1	120,6	137,0	163,5	170,2	178,9	190,4	123,5	120,8	130,5
Надання комунальних та індивідуальних послуг; діяльність у сфері культури та спорту	53,4	59,0	82,4	106,9	163,4	197,1	209,9	285,8	454,3	526,4	563,4

¹ Інформація конфіденційна відповідно до Закону України "Про державну статистику".

65. Прямі інвестиції з України в економіку країн світу
(на початок року; млн дол. США)

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	На 01.10.2010
Усього	170,3	155,7	144,3	166,0	198,6	219,5	243,3	6196,6	6203,1	6223,3	6851,3
Кіпр	...	...	...	1,9	2,0	2,1	10,3	5825,5	5826,1	5778,5	6358,0
Російська Федерація	68,1	84,9	73,5	88,0	97,3	102,9	104,0	148,6	99,9	165,5	164,5
Латвія	...	...	...	...	...	...	3,5	30,7	31,6	31,9	76,2
Польща	0,3	0,3	0,3	0,4	21,1	21,3	24,2	30,1	46,9	49,4	49,7
Грузія	0,9	0,8	0,8	2,2	...	2,2	2,9	28,5	26,9	32,6	30,6
Казахстан	...	...	...	0,0	0,0	0,0	0,2	0,8	26,8	27,1	25,9
Віргінські Острови, Британські	-	-	-	-	-	-	0,1	10,9	14,3	20,8	20,8
Панама	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
Іспанія	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
Молдова	...	0,0	0,0	...	0,0	0,9	1,3	26,7	26,6	15,2	15,3
Сполучене Королівство	...	0,0	0,2	0,2	0,2	13,9	13,9	13,8	...	...	...
Німеччина	0,2	0,2	0,3	0,4	0,4	0,3	0,4	2,5	2,6	2,7	9,4
Швейцарія	6,5	3,3	3,8	4,2	4,7	4,0	4,3	4,6	5,0	5,1	9,0
Вірменія	-	-	-	-	-	-	...	12,8	13,5	5,8	...
Сполучені Штати Америки	0,7	0,7	0,7	5,4	5,7	5,6	5,7	5,9	5,9	5,9	5,8
Інші країни світу	30,5	30,4	30,1	30,6	32,2	33,6	34,3	22,5	25,9	29,7	27,1

¹ Інформація конфіденційна відповідно до Закону України "Про державну статистику".

**66. Прямі інвестиції з підприємств України
за видами економічної діяльності в економіку країн світу**
(на початок року; млн дол. США)

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	На 01.10.2010
Усього	170,3	155,7	144,3	166,0	198,6	219,5	243,3	6196,6	6203,1	6223,3	6851,3
Сільське господарство, мисливство та лісове господарство	0,0	-	-	-	...	...	0,9	0,9	0,3	0,3	7,0
Промисловість	19,7	19,3	15,0	14,7	16,2	16,7	21,5	33,4	46,7	92,5	97,9
добувна промисловість	...	...	0,0	0,1	0,4	0,4	0,1	0,1	0,2	0,3	0,3
переробна промисловість	19,6	19,3	15,0	14,6	15,8	16,3	21,4	33,3	46,5	92,2	97,6
виробництво та розподілення електроенергії, газу та води	0,1	0,0	...	...	-	-	-	-	-	-	-
Будівництво	3,5	3,4	3,2	3,4	3,5	1,9	2,5	2,5	2,0	1,9	1,9
Торгівля; ремонт автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку	0,6	0,9	0,9	2,3	26,4	28,9	36,6	95,5	142,5	124,9	126,9
Діяльність готелів та ресторанів	...	...	0,5	0,6	0,6	...	0,0	0,2	...	...	...
Діяльність транспорту та зв'язку	84,8	56,3	55,9	55,4	55,1	54,9	60,5	43,3	44,8	44,8	54,3
Фінансова діяльність	2,1	3,0	3,0	8,3	10,6	34,1	50,1	616,9	618,3	596,2	630,1
Операції з нерухомим майном, оренда, інжиніринг та надання послуг підприємцям	51,9	65,3	61,7	66,5	70,7	68,0	54,7	5385,8	5333,1	5347,5	5918,4
Державне управління	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
Освіта	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	-	-	-	-	...	...	-	-	-	-	...
Надання комунальних та індивідуальних послуг; діяльність у сфері культури та спорту	...	...	...	...	...	...	-	-	-	-	-

¹ Інформація конфіденційна відповідно до Закону України "Про державну статистику".

67. Прямі іноземні інвестиції в регіони України

(на початок року; млн дол. США)

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	На 01.10.2010
Україна	3875,0	4555,3	5471,8	6794,4	9047,0	16890,0	21607,3	29542,7	35616,4	40026,8	42511,9
Автономна Республіка Крим	146,0	162,9	194,8	234,0	358,9	488,1	604,7	753,9	649,8	746,1	784,7
Вінницька	22,0	27,3	47,8	60,4	65,8	79,1	108,3	152,6	161,3	176,5	204,4
Волинська	49,0	48,9	53,6	86,3	97,4	113,4	272,4	392,4	269,2	328,9	347,2
Дніпропетровська	220,0	294,6	428,2	614,4	821,0	5872,6	6519,3	7096,7	6832,4	6976,0	7283,5
Донецька	306,8	334,7	389,3	436,4	529,7	614,4	905,9	1355,2	1529,0	1665,6	1629,5
Житомирська	27,9	38,1	58,2	77,5	113,7	121,5	154,4	205,1	208,9	246,9	255,2
Закарпатська	92,1	108,0	127,7	181,6	244,3	261,3	295,0	345,3	356,4	355,0	366,2
Запорізька	230,0	307,0	366,7	453,1	536,3	598,6	656,6	811,4	890,6	922,1	923,8
Івано-Франківська	40,1	46,3	69,9	96,0	120,9	136,7	183,5	404,8	500,4	635,5	550,5
Київська	342,7	413,6	423,1	471,9	559,1	678,9	908,3	1120,5	1347,4	1544,3	1589,6
Кіровоградська	19,5	36,0	38,0	58,5	123,5	67,5	68,6	71,6	80,2	82,4	67,7
Луганська	31,4	39,3	51,6	57,5	146,2	268,7	284,3	367,0	393,8	635,8	634,3
Львівська	150,0	159,7	220,1	304,9	358,2	426,9	515,0	838,5	958,0	1178,9	1254,5
Миколаївська	45,4	60,4	64,3	174,9	75,8	123,7	113,0	136,8	161,8	172,9	175,7
Одеська	203,0	235,7	291,2	380,0	517,8	599,3	718,7	880,8	970,2	1043,2	1090,9
Полтавська	181,0	149,6	152,7	176,7	211,0	280,0	316,7	368,8	516,3	446,4	496,2
Рівненська	45,6	47,9	51,1	54,1	103,5	109,6	145,0	265,5	304,4	307,8	306,7
Сумська	44,3	126,8	128,3	141,0	135,0	165,5	156,7	180,5	158,0	225,6	229,8
Тернопільська	21,3	23,0	26,9	28,7	37,2	39,3	45,0	51,0	58,6	66,5	66,3
Харківська	121,0	150,2	164,6	272,9	387,7	485,7	983,7	1278,8	1609,9	2054,8	2101,6
Херсонська	35,2	45,1	55,2	64,5	92,9	109,2	127,5	174,1	192,9	198,4	202,0
Хмельницька	15,4	21,5	28,5	46,6	66,5	77,3	92,2	129,0	137,3	219,7	182,7
Черкаська	104,7	54,7	83,3	97,8	122,3	99,1	116,3	175,0	168,1	222,5	288,3
Чернівецька	8,9	12,9	16,6	20,2	24,5	28,4	36,8	51,2	60,1	61,9	63,0
Чернігівська	51,5	53,9	61,3	76,0	95,9	98,2	81,5	96,1	103,9	96,9	92,4
м.Київ	1305,0	1541,7	1863,3	2104,6	3017,6	4836,5	7053,1	11674,4	16837,2	19252,6	21163,4
м.Севастополь	15,2	15,5	15,5	23,9	84,3	110,5	144,8	165,7	160,3	163,6	161,8

68. Прямі інвестиції з регіонів України в економіку країн світу

(на початок року, млн дол. США)

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	На 01.10.2010
Україна	170,3	155,7	144,3	166,0	198,6	219,5	243,3	6196,6	6203,1	6223,3	6851,3
АР Крим	–	0,0	0,6	0,7	0,7	0,1	0,2	0,2	0,3	2,5	2,3
Вінницька	–	...	...	...	...	17,6	0,1	0,2	0,2	0,2	0,2
Волинська	–	–	–	–	–	–	...	...	...	...	...
Дніпропетровська	4,0	3,8	4,1	4,4	4,0	21,6	22,1	88,7	81,8	110,9	153,8
Донецька	4,1	4,2	4,0	5,9	8,0	9,5	8,0	5335,1	5344,3	5395,8	5974,7
Житомирська	–	...	...	...	...	...	...	–	–	–	–
Закарпатська	...	...	–	–	–	–	–	–	–	–	–
Запорізька	2,0	4,7	2,2	2,3	2,2	2,4	2,5	8,7	14,3	14,0	17,4
Івано-Франківська	0,0	0,0	0,0	...	...	...	...	...	...	...	...
Київська	...	...	...	0,0	0,0	...	...	2,5	...	...	7,1
Кіровоградська	–	...	...	...	...	...	...	...	0,1	0,1	0,1
Луганська	2,1	2,0	2,1	2,2	2,6	2,5	1,6	1,7	1,7	1,7	1,8
Львівська	3,5	0,5	0,5	0,6	1,3	0,8	0,8	0,9	0,8	0,7	0,8
Миколаївська	...	...	...	...	0,6	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5
Одеська	40,8	40,7	40,8	36,5	36,6	36,2	39,9	35,7	37,3	37,4	36,7
Полтавська	2,4	2,4	0,1	0,7	0,8	1,8	1,9	2,3	2,7	2,0	1,8
Рівненська	–	...	...	...	...	...	...	–	–	–	–
Сумська	–	–	...	...	...	...	2,9	3,4	2,9	2,7	2,7
Тернопільська	–	...	–	–	–	–	...	...	...	...	...
Харківська	53,2	49,9	44,1	52,2	55,4	59,3	65,5	63,9	9,8	10,2	10,1
Херсонська	...	...	...	–	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Хмельницька	–	–	–	–	–	–	...	...	...	...	...
Черкаська	–	–	–	–	...	...	...	...	–	–	–
Чернівецька	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
Чернігівська	–	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...
м.Київ	7,6	8,2	8,1	19,4	44,7	43,7	75,6	629,0	679,8	618,0	614,0
м.Севастополь	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...

¹ Інформація конфіденційна відповідно до Закону України «Про державну статистику».

69. Зовнішній борг України

(МЛН ДОЛ. США)

	на 01.01.2004	на 01.01.2005	на 01.01.2006	на 01.01.2007	на 01.01.2008	на 01.01.2009	на 01.01.2010	на 01.04.2010	на 01.07.2010	на 01.10.2010
Сектор державного управління	8743	10058	10506	10924	11884	11959	17806	17614	19358	23572
Короткострокові	0	0	0	0	0	0	29	211	2233	2364
Інструменти грошового ринку	0	0	0	0	0	0	29	211	233	364
Кредити	0	0	0	0	0	0	0	0	2000	2000
Довгострокові	8743	10058	10506	10924	11884	11959	17777	17403	17125	21208
Облігації та інші боргові цінні папери	3280	4440	5496	6248	7414	6997	5747	5791	5759	8412
Кредити	5461	5618	5010	4676	4470	4962	10105	9748	9550	10885
Інші боргові зобов'язання*	2	0	0	0	0	0	1925	1864	1816	1911
Органи грошово-кредитного регулювання	1919	1690	1254	880	462	4725	6210	6014	5855	7056
Короткострокові	0	5	0	0	0	0	0	0	0	0
Кредити	0	5	0	0	0	0	0	0	0	0
Довгострокові	1919	1685	1254	880	462	4725	6210	6014	5855	7056
Облігації та інші боргові цінні папери	10	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Кредити	1909	1685	1254	880	462	4725	6082	5890	5735	6929
Інші боргові зобов'язання*	0	0	0	0	0	0	128	124	120	127
Банки	1746	2662	6112	14089	30949	39471	30861	29493	28322	27914
Короткострокові	1087	1652	3084	6465	11723	9377	4731	4731	4793	4392
Інструменти грошового ринку	11	11	24	98	0	0	0	0	0	0
Кредити	720	858	1861	5381	9815	7850	2939	2824	3007	2498
Валюта і депозити	356	783	1199	986	1908	1480	1683	1709	1604	1732

Інші боргові зобов'язання	0	0	0	0	0	0	0	0	0	47	109	198	182	162
Довгострокові	659	1010	3028	7624	19226	30094	26130	24762	23529	30094	26130	24762	23529	23522
Облігації та інші боргові цінні папери	103	356	1232	3304	6998	6124	4908	4371	4699	6124	4908	4371	4699	4537
Кредити	375	566	1230	3515	10633	19157	17634	17322	16545	19157	17634	17322	16545	16777
Валюта і депозити	181	88	566	805	1595	4813	3588	3069	2285	4813	3588	3069	2285	2208
Інші сектори	10989	15678	20913	26676	33581	41255	43441	44787	45965	41255	43441	44787	45965	47644
Короткострокові	7928	8783	7860	8747	8954	10924	14301	16141	17456	10924	14301	16141	17456	17622
Кредити	363	471	634	736	838	800	525	556	652	800	525	556	652	508
Торгові кредити	5290	7565	5976	7277	7463	9006	10870	11536	12585	9006	10870	11536	12585	12546
Інші боргові зобов'язання	2275	747	1250	734	653	1118	2906	4049	4219	1118	2906	4049	4219	4568
Довгострокові	3061	6895	13053	17929	24627	30331	29140	28646	28509	30331	29140	28646	28509	30022
Облігації та інші боргові цінні папери	197	990	1383	1963	2124	1634	2462	2455	2824	1634	2462	2455	2824	2805
Кредити	2864	5905	9384	13575	21286	27963	26483	25775	25382	27963	26483	25775	25382	26950
Торгові кредити	0	0	2286	2391	1217	734	195	416	303	734	195	416	303	267
Прямі інвестиції: міжфірмовий борг	414	559	834	1943	3079	4249	5078	5006	5134	4249	5078	5006	5134	5437
Валовий зовнішній борг	23811	30647	39619	54512	79955	101659	103396	102914	104634	101659	103396	102914	104634	111623

* Зобов'язання за розподілом СПЗ перекласифіковано між сектором державного управління та органами грошово-кредитного регулювання відповідно до напрямків використання коштів.

70. Індекси споживчих цін на основні групи товарів та послуг

(грудень до грудня попереднього року; відсотків)

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Індекс споживчих цін	106,1	99,4	108,2	112,3	110,3	111,6	116,6	122,3	112,3	109,1
Продукти харчування та безалкогольні напої	108,0	97,6	111,1	115,2	110,2	103,2	123,7	124,5	110,9	110,6
Продукти харчування	108,3	97,3	111,7	116,4	110,8	102,8	124,7	124,5	110,0	110,7
Хліб і хлібопродукти	92,3	98,8	131,7	99,2	102,2	113,7	119,5	127,8	108,3	116,5
хліб	93,3	95,8	136,0	98,0	100,4	116,7	118,0	125,1	109,9	111,3
макаронні вироби	96,0	95,9	133,7	99,5	99,3	106,2	119,5	125,1	107,6	111,0
М'ясо та м'ясопродукти	127,5	89,9	108,4	135,9	118,4	98,0	113,9	134,0	106,2	104,1
Риба та продукти з риби	119,4	102,3	107,4	124,8	119,4	102,3	109,3	126,6	114,1	104,2
Молоко, сир та яйця	104,0	97,5	114,0	121,9	110,1	105,1	142,1	115,4	109,4	116,0
молоко	105,8	102,7	115,9	121,7	120,1	107,3	144,7	114,6	116,6	120,0
сир і м'який сир (творог)	108,3	98,5	107,8	118,6	117,8	103,7	139,8	109,5	111,6	125,8
яйця	98,4	93,5	117,2	121,2	89,0	98,4	154,4	128,8	93,7	86,3
Олія та жири	116,2	89,9	107,6	136,3	102,0	91,3	143,9	123,2	114,2	108,1
масло	95,6	110,0	108,6	108,7	110,6	107,8	142,6	110,2	135,4	123,7
олія	142,6	95,0	102,0	116,6	95,3	97,4	170,4	98,3	111,7	115,5
Фрукти	127,7	110,2	105,0	117,3	126,1	139,9	160,3	137,8	101,3	109,3
Овочі	89,7	108,5	88,2	72,7	104,7	91,5	135,4	99,6	94,5	120,9
Цукор	96,0	109,3	98,0	111,7	121,7	98,3	101,2	108,4	183,9	120,3
Безалкогольні напої	103,1	100,9	102,6	104,6	107,7	106,6	111,0	121,7	124,7	105,7
Алкогольні напої, тютюнові вироби	102,0	100,7	104,3	104,6	107,7	105,5	109,5	122,7	138,4	122,1
Одяг і взуття	101,8	100,7	100,7	101,4	102,2	102,5	101,9	104,6	107,6	102,2
Житло, вода, електроенергія, газ та інші види палива	104,5	101,7	106,4	107,2	114,6	166,5	112,3	128,2	108,2	113,8
Предмети домашнього вжитку, побутова техніка та точне утримання житла	101,2	100,7	102,2	105,3	102,1	102,5	102,9	116,2	114,3	101,2
Охорона здоров'я	105,6	103,6	103,5	107,1	109,2	107,3	113,2	121,9	126,3	105,8

Фармацевтична продукція, медичні товари та обладнання	101,0	100,0	100,9	103,9	104,7	102,0	110,0	119,8	136,3	102,9
Амбулаторні послуги	108,5	105,6	106,6	111,2	115,4	112,6	116,6	123,0	115,8	108,6
Транспорт	98,5	106,6	102,4	117,7	119,7	110,4	114,1	122,5	119,2	106,6
Паливо та мастила	67,0	149,5	101,0	161,6	124,5	102,9	136,2	91,7	146,0	113,9
Транспортні послуги	104,3	101,5	101,4	110,5	122,1	112,1	110,3	146,6	110,3	105,0
Зв'язок	99,2	109,8	100,0	100,1	101,7	121,0	97,2	105,0	104,3	91,1
Відпочинок і культура	104,3	102,0	101,9	104,5	102,7	103,7	104,7	117,1	111,8	102,5
Освіта	110,7	106,0	107,1	109,4	118,0	115,8	115,8	129,2	115,1	110,3
Ресторани та готелі	112,5	108,4	108,0	113,0	118,6	114,8	116,5	127,9	110,0	107,4
Різні товари та послуги	101,5	102,4	102,3	106,9	106,3	106,8	114,4	130,4	119,1	108,7

71. Валютна структура зовнішнього боргу станом на 01.10.10 р. в розрізі секторів економіки та за початковим терміном до погашення

	Долар США	ЄВРО	Спеціальні права записання	Рос. рубль	Укр. гривня	Інші
Сектор державного управління	53,4	6,4	33,2	-	4,6	2,4
Короткострокові	84,6	-	-	-	15,4	0,0
Довгострокові	49,9	7,2	36,9	-	3,4	2,6
Органи грошово-кредитного регулювання	0,1	-	99,9	-	-	-
Довгострокові	0,1	-	99,9	-	-	-
Банки	89,6	5,3	-	0,3	3,0	1,8
Короткострокові	68,4	13,7	-	1,2	14,0	2,7
Довгострокові	93,6	3,7	-	0,1	1,0	1,6
Інші сектори	78,2	16,6	-	3,5	0,9	0,8
Короткострокові	77,5	14,3	-	8,0	0,0	0,2
Довгострокові	78,7	17,9	-	0,9	1,4	1,1
Прямі інвестиції: міжфірмовий борг	66,6	30,7	-	1,4	-	1,3
Валовий зовнішній борг	70,5	11,2	13,3	1,6	2,1	1,3

(відсотків)

72. Індекси споживчих цін за регіонами

(грудень до грудня попереднього року; відсотків)

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Україна	106,1	99,4	108,2	112,3	110,3	111,6	116,6	122,3	112,3	109,1
Автономна Республіка Крим	107,2	98,3	108,5	110,7	111,5	111,5	115,6	123,3	114,8	109,6
Вінницька	107,0	98,9	109,6	111,6	110,7	111,5	117,8	119,1	111,2	107,0
Волинська	106,2	98,8	105,8	112,9	109,1	109,6	115,1	121,3	110,0	108,1
Дніпропетровська	106,9	102,0	109,3	112,7	108,0	119,8	114,4	124,4	113,0	109,3
Донецька	107,4	99,5	108,8	113,5	111,9	112,1	113,9	124,0	113,1	110,3
Житомирська	104,3	99,0	108,2	113,3	110,8	110,3	113,9	120,8	111,9	108,9
Закарпатська	103,6	100,9	106,8	107,8	111,6	108,7	111,3	115,4	111,8	108,5
Запорізька	105,4	98,7	109,9	112,5	111,9	110,3	115,2	123,6	113,0	109,7
Івано-Франківська	107,7	95,8	106,0	109,5	110,3	106,0	114,0	121,8	110,3	108,3
Київська	107,3	98,7	108,2	112,9	112,6	111,7	114,3	125,6	109,5	107,9
Кіровоградська	108,4	96,1	110,4	115,5	110,0	109,1	113,4	121,4	109,7	108,5
Луганська	106,1	97,1	106,3	111,7	112,0	116,1	115,4	123,3	112,8	110,5
Львівська	105,0	101,5	106,0	110,3	108,4	107,0	116,8	125,1	113,4	109,7
Миколаївська	107,2	102,2	109,5	112,5	111,5	109,1	118,1	121,8	112,8	110,0
Одеська	107,3	98,7	108,6	111,7	108,8	110,0	119,2	123,7	114,4	110,5
Полтавська	105,5	96,2	109,2	113,8	113,7	111,2	118,3	123,5	112,8	108,4
Рівненська	104,8	97,8	110,7	112,3	110,3	109,6	116,0	122,1	112,0	108,3
Сумська	106,1	98,2	108,1	114,3	112,2	113,3	115,0	121,0	110,8	108,9
Тернопільська	104,1	98,4	104,2	110,7	108,4	110,0	120,1	118,6	111,2	108,5
Харківська	103,0	97,2	109,3	112,9	108,9	112,7	119,1	123,8	112,9	109,0
Херсонська	109,4	99,3	110,5	112,8	109,2	109,2	118,3	121,9	112,6	110,6
Хмельницька	105,2	97,6	107,5	113,5	108,5	110,8	117,9	122,7	113,0	109,6
Черкаська	106,2	98,6	107,3	112,7	111,4	110,2	117,9	122,3	111,5	109,0
Чернівецька	103,9	100,8	107,2	109,9	111,3	109,2	117,3	119,0	110,1	108,2
Чернігівська	101,9	96,6	108,0	114,7	109,9	111,6	115,0	123,1	112,7	109,5
м. Київ	107,0	103,6	108,1	111,0	110,5	109,2	121,0	121,6	113,4	109,8
м. Севастополь	108,9	100,0	104,8	111,4	110,0	111,7	118,2	119,5	113,9	112,8

73. Індеси цін виробників промислової продукції

(грудень до грудня попереднього року; відсотків)

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Промисловість	105,7	111,1	124,1	109,5	114,1	123,3	123,0	114,3	118,7
Добувна промисловість	108,7	117,9	126,0	127,7	120,6	127,3	122,3	111,2	144,4
Добування паливно-енергетичних корисних копалин	110,4	113,0	126,4	126,3	117,1	128,4	107,7	110,6	139,1
Добування корисних копалин, крім паливно-енергетичних	106,3	127,1	126,1	129,9	125,7	126,2	142,1	111,4	149,3
Переробна промисловість	104,8	111,8	125,8	106,9	111,5	123,4	118,4	117,4	117,1
з неї									
Виробництво харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів	101,0	113,6	106,6	107,9	107,4	124,8	116,5	120,3	118,9
Легка промисловість	102,1	105,7	106,8	102,8	106,0	106,7	116,7	113,5	111,2
текстильне виробництво; виробництво одягу, хутра та виробів з хутра	104,2	108,3	107,5	101,8	106,3	107,2	120,2	112,4	110,8
виробництво шкіри, виробів зі шкіри та інших матеріалів	98,0	100,3	104,7	105,8	105,8	105,8	109,6	115,8	112,8
Оброблення деревини та виробництво виробів з деревини, крім меблів	102,5	112,4	119,2	108,7	112,1	108,1	114,1	109,6	104,1
Целюлозно-паперове виробництво; видавнича діяльність	102,7	104,1	109,7	103,9	107,2	105,5	117,0	111,5	110,8
Виробництво коксу, продуктів нафтоперероблення	125,5	122,9	177,9	103,3	109,4	150,4	84,4	142,9	125,1
Хімічна та нафтохімічна промисловість	102,7	111,6	116,0	109,7	110,2	117,3	125,2	121,8	113,7
хімічне виробництво	103,7	113,2	115,3	110,9	109,7	121,4	125,7	127,6	115,7
виробництво гумових та пластмасових виробів	98,1	105,9	118,9	107,4	112,0	107,0	124,3	107,3	108,3
Виробництво іншої неметалевої мінеральної продукції	99,6	107,1	114,8	117,2	127,6	129,7	125,1	104,2	106,6
Металургійне виробництво та виробництво готових металевих виробів	105,5	113,5	137,1	106,9	118,1	122,2	119,2	117,2	122,7
Машинобудування	102,8	105,8	113,7	105,6	106,0	111,9	122,0	107,7	112,2
виробництво машин та устаткування	103,6	102,4	113,0	111,6	107,3	109,2	121,1	109,1	106,1
виробництво електричного, електронного та оптичного устаткування	100,9	106,2	108,8	111,4	107,0	108,9	112,6	114,7	106,9
виробництво транспортних засобів та устаткування	103,3	111,4	117,4	97,7	104,0	115,4	126,4	104,2	117,6
Виробництво та розподілення електроенергії, газу та води	107,0	101,9	113,0	113,1	123,4	120,9	142,2	103,9	112,5

74. Індекси цін реалізації продукції сільського господарства сільськогосподарськими підприємствами

(до попереднього року; відсотків)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	Січень-листопад 2010
Продукція сільського господарства	155,8	105,0	87,4	120,6	105,7	108,1	102,4	138,0	110,3	106,4	130,4
Продукція рослинництва	168,2	92,4	87,8	133,7	93,3	95,5	114,1	157,7	95,2	109,1	141,1
Зернові культури	222,7	83,7	81,8	171,1	83,8	91,8	123,2	161,5	92,5	101,9	141,8
Олійні культури	102,7	144,0	108,5	102,1	131,2	84,6	102,2	184,6	92,9	120,1	143,6
Цукрові буряки	145,1	115,1	92,1	109,5	96,5	130,3	105,0	84,7	138,8	188,4	114,7
Картопля	102,7	86,3	121,9	110,9	85,4	126,8	156,1	97,2	111,5	112,0	165,2
Овочі	123,7	124,9	125,3	116,6	119,2	125,6	108,0	120,6	115,4	99,7	146,3
Плоди та ягоди	82,0	141,8	88,5	86,4	168,0	133,6	146,5	111,0	124,9	101,7	119,3
Продукція тваринництва	138,5	136,8	86,6	104,8	134,2	129,5	88,8	115,8	147,4	101,4	114,1
Худоба та птиця (у живій вазі)	133,9	171,1	87,1	95,1	144,8	134,8	89,9	102,4	158,5	102,9	103,0
Молоко та молочні продукти	148,3	111,7	89,5	128,2	119,2	134,3	94,4	154,6	123,4	91,5	159,5
Яйця	134,2	109,1	79,9	115,2	123,2	105,5	76,4	142,1	137,5	107,0	117,2
Вовна	167,9	122,1	78,9	115,0	128,5	128,0	95,2	95,7	127,3	74,0	111,9

75. Індекси цін на будівельно-монтажні роботи

(до попереднього року; відсотків)

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Усього	120,2	125,6	123,5	123,1	135,3	111,3	115,8
За видами економічної діяльності							
Сільське господарство, мисливство, лісове господарство	125,7	142,4	119,4	117,6	140,0	109,5	118,7
Добувна промисловість	116,5	135,9	116,6	120,1	139,0	110,2	118,7
Переробна промисловість	120,2	126,0	122,0	121,5	135,0	111,6	114,5
Виробництво та розподілення електроенергії, газу та води	121,1	120,3	127,4	124,9	136,5	112,8	117,4
Діяльність готелів та ресторанів	122,2	123,0	122,7	124,2	133,3	111,0	113,3
Діяльність транспорту та зв'язку	124,8	123,9	128,7	124,4	138,2	114,2	120,3
Операції з нерухомим майном, оренда, інжиніринг та надання послуг підприємцям	119,2	122,5	122,4	124,8	133,6	111,5	113,5
Державне управління	118,0	120,2	122,8	125,3	133,5	110,8	114,3
Освіта	92,1	120,3	127,0	125,3	137,2	112,7	117,2
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	122,0	121,8	124,6	125,7	133,8	110,9	112,2
Надання комунальних та індивідуальних послуг; діяльність у сфері культури та спорту	137,2	143,0	119,5	110,7	136,0	106,0	112,9
За типами будівель і споруд							
Будівлі	119,0	124,5	123,3	124,2	134,6	111,2	114,2
Будівлі житлові	119,2	122,5	122,4	124,8	133,6	111,5	113,5
Будівлі нежитлові	119,3	126,8	123,0	123,6	135,8	110,7	115,0
Споруди	121,1	126,5	123,8	121,2	135,9	111,7	118,3
Транспортні споруди	118,9	131,2	121,6	121,6	139,9	110,5	119,3
Трубопроводи, комунікації та лінії електропередачі	124,2	118,9	130,7	125,4	137,5	115,4	119,6
Комплексні промислові споруди	116,9	131,0	120,3	119,1	136,0	111,7	117,9
Інші інженерні споруди	135,6	144,0	116,6	110,1	135,6	105,8	113,0

76. Індекси промислової продукції за видами діяльності

(ВІДСОТКІВ ДО ПОПЕРЕДНЬОГО РОКУ)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Промисловість	113,2	114,2	107,0	115,8	112,5	103,1	106,2	107,6	94,8	78,1	111,0
Добувна промисловість	106,4	103,3	102,3	105,5	104,1	104,4	105,8	102,6	95,7	89,4	103,7
добування паливно-енергетичних корисних копалин	101,7	104,8	99,2	103,6	101,9	103,1	103,3	97,4	100,3	94,3	96,9
добування корисних копалин, крім паливно-енергетичних	118,4	100,2	107,7	109,1	107,6	105,7	109,5	109,6	90,1	82,8	114,3
Переробна промисловість	116,6	117,2	108,9	118,2	114,6	103,0	106,3	109,9	94,0	73,5	113,5
у тому числі											
виробництво харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів	123,0	118,2	108,4	120,0	112,4	113,7	110,0	107,5	97,9	94,0	102,9
Легка промисловість	136,4	113,8	100,4	104,0	113,6	100,3	98,1	97,4	89,4	74,2	107,8
текстильне виробництво; виробництво одягу, хутра та виробів з хутра	139,8	114,7	101,1	102,9	114,0	102,6	95,2	97,0	88,2	72,0	108,2
виробництво шкіри, виробів зі шкіри та інших матеріалів	124,6	110,3	97,9	107,5	112,5	91,9	110,3	99,4	95,8	84,1	106,4
Оброблення деревини та виробництво виробів з деревини, крім меблів	156,5	128,0	123,4	123,6	125,5	119,5	113,9	112,4	97,6	75,4	108,7
целюлозно-паперове виробництво; видавнича діяльність	131,7	118,2	108,4	125,7	125,9	112,7	110,3	111,6	100,1	81,3	102,5
Виробництво коксу, продуктів нафтоперероблення	92,0	154,3	125,5	108,7	103,4	86,6	87,9	102,1	86,6	96,6	99,9
Хімічна та нафтохімічна промисловість	108,8	110,6	106,5	116,8	114,4	109,8	103,2	108,4	91,4	77,0	121,5
хімічне виробництво	109,0	107,9	107,9	116,0	111,0	107,8	100,9	106,8	89,2	77,3	125,7
виробництво гумових та пластмасових виробів	107,4	124,7	100,0	120,7	128,8	117,6	111,1	114,5	99,1	76,3	108,7
виробництво іншої неметалевої мінеральної продукції	107,7	111,4	105,3	117,9	119,3	114,3	112,8	111,9	97,2	61,5	108,0
металургійне виробництво та виробництво готових металевих виробів	121,3	104,9	103,9	114,3	112,0	98,5	108,9	107,0	87,7	73,3	112,3
Машинобудування	115,3	118,8	111,3	135,8	128,0	107,1	111,8	119,0	100,3	55,1	134,5
виробництво машин та устаткування	101,4	118,6	100,4	121,4	118,9	112,2	102,9	103,0	98,2	62,4	121,1
виробництво електричного, електронного та оптичного устаткування	128,1	115,2	108,1	119,2	149,3	90,8	110,7	129,1	93,2	71,8	121,1
виробництво транспортних засобів та устаткування	131,9	122,0	129,6	162,1	124,6	112,4	119,1	130,0	105,7	42,1	160,7
Виробництво та розподілення електроенергії, газу та води	98,2	102,6	101,1	104,7	98,9	102,9	106,7	102,3	98,2	88,9	109,5

¹ Дані попередні.

77. Індекси промислової продукції за регіонами

(Відсотків до попереднього року)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010 ¹
Україна	113,2	114,2	107,0	115,8	112,5	103,1	106,2	107,6	94,8	78,1	111,0
Автономна Республіка Крим	111,6	108,8	93,5	118,9	128,2	113,8	102,7	112,3	103,1	82,7	110,6
Вінницька	113,4	109,0	104,0	111,6	111,7	113,1	106,0	108,7	99,3	83,6	106,5
Волинська	143,7	121,3	111,9	122,2	122,5	121,9	119,2	143,7	89,7	51,7	126,7
Дніпропетровська	116,5	108,6	104,5	109,7	110,3	107,4	108,4	106,6	91,4	79,0	116,1
Донецька	112,4	106,1	104,5	119,4	112,5	92,1	106,1	107,7	92,2	78,2	114,8
Житомирська	113,5	114,3	104,3	122,0	118,5	113,1	105,1	109,1	106,3	79,3	108,2
Закарпатська	143,7	121,6	111,6	144,3	127,4	107,7	127,2	120,4	102,6	50,7	142,6
Запорізька	119,6	102,4	101,2	120,5	118,7	103,7	109,5	118,5	97,8	69,3	107,8
Івано-Франківська	102,1	124,5	123,5	127,7	110,9	104,8	91,0	95,9	78,5	77,4	100,2
Київська	115,1	110,4	104,6	116,8	116,4	117,6	113,9	108,2	104,5	83,0	107,9
Кіровоградська	123,2	114,4	103,9	124,3	133,8	110,5	111,6	109,7	104,2	78,3	112,8
Луганська	130,4	130,3	104,2	111,8	110,8	101,6	101,7	116,0	94,1	80,1	107,1
Львівська	112,4	143,2	113,5	114,1	109,2	93,2	108,5	112,9	100,8	80,1	100,9
Миколаївська	108,7	110,1	102,9	111,6	115,1	107,1	106,4	107,9	100,4	85,5	110,3
Одеська	90,3	130,2	107,6	118,0	97,0	99,5	90,7	116,5	127,6	78,2	102,8
Полтавська	89,9	132,8	137,7	109,3	110,1	97,6	106,5	103,2	85,9	84,3	112,6
Рівненська	103,9	110,0	100,7	120,8	114,6	113,2	108,9	112,2	98,8	69,2	129,6
Сумська	102,7	107,3	103,4	117,1	107,6	113,5	104,0	108,0	105,8	82,9	93,5
Тернопільська	116,1	119,2	102,7	134,6	101,7	109,0	118,3	108,7	110,4	84,8	102,5
Харківська	106,1	116,7	105,0	110,8	116,1	112,5	105,9	109,6	103,6	79,7	105,8
Херсонська	128,3	124,5	104,6	116,3	97,7	88,1	81,2	109,4	101,2	91,6	100,5
Хмельницька	110,0	110,8	102,8	113,8	113,1	118,6	113,0	114,5	99,4	76,4	104,9
Черкаська	107,4	111,9	107,5	128,3	111,5	113,6	103,7	124,8	133,0	70,5	117,1
Чернівецька	111,4	112,1	103,1	126,9	106,1	109,6	107,7	121,3	104,0	74,6	111,8
Чернігівська	119,1	113,0	105,2	110,4	109,9	111,1	103,0	105,8	100,0	83,6	99,8
м. Київ	126,1	118,2	108,2	114,5	118,6	115,4	110,5	108,7	98,5	71,0	104,1
м. Севастополь	137,9	114,3	106,1	107,7	125,8	116,8	135,7	106,4	96,5	73,8	114,4

¹ Дані попередні.

78. Виробництво (видобуток) основних видів промислової продукції

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010 ¹
Вугілля готове, млн т	62,4	61,7	59,5	59,8	59,4	60,4	61,7	58,9	59,5	55,0	54,4
Нафта (включаючи газовий конденсат), млн т	3,7	3,7	3,7	3,9	4,3	4,4	4,5	4,5	4,3	4,0	3,5
Газ природний (включаючи нафтовий попутний), млрд м ³	17,9	18,4	18,7	19,3	20,5	20,8	21,1	21,1	21,4	21,5	19,8
Руди і концентрати залізи неагломеровані, млн т	55,9	55,3	59,4	63,0	66,0	69,5	74,0	77,9	72,7	66,5	78,2
Олія соняшникова нерафінована, тис. т	959	905	955	1257	1343	1382	2080	2228	1867	2796	2946
Масло вершкове ² , тис. т	135	158	131	137	116	120	104	100	84,8	74,7	79,2
Сири жирні, тис. т	67,5	105	129	173	224	274	217	246	236	228	213
Борошно, тис. т	3076	2984	2986	2827	2949	2944	2696	2908	3030	2735	2354
Цукор білий кристалічний буряковий, тис. т	1552	1657	1428	1456	1788	1900	2574	1867	1571	1271	1545
Вино «Шампанське» ³ , млн дал	3,4	3,5	3,5	3,3	4,0	4,4	4,5	4,5	4,0	4,2	4,2
Пиво, млн дал	108	131	150	170	194	238	268	316	320	300	310
Напої безалкогольні, млн дал	67,4	85,3	114	125	140	169	176	196	173	147	146
Килими та вироби килимові, тис. м ²	5189	4657	3873	4173	5099	5631	6219	7733	7105	4731	5634
Взуття ⁴ , млн пар	15,6	17,7	17,7	20,3	21,7	20,5	21,2	22,5	22,2	20,4	24,0
Фанера клеєна ⁵ , тис. м ³	56,3	79,9	102	114	145	173	164	178	171	109	144
Папір побутового та санітарно-гігієнічного призначення, тис. т	57,2	74,7	82,9	93,4	107	111	112	122	125	120	125
Шпалери та аналогічні покриття з паперу, млнумовних кусків	96,8	116	103	128	153	165	160	170	178	163	180
Первинна переробка нафти, млн т	9,1	16,1	20,2	21,9	22,0	18,4	14,4	13,9	10,3	10,8	10,9
Бензин моторний, з вмістом свинцю 0,013 г/л і менше, млн т	2,1	3,9	4,6	4,3	5,0	4,6	3,9	4,2	3,2	3,3	2,9
Паливо дизельне для транспорту автомобільного і залізничного, млн т	2,7	4,6	5,8	6,3	6,3	5,3	4,3	4,1	3,7	3,9	3,7
Бітум нафтовий і сланцевий, млн т	0,2	0,3	0,2	0,4	0,4	0,4	0,5	0,6	0,4	0,3	0,5
Кислота сірчана, тис. т	1036	1040	935	1133	1425	1606	1493	1657	1479	890	1297
Гідроксид натрію (сода каустична), тис. т	134	134	133	160	210	209	183	135	87,8	77,9	87,4
Добрива азотні мінеральні чи хімічні, тис. т	2202	2153	2311	2470	2407	2633	2566	2840	2689	2166	2286

Шини пневматичні для вантажних авто-мобілів та автобусів, для авіації, тис. шт.	...	754	720	...	901	1053	866	824	662	301	225
Цемент, млн т	5,3	5,8	7,2	8,9	10,6	12,2	13,7	15,0	14,9	9,5	9,5
Чавун, млн т	25,7	26,4	27,6	29,5	31,0	30,7	32,9	35,6	31,0	25,7	27,4
Сталь без напівфабрикатів, отриманих безперервним литтям, млн т	25,8	27,1	27,4	28,9	28,9	27,9	27,9	29,0	23,3	15,7	17,4
Напівфабрикати, отримані безперервним литтям, млн т	6,0	6,4	7,2	8,7	10,5	11,4	13,7	14,7	14,8	14,6	15,8
Труби великого та малого діаметрів, профілі пустотілі, з металів чорних ⁶ , млн т	1,7	1,7	1,5	2,1	2,1	2,4	2,8	2,8	2,5	1,7	1,9
Трактори для сільськогосподарства, тис. шт.	4,0	3,6	3,0	4,6	5,8	5,5	3,7	5,3	6,3	1,4	4,8
Сівалки, тис. шт.	2,0	3,8	4,9	8,0	9,9	11,3	9,0	7,1	9,9	2,5	2,8
Машини пральні, тис. шт.	125	166	232	251	345	322	208	173	230	164	167
Пилососи побутові, тис. шт.	109	112	83,4	66,4	53,3	37,5	9,2	1,2	...	...	...
Лампи електричні, млн шт.	170	233	230	219	263	254	255	240	203	165	191
Телевізори, тис. шт.	62,4	148	159	415	443	651	431	507	558	238	66,7
Автомобілі легкові, тис. шт.	17,1	26,2	43,8	98,3	174	192	267	380	402	65,7	75,3
Автобуси, тис. шт.	3,5	2,4	2,0	2,6	2,6	4,7	7,7	9,1	10,2	1,5	2,7
Автокрани, шт.	56	80	76	126	235	382	506	812	699	...	...
Велосипеди, тис. шт.	19,4	118	249	281	250	312	392	373	381	162	106
Електроенергія, млрд кВт-год	171	173	174	180	182	186	193	196	193	174	188
у т. ч. вироблена											
тепловими електростанціями і теплоелектроцентралями	82,6	84,6	85,9	89,5	83,2	84,7	90,1	93,4	91,2	78,7	85,7
атомними електростанціями	77,3	76,2	78,0	81,4	87,0	88,8	90,2	92,5	89,8	82,9	89,2
гідроелектростанціями	11,5	12,2	9,8	9,4	11,9	12,5	13,0	10,3	11,5	11,9	13,1

¹ Дані попередні. Інформація сформована на підставі короткострокової звітності, якою охоплені великі і середні підприємства, а також малі – 3 ватомною часткою у виробництві (видобутку) основних видів продукції.

² До 2003 року включно з урахуванням сумішей вершкового масла та рослинних олій.

³ До 2002 року включно з урахуванням вин іпрістих.

⁴ До 2002 року включно з урахуванням ортопедичного взуття.

⁵ До 2002 року включно з урахуванням гнучоклеєних деталей, спинок і сидінь для меблів.

⁶ До 2002 року включно без урахування профілів пустотілих з металів чорних.

⁷ Згідно із Законом України «Про державну статистику» інформація конфіденційна.

79. Продукція сільського господарства

(у порівнянних цінах 2005 року, млн грн)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010 ¹
Продукція сільського господарства	77889	85795	86784	77271	92531	92586	94895	88769	103978	102093	101073
Продукція рослинництва	43573	49075	48113	41105	55638	53976	54909	49718	64899	61545	58697
Зернові культури	10096	17242	16672	8266	18012	16158	14746	12297	22397	19444	16566
Технічні культури	5632	5473	6018	6153	6613	7873	10152	8532	12226	10667	11841
Картопля, овочі та баштанні	20811	20438	19684	20071	22311	23062	24172	22249	23809	24723	23784
Плодягідні та виноград	3566	2912	3103	3855	4087	4220	2905	3546	3754	4002	4170
Кормові культури	2535	2736	2435	2173	2354	2208	2055	1853	1988	1844	1660
Інша продукція та зміна обсягів незавершеного виробництва	933	274	201	587	661	455	879	1241	725	865	676
Продукція тваринництва	34316	36721	38671	36166	36893	38610	39986	39051	39079	40548	42376
Худоба та птиця	16881	18053	18946	16916	17073	18288	19876	20197	20460	21811	23727
Молоко	13325	14172	14901	14396	14617	14552	14089	13011	12470	12319	11938
Яйця	2670	2933	3429	3477	3665	3983	4345	4293	4566	4856	5176
Вовна	16	16	16	16	15	15	15	16	17	19	19
Інша продукція	1424	1547	1379	1361	1523	1772	1661	1534	1566	1543	1516

¹ Дані попередні.

80. Продукція сільського господарства за категоріями господарств

(у порівнянних цінах 2005 року, млн грн)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010 ¹
Сільськогосподарські підприємства											
Продукція сільського господарства	26478	31881	31325	23438	32914	33803	37008	35440	47865	45781	45403
Продукція рослинництва	17820	22276	20645	13937	22644	21732	23200	20658	32136	28499	26597
Продукція тваринництва	8658	9605	10680	9501	10270	12071	13808	14782	15729	17282	18806
Господарства населення											
Продукція сільського господарства	51411	53915	55459	53833	59617	58783	57887	53329	56113	56312	55670
Продукція рослинництва	25753	26799	27468	27168	32994	32244	31709	29060	32763	33046	32100
Продукція тваринництва	25658	27116	27991	26665	26623	26539	26178	24269	23350	23266	23570

¹ Дані попередні.

81. Індеси продукції сільського господарства за категоріями господарств

(відсотків до попереднього року)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010 ¹
Усі категорії господарств											
Продукція сільського господарства	109,8	110,2	101,2	89,0	119,7	100,1	102,5	93,5	117,1	98,2	99,0
Продукція рослинництва	123,2	112,6	98,0	85,4	135,4	97,0	101,7	90,5	130,5	94,8	95,4
Продукція тваринництва	96,4	107,0	105,3	93,5	102,0	104,7	103,6	97,7	100,1	103,8	104,5
Сільськогосподарські підприємства											
Продукція сільського господарства	95,0	120,4	98,3	74,8	140,4	102,7	109,5	95,8	135,1	95,6	99,2
Продукція рослинництва	104,4	125,0	92,7	67,5	162,5	96,0	106,8	89,0	155,6	88,7	93,3
Продукція тваринництва	80,1	110,9	111,2	89,0	108,1	117,5	114,4	107,1	106,4	109,9	108,8
Господарства населення											
Продукція сільського господарства	119,3	104,9	102,9	97,1	110,7	98,6	98,5	92,1	105,2	100,4	98,9
Продукція рослинництва	140,7	104,1	102,5	98,9	121,4	97,7	98,3	91,6	112,7	100,9	97,1
Продукція тваринництва	103,5	105,7	103,2	95,3	99,8	99,7	98,6	92,7	96,2	99,6	101,3

¹ Дані попередні.

82. Рівень рентабельності основних видів продукції сільського господарства у сільськогосподарських підприємствах

(відсотків)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Зерно	64,8	43,3	19,3	45,8	20,1	3,1	7,4	28,7	16,4	7,3
Насіння соняшнику	52,2	68,7	77,9	64,3	45,2	24,3	20,7	75,9	18,4	41,4
Цукрові буряки (фабричні)	6,1	1,5	-8,6	6,2	-0,8	4,8	11,1	-11,1	7,1	37,0
Овочі відкритого ґрунту	-1,7	-0,8	8,9	30,9	-5,0	16,1	14,8	14,1	11,1	19,1
Картопля	14,0	11,4	24,2	33,5	-0,7	17,8	56,2	24,7	7,9	12,9
Плоди	-1,1	-1,7	6,4	19,9	8,4	12,7	33,5	8,5	13,9	16,2
Виноград	62,7	4,0	17,7	44,5	8,7	31,7	39,6	33,2	58,8	92,1
Молоко і молочні продукти ¹	-6,0	-0,8	-13,8	9,9	-0,4	12,2	-3,7	13,8	4,1	1,4
Велика рогата худоба на м'ясо	-42,3	-21,4	-40,5	-44,3	-33,8	-25,0	-38,4	-41,0	-24,1	-32,9
Свині на м'ясо	-44,3	-7,2	-16,9	-33,0	-14,4	14,9	-9,2	-27,6	0,3	12,1
Вівці та кози на м'ясо	-46,4	-24,9	-26,7	-37,8	-44,3	-32,1	-34,3	-46,4	-38,6	-31,8
Птиця на м'ясо	-33,2	-1,7	-1,1	11,0	3,8	24,9	12,1	-19,0	-11,3	-22,5
Яйця	10,6	25,1	14,6	18,5	15,2	23,5	-6,8	9,1	13,0	13,1
Вовна	-75,8	-69,6	-78,9	-75,4	-74,7	-72,8	-78,1	-80,6	-74,7	-79,4

¹ З 2001 року – молоко незбиране.

83. Індекси продукції сільського господарства за регіонами

(відсотків до попереднього року)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010 ¹
Україна	109,8	110,2	101,2	89,0	119,7	100,1	102,5	93,5	117,1	98,2	99,0
Автономна Республіка Крим	113,2	98,6	94,6	96,9	112,8	105,4	102,9	113,4	118,4	104,5	98,5
Вінницька	112,3	104,4	101,0	87,4	116,9	102,5	105,7	92,7	126,2	96,7	102,8
Волинська	105,8	105,3	100,9	99,1	109,1	100,1	98,4	102,7	101,7	100,3	101,5
Дніпропетровська	114,5	119,5	100,0	86,4	121,9	106,9	105,1	86,2	130,7	95,1	101,0
Донецька	120,0	121,0	100,2	76,5	133,5	102,2	94,7	90,7	113,9	95,9	101,6
Житомирська	105,6	94,1	103,7	99,6	111,9	97,7	101,4	92,8	107,4	102,8	100,2
Закарпатська	108,1	109,6	102,8	103,4	99,3	99,0	99,7	99,1	103,2	103,4	96,2
Запорізька	100,8	122,4	93,3	74,9	137,5	105,7	105,8	79,0	133,5	87,9	101,9
Івано-Франківська	109,9	102,3	104,1	97,7	102,2	99,4	102,4	102,7	93,2	108,5	100,4
Київська	112,6	105,9	108,2	96,2	113,1	106,9	109,1	100,7	105,4	98,0	100,1
Кіровоградська	111,0	134,1	101,4	82,6	125,8	99,4	101,3	72,2	152,0	89,1	102,0
Луганська	91,8	104,7	106,8	95,2	116,3	120,6	95,0	92,7	118,7	87,5	91,8
Львівська	108,1	94,4	112,3	97,0	101,4	98,3	105,1	100,7	100,2	101,6	96,9
Миколаївська	91,7	145,5	96,5	72,8	153,9	88,5	109,4	61,9	178,6	100,2	101,0
Одеська	98,7	118,3	98,6	82,8	142,4	82,9	104,4	62,2	160,6	90,9	108,7
Полтавська	104,6	119,7	105,8	85,1	130,2	104,6	103,6	102,1	113,0	99,5	91,8
Рівненська	106,3	103,5	108,0	93,3	111,8	93,6	104,7	102,8	102,3	100,1	102,0
Сумська	124,0	102,3	99,2	94,3	109,3	96,1	96,7	103,2	107,5	99,4	91,7
Тернопільська	116,0	92,7	106,1	93,5	110,2	98,8	108,3	103,6	101,9	101,7	94,8
Харківська	116,2	122,2	98,9	83,2	118,8	107,7	91,0	103,2	107,9	88,7	87,1
Херсонська	100,0	116,5	90,7	77,9	140,9	100,2	105,9	80,5	142,6	100,9	102,9
Хмельницька	114,1	102,3	100,0	87,7	121,1	87,5	103,4	108,2	103,2	103,9	100,1
Черкаська	122,3	104,2	99,8	94,0	121,8	106,4	105,6	95,4	130,3	108,7	105,0
Чернівецька	111,4	110,3	98,1	91,2	112,2	101,3	101,0	105,4	100,9	103,2	103,4
Чернігівська	114,9	103,0	101,0	101,7	117,1	90,0	101,1	104,0	104,2	98,3	86,9

¹ Дані попередні.

84. Реалізація продукції сільського господарства сільськогосподарськими підприємствами

(тис. т)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	Січень-листопад 2010
Зернові культури	10726	16967	18979	8999	16698	19458	17814	13965	24763	31686	20575
Пшениця	5364	10490	11850	2187	7746	10045	8460	7456	13194	15675	9198
Жито	437	781	906	329	761	479	372	222	377	580	366
Кукурудза	1046	809	1120	2512	2562	4030	3001	3049	4964	8179	5816
Ячмінь	2910	3845	3983	2999	4562	3857	4969	2576	5505	6086	4316
Овес	291	335	341	345	294	277	238	175	170	279	...
Просо	174	121	85	133	141	118	80	49	67	117	...
Гречка	157	136	143	135	142	135	113	106	119	150	...
Рис	49	46	53	58	55	54	62	75	54	71	...
Зернобобові	155	226	303	180	294	332	392	168	183	373	...
Олійні культури	2284	1517	1850	2562	2045	2612	4086	4434	5542	7239	6669
Цукрові буряки (включаючи давальницьку сировину)	10971	11353	9730	9568	11446	10956	16431	13083	10543	6348	8221
Картопля	85	99	75	90	89	117	117	175	257	306	249
Овочі	536	434	385	393	358	398	413	431	551	807	588
Плоди та ягоди	209	135	158	305	185	169	124	170	191	181	197
Виноград	299	148	126	182	130	148	105	133	182	207	155
Худоба та птиця (в живій вазі)	969	666	797	935	860	902	1087	1312	1342	1448	1414
Молоко та молочні продукти	2684	2802	2556	1994	2036	2121	2017	1825	1834	1994	1845
Яйця, млн шт.	2644	3287	4479	4610	4888	5700	6674	6747	7729	8566	8244
Вовна, т	1388	1061	944	1003	635	547	528	622	659	722	432

85. Обсяг продукції сільського господарства, виданої пайовикам у рахунок орендної плати за землю та майнових паїв (часток)

(тис. т)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	Січень– листопад 2010
Продукція сільського господарства, млн грн	747,6	1026,4	991,9	773,7	1071,4	1021,4	1002,8	1120,1	1516,8	1795,0	1405,9
Продукція рослинництва, млн грн	731,2	995,5	945,1	711,3	1026,5	984,2	963,9	1086,8	1488,8	1760,0	1391,1
Зернові культури	1516,8	2167,5	2376,8	1178,1	2090,8	2032,6	1817,2	1526,6	2286,1	2349,2	1561,2
Олійні культури	104,0	52,5	61,0	86,3	48,7	53,0	53,5	38,5	52,7	59,8	30,7
Цукрові буряки	1,7	0,6	3,3	1,1	1,0	1,4	0,6	0,1	0,1	0,0	0,0
Картопля	1,3	1,0	0,9	1,3	0,9	0,4	0,3	0,6	1,1	0,4	0,3
Овочі	15,4	11,8	8,9	8,8	5,5	3,5	3,4	2,2	2,1	1,7	0,8
Плоди та ягоди	1,4	0,7	0,4	3,6	0,8	0,7	0,3	0,5	0,2	0,2	0,1
Продукція тваринництва, млн грн	16,4	30,9	46,8	62,4	44,9	37,2	38,9	33,3	28,0	35,0	14,8
Худоба та птиця	4,9	5,2	7,7	12,7	6,4	3,5	3,6	3,7	1,9	1,6	1,1
Молоко та молочні продукти	5,0	5,9	6,2	4,6	3,4	2,4	1,7	1,0	0,6	0,7	0,7
Яйця, млн шт.	1,3	4,4	4,5	3,8	3,4	2,4	2,5	1,3	0,8	1,4	0,7
Відсотків до загального обсягу реалізації											
Продукція сільського господарства	5,8	6,6	6,5	5,0	5,2	4,1	3,4	2,9	2,8	2,5	1,9
Продукція рослинництва	8,5	9,7	9,5	7,2	7,8	6,8	5,2	4,4	4,2	3,7	2,8
Зернові культури	14,1	12,8	12,5	13,1	12,5	10,5	10,2	10,9	9,2	7,4	7,6
Олійні культури	4,6	3,5	3,3	3,3	2,4	2,0	1,3	0,98	1,0	0,8	0,5
Цукрові буряки	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	...
Картопля	1,6	1,0	1,2	1,5	1,0	0,4	0,3	0,3	0,4	0,2	0,1
Овочі	2,9	2,7	2,3	2,3	1,5	0,9	0,8	0,5	0,4	0,2	0,1
Плоди та ягоди	0,7	0,5	0,3	1,2	0,4	0,4	0,3	0,3	0,1	0,1	0,0
Продукція тваринництва	0,4	0,6	0,9	1,1	0,6	0,4	0,4	0,3	0,0	0,1	0,1
Худоба та птиця	0,5	0,8	1,0	1,4	0,7	0,4	0,3	0,3	0,1	0,1	0,1
Молоко та молочні продукти	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,1	0,1	0,1	0,0	0,0	0,0
Яйця	0,0	0,1	0,1	0,1	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0

86. Посівні площі основних сільськогосподарських культур

(тис. га)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010 ¹
Уся посівна площа	27173	27928	27539	25081	26752	26044	25928	26060	27133	26990	26736
Зернові культури	13646	15586	15448	12495	15433	15005	14515	15115	15636	15837	15128
Озимі зернові	6324	8261	8173	2873	6397	7289	5884	6725	8127	8308	7914
пшениця	5316	6831	6833	2356	5139	6185	5089	5817	6802	6518	6146
жито	668	923	787	404	737	622	373	349	466	468	287
ячмінь	340	507	553	113	521	482	422	559	859	1322	1481
Ярі зернові	7322	7325	7275	9622	9036	7716	8631	8390	7509	7529	7214
у тому числі											
пшениця	303	282	293	472	535	480	494	471	314	334	315
ячмінь	3645	3590	3978	5059	4157	4018	4883	4417	3360	3800	3033
овес	521	594	557	602	538	468	474	404	456	433	329
кукурудза	1364	1291	1311	2170	2467	1711	1777	2087	2516	2149	2736
просо	437	354	164	311	434	141	136	122	153	119	89
гречка	574	713	433	366	439	426	398	352	302	273	215
рис	26	19	19	22	21	21	22	21	20	25	29
зернобобові	408	432	486	558	387	422	406	438	263	371	431
Технічні культури	4187	3779	4072	5357	4971	5260	6105	5920	6778	6545	7138
у тому числі											
цукрові буряки (фабричні)	856	970	897	773	732	652	815	610	380	322	503
соняшник	2943	2502	2834	4001	3521	3743	3964	3604	4306	4232	4418
ріпак	214	120	81	69	117	207	414	891	1412	1060	907
соя	65	82	108	209	274	438	751	671	558	644	1070
льондовгунець	23	27	29	32	38	25	14	13	7	2	1
Картопля і овоче-баштанні культури	2277	2188	2161	2155	2105	2041	2031	1997	1967	1950	1961
у тому числі											
картопля	1629	1604	1590	1585	1556	1514	1464	1453	1413	1409	1408
овочі відкритого ґрунту (без насінників)	538	490	479	480	476	465	469	451	458	451	460
Кормові культури	7063	6375	5858	5074	4243	3738	3277	3028	2752	2658	2509
у тому числі											
кормові ко-рениплоди	285	320	330	324	299	294	277	275	259	247	241
кукурудза на силос і зелений корм	1920	1817	1469	1321	1015	774	675	629	518	485	416
однорічні трави	1765	1534	1537	1256	990	891	717	614	567	585	558
багаторічні трави	2985	2603	2425	2079	1855	1702	1549	1459	1357	1289	1236
Площа чистих парів	3213	2712	2692	3509	2330	2428	1866	1625	1413	1523	...

¹ Дані попередні.

87. Виробництво основних сільськогосподарських культур

(тис. т)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010 ¹
Зернові культури	24459	39706	38804	20234	41809	38016	34258	29295	53290	46028	39227
Озимі зернові	11348	24064	22834	3658	19386	19744	14444	14609	28763	24608	19804 ²
пшениця	9775	20794	19978	2866	16361	17683	12880	13173	25050	20037	16200 ²
жито	966	1821	1509	620	1589	1053	582	561	1050	952	460 ²
ячмінь	607	1449	1347	172	1436	1008	982	875	2663	3619	3144 ²
Ярі зернові	13111	15642	15970	16576	22423	18272	19814	14686	24527	21420	19423 ²
у тому числі											
пшениця	422	554	578	733	1159	1016	1067	765	835	849	645 ²
ячмінь	6265	8737	9017	6662	9649	7967	10359	5106	9949	8214	5340 ²
овес	881	1116	943	941	1007	791	690	544	944	731	458
кукурудза	3848	3641	4180	6875	8867	7167	6426	7421	11447	10486	11919
просо	426	266	112	341	459	141	123	84	221	139	117
гречка	481	388	209	311	294	275	229	217	241	189	134
рис	90	69	75	84	80	93	100	108	101	143	148
зернобобові	652	827	810	571	812	758	747	357	550	622	558 ²
Цукрові буряки (фабричні)	13199	15575	14452	13392	16600	15468	22421	16978	13438	10067	13691
Соняшник	3457	2251	3271	4254	3050	4706	5324	4174	6526	6364	6769
Ріпак	132	135	61	51	149	285	606	1047	2873	1873	1470
Соя	64	74	125	232	363	613	890	723	813	1044	1680
Льон-довгунець (волокно)	8	12	11	11	16	13	5	4	3	1	0
Картопля	19838	17344	16619	18453	20755	19462	19467	19102	19545	19666	18705
Овочі	5821	5907	5827	6538	6964	7295	8058	6835	7965	8341	8122
Кормові коренеплоди	6672	7713	7449	7786	8139	8015	7746	7525	8011	7534	...
Кукурудза на силос і зелений корм	24183	18767	17114	18822	14261	12509	10315	8739	9163	8597	...
Однорічні трави на сіно	647	799	803	769	888	942	962	799	902	866	...
Багаторічні трави на сіно	2572	2983	2519	2263	2704	2969	2989	2758	3287	2903	...
Плоди та ягоди	1453	1106	1211	1697	1635	1690	1114	1470	1504	1618	1745
Виноград	514	336	359	505	374	443	301	360	415	469	408

¹ Дані попередні.

² Експертна оцінка.

88. Урожайність основних сільськогосподарських культур

(з 1 га; ц)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010 ¹
Зернові культури	19,4	27,1	27,3	18,2	28,3	26,0	24,1	21,8	34,6	29,8	26,9
Озимі зернові	19,4	30,1	29,4	14,5	31,0	27,5	24,9	23,1	35,7	30,0	27,0 ²
пшениця	20,0	31,4	30,8	14,1	32,6	29,0	25,6	23,9	37,1	31,2	27,1 ²
жито	15,2	20,7	20,2	15,8	22,2	17,3	16,2	16,7	22,9	20,7	17,1 ²
ячмінь	18,9	29,1	25,3	16,7	28,2	21,2	23,5	18,2	31,2	27,7	22,5 ²
Ярі зернові	19,5	23,5	24,6	19,3	26,3	24,6	23,6	20,7	33,5	29,4	26,8 ²
у т. ч. пшениця	15,4	20,6	21,2	17,2	22,8	21,8	22,1	17,6	27,2	26,3	21,3 ²
ячмінь	18,6	25,5	24,9	14,8	24,1	20,6	21,5	14,2	30,0	22,3	18,3 ²
овес	18,3	20,0	18,9	17,3	19,7	17,6	15,6	15,3	21,2	17,6	14,7
кукурудза	30,1	32,4	35,2	34,6	38,6	43,2	37,4	39,0	46,9	50,2	45,0
просо	11,6	10,6	10,5	13,2	12,2	11,7	10,8	9,2	15,6	13,6	13,7
гречка	9,1	6,7	6,8	9,6	7,6	6,9	6,4	7,0	8,5	7,4	6,7
рис	35,6	36,6	40,0	37,5	37,7	43,4	46,0	51,1	50,9	58,3	50,5
зернобобові	17,0	20,1	18,2	11,9	22,1	18,9	19,2	11,4	21,4	17,5	15,5 ²
Цукрові буряки (фабричні)	177	183	189	201	238	248	285	294	356	315	278
Соняшник	12,2	9,4	12,0	11,2	8,9	12,8	13,6	12,2	15,3	15,2	15,0
Ріпак	8,4	12,4	8,7	9,4	13,9	14,6	15,7	13,1	20,8	18,5	17,0
Соя	10,6	10,1	12,7	12,2	14,2	14,5	12,4	12,4	15,1	16,8	16,2
Льон-довгунець (волокно)	4,2	5,2	4,5	4,1	5,0	5,4	5,1	3,3	5,1	6,5	4,0
Картопля	122	108	104	116	133	128	133	131	139	139	132
Овочі	112	123	124	139	149	157	171	152	174	183	174
Кормові коренеплоди	238	241	234	246	273	273	279	273	309	303	...
Кукурудза на силос і зелений корм	131	108	121	149	146	163	155	142	179	178	...
Однорічні трави на сіно	22,4	24,6	22,6	21,3	25,7	27,5	30,0	27,8	31,1	30,6	...
Багаторічні трави на сіно	20,6	25,1	23,2	21,7	25,8	29,7	31,7	30,1	35,3	32,2	...
Плоди та ягоди	38,4	30,5	36,5	56,0	58,1	63,7	45,0	61,7	64,4	70,7	78,3
Виноград	51,7	35,4	39,4	59,0	5,2	54,9	39,7	50,5	58,6	66,0	60,5

¹ Дані попередні.

² Експертна оцінка.

**89. Виробництво основних сільськогосподарських культур
за категоріями господарств**

(тис. т)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010 ¹
	Сільськогосподарські підприємства										
Зернові культури	19964	31660	29485	14596	31709	28791	25698	22848	42094	35842	29736
Цукрові буряки (фабричні)	11594	12408	10672	10365	12760	12146	19042	14764	11796	9151	12605
Соняшник	3025	1844	2727	3576	2406	3710	4156	3374	5289	5177	5583
Картопля	277	275	229	263	272	239	275	389	437	518	483
Овочі	986	773	707	828	769	781	974	713	1109	1120	964
Плоди та ягоди	264	158	176	408	187	200	136	198	232	215	286
Виноград	360	225	223	324	212	258	155	235	282	310	260
	Господарства населення										
Зернові культури	4495	8046	9319	5638	10100	9225	8560	6447	11196	10186	9491
Цукрові буряки (фабричні)	1605	3167	3780	3027	3840	3322	3379	2214	1642	916	1086
Соняшник	432	407	544	678	644	996	1168	800	1237	1187	1186
Картопля	19561	17069	16390	18190	20483	19223	19192	18713	19108	19148	18222
Овочі	4835	5134	5120	5710	6195	6514	7084	6122	6856	7221	7158
Плоди та ягоди	1189	948	1035	1289	1448	1490	978	1272	1272	1403	1459
Виноград	154	111	136	181	162	185	146	125	133	159	148

¹ Дані попередні.

90. Поголів'я худоби та птиці за категоріями господарств

(на кінець року; тис. голів)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010 ¹
Господарства усіх категорій											
Велика рогата худоба	9424	9421	9108	7712	6903	6514	6175	5491	5079	4827	4740
у тому числі корови	4958	4918	4716	4284	3926	3635	3347	3096	2856	2737	2677
Свині	7652	8370	9204	7322	6466	7053	8055	7020	6526	7577	8040
Вівці та кози	1875	1965	1984	1859	1755	1630	1617	1679	1727	1833	1816
у тому числі вівці	963	967	950	893	875	872	925	1034	1096	1197	...
Птиця всіх видів, млн голів	123,7	136,8	147,4	142,4	152,8	162,0	166,5	169,3	177,6	191,4	202,1
Сільськогосподарські підприємства											
Велика рогата худоба	5037	4663	4194	3165	2691	2492	2294	1927	1720	1627	1528
у тому числі корови	1851	1675	1402	1100	950	866	764	679	624	605	589
Свині	2414	2907	3391	2273	2098	2602	3257	2870	2731	3308	3623
Вівці та кози	413	390	362	301	271	271	283	301	300	316	297
у тому числі вівці	412	389	360	299	269	269	281	298	298	313	...
Птиця всіх видів, млн голів	25,3	35,2	41,7	42,3	50,6	66,6	72,2	80,1	88,0	100,4	109,7
Господарства населення											
Велика рогата худоба	4387	4758	4914	4547	4212	4022	3881	3564	3359	3200	3212
у тому числі корови	3107	3243	3314	3184	2976	2769	2583	2417	2232	2132	2088
Свині	5238	5463	5813	5049	4368	4451	4798	4150	3795	4269	4417
Вівці та кози	1462	1575	1622	1558	1484	1359	1334	1378	1427	1517	1519
у тому числі вівці	551	578	590	594	606	603	644	736	798	884	...
Птиця всіх видів, млн голів	98,4	101,6	105,7	100,1	102,2	95,4	94,3	89,2	89,6	91,0	92,4

¹ Дані попередні.

91. Виробництво основних видів продукції тваринництва за категоріями господарств

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010 ¹
Господарства усіх категорій											
М'ясо (у забійній вазі), тис. т	1663	1517	1648	1725	1600	1597	1723	1912	1906	1917	2059
у т. ч. яловичина і телятина	754	646	704	723	618	562	567	546	480	454	436
свинина	676	591	599	631	559	494	526	635	590	526	620
м'ясо птиці	193	239	300	324	375	497	589	689	794	894	961
Молоко, млн т	12,7	13,4	14,1	13,7	13,7	13,7	13,3	12,3	11,8	11,6	11,3
Яйця, млн шт.	8809	9668	11309	11477	11955	13046	14235	14063	14957	15908	16965
Вовна, тис. т	3,4	3,3	3,4	3,3	3,2	3,2	3,3	3,4	3,7	4,1	4,2
Сільськогосподарські підприємства											
М'ясо (у забійній вазі), тис. т	438	352	447	530	514	588	736	919	980	1034	1138
у т. ч. яловичина і телятина	305	214	229	239	174	154	159	167	131	114	105
свинина	91	68	94	124	107	111	162	222	211	207	260
м'ясо птиці	36	67	120	162	229	320	413	527	635	711	772
Молоко, млн т	3,7	3,6	3,4	2,7	2,5	2,6	2,5	2,2	2,1	2,2	2,2
Яйця, млн шт.	2977	3679	4983	5040	5531	6458	7633	7605	8471	9258	10171
Вовна, тис. т	1,3	1,2	1,0	0,9	0,8	0,7	0,7	0,7	0,8	0,8	0,7
Господарства населення											
М'ясо (у забійній вазі), тис. т	1225	1165	1201	1195	1086	1009	987	993	926	883	921
у т. ч. яловичина і телятина	449	432	475	484	444	408	408	379	349	340	331
свинина	585	523	505	507	452	383	364	413	379	319	360
м'ясо птиці	157	172	180	162	146	177	176	162	159	183	189
Молоко, млн т	9,0	9,8	10,7	11,0	11,2	11,1	10,8	10,1	9,7	9,4	9,1
Яйця, млн шт.	5832	5989	6326	6437	6424	6588	6602	6458	6486	6650	6794
Вовна, тис. т	2,1	2,1	2,4	2,4	2,4	2,5	2,6	2,7	2,9	3,3	3,5

¹ Дані попередні.

92. Продуктивність худоби і птиці

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010 ¹
Середній річний удій молока від однієї корови, кг											
Господарства усіх категорій	2359	2709	2873	2887	3185	3487	3652	3665	3793	4049	...
Сільськогосподарські підприємства	1588	2071	2199	2043	2475	2952	3083	3131	3366	3893	3985
Господарства населення	2960	3068	3198	3220	3410	3643	3815	3804	3903	4090	...
Середній річний настриг вовни від однієї вівці, кг											
Господарства усіх категорій	3,0	3,2	3,3	3,3	3,4	3,5	3,6	3,6	3,5	3,6	...
Сільськогосподарські підприємства	2,4	2,9	2,6	2,5	2,6	2,6	2,6	2,7	2,7	2,8	2,3
Господарства населення	3,8	3,5	3,7	3,8	3,8	3,8	4,0	4,0	3,8	3,9	...
Середня річна несучість курей-несучок, шт.											
Сільськогосподарські підприємства	213	235	246	254	271	274	271	275	278	280	283

¹ Дані попередні.

93. Капітальні інвестиції

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010 ¹
Усього	46563	59899	89314	111174	148972	222679	272074	192878	103295²
Інвестиції у матеріальні активи ³	...	...	...	...	...	...	...	186985	99152
у т. ч. інвестиції в основний капітал	37178	51011	75714	93096	125254	188486	233081	151777	83852
з них: капітальне будівництво	20834	28509	41885	50552	71518	109694	134655	80091	46596
машини, обладнання та транспортні засоби	16344	22502	33829	42544	53736	78792	98426	65340	34209
земля ³	...	...	...	...	...	...	...	1547	516
існуючі будівлі та споруди ³	...	...	...	...	...	...	...	6652	1862
нові будівлі, споруди, об'єкти незавершеного будівництва ³	...	...	...	...	...	...	...	3115	1061
довгострокові біологічні активи тваринництва ⁴	393	487	447	577	645	705	714	879	492
інші необоротні матеріальні активи	704	971	1786	2928	2523	3454	4421	4049	2079
капітальний ремонт	4065	6006	9221	11533	15966	23645	27491	18966	9289
Інвестиції у нематеріальні активи	4223	1424	2146	3040	4584	6389	6367	5893	4143

(у фактичних цінах; млн грн)

¹ Дані за січень-вересень.

² Без ПДВ.

³ Облік показників у складі капітальних інвестицій розпочато з 2009 року.

⁴ До 2008 року включно – витрати на формування основного стада.

94. Інвестиції в основний капітал за видами економічної діяльності

(у фактичних цінах; млн грн)

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010 ¹
Усього	32573	37178	51011	75714	93096	125254	188486	233081	151777	95163
Сільське господарство, мисливство, лісове господарство	1617	1930	2141	3381	5016	7309	9519	16890	9382	5845
сільське господарство, мисливство та пов'язані з ними послуги	1552	1854	2054	3278	4905	7190	9338	16682	9295	5771
лісове господарство та пов'язані з ним послуги	65	76	87	103	111	119	181	208	87	74
Рибальство, рибництво	20	34	39	38	27	55	36	61	22	8
Промисловість	13651	15112	19726	28191	35031	44804	64341	76618	57658	35469
Будівництво	1109	1823	2502	4675	4929	6300	9107	12469	5325	3473
Торгівля; ремонт автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку	1285	2019	3276	5322	7614	11655	17778	24695	14091	6335
торгівля автомобілями та мотоциклами і технічне обслуговування та ремонт	215	326	419	671	1136	1970	2560	3291	2184	850
оптова торгівля і посередництво в оптовій торгівлі	653	1056	1907	3178	3922	5384	7586	11654	5237	2455
роздрібна торгівля; ремонт побутових виробів та предметів особистого вжитку	417	637	950	1473	2556	4301	7632	9750	6670	3030
Діяльність готелів та ресторанів	469	446	677	1074	1508	1483	2614	3222	2589	1112
діяльність готелів	257	171	416	568	751	611	1232	1511	1423	497
Діяльність транспорту та зв'язку	7452	7004	10230	15015	16887	20329	31709	32558	24555	16142
діяльність наземного транспорту	3590	3121	4174	4685	5436	6666	11386	13366	6041	5060
діяльність водного транспорту	104	102	103	74	59	34	52	57	35	43
діяльність авіаційного транспорту	35	64	134	269	107	82	305	160	124	51
додаєкові транспортні послуги та допоміжні операції	1510	1269	2152	4336	2744	3655	7477	8065	8787	6610
діяльність пошти та зв'язку	2213	2448	3667	5651	8541	9891	12489	10910	9568	4378
діяльність зв'язку	2154	2403	3635	5609	8486	9808	12407	10791	9466	4345

Фінансова діяльність	530	891	977	1245	1964	2386	4165	4636	3359	1437
Операції з нерухомим майном, оренда, інжиніринг та надання послуг підприємцям	4545	5549	7716	11238	15334	24026	39415	48840	25678	20826
операції з нерухомим майном	4243	5045	6985	9585	13790	21674	35661	43992	22930	19475
оренда машин та устаткування; прокат побутових виробів і предметів особистого вжитку	52	77	148	509	482	856	1380	2045	920	466
діяльність у сфері інформатизації	42	40	31	68	91	205	243	283	131	167
дослідження і розробки	80	116	181	289	197	282	415	433	388	244
діяльність у сферах права, бухгалтерського обліку, інжинірингу, надання послуг підприємцям	128	271	371	787	774	1009	1716	2087	1309	474
Державне управління	328	449	792	1156	793	1054	1572	1819	894	369
Освіта	407	581	652	953	870	1164	1651	2322	1484	658
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	474	577	1053	1472	1297	1835	2518	3531	1932	1029
Надання комунальних та індивідуальних послуг; діяльність у сфері культури та спорту	686	763	1230	1954	1826	2854	4061	5420	4808	2461
санітарні послуги, прибирання сміття та знищення відходів	186	265	339	549	352	473	801	907	632	252
діяльність громадських організацій	55	62	61	96	122	190	96	205	374	320
діяльність у сфері культури та спорту відпочинку та розваг	429	398	795	1255	1195	2014	2894	4054	3642	1788
надання індивідуальних послуг	16	38	35	54	157	177	270	254	160	100

¹ Дані за січень – вересень.

95. Індекси інвестицій в основний капітал за видами економічної діяльності
(відсотків до попереднього року)

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010 ¹
Усього	120,8	108,9	131,3	128,0	101,9	119,0	129,8	97,4	58,5	97,1
Сільське господарство, мисливство, лісове господарство	153,3	116,6	105,0	139,1	125,8	133,9	118,4	142,3	49,8	99,3
сільське господарство, мисливство та пов'язані з ними послуги	157,9	116,8	104,8	140,6	126,8	134,6	118,2	143,2	49,9	98,8
лісове господарство та пов'язані з ним послуги	90,6	113,4	109,9	103,3	93,0	101,5	127,0	93,6	38,2	176,7
Рибальство, рибництво	242,1	160,4	112,0	87,1	61,2	185,8	57,9	105,8	34,3	79,5
Промисловість	113,3	106,0	124,6	124,9	104,1	115,3	127,0	94,7	67,6	89,0
Будівництво	93,2	156,6	129,8	157,6	84,9	115,5	128,6	106,0	37,8	102,5
Торгівля; ремонт автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку	154,0	151,3	154,8	142,2	118,0	134,9	130,8	109,0	51,7	72,5
торгівля автомобілями та мотоциклами їх технічне обслуговування та ремонт	116,3	150,6	120,7	140,3	137,6	153,5	112,5	98,6	60,5	65,0
оптова торгівля і посередництво оптовій торгівлі	151,1	153,3	173,7	146,8	104,3	123,7	124,5	121,1	40,7	87,6
роздрібна торгівля; ремонт побутових виробів та предметів особистого вжитку	190,7	148,6	142,6	134,3	138,0	144,2	148,0	98,9	62,3	65,5
Діяльність готелів та ресторанів	123,4	90,2	143,8	132,9	113,7	83,1	145,3	96,1	72,1	104,4
діяльність готелів	138,2	113,9	233,2	114,9	107,8	68,4	168,1	92,1	84,8	115,6
Діяльність транспорту та зв'язку	140,5	89,3	140,5	128,0	94,4	107,2	133,5	82,4	66,7	95,2
діяльність наземного транспорту	156,8	82,3	126,9	96,7	98,7	109,6	148,9	94,6	39,0	130,0
діяльність водного транспорту	141,4	92,5	100,4	59,9	69,6	55,6	127,8	87,0	56,5	202,8
діяльність авіаційного транспорту	206,1	172,8	207,3	176,2	34,9	71,5	342,8	39,6	70,9	55,0
додаткові транспортні послуги та допоміжні операції	128,0	79,7	165,7	177,4	50,5	113,1	165,4	86,4	96,0	116,5
діяльність пошти та зв'язку	126,6	106,5	144,8	134,1	129,2	104,7	110,7	70,6	79,9	60,3
діяльність зв'язку	127,1	116,9	146,3	134,3	129,3	104,4	110,9	70,3	79,9	60,4
Фінансова діяльність	84,7	162,5	102,6	112,3	135,5	112,5	159,5	88,2	64,6	101,4

Операції з нерухомим майном, оренда, інжиніринг та надання послуг підприємцям	108,8	115,3	133,5	119,1	110,2	130,7	133,4	94,2	47,2	134,9
операції з нерухомим майном	107,1	112,3	133,1	112,4	114,6	129,5	132,3	92,9	46,8	137,1
оренда машин та устаткування; прокат побутових виробів і предметів особистого вжитку	138,3	137,6	182,8	291,7	85,4	169,4	147,0	121,0	40,6	106,6
діяльність у сфері інформатизації	157,1	92,3	69,7	190,7	117,6	213,2	104,2	91,4	42,9	230,8
дослідження і розробки	197,1	142,9	156,1	137,2	59,9	131,2	126,5	90,8	81,4	98,8
діяльність у сферах права, бухгалтерського обліку, інжинірингу; надання послуг підприємцям	129,6	215,9	129,1	181,6	85,5	118,1	150,8	95,1	56,2	100,3
Державне управління	97,8	123,9	172,9	126,3	57,9	119,6	128,9	94,1	44,4	76,8
Освіта	138,9	130,8	109,4	127,2	75,7	114,7	117,8	110,3	56,9	86,0
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	116,1	112,0	171,6	122,6	73,3	124,3	117,5	113,0	49,3	102,3
Надання комунальних та індивідуальних послуг; діяльність у сфері культури та спорту	136,4	104,1	153,3	136,5	69,1	138,3	125,9	102,5	81,6	81,5
санітарні послуги, прибирання сміття та знищення відходів	94,6	137,5	122,3	135,0	47,3	115,6	156,1	89,7	64,3	83,1
діяльність громадських організацій	88,6	110,8	91,9	132,8	87,7	135,0	44,7	160,1	170,9	200,8
діяльність у сфері культури та спорту, відпочинку та розваг	192,0	84,5	191,3	137,8	71,0	150,2	125,8	106,7	82,5	72,3
надання індивідуальних послуг	83,3	238,3	87,2	128,6	211,3	98,2	131,8	75,0	58,2	118,4

¹ Дані за січень–вересень.

96. Інвестиції в основний капітал за регіонами

(у фактичних цінах; млн грн)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010 ¹
Україна	23629	32573	37178	51011	75714	93096	125254	188486	233081	151777	95163
Автономна Республіка Крим	784	1208	1483	1913	2740	3375	4684	7007	8655	5536	3115
Вінницька	365	555	635	857	1155	1693	2494	4136	4752	2670	2078
Волинська	278	530	623	727	1064	1186	1839	2867	3489	2415	1279
Дніпропетровська	2252	2798	2919	4246	5906	7792	10737	14874	18063	13254	8747
Донецька	2901	3711	3825	4846	7239	9598	11728	16898	22136	12985	7727
Житомирська	256	327	539	609	854	1135	1546	2442	3646	2299	1990
Закарпатська	332	519	592	1021	1113	1115	2019	2642	3303	1915	1301
Запорізька	1190	1306	1529	2150	2745	3299	3896	6407	7459	4650	5787
Івано-Франківська	605	851	954	1130	1589	1683	2620	4006	5950	3447	2652
Київська	947	1323	1657	2918	3547	4519	7032	12658	16921	9955	6535
Кіровоградська	271	417	507	699	1357	1285	1777	2482	3048	2766	1418
Луганська	1030	1270	1392	1901	2941	4363	5538	9754	9000	4378	2645
Львівська	1061	1357	1807	2559	3634	4682	5875	8287	10799	6708	5054
Миколаївська	460	749	1037	1312	1963	2534	3118	3699	4333	4022	1998
Одеська	1348	2471	2609	3309	5137	5154	7339	10500	12484	9959	5377
Полтавська	1438	1413	1831	2158	2887	3709	4760	6672	8840	7691	4500
Рівненська	365	584	702	1078	1937	1184	2144	2924	3672	2696	1496
Сумська	597	981	966	931	1102	1441	1508	2435	3015	2185	1382
Тернопільська	199	274	319	456	632	890	1214	1979	2843	1428	1191
Харківська	1373	1955	2468	3554	5055	5775	7957	12051	11819	8315	4613
Херсонська	282	401	394	549	886	1077	1503	2322	3929	2087	1064
Хмельницька	455	568	727	901	1745	1461	2075	3135	4849	3471	2008
Черкаська	330	431	582	967	2408	2046	3304	4236	5128	3040	1761
Чернівецька	141	240	326	520	656	755	1451	2332	3733	2602	1123
Чернігівська	431	552	587	825	1140	1333	1520	2422	3053	1588	1067
м. Київ	3809	5639	5906	8481	13859	19468	24858	38230	46374	28228	16432
м. Севастополь	129	143	262	394	423	544	718	1089	1588	1487	823

¹ Дані за січень–вересень.

97. Інвестиції в основний капітал за джерелами фінансування

(у фактичних цінах; млн грн)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010 ¹
Усього	23629	32573	37178	51011	75714	93096	125254	188486	233081	151777	83852²
у тому числі за рахунок											
коштів державного бюджету	1210	1749	1863	3570	7945	5077	6846	10458	11576	6687	4384
коштів місцевих бюджетів	975	1332	1365	2095	3544	3915	5446	7324	9918	4161	1517
власних коштів підприємств та організацій	16198	21770	24470	31306	46685	53424	72337	106520	132138	96019	48106
кредитів банків та інших позик	391	1400	1985	4196	5735	13740	19406	31182	40451	21581	11525
коштів іноземних інвесторів	1400	1413	2068	2807	2695	4688	4583	6660	7591	6859	2071
коштів населення на будівництво власних квартир ³	...	...	...	...	...	...	7019	9879	9495	4792	2958
коштів населення на індивідуальне житлове будівництво	1176	1415	1573	1822	2577	3091	5110	8549	11589	5502	9441
інших джерел фінансування	2279	3494	3854	5215	6533	9161	4507	7914	10323	6176	3850

¹ Дані за січень – вересень.

² Без ПДВ.

³ До 2005 року включно входили до складу інших джерел фінансування.

98. Основні показники будівництва

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Обсяг реалізованої будівельної продукції, млн грн ¹	13095,8	16049,5	19853,3	29174,1	46425,7	51482,0	71913,8	107174,9	128961,2	83970,1	...
Рентабельність операційної діяльності будівельних підприємств, відсотків	1,3	3,5	1,2	2,2	2,1	2,2	3,1	2,6	-2,7	-0,9	-1,8 ²
Частка збиткових будівельних підприємств, відсотків	40,0	36,5	37,9	35,7	33,7	33,8	31,9	32,1	37,2	43,0	55,1 ³
Кількість найманих працівників у будівництві, тис.	697,0	653,0	630,5	633,6	655,7	657,9	667,9	679,2	653,2	509,1	...
Середньомісячна заробітна плата найманих працівників у будівництві, грн	230,17	300,55	356,46	443,85	582,16	751,19	958,01	1236,30	1526,38	1286,89	...

¹ Дані сформовано за однорідними продуктами, що за Класифікацією видів економічної діяльності (КВЕД) відносяться до відповідного виду економічної діяльності.

² Дані наведено за січень – вересень без урахування результатів діяльності малих підприємств і бюджетних установ.

³ Дані наведено за січень – листопад без урахування результатів діяльності малих підприємств і бюджетних установ.

99. Індекси обсягів будівельних робіт за регіонами

(Відсотків до попереднього року)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010 ¹
Україна	100,4	103,5	94,2	126,5	117,2	93,4	109,9	115,6	84,2	51,8	94,6
АР Крим	73,0	105,6	90,1	122,2	119,1	98,1	119,7	113,0	78,6	62,1	81,8
Вінницька	94,5	110,3	92,8	148,5	128,5	85,4	115,2	119,2	68,0	52,0	108,3
Волинська	102,6	105,3	103,7	137,4	108,3	102,4	123,8	110,1	79,2	36,1	93,7
Дніпропетровська	88,2	84,0	87,8	120,5	132,4	87,2	104,2	111,7	76,9	55,1	106,2
Донецька	101,6	95,8	89,5	122,4	125,9	95,0	111,8	128,2	86,3	43,0	121,3
Житомирська	92,1	92,1	90,0	141,7	104,6	104,1	92,2	113,7	87,7	66,9	80,8
Закарпатська	94,7	110,4	76,3	144,9	153,9	67,9	103,0	89,8	93,2	62,7	59,8
Запорізька	83,7	76,7	90,0	122,8	115,3	86,4	97,1	94,5	85,6	49,1	107,3
Івано-Франківська	122,2	100,9	84,2	114,6	114,4	108,2	106,9	102,4	92,1	40,4	79,4
Київська	99,6	116,4	96,3	146,8	122,1	85,0	104,9	106,3	82,7	46,2	98,1
Кіровоградська	88,6	122,2	87,5	122,9	165,6	77,0	120,7	88,2	89,2	49,0	93,5
Луганська	80,1	98,0	98,3	113,0	108,4	101,0	102,9	100,5	69,3	53,2	96,1
Львівська	113,9	111,9	81,7	128,0	108,6	79,3	123,8	112,3	82,2	54,5	81,4
Миколаївська	96,3	112,8	108,4	127,3	104,5	93,7	110,5	96,1	79,2	55,6	130,7
Одеська	119,5	91,7	93,0	127,9	106,1	98,7	110,3	111,2	80,2	57,7	94,3
Полтавська	86,9	84,0	89,3	113,5	104,4	96,2	98,7	105,8	92,2	68,4	118,4
Рівненська	74,3	122,2	93,2	138,5	123,2	65,4	99,0	104,0	88,0	109,8	72,9
Сумська	116,2	101,4	92,6	100,3	112,0	101,7	102,2	127,4	81,6	49,1	81,5
Тернопільська	106,2	99,7	125,3	142,0	118,3	108,4	104,6	106,7	95,9	60,0	78,0
Харківська	99,4	100,0	93,6	122,4	114,5	85,0	116,8	110,2	95,0	64,2	91,6
Херсонська	80,1	87,6	103,8	146,5	123,6	82,0	108,3	114,4	95,7	44,9	86,2
Хмельницька	85,0	109,9	104,2	129,1	117,8	76,3	116,6	120,2	91,5	50,1	76,1
Черкаська	88,9	97,1	102,8	158,6	160,7	70,4	97,9	119,5	81,3	42,6	93,8
Чернівецька	99,4	115,6	154,3	144,5	117,9	100,8	128,8	108,5	108,6	60,0	59,6
Чернігівська	114,9	109,8	90,3	136,9	103,4	89,3	106,5	138,4	73,0	54,1	61,9
м. Київ	127,4	121,8	99,3	125,4	113,1	105,5	110,9	125,9	84,5	45,8	92,2
м. Севастополь	57,3	122,1	165,5	117,4	100,0	91,6	101,9	124,5	103,4	50,0	85,6

¹ Дані оперативні.

100. Введення в дію окремих виробничих потужностей¹

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010 ¹
Електростанції, тис. кВт ²	11,7	36,6	32,1	39,4	5,2	345,5	1,4	152,0	475,3	16,8	17,9
Лінії електропередачі, км, напругою 35 кВ і вище	138	50	420	274	96	131	118	394	112	22	22
6–20 кВ	447	272	254	143	189	191	139	162	286	169	107
0,4 кВ	1123	753	880	946	800	1046	1002	1117	1126	307	163
Трансформаторні знижувальні підстанції напругою 35 кВ і вище, тис. кВ·А	190,8	166,5	73,0	100,6	2287,6	275,3	21,3	792,3	110,2	373,2	187,4
Магістральні газопроводи і відводи від них, км	355	209	414	356	403	403	302	186	102	28	59
Свердловини, шт.											
нафтові	48	58	50	46	35	42	30	47	24	24	13
газові	88	100	92	61	69	63	57	60	⁵⁴	⁴¹	²⁵
Автоматичні телефонні станції, тис. номерів											
міські	241,1	321,1	506,6	712,3	783,5	727,8	516,1	422,1	210,3	39,5	1,4
сільські	47,8	55,4	81,0	76,4	85,3	111,6	88,5	55,2	15,5	3,6	1,9
Автомобільні дороги загального користування з твердим покриттям, км	194	134	77	73	133	101	100	159	111	20	–

¹ Дані за січень – вересень.

² 2006 та 2007 роки та 9 місяців 2010 року – МВт.

101. Інвестиції в основний капітал у житлове будівництво за регіонами

(у фактичних цінах; млн грн)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010 ¹
Україна	3404	4132	4729	6190	8762	12017	18581	30343	35533	18052	16302
Автономна Республіка Крим	108	132	150	158	232	451	704	1484	1838	946	1048
Вінницька	61	99	143	174	276	473	643	901	1102	430	589
Волинська	62	80	85	94	134	204	315	453	611	296	395
Дніпропетровська	241	221	257	264	384	564	761	1085	1185	502	475
Донецька	147	156	177	203	348	442	638	988	1343	648	559
Житомирська	36	38	41	60	83	127	227	383	471	190	329
Закарпатська	79	101	80	111	121	201	505	779	981	378	466
Запорізька	57	54	57	85	154	184	243	561	704	162	181
Івано-Франківська	90	96	108	147	283	342	531	810	1141	801	900
Київська	150	190	243	303	546	871	1729	3222	3487	1827	1806
Кіровоградська	28	41	43	43	52	74	133	164	213	162	175
Луганська	68	66	99	92	129	182	265	402	460	152	118
Львівська	148	137	160	241	452	498	909	1293	1799	809	1034
Миколаївська	47	72	66	62	123	103	140	233	288	153	163
Одеська	140	241	256	374	617	940	1603	2450	2611	1362	899
Полтавська	97	120	117	110	184	246	387	672	822	386	368
Рівненська	36	62	65	101	164	241	355	506	461	228	313
Сумська	55	64	71	81	102	148	168	283	393	278	273
Тернопільська	56	71	90	133	186	301	381	645	827	455	394
Харківська	177	190	230	241	396	654	877	1510	1806	881	514
Херсонська	40	53	57	73	98	135	201	283	403	179	241
Хмельницька	90	103	126	168	217	285	380	633	843	690	473
Черкаська	50	58	63	76	111	127	245	436	439	375	264
Чернівецька	23	37	35	55	134	163	276	551	791	414	452
Чернігівська	42	52	47	58	94	154	245	380	391	224	216
м. Київ	1233	1550	1749	2579	3069	3794	5548	8891	9597	4719	3375
м. Севастополь	43	48	114	104	73	113	172	345	526	405	282

¹ Дані за січень–вересень.

102. Індеси інвестицій в основний капітал у житлове будівництво за регіонами
(відсотків до попереднього року)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010 ¹
Україна	106,0	101,0	111,6	125,8	117,9	108,9	127,5	131,4	88,1	45,6	141,5
Автономна Республіка Крим	99,7	105,2	107,6	100,7	123,0	154,4	128,5	169,0	92,7	46,3	247,2
Вінницька	77,2	141,4	135,8	117,9	131,6	136,2	111,9	112,7	92,0	35,0	183,2
Волинська	77,1	111,1	100,5	106,4	118,5	120,4	126,8	115,7	101,4	43,6	181,6
Дніпропетровська	127,6	79,1	110,2	98,4	121,1	116,8	111,4	112,5	86,2	37,9	132,9
Донецька	92,0	92,2	106,7	110,5	142,4	101,3	119,0	125,5	101,6	43,2	120,2
Житомирська	66,5	92,0	101,6	140,2	115,3	121,6	146,4	135,3	92,4	36,1	426,9
Закарпатська	72,6	110,9	74,6	133,1	90,9	132,4	220,2	123,8	94,7	34,7	182,9
Запорізька	58,8	81,6	99,3	143,8	151,0	95,0	108,6	185,4	94,6	20,7	124,7
Івано-Франківська	96,2	92,2	105,5	131,7	157,0	98,9	125,5	122,5	105,6	62,9	228,1
Київська	91,4	103,8	127,0	119,3	151,2	126,4	163,3	148,9	80,8	47,1	156,2
Кіровоградська	72,3	124,6	100,8	97,3	99,7	112,7	147,9	99,3	97,3	68,4	148,8
Луганська	74,0	83,8	142,2	89,0	116,4	112,2	120,3	121,7	86,1	29,9	123,2
Львівська	97,0	79,9	111,0	142,4	156,7	88,0	149,3	115,4	104,4	40,3	185,3
Миколаївська	101,9	131,7	86,2	90,9	164,5	66,5	112,6	133,5	93,2	47,5	185,5
Одеська	113,1	148,2	100,3	140,7	137,7	121,1	140,1	123,9	79,6	47,0	121,6
Полтавська	80,8	106,0	92,9	90,3	138,9	106,2	129,5	139,7	91,5	42,2	157,8
Рівненська	53,0	147,6	100,0	148,3	135,3	116,7	121,5	115,5	68,7	44,2	272,2
Сумська	97,9	100,0	104,9	110,9	104,9	114,4	93,2	136,1	103,3	63,8	183,6
Тернопільська	125,0	109,3	119,6	142,2	116,5	128,5	103,4	135,7	96,7	49,4	134,8
Харківська	95,5	92,0	114,7	100,7	135,5	131,8	111,2	140,5	90,5	43,8	73,4
Херсонська	80,4	114,5	101,7	122,6	112,6	109,4	122,5	113,0	106,3	39,8	198,0
Хмельницька	82,6	98,6	115,7	128,2	107,4	103,7	113,1	131,2	101,2	73,0	113,1
Черкаська	78,0	99,0	103,0	115,9	121,1	90,5	160,3	143,2	75,2	76,7	87,0
Чернівецька	90,1	141,0	89,3	150,1	202,6	96,3	138,2	160,8	109,8	47,1	167,5
Чернігівська	125,6	108,1	85,3	118,7	134,3	129,7	131,0	125,7	78,4	51,0	190,3
м. Київ	148,8	99,0	115,4	141,9	99,1	97,6	120,2	128,9	81,2	44,1	112,6
м. Севастополь	109,6	93,1	227,5	88,7	58,4	122,8	124,5	163,8	113,0	69,1	103,9

¹ Дані за січень–вересень.

103. Введення в експлуатацію житла за регіонами

(тис. м² загальної площі)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010 ¹
Україна	5558	5939	6073	6433	7566	7816	8628	10244	10496	6400	5248²
АР Крим	179	205	226	196	274	283	370	522	416	387	347
Вінницька	141	232	273	302	340	350	379	396	362	172	205
Волинська	126	151	134	118	139	155	172	180	195	139	111
Дніпропетровська	431	450	456	373	348	375	402	422	438	170	95 ³
Донецька	344	325	278	330	351	329	382	371	437	173	131
Житомирська	118	90	90	130	182	192	201	221	247	89	147
Закарпатська	213	168	135	165	187	232	293	351	393	169	205
Запорізька	131	129	121	125	203	159	139	220	217	101	78
Івано-Франківська	217	192	228	253	365	332	392	455	517	381	357
Київська	337	382	412	433	547	635	705	857	1164	680	648
Кіровоградська	78	83	96	94	104	108	105	121	129	66	70
Луганська	181	195	202	215	260	253	228	259	249	35	51 ³
Львівська	372	313	336	398	545	499	483	670	780	392	418
Миколаївська	101	101	109	114	144	123	139	153	161	86	85
Одеська	268	343	402	378	482	450	663	793	847	537	290 ³
Полтавська	169	172	182	169	225	210	224	278	261	156	155
Рівненська	107	97	121	159	194	145	234	254	173	98	129
Сумська	110	97	127	152	140	143	143	185	199	139	89
Тернопільська	149	175	121	156	194	245	204	304	304	146	135
Харківська	249	324	332	348	369	367	422	538	223	428	170
Херсонська	128	123	112	123	152	163	162	188	230	75	112 ³
Хмельницька	168	175	201	243	228	287	265	310	308	266	225
Черкаська	109	145	119	146	138	161	178	204	163	145	109
Чернівецька	116	110	106	125	211	201	226	305	365	165	163
Чернігівська	95	104	92	105	124	153	125	186	204	105	95 ³
м. Київ	859	1004	1000	1001	1050	1201	1301	1401	1431	948	576
м. Севастополь	62	54	62	82	70	65	91	100	83	152	52 ³

¹ Дані за січень–вересень.

² До обсягів введеного житла у січні–вересні 2010 року включені дані щодо житлових будинків, прийнятих відповідно до Тимчасового порядку прийняття в експлуатацію закінчених будівництвом приватних житлових будинків садибного типу, дачних та садових будинків з господарськими спорудами і будівлями, споруджених без дозволу на виконання будівельних робіт.

³ Без даних про введення в експлуатацію житлових будинків, прийнятих відповідно до Тимчасового порядку, що не надійшли від окремих виконавчих органів сільських, селищних, міських рад та місцевих держадміністрацій в терміни, передбачені звітно-статистичною документацією.

104. Перевезення вантажів за видами транспорту

(МЛН Т)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010 ¹
Транспорт	1529	1579	1558	1654	1731	1805	1873	1990	1972	1625	...
наземний	1514	1564	1541	1635	1710	1784	1850	1965,4	1953	1615	...
залізничний	357	370	393	445	462	450	479	514	499	391	433
автомобільний ²	939	977	947	973	1027	1121	1167	1255	1267	1069	...
трубопровідний	218	216,4	201	217	221	213	204	196	187	155	153
водний	15	15	16,4	19	21	21	23	24	19	10	11
морський	6,3	8	8,8	9	9	8	9	9	8	5	4
річковий	8,3	7	7,6	10	12	13	14	15	11	5	7
авіаційний	0,0	0,0	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1

¹ Дані попередні.

² З 2002 року – з урахуванням комерційних вантажних перевезень, виконаних фізичними-особами підприємствами.

105. Індекси обсягу перевезення вантажів за видами транспорту

(ВІДСОТКІВ)

	1990=100															
	До попереднього року															
	2000	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2000	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010 ¹
Транспорт	24	28	29	30	32	31	26	...	99,5	105	104	104	106	99	82	...
наземний	25	28	29	30	32	32	26	...	99	105	104	104	106	99	83	...
залізничний	37	47	46	49	53	51	40	44	107	104	97	106	107	97	79	110
автомобільний ²	19	21	23	24	26	26	22	...	98	106	109	104	108	101	84	...
трубопровідний	74	75	72	69	66	63	52	52	94	102	96	96	96	95	83	99
водний	12	17	18	19	20	16	8	9	101	110	104	107	106	81	50	113
морський	12	17	16	16	17	15	9	8	98	99	98	101	105	90	57	87
річковий	13	18	20	22	23	17	8	11	103	119	109	111	106	75	46	136
авіаційний	14	60	74	59	62	61	51	52	206	68	125	78	105	98	83	103

¹ Дані попередні.

² З 2002 року – з урахуванням комерційних вантажних перевезень, виконаних фізичними-особами підприємствами.

106. Вангажоборот за видами транспорту

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010 ¹
Транспорт	394,1	394,0	411,3	457,5	480,1	473,6	494,6	510,2	507,7	395,7	...
наземний	379,6	380,2	397,9	442,4	464,9	457,4	475,9	491,2	491,5	387,3	...
залізничний	172,8	177,5	193,1	225,3	234,0	224,0	240,8	262,5	257,0	196,2	218,0
автомобільний ²	19,3	18,5	20,6	24,4	28,8	35,3	40,6	46,6	54,9	49,2	...
трубопровідний	187,5	184,2	184,2	192,7	202,1	198,1	194,5	182,1	179,6	141,9	138,4
водний	14,5	13,8	13,0	14,6	14,9	15,9	18,4	18,6	15,8	8,0	9,0
морський	8,6	10,1	8,8	9,9	9,3	9,6	12,1	12,9	11,3	5,2	5,1
річковий	5,9	3,7	4,2	4,7	5,6	6,3	6,3	5,7	4,5	2,8	3,9
авіаційний	0,0	0,0	0,4	0,5	0,3	0,3	0,3	0,4	0,4	0,4	0,4

¹ Дані попередні.

² З 2002 року – з урахуванням комерційних вангажних перевезень, виконаних фізичними-особами підприємцями.

107. Відправлення (перевезення) пасажирів за видами транспорту загального користування

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010 ¹
Транспорт	7780	7657	7711	7711	7997	8200	8242	8214	8331	7275	6838
наземний	7773	7649	7702	7700	7982	8183	8225	8199	8316	7262	6824
залізничний	499	468	465	477	452	445	448	447	445	426	427
автомобільний (автобуси) ²	2557	2722	3069	3297	3720	3837	3988	4173	4369	4014	3719
трамвайний	1381	1334	1196	1132	1112	1111	1083	1027	963	787	714
тролейбусний	2582	2332	2141	1921	1849	1903	1788	1621	1580	1283	1203
метрополітенний	754	793	831	873	848	887	918	931	959	752	761
водний	6	7	7	9	12	13	13	10	9	8	8
морський	4	5	5	7	10	11	11	8	7	6	7
річковий	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	1
авіаційний	1	1	2	2	3	4	4	5	6	5	6

¹ Дані попередні.

² З 2000 року – з урахуванням автомобільних пасажирських перевезень, виконаних фізичними та юридичними суб'єктами малого бізнесу.

108. Індекси обсягу відправлення (перевезення) пасажирів транспортом загального користування

(відсотків)

	1990=100										До попереднього року									
	2000	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2000	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010 ¹				
Транспорт	52	53	55	55	55	56	49	46	98	104	103	101	100	101	87	94				
наземний	52	54	55	55	55	56	49	46	98	104	103	101	100	101	87	95				
залізничний	75	68	67	67	67	67	64	64	102	95	99	101	100	100	96	100				
автомобільний (автобуси) ²	31	45	46	48	50	52	48	45	102	113	103	104	105	105	92	93				
трамвайний	69	55	55	54	51	48	39	36	95	98	100	97	95	94	82	91				
тролейбусний	80	57	59	55	50	49	40	37	94	96	103	94	91	97	81	94				
метрополітенний	111	125	131	135	137	141	111	112	104	97	105	103	101	103	78	101				
водний	13	26	30	54	21	20	17	17	111	130	115	95	74	93	87	99				
морський	14	37	43	42	29	28	24	25	122	140	117	96	71	96	85	107				
річковий	11	11	12	11	10	8	8	5	95	98	105	90	92	84	97	65				
авіаційний	8	22	26	29	33	42	35	41	107	136	118	114	113	125	83	119				

¹ Дані попередні.

² З 2000 року – з урахуванням автомобільних пасажирських перевезень, виконаних фізичними та юридичними суб'єктами малого бізнесу.

109. Товарооборот торгівлі та ресторанного господарства

(млрд грн)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010 ¹
Оптовий товарооборот підприємств	167,3	273,5	290,1	394,1	547,1	511,2	667,2	863,9	1050,4	861,0	709,3
Оборот роздрібною торгівлю	47,5	59,0	68,8	87,6	116,3	174,4 ²	237,8 ²	325,1 ²	456,0 ²	444,3 ²	381,3 ²
Оборот ресторанного господарства	2,1	2,5	2,8	3,0	3,5	7,5 ²	9,1 ²	11,7 ²	15,6 ²	15,4 ²	12,5 ²
Роздрібний товарооборот підприємств	28,8	34,4	39,7	50,0	67,6	94,3	130,0	178,2	246,9	231,0	196,7

¹ Дані за 9 місяців 2010 року.

² На основі даних суцільного одноразового обстеження мережі роздрібною торгівлю та ресторанного господарства, що належить фізичним особам-підприємцям.

110. Продукція (послуги) підприємств пошти та зв'язку загального користування

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Відправлено, млн											
газет і журналів	1250	1277	1316	1278	1393	1454	1410	1258	1273	1204	1089
листів	299	315	326	317	346	381	390	380	391	301	311
телеграм	12	11	10	9	8	6	6	4	3	2	2
пошилок	5	7	6	7	7	10	13	16	18	15	18
грошових переказів і пенсійних виплат	224	180	174	168	186	178	152	151	160	142	149
Надано міжміських телефонних переговорів (включаючи міжнародні), млн	1375	1632	1833	2276	3793	4503	3970	5139	8536	6380	5570
У розрахунку на одну особу наявного населення відправлено, од.											
листів	6	6	7	7	7	8	8	8	8	7	7
телеграм	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,1	0,1	0,1	0,1	0,04	0,04
пошилок	0,1	0,1	0,1	0,1	0,2	0,2	0,3	0,4	0,4	0,3	0,4
надано міжміських телефонних переговорів (включаючи міжнародні)	28	34	38	48	80	96	85	111	185	139	121

111. Товарна структура гуртового товарообороту¹

	2001		2002		2003		2004		2005	
	млн грн	у відсотках до підсумку	млн грн	у відсотках до підсумку	млн грн	у відсотках до підсумку	млн грн	у відсотках до підсумку	млн грн	у відсотках до підсумку
Усього	273468,5	100,0	290114,4	100,0	394090,8	100,0	547095,4	100,0	493087,8	100,0
Продукція виробничо-технічного призначення	204866,8	74,91	207025,7	71,36	275721,0	69,96	392494,0	71,74	314057,2	63,69
Вугілля кам'яне	9334,9	3,41	9492,7	3,26	12345,5	3,13	14628,1	2,67	13765,6	2,79
Вугілля буре	24,5	0,01	40,5	0,01	22,1	0,01	50,2	0,01	3,3	0,00
Нафта (включаючи газовий конденсат)	3039,4	1,11	8230,4	2,84	21515,9	5,46	32096,5	5,87	5766,4	1,17
Автомобільний бензин	27985,6	10,23	24070,3	8,30	31543,5	8,00	47089,6	8,61	39762,5	8,06
Газойль (дизельне паливо)	19994,3	7,31	16986,6	5,85	20823,7	5,28	30979,7	5,66	32076,6	6,50
Моторне паливо	477,6	0,17	580,7	0,20	569,5	0,14	883,0	0,16	1146,5	0,23
Топковий мазут	5677,2	2,08	5025,7	1,73	6329,9	1,61	9075,9	1,66	3844,6	0,78
Масла та мастила	1605,3	0,59	1697,7	0,59	1791,0	0,45	2237,7	0,41	2777,2	0,56
Природний газ	5920,9	2,17	6690,6	2,31	4237,1	1,08	5132,6	0,94	4521,3	0,91
Готовий прокат чорних металів	15898,2	5,81	13343,7	4,60	21350,5	5,42	30972,0	5,66	23406,4	4,74
Труби сталеві	3900,8	1,43	3773,6	1,30	5107,1	1,30	8851,0	1,62	6418,6	1,30
Труби чавунні каналізаційні та фасонні	40,3	0,01	22,0	0,01	45,8	0,01	206,9	0,04	27,8	0,01
Вироби подальшої переробки та металеві вироби	3612,0	1,32	8999,4	3,10	5799,6	1,47	10144,1	1,85	9355,1	1,89
Опалювальні котли	68,6	0,03	96,1	0,03	133,1	0,03	269,7	0,05	322,2	0,06
Радіатори та опалювальні конвектори	63,3	0,02	59,3	0,02	84,6	0,02	182,1	0,03	227,0	0,05
Прокат кольорових металів	612,9	0,22	1014,8	0,35	1784,3	0,45	1005,8	0,18	1187,2	0,24
Алюміній первинний (включаючи силумін)	247,8	0,09	241,5	0,08	257,2	0,07	444,1	0,08	263,8	0,05
Алюміній вторинний	1301,4	0,48	483,8	0,17	572,7	0,15	419,0	0,08	410,3	0,08
Цинк	11,0	0,00	14,0	0,00	28,8	0,01	67,9	0,01	65,9	0,01

Продовження табл.
Товарна структура гуртового товарообороту

	2001		2002		2003		2004		2005	
	млн грн	у відсотках до підсумку	млн грн	у відсотках до підсумку	млн грн	у відсотках до підсумку	млн грн	у відсотках до підсумку	млн грн	у відсотках до підсумку
Рафінована мідь	33,3	0,01	55,7	0,02	35,8	0,01	82,2	0,02	31,3	0,01
Брухт чорних металів	4901,8	1,79	6520,5	2,25	7507,0	1,90	14896,8	2,72	10821,8	2,19
Брухт кольорових металів	1737,7	0,64	1940,2	0,67	1989,5	0,50	2589,6	0,47	3173,4	0,64
Сірка	35,9	0,01	40,3	0,01	21,5	0,01	25,9	0,00	24,1	0,00
Сода каустична 100%-ва	86,8	0,03	83,5	0,03	179,4	0,05	116,8	0,02	202,9	0,04
Сода кальцинована 100%-ва	135,4	0,05	166,7	0,06	193,2	0,05	173,3	0,03	110,9	0,02
Мінеральні добрива	1535,4	0,56	1308,9	0,45	1497,6	0,38	2012,9	0,37	3695,1	0,74
Хімічні засоби захисту рослин	501,3	0,18	628,7	0,22	790,8	0,20	1387,2	0,25	1658,3	0,33
Полівінілхлоридні пластмаси	51,7	0,02	20,9	0,01	137,5	0,03	114,0	0,02	102,0	0,02
Пластифікатори	43,1	0,02	30,9	0,01	39,5	0,01	60,4	0,01	65,8	0,01
Поліетилен	381,6	0,14	715,4	0,25	1130,3	0,29	1228,4	0,22	1595,9	0,32
Поліпропілен	337,6	0,12	429,8	0,15	562,1	0,14	906,4	0,17	982,2	0,19
Вироби з пластмас	115,9	0,04	234,1	0,08	497,4	0,13	1611,0	0,29	1069,0	0,22
Полістирол і співполімери стиролу	92,3	0,03	71,6	0,02	135,4	0,03	193,7	0,04	278,7	0,06
Полівінілхлоридна смола і співполімери вінілхлориду	26,2	0,01	28,0	0,01	63,8	0,02	217,5	0,04	161,1	0,03
Шини для вантажних автомобілів	686,6	0,25	634,5	0,22	703,5	0,18	781,2	0,14	948,3	0,19
Шини для сільгоспмашин	160,1	0,06	138,9	0,05	248,2	0,06	220,7	0,04	218,3	0,04
Шини для легкових автомобілів	487,1	0,18	540,5	0,19	368,9	0,09	467,1	0,09	743,1	0,15
Ділова деревина	246,0	0,09	246,8	0,09	295,7	0,08	338,3	0,06	326,7	0,07
Пиломатеріали	323,7	0,12	388,8	0,13	525,3	0,13	651,6	0,12	644,7	0,13
Папір газетний	326,7	0,12	394,9	0,14	349,9	0,09	458,4	0,08	575,9	0,12

Папір друкарський	178,9	0,07	306,3	0,11	358,4	0,09	471,1	0,09	509,7	0,10
Папір офсетний	285,7	0,10	318,7	0,11	351,6	0,09	587,2	0,11	557,5	0,11
Цемент	626,3	0,23	666,8	0,23	1053,1	0,27	1386,0	0,25	1537,8	0,31
Азбестоцементні листи (шифер)	99,4	0,04	103,8	0,04	164,7	0,04	168,0	0,03	182,5	0,04
Матеріали м'які покрівельні та ізол	168,4	0,06	242,0	0,08	415,4	0,11	470,6	0,09	483,5	0,10
Матеріали лакофарбові	681,7	0,25	789,4	0,27	1100,1	0,28	1136,7	0,21	1441,2	0,29
Будівельне скло	199,3	0,07	243,3	0,08	388,4	0,10	719,8	0,13	921,2	0,19
Санітарні керамічні вироби	104,2	0,04	136,3	0,05	336,6	0,09	491,1	0,09	632,0	0,13
Кабельна продукція	1251,8	0,46	1399,9	0,48	2116,9	0,54	2598,8	0,48	2605,4	0,53
Зернові культури	4896,3	1,79	7109,5	2,45	6218,1	1,58	10057,9	1,84	12278,1	2,49
Насіння соняшнику	1637,9	0,60	1823,0	0,63	5160,3	1,31	5600,8	1,02	4281,6	0,87
Зола і золотлакові відходи	15,3	0,01	31,1	0,01	14,2	0,00	68,0	0,01	30,2	0,01
Макулатура	227,3	0,08	179,9	0,06	118,2	0,03	89,3	0,02	117,7	0,02
Інші види продукції виробничо-технічного призначення	82432,1	30,15	78192,7	26,95	106310,8	26,96	145379,4	26,58	115701,0	23,46
Споживчі товари	68601,7	25,09	83088,7	28,64	118369,8	30,04	154601,4	28,26	179030,6	36,31
Продовольчі товари	34516,6	12,62	39225,2	13,52	53949,3	13,69	65338,3	11,94	79123,2	16,05
М'ясо та птиця	1522,6	0,56	1577,3	0,54	2186,9	0,55	2757,4	0,50	3297,9	0,67
Ковбасні вироби	303,3	0,11	403,3	0,14	654,1	0,17	854,5	0,16	1112,2	0,23
М'ясні консерви	322,1	0,12	206,8	0,07	306,4	0,08	441,4	0,08	351,2	0,07
Риба та морепродукти харчові	1683,8	0,61	1581,8	0,55	2308,3	0,59	2717,1	0,50	3943,8	0,80
Консерви рибні	755,2	0,28	832,5	0,29	1116,1	0,28	1455,9	0,27	1576,0	0,32
Консерви овочеві та фруктово-ягідні	327,8	0,12	511,4	0,18	983,9	0,25	1549,6	0,28	1750,4	0,35
Тваринне масло	559,6	0,20	565,1	0,19	1072,4	0,27	1317,8	0,24	1394,0	0,28
Олія	1109,7	0,41	1642,0	0,57	2325,0	0,59	3256,9	0,60	4698,0	0,95
Маргарінова продукція та майонез	585,8	0,21	1032,3	0,36	1329,7	0,34	1850,2	0,34	1833,1	0,37

Закінчення табл.
Товарна структура гуртового товарообороту

	2001		2002		2003		2004		2005	
	млн грн	у відсотках до підсумку	млн грн	у відсотках до підсумку	млн грн	у відсотках до підсумку	млн грн	у відсотках до підсумку	млн грн	у відсотках до підсумку
Продукція з незбираного молока	635,2	0,23	671,8	0,23	1067,5	0,27	1786,3	0,33	2481,3	0,50
Молочні консерви	116,1	0,04	190,2	0,07	365,3	0,09	545,7	0,10	758,0	0,15
Жирні сири (включаючи брынзу)	384,9	0,14	567,8	0,20	998,5	0,25	1590,8	0,29	3004,6	0,61
Цукор	2640,5	0,97	2683,1	0,92	4788,6	1,22	4997,5	0,91	4671,3	0,95
Кондитерські вироби	3136,3	1,15	4262,5	1,47	5182,6	1,32	7328,4	1,34	8238,4	1,67
Чай	623,8	0,23	833,5	0,29	1057,1	0,27	1260,2	0,23	1231,2	0,25
Кава	649,5	0,24	825,3	0,28	1328,1	0,34	1501,9	0,27	2171,5	0,44
Сіль	70,7	0,03	116,0	0,04	265,4	0,07	183,0	0,03	221,1	0,04
Борошно	952,6	0,35	940,1	0,32	1507,0	0,38	1717,3	0,31	1192,9	0,24
Крупи та бобові	493,9	0,18	509,0	0,18	685,3	0,17	976,2	0,18	919,2	0,19
Макаронні вироби	363,7	0,13	581,6	0,20	455,8	0,12	697,1	0,13	669,1	0,14
Грідка та лікєро-горілчані вироби	2641,9	0,97	2568,1	0,88	3305,9	0,83	2858,5	0,52	3490,1	0,71
Слабалкогольні напої	109,4	0,04	180,3	0,06	324,1	0,08	257,5	0,05	310,3	0,06
Вина	1184,1	0,43	1769,3	0,61	1551,1	0,39	1357,6	0,25	1423,0	0,29
Шампанське	338,9	0,12	314,5	0,11	358,6	0,09	452,2	0,08	519,1	0,11
Коньяк	504,0	0,18	685,8	0,24	866,8	0,22	862,9	0,16	883,1	0,18
Пиво	1420,7	0,52	1297,9	0,45	1753,8	0,45	2256,2	0,41	2831,4	0,57
Безалкогольні напої	851,6	0,31	1375,9	0,47	1887,8	0,48	2719,7	0,50	3142,9	0,64
Тютюнові вироби	2858,0	1,05	3660,6	1,26	4316,4	1,10	4796,8	0,88	6096,6	1,24
Інші види продовольчих товарів	7316,8	2,67	6735,5	2,31	9444,7	2,39	10857,9	1,98	14764,2	2,99
Непродовольчі товари	34085,1	12,46	43863,5	15,12	64420,4	16,35	89263,1	16,32	99907,4	46546,0
Легкові автомобілі	970,7	0,35	1244,7	0,43	3799,2	0,96	6396,5	1,17	9345,8	1,90

Вантажні автомобілі	206,7	0,08	507,5	0,17	1233,7	0,31	1939,6	0,35	2368,3	0,48
Мотоцикли і моторолери	0,7	0,00	0,5	0,00	2,9	0,00	7,2	0,00	15,1	0,00
Велосипеди і мопеди	14,6	0,01	47,0	0,02	57,6	0,01	68,3	0,01	95,1	0,02
Холодильники і морозильники побутові	499,0	0,18	689,4	0,24	1039,7	0,26	1357,1	0,25	1943,5	0,39
Пральні машини побутові	237,8	0,09	336,7	0,12	498,7	0,13	814,9	0,15	1161,7	0,24
Швейні машини побутові	6,8	0,00	5,5	0,00	19,1	0,00	6,2	0,00	7,7	0,00
Електроприлади побутові	81,3	0,03	130,3	0,04	136,7	0,03	237,8	0,04	246,2	0,05
Телевізори	688,3	0,25	852,2	0,29	730,9	0,19	1125,6	0,21	1489,8	0,30
Радіоприймальні пристрої	99,9	0,04	150,2	0,05	251,1	0,06	256,8	0,05	151,1	0,03
Магітофони	49,3	0,02	136,8	0,05	82,2	0,02	104,6	0,02	99,7	0,02
Відеомагнітофони	53,5	0,02	146,8	0,05	86,1	0,02	56,9	0,01	116,6	0,02
Аудіо- та відеотовари	566,8	0,21	1061,2	0,37	1225,6	0,30	1380,8	0,25	2085,5	0,42
Фонограми	1,8	0,00	5,2	0,00	7,5	0,00	8,2	0,00	4,9	0,00
Обчислювальна техніка та за частини до неї	4422,9	1,62	5776,4	1,99	8644,3	2,19	12436,6	2,27	10107,1	2,05
Фарфорово-фаянсовий і майоліковий посуд	119,9	0,04	158,5	0,05	347,2	0,09	2259,5	0,41	292,9	0,06
Парфумерно-косметичні товари	1620,0	0,59	1788,2	0,62	3283,9	0,83	3803,7	0,70	5365,2	1,09
Товари побутової хімії	1095,4	0,40	1169,2	0,40	1394,8	0,35	1417,7	0,26	2063,7	0,42
Синтетичні миючі засоби	629,3	0,23	884,5	0,30	1096,8	0,27	1354,6	0,25	1492,2	0,30
Вироби для фізичної культури, спорту та туризму	294,3	0,11	196,1	0,07	257,1	0,07	473,9	0,09	756,6	0,15
Ювелірні вироби	40,1	0,01	38,2	0,01	63,5	0,02	106,9	0,02	146,7	0,03
Тканини	440,3	0,16	508,0	0,18	794,8	0,20	1080,3	0,20	954,2	0,19
Швейні вироби	457,8	0,17	765,1	0,26	1432,7	0,36	1346,2	0,25	1512,7	0,31
Медикаменти і хіміко-фармацевтичні товари	3949,9	1,44	5079,8	1,75	7474,1	1,90	9591,7	1,75	11578,3	2,35
Інші види непродовольчих товарів	17537,9	6,41	22185,5	7,65	30460,2	7,72	41631,7	7,61	46507,0	9,43

¹За товарами і товарними групами згідно з Загальним класифікатором продукції (ЗКП).

112. Товарна структура гуртового товарообороту¹

	2006		2007		2008		2009		9 місяців 2010	
	млн грн	у відсотках до підсумку	млн грн	у відсотках до підсумку	млн грн	у відсотках до підсумку	млн грн	у відсотках до підсумку	млн грн	у відсотках до підсумку
Усього	667228,6	100,0	863881,9	100,0	1050392,9	100,0	860967,9	100,0	709260,2	100,0
Продовольчі товари	103289,0	15,48	131483,2	15,22	155100,5	14,77	168298,8	19,55	134523,3	18,97
Яловичина і телятина свіжа (парна) чи охолоджена	166,4	0,02	211,5	0,02	146,2	0,01	261,3	0,03	184,8	0,02
Яловичина і телятина морожена	418,0	0,06	688,1	0,08	1032,9	0,09	750,7	0,09	485,6	0,07
Свинина свіжа (парна) чи охолоджена	94,0	0,01	95,5	0,01	779,7	0,07	729,7	0,08	219,2	0,03
Свинина морожена	341,9	0,05	320,9	0,04	1114,1	0,10	1397,6	0,16	1170,4	0,16
М'ясо і субпродукти харчові свійської птиці, зайців, кролів, диких тварин	1422,0	0,21	1533,0	0,18	2146,4	0,20	6459,0	0,75	5453,5	0,77
М'ясо та субпродукти м'ясні харчові, солоні, сушені чи копчені	249,6	0,04	511,5	0,06	731,0	0,07	949,0	0,11	324,9	0,05
Ковбасні вироби	1160,4	0,18	1291,8	0,15	1806,9	0,17	2180,4	0,25	1557,9	0,22
Готові продукти та консерви з м'яса свійської птиці	88,9	0,01	130,0	0,02	158,1	0,02	166,1	0,02	112,3	0,02
Готові продукти та консерви з свинини	74,8	0,01	127,8	0,01	658,2	0,06	432,2	0,05	94,9	0,01
Продукти та страви готові з яловичини і телятини, включаючи консерви	265,8	0,04	238,0	0,03	503,7	0,05	123,4	0,01	85,6	0,01
Молоко оброблене рідке	1396,7	0,21	1954,0	0,23	2680,3	0,26	2656,8	0,31	2295,8	0,32
Молоко і вершки сухі	823,4	0,12	1716,5	0,20	1284,7	0,12	880,3	0,10	872,0	0,12
Масло вершкове	1480,7	0,22	1911,0	0,22	2196,0	0,21	1946,9	0,23	1445,1	0,20
Сир сичужний, плавлений та кисломолочний	2458,3	0,37	3854,4	0,45	6230,0	0,59	6039,8	0,70	5383,2	0,76
Консерви молочні	1016,9	0,15	941,6	0,11	767,9	0,07	861,6	0,10	701,4	0,10

Маргарин і жири харчові аналогічні	1781,4	0,26	2301,1	0,27	2665,4	0,25	2616,6	0,30	2199,5	0,31
Олія	6908,7	1,03	10201,2	1,18	9943,9	0,95	7181,1	0,83	6540,7	0,92
Горілка, інші міцні спиртвові напої	4750,4	0,71	4993,6	0,58	5071,3	0,48	4766,3	0,55	4434,3	0,62
Лікери, солодкі наливки, спиртвові настойки, інші спиртвові напої	534,6	0,08	564,8	0,07	699,4	0,07	766,8	0,09	654,9	0,09
Вино	1894,9	0,28	2675,7	0,31	3023,2	0,29	2724,7	0,32	2819,0	0,40
Вермут та аналогічні вироби	198,6	0,03	187,6	0,02	277,0	0,03	241,7	0,03	160,7	0,02
Пиво	4994,7	0,75	6516,6	0,75	5656,6	0,54	5845,3	0,68	5018,7	0,71
Води мінеральні та газовані невідсолоджені і не ароматизовані	1569,2	0,24	2375,7	0,28	3165,8	0,30	3738,3	0,43	2892,6	0,41
Напої безалкогольні	2013,3	0,30	2759,2	0,32	3060,9	0,29	2988,6	0,35	2053,1	0,29
Тютюнові вироби	7205,8	1,08	9573,4	1,10	10578,6	1,01	20186,5	2,34	18707,9	2,64
Цукор	6396,9	0,96	5533,3	0,64	6891,9	0,66	7487,6	0,87	5713,6	0,81
Шоколад та вироби шоколадні	3843,0	0,58	4055,0	0,47	6355,2	0,61	5653,3	0,66	4590,8	0,65
Кондитерські вироби з цукру, включаючи білий шоколад, без вмісту какао	4576,2	0,69	4945,5	0,57	5731,2	0,55	5665,3	0,66	4051,0	0,57
Кава	2997,8	0,45	4110,9	0,47	4157,0	0,40	5148,2	0,60	3668,4	0,52
Чай	2104,3	0,32	2824,5	0,32	2896,5	0,28	3342,9	0,39	2027,3	0,29
Какао	60,2	0,01	42,1	0,00	136,6	0,01	225,9	0,03	125,7	0,02
Спеції та приправи	768,1	0,12	1179,2	0,14	1568,8	0,15	1611,0	0,19	1261,5	0,18
Продукція рибна	6333,8	0,95	7268,3	0,84	9340,7	0,89	9284,7	1,08	6464,9	0,91
Рис	453,1	0,07	437,5	0,05	652,2	0,06	671,0	0,08	522,3	0,07
Борошно	1503,3	0,23	1848,6	0,22	1878,8	0,18	1758,1	0,20	1210,9	0,17
Крупи	606,9	0,09	610,8	0,07	716,8	0,07	689,2	0,08	561,9	0,08
Вироби макаронні	688,4	0,11	837,9	0,10	999,7	0,10	797,9	0,09	552,8	0,08

Продовження табл.
Товарна структура гуртового товарообороту

	2006		2007		2008		2009		9 місяців 2010	
	млн грн	У відсотках до підсумку	млн грн	У відсотках до підсумку	млн грн	У відсотках до підсумку	млн грн	У відсотках до підсумку	млн грн	У відсотках до підсумку
Сіль і хлорид натрію чистий	267,2	0,04	323,7	0,04	366,5	0,03	411,2	0,05	394,5	0,06
Соки фруктові та овочеві	1472,5	0,22	2333,9	0,27	1849,4	0,18	1781,6	0,21	1231,8	0,17
Овочі (крім картоплі) і гриби заморожені	140,6	0,02	266,2	0,03	255,9	0,02	203,9	0,02	304,9	0,04
Овочі консервовані натуральні (без додавання оцту чи оцтової кислоти)	405,9	0,06	768,0	0,09	739,5	0,07	695,4	0,08	393,1	0,06
Інші продовольчі товари	27361,2	4,10	36423,4	4,21	44185,9	4,21	45981,2	5,35	35579,7	5,02
Непродовольчі товари	563939,6	84,52	732398,7	84,78	895292,4	85,23	692669,0	80,45	574736,9	81,03
Автомобілі легкові	17275,8	2,59	28570,1	3,31	46375,1	4,42	12252,8	1,43	11872,6	1,67
Автомобілі вантажні	3991,7	0,60	5479,9	0,63	5247,7	0,50	1712,4	0,20	1190,8	0,17
Устаткування автомобільне	4276,9	0,64	5877,6	0,68	6869,9	0,65	7042,5	0,82	5304,1	0,75
Мотоцикли і моторолери	58,9	0,01	275,5	0,03	243,8	0,02	101,5	0,01	79,7	0,01
Культури зернові	14042,7	2,10	16954,9	1,96	32785,6	3,12	36315,3	4,22	19728,5	2,78
Насіння сояшнику	5784,2	0,87	8520,4	0,99	8364,5	0,80	10992,7	1,28	8362,0	1,18
Тканини	1023,2	0,15	1289,0	0,15	1128,7	0,11	888,6	0,10	606,7	0,09
Вироби з текстилю	2198,3	0,33	2541,5	0,30	3604,8	0,34	3400,7	0,39	1968,0	0,28
Холодильники та морозильники побутові	2389,8	0,35	3137,0	0,36	3543,9	0,34	2179,0	0,25	1554,8	0,22
Машини пральні ємністю 10 кг і менше сухої білизни автоматичні і неавтоматичні	1287,9	0,19	1562,1	0,18	1928,6	0,18	893,4	0,10	338,4	0,05
Машини сушильні ємністю 10 кг і менше сухої білизни	8,4	0,00	7,1	0,00	8,4	0,00	5,4	0,00	3,4	0,00
Машини швейні побутові	34,5	0,01	23,9	0,00	19,9	0,00	16,1	0,00	25,1	0,00

Пилососи побутові	358,6	0,05	417,5	0,05	645,9	0,06	226,1	0,03	123,3	0,02
Приймачі телевізійні	1076,8	0,16	1665,6	0,19	2724,7	0,26	918,1	0,11	401,3	0,06
Радіоприймачі переносні та стаціонарні	56,3	0,01	91,8	0,01	84,9	0,01	135,2	0,02	36,6	0,01
Магнітофони та інша апаратура для звукозапису	170,2	0,03	321,4	0,04	396,6	0,04	54,6	0,01	22,4	0,00
Апаратура для запису та відтворення звуку і зображення	816,9	0,12	1222,8	0,14	1395,9	0,13	503,0	0,06	180,4	0,03
Вироби з кераміки господарсько-побутові та декоративні	929,0	0,13	1123,8	0,13	1354,8	0,13	1123,3	0,13	1033,8	0,15
Скло порожисте	480,9	0,07	551,1	0,06	568,9	0,05	384,2	0,05	178,9	0,03
Парфуми та косметичні вироби	6305,7	0,94	7419,8	0,86	10425,0	0,99	17551,8	2,04	12028,7	1,70
Шпалери та матеріали текстильні для оббивки стін	506,9	0,08	504,9	0,06	741,5	0,07	524,0	0,06	397,3	0,06
Мило, дегергенти і засоби для догляду	3803,4	0,57	5661,3	0,66	6818,5	0,65	7451,1	0,87	5535,9	0,78
Препарати фармацевтичні	13882,6	2,08	18726,8	2,17	24162,6	2,30	30783,6	3,58	26103,0	3,68
Устаткування медичне, хірургічне та ортопедичне	1078,5	0,16	2251,9	0,26	2744,4	0,26	2411,0	0,28	1791,1	0,25
Вугілля готове кам'яне	20025,5	3,00	26025,2	3,01	43721,8	4,16	36928,5	4,29	39661,4	5,59
Буре вугілля (лігніт)	4,7	0,00	3,3	0,00	3,5	0,00	1,0	0,00	0,9	0,00
Нафта сира	3939,4	0,59	12563,3	1,45	17144,3	1,63	11612,4	1,35	10143,7	1,43
Газовий конденсат	807,0	0,12	652,8	0,08	709,5	0,07	1135,7	0,13	468,3	0,07
Газ природний	36053,4	5,40	51721,4	5,99	51814,6	4,93	43435,5	5,04	35922,3	5,06
Бензин моторний	41395,3	6,20	53753,4	6,22	69526,7	6,62	50429,8	5,86	28356,3	4,00
Газойл (паливо дизельне)	44518,5	6,67	57021,5	6,60	76582,9	7,29	55055,0	6,39	37952,5	5,35
Мазути топкові важкі	2186,8	0,33	1841,9	0,21	3918,9	0,37	2593,5	0,30	883,3	0,12
Масла та мастила	4474,9	0,67	4333,5	0,50	5063,6	0,48	4431,7	0,51	3433,8	0,48
Чавун переробний, ливарний і дзеркальний	725,5	0,11	908,6	0,11	1446,1	0,14	681,6	0,08	1313,0	0,19

Продовження табл.
Товарна структура гуртового товарообороту

	2006		2007		2008		2009		9 місяців 2010	
	млн грн	у відсотках до підсумку	млн грн	у відсотках до підсумку	млн грн	у відсотках до підсумку	млн грн	у відсотках до підсумку	млн грн	у відсотках до підсумку
Феросплави	1635,4	0,25	1704,0	0,20	1955,1	0,19	1340,8	0,16	926,3	0,13
Вироби із сталі нержавіючої	1474,3	0,22	1750,2	0,20	2332,6	5,67	33787,2	3,92	30500,6	4,30
Прокат готовий чорних металів	31450,1	4,71	46148,9	5,34	59531,3	5,67	33787,2	3,92	30500,6	4,30
Дріт із сталі	941,6	0,14	1189,9	0,14	1204,2	0,11	660,0	0,08	672,1	0,09
Кольорові метали неброблені	3128,6	0,47	4248,6	0,49	4605,7	0,44	3534,4	0,41	3528,2	0,50
Напівфабрикати з кольорових металів	2246,1	0,34	2628,7	0,30	2486,7	0,24	1776,4	0,21	2002,6	0,28
Відходи і брухт кольорових металів	4138,7	0,62	3266,6	0,38	2761,6	0,26	2174,2	0,25	1468,1	0,21
Відходи і брухт чорних металів	13670,3	2,05	18057,1	2,09	21734,2	2,07	15221,3	1,77	16906,4	2,38
Лісоматеріали	613,4	0,09	710,5	0,08	756,4	0,07	602,0	0,07	478,3	0,07
Деревина, уздовж розпиляна чи розколота, розрізана на частини чи луццена, задовжки більше 6 мм; шпалли дерев'яні для залізничних чи трамвайних колій непросочені	251,8	0,04	341,6	0,04	404,9	0,04	392,7	0,05	285,4	0,04
Панелі дерев'яні фанеровані та аналогічні матеріали шаруваті з деревини	132,5	0,02	221,5	0,03	206,0	0,02	95,6	0,01	72,4	0,01
Плити деревостружкові та аналогічні плити з деревини та матеріалів дерев'янистих інших	509,9	0,08	598,7	0,07	820,0	0,08	602,3	0,07	408,7	0,06

Плити деревоволокнисті з деревини та матеріалів дерев'янистих інших	180,4	0,03	270,7	0,03	311,4	0,03	196,7	0,02	101,3	0,01
Деревина пресована у вигляді блоків, дощок, дощочок, плит чи профілів	151,3	0,02	120,8	0,01	168,3	0,02	121,6	0,01	126,5	0,02
Споруди збірні дерев'яні	17,6	0,00	7,1	0,00	10,6	0,00	10,1	0,00	5,0	0,00
Фарби та лаки на основі полімерів	2166,0	0,32	2313,2	0,27	2519,3	0,24	2361,8	0,27	2048,7	0,29
Скло	1571,8	0,24	1509,3	0,17	1759,1	0,17	1001,5	0,12	1042,8	0,15
Блоки для брукування, цегла, плитка та інші вироби з скла пресованого чи формованого, вітражі і вироби аналогічні, скло багатощарове або піноскло в блоках, плитках або формах аналогічних	216,1	0,03	261,2	0,03	348,3	0,03	121,8	0,01	75,0	0,01
Труби, трубопроводи, водоводи, труби дренажні, жолоби та фінинги для труб керамічні	329,7	0,05	523,6	0,06	716,1	0,07	468,7	0,05	206,2	0,03
Портландцемент, цемент глиноземний, шлаковий безклінкерний та аналогічні гідравлічні цементи	2148,4	0,32	3505,9	0,41	4705,8	0,45	3394,3	0,39	2316,2	0,33
Листи гофровані, шифер, інші листи, панелі, плитки, черепиця та аналогічні вироби з азбестоцементу, целюлозного фіброліту та аналогічних матеріалів	440,4	0,07	532,4	0,06	633,7	0,06	613,1	0,07	532,4	0,08
Вироби з асфальту	270,2	0,04	548,2	0,06	468,7	0,04	412,6	0,05	171,9	0,02
Труби і трубки, профілі пустотолі із чавуну ливарного	245,2	0,04	79,6	0,01	91,3	0,01	127,8	0,01	105,7	0,01
Фінинги (муфти, коліна, фланці і т. ін.) литі для труб із чавуну та сталі ливарних	328,6	0,05	214,3	0,02	226,5	0,02	128,8	0,01	99,5	0,01

Продовження табл.
Товарна структура гуртового товарообороту

	2006		2007		2008		2009		9 місяців 2010	
	млн грн	у відсотках до підсумку	млн грн	у відсотках до підсумку	млн грн	у відсотках до підсумку	млн грн	у відсотках до підсумку	млн грн	у відсотках до підсумку
Труби великого і малого діаметрів; профілі пустотілі з металів чорних	6116,6	0,92	8328,5	0,96	10411,4	0,99	9255,9	1,08	6674,5	0,94
Радіатори центрального опалення без електричного підігріву з металів чорних (крім електроприладів для опалювання приміщень та обігрівання ґрунту)	168,2	0,03	195,1	0,02	230,9	0,02	192,5	0,02	175,5	0,02
Котли центрального опалення	435,1	0,07	471,5	0,05	664,5	0,06	503,5	0,06	298,9	0,04
Котли парові або парогенеруючі; котли, які працюють на перегрітій воді	100,6	0,02	169,6	0,02	237,2	0,02	163,7	0,02	121,1	0,02
Вироби з дроту	383,3	0,06	513,7	0,06	454,2	0,04	393,0	0,05	488,5	0,07
Трубки та труби, рукава і шланги гумові, крім ебоніту	36,5	0,01	66,9	0,01	101,6	0,01	69,7	0,01	76,1	0,01
Трубки, труби, шланги та фітинги жорсткі з полімерів етилену, пропілену, вінілхлориду та інших, кг	256,0	0,04	408,0	0,05	626,8	0,06	592,1	0,07	466,6	0,07
Трубки, труби та шланги жорсткі з інших пластмас	141,6	0,02	233,5	0,03	364,9	0,03	256,6	0,03	251,2	0,04
Сірка сублимована осаджена; сірка колоїдна (крім сірки сирової необробленої)	1,7	0,00	9,6	0,00	3,9	0,00	2,4	0,00	0,6	0,00
Кислота сірчана	68,9	0,01	96,4	0,01	250,2	0,02	169,2	0,02	149,0	0,02
Гідроксид натрію (сода каустична)	338,3	0,05	394,6	0,05	588,7	0,06	334,6	0,04	177,1	0,02
Карбонат натрію (сода кальцинована)	175,9	0,03	264,4	0,03	382,1	0,04	306,5	0,04	169,2	0,02

Сірка рафінована	9,9	0,00	16,2	0,00	11,8	0,00	9,2	0,00	4,0	0,00	0,00
Поліетилен у первинних формах	1909,5	0,29	2450,7	0,28	2454,7	0,24	2190,8	0,25	1573,4	0,22	0,22
Полістирол у первинних формах	398,3	0,06	404,5	0,05	597,9	0,06	467,7	0,05	464,2	0,07	0,07
Полівінілхлорид у первинних формах	364,6	0,05	364,9	0,04	539,8	0,05	373,0	0,04	527,4	0,07	0,07
Поліпропілен (полімери пропілену або олефінів інших, в первинних формах)	928,8	0,14	1143,6	0,13	891,8	0,08	1204,2	0,14	856,5	0,12	0,12
Полівінілацетат	2,0	0,00	7,5	0,00	12,3	0,00	14,3	0,00	19,4	0,00	0,00
Поліакрили (поліакрилати у первинних формах)	8,5	0,00	10,1	0,00	19,2	0,00	12,7	0,00	14,6	0,00	0,00
Каучук синтетичний	377,9	0,06	521,7	0,06	229,4	0,02	66,3	0,01	117,6	0,02	0,02
Шини для легкових автомобілів нові, включаючи гоночні та легкі вантажні	1100,5	0,16	1216,7	0,14	1494,1	0,15	1089,3	0,13	887,4	0,13	0,13
Шини пневматичні для вантажних автомобілів та автобусів нові	1105,5	0,17	1494,2	0,18	1320,6	0,13	913,3	0,11	715,3	0,10	0,10
Шини нові для сільськогосподарської, лісогосподарської та аналогічної техніки	231,7	0,03	262,6	0,03	223,0	0,02	274,1	0,03	214,6	0,03	0,03
Добрива мінеральні чи хімічні	3421,2	0,51	5980,5	0,69	10014,0	0,95	8039,8	0,93	7359,6	1,04	1,04
Пестициди та інші агрохімічні продукти	2168,6	0,33	3055,7	0,36	4232,5	0,41	5066,9	0,59	4993,3	0,70	0,70
Провід ізольований обмотувальний	128,4	0,02	152,6	0,02	134,7	0,01	87,1	0,01	98,9	0,01	0,01
Проводи та кабелі	7224,5	1,08	4043,9	0,47	4255,1	0,41	2388,2	0,28	2289,1	0,32	0,32
Золі і золотлакові відходи	25,8	0,00	44,8	0,01	22,9	0,00	16,3	0,00	10,1	0,00	0,00
Макулатура	144,5	0,02	190,6	0,02	357,7	0,03	199,8	0,02	308,7	0,04	0,04
Папір	2832,4	0,42	4630,1	0,54	2548,9	0,25	2816,1	0,33	1870,8	0,26	0,26

Закінчення табл.
Товарна структура гуртового товарообороту

	2006		2007		2008		2009		9 місяців 2010	
	млн грн	у відсотках до підсумку	млн грн	у відсотках до підсумку	млн грн	у відсотках до підсумку	млн грн	у відсотках до підсумку	млн грн	у відсотках до підсумку
Верстати для оброблення металів	263,0	0,04	331,0	0,04	320,1	0,03	208,8	0,02	136,2	0,02
Машини друкарські та лічильні, їх запчастини	520,7	0,08	408,7	0,05	355,5	0,03	178,8	0,02	73,0	0,01
Обладнання копіювально-розмножувальне та інше конторське обладнання	4062,5	0,61	3764,6	0,44	4564,7	0,43	2247,0	0,26	1992,4	0,28
Устаткування для автоматичного оброблення інформації	7346,3	1,1	7437,1	0,86	8724,0	0,83	5576,7	0,65	3957,0	0,56
Програмне забезпечення	708,2	0,11	593,9	0,07	706,2	0,07	706,3	0,08	445,9	0,06
Вироби спортивні	724,2	0,11	1152,0	0,13	1185,0	0,12	848,7	0,10	549,8	0,08
Вироби ювелірні	183,9	0,03	224,8	0,03	309,1	0,03	122,3	0,01	105,2	0,01
Видавнича продукція	470,8	0,07	556,7	0,06	704,2	0,07	853,7	0,10	682,0	0,10
Товари шкільні та канцелярські з паперу чи картону	811,3	0,12	1267,7	0,15	1339,1	0,13	1506,4	0,17	953,8	0,13
Меблі	1649,7	0,25	2186,6	0,25	2931,6	0,28	1774,4	0,21	1246,7	0,18
Інші непродовольчі товари	212366,8	31,83	263557,9	30,51	287602,1	27,38	226736,2	26,34	211056,5	29,76

¹ За товарами та товарними групами згідно з Номенклатурою продукції промисловості (НПП).

113. Індекси фізичного обсягу роздрібного товарообороту підприємств

(відсотків)

	1990 = 100											
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	
Роздрібний товарооборот	31,9	36,3	41,7	50,2	61,2	75,5	95,4	123,5	144,9	114,6		
Продовольчі товари	29,6	31,3	34,2	39,3	47,4	55,7	65,8	76,8	83,3	75,6		
харчові продукти	21,6	21,9	23,3	25,9	30,8	36,1	42,9	50,5	54,6	49,8		
алкогольні напої	99,3	108,7	122,6	146,0	181,9	213,6	251,4	285,6	323,6	300,3		
Непродовольчі товари	37,8	46,3	55,9	70,3	86,5	110,7	146,2	200,9	245,5	179,2		
Товарооборот ресторанно-господарства	26,3	28,5	30,6	31,6	34,3	36,4	40,5	46,3	45,8	37,4		

(відсотків до попереднього року)

	1990 = 100											
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010 ¹	
Роздрібний товарооборот	108,1	113,7	115,0	120,5	121,9	123,4	126,4	129,5	117,3	79,1	105,7	
Продовольчі товари	99,9	105,7	109,3	114,8	120,6	117,5	118,2	116,7	108,4	90,7	103,1	
харчові продукти	95,5	101,4	106,2	111,2	118,8	117,3	118,9	117,6	108,2	91,2	107,0	
алкогольні напої	113,6	109,5	112,8	119,1	124,6	117,4	117,7	113,6	113,3	92,8	97,4	
Непродовольчі товари	117,8	122,4	120,7	125,8	123,0	128,0	132,1	137,4	122,2	73,0	107,5	
Товарооборот ресторанно-господарства	101,7	108,3	107,3	103,4	108,7	106,2	111,4	114,3	98,9	81,7	102,2	

¹Дані за 9 місяців 2010 року.

114. Роздрібний товарооборот підприємств за регіонами

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010 ¹
Україна	28757,4	34417,0	39690,8	49993,5	67556,1	94332,4	129951,7	178232,6	246903,2	230955,3	196676,2
Автономна Республіка Крим	946,0	1215,0	1411,5	1762,7	2434,3	3448,5	4784,0	6430,0	9064,3	8430,8	7561,3
Вінницька	794,1	938,5	1014,7	1272,1	1668,7	2248,1	2959,2	3922,4	5358,0	4661,6	3932,8
Волинська	575,1	683,6	795,5	1005,4	1337,6	1834,0	2403,9	3134,1	4306,1	3889,5	3218,7
Дніпропетровська	2379,9	2793,9	3455,3	4435,9	6074,4	8370,1	11476,5	15976,1	22353,1	20150,9	17263,3
Донецька	2624,1	3120,1	3414,6	4174,6	5660,5	7867,0	11429,9	15941,5	22229,2	19912,6	17839,8
Житомирська	682,2	758,9	846,4	1073,8	1361,5	1775,5	2430,2	3320,5	4344,3	4143,1	3572,0
Закарпатська	744,9	907,1	1074,1	1458,1	2068,3	2666,9	2902,0	3666,7	5303,7	4915,4	4170,5
Запорізька	1376,0	1542,2	1721,6	2043,5	2866,6	3880,6	4981,5	6782,0	9301,3	8433,0	7586,9
Івано-Франківська	588,0	659,4	719,9	861,2	1106,1	1563,4	2269,4	3133,2	4519,0	4248,5	3470,5
Київська	1011,5	1222,7	1446,9	1603,9	2191,5	3020,7	4731,3	6663,0	9858,6	10010,1	8591,0
Кіровоградська	504,2	634,5	724,0	852,2	1119,6	1466,5	2020,7	2801,3	3921,8	3635,3	3119,0
Луганська	1021,1	1128,3	1297,7	1551,8	2106,1	2764,6	3766,7	5245,8	7796,9	7131,6	6393,6
Львівська	1820,4	2054,7	2456,6	3085,8	4009,8	5530,5	6882,9	9472,5	12827,2	12983,6	10633,7
Миколаївська	570,3	717,8	849,5	961,3	1307,0	1759,6	2554,7	3861,5	5310,2	4818,5	3960,8
Одеська	1112,4	1390,7	1844,3	2535,3	3684,0	5165,3	7445,4	9996,1	14159,5	14842,9	12824,4
Полтавська	1064,4	1223,4	1291,9	1505,3	1900,5	2520,9	3467,9	4678,3	6725,6	6053,9	5062,9
Рівненська	473,9	610,7	812,9	990,2	1262,8	1644,3	2092,6	2747,3	3853,4	3793,1	3109,7
Сумська	776,9	958,6	938,3	1052,7	1330,7	1748,7	2155,6	2688,2	3673,5	3378,1	2794,9
Тернопільська	385,5	470,7	563,2	723,9	962,1	1324,8	1729,8	2251,5	3309,2	3321,1	2736,1
Харківська	2031,3	2564,9	2909,3	3675,6	4830,3	6755,6	9164,5	12311,8	16852,0	15976,1	13279,7
Херсонська	525,7	628,1	763,5	1042,2	1401,4	1826,6	2493,6	3326,2	4392,1	4421,2	3668,7
Хмельницька	560,6	702,6	792,2	1031,7	1315,3	1803,1	2505,5	3368,3	5003,3	4409,9	3666,9
Черкаська	656,7	724,0	794,6	1039,7	1392,9	1751,9	2335,6	3173,4	4558,4	4440,1	3860,6
Чернівецька	478,6	561,1	674,3	872,5	1103,3	1435,5	1806,6	2679,6	3663,9	3593,5	2923,6
Чернігівська	715,7	812,1	844,1	990,0	1264,7	1578,1	2121,0	2862,5	3902,6	3710,6	3110,1
м. Київ	4106,1	5101,1	5885,0	7961,9	11184,1	17695,6	25826,0	35989,8	47809,4	43191,5	36101,0
м. Севастополь	220,8	273,9	336,0	420,5	598,7	886,0	1214,7	1809,0	2506,6	2458,8	2223,7

¹ Дані за 9 місяців 2010 року.

115. Основні показники розвитку малих підприємств¹

	2000 ²	2001 ²	2002 ²	2003 ²	2004 ²	2005 ²	2006 ³	2007 ³	2008 ³	2009 ³
Кількість малих підприємств на 10 тис. осіб наявного населення	44	48	53	57	60	63	72	76	72	75
Кількість найманих працівників ⁴ на малих підприємствах, тис. осіб	1709,8	1807,6	1918,5	2034,2	1928,0	1834,2	2158,5	2154,3	2156,8	2067,8
у розрахунку на одне підприємство, осіб	8	8	8	7	7	6	6	6	7	6
відсотків до кількості найманих працівників на підприємствах-суб'єктах підприємницької діяльності	15,1	17,1	18,9	20,9	20,2	19,6	23,5	23,7	24,3	25,3
Обсяг реалізованої продукції (робіт, послуг), млн грн	43810,1	47165,7	49394,2	65202,1	74363,5	82936,7	357252,6	436247,8	492378,7	456667,8
відсотків до обсягу реалізованої продукції (робіт, послуг) по економіці в цілому	8,1	7,1	6,7	6,6	5,3	5,5	18,8	18,1	16,3	16,7
Прибуток від звичайної діяльності до оподаткування, млн грн	4655,8	3612,0	3495,1	4161,2	6051,8	7066,9	19024,3	25561,8	32018,9	32052,8
відсотків до прибутку від звичайної діяльності до оподаткування по економіці в цілому	12,9	9,1	9,3	9,1	8,2	7,9	17,2	14,0	16,5	22,9
Збиток від звичайної діяльності до оподаткування, млн грн	3618,6	3706,7	4278,3	5394,8	7395,9	7595,9	13837,2	19862,7	69501,1	54162,7
відсотків до збитку від звичайної діяльності до оподаткування по економіці в цілому	16,3	17,6	18,8	20,6	25,4	30,6	40,2	42,2	37,6	29,0
Питома вага підприємств, що одержали збиток, відсотків до загальної кількості	36,6	38,1	38,2	37,1	35,5	35,2	33,7	32,8	37,3	39,9

¹ Дані наведено без урахування результатів діяльності банків, фермерських господарств та бюджетних установ.

² Дані за 2000–2005 роки сформовані відповідно до статті 63 Господарського кодексу України в редакції від 16.01.2003 № 436-IV, на підставі якої малими визнаються підприємства, в яких середньооблікова чисельність працюючих за звітний (фінансовий) рік не перевищує п'ятдесяти осіб, а обсяг валового доходу від реалізації продукції (робіт, послуг) за цей період не перевищує суми, еквівалентної п'ятистам тисячам євро за середньорічним курсом Національного банку України щодо гривні; великими підприємствами визнаються підприємства, в яких середньооблікова чисельність працюючих за звітний (фінансовий) рік перевищує тисячу осіб, а обсяг валового доходу від реалізації продукції (робіт, послуг) за цей період не перевищує суму, еквівалентну п'яти мільйонам євро за середньорічним курсом Національного банку України щодо гривні; великими підприємствами визнаються усі інші підприємства.

³ Дані за 2006–2009 роки сформовані відповідно до статті 63 Господарського кодексу України з урахуванням змін, внесених Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України з питань регулювання підприємницької діяльності» від 18.09.2008 року №523-VI, на підставі якої малими визнаються підприємства, в яких середньооблікова чисельність працюючих за звітний (фінансовий) рік не перевищує п'ятдесяти осіб, а обсяг валового доходу від реалізації продукції (робіт, послуг) за цей період не перевищує сімдесяти мільйонів гривень; великими підприємствами визнаються підприємства, в яких середньооблікова чисельність працюючих за звітний (фінансовий) рік перевищує двісті п'ятдесят осіб, а обсяг валового доходу від реалізації продукції (робіт, послуг) за рік перевищує суму сто мільйонів гривень; середніми визнаються усі інші підприємства.

⁴ Дані наведено включаючи штатних та позаштатних працівників.

116. Товарна структура роздрібного товарообороту підприємств

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010 ¹
Усі товари²	28757,4	34417,0	39690,8	49993,5	67556,1	94332,4	129951,7	178232,6	246903,2	230955,3	196676,2
Продовольчі товари у торговій мережі	12861,0	14836,1	16330,9	19839,5	26156,2	34939,2	44497,8	56444,4	76672,2	84307,9	72566,0
м'ясо та продукти м'ясні	1499,0	1735,2	1869,0	2347,5	3318,4	5175,3	6771,0	8447,3	11973,3	12112,9	9983,7
м'ясо та птиця свіжі та заморожені	460,2	595,7	679,1	867,3	1275,2	2317,3	2971,8	3611,9	5203,8	5576,0	4600,7
м'ясо копчене, солоне та ковбасні вироби	989,3	1077,1	1111,0	1372,0	1908,8	2684,0	3516,3	4231,5	5838,4	5717,0	4703,2
консерви м'ясні, готові продукти м'ясні	49,5	62,4	78,9	108,2	134,4	174,0	282,9	603,9	931,1	819,9	679,8
риба та рибопродукти	406,8	492,1	570,9	736,6	1028,9	1555,3	1917,5	2624,6	3747,2	3728,1	3099,7
риба і морепродукти харчові	297,1	353,4	409,1	542,4	752,0	1171,0	1417,9	1892,9	2678,0	2639,4	2217,6
консерви рибні, готові продукти рибні	109,7	138,7	161,8	194,2	276,9	384,3	499,6	731,7	1069,2	1088,7	882,1
консерви овочеві та фруктово-ягідні	125,4	166,4	222,4	317,9	535,4	742,1	873,0	990,1	1319,2	1380,2	999,7
жири	472,3	568,3	622,2	725,8	1004,3	1309,7	1343,9	1663,5	2513,4	2671,1	2279,6
масло вершкове	212,0	228,9	231,6	251,3	322,5	409,5	506,3	636,2	874,2	1052,2	958,3
олії рослинні	92,2	122,6	137,7	185,4	304,1	416,1	484,8	672,5	1204,9	1187,4	1045,2
жири інші (інші жири тваринні харчові, маргарин)	168,1	216,8	252,9	289,1	377,7	484,1	352,8	354,8	434,3	431,5	276,1
молоко та продукти молочні	564,2	667,9	768,4	945,0	1286,5	1809,0	2338,7	3083,7	3921,0	4055,1	3839,8
сир сичужний, плавлений та кисломолочний	168,3	215,2	256,6	369,5	555,3	847,7	1137,1	1642,9	2400,6	2526,5	2268,2
яйця	204,7	257,8	308,2	339,0	366,4	441,5	482,3	685,5	1138,1	1117,8	907,2
цукор	215,9	212,1	240,4	277,6	324,9	432,2	508,1	548,0	691,1	967,7	907,1
вироби кондитерські	1139,4	1336,5	1504,5	1670,4	2136,4	2752,0	3649,4	4479,9	6253,4	6635,1	5802,6
чай	91,0	102,2	130,3	172,4	246,3	338,2	482,5	643,8	880,9	1107,3	912,5
кава	111,5	143,6	197,8	281,1	424,0	628,5	865,8	1091,7	1458,5	1645,9	1428,7
сіль	26,6	25,7	25,5	28,8	29,3	37,4	46,5	51,2	66,4	76,9	54,9
вироби хлібобулочні	1830,7	1703,0	1393,0	1401,2	1641,0	1699,2	1802,5	2009,4	2636,1	2631,5	2175,2

борошно, крупи, та вироби макаронні	471,2	426,5	443,3	589,2	745,6	853,9	1165,0	1504,2	2232,4	2523,9	2080,7
борошно	175,6	141,2	139,4	191,6	222,8	205,0	211,4	271,8	383,1	521,6	383,9
крупи та бобові	157,8	154,2	173,9	220,7	294,5	372,1	513,6	618,3	965,5	1021,7	942,3
вироби макаронні	137,8	131,1	130,0	176,9	228,3	276,8	440,0	614,1	883,8	980,6	754,5
картопля	31,1	35,3	52,2	73,6	114,3	190,0	286,0	389,0	437,3	457,3	401,3
овочі	123,7	136,7	160,7	216,6	293,3	500,8	748,2	1019,5	1507,9	1590,1	1622,5
плоди, ягоди, виноград, горіхи (включаючи кавуни та дині)	123,0	143,1	158,6	263,0	424,4	684,6	1128,3	1528,0	2257,0	2609,5	2491,3
продовольчі товари інші	5256,2	6468,5	7406,9	9084,3	11681,5	14941,8	18952,0	24042,1	31238,4	36471,0	31311,3
Продовольчі товари у мережі ресторанного господарства	2069,7	2501,1	2737,8	2967,1	3485,5	4282,1	5204,5	6550,5	8379,6	8106,7	6655,8
Непродовольчі товари	13826,7	17079,8	20622,1	27186,9	37914,4	55111,1	80249,4	115237,7	161851,4	138540,7	117454,4
тканини	110,4	93,2	81,3	78,7	69,6	73,4	91,7	143,3	164,5	191,6	144,8
одяг та білизна з тканини, головні убори, одяг зі шкіри, хутра та вироби з них	426,2	440,2	448,3	527,9	677,3	968,6	1397,9	1686,4	2548,3	2904,3	2606,0
одяг і білизна з тканини	353,0	349,9	351,6	389,2	507,4	755,3	1035,0	1322,3	2080,6	2320,3	2237,7
одяг зі шкіри, хутра та вироби з них	21,3	26,4	25,7	32,0	34,1	22,7	40,4	41,3	104,6	134,8	58,7
текстильні вироби для домашнього вжитку та інтер'єру	43,3	54,4	64,0	101,0	129,8	181,9	315,5	313,7	347,2	427,9	293,8
головні убори	8,6	9,5	7,0	5,7	6,0	8,7	7,0	9,1	15,9	21,3	15,8
трикотаж верхній та білизняний, панчішно-шкарпеткові вироби	160,0	181,7	181,8	221,2	249,5	355,9	503,6	793,8	1293,8	1492,5	1226,6
трикотаж верхній та білизняний	119,4	128,6	138,5	172,5	188,7	260,3	333,5	525,0	868,0	1006,6	828,4
вироби панчішно-шкарпеткові	40,6	53,1	43,3	48,7	60,8	95,6	170,1	268,8	425,8	485,9	398,2
взуття	222,8	259,8	253,3	335,0	437,9	614,6	945,7	1778,3	2490,7	2853,3	2372,0
шкіряне, текстильне, комбіноване, включаючи спортивне	216,7	254,3	247,4	328,0	429,1	598,8	920,0	1737,7	2417,7	2756,6	2276,6
гумове та полімерне	6,1	5,5	5,9	7,0	8,8	15,8	25,7	40,6	73,0	96,7	95,4
засоби для миття, чищення та догляду	324,0	442,4	576,1	764,0	1008,2	1305,9	1732,9	2213,3	3129,8	3680,3	2972,4

Продовження табл.
Товарна структура роздрібного товарообороту підприємств
(млн грн)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010 ¹
товари парфумерно-косметичні	367,1	472,5	462,1	670,7	945,9	1598,3	2148,3	3077,5	4662,8	5665,8	4395,4
галантерея та нитки	108,7	124,2	110,4	102,1	123,3	147,1	221,6	279,3	312,7	321,4	319,8
сірники	12,8	14,3	13,5	15,7	18,9	20,6	23,5	25,1	30,3	36,8	31,4
товари культурно-побутового та господарського призначення	2778,8	3423,9	4241,7	5204,7	7471,6	10883,1	15214,4	21093,0	26123,6	22607,3	19180,7
у тому числі											
годинники	35,9	41,7	57,1	48,7	42,6	48,9	62,7	88,1	206,7	112,6	87,0
аудіо- та відеобладання	371,7	516,5	766,3	982,1	1564,8	2288,8	4738,2	6527,1	7305,1	5469,0	4832,9
товари спортивні, включаючи велосипеди	55,3	49,7	64,5	66,8	79,4	114,2	171,2	245,9	334,5	377,5	298,9
ігри та іграшки	41,1	47,8	50,8	59,9	84,8	135,4	229,9	356,0	490,9	534,3	402,3
фотографічне обладнання	55,0	69,8	79,4	86,9	115,5	196,2	297,0	418,6	293,3	119,4	69,2
вироби паперові та канцелярські	91,0	102,2	112,3	118,2	148,0	223,9	294,1	300,1	392,4	455,1	363,5
канцелярське приладдя	126,3	140,0	145,8	156,1	182,8	210,8	261,5	282,9	355,2	328,1	278,2
техніка комп'ютерна та інша обчислювальна	114,3	188,1	216,4	256,1	520,0	805,3	1173,7	1911,0	2549,7	1903,4	1826,9
книжки, газети, журнали друковані та на електронних носіях	546,7	703,7	748,1	842,4	973,1	1180,0	1521,4	1764,9	2228,1	2421,6	1958,2
електропобутові прилади	499,1	609,4	891,1	1266,9	2025,1	3026,3	3943,2	5862,0	6904,8	5985,9	5285,0
мотоцикли, моторолери, мопеди	5,3	7,1	8,1	11,7	25,3	28,4	34,0	38,8	45,0	27,6	31,6
меблі	306,9	324,0	348,4	380,2	574,4	699,8	819,3	980,2	1401,4	1375,7	1036,6
килими, покриття для підлоги та стін	47,4	50,8	46,7	46,0	63,0	85,4	333,0	664,2	1247,5	1428,5	1040,0
посуд та столові набори	267,5	287,0	279,1	315,3	345,3	464,6	557,9	737,0	1145,7	1178,0	985,8
інші непродовольчі товари	9315,9	11627,6	14253,6	19266,9	26912,1	39143,6	57969,8	84147,7	121094,9	98787,4	84205,3
у тому числі віконне скло, лісоматеріали, пиломатеріали, цемент, цегла та інші будівельні матеріали	739,5	901,7	1200,3	1489,3	2142,3	3229,1	4305,1	6420,6	9583,6	9528,5	7402,0
бензин	3294,6	3986,7	4623,5	6030,3	9068,9	12196,9	15244,2	19016,8	27876,9	30528,4	26767,3
товари фармацевтичні	2052,7	2563,3	3064,5	3609,9	4611,2	6200,8	7305,4	9563,6	12598,1	16381,9	13131,1

(ВІДСОТКІВ)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010 ¹
Усі товари²	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Продовольчі товари у торговій мережі	44,7	43,1	41,1	39,7	38,7	37,1	34,2	31,6	31,1	36,5	36,9
м'ясо та продукти м'ясні	5,2	5,0	4,7	4,7	4,9	5,5	5,2	4,7	4,9	5,3	5,0
м'ясо та птиця свіжі та заморожені	1,6	1,7	1,7	1,7	1,9	2,5	2,3	2,0	2,1	2,4	2,3
м'ясо копчене, солоне та ковбасні вироби	3,4	3,1	2,8	2,8	2,8	2,8	2,7	2,4	2,4	2,5	2,4
консерви м'ясні, готові продукти м'ясні	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,3	0,4	0,4	0,3
риба та рибопродукти	1,4	1,4	1,4	1,5	1,5	1,6	1,5	1,5	1,5	1,6	1,6
риба і морепродукти харчові	1,0	1,0	1,0	1,1	1,1	1,2	1,1	1,1	1,1	1,1	1,1
консерви рибні, готові продукти рибні	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4	0,5	0,5
консерви овочеві та фруктово-ягідні	0,5	0,5	0,6	0,6	0,8	0,8	0,7	0,6	0,5	0,6	0,5
жири	1,6	1,7	1,6	1,5	1,5	1,4	1,0	0,9	1,0	1,2	1,1
масло вершкове	0,7	0,7	0,6	0,5	0,5	0,4	0,4	0,3	0,3	0,5	0,5
олії рослинні	0,3	0,4	0,4	0,4	0,5	0,5	0,4	0,4	0,5	0,5	0,5
жири інші (інші жири тваринні харчові, маргарин)	0,6	0,6	0,6	0,6	0,5	0,5	0,2	0,2	0,2	0,2	0,1
молоко та продукти молочні	2,0	1,9	1,9	1,9	1,9	1,9	1,8	1,7	1,6	1,8	2,0
сир сичужний, плавлений та кисломолочний	0,6	0,6	0,6	0,7	0,8	0,9	0,9	0,9	1,0	1,1	1,2
яйця	0,7	0,8	0,8	0,7	0,5	0,5	0,4	0,4	0,5	0,5	0,5
цукор	0,8	0,6	0,6	0,6	0,5	0,5	0,4	0,3	0,3	0,4	0,5
вироби кондитерські	4,0	3,9	3,8	3,3	3,2	2,9	2,8	2,5	2,5	2,9	3,0
чай	0,3	0,3	0,3	0,3	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4	0,5	0,5
кава	0,4	0,4	0,5	0,6	0,6	0,7	0,7	0,6	0,6	0,7	0,7
сіль	0,1	0,1	0,1	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
вироби хлібобулочні	6,4	5,0	3,5	2,8	2,4	1,8	1,4	1,1	1,1	1,1	1,1
борошно, крупи, та вироби макаронні	1,6	1,2	1,1	1,2	1,1	0,9	0,9	0,8	0,9	1,0	1,1
борошно	0,6	0,4	0,4	0,4	0,3	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2
крупи та бобові	0,5	0,4	0,4	0,4	0,5	0,4	0,4	0,3	0,4	0,4	0,5

Продовження табл.
Товарна структура роздрібного товарообороту підприємств
(ВІДСОТКІВ)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010 ¹
вироби макаронні	0,5	0,4	0,3	0,4	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3	0,4	0,4
картопля	0,1	0,1	0,1	0,1	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2
овочі	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4	0,5	0,6	0,6	0,6	0,7	0,8
плоди, ягоди, виноград, горіхи (включаючи кавуни та дині)	0,4	0,4	0,4	0,5	0,7	0,7	0,8	0,9	0,9	1,1	1,2
продовольчі товари інші	18,2	18,8	18,7	18,2	17,3	15,9	14,5	13,5	12,6	15,8	15,9
Продовольчі товари у мережі рес- торного господарства	7,2	7,3	6,9	5,9	5,2	4,5	4,0	3,7	3,3	3,5	3,4
Непродовольчі товари	48,1	49,6	52,0	54,4	56,1	58,4	61,8	64,7	65,6	60,0	59,7
тканини	0,4	0,3	0,2	0,2	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1
одяг та білизна з тканини, головні убори, одяг зі шкіри, хутра та ви- роби з них	1,5	1,3	1,2	1,1	1,0	1,0	1,1	1,0	1,0	1,3	1,3
одяг і білизна з тканини	1,2	1,0	0,9	0,8	0,7	0,8	0,8	0,8	0,8	1,0	1,1
одяг зі шкіри, хутра та вироби з них	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,1
текстильні вироби, для домашньо- го вжитку та інтер'єру	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,3	0,2	0,2	0,2	0,1
головні убори	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
трикотаж верхній та білизняний, панчічно-шкарпеткові вироби	0,5	0,5	0,5	0,4	0,4	0,4	0,4	0,5	0,5	0,6	0,6
трикотаж верхній та білизняний	0,4	0,4	0,4	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3	0,4	0,4
вироби панчічно-шкарпеткові	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,2	0,2	0,2	0,2
взуття	0,8	0,7	0,6	0,7	0,6	0,6	0,7	1,0	1,0	1,2	1,2
шкіряне, текстильне, комбіноване, включаючи спортивне	0,8	0,7	0,6	0,7	0,6	0,6	0,7	1,0	1,0	1,2	1,2
гумове та полімерне	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
засоби для миття, чищення та до- гляду	1,1	1,3	1,5	1,5	1,5	1,4	1,3	1,2	1,3	1,6	1,5
товари парфумерно-косметичні	1,3	1,4	1,2	1,3	1,4	1,7	1,7	1,7	1,9	2,5	2,2
галатерія та нитки	0,4	0,4	0,3	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,1	0,1	0,2
сірники	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0

товари культурно-побутового та господарського призначення у тому числі	9,7	9,9	10,6	11,4	11,1	11,5	11,7	11,8	10,6	9,7	9,8
годинники	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,0	0,1	0,0	0,0
аудіо- та відеообладнання	1,3	1,5	1,9	2,0	2,3	2,4	3,7	3,7	3,0	2,4	2,5
товари спортивні, включаючи велосипеди	0,2	0,2	0,2	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,2	0,2
ігри та іграшки	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2
фотографічне обладнання	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,1	0,1	0,0
вироби паперові та канцелярські	0,3	0,3	0,3	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2
канцелярське приладдя	0,4	0,4	0,4	0,3	0,3	0,2	0,2	0,2	0,1	0,1	0,1
техніка комп'ютерна та інша обчислювальна	0,4	0,5	0,5	0,8	0,9	0,9	0,9	1,1	1,0	0,8	0,9
книги, газети, журнали друковані та на електронних носіях	1,9	2,1	1,9	1,7	1,4	1,3	1,2	1,0	0,9	1,0	1,0
електропобутові прилади	1,7	1,8	2,3	2,5	3,0	3,2	3,0	3,3	2,8	2,6	2,7
мотоцикли, моторолери, мопеди	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
меблі	1,1	0,9	0,9	0,8	0,9	0,8	0,6	0,5	0,6	0,6	0,5
килими, покриття для підлоги та стін	0,2	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,3	0,4	0,5	0,6	0,5
посуд та столові набори	1,0	0,9	0,7	0,7	0,5	0,5	0,4	0,4	0,5	0,5	0,5
інші непродовольчі товари	32,4	33,8	35,9	38,6	39,8	41,5	44,6	47,2	49,1	42,9	42,8
у тому числі віконне скло, лісо-матеріали, пиломатеріали, цемент, цегла та інші будівельні матеріали	2,6	2,6	3,0	3,0	3,2	3,4	3,3	3,6	3,9	4,1	3,8
бензин	11,5	11,6	11,6	12,1	13,4	12,9	11,7	10,7	11,3	13,2	13,6
товари фармацевтичні	7,1	7,4	0,6	7,2	6,8	6,6	5,6	5,4	5,1	7,1	6,7

¹ Дані за 9 місяців 2010 року.

² Включаючи мережу ресторанного господарства.

117. Кількість малих підприємств у розрахунку на 10 тис. осіб наявного населення за регіонами¹

	2000 ²	2001 ²	2002 ²	2003 ²	2004 ²	2005 ²	2006 ³	2007 ³	2008 ³	2009 ³
Україна	44	48	53	57	60	63	72	76	72	75
Автономна Республіка Крим	44	54	61	69	71	73	82	86	81	83
Вінницька	29	30	37	42	44	46	49	50	44	46
Волинська	33	35	39	43	45	45	49	50	45	47
Дніпропетровська	37	43	48	53	54	56	68	72	69	71
Донецька	50	51	53	55	55	56	61	63	54	55
Житомирська	37	41	42	44	45	45	49	50	45	51
Закарпатська	46	51	52	52	60	63	64	63	51	57
Запорізька	41	45	51	56	58	62	69	75	74	77
Івано-Франківська	43	46	48	52	52	54	57	58	54	57
Київська	32	36	43	48	50	57	70	77	72	76
Кіровоградська	38	44	45	49	50	51	56	58	53	55
Луганська	34	36	39	41	42	43	49	52	49	49
Львівська	51	53	56	59	62	63	72	76	75	79
Миколаївська	53	57	60	62	63	64	72	77	68	71
Одеська	38	43	48	54	58	62	74	80	82	88
Полтавська	37	40	44	47	48	49	57	61	60	63
Рівненська	31	34	36	40	41	43	45	46	41	46
Сумська	37	41	44	45	47	48	52	52	51	52
Тернопільська	26	30	32	37	38	39	42	45	39	44
Харківська	45	52	56	59	63	66	75	80	81	83
Херсонська	64	49	52	53	54	55	60	62	53	57
Хмельницька	31	34	36	40	42	44	49	51	45	48
Черкаська	35	36	38	42	43	44	48	51	51	55
Чернівецька	32	39	40	41	43	45	49	51	44	50
Чернігівська	27	28	35	40	41	43	47	50	50	52
м.Київ	117	130	151	167	180	196	240	267	243	258
м.Севастополь	54	55	56	64	67	72	77	87	87	87

¹ Дані наведено без урахування результатів діяльності банків, фермерських господарств та бюджетних установ.

² Дані за 2000–2005 роки сформовані відповідно до статті 63 Господарського кодексу України в редакції від 16.01.2003 № 436-IV, на підставі якої малими визнаються підприємства, в яких середньооблікова чисельність працюючих за звітний (фінансовий) рік не перевищує п'ятдесяти осіб, а обсяг валового доходу від реалізації продукції (робіт, послуг) за цей період не перевищує суми, еквівалентної п'ятстам тисячам євро за середньорічним курсом Національного банку України щодо гривні; великими підприємствами визнаються підприємства, в яких середньооблікова чисельність працюючих за звітний (фінансовий) рік перевищує тисячу осіб, а обсяг валового доходу від реалізації продукції (робіт, послуг) за рік перевищує суму, еквівалентну п'яти мільйонам євро за середньорічним курсом Національного банку України щодо гривні; середніми визнаються усі інші підприємства.

³ Дані за 2006–2009 роки сформовані відповідно до статті 63 Господарського кодексу України з урахуванням змін, внесених Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України з питань регулювання підприємницької діяльності» від 18.09.2008 року № 523-VI, на підставі якої малими визнаються підприємства, в яких середньооблікова чисельність працюючих за звітний (фінансовий) рік не перевищує п'ятдесяти осіб, а обсяг валового доходу від реалізації продукції (робіт, послуг) за цей період не перевищує сімдесяти мільйонів гривень; великими підприємствами визнаються підприємства, в яких середньооблікова чисельність працюючих за звітний (фінансовий) рік перевищує двісті п'ятдесят осіб, а обсяг валового доходу від реалізації продукції (робіт, послуг) за рік перевищує суму сто мільйонів гривень; середніми визнаються усі інші підприємства.

118. Кількість найманих¹ працівників малих підприємств за видами економічної діяльності²

	2000 ³	2001 ³	2002 ³	2003 ³	2004 ³	2005 ³	2006 ⁴	2007 ⁴	2008 ⁴	2009 ⁴
Усього	1709,8	1807,6	1918,5	2034,2	1928,0	1834,2	2158,5	2154,3	2156,8	2067,8
Сільське господарство, мисливство, лісове господарство	110,9	130,7	143,7	162,5	164,9	162,0	161,2	151,6	145,7	142,7
Промисловість	362,9	389,1	422,5	446,8	402,7	373,4	409,7	394,1	381,5	366,2
Будівництво	198,2	217,0	219,2	232,4	222,5	209,4	246,4	261,9	267,2	250,3
Торгівля; ремонт автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку	572,9	527,5	494,7	473,9	418,9	375,4	572,6	562,5	554,6	530,4
Діяльність готелів та ресторанів	69,5	72,9	76,9	77,6	75,3	71,5	73,9	71,5	71,6	69,1
Діяльність транспорту та зв'язку	77,6	88,3	100,6	110,2	106,7	102,8	118,4	122,2	125,9	121,8
Фінансова діяльність	11,9	12,9	13,7	14,3	14,4	15,7	21,5	24,3	24,5	24,5
Операції з нерухомим майном, оренда, ін-жиніринг та надання послуг підприємцям	181,2	228,3	291,8	349,3	358,0	365,1	415,3	436,1	458,0	437,2
Освіта	21,2	23,8	26,3	27,6	27,3	26,8	15,6	15,1	15,2	15,2
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	17,8	21,0	23,6	26,9	28,3	29,0	29,9	31,3	32,8	33,0
Надання комунальних та індивідуальних послуг; діяльність у сфері культури та спорту	80,1	90,3	98,5	105,2	101,7	95,9	87,6	79,4	75,4	72,8

¹ Дані наведено влючаючи штатних та позаштатних працівників.

² Дані наведено без урахування результатів діяльності банків, фермерських господарств та бюджетних установ.

³ Дані за 2000–2005 роки сформовані відповідно до статті 63 Господарського кодексу України в редакції від 16.01.2003 № 436-IV, на підставі якої малими визнаються підприємства, в яких середньооблікова чисельність працюючих за звітний (фінансовий) рік не перевищує п'ятдесят осіб, а обсяг валового доходу від реалізації продукції (робіт, послуг) за цей період не перевищує суми, еквівалентної п'ятисот тисячам євро за середньорічним курсом Національного банку України щодо гривні; великими підприємствами визнаються підприємства, в яких середньооблікова чисельність працюючих за звітний (фінансовий) рік перевищує тисячу осіб, а обсяг валового доходу від реалізації продукції (робіт, послуг) за рік перевищує суму, еквівалентну п'яти мільйонам євро за середньорічним курсом Національного банку України щодо гривні; середніми визнаються усі інші підприємства.

⁴ Дані за 2006–2009 роки сформовані відповідно до статті 63 Господарського кодексу України з урахуванням змін, внесених Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України з питань регулювання підприємницької діяльності» від 18.09.2008 року № 523-VI, на підставі якої малими визнаються підприємства, в яких середньооблікова чисельність працюючих за звітний (фінансовий) рік не перевищує п'ятдесят осіб, а обсяг валового доходу від реалізації продукції (робіт, послуг) за цей період не перевищує сімдесят мільйонів гривень; великими підприємствами визнаються підприємства, в яких середньооблікова чисельність працюючих за звітний (фінансовий) рік перевищує двісті п'ятдесят осіб, а обсяг валового доходу від реалізації продукції (робіт, послуг) за рік перевищує суму сто мільйонів гривень; середніми визнаються усі інші підприємства.

**119. Кількість найманих¹ працівників малих підприємств
за видами економічної діяльності²**

(у відсотках до загальної кількості найманих працівників)

	2000 ³	2001 ³	2002 ³	2003 ³	2004 ³	2005 ³	2006 ⁴	2007 ⁴	2008 ⁴	2009 ⁴
Усього	15,1	17,1	18,9	20,9	20,2	19,6	23,5	23,7	24,3	25,3
Сільське господарство, мисливство, лісове господарство	4,4	6,0	7,4	9,9	11,9	13,5	16,1	17,3	18,4	19,7
Промисловість	8,1	9,1	10,4	11,3	10,2	9,5	10,6	10,7	10,8	11,5
Будівництво	28,4	33,2	34,8	36,7	33,9	31,8	36,9	38,5	40,9	49,2
Торгівля; ремонт автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку	50,8	48,6	45,8	43,9	38,4	33,4	47,6	43,4	41,3	42,8
Діяльність готелів та ресторанів	55,5	57,9	61,2	62,4	60,3	57,5	54,3	51,0	50,7	50,4
Діяльність транспорту та зв'язку	6,6	7,6	8,8	9,8	9,6	9,3	10,7	10,8	11,1	11,1
Фінансова діяльність	7,0	26,6	28,2	30,2	28,0	25,8	31,6	29,1	27,1	30,8
Операції з нерухомим майном, оренда, інжиніринг та надання послуг підприємцям	28,0	33,8	40,6	46,1	46,5	46,0	50,2	51,3	52,3	48,6
Освіта	40,8	41,7	36,7	37,8	35,3	34,0	40,4	41,0	42,0	43,8
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	25,7	29,2	31,9	32,4	32,4	33,2	34,3	35,3	36,2	36,3
Надання комунальних та індивідуальних послуг; діяльність у сфері культури та спорту	43,3	47,9	51,0	54,7	52,1	49,1	48,0	43,0	39,2	40,4

¹ Дані наведено включаючи штатних та позаштатних працівників.

² Дані наведено без урахування результатів діяльності банків, фермерських господарств та бюджетних установ.

³ Дані за 2000–2005 роки сформовані відповідно до статті 63 Господарського кодексу України в редакції від 16.01.2003 № 436-IV, на підставі якої малими визнаються підприємства, в яких середньооблікова чисельність працюючих за звітний (фінансовий) рік не перевищує п'ятдесяти осіб, а обсяг валового доходу від реалізації продукції (робіт, послуг) за цей період не перевищує суми, еквівалентної п'ятисот тисячам євро за середньорічним курсом Національного банку України щодо гривні; великими підприємствами визнаються підприємства, в яких середньооблікова чисельність працюючих за звітний (фінансовий) рік перевищує тисячу осіб, а обсяг валового доходу від реалізації продукції (робіт, послуг) за рік перевищує суму, еквівалентну п'яти мільйонам євро за середньорічним курсом Національного банку України щодо гривні; середніми визнаються усі інші підприємства.

⁴ Дані за 2006–2009 роки сформовані відповідно до статті 63 Господарського кодексу України з урахуванням змін, внесених Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України з питань регулювання підприємницької діяльності» від 18.09.2008 року №523-VI, на підставі якої малими визнаються підприємства, в яких середньооблікова чисельність працюючих за звітний (фінансовий) рік не перевищує п'ятдесяти осіб, а обсяг валового доходу від реалізації продукції (робіт, послуг) за цей період не перевищує сімдесяти мільйонів гривень; великими підприємствами визнаються підприємства, в яких середньооблікова чисельність працюючих за звітний (фінансовий) рік перевищує двісті п'ятдесят осіб, а обсяг валового доходу від реалізації продукції (робіт, послуг) за рік перевищує суму сто мільйонів гривень; середніми визнаються усі інші підприємства.

120. Обсяги реалізованої продукції (робіт, послуг) малих підприємств за видами економічної діяльності¹

	2000 ²	2001 ²	2002 ²	2003 ²	2004 ²	2005 ²	2006 ³	2007 ³	2008 ³	2009 ³
Усього	43810,1	47165,7	49394,2	65202,1	74363,5	82936,7	357252,6	436247,8	492378,7	456667,8
Сільське господарство, мисливство, лісове господарство	1087,2	1583,7	1748,6	2070,6	2919,9	3559,9	5844,4	7671,6	10274,4	12462,2
Промисловість	5807,8	6678,4	7316,3	9052,2	10647,9	11772,2	31292,8	38504,3	45561,8	45406,8
Будівництво	2974,3	3815,9	4250,6	6089,8	7724,0	8863,4	25211,3	37588,2	42242,3	34121,0
Торгівля; ремонт автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку	27747,7	27158,9	26106,2	32671,8	34545,9	36186,0	239181,2	275624,9	305302,8	273335,2
Діяльність готелів та ресторанів	653,4	803,0	903,1	1090,3	1359,7	1558,4	2116,4	2703,1	3231,8	3251,8
Діяльність транспорту та зв'язку	1493,7	1799,8	2093,8	2770,5	3523,6	4076,8	10934,6	13961,6	16710,0	17495,8
Фінансова діяльність	398,9	398,1	532,4	2382,2	2105,8	2454,3	9055,0	13294,6	7987,6	8202,7
Операції з нерухомим майном, оренда, інжиніринг та надання послуг підприємцям	2833,7	3819,9	5077,2	7285,5	9307,9	11765,1	29645,5	42320,0	55536,5	56686,6
Освіта	145,1	182,3	232,1	286,1	341,4	421,5	370,9	471,7	612,1	579,4
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	138,0	174,9	216,3	310,3	379,3	485,5	692,2	927,1	1233,7	1336,1
Надання комунальних та індивідуальних послуг; діяльність у сфері культури та спорту	486,6	694,4	849,4	1121,5	1417,5	1682,9	2738,4	3069,2	3550,8	3639,8

¹ Дані наведено без урахування результатів діяльності банків, фермерських господарств та бюджетних установ.

² Дані за 2000–2005 роки сформовані відповідно до статті 63 Господарського кодексу України в редакції від 16.01.2003 № 436-IV, на підставі якої малими визнаються підприємства, в яких середньооблікова чисельність працюючих за звітний (фінансовий) рік не перевищує п'ятдесяти осіб, а обсяг валового доходу від реалізації продукції (робіт, послуг) за цей період не перевищує суми, еквівалентної п'ятисотам тисячам євро за середньорічним курсом Національного банку України щодо гривні; великими підприємствами визнаються підприємства, в яких середньооблікова чисельність працюючих за звітний (фінансовий) рік перевищує тисячу осіб, а обсяг валового доходу від реалізації продукції (робіт, послуг) за цей період не перевищує суму, еквівалентну п'яти мільйонам євро за середньорічним курсом Національного банку України щодо гривні; середніми визнаються усі інші підприємства.

³ Дані за 2006–2009 роки сформовані відповідно до статті 63 Господарського кодексу України з урахуванням змін, внесених Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України з питань регулювання підприємницької діяльності» від 18.09.2008 року № 523-VI, на підставі якої малими визнаються підприємства, в яких середньооблікова чисельність працюючих за звітний (фінансовий) рік не перевищує п'ятдесяти осіб, а обсяг валового доходу від реалізації продукції (робіт, послуг) за цей період не перевищує сімдесяти мільйонів гривень; великими підприємствами визнаються підприємства, в яких середньооблікова чисельність працюючих за звітний (фінансовий) рік перевищує двісті п'ятдесят осіб, а обсяг валового доходу від реалізації продукції (робіт, послуг) за рік перевищує суму сто мільйонів гривень; середніми визнаються усі інші підприємства.

**121. Обсяги реалізованої продукції (робіт, послуг) малих підприємств
у загальному обсязі реалізованої продукції
(робіт, послуг) за видами економічної діяльності¹**

	2000 ²	2001 ²	2002 ²	2003 ²	2004 ²	2005 ²	2006 ³	2007 ³	2008 ³	2009 ³
Усього	8,1	7,1	6,7	6,6	5,3	5,5	18,8	18,1	16,3	16,7
Сільське господарство, мисливство, лісове господарство	5,6	7,2	8,2	9,1	9,2	9,9	18,0	17,2	16,6	15,9
Промисловість	2,8	2,8	3,0	2,9	2,4	2,3	5,1	5,0	4,6	5,2
Будівництво	21,9	23,5	21,2	19,8	15,7	15,7	33,0	33,0	33,5	41,4
Торгівля; ремонт автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку	12,3	8,7	7,7	7,1	5,4	5,6	27,3	25,0	22,7	23,0
Діяльність готелів та ресторанів	38,9	33,5	37,9	40,1	36,3	36,4	37,2	35,2	32,3	32,2
Діяльність транспорту та зв'язку	3,9	4,1	4,4	5,2	5,1	4,7	10,9	10,9	10,2	10,1
Фінансова діяльність	3,5	6,4	5,1	11,7	3,9	4,0	8,6	10,9	6,4	7,4
Операції з нерухомим майном, оренда, ін- жиніринг та надання послуг підприємцям	24,9	20,3	10,5	10,9	11,7	13,2	37,2	41,2	32,4	28,3
Освіта	30,4	31,9	27,1	26,1	25,7	25,4	36,5	38,5	40,4	36,9
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	16,9	15,8	16,3	18,0	18,7	19,3	24,7	26,0	25,0	23,9
Надання комунальних та індивідуальних послуг; діяльність у сфері культури та спорту	11,3	12,5	13,2	10,7	7,1	14,1	30,4	25,0	23,2	24,1

¹ Дані наведено без урахування результатів діяльності банків, фермерських господарств та бюджетних установ.

² Дані за 2000–2005 роки сформовані відповідно до статті 63 Господарського кодексу України в редакції від 16.01.2003 № 436-IV, на підставі якої малими визнаються підприємства, в яких середньооблікова чисельність працюючих за звітний (фінансовий) рік не перевищує п'ятдесяти осіб, а обсяг валового доходу від реалізації продукції (робіт, послуг) за цей період не перевищує суми, еквівалентної п'ятисот тисячам євро за середньорічним курсом Національного банку України (фінансовий) рік перевищує суму, еквівалентну п'ятдесяти тисячам євро за середньообліковою чисельністю працюючих за звітний (фінансовий) рік перевищує суму, еквівалентну п'яти мільйонам євро за середньорічним курсом Національного банку України щодо гривні; великими підприємствами визнаються підприємства, в яких середньооблікова чисельність працюючих за звітний (фінансовий) рік перевищує суму, еквівалентну п'ятдесяти тисячам євро за середньорічним курсом Національного банку України щодо гривні; середніми визнаються усі інші підприємства.

³ Дані за 2006–2009 роки сформовані відповідно до статті 63 Господарського кодексу України з урахуванням змін, внесених Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України з питань регулювання підприємницької діяльності» від 18.09.2008 року № 523-VI, на підставі якої малими визнаються підприємства, в яких середньооблікова чисельність працюючих за звітний (фінансовий) рік не перевищує п'ятдесяти осіб, а обсяг валового доходу від реалізації продукції (робіт, послуг) за цей період не перевищує суми, еквівалентної п'ятисот тисячам євро за середньорічним курсом Національного банку України (фінансовий) рік перевищує суму, еквівалентну п'ятдесяти тисячам євро за середньообліковою чисельністю працюючих за звітний (фінансовий) рік перевищує суму, еквівалентну п'яти мільйонам євро за середньорічним курсом Національного банку України щодо гривні; великими підприємствами визнаються підприємства, в яких середньооблікова чисельність працюючих за звітний (фінансовий) рік перевищує суму, еквівалентну п'ятдесяти тисячам євро за середньорічним курсом Національного банку України щодо гривні; середніми визнаються усі інші підприємства.

122. Кількість населення у 2000 – 2010 роках

	2000	2001	2002 ¹	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	На 1 грудня 2010
Наявне населення, млн	49,4	48,9	48,5	48,0	47,6	47,3	46,9	46,6	46,4	46,1	46,0	45,8
міське	33,3	32,9	32,6	32,3	32,1	32,0	31,9	31,8	31,7	31,6	31,5	31,5
сільське	16,1	16,0	15,9	15,7	15,5	15,3	15,0	14,8	14,7	14,5	14,5	14,3
Відсотків до всього населення												
міське	67,4	67,4	67,2	67,3	67,5	67,7	67,9	68,1	68,3	68,5	68,6	68,7
сільське	32,6	32,6	32,8	32,7	32,5	32,3	32,1	31,9	31,7	31,5	31,4	31,3
Постійне населення, млн	49,1	48,7	48,2	47,8	47,4	47,1	46,7	46,5	46,2	46,0	45,8	45,6
чоловіки	22,7	22,5	22,3	22,1	21,9	21,8	21,6	21,5	21,3	21,2	21,1	...
жінки	26,4	26,2	25,9	25,7	25,5	25,3	25,1	25,0	24,9	24,8	24,7	...
Відсотків до всього населення												
чоловіки	46,2	46,3	46,3	46,2	46,2	46,2	46,1	46,1	46,1	46,1	46,1	...
жінки	53,8	53,7	53,7	53,8	53,8	53,8	53,9	53,9	53,9	53,9	53,9	...

¹ За даними Всеукраїнського перепису населення станом на 5 грудня 2001 року, за інші роки – на 1 січня.

123. Розподіл постійного населення за основними віковими групами за регіонами за 2000–2010 роки

(на 1 січня)

	2000				2001			
	кількість населення, осіб	у т.ч. у віці		кількість населення, осіб	у т.ч. у віці		молодшому за працевдатний	старшому за працевдатний
		молодшому за працевдатний	працевдатному		молодшому за працевдатний	працевдатному		
Україна	49114950	9571890	27922023	41621037	48663609	9144796	28016177	11502636
Автономна Республіка Крим	2057539	401065	1201880	454594	2038123	381547	1204007	452569
Вінницька	1797062	360085	951944	485033	1779999	347110	957591	475298
Волинська	1064362	248373	583318	232671	1060599	240756	591045	228798
Дніпропетровська	3640846	677811	2090218	872817	3600250	643477	2091364	865409
Донецька	4933600	863556	2828770	1241274	4877113	817547	2829049	1230517
Житомирська	1417174	292763	762464	361947	1403933	282267	765788	355878
Закарпатська	1261168	305737	733261	222170	1258181	297687	738432	222062
Запорізька	1972338	366334	1137419	468385	1948620	347455	1136015	465150
Івано-Франківська	1418278	324989	788663	304626	1412655	314621	793687	304347
Київська	1851935	361682	1036597	453656	1835118	344566	1042114	448438
Кіровоградська	1155993	227318	632225	296450	1139979	217829	630171	291979
Луганська	2613689	466532	1496115	651042	2576125	437615	1496244	642266
Львівська	2642709	568746	1502843	571120	2624400	546458	1507889	570053
Миколаївська	1288871	261385	744618	282868	1275936	249551	745276	281109
Одеська	2490690	488507	1454056	548127	2472686	470217	1457535	544934
Полтавська	1659435	307159	908243	444033	1640388	293456	910062	436870
Рівненська	1179105	284919	653716	240470	1175341	277025	660597	237719
Сумська	1331975	244917	735503	351555	1313021	233186	735947	343888
Тернопільська	1151410	248308	622999	280103	1144852	239201	628393	277258
Харківська	2951287	510771	1734828	705688	2921758	483360	1741426	696972
Херсонська	1202837	251423	691035	260379	1187119	239307	689506	258306
Хмельницька	1454188	293340	786805	374043	1440284	282731	789033	368520
Черкаська	1431321	276037	770163	385121	1413877	263707	771957	378213
Чернівецька	926369	208024	515559	202786	922533	200875	521106	200552
Чернігівська	1272584	224126	668445	380013	1253852	214113	668895	370844
м.Київ	2567012	442744	1659356	464912	2567607	417205	1681338	469064
м.Севастополь ¹	381173	65239	230980	84954	379260	61927	231710	85623

	2002 ²			2003		
	кількість населення, осіб	у т.ч. у віці		кількість населення, осіб	у т.ч. у віці	
		молодшому за праце-здатний	праце-здатному		молодшому за праце-здатний	праце-здатному
Україна	48240902	8743741	27984660	47823108	8315857	28134496
Автономна Республіка Крим	2024056	364633	1203789	2009659	343956	1211386
Вінницька	1763944	334113	959062	1746787	319713	964235
Волинська	1057214	233949	596272	1051972	225681	601818
Дніпропетровська	3561224	610751	2084649	3529505	578674	2093979
Донецька	4825563	776180	2817263	4761487	725841	2823195
Житомирська	1389293	271246	764646	1374666	259519	767572
Закарпатська	1254614	289537	742074	1251044	279956	747653
Запорізька	1926810	330132	1130034	1908525	312491	1133868
Івано-Франківська	1406129	304899	797324	1400933	293275	807051
Київська	1821061	330622	1041019	1802563	312911	1047135
Кіровоградська	1125704	208050	625838	1109306	197414	624946
Луганська	2540191	412165	1485457	2502744	383992	1489761
Львівська	2605956	525942	1509374	2592625	504972	1521039
Миколаївська	1262899	237048	743032	1250802	224526	745341
Одеська	2455666	452095	1455841	2437127	432699	1460548
Полтавська	1621207	280176	907004	1601586	265687	909230
Рівненська	1171445	269576	664956	1167272	260506	671432
Сумська	1296763	222023	732050	1277679	208606	735596
Тернопільська	1138500	230954	632306	1130970	221984	637452
Харківська	2895813	457125	1736894	2872261	432667	1751021
Херсонська	1172689	227589	685962	1159940	215698	687482
Хмельницька	1426649	271645	787710	1411708	260820	789527
Черкаська	1398313	251626	768344	1382963	239256	772582
Чернівецька	919028	194604	523171	915385	187159	528840
Чернігівська	1236065	204160	665213	1216653	192946	666525
м.Київ	2566953	394468	1693749	2580382	379105	1712427
м.Севастополь ¹	377153	58433	231627	376564	55803	232855
						87906

Продовження табл.
**Розподіл постійного населення за основними віковими групами
за регіонами за 2000 – 2010 роки**

	2004						2005			
	кількість населення, осіб	у т.ч. у віці			кількість населення, осіб	у т.ч. у віці		старшому за праце-здатний	працездатному	старшому за праце-здатний
		молодшому за праце-здатний	працездатному	старшому за праце-здатний		молодшому за праце-здатний	працездатному			
Україна	47442079	7966055	28228263	11247761	47100462	7664799	28223404	11212259		
Автономна Республіка Крим	1996372	326819	1218311	451242	1985495	312474	1219981	453040		
Вінницька	1729151	307952	965320	455879	1713052	296983	963145	452924		
Волинська	1046060	219207	605143	221710	1042049	214029	607747	220273		
Дніпропетровська	3499542	551656	2101190	846696	3472867	529849	2098264	844754		
Донецька	4708029	683734	2830847	1193448	4659018	650929	2821883	1186206		
Житомирська	1360613	251163	768188	341262	1346031	243516	765321	337194		
Закарпатська	1248284	271941	752306	224037	1245653	265430	754421	225802		
Запорізька	1891809	296857	1137958	456994	1876391	283823	1135783	456785		
Івано-Франківська	1395096	283409	813850	297837	1390890	275167	817092	298631		
Київська	1788098	301165	1050035	436898	1773143	288822	1050942	433379		
Кіровоградська	1093609	188118	622970	282521	1077504	179754	617801	279949		
Луганська	2468020	360202	1490309	617509	2435716	341055	1483764	610897		
Львівська	2579941	487799	1529600	562542	2569671	472684	1535132	561855		
Миколаївська	1239691	214526	746671	278494	1228807	205648	744154	279005		
Одеська	2418973	415643	1462799	540531	2404643	401739	1461481	541423		
Полтавська	1582679	252902	910077	419700	1564645	241080	908223	415342		
Рівненська	1163088	253634	676074	233380	1159635	248036	679113	232486		
Сумська	1259252	197159	735696	326670	1241743	187090	732761	321892		
Тернопільська	1123351	214577	640687	268087	1116322	207777	641465	267080		
Харківська	2851059	410992	1758673	681394	2832711	393780	1759115	679816		
Херсонська	1148379	205956	688119	254304	1136751	197053	685271	254427		
Хмельницька	1397977	250990	790868	356119	1384875	241859	789430	353586		
Черкаська	1368822	229028	773423	366371	1353506	218756	771180	363570		
Чернівецька	911523	181188	532279	198056	908426	175900	534093	198433		
Чернігівська	1198275	183815	665516	348944	1179179	175091	661839	342249		
м.Київ	2597723	372012	1727095	498616	2625094	364466	1748923	511705		
м.Севастополь ¹	376390	53611	234259	88520	376645	52009	235080	89556		

	2006				2007			
	кількість населення, осіб	у т.ч. у віці			кількість населення, осіб	у т.ч. у віці		
		молодшому за працездатний	працездатному	старшому за працездатний		молодшому за працездатний	працездатному	старшому за працездатний
Україна	46749170	7408288	28221120	1119762	46465691	7218070	28140013	11107608
Автономна Республіка Крим	1975070	300843	1220826	453401	1968379	293254	1218386	456739
Вінницька	1694486	287091	963172	444223	1679382	279206	960994	439182
Волинська	1037701	210150	610374	217177	1035300	207720	611987	215593
Дніпропетровська	3443866	510697	2094698	838471	3419604	497566	2084717	837321
Донецька	4610039	623106	2808050	1178883	4567672	603147	2785487	1179038
Житомирська	1330818	236059	763598	331161	1317912	230080	760141	327691
Закарпатська	1242614	239973	756699	225942	1240993	255301	758482	227210
Запорізька	1860242	272459	1133596	454187	1846136	264202	1127219	454715
Івано-Франківська	1386221	268073	821033	297115	1382646	261808	824382	296456
Київська	1757975	278830	1052084	427061	1745347	271482	1049126	424739
Кіровоградська	1060763	172062	613534	275167	1046668	165858	607638	273172
Луганська	2404507	324739	1476198	603370	2377282	312726	1463216	601340
Львівська	2558759	459103	1540431	559225	2550043	448415	1542924	558704
Миколаївська	1218909	198105	743237	277567	1211139	192213	740119	278807
Одеська	2391180	390280	1459863	541037	2384407	381039	1460857	542511
Полтавська	1547021	231264	907145	408612	1532684	223945	903653	405086
Рівненська	1155419	243558	682436	229425	1153298	240742	684381	228175
Сумська	1224150	178533	729469	316148	1209260	171994	723745	313521
Тернопільська	1108875	201861	643493	263321	1102113	196677	644818	260618
Харківська	2813380	379341	1757947	676092	2796495	368610	1749626	678259
Херсонська	1125026	189304	683002	252720	1115639	183515	679403	252721
Хмельницька	1370279	233751	789321	347207	1358205	227253	786913	344039
Черкаська	1337835	209317	770792	357726	1324407	202010	766934	355463
Чернівецька	905099	172012	536643	196444	903207	168313	539059	195835
Чернігівська	1159910	167329	658549	334032	1143415	161500	653018	328897
м.Київ	2651917	359547	1769056	523314	2676789	359095	1777723	539971
м.Севастополь ¹	377109	50901	235874	90334	377269	50399	235065	91805

Закінчення табл.
Розподіл постійного населення за основними віковими групами за регіонами за 2000 – 2010 роки

	2008			2009		
	кількість населення, осіб	у т.ч. у віці		кількість населення, осіб	у т.ч. у віці	
		молодшому за працездатний	працездатному		молодшому за працездатний	працездатному
Україна	46192309	7070963	28015469	45963359	7005022	27846901
Автономна Республіка Крим	1962317	289460	1211922	1958505	290308	1203095
Вінницька	1665132	272206	957250	1652890	267665	952934
Волинська	1033708	205814	612952	1033493	205444	614379
Дніпропетровська	3395089	487898	2072189	3370919	484654	2052929
Донецька	4526033	588335	2759292	4487592	583637	2725839
Житомирська	1306219	224892	756591	1294994	220850	752834
Закарпатська	1239773	251665	759092	1240530	249947	760149
Запорізька	1832099	257831	1119015	1820503	254877	1108507
Івано-Франківська	1379877	256494	827049	1378336	252966	829493
Київська	1731490	266443	1042714	1722094	264897	1036939
Кіровоградська	1033325	160441	601946	1020612	156573	594754
Луганська	2350749	302875	1447675	2327197	298013	1429086
Львівська	2541409	438743	1542768	2534559	431827	1542600
Миколаївська	1202845	187882	735432	1195123	185483	728719
Одеська	2383668	375597	1463652	2381116	375346	1457847
Полтавська	1517064	217311	898240	1503576	213400	891653
Рівненська	1150930	238577	684828	1149902	237782	685151
Сумська	1194628	166421	717233	1181842	162735	709791
Тернопільська	1095367	191621	644785	1090081	188048	644594
Харківська	2780283	360969	1739064	2766786	358566	1724263
Херсонська	1106070	178901	674059	1097768	175958	667526
Хмельницька	1347140	221733	783178	1338208	217972	780079
Черкаська	1311861	195678	763176	1300621	191244	758259
Чернівецька	901462	164999	540630	900995	163070	541951
Чернігівська	1127357	156863	645475	1112787	153418	638581
м.Київ	2698926	360959	1781601	2724224	369339	1782766
м.Севастополь ¹	377488	50355	233661	378106	51003	232183
			93472			94920

	2010		
	кількість населення, осіб	молодшому за працездатний	у т.ч. у віці працездатному
Україна	45782592	6982589	27601530
Автономна Республіка Крим	1956550	293117	1190487
Вінницька	1643523	264688	947281
Волинська	1033937	205728	614073
Дніпропетровська	3352172	484608	2028085
Донецька	4453855	581615	2684805
Житомирська	1286618	217975	747910
Закарпатська	1241995	249476	758482
Запорізька	1810875	253337	1094698
Івано-Франківська	1377990	250666	829337
Київська	1715985	265411	1029503
Кіровоградська	1011367	154366	587334
Луганська	2307020	294933	1407199
Львівська	2531247	428068	1539942
Миколаївська	1188801	184191	720431
Одеська	2379962	377271	1447525
Полтавська	1491729	210999	882721
Рівненська	1150564	237892	684856
Сумська	1170125	160099	700247
Тернопільська	1085614	185606	642554
Харківська	2753453	359073	1702740
Херсонська	1091999	174409	659890
Хмельницька	1330794	215286	775282
Черкаська	1291589	188057	751422
Чернівецька	901306	162257	541271
Чернігівська	1101205	151225	631172
м.Київ	2743824	379995	1772812
м.Севастополь ¹	378493	52241	229471
			старшому за працездатний
			11198473
			472946
			431554
			214136
			839479
			1187435
			320733
			234037
			462840
			297987
			421071
			269667
			604888
			563237
			284179
			555166
			398009
			227816
			309779
			257454
			691640
			257700
			340226
			352110
			197778
			318808
			591017
			96781

¹ Включаючи м.Інкерман, смт Кача і сільські ради, підпорядковані міській раді.

² За даними Всеукраїнського перепису населення станом на 5 грудня 2001 року.

124. Кількість народжених, померлих та природний приріст населення у 2000–2010 роках
(тис.)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	Січень– листопад 2010
Кількість народжених											
усього	385,1	376,5	390,7	408,6	427,3	426,1	460,4	472,7	510,6	512,5	456,9
у міських поселеннях	238,0	237,3	248,9	266,4	284,4	284,3	306,7	314,1	340,6	339,5	299,6
у сільській місцевості	147,1	139,2	141,8	142,2	142,9	141,8	153,7	158,6	170,0	173,0	157,3
Кількість померлих											
усього	758,1	746,0	754,9	765,4	761,3	782,0	758,1	762,9	754,5	706,7	638,4
у міських поселеннях	457,1	450,4	454,4	459,9	460,5	471,6	461,8	466,3	462,9	432,3	394,9
у сільській місцевості	301,0	295,6	300,5	305,5	300,8	310,4	296,3	296,6	291,6	274,4	243,5
Природний приріст населення											
усього	-373,0	-369,5	-364,2	-356,8	-334,0	-355,9	-297,7	-290,2	-243,9	-194,2	-181,5
у міських поселеннях	-219,1	-213,1	-205,5	-193,5	-176,1	-187,3	-155,1	-152,2	-122,3	-92,8	-95,3
у сільській місцевості	-153,9	-156,4	-158,7	-163,3	-157,9	-168,6	-142,6	-138,0	-121,6	-101,4	-86,2

125. Міграція населення за регіонами у 2002–2010 роках

(осіб)

	Міждержавна міграція				Міжрегіональна міграція				Міждержавна міграція				Міжрегіональна міграція			
	число прибулих		число вибулих		число прибулих		число вибулих		число прибулих		число вибулих		число прибулих		число вибулих	
	2002	2003	2002	2003	2002	2003	2002	2003	2002	2003	2002	2003	2002	2003	2002	2003
Україна	42473	76264	-33791	267448	267448	267448	267448	267448	267448	267448	267448	267448	267448	267448	267448	267448
Автономна Республіка Крим	6108	5616	492	11249	11276	11276	-27	4768	4768	4768	4768	20	11118	11314	11314	-196
Вінницька	1033	1946	-913	9495	10481	10481	-986	985	1766	1766	1766	-781	9255	11293	11293	-2038
Волинська	568	1618	-1050	4145	4957	4957	-812	434	1262	1262	1262	-828	3709	5217	5217	-1508
Дніпропетровська	2472	5877	-3405	17979	14958	14958	3021	2124	4872	4872	4872	-2748	17859	15656	15656	2203
Донецька	5034	12524	-7490	14770	16579	16579	-1809	6510	9136	9136	9136	-2626	14603	16589	16589	-1986
Житомирська	797	1510	-713	7896	9559	9559	-1663	666	1457	1457	1457	-791	8073	9783	9783	-1710
Закарпатська	323	1594	-1271	2886	4073	4073	-1187	353	1381	1381	1381	-1028	2621	4135	4135	-1514
Запорізька	2035	3409	-1374	9135	9375	9375	-240	1773	2734	2734	2734	-961	8971	8939	8939	32
Івано-Франківська	389	747	-358	5936	6426	6426	-490	367	781	781	781	-414	5400	6336	6336	-936
Київська	821	1070	-249	16346	17042	17042	-696	806	889	889	889	-83	20461	18797	18797	1664
Кіровоградська	700	1293	-593	6224	9895	9895	-3671	504	1106	1106	1106	-602	6354	10502	10502	-4148
Луганська	2521	7016	-4495	7276	11016	11016	-3740	2090	6029	6029	6029	-3939	7173	11326	11326	-4153
Львівська	620	1809	-1189	8434	10542	10542	-2108	464	1587	1587	1587	-1123	8861	10646	10646	-1785
Миколаївська	1184	2189	-1005	7910	8760	8760	-850	1170	1889	1889	1889	-719	7831	8757	8757	-926
Одеська	3249	2892	357	9310	9824	9824	-514	2960	2779	2779	2779	181	9019	10273	10273	-1254
Полтавська	960	2094	-1134	10381	10074	10074	307	803	1522	1522	1522	-719	10593	10794	10794	-201
Рівненська	448	1687	-1239	6622	7131	7131	-509	310	1711	1711	1711	-1401	6308	7063	7063	-755
Сумська	757	1429	-672	5045	7840	7840	-2795	663	1364	1364	1364	-701	5312	8358	8358	-3046
Тернопільська	286	619	-333	5286	6090	6090	-804	280	679	679	679	-399	5375	6248	6248	-873
Харківська	2791	5734	-2943	20098	14494	14494	5604	2627	4766	4766	4766	-2139	21114	14922	14922	6192
Херсонська	1105	2258	-1153	6819	9256	9256	-2437	1100	1688	1688	1688	-588	6405	9611	9611	-3206
Хмельницька	674	1288	-614	7693	10329	10329	-2636	711	1169	1169	1169	-458	8146	10229	10229	-2083
Черкаська	1043	1507	-464	10266	10156	10156	110	1041	1220	1220	1220	-179	10709	10936	10936	-227
Чернівецька	628	1188	-560	4136	3796	3796	340	550	1205	1205	1205	-655	4085	3910	3910	175
Чернігівська	585	1574	-989	7110	8181	8181	-1071	518	1312	1312	1312	-794	7095	8631	8631	-1536
м.Київ	3939	4125	-186	40537	22545	22545	17992	3725	3450	3450	3450	275	48349	26424	26424	21925
м.Севастополь ¹	1403	1651	-248	4464	2793	2793	1671	1187	1197	1197	1197	-10	4514	2624	2624	1890

Продовження табл.
Міграція населення за регіонами у 2002–2010 роках

	Міждержавна міграція				Міжрегіональна міграція				Міждержавна міграція				Міжрегіональна міграція			
	2004		2005		2004		2005		2004		2005		2004		2005	
	число прибулих	число вибулих	число прибулих	число вибулих	приріст (скоро- чення)	число прибулих	число вибулих	приріст (скоро- чення)	число прибулих	число вибулих	число прибулих	число вибулих	приріст (скоро- чення)	число прибулих	число вибулих	приріст (скоро- чення)
Україна	38567	46182	-7615	295149	295149	11674	493	x	39580	34997	4583	284373	284373	x	-565	
Автономна Республіка Крим	5125	4286	839	12167	11674	11674	493	x	6381	3043	3338	11295	11860	-565		
Вінницька	1008	1213	-205	9622	11758	11758	-2136	-2136	981	850	131	9035	11949	-2914		
Волинська	460	1001	-541	4904	5667	5667	-763	-763	469	901	-432	4844	5504	-660		
Дніпропетровська	2276	3111	-835	18925	16451	16451	2474	2474	2023	2188	-165	17970	15723	2247		
Донецька	5525	6384	-859	15349	16763	16763	-1414	-1414	4834	4702	132	14520	15851	-1331		
Житомирська	617	909	-292	8004	10835	10835	-2831	-2831	601	797	-196	7393	10372	-2979		
Закарпатська	218	1379	-1161	2885	4309	4309	-1424	-1424	222	1027	-805	2660	4188	-1528		
Запорізька	2109	2300	-191	9193	9832	9832	-639	-639	1669	1697	-28	8320	9493	-1173		
Івано-Франківська	295	610	-315	5847	6699	6699	-852	-852	378	557	-179	5627	6297	-670		
Київська	854	771	83	20559	20139	20139	420	420	916	503	413	19899	19462	437		
Кіровоградська	355	741	-386	6003	11181	11181	-5178	-5178	330	483	-153	5494	10862	-5368		
Львівська	1973	3791	-1818	7126	11530	11530	-4404	-4404	1933	2910	-977	7064	10798	-3734		
Львівська	562	1138	-576	9416	11278	11278	-1862	-1862	537	944	-407	9326	10642	-1316		
Миколаївська	1122	1113	9	7637	9408	9408	-1771	-1771	1022	848	174	7873	8578	-705		
Одеська	3309	2051	1258	10040	10107	10107	-67	-67	3704	1601	2103	10423	9829	594		
Полтавська	761	990	-229	10958	11420	11420	-462	-462	726	803	-77	10604	10520	84		
Рівненська	299	968	-669	6223	7754	7754	-1531	-1531	298	1069	-771	6033	7540	-1507		
Сумська	541	876	-335	5592	8642	8642	-3050	-3050	596	712	-116	5617	8221	-2604		
Тернопільська	320	544	-224	5107	6826	6826	-1719	-1719	287	546	-259	5121	6542	-1421		
Харківська	2886	3446	-560	21684	15476	15476	6208	6208	3050	2260	790	19861	15492	4369		
Херсонська	896	1230	-334	6462	10375	10375	-3913	-3913	797	885	-88	6358	9761	-3403		
Хмельницька	623	789	-166	8429	10952	10952	-2523	-2523	609	621	-12	7843	10801	-2958		
Черкаська	909	937	-28	10714	11824	11824	-1110	-1110	880	670	210	10189	11408	-1219		
Чернівецька	469	979	-510	3883	4223	4223	-340	-340	497	790	-293	3896	3947	-51		
Чернігівська	455	879	-424	6928	9719	9719	-2791	-2791	602	796	-194	6948	9410	-2462		
м.Київ	3535	2852	683	56475	27184	27184	29291	29291	4050	2139	1911	55129	26400	28729		
м.Севастополь ¹	1065	894	171	5017	3123	3123	1894	1894	1188	655	533	5031	2923	2108		

	Міждержавна міграція			Міжрегіональна міграція			Міждержавна міграція			Міжрегіональна міграція		
	число прибулих	число вибулих	сальдо міграції	число прибулих	число вибулих	сальдо міграції	число прибулих	число вибулих	сальдо міграції	число прибулих	число вибулих	сальдо міграції
Україна	44227	29982	14245	280757	280757	x	46507	29669	16838	275941	275941	x
Автономна Республіка Крим	5413	2687	2726	11461	10340	1121	4798	2377	2421	11232	10129	1103
Вінницька	1210	731	479	9159	11714	-2555	1299	793	506	9528	11567	-2039
Волинська	445	806	-361	5275	5428	-153	528	865	-337	5417	5191	226
Дніпропетровська	2000	1852	148	16637	15139	1498	1943	1828	115	15959	15241	718
Донецька	4993	4313	680	14214	15317	-1103	4698	3796	902	14484	15476	-992
Житомирська	612	693	-81	7947	10226	-2279	583	622	-39	7910	9615	-1705
Закарпатська	268	987	-719	2592	4125	-1533	302	795	-493	2674	3746	-1072
Запорізька	1789	1353	436	7933	9202	-1269	1535	1292	243	8087	9211	-1124
Івано-Франківська	403	482	-79	5455	6365	-910	413	500	-87	5669	5783	-114
Київська	1025	463	562	20367	19470	897	828	307	521	17688	18933	-1245
Кіровоградська	305	381	-76	5382	10063	-4681	402	401	1	5615	9816	-4201
Луганська	1767	2803	-1036	7099	10549	-3450	1810	3313	-1503	7189	10522	-3333
Львівська	531	811	-280	9458	10421	-963	522	723	-201	8792	9788	-996
Миколаївська	1074	634	440	7498	8144	-646	837	592	245	7006	7892	-886
Одеська	9001	1171	7830	9415	9948	-533	12420	1439	10981	10370	10014	356
Полтавська	768	620	148	10288	10284	4	566	496	70	9481	10120	-639
Рівненська	337	914	-577	6615	7845	-1230	314	898	-584	6676	8063	-1387
Сумська	687	641	46	5845	8474	-2629	683	789	-106	6069	8285	-2216
Тернопільська	312	388	-76	4598	6351	-1753	253	451	-198	4680	6186	-1506
Харківська	2578	1923	655	19962	16031	3931	3563	2252	1311	18997	16277	2720
Херсонська	657	659	-2	6324	9320	-2996	691	697	-6	6108	9098	-2990
Хмельницька	604	571	33	8153	10168	-2015	713	590	123	8316	10136	-1820
Черкаська	841	588	253	10249	11427	-1178	753	547	206	10568	11061	-493
Чернівецька	538	704	-166	4092	3721	371	606	507	99	4094	3581	513
Чернігівська	680	646	34	7541	9014	-1473	643	706	-63	7772	8834	-1062
м.Київ	4354	1577	2777	52532	28618	23914	3776	1606	2170	51109	28476	22633
м.Севастополь ¹	1035	584	451	4666	3053	1613	1028	487	541	4451	2900	1551

Закінчення табл.
Міграція населення за регіонами у 2002–2010 роках

	Міждержавна міграція				Міжрегіональна міграція				Міждержавна міграція				Міжрегіональна міграція			
	2008		2009		2008		2009		2008		2009		2008		2009	
	число прибулих	число вибулих	сальдо міграції	число прибулих	число вибулих	сальдо міграції	число прибулих	число вибулих	сальдо міграції	число прибулих	число вибулих	сальдо міграції	число прибулих	число вибулих	сальдо міграції	
Україна	37323	22402	14921	265960	265960	265960	19470	13447	242798	242798	242798	8054	8054	890		
Автономна Республіка Крим	4239	1704	2535	10472	9537	935	1402	2132	8944	8944	8054	8054	890			
Вінницька	1196	552	644	8995	11304	-2309	586	790	8879	10216	-1337	10216	-1337			
Волинська	590	541	49	5094	5065	29	437	33	4719	4970	-251	4970	-251			
Дніпропетровська	1789	1313	476	12770	15018	-2248	1229	351	11888	13322	-1434	13322	-1434			
Донецька	3962	2976	986	12955	14828	-1873	2409	709	11059	13627	-2568	13627	-2568			
Житомирська	547	429	118	7481	9705	-2224	359	119	6812	8444	-1632	8444	-1632			
Закарпатська	295	652	-357	2519	3542	-1023	480	-229	2316	3254	-938	3254	-938			
Запорізька	1557	966	591	7644	8605	-961	880	602	6912	7397	-485	7397	-485			
Івано-Франківська	519	319	200	5267	5606	-339	392	130	5136	5380	-244	5380	-244			
Київська	933	304	629	18452	17726	726	275	439	17121	15416	1705	15416	1705			
Кіровоградська	356	293	63	5446	9488	-4042	336	92	5510	7970	-2460	7970	-2460			
Луганська	1548	1997	-449	7169	10350	-3181	1827	-445	6588	8765	-2177	8765	-2177			
Львівська	549	582	-33	8452	9150	-698	636	-107	8058	8494	-436	8494	-436			
Миколаївська	868	425	443	6225	7813	-1588	429	498	5666	6881	-1215	6881	-1215			
Одеська	4852	886	3966	11537	8884	2653	842	2951	10679	7911	2768	7911	2768			
Полтавська	562	483	79	9085	9432	-347	409	194	8691	8680	11	8680	11			
Рівненська	388	654	-266	6079	7685	-1606	313	-135	5969	7301	-1332	7301	-1332			
Сумська	654	546	108	6143	7571	-1428	429	180	5694	7112	-1418	7112	-1418			
Тернопільська	331	330	1	4553	6028	-1475	329	7	4500	5726	-1226	5726	-1226			
Харківська	4018	2285	1733	18490	15818	2672	1967	523	16451	14989	1462	14989	1462			
Херсонська	594	586	8	5822	8589	-2767	461	157	5641	7007	-1366	7007	-1366			
Хмельницька	636	452	184	8444	9439	-995	335	245	8181	8764	-583	8764	-583			
Черкаська	622	369	253	9740	10313	-573	316	329	9308	9262	46	9308	9262			
Чернівецька	548	298	250	3911	3501	410	219	395	3817	3286	531	3817	3286			
Чернігівська	498	525	-27	7335	8135	-800	783	318	6915	7117	-202	7117	-202			
м.Київ	3618	1563	2055	51330	29985	21345	1254	2716	43690	31002	12688	43690	31002			
м.Севастополь ¹	1054	372	682	4550	2843	1707	319	453	3654	2451	1203	3654	2451			

	Міждержавна міграція			Міжрегіональна міграція		
	число прибулих	число вибулих	сальдо міграції	число прибулих	число вибулих	сальдо міграції
			січень—листопад 2010			
Україна	28075	13606	14469	239549	239549	x
Автономна Республіка Крим	2915	874	2041	8928	7896	1032
Вінницька	1029	427	602	8784	9697	-913
Волинська	442 ™	334	108	4767	4887	-120
Дніпропетровська	1878	961	917	12506	13496	-990
Донецька	2644	1677	967	11698	13641	-1943
Житомирська ™	608	305	303	7268	7785	-517
Закарпатська	276	332	-56	2308	3039	-731
Запорізька	1198	578	620	6757	7300	-543
Івано-Франківська	521	413	108	5293	5213	80
Київська	738	227	511	17919	14271	3648
Кіровоградська	575	241	334	6931	7673	-742
Луганська	1273	1102	171	6446	8839	-2393
Львівська	474	534	-60	7772	8537	-765
Миколаївська	656	331	325	5671	6324	-653
Одеська	3236	614	2622	9886	7818	2068
Полтавська	655	262	393	8018	8528	-510
Рівненська	178	254	-76	5925	6909	-984
Сумська	423	289	134	5649	6643	-994
Тернопільська	382	297	85	4553	5522	-969
Харківська	1361	801	560	16415	15227	1188
Херсонська	482	253	229	5405	6619	-1214
Хмельницька	494	300	194	8054	8741	-687
Черкаська	561	300	261	8900	9632	-732
Чернівецька	558	223	335	3497	3269	228
Чернігівська	653	336	317	6741	7057	-316
м.Київ	3110	1120	1990	39846	32529	7317
м.Севастополь ¹	755	221	534	3612	2457	1155

¹ Включаючи м.Інкерман, смт Кача і сільські ради, підпорядковані міській раді.

126. Середня очікувана тривалість життя при народженні в Україні
(років)

	Усього	У тому числі	
		чоловіки	жінки
2000–2001	68,3	62,8	74,1
2001–2002	68,3	62,7	74,1
2002–2003	68,2	62,6	74,1
2003–2004	68,2	62,6	74,1
2004–2005	68,0	62,2	74,0
2005–2006	68,1	62,4	74,1
2006–2007	68,3	62,5	74,2
2007–2008	68,3	62,5	74,3
2008–2009	69,3	63,8	74,9

127. Доходи і витрати населення України

(млн грн)

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010 ¹		
										1 кв	2 кв	3 кв
Доходи	157996	185073	215672	274241	381404	472061	623289	845641	894286	216498	255633	280565
заробітна плата	67389	78950	94608	117227	160621	205120	278968	366387	365300	92119	108340	114551
прибуток та змішаний дохід	29518	33540	36330	43828	58404	69186	95203	131139	129760	23621	31550	55327
доходи від власності (одержані)	4275	5297	6706	8337	11072	13855	20078	28432	34654	7874	8642	9477
соціальні допомоги та інші одержані поточні трансферти	56814	67286	78028	104849	151307	183900	229040	319683	364572	92884	107101	101210
Витрати та заощадження	157996	185073	215672	274241	381404	472061	623289	845641	894286	216498	255633	280565
придбання товарів та послуг	139984	153589	180730	221713	306769	385681	509533	695618	709025	179587	196943	213324
доходи від власності (сплачені)	190	334	902	1864	3523	8374	16924	30406	37831	7603	6913	7208
поточні податки на доходи, майно та інші сплачені поточні трансферти	11034	14092	17763	19030	25461	33803	49053	67606	67053	16306	18737	19775
напромадження нефінансових активів	3408	2464	1680	3254	4444	7159	9939	29515	10493	-1224	1222	11393
приріст фінансових активів	3380	14594	14597	28380	41207	37044	37840	22496	69884	14226	31818	28865
Наявний дохід	119048	141618	162578	212033	298275	363586	470953	634493	661915	161070	192034	220640
Реальний наявний дохід, відсотків до попереднього року	110,0	118,0	109,1	119,6	123,9	111,8	114,8	107,6	90,0	103,7	111,8	111,0

¹ Дані попередні

128. Доходи населення за регіонами

(млн грн)

	2001 ¹	2002 ¹	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009 ²	2010 ²		
										1 кв	2 кв	3 кв
Україна	157996	185073	215672	274241	381404	472061	623289	845641	897669	216498	255633	280565
Автономна Республіка Крим	5833	6558	8135	10022	13883	16834	22878	30386	32385	7603	9589	10745
Вінницька	5044	5814	7053	8747	12193	14788	19264	25170	27223	5953	7365	9277
Волинська	2902	3445	4043	4941	6808	8414	10943	14662	15430	3578	4560	5372
Дніпропетровська	12890	14757	17331	22241	31344	38694	50955	68420	72448	17725	20664	21828
Донецька	16420	19572	22847	29497	40753	50947	67057	92213	98116	24097	27286	29876
Житомирська	3745	4481	5326	6867	9418	11472	15132	20216	21041	4800	6117	6809
Закарпатська	2881	3360	4337	5451	7504	9134	12103	16033	16969	3926	4955	5631
Запорізька	7057	7957	9381	11807	16360	20148	26424	35628	38016	9013	10427	11489
Івано-Франківська	3591	4191	5189	6545	9120	11232	14779	20143	21068	4941	6196	7054
Київська	6500	7067	8144	9929	13824	17424	23145	31666	33763	8261	9184	10456
Кіровоградська	3260	3722	4335	5372	7451	8991	11602	15452	16172	3728	4450	5405
Луганська	7359	8540	10102	12885	17860	22042	28967	39861	42918	10567	12333	13253
Львівська	7787	9221	11466	14352	19823	23804	31361	42220	44533	10407	12742	13857
Миколаївська	3783	4558	5478	6754	9301	11246	14772	19950	20871	4936	5944	6573
Одеська	6814	7982	10173	13467	18558	22457	29186	39367	42181	10761	12517	13021
Полтавська	5322	6279	7334	9260	12831	15573	20283	27024	28239	6599	7833	9053
Рівненська	3260	3872	4601	5675	7821	9656	12555	16865	17714	4231	5200	5832
Сумська	3984	4504	5388	6531	9114	11281	14965	19819	20390	4657	5574	6629
Тернопільська	2740	3119	3983	4942	6969	8708	11367	14999	15665	3365	4519	5143
Харківська	9588	11253	13395	16524	22926	28188	37835	51971	53803	13221	15282	16904
Херсонська	2979	3529	4209	5480	7664	9281	12070	16206	17001	3608	5024	5912
Хмельницька	4029	4693	5434	7059	9868	11967	15551	20596	21675	4898	5939	7175
Черкаська	3902	4452	5314	6744	9392	11589	15177	20424	21266	5100	6054	6678
Чернівецька	2109	2401	3198	4145	5776	7010	9178	12214	12222	2863	3494	4240
Чернігівська	3776	4298	5050	6303	8650	10433	13560	17908	18906	4224	5381	6319
м.Київ	14475	17653	22769	30594	43348	57307	77435	109781	119298	31702	34619	33715
м.Севастополь	1039	1283	1657	2107	2845	3441	4745	6447	8356	1734	2385	2319

¹ Підсумок доходів населення по регіонах не відповідає їх сумі по Україні за рахунок сальдо грошових переказів та гуманітарної допомоги, які одержані від нерезидентів.

² Дані попередні.

129. Наявний дохід населення

(млн грн)

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009 ¹	2010 ¹		
										1 кв	2 кв	3 кв
Україна	119048	141618	162378	212033	298275	363586	470953	634493	672662	161070	192034	220640
Автономна Республіка Крим	4233	4906	5983	7676	10806	13006	16957	22677	24118	5669	7135	8489
Вінницька	4072	4769	5604	7016	9908	11825	15052	19454	20493	4423	5549	7662
Волинська	2267	2742	3128	3904	5478	6638	8321	10982	11536	2615	3396	4317
Дніпропетровська	9555	11233	13022	17124	24287	29652	39015	52352	56014	13342	15943	17027
Донецька	12399	14852	17270	23407	32945	40752	53011	73310	77929	18871	21356	24211
Житомирська	2954	3510	4156	5390	7449	8940	11624	15627	15977	3558	4591	5593
Закарпатська	2243	2601	3355	4305	6012	7166	9105	12013	12476	2780	3670	4442
Запорізька	5267	6071	7166	9414	13223	16118	20747	27891	29380	6899	8051	9254
Івано-Франківська	2792	3302	4120	5276	7404	8966	11537	15563	16592	3673	4709	5686
Київська	5057	5659	6343	7908	11168	13978	17876	24763	26020	6152	7055	8312
Кіровоградська	2522	2894	3379	4243	5989	7073	8962	11873	12021	2744	3318	4334
Луганська	5624	6603	7845	10167	14308	17591	22786	31430	33359	8243	9645	10786
Львівська	5910	7177	8860	11400	16020	19025	24420	32513	34843	7727	9677	11031
Миколаївська	2855	3483	4218	5378	7516	8897	11324	15148	15860	3658	4479	5196
Одеська	5058	6076	7717	10228	14173	16807	21031	28133	30186	7587	8940	9561
Полтавська	4064	4934	5696	7407	10404	12481	15913	21135	22202	4981	5981	7254
Рівненська	2530	2996	3481	4403	6192	7557	9555	12810	13276	3116	3847	4622
Сумська	3021	3463	4164	5188	7376	9092	11892	15698	16089	3535	4340	5378
Тернопільська	2120	2455	3159	3958	5616	6967	8886	11599	11711	2415	3400	4198
Харківська	7090	8493	9981	12829	18042	22056	28961	39232	41364	9672	11270	13130
Херсонська	2330	2800	3273	4338	6115	7283	9315	12410	12724	2601	3778	4819
Хмельницька	3249	3754	4330	5612	7916	9494	12156	16067	16497	3613	4524	5821
Черкаська	2987	3461	4086	5300	7467	9070	11609	15702	16122	3840	4595	5322
Чернівецька	1596	1867	2513	3294	4620	5514	7006	8856	9291	2042	2517	3394
Чернігівська	2962	3419	3960	5063	7044	8355	10681	13942	14497	3131	4152	5246
м. Київ	8995	11139	14577	20224	28629	36708	49762	68713	77132	22927	24291	23898
м. Севастополь	723	910	1192	1581	2168	2575	3449	4600	4953	1256	1825	1657

¹ Дані попередні.

130. Наявний дохід на одну особу

(грн)

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009 ¹	2010 ¹		
										1 кв	2 кв	3 кв
Україна	2445,9	2938,0	3400,3	4468,4	6332,1	7771,0	10126,0	13716,3	14606,2	3506,5	4182,7	4807,7
Автономна Республіка Крим	2073,9	2422,3	2974,0	3838,6	5432,9	6567,0	8589,7	11515,8	12265,7	2885,1	3631,4	4321,0
Вінницька	2286,8	2707,2	3211,4	4059,7	5791,1	6980,5	8963,3	11676,4	12380,2	2681,9	3366,3	4650,1
Волинська	2132,4	2594,0	2974,1	3729,5	5254,2	6387,6	8022,6	10597,3	11130,8	2522,4	3274,8	4161,8
Дніпропетровська	2665,2	3165,7	3701,7	4907,3	7015,9	8632,3	11439,0	15459,9	16646,6	3979,2	4758,3	5085,4
Донецька	2544,8	3091,4	3637,6	4984,0	7088,9	8855,9	11625,7	16220,1	17380,9	4229,1	4790,2	5436,0
Житомирська	2112,5	2541,6	3040,5	3985,2	5568,5	6754,3	8864,5	12022,6	12385,3	2769,3	3574,4	4356,6
Закарпатська	1781,4	2072,0	2678,6	3444,6	4821,2	5757,7	7323,8	9664,5	10028,1	2232,9	2947,1	3565,3
Запорізька	2719,0	3165,0	3769,7	4994,4	7074,5	8693,6	11276,2	15265,2	16174,0	3811,4	4451,0	5119,2
Івано-Франківська	1973,0	2349,1	2941,3	3780,2	5321,6	6463,4	8336,0	11262,8	12015,4	2660,6	3410,8	4118,8
Київська	2753,9	3114,6	3521,7	4426,8	6305,0	7953,8	10248,8	14292,4	15085,8	3574,5	4100,3	4831,7
Кіровоградська	2217,2	2576,6	3050,0	3885,5	5568,6	6672,0	8564,6	11489,3	11757,6	2698,4	3265,1	4268,3
Луганська	2188,6	2615,1	3150,6	4139,0	5900,9	7343,4	9620,0	13411,0	14368,4	3570,3	4181,8	4681,6
Львівська	2239,7	2741,8	3401,6	4396,1	6203,1	7394,7	9523,8	12718,3	13657,0	3031,9	3798,2	4329,8
Миколаївська	2244,6	2771,2	3385,3	4354,7	6137,5	7318,4	9376,5	12626,5	13297,6	3077,3	3770,5	4376,3
Одеська	2040,7	2472,8	3163,9	4221,4	5883,4	7006,1	8780,8	11754,4	12621,7	3174,3	3741,4	4001,3
Полтавська	2474,8	3048,1	3560,1	4683,5	6653,5	8064,2	10382,3	13922,0	14747,3	3324,9	3995,9	4851,5
Рівненська	2150,5	2560,1	2984,8	3787,9	5344,4	6540,6	8285,6	11124,6	11531,3	2705,6	3340,0	4011,1
Сумська	2308,4	2686,3	3276,7	4141,1	5972,0	7459,2	9876,3	13187,2	13655,6	3019,3	3710,4	4602,5
Тернопільська	1850,6	2158,1	2794,6	3524,2	5032,7	6283,4	8063,5	10583,0	10733,2	2219,3	3125,6	3860,2
Харківська	2425,0	2929,1	3468,9	4489,6	6355,7	7819,6	10328,5	14065,7	14902,2	3496,1	4077,4	4752,1
Херсонська	1971,3	2399,6	2832,3	3792,0	5400,5	6492,2	8374,5	11248,1	11606,3	2380,3	3459,4	4144,2
Хмельницька	2259,1	2640,3	3075,3	4024,1	5733,3	6943,1	8965,3	11938,6	12332,4	2710,2	3395,1	4370,4
Черкаська	2117,9	2481,9	2961,9	3883,4	5534,0	6795,5	8782,7	11987,2	12404,4	2967,5	3553,5	4119,2
Чернівецька	1725,4	2028,6	2741,9	3607,9	5078,0	6078,0	7738,0	9793,2	10275,4	2258,3	2784,0	3752,8
Чернігівська	2376,7	2769,2	3256,6	4228,7	5979,1	7201,3	9337,4	12353,4	12996,0	2825,0	3750,3	4744,1
м.Київ	3447,3	4257,4	5541,8	7623,9	10683,3	13566,9	18233,2	24960,2	27792,3	8230,8	8720,8	8577,6
м.Севастополь	1902,3	2399,2	3149,8	4177,0	5723,3	6790,6	9093,1	12111,6	13023,9	3300,9	4797,6	4353,7

¹ Дані попередні.

131. Витрати населення

(млн грн)

	2004	2005	2006	2007	2008	2009 ¹	2010 ¹		
							1 кв	2 кв	3 кв
Україна	242607	335753	427858	575510	793630	815203	203496	222593	205642
Автономна Республіка Крим	9834	13521	17270	23141	31838	31829	7461	8771	9099
Вінницька	6605	9306	12040	16432	23129	24113	5502	6244	5726
Волинська	4409	6070	7796	10288	14360	14622	3626	4120	3901
Дніпропетровська	19578	26711	32594	42624	59382	59404	15800	16706	15033
Донецька	20764	28840	38826	53344	74826	75921	19556	21122	18581
Житомирська	5188	7149	9113	12245	16892	17524	4397	4972	4412
Закарпатська	5630	7538	8827	11218	15170	16131	3990	4459	4135
Запорізька	10690	14602	17246	22164	30405	31360	8193	9028	8291
Івано-Франківська	4739	6559	8751	12211	17419	18130	4780	5532	4715
Київська	7658	10383	14269	20061	28262	29812	7233	7828	6737
Кіровоградська	4502	6141	7569	9943	13518	14135	3423	3840	3571
Луганська	9112	12429	15803	21427	29852	31117	8387	9352	8150
Львівська	12540	17132	20589	27099	36589	36725	9769	10627	9512
Миколаївська	5456	7347	9518	12989	18103	18183	4603	5005	4801
Одеська	13428	18706	23808	32293	43807	46650	12191	13390	12143
Полтавська	7151	9754	12272	16400	22294	22681	5776	6288	6021
Рівненська	4930	6614	8030	10386	14520	15237	3986	4421	3599
Сумська	4962	6854	8398	10853	14939	15267	3909	4230	3936
Тернопільська	3686	5046	6613	8807	12354	13323	3355	3722	3259
Харківська	17510	23902	28373	37587	52318	54049	14646	15799	13772
Херсонська	4716	6411	8163	11009	14998	15318	3604	4169	4125
Хмельницька	6295	8486	10305	13250	18197	18827	4638	4989	4657
Черкаська	5396	7541	10013	13726	18673	19333	4790	5305	4655
Чернівецька	3801	5187	6396	8465	11870	11924	3041	3251	3031
Чернігівська	4748	6379	8141	10523	14549	14668	3825	4158	3424
м.Київ	36996	53970	73024	101435	137542	140905	31155	33056	33994
м.Севастополь	2283	3175	4111	5590	7824	8015	1860	2209	2362

¹ Дані попередні.

132. Виграли населення на одну особу

(грн)

	2004	2005	2006	2007	2008	2009 ¹	2010 ¹		
							1 кв	2 кв	3 кв
Україна	5112,7	7127,7	9144,6	12374,1	17156,5	17701,3	4430,2	4848,3	4465,3
Автономна Республіка Крим	4917,7	6797,9	8720,0	11722,3	16168,0	16187,3	3797,1	4464,1	4627,5
Вінницька	3821,9	5439,2	7107,4	9785,0	13882,1	14567,1	3336,2	3787,9	3459,2
Волинська	4211,9	5822,0	7501,9	9919,0	13857,0	14108,5	3497,6	3973,0	3764,0
Дніпропетровська	5610,5	7716,2	9488,8	12497,1	17536,0	17654,0	4712,3	4986,1	4467,6
Донецька	4421,3	6205,6	8437,3	11698,8	16555,5	16933,0	4382,6	4737,8	4144,2
Житомирська	3835,9	5344,2	6885,0	9338,1	12995,8	13584,5	3422,3	3871,1	3420,2
Закарпатська	4504,7	6044,9	7092,2	9023,5	12204,3	12966,0	3204,8	3580,7	3323,7
Запорізька	5671,4	7812,3	9302,0	12046,3	16641,1	17264,0	4526,3	4991,2	4564,3
Івано-Франківська	3395,4	4714,3	6308,4	8823,0	12606,0	13129,1	3462,5	4007,0	3414,4
Київська	4286,8	5861,8	8119,4	11501,5	16311,9	17284,3	4202,5	4549,6	3906,0
Кіровоградська	4122,7	5709,9	7139,9	9502,1	13081,1	13825,3	3366,1	3778,8	3492,8
Луганська	3709,5	5126,0	6597,0	9046,3	12737,7	13402,7	3632,6	4054,8	3510,4
Львівська	4835,7	6633,6	8002,6	10568,6	14312,7	14394,6	3833,1	4171,0	3728,3
Миколаївська	4417,8	5999,5	7829,2	10755,2	15089,6	15245,2	3872,3	4213,3	4025,3
Одеська	5542,1	7765,0	9924,5	13482,9	18303,3	19505,8	5100,6	5603,7	5077,4
Полтавська	4521,7	6237,8	7929,2	10700,1	14685,5	15065,4	3855,6	4201,0	3999,3
Рівненська	4241,2	5708,6	6950,0	9006,2	12609,6	13234,6	3461,0	3838,3	3126,0
Сумська	3960,7	5549,3	6889,8	9013,4	12549,6	12957,9	3338,7	3616,3	3340,7
Тернопільська	3282,0	4521,9	5964,1	7991,8	11271,9	12210,6	3083,1	3421,6	2986,9
Харківська	6127,7	8420,1	10059,2	13404,8	18757,3	19472,2	5294,1	5716,0	4961,6
Херсонська	4122,4	5661,9	7276,7	9897,5	13593,8	13972,5	3298,3	3817,4	3762,7
Хмельницька	4513,8	6146,2	7536,2	9772,1	13521,3	14074,2	3479,1	3744,1	3481,3
Черкаська	3953,7	5588,8	7502,1	10384,3	14255,3	14875,0	3701,7	4102,5	3581,6
Чернівецька	4163,2	5701,3	7050,3	9349,5	13126,2	13187,3	3363,2	3595,8	3352,1
Чернігівська	3965,6	5414,7	7016,9	9199,2	12891,2	13149,3	3451,2	3755,8	3069,5
м.Київ	13946,5	20139,6	26988,9	37166,6	49962,6	50771,1	11184,7	11867,6	12248,8
м.Севастополь	6031,7	8381,7	10841,2	14737,7	20600,3	21075,5	4888,3	5807,0	6210,9

¹ Дані попередні.

133. Структура доходів та витрат населення України

(відсотків)

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010 ¹		
										1 кв	2 кв	3 кв
Доходи	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
заробітна плата	42,6	42,7	43,9	42,7	42,1	43,4	44,8	43,3	40,8	42,5	42,4	40,9
прибуток та змішаний доход	18,7	18,1	16,8	16,0	15,3	14,7	15,3	15,5	14,5	10,9	12,3	19,7
доходи від власності (одержані)	2,7	2,8	3,1	3,0	2,9	2,9	3,2	3,4	3,9	3,7	3,4	3,4
соціальні допомоги та інші одержані поточні трансферти	36,0	36,4	36,2	38,3	39,7	39,0	36,7	37,8	40,8	42,9	41,9	36,0
Витрати та заощадження	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
придбання товарів та послуг	88,6	83,0	83,8	80,8	80,4	81,7	81,7	82,2	79,2	83,0	77,0	76,0
доходи від власності (сплачені)	0,1	0,2	0,4	0,7	0,9	1,8	2,7	3,6	4,2	3,5	2,7	2,6
поточні податки на доходи, майно та інші сплачені поточні трансферти	7,0	7,6	8,2	6,9	6,7	7,2	7,9	8,0	7,5	7,5	7,4	7,0
нагромадження нефінансових активів	2,2	1,3	0,8	1,2	1,2	1,5	1,6	3,5	1,2	-0,6	0,5	4,1
приріст фінансових активів	2,1	7,9	6,8	10,4	10,8	7,8	6,1	2,7	7,9	6,6	12,4	10,3

¹ Дані попередні.

134. Середньомісячна номінальна заробітна плата за видами економічної діяльності
(у розрахунку на одного штатного працівника, грн)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010 ¹
Усього	230	311	376	462	590	806	1 041	1 351	1 806	1 906	2 239
Сільське господарство, мисливство, лісове господарство	114	154	183	219	311	437	581	771	1 101	1 220	1 467
Рибальство, рибництво	147	204	242	291	375	499	607	721	913	1 028	1 191
Промисловість у тому числі	302	406	485	591	743	967	1 212	1 554	2 017	2 117	2 579
добувна промисловість	393	517	610	701	910	1 246	1 536	1 970	2 681	2 894	3 539
переробна промисловість	271	368	441	553	701	905	1 137	1 456	1 849	1 856	2 280
виробництво та розподілення електроенергії, газу та води	371	476	562	651	767	969	1 228	1 577	2 111	2 394	2 843
Будівництво	260	362	427	546	709	894	1 140	1 486	1 832	1 511	1 754
Торгівля; ремонт автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку	226	284	330	394	509	713	898	1 145	1 514	1 565	1 874
Діяльність готелів та ресторанів	178	235	286	340	429	566	735	944	1 221	1 267	1 455
Діяльність транспорту та зв'язку	336	460	573	685	843	1 057	1 328	1 670	2 207	2 409	2 726
Фінансова діяльність	560	833	976	1 051	1 258	1 553	2 050	2 770	3 747	4 038	4 602
Операції з нерухомим майном, оренда, інжиніринг та надання послуг підприємцям	278	373	437	527	667	900	1 193	1 595	2 085	2 231	2 436
з них дослідження і розробки	303	420	470	570	774	1 048	1 323	1 741	2 336	2 556	2 874
Державне управління	335	396	495	577	691	1 087	1 578	1 852	2 581	2 513	2 747
Освіта	156	224	267	340	429	641	806	1 060	1 448	1 611	1 889
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	138	183	223	279	351	517	658	871	1 177	1 307	1 631
Надання комунальних та індивідуальних послуг; діяльність у сфері культури та спорту	162	211	247	299	400	620	828	1 090	1 511	1 783	2 065
з них діяльність у сфері культури та спорту, відпочинку та розваг	135	182	219	277	383	628	842	1 109	1 551	1 870	2 194

¹ Дані попередні.

Примітка. Дані включно до 2009 року наведено без урахування найманих працівників статистично малих підприємств і у фізичних осіб-підприємців, починаючи з 2010 року – по підприємствах, установах, організаціях та їхніх відокремлених підрозділах із кількістю найманих працівників 10 і більше осіб.

135. Середньомісячна номінальна заробітна плата за регіонами

(у розрахунку на одного штатного працівника, грн)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010 ¹
Україна	230	311	376	462	590	806	1 041	1 351	1 806	1 906	2 239
Автономна Республіка Крим	225	301	358	433	543	730	952	1 220	1 609	1 707	1 991
Вінницька	159	215	265	334	435	597	793	1 028	1 404	1 511	1 782
Волинська	150	201	253	319	412	591	773	1 013	1 380	1 427	1 692
Дніпропетровська	273	370	438	526	667	913	1 139	1 455	1 876	1 963	2 369
Донецька	292	383	452	550	712	962	1 202	1 535	2 015	2 116	2 549
Житомирська	164	220	268	334	434	602	793	1 033	1 404	1 493	1 785
Закарпатська	172	238	295	379	479	665	868	1 091	1 453	1 562	1 846
Запорізька	289	379	445	541	671	860	1 091	1 394	1 812	1 843	2 187
Івано-Франківська	188	259	318	402	510	718	923	1 180	1 543	1 627	1 927
Київська	241	317	378	470	592	811	1 058	1 362	1 852	1 987	2 295
Кіровоградська	170	231	282	353	455	624	819	1 054	1 428	1 537	1 815
Луганська	232	320	393	474	596	805	1 022	1 323	1 769	1 873	2 271
Львівська	196	272	339	419	523	713	923	1 183	1 570	1 667	1 942
Миколаївська	227	327	398	470	565	744	955	1 202	1 621	1 806	2 122
Одеська	236	306	379	454	566	768	966	1 226	1 633	1 787	2 046
Полтавська	220	292	354	437	560	758	961	1 243	1 661	1 733	2 102
Рівненська	173	245	312	390	506	685	888	1 133	1 523	1 614	1 960
Сумська	194	259	307	379	473	663	857	1 098	1 472	1 593	1 866
Тернопільська	135	190	237	304	388	533	727	943	1 313	1 412	1 659
Харківська	230	310	370	455	569	759	974	1 251	1 679	1 804	2 060
Херсонська	173	233	289	356	451	625	800	1 017	1 375	1 482	1 726
Хмельницька	156	211	258	323	419	584	792	1 045	1 429	1 521	1 786
Черкаська	175	229	276	350	465	642	846	1 085	1 459	1 532	1 835
Чернівецька	157	218	271	344	441	621	819	1 051	1 402	1 523	1 772
Чернігівська	177	235	277	342	438	602	790	1 016	1 370	1 465	1 711
м.Київ	405	549	643	761	967	1 314	1 729	2 300	3 074	3 161	3 431
м.Севастополь	251	325	391	486	594	803	1 005	1 302	1 726	1 882	2 167

¹ Дані попередні.

Примітка. Дані включено до 2009 року наведено без урахування найманих працівників статистично малих підприємств і у фізичних осіб-підприємців, починаючи з 2010 року – по підприємствах, установах, організаціях та їхніх відокремлених підрозділах із кількістю найманих працівників 10 і більше осіб.

136. Індекси реальної заробітної плати за регіонами

(відсотків до попереднього року)

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Україна	118,2	115,2	123,8	120,3	118,3	112,5	106,3	90,8	110,2
Автономна Республіка Крим	117,5	112,3	123,1	118,7	118,6	111,7	104,2	90,4	108,9
Вінницька	118,9	117,1	125,4	122,7	120,5	111,9	108,7	94,7	111,9
Волинська	122,7	119,4	124,4	127,8	119,7	116,0	108,8	91,3	114,5
Дніпропетровська	114,0	110,9	123,3	122,4	113,1	106,4	102,3	89,1	112,8
Донецька	114,2	114,2	123,9	117,1	113,4	112,3	104,6	89,4	112,1
Житомирська	121,2	117,9	123,8	120,4	121,4	116,0	107,7	92,7	111,0
Закарпатська	121,5	120,1	126,3	123,5	119,7	113,6	111,6	95,5	109,0
Запорізька	116,1	113,5	119,1	111,4	116,5	112,7	102,7	87,4	110,2
Івано-Франківська	121,0	120,7	127,4	126,3	120,0	115,4	105,2	91,2	112,6
Київська	115,9	117,4	120,8	119,4	117,4	114,2	107,7	92,3	108,5
Кіровоградська	123,3	116,4	120,2	119,7	121,9	114,3	108,8	95,0	111,0
Луганська	122,6	115,4	120,6	118,5	114,3	109,2	106,2	90,6	113,8
Львівська	120,7	116,5	124,1	122,3	120,3	113,4	104,0	90,1	108,1
Миколаївська	117,2	106,9	117,3	116,2	118,4	110,4	105,3	95,8	108,2
Одеська	121,8	111,7	122,9	121,7	115,4	110,9	102,8	93,1	107,4
Полтавська	121,9	116,6	123,4	116,6	114,7	111,9	104,2	90,0	114,1
Рівненська	125,5	116,5	123,2	118,6	121,0	112,0	106,4	91,6	114,8
Сумська	118,0	117,5	118,1	121,1	117,9	109,5	108,6	94,5	107,9
Тернопільська	123,5	123,9	125,2	128,1	122,0	112,3	110,3	92,8	111,0
Харківська	121,0	116,9	118,0	118,0	119,4	111,1	104,0	90,4	107,6
Херсонська	120,6	112,0	121,6	122,4	117,5	113,2	104,5	93,6	107,9
Хмельницька	121,4	120,0	122,9	123,2	127,0	113,3	106,4	91,7	111,7
Черкаська	116,9	120,7	126,7	120,5	121,3	111,3	107,1	90,1	113,1
Чернівецька	120,6	118,0	127,2	125,1	119,5	113,0	107,4	95,6	111,5
Чернігівська	118,8	116,8	122,1	120,7	120,0	112,9	107,5	90,8	111,1
м.Київ	109,9	110,3	127,4	119,7	121,0	112,3	107,8	88,2	105,2
м.Севастополь	117,5	117,2	121,7	120,8	112,5	113,6	105,5	94,4	106,8

Примітка. Дані включно до 2009 року наведено без урахування найманих працівників статистично малих підприємств і у фізичних осіб-підприємців, починаючи з 2010 року – по підприємствах, установах, організаціях та їхніх відокремлених підрозділах із кількістю найманих працівників 10 і більше осіб.

137. Загальна заборгованість населенню із заробітної плати та соціальних виплат
(на кінець звітного періоду; у відсотках до відповідної дати попереднього року)

	Усього ¹			У тому числі						У тому числі									
	млн грн	%	...	Заробітна плата		грошове забезпечення військово-службовців		пенсії та цільова грошова допомога		стипендії та грошове забезпечення студентів, курсантів та учнів		Допомога по безробіттю		заборгованість потерпілим на виробництві		допомога за рахунок коштів соціального страхування		окремі види соціальної допомоги	
				млн грн	%	млн грн	%	млн грн	%	млн грн	%	млн грн	%	млн грн	%	млн грн	%	млн грн	%
1996	5881	...	...	4189	...	208	...	1154	...	108	...	10	...	...	...	192	x	20	x
1997	7136	121	...	5166	123	233	112	1360	118	105	97	17	у 2 р.б.	...	...	232	121	23	115
1998	9845	138	...	6519	126	466	у 2 р.б.	2013	148	99	94	27	у 2 р.б.	424	...	269	116	28	120
1999	9094	92	...	6401	98	427	92	1359	68	14	15	18	69	610	144	221	82	44	у 2 р.б.
2000	6121	67	...	4928	77	340	80	-	-	9	64	-	-	615	101	168	76	61	141
2001	3285	54	...	2657	54	23	7	-	-	2	18	-	-	483	79	105	62	15	25
2002	3216	98	...	2548	96	91 ²	388	-	-	3	у 2 р.б.	-	-	341	70	80	77	153	10 р.б.
2003	2605	81	...	2232	88	77 ²	85	-	-	2	44	-	-	230	68	64	80	- ³	-
2004	1191	46	...	1111	50	25	105	-	-	0,03	2	-	-	37	16	17	27	-	-
2005	1015	85	...	960	86	26	104	-	-	0,4	у 12 р.б.	-	-	18	47	11	64	-	-
2006	859	85	...	806	84	20	76	-	-	0,1	38	-	-	16	89	7	67	10	-
2007	686	80	...	669	83	1	6	-	-	0	-	-	-	10	64	6	92	-	-
2008	1221	178	...	1189	178	2	207	-	-	0,004	-	-	-	9	87	21	313	-	-
2009	1508	124	...	1473	124	-	-	-	-	0,08	2049	-	-	8	93	27	127	-	-
2010	1240	82	...	1218	83	-	-	-	-	-	-	-	-	...	...	22	83	-	-

Примітка. Дані наведено без урахування найманих працівників статистично малих підприємств і у фізичних осіб-підприємців.

¹ Статистичне спостереження розпочате у 1996 р.

² До грошового забезпечення включено компенсаційні виплати замість продовольчого пайка і речового майна

³ Заборгованість із виплати соціальної допомоги, передбаченої Законом України "Про допомогу сім'ям з дітьми" протягом грудня 2003 року погашена у повному обсязі.

138. Кількість пенсіонерів¹

(на початок року)

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Усього пенсіонерів, тис. осіб	14447	14423	14376	14348	14065	14050	13937	13819 ²	13750 ²	13721 ²	13738 ²
у тому числі											
за віком	10299	10275	10273	10304	10363	10596	10576	10591	10558	10569	...
по інвалідності	2015	2033	2029	1977	1791	1605	1597	1571	1537	1499	...
у разі втраги годувальника	1150	1127	1091	1077	923	852	840	822	838	850	...
за виступу років	552	558	575	592	599	627	640	621	627	630	...
соціальні пенсії	431	430	408	398	389	370	284	213	189	172	...
Кількість пенсіонерів у розрахунку на 1000 населення	295	299	301	302	299	301	300	299	299	300	...

¹ З урахуванням пенсіонерів, звільнених з лав МО, МВС, МНС, СБУ, ДПА, Державного департаменту з питань виконання покарань, функція з призначення і виплати пенсії яким передана органам Пенсійного фонду згідно з постановою Кабінету Міністрів України від 02.11.2006 №1522.

² Включаючи суддів у відставці, які отримують довічне грошове утримання.

139. Кількість пенсіонерів за регіонами

	Усього, осіб	У т. ч. одержують пенсії				Чисельність пенсіонерів у розрахунку на 1000 населення	
		за віком	по інвалідності	у разі втрати годувальника	за вислугу років		соціальні
Україна	14446609	10298571	2015160	1150387	551524	430967	295
Автономна Республіка Крим							
Вінницька	582515	418753	80563	47547	18884	16768	326
Волинська	301671	202277	54743	22708	10588	11355	287
Дніпропетровська	1092719	816320	125478	88381	37335	25205	298
Донецька	1542597	1143588	191356	131165	37163	39325	317
Житомирська	458026	320503	69015	36143	19613	12752	324
Закарпатська	288221	190500	37330	28734	10412	21245	226
Запорізька	581380	419294	82687	42025	20939	16435	294
Івано-Франківська	382193	259714	57647	32090	10341	22401	265
Київська	578737	420232	79640	44941	18390	15534	321
Кіровоградська	354332	261376	42859	28162	12516	9419	310
Луганська	835789	609124	105338	80090	22587	18650	321
Львівська	717778	505603	111219	50779	23464	26713	268
Миколаївська	355569	252952	41322	31533	18715	11047	277
Одеська	675866	454608	102435	60007	38516	20300	273
Полтавська	526660	387250	69270	37639	20637	11864	318
Рівненська	319741	225634	47049	24465	8719	13874	271
Сумська	420427	309722	53941	31750	14452	10562	320
Тернопільська	337256	255075	39548	22582	7828	12223	294
Харківська	840782	604117	118911	59935	36759	21060	288
Херсонська	328142	230144	46565	28916	11905	10612	271
Хмельницька	458013	332996	60383	32952	17389	14293	318
Черкаська	470928	341096	69154	33433	14113	13132	329
Чернівецька	250465	181628	29578	19508	8602	11149	269
Чернігівська	449762	307778	81006	34823	14805	11350	356
м.Київ	617855	406318	104533	43885	47743	15376	237
м.Севастополь	111239	69635	11326	10373	17404	2501	286

Продовження табл.
Кількість пенсіонерів за регіонами

	Усього, осіб	У т. ч. одержують пенсії				Чисельність пенсіонерів у розрахунку на 1000 населення	
		за віком	по інва-лідності	у разі втрати годувальника	за вислугу років		соціальні
Україна	14423064	10274806	2033115	1127296	558362	429485	299
Автономна Республіка Крим	573127	371983	106292	47021	31302	16529	283
Вінницька	577515	412903	82647	45818	19403	16744	328
Волинська	301700	203084	54258	22253	10754	11351	285
Дніпропетровська	1094209	815102	126453	89262	37483	25909	308
Донецька	1536877	1140136	190150	130310	36817	39464	319
Житомирська	455681	318759	69510	34884	19995	12533	328
Закарпатська	288169	192124	37090	27558	10797	20600	230
Запорізька	580707	422458	80816	40083	21607	15743	302
Івано-Франківська	386525	262351	59453	31339	11015	22367	275
Київська	578619	421440	79520	43281	18952	15426	318
Кіровоградська	351855	258699	43126	27590	12936	9504	312
Луганська	829637	607520	102527	78975	22448	18167	327
Львівська	719961	504491	115615	50088	23531	26236	276
Миколаївська	358531	253572	42704	32596	18316	11343	284
Одеська	677084	453410	104977	59528	38475	20694	276
Полтавська	523355	384851	68887	36492	21311	11814	323
Рівненська	322094	228093	48164	23347	8963	13527	275
Сумська	416140	307164	53171	30378	14931	10496	321
Тернопільська	337751	254922	40090	22522	8101	12116	297
Харківська	834994	602339	117460	56703	37355	21137	289
Херсонська	329488	231993	45920	28910	11906	10759	281
Хмельницька	453749	322452	66752	31873	17947	14725	318
Черкаська	464324	336472	69595	31002	14327	12928	332
Чернівецька	249074	181400	29934	18040	8863	10837	271
Чернігівська	438260	301841	79064	32000	14954	10401	355
м.Київ	630410	414516	107099	44689	48515	15591	246
м.Севастополь	113228	70731	11841	10754	17358	2544	301

на 01.01.2002 року

	Усього, осіб	У т. ч. одержують пенсії				Чисельність пенсіонерів у розрахунку на 1000 населення
		за віком	по інвалідності	у разі втрати годувальника	за вислугу років	
на 01.01.2003 року						
Україна	14375924	10272527	2029228	1091075	575437	301
Автономна Республіка Крим	575540	374616	106995	46465	30885	287
Вінницька	575423	411498	84494	42379	20343	330
Волинська	299432	202681	53638	21716	11245	285
Дніпропетровська	1086668	815333	124151	84577	38259	308
Донецька	1524514	1139163	184569	127507	37583	320
Житомирська	450288	315121	69430	33257	20705	328
Закарпатська	290364	193868	37447	27917	11409	232
Запорізька	577441	420923	79672	39178	22435	303
Івано-Франківська	384802	262969	59769	30777	11643	275
Київська	579529	422639	80445	41775	19833	322
Кіровоградська	348529	255018	43384	27018	13415	314
Луганська	813544	598053	98946	77033	23027	325
Львівська	720229	508554	116804	46664	23854	278
Миколаївська	358214	252777	43322	32447	18852	287
Одеська	676522	454246	105196	57908	38520	278
Полтавська	517151	382877	68002	33966	21760	323
Рівненська	321995	228069	49016	22614	9377	276
Сумська	410863	303752	52422	29130	15657	322
Тернопільська	334876	253622	39764	21147	8772	296
Харківська	843886	605322	118889	59835	38507	294
Херсонська	329015	232289	45976	27882	12377	284
Хмельницька	453887	323241	68121	29516	18903	322
Черкаська	462921	335525	70633	29466	14944	335
Чернівецька	248421	181342	30404	16990	9422	271
Чернігівська	433963	300180	77967	30200	15680	357
м.Київ	644898	426946	107894	43887	50642	250
м.Севастополь	113009	71903	11878	9824	17388	300

Продовження табл.
Кількість пенсіонерів за регіонами

	Усього, осіб	У т. ч. одержують пенсії				Чисельність пенсіонерів у розрахунку на 1000 населення	
		за віком	по інвалідності	у разі втрати годувальника	за вислугу років		соціальні
на 01.01.2004 року							
Україна	14347568	10304160	1976514	1076823	591707	398364	302
Автономна Республіка Крим	573019	376437	103665	45583	31064	16270	287
Вінницька	574035	412015	83143	41356	20892	16629	332
Волинська	298307	204438	51848	21246	11680	9095	285
Дніпропетровська	1086751	818547	119074	85080	39495	24555	311
Донецька	1512486	1133071	180881	125915	38234	34385	321
Житомирська	448348	316079	67006	32544	20987	11732	330
Закарпатська	293684	196526	37504	28050	12072	19532	235
Запорізька	577416	423686	76559	39140	22788	15243	305
Івано-Франківська	386022	265804	59304	30494	11955	18465	277
Київська	582332	427031	78182	41757	20676	14686	326
Кіровоградська	346178	253840	42379	26301	13875	9783	317
Луганська	809673	599348	93464	77165	23134	16562	328
Львівська	721844	510624	114325	48277	24751	23867	280
Миколаївська	358620	255543	41241	32459	18829	10548	289
Одеська	677171	458830	103497	56122	39981	18741	280
Полтавська	510553	379278	65352	32418	23221	10284	323
Рівненська	322664	228372	49578	22537	9600	12577	277
Сумська	405876	303138	49136	28106	16231	9265	322
Тернопільська	333596	253015	39695	20603	9212	11071	297
Харківська	842870	606678	116214	58885	39985	21108	296
Херсонська	323358	229347	45195	25837	12673	10306	282
Хмельницька	450530	321272	67600	28319	19458	13881	322
Черкаська	462095	336390	69124	28986	15432	12163	338
Чернівецька	248461	181261	30599	16811	9821	9969	271
Чернігівська	430181	299491	74621	29892	16318	9859	359
м.Київ	657882	440748	105806	43482	52054	15792	253
м.Севастополь	113616	73351	11522	9458	17289	1996	302

	Усього, осіб	У т. ч. одержують пенсії				Чисельність пенсіонерів у розрахунку на 1000 населення	
		за віком	по інвалідності	у разі втрати годувальника	за вислугу років		соціаліні
на 01.01.2005 року							
Україна	14065068	10362860	1791066	922680	598830	389632	299
Автономна Республіка Крим	554747	384139	90014	35651	30827	14116	279
Вінницька	555621	412573	75511	31057	21329	15151	324
Волинська	296231	204849	49516	18846	12020	11000	284
Дніпропетровська	1062265	821195	103886	73358	39691	24135	306
Донецька	1489761	1124793	167464	123292	38609	35603	320
Житомирська	439427	315504	62147	27970	21427	12379	326
Закарпатська	290021	199536	36587	23175	12421	18302	233
Запорізька	565341	428802	66137	33061	22914	14427	301
Івано-Франківська	380111	267482	56711	25797	12196	17925	273
Київська	565192	427938	69531	32915	21189	13619	319
Кіровоградська	337789	254149	38195	21969	14034	9442	313
Луганська	786101	594107	80146	71485	23214	17149	323
Львівська	716187	514775	108103	44014	25759	23536	279
Миколаївська	350115	257140	37222	26981	18607	10165	285
Одеська	658327	460473	95111	45390	39947	17406	274
Полтавська	505344	381795	59034	29030	23778	11707	323
Рівненська	319922	232339	45852	20061	9714	11956	276
Сумська	396726	303667	43913	23120	16608	9418	320
Тернопільська	325923	252816	37389	15727	9242	10749	292
Харківська	825665	610902	105027	48988	40603	20145	291
Херсонська	319582	235058	39781	22068	12891	9784	281
Хмельницька	444217	323782	63538	23217	19905	13775	321
Черкаська	453773	338131	63017	24764	15547	12314	335
Чернівецька	243068	182305	28193	13361	9816	9393	268
Чернігівська	416503	299305	67012	23695	16844	9647	353
м.Київ	654978	459632	92254	35701	52927	14464	250
м.Севастополь	112131	75673	9775	7987	16771	1925	298

Продовження табл.
Кількість пенсіонерів за регіонами

	Усього, осіб	У т. ч. одержують пенсії				соціальні	Чисельність пенсіонерів у розрахунку на 1000 населення
		за віком	по інвалідності	у разі втрати годувальника	за вислугу років		
на 01.01.2006 року							
Україна	14050015	10595785	1605363	852442	626779	369646	301
Автономна Республіка Крим	558390	399365	78833	33756	32815	13621	283
Вінницька	552214	419752	66481	29042	22683	14256	326
Волинська	293952	211582	43271	17425	12407	9267	283
Дніпропетровська	1057925	839586	88880	65308	41221	22930	307
Донецька	1484942	1144021	156593	110175	39813	34340	322
Житомирська	438047	318132	59076	26688	21985	12166	329
Закарпатська	291877	207219	33863	21141	12923	16731	235
Запорізька	563426	439265	56479	30065	23847	13770	303
Івано-Франківська	380414	278359	49673	23093	12634	16655	274
Київська	567433	439302	61449	30606	23105	12971	323
Кіровоградська	333930	255408	35530	19737	14365	8890	315
Луганська	784614	607490	71503	64651	24420	16550	326
Львівська	719189	533008	95973	41176	26997	22035	281
Миколаївська	350862	261981	34693	25110	19474	9604	288
Одеська	663367	473698	86977	42677	42727	17288	277
Полтавська	501201	385237	53075	26946	24597	11346	324
Рівненська	318780	237500	41412	18461	10149	11258	276
Сумська	390538	305147	37541	21151	17504	9195	319
Тернопільська	325288	257209	33660	14856	9732	9831	293
Харківська	824670	622510	95298	46088	41406	19368	293
Херсонська	319503	241150	34938	20884	13381	9150	284
Хмельницька	443262	328754	58679	21840	21018	12971	323
Черкаська	449811	343937	55095	22992	16142	11645	336
Чернівецька	244266	185805	26779	12713	10135	8834	270
Чернігівська	410213	302099	59373	22291	17300	9150	354
м.Київ	668600	481315	81317	35475	56473	14020	252
м.Севастополь	113301	76954	8922	8095	17526	1804	300

	Усього, осіб	У т. ч. одержують пенсії					Чисельність пенсіонерів у розрахунку на 1000 населення
		за віком	по інвалідності	у разі втрати годувальника	за вислугу років	соціаліні	
на 01.01.2007 року							
Україна	13936821	10575763	1597421	839590	639800	284247	300
Автономна Республіка Крим	556278	401835	78344	32820	32785	10494	283
Вінницька	542205	414309	65309	28543	23284	10760	323
Волинська	291366	210043	44746	18225	12488	5864	281
Дніпропетровська	1052263	837527	89514	64463	42065	18694	308
Донецька	1473488	1142047	157965	104850	40889	27737	323
Житомирська	431473	314367	57847	27595	22524	9140	327
Закарпатська	290462	208723	34698	20170	13125	13746	234
Запорізька	560554	439638	56475	29654	24262	10525	304
Івано-Франківська	378488	278919	51135	22601	12729	13104	274
Київська	566394	437179	63630	30433	24721	10431	325
Кіровоградська	328702	253315	34372	19127	14917	6971	314
Луганська	773821	604795	69707	62478	24721	12120	326
Львівська	714042	531872	96924	40681	27664	16901	280
Миколаївська	347744	262414	34157	24643	19701	6829	287
Одеська	658731	473193	86919	41683	42951	13985	276
Полтавська	493270	381893	52493	26537	24819	7528	322
Рівненська	316916	237021	42697	18542	10600	8056	275
Сумська	383337	300955	36398	21198	18048	6738	317
Тернопільська	321026	254973	34124	14748	9881	7300	291
Харківська	817246	623723	91647	44629	42165	15082	292
Херсонська	316323	241693	33981	20145	13646	6858	284
Хмельницька	437211	323489	58915	24495	21247	9065	322
Черкаська	441906	341022	53170	22373	16734	8607	334
Чернівецька	241079	185278	26863	12372	10263	6303	267
Чернігівська	401664	298151	56673	22443	17857	6540	351
м.Київ	686388	499283	79908	35772	58100	13325	256
м.Севастополь	114444	78106	8810	8370	17614	1544	303

Продовження табл.
Кількість пенсіонерів за регіонами

	Усього, осіб	У т. ч. одержують пенсії					соціальні	довічне грошове утримання суддів у відставці	Чисельність пенсіонерів у розрахунку на 1000 населення
		за віком	по інвалідності	у разі втрати годувальника	за заслугу років	соціальні			
на 01.01.2008 року									
Україна	13819006	10590964	1571218	822459	620792	212582	991	299	
Автономна Республіка Крим	555065	407868	75785	31463	31979	7925	45	283	
Вінницька	535235	410961	65612	28430	22220	7984	28	321	
Волинська	289055	209649	43906	18891	12005	4594	10	280	
Дніпропетровська	1046706	839311	87881	63811	41375	14244	84	308	
Донецька	1456136	1140771	154405	101533	39527	19792	108	322	
Житомирська	425598	311021	56895	28489	22491	6675	27	326	
Закарпатська	288904	211225	35264	19482	12080	10834	19	233	
Запорізька	553413	441153	54445	28794	22622	8346	53	303	
Івано-Франківська	374150	280124	51203	21914	11417	9470	22	271	
Київська	561258	437589	62687	29560	23427	7975	20	324	
Кіровоградська	323493	252032	33548	18400	14002	5490	21	313	
Луганська	764235	603850	68119	59683	23389	9130	64	325	
Львівська	708192	531778	97485	40510	27036	11347	36	279	
Миколаївська	345979	263630	33605	23957	19732	5027	28	288	
Одеська	654659	476937	86065	40351	40567	10678	61	275	
Полтавська	485505	379157	50705	25645	23991	5968	39	320	
Рівненська	312402	235843	41479	18597	10569	5896	18	271	
Сумська	379420	299871	35700	20971	17579	5273	26	318	
Тернопільська	316262	252411	34387	14558	9430	5454	22	289	
Харківська	812436	626445	89987	42886	41701	11365	52	292	
Херсонська	313537	243133	32541	19369	13236	5238	20	283	
Хмельницька	435584	321849	60641	26099	20536	6426	33	323	
Черкаська	435404	338466	52092	21927	16126	6777	16	332	
Чернівецька	240036	186070	27310	12068	9673	4899	16	266	
Чернігівська	394005	295444	53994	22134	17481	4919	33	349	
м.Київ	694830	515094	76333	34713	58803	9805	82	357	
м.Севастополь	115507	79282	9144	8224	17798	1051	8	306	

	Усього, осіб	У т. ч. одержують пенсії						Чисельність пенсіонерів у розрахунку на 1000 населення
		за віком	по інвалідності	у разі втрати годувальника	за виступу років	соціальні	довічне грошове утримання суддів у відставці	
на 01.01.2009 року								
Україна	13749820	10558342	1536838	837613	626867	189157	1003	299
Автономна Республіка Крим	554292	412021	72736	30427	31884	7177	47	283
Вінницька	528167	406756	63778	27870	22556	7178	29	320
Волинська	288556	207549	44317	20522	12132	4024	12	279
Дніпропетровська	1035885	833957	82279	65302	41693	12575	79	307
Донецька	1441722	1123643	148574	112334	39808	17352	111	321
Житомирська	423327	308275	57104	29256	22700	5966	26	327
Закарпатська	289672	212706	35711	19161	12438	9638	18	234
Запорізька	555050	443074	52694	28606	23080	7543	53	305
Івано-Франківська	373039	279652	51378	21876	11539	8570	24	271
Київська	557774	437439	60951	28671	23489	7202	22	324
Кіровоградська	320607	250517	32160	18816	14116	4975	23	314
Луганська	758415	595323	66049	65744	23185	8051	63	326
Львівська	709845	531561	98655	42066	27628	9896	39	280
Миколаївська	346051	263840	33631	23999	20149	4404	28	290
Одеська	655497	480303	85391	39857	40272	9610	64	275
Полтавська	480547	375908	49585	25522	24206	5285	41	320
Рівненська	310664	235171	40671	18660	10889	5254	19	270
Сумська	374135	296747	34262	20506	17914	4679	27	317
Тернопільська	313941	250177	34468	15015	9464	4794	23	288
Харківська	808574	627122	87230	41484	42464	10221	53	292
Херсонська	310689	243423	30728	18637	13472	4410	19	283
Хмельницька	431495	317404	61522	26081	20697	5759	32	322
Черкаська	431673	336148	51374	21748	16229	6157	17	332
Чернівецька	238736	185513	27283	11728	9870	4328	14	265
Чернігівська	389186	292497	52404	22314	17592	4346	33	350
м.Київ	705898	530884	73008	33457	59633	8836	80	259
м.Севастополь	116383	80732	8895	8054	17768	927	7	308

Закінчення табл.
Кількість пенсіонерів за регіонами

	Усього, осіб	У т. ч. одержують пенсії						Чисельність пенсіонерів у розрахунку на 1000 населення
		за віком	по інвалідності	у разі втрати годувальника	за заслуги роков	соціальні	довічне грошове утримання суддів у відставці	
Україна	13721107	10569391	1499550	849715	629841	171599	1011	300
Автономна Республіка Крим	555112	417145	70037	29631	31670	6582	47	284
Вінницька	524161	405184	62281	27578	22498	6591	29	319
Волинська	286466	206505	43299	20699	12309	3642	12	277
Дніпропетровська	1035282	834202	79973	67607	42042	11380	78	309
Донецька	1435423	1112156	144431	123378	39711	15635	112	322
Житомирська	419128	306102	55791	29070	22816	5322	27	326
Закарпатська	291227	215372	35645	18789	12616	8789	16	234
Запорізька	554211	443854	51383	28918	23025	6974	57	306
Івано-Франківська	370902	279897	50487	21068	11614	7810	26	269
Київська	559671	440380	60722	28184	23702	6661	22	326
Кіровоградська	317642	249507	30837	18581	14204	4492	21	314
Луганська	752299	588142	63788	69918	23126	7264	61	326
Львівська	708758	530888	97366	43819	28007	8639	39	280
Миколаївська	345311	265110	32608	23424	20199	3940	30	290
Одеська	653887	483951	82590	38549	40038	8694	65	275
Полтавська	478155	374760	48817	25433	24319	4786	40	321
Рівненська	311412	236851	40050	18645	11093	4754	19	271
Сумська	371316	295775	32904	20229	18171	4209	28	317
Тернопільська	311655	249260	33393	15189	9567	4224	22	287
Харківська	810240	632268	85040	40796	42638	9442	56	294
Херсонська	311356	245845	29410	18377	13680	4024	20	285
Хмельницька	428781	315723	60683	26026	20958	5359	32	322
Черкаська	428366	334673	50385	21309	16377	5604	18	332
Чернівецька	239838	186745	27621	11442	10033	3980	17	266
Чернігівська	383176	289733	50073	21617	17797	3922	34	348
м.Київ	719467	546960	71091	33553	59738	8048	77	262
м.Севастополь	117865	82403	8845	7886	17893	832	6	311

140. Середній розмір місячної пенсії

(на початок року)

	2001 ¹	2002 ¹	2003 ¹	2004 ¹	2005 ²	2006 ²	2007 ²	2008 ²	2009 ²	2010 ²	2011 ²
Середній розмір призначеної місячної пенсії пенсіонерів, які перебувають на обліку в органах Пенсійного фонду³	83,7	122,5	136,6	182,2	316,2	406,8	478,4	751,4	898,4	999,0	...
У тому числі за віком	85,2	127,1	141,8	194,2	323,8	417,7	497,0	798,9	942,7	1039,6	...
за інвалідністю	94,5	129,7	142,4	170,9	305,2	393,2	435,8	598,2	742,7	848,8	...
з них за інвалідністю від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання	89,7	136,9	147,1	156,9 ⁴	278,7	280,5	280,5	287,1	588,9	682,1	...
У разі втрати годувальника	61,0	85,5	95,9	120,2	262,9	302,8	339,3	474,3	647,0	771,2	...
з них у разі втрати годувальника сім'ям робітників, службовців та працівників сільськогосподарських підприємств	58,8	84,9	96,4	121,4	260,5	299,1	333,0	468,7	644,7	768,9	...
за вислугу років	105,8	146,1	168,3	211,2	334,3	443,9	551,3	760,9	945,0	1104,8	...
соціальну пенсію	43,7	54,8	59,0	62,6	266,2	339,6	316,3	369,7	538,0	620,6	...
Середній розмір призначеної місячної пенсії всіх категорій пенсіонерів	90,1	127,3	141,5	188,5	321,7	430,2	512,3	776,0	934,3	1032,6	1151,9

¹ З урахуванням цільової грошової допомоги та індексації.

² З урахуванням компенсаційних виплат і цільових допомог, передбачених чинним законодавством.

³ Без пенсіонерів, звільнених з лав МО, МВС, МНС, СБУ, ДПА, Державного департаменту з питань виконання покарань, функція з призначення і виплати пенсії яким передана органам Пенсійного фонду згідно з постановою Кабінету Міністрів України від 02.11.2006 №1522.

⁴ Без урахування осіб, які отримують пенсію згідно закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність».

141. Населення за економічною активністю

(у віці 15–70 років; тис.)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	9 місяців 2010
Економічно активне населення	22830,8	22426,5	22231,9	22171,3	22202,4	22280,8	22245,4	22322,3	22397,4	22450,3	22175,2
працездатного віку	21150,7	20893,6	20669,5	20618,1	20582,5	20481,7	20545,9	20606,2	20675,7	20321,6	20323,5
старше працездатного віку	1680,1	1532,9	1562,4	1553,2	1619,9	1799,1	1699,5	1716,1	1721,7	1828,7	1851,7
Зайняті	20175,0	19971,5	20091,2	20163,3	20295,7	20680,0	20730,4	20904,7	20972,3	20191,5	20401,2
працездатного віку	18520,7	18453,3	18540,9	18624,1	18694,3	18886,5	19032,2	19189,5	19251,7	18365,0	18551,2
старше працездатного віку	1654,3	1518,2	1550,3	1539,2	1601,4	1793,5	1698,2	1715,2	1720,6	1826,5	1850,0
Безробітні	2655,8	2455,0	2140,7	2008,0	1906,7	1600,8	1515,0	1417,6	1425,1	1958,8	1774,0
працездатного віку	2630,0	2440,3	2128,6	1994,0	1888,2	1595,2	1513,7	1416,7	1424,0	1956,6	1772,3
старше працездатного віку	25,8	14,7	12,1	14,0	18,5	5,6	1,3	0,9	1,1	2,2	1,7
Економічно неактивне населення	13318,4	13595,6	13667,5	13687,6	13622,9	13559,7	13542,1	13312,0	12971,1	12823,0	12452,0
працездатного віку	7562,4	7894,1	8140,2	8262,8	8365,4	8410,3	8318,0	8144,8	7909,5	8051,7	7775,5
старше працездатного віку	5756,0	5701,5	5527,3	5424,8	5257,5	5149,4	5224,1	5167,2	5061,6	4771,3	4676,5

142. Кількість зайнятого населення за видами економічної діяльності

(тис.)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Усього	20175,0	19971,5	20091,2	20163,3	20295,7	20680,0	20730,4	20904,7	20972,3	20191,5
Сільське господарство, мисливство, лісове господарство. Рибальство, рибництво	4367,0	4148,1	4135,8	4105,7	3998,3	4005,5	3652,6	3484,5	3322,1	3152,2
Промисловість	4598,3	4390,3	4220,4	4123,2	4077,1	4072,4	4036,9	3973,0	3871,4	3546,9
Будівництво	903,6	865,4	838,9	833,5	907,5	941,5	987,1	1030,2	1043,4	966,2
Торгівля; ремонт автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку. Діяльність готелів та ресторанів	3121,3	3422,2	3657,1	3752,4	3971,2	4175,2	4403,9	4564,4	4744,4	4729,1
Діяльність транспорту та зв'язку	1355,0	1325,9	1353,5	1361,4	1374,9	1400,5	1428,3	1451,9	1465,8	1387,9
Фінансова діяльність	166,1	171,9	178,0	190,3	216,1	247,9	283,9	344,4	394,9	351,4
Операції з нерухомим майном, оренда, інжиніринг та надання послуг підприємцям	815,9	834,3	848,2	914,8	919,9	966,6	1041,9	1134,7	1150,4	1148,9
Державне управління	1198,6	1163,0	1183,4	1170,6	1050,2	1028,9	1033,7	1036,4	1067,5	1078,6
Освіта	1609,7	1621,3	1630,3	1637,2	1648,7	1668,2	1690,5	1693,7	1702,4	1698,4
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	1379,6	1361,8	1359,8	1366,5	1348,9	1356,6	1356,7	1359,0	1369,9	1348,1
Надання комунальних та індивідуальних послуг	659,9	667,3	685,8	707,7	782,9	816,7	814,9	832,5	840,1	783,8

143. Зайнятість населення за регіонами

(у віці 15–70 років)

	2000		2001		2002		2003		2004		2005	
	тис.	відсотків до населення у віці 15–70 років	тис.	відсотків до населення у віці 15–70 років	тис.	відсотків до населення у віці 15–70 років	тис.	відсотків до населення у віці 15–70 років	тис.	відсотків до населення у віці 15–70 років	тис.	відсотків до населення у віці 15–70 років
Україна	20175,0	55,8	19974,5	55,4	20091,2	56,0	20163,3	56,2	20295,7	56,7	20680,0	57,7
Автономна Республіка Крим	909,9	56,2	910,6	56,3	963,8	60,1	931,8	59,4	899,7	58,5	906,1	58,7
Вінницька	839,4	65,9	797,8	62,8	798,2	63,2	821,0	65,1	720,8	57,4	723,0	57,6
Волинська	486,2	64,8	489,5	65,3	490,3	65,4	452,7	60,4	423,9	56,7	429,9	57,5
Дніпропетровська	1534,3	56,3	1583,0	58,4	1577,6	58,5	1585,1	58,8	1554,7	57,8	1573,8	58,4
Донецька	2153,2	57,6	2077,1	56,0	2069,5	56,2	2074,2	56,7	2086,0	57,4	2124,9	58,7
Житомирська	548,0	54,3	510,1	50,8	507,0	50,8	502,7	50,6	561,6	56,8	570,6	57,9
Закарпатська	503,3	55,6	448,3	49,4	483,9	53,2	551,2	60,3	537,8	58,7	551,0	60,0
Запорізька	807,4	54,8	812,5	55,5	841,2	57,8	793,0	54,5	824,8	56,8	846,0	58,2
Івано-Франківська	584,7	57,8	528,9	52,3	511,7	50,6	473,2	46,7	513,5	50,7	522,5	51,6
Київська	739,0	54,8	735,6	54,7	735,6	54,7	739,0	55,1	764,4	56,8	791,0	58,6
Кіровоградська	435,2	52,4	428,2	51,9	470,0	57,3	454,9	55,7	444,5	54,6	457,5	56,5
Луганська	1008,3	51,1	974,1	49,8	988,1	51,0	978,7	50,8	1019,8	53,3	1054,4	55,4
Львівська	1082,7	56,5	1079,0	56,4	1042,3	54,6	1069,4	56,0	1057,0	55,4	1064,6	55,8
Миколаївська	501,0	52,8	523,4	55,2	526,5	55,7	506,6	53,7	534,7	56,7	539,8	57,3
Одеська	1015,0	54,7	1033,3	55,7	1045,2	56,5	1051,7	56,8	1039,4	56,2	1028,1	55,6
Полтавська	672,3	56,2	670,4	56,3	629,6	53,2	662,8	56,0	670,3	56,7	690,3	58,3
Рівненська	431,8	52,0	440,6	53,0	400,7	48,1	422,7	50,7	437,4	52,4	461,6	55,2
Сумська	513,8	53,3	487,5	51,0	515,4	54,3	556,3	58,9	534,4	56,7	546,0	58,1
Тернопільська	409,4	50,1	380,3	46,6	379,7	46,6	374,1	46,0	387,7	47,8	425,1	52,6
Харківська	1272,4	57,3	1278,1	57,8	1324,2	59,9	1301,5	58,9	1285,7	58,0	1297,2	58,4
Херсонська	479,3	54,1	466,6	53,0	462,1	52,8	456,4	52,2	477,6	54,8	499,9	57,5
Хмельницька	562,9	54,4	568,0	55,2	566,8	55,4	543,1	53,3	573,6	56,6	586,0	57,9
Черкаська	534,9	52,3	557,2	54,9	569,5	56,2	538,1	53,2	561,1	55,4	578,7	57,0
Чернівецька	293,6	44,5	300,2	45,4	284,1	42,9	323,5	48,8	353,4	53,2	361,7	54,5
Чернігівська	520,5	57,5	511,0	57,1	499,5	56,4	523,0	59,6	506,1	58,1	517,9	59,8
м.Київ	1218,3	60,5	1259,4	61,9	1279,7	62,3	1334,9	64,4	1348,9	64,2	1352,0	63,3
м.Севастополь	118,2	54,7	120,3	56,4	129,0	57,7	141,7	53,4	176,9	59,7	180,4	60,6

	2006		2007		2008		2009		9 місяців 2010	
	тис.	відсотків до населення у віці 15–70 років	тис.	відсотків до населення у віці 15–70 років	тис.	відсотків до населення у віці 15–70 років	тис.	відсотків до населення у віці 15–70 років	тис.	відсотків до населення у віці 15–70 років
Україна	20730,4	57,9	20904,7	58,7	20972,3	59,3	20191,5	57,7	20401,2	58,9
Автономна Республіка Крим	908,6	59,0	916,5	59,6	918,7	60,2	905,7	60,0	907,2	60,6
Вінницька	722,6	57,7	726,8	58,3	725,6	58,7	693,5	56,9	698,1	57,8
Волинська	430,2	57,6	433,9	58,2	438,6	58,8	428,0	57,4	437,8	58,7
Дніпропетровська	1582,0	58,9	1582,4	59,3	1580,0	59,9	1537,1	59,3	1555,3	60,9
Донецька	2132,3	59,2	2135,0	59,8	2138,8	60,7	1981,3	57,3	1981,1	58,2
Житомирська	568,1	57,9	570,4	58,5	568,2	58,9	555,2	58,3	564,0	59,9
Закарпатська	543,3	59,0	547,6	59,4	552,2	59,9	524,7	56,9	535,5	58,1
Запорізька	850,6	58,6	850,4	58,9	850,4	59,5	824,2	58,6	832,2	59,9
Івано-Франківська	522,3	51,5	535,7	52,8	541,9	53,4	526,3	51,9	538,5	53,1
Київська	791,7	58,8	795,1	59,3	796,1	60,1	755,0	57,7	755,5	58,4
Кіровоградська	458,9	57,1	462,4	58,1	459,1	58,5	432,7	56,2	435,0	57,4
Луганська	1054,6	55,8	1066,7	57,1	1068,8	58,0	1026,2	56,7	1024,0	57,6
Львівська	1070,1	56,1	1077,3	56,6	1092,5	57,5	1085,0	57,2	1101,2	58,2
Миколаївська	542,7	57,7	547,1	58,4	548,5	58,9	535,2	58,2	540,1	59,4
Одеська	1039,2	56,2	1059,7	57,4	1067,2	57,9	1040,2	56,9	1054,2	58,0
Полтавська	692,7	58,6	695,2	59,2	691,6	59,6	647,1	56,7	649,9	57,7
Рівненська	465,4	55,7	471,8	56,6	478,1	57,4	461,5	55,5	474,4	57,1
Сумська	542,2	57,9	543,1	58,5	543,7	59,4	500,1	55,5	496,5	55,9
Тернопільська	411,7	51,1	423,5	52,7	424,9	53,1	422,1	52,9	446,4	56,1
Харківська	1305,8	58,8	1311,5	59,2	1312,9	59,8	1265,6	58,5	1275,6	59,7
Херсонська	504,6	58,3	505,7	58,7	507,5	59,5	486,9	57,9	493,6	59,4
Хмельницька	585,0	57,9	589,1	58,5	594,4	59,4	579,0	58,5	582,6	59,3
Черкаська	580,8	57,4	585,2	58,2	583,1	58,6	561,7	57,3	569,1	58,9
Чернівецька	363,4	54,7	376,0	56,5	381,0	57,2	376,3	56,5	384,7	57,7
Чернігівська	502,3	58,4	503,9	59,2	501,4	59,8	479,8	58,3	485,0	59,8
м.Київ	1375,6	63,6	1405,3	64,4	1420,2	64,9	1381,0	63,1	1398,7	64,1
м.Севастополь	183,7	61,4	187,4	62,7	186,9	62,8	180,1	61,1	185,0	63,3

144. Безробіття населення (за методологією МОП) за регіонами

(у віці 15–70 років)

	2000		2001		2002		2003		2004		2005	
	тис.	відсотків до населення у віці 15–70 років	тис.	відсотків до населення у віці 15–70 років	тис.	відсотків до населення у віці 15–70 років	тис.	відсотків до населення у віці 15–70 років	тис.	відсотків до населення у віці 15–70 років	тис.	відсотків до населення у віці 15–70 років
Україна	2655,8	11,6	2455,0	10,9	2140,7	9,6	2008,0	9,1	1906,7	8,6	1600,8	7,2
Автономна Республіка Крим	79,9	8,1	64,9	6,7	51,9	5,1	58,1	5,9	66,7	6,9	52,6	5,5
Вінницька	79,7	8,7	81,9	9,3	67,3	7,8	48,2	5,5	62,4	8,0	52,4	6,8
Волинська	53,8	10,0	48,8	9,1	51,4	9,5	60,5	11,8	51,2	10,8	41,9	8,9
Дніпропетровська	201,5	11,6	148,8	8,6	136,0	7,9	126,0	7,4	104,4	6,3	91,9	5,5
Донецька	230,3	9,7	238,1	10,3	191,5	8,5	179,7	8,0	164,4	7,3	140,2	6,2
Житомирська	76,8	12,3	79,7	13,5	75,7	13,0	72,9	12,7	70,8	11,2	61,9	9,8
Закарпатська	66,3	11,6	66,8	13,0	72,5	13,0	41,7	7,0	48,2	8,2	41,3	7,0
Запорізька	117,0	12,7	97,1	10,7	82,7	9,0	91,2	10,3	71,3	8,0	62,3	6,9
Івано-Франківська	68,6	10,5	77,4	12,8	69,4	11,9	64,6	12,0	58,4	10,2	50,3	8,8
Київська	108,2	12,8	98,0	11,8	79,9	9,8	80,4	9,8	69,1	8,3	55,9	6,6
Кіровоградська	75,9	14,9	76,7	15,2	47,8	9,2	49,5	9,8	54,8	11,0	44,0	8,8
Луганська	127,0	11,2	148,3	13,2	119,9	10,8	99,7	9,2	103,1	9,2	88,8	7,8
Львівська	166,8	13,3	155,1	12,6	150,1	12,6	123,0	10,3	117,5	10,0	102,4	8,8
Миколаївська	85,4	14,6	68,0	11,5	60,6	10,3	74,3	12,8	63,8	10,7	55,2	9,3
Одеська	136,3	11,8	109,0	9,5	71,2	6,4	59,6	5,4	77,6	6,9	58,3	5,4
Полтавська	75,9	10,1	57,2	7,9	38,7	5,8	60,0	8,3	53,3	7,4	54,2	7,3
Рівненська	59,9	12,2	47,1	9,7	62,6	13,5	60,7	12,6	62,7	12,5	49,5	9,7
Сумська	89,7	14,9	97,0	16,6	81,3	13,6	74,5	11,8	62,6	10,5	45,2	7,6
Тернопільська	65,7	13,8	78,7	17,1	57,2	13,1	56,1	13,0	52,6	11,9	42,3	9,1
Харківська	191,1	13,1	169,5	11,7	158,6	10,7	137,3	9,5	110,6	7,9	91,6	6,6
Херсонська	77,1	13,9	70,5	13,1	68,5	12,9	61,0	11,8	57,5	10,7	49,0	8,9
Хмельницька	89,8	13,8	79,8	12,3	83,8	12,9	80,0	12,8	71,3	11,1	55,9	8,7
Черкаська	71,0	11,7	71,0	11,3	48,9	7,9	66,5	11,0	72,6	11,5	62,9	9,8
Чернівецька	60,4	17,1	65,8	18,0	47,5	14,3	36,3	10,1	49,1	12,2	39,5	9,8
Чернігівська	66,4	11,3	68,0	11,7	65,3	11,6	59,3	10,2	53,3	9,5	44,4	7,9
м.Київ	115,0	8,6	82,9	6,2	86,2	6,3	68,1	4,9	67,5	4,8	60,6	4,3
м.Севастополь	20,3	14,7	8,9	6,9	14,2	9,9	18,8	11,7	9,9	5,3	6,3	3,4

	2006		2007		2008		2009		9 місяців 2010	
	тис.	відсотків до населення у віці 15–70 років	тис.	відсотків до населення у віці 15–70 років	тис.	відсотків до населення у віці 15–70 років	тис.	відсотків до населення у віці 15–70 років	тис.	відсотків до населення у віці 15–70 років
Україна	1515,0	6,8	1417,6	6,4	1425,1	6,4	1958,8	8,8	1774,0	8,0
Автономна Республіка Крим	48,6	5,1	43,9	4,6	45,7	4,7	66,5	6,8	59,1	6,1
Вінницька	50,7	6,6	47,1	6,1	49,7	6,4	82,6	10,6	76,4	9,9
Волинська	41,5	8,8	38,4	8,1	39,6	8,3	44,5	9,4	40,1	8,4
Дніпропетровська	85,4	5,1	82,5	5,0	84,1	5,1	129,4	7,8	116,6	7,0
Донецька	129,3	5,7	125,7	5,6	128,5	5,7	205,6	9,4	188,5	8,7
Житомирська	57,0	9,1	53,5	8,6	53,9	8,7	66,6	10,7	60,8	9,7
Закарпатська	41,3	7,1	37,0	6,3	37,8	6,4	57,9	9,9	52,6	8,9
Запорізька	58,3	6,4	54,3	6,0	53,9	6,0	73,0	8,1	64,7	7,2
Івано-Франківська	47,0	8,3	46,8	8,0	46,5	7,9	51,8	9,0	47,4	8,1
Київська	52,0	6,2	49,6	5,9	49,2	5,8	66,2	8,1	59,2	7,3
Кіровоградська	41,3	8,3	40,8	8,1	40,1	8,0	47,6	9,9	43,5	9,1
Луганська	82,4	7,2	75,6	6,6	75,2	6,6	85,4	7,7	78,0	7,1
Львівська	96,8	8,3	90,4	7,7	89,7	7,6	100,5	8,5	92,7	7,8
Миколаївська	53,0	8,9	50,5	8,5	49,7	8,3	54,8	9,3	48,4	8,2
Одеська	56,0	5,1	48,5	4,4	50,6	4,5	75,3	6,8	65,0	5,8
Полтавська	52,2	7,0	48,8	6,6	47,7	6,5	73,9	10,2	68,6	9,5
Рівненська	48,0	9,3	46,7	9,0	46,2	8,8	66,9	12,7	60,5	11,3
Сумська	45,8	7,8	44,3	7,5	43,7	7,4	62,2	11,1	58,2	10,5
Тернопільська	41,8	9,2	39,8	8,6	41,1	8,8	53,8	11,3	50,8	10,2
Харківська	85,5	6,1	74,2	5,4	73,6	5,3	105,5	7,7	96,4	7,0
Херсонська	48,4	8,8	45,6	8,3	46,1	8,3	51,1	9,5	47,5	8,8
Хмельницька	55,2	8,6	52,0	8,1	51,6	8,0	61,1	9,5	54,1	8,5
Черкаська	56,9	8,9	52,8	8,3	51,9	8,2	68,1	10,8	62,9	10,0
Чернівецька	37,3	9,3	35,2	8,6	34,9	8,4	38,9	9,4	35,2	8,4
Чернігівська	45,5	8,3	42,3	7,7	41,5	7,6	60,2	11,1	54,5	10,1
м.Київ	50,1	3,5	45,0	3,1	45,5	3,1	96,5	6,5	81,2	5,5
м.Севастополь	7,7	4,0	6,3	3,3	7,1	3,7	12,9	6,7	11,1	5,7

145. Безробітні (за методологією МОП) за тривалістю пошуку роботи

(у віці 15–70 років)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	9 місяців 2010
Усього безробітних, тис.	2655,8	2455,0	2140,7	2008,0	1906,7	1600,8	1515,0	1417,6	1425,1	1958,8	1774,0
У тому числі особи, які шукали роботу, намагались організувати власну справу	2176,3	2296,2	2052,9	1915,8	1808,6	1523,5	1443,8	1362,6	1347,9	1896,6	1697,6
з них за тривалістю пошуку роботи, %											
до 1 міс.	3,6	3,1	2,7	3,1	8,0	9,7	10,9	11,9	14,6	11,0	9,6
від 1 до 3 міс.	11,2	11,1	12,6	13,9	17,8	23,4	25,4	27,2	30,8	28,4	23,4
від 3 до 6 міс.	11,7	11,1	11,6	12,9	15,2	20,4	21,7	22,0	19,9	26,9	22,8
від 6 до 9 міс.	8,5	9,5	10,1	10,5	10,9	10,7	10,7	10,6	9,0	13,4	11,8
від 9 до 12 міс.	9,6	9,8	9,8	9,6	5,6	6,0	5,5	5,3	5,1	6,3	6,4
12 міс. і більше	55,4	55,4	53,2	50,0	42,5	29,8	25,8	23,0	20,6	14,0	26,0
Середня тривалість пошуку роботи, міс.	10	10	10	9	8	7	6	6	6	6	7

146. Попит і пропозиція робочої сили на ринку праці за регіонами

(на кінець року)

	Кількість зареєстрованих громадян, не зайнятих трудовою діяльністю, тис.										
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Україна	1188,0	1028,8	1055,2	1003,7	998,9	903,5	780,9	660,3	876,2	542,8	564,0
Автономна Республіка Крим	27,5	28,3	42,8	41,6	41,3	36,1	29,3	21,5	26,9	17,3	20,1
Вінницька	40,3	41,6	36,7	31,8	42,2	42,2	37,3	32,5	43,2	26,8	30,2
Волинська	35,7	33,8	25,5	27,8	27,1	24,8	19,3	16,5	25,7	12,9	13,9
Дніпропетровська	92,6	80,0	80,2	73,9	64,9	51,1	41,3	35,3	54,4	35,7	34,4
Донецька	97,9	74,9	78,4	72,9	65,7	54,4	46,0	38,6	57,9	41,6	33,0
Житомирська	60,9	40,1	34,0	38,1	39,0	33,7	29,5	25,7	33,9	22,8	23,0
Закарпатська	45,6	37,6	40,7	33,2	28,6	26,1	21,5	18,0	23,4	13,1	14,2
Запорізька	39,9	39,9	41,0	38,8	37,6	34,6	31,9	26,6	37,5	27,4	25,9
Івано-Франківська	46,3	39,1	38,5	34,3	35,8	33,8	29,8	25,6	31,6	17,3	16,9
Київська	54,5	44,5	40,6	32,1	30,3	27,0	22,5	20,9	28,6	17,3	17,1
Кіровоградська	32,2	26,7	30,9	34,0	31,7	29,2	25,0	20,9	26,2	18,2	19,5
Луганська	59,6	49,5	48,0	43,5	37,5	35,1	33,4	27,2	35,9	18,4	20,5
Львівська	91,8	61,8	60,3	59,4	60,9	52,2	42,5	33,3	43,4	26,3	27,7
Миколаївська	28,8	25,3	25,6	28,0	28,8	31,7	25,4	22,0	26,5	18,0	20,3
Одеська	17,6	19,9	28,1	31,3	31,9	31,6	29,4	27,1	30,6	17,8	21,4
Полтавська	48,1	45,2	42,0	38,5	40,9	41,3	37,8	33,8	44,2	31,2	35,1
Рівненська	47,1	45,4	44,5	37,5	40,2	36,1	32,9	27,2	33,0	19,0	20,8
Сумська	48,0	39,4	34,3	31,5	31,8	30,5	27,0	22,6	30,9	20,0	21,5
Тернопільська	43,7	40,7	43,9	43,1	48,9	43,8	35,7	30,0	34,6	15,3	18,0
Харківська	61,7	57,0	56,9	52,9	53,2	47,5	43,5	36,8	48,2	32,5	34,0
Херсонська	25,8	29,4	42,2	40,3	34,5	27,5	22,8	18,9	21,5	10,7	11,6
Хмельницька	29,5	28,6	26,8	28,1	32,5	30,2	30,4	24,1	35,0	20,2	21,6
Черкаська	34,7	33,3	38,1	42,8	44,5	41,1	35,1	30,8	39,7	26,5	25,8
Чернівецька	22,4	23,5	34,8	31,0	32,7	26,7	20,6	16,1	18,6	10,5	10,8
Чернігівська	39,1	29,6	28,4	27,5	26,6	25,9	22,8	21,2	31,9	17,6	19,1
м.Київ	14,8	11,7	10,0	7,8	8,0	7,4	6,7	5,7	10,8	6,7	6,2
м.Севастополь	1,9	2,0	2,0	2,0	1,8	1,9	1,5	1,4	2,1	1,7	1,4

Закінчення табл.

Політ і пропозиція робочої сили на ринку праці за регіонами

	Потреба підприємств у працівниках на заміщення вільних робочих місць, тис.										
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Україна	68,2	96,9	123,9	138,8	166,5	186,6	170,5	169,7	91,1	65,8	63,9
Автономна Республіка Крим	2,1	2,6	3,1	4,8	4,8	5,3	5,3	6,4	3,4	2,6	2,8
Вінницька	1,1	1,5	1,8	2,7	2,6	3,0	2,7	2,2	1,1	0,6	0,6
Волинська	0,7	1,1	1,6	1,7	2,1	2,2	3,3	3,6	2,0	1,0	0,8
Дніпропетровська	5,3	8,3	10,6	10,5	16,3	18,2	17,6	18,9	10,0	6,5	7,7
Донецька	15,1	20,5	24,6	26,0	33,4	34,8	28,8	25,0	10,1	3,3	2,9
Житомирська	0,8	1,2	2,2	2,9	2,8	3,3	2,7	3,9	2,4	1,5	1,8
Закарпатська	0,8	1,6	1,9	3,4	2,7	3,4	3,6	2,1	1,1	0,7	0,9
Запорізька	2,1	3,3	4,9	5,1	5,8	6,7	7,2	6,8	1,9	1,1	1,6
Івано-Франківська	1,0	1,4	1,5	2,1	1,3	2,0	1,5	1,3	0,6	0,2	0,2
Київська	2,2	2,3	3,0	4,0	5,8	7,0	6,1	7,4	3,7	2,1	3,2
Кіровоградська	1,2	2,4	2,9	3,1	3,5	3,8	3,0	3,5	1,1	0,6	0,6
Луганська	6,5	6,2	8,0	7,8	8,9	9,3	7,2	1,8	2,2	1,3	2,0
Львівська	1,2	2,3	3,2	4,5	4,6	4,9	4,7	4,0	2,1	1,2	2,3
Миколаївська	1,4	2,5	3,2	3,3	3,9	4,0	2,3	2,7	1,7	1,0	1,1
Одеська	1,7	2,4	2,4	3,3	4,7	5,7	5,6	5,8	3,0	2,2	2,6
Полтавська	2,2	3,0	3,7	3,4	5,0	5,3	4,6	6,2	2,8	2,9	1,8
Рівненська	0,5	1,0	1,4	1,7	1,9	1,8	3,0	3,6	2,1	0,7	0,8
Сумська	2,6	3,1	4,1	3,8	3,4	2,6	1,9	2,0	1,3	0,7	0,7
Тернопільська	0,5	1,0	1,3	1,7	1,6	1,8	1,1	1,8	1,3	1,0	0,9
Харківська	6,2	8,8	10,1	9,9	11,2	12,5	12,5	10,7	4,4	2,6	3,3
Херсонська	1,1	1,4	1,7	1,9	2,0	2,2	1,5	2,9	3,0	1,6	1,1
Хмельницька	1,2	1,6	1,8	2,6	3,9	3,5	2,1	1,1	0,7	0,3	0,4
Черкаська	1,5	1,8	1,8	2,1	1,8	1,5	1,3	1,3	0,5	0,3	0,3
Чернівецька	0,4	1,0	1,8	1,8	1,8	1,8	1,6	1,5	0,8	0,4	0,7
Чернігівська	0,9	1,9	2,2	2,4	2,7	3,9	4,4	4,5	2,2	1,1	0,9
м.Київ	6,2	10,9	17,0	20,1	25,7	33,9	32,3	36,2	24,1	27,1	20,9
м.Севастополь	1,7	1,8	2,1	2,2	2,3	2,2	2,6	2,5	1,5	1,2	1,0

		Навантаження на одне вільне робоче місце, вакансію, осіб												
		2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010		
Україна		17	11	9	7	6	5	5	4	10	8	9		
Автономна Республіка Крим		13	11	14	9	9	7	6	3	8	7	7		
Вінницька		35	27	20	12	16	14	14	15	39	48	49		
Волинська		55	31	16	17	13	11	6	5	13	13	17		
Дніпропетровська		17	10	8	7	4	3	2	2	5	5	5		
Донецька		6	4	3	3	2	2	2	2	6	13	11		
Житомирська		79	34	16	13	14	10	11	7	14	15	13		
Закарпатська		58	24	21	10	11	8	6	9	21	19	15		
Запорізька		19	12	8	8	6	5	4	4	20	25	17		
Івано-Франківська		46	28	25	16	27	17	20	20	48	81	74		
Київська		25	19	13	8	5	4	4	3	8	8	5		
Кіровоградська		27	11	11	11	9	8	8	6	25	31	31		
Луганська		9	8	6	6	4	4	5	15	16	14	11		
Львівська		74	27	19	13	13	11	9	8	20	22	12		
Миколаївська		20	10	8	9	7	8	11	8	16	17	18		
Одеська		10	8	12	10	7	6	5	5	10	8	8		
Полтавська		22	15	11	11	8	8	8	5	16	11	20		
Рівненська		91	44	33	22	21	20	11	8	16	25	25		
Сумська		18	13	8	8	9	12	14	11	25	28	31		
Тернопільська		87	41	33	25	31	24	33	17	27	14	21		
Харківська		10	6	6	5	5	4	3	3	11	12	10		
Херсонська		23	21	24	22	17	12	15	7	7	7	10		
Хмельницька		26	18	15	11	8	9	15	23	48	61	53		
Черкаська		23	19	21	21	25	27	27	24	77	91	89		
Чернівецька		56	24	19	17	18	15	13	11	25	25	16		
Чернігівська		41	16	13	11	10	7	5	5	15	17	21		
м.Київ		2	1	1	0,4	0,3	0,2	0,2	0,2	0,4	0,2	0,3		
м.Севастополь		1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1		

147. Основні показники здоров'я

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Кількість лікарів усіх спеціальностей										
тис.	226	226	224	223	223	224	225 ¹	223	222 ²	225 ²
на 10 тис. населення	46,2	46,8	46,9	47,1	47,4	47,9	48,4	48,3	48,3	49,1
Кількість середнього медичного персоналу										
тис.	541	530	526	523	522	496	493 ¹	488	465	467
на 10 тис. населення	110,3	110,0	110,0	110,3	110,9	106,2	106,1	105,5	101,1	102,0
Кількість лікарняних закладів, тис.	3,3	3,2	3,1	3,0	2,9	2,9	2,91	2,8	2,9	2,8
Кількість лікарняних ліжок										
тис.	466	466	465	458	451	445	444 ¹	440	437	431
на 10 тис. населення	95,0	96,6	97,3	96,6	95,7	95,2	95,6	95,2	95,1	94,2
Кількість лікарських амбулаторно-поліклінічних закладів, тис.	7,4	7,4	7,4	7,6	7,7	7,8	7,9 ¹	8,0	8,8	8,8
у тому числі										
закладів, що мають стоматологічні відділення (кабінети) ³	4,6	4,7	4,6	4,7	4,7	4,6	4,7	4,7	4,7	4,7
самостійних стоматологічних поліклінік ³	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3
Планова ємність амбулаторно-поліклінічних закладів										
тис. відвідувань за зміну	973	980	980	981	987	990	998 ¹	992	987	1000
на 10 тис. населення	198,4	203,2	205,0	206,8	209,6	211,7	214,8	214,7	214,8	218,3
Кількість станцій (відділень) швидкої медичної допомоги ³	1039	1001	988	974	975	976	982	987	997	998
Кількість осіб, яким надано допомогу (амбулаторно та під час виїздів швидкої медичної допомоги) ³										
млн	14,0	13,9	13,9	13,9	13,8	13,8	13,8	13,9	13,6	13,5
на 1000 населення	285	286	290	291	293	294	297	300	295	295

¹ Дані розрахункові.

² Без зубних лікарів.

³ Заклади, що перебувають у сфері управління Міністерства охорони здоров'я України.

148. Кількість осіб, які навчалися у навчальних закладах
(на початок навчального року; тис.)

	2000/01	2001/02	2002/03	2003/04	2004/05	2005/06	2006/07	2007/08	2008/09	2009/10	2010/11
Усього	9220	9222	9122	8974	8813	8605	8381	8124	7825	7518	...
У загальноосвітніх навчальних закладах	6764	6601	6350	6044	5731	5399	5120	4857	4617	4495	4299
денних	6647	6486	6237	5936	5626	5301	5026	4768	4533	4421	4228
вечірніх (змінних), включаючи тих, хто навчався заочно	117	115	113	108	105	98	94	89	84	74	71
У професійно-технічних навчальних закладах	525	512	502	493	507	497	474	454	444	424	...
У вищих навчальних закладах											
І–ІІ рівнів акредитації	528	561	583	593	548	505	468	441	399	354	361
ІІІ–ІV рівнів акредитації	1403	1548	1687	1844	2027	2204	2319	2372	2365	2245	2130
На 10 тис. населення											
У загальноосвітніх навчальних закладах	1372	1347	1323	1269	1212	1151	1098	1047	1001	978	939
У професійно-технічних навчальних закладах	107	105	105	104	107	106	102	98	96	92	...
У вищих навчальних закладах											
І–ІІ рівнів акредитації	107	115	121	125	116	108	100	95	87	77	79
ІІІ–ІV рівнів акредитації	285	316	352	387	429	470	497	511	512	488	465

149. Вищі навчальні заклади

(на початок навчального року)

	I – II рівнів акредитації										
	2000/01	2001/02	2002/03	2003/04	2004/05	2005/06	2006/07	2007/08	2008/09	2009/10	2010/11
Кількість закладів	664	665	667	670	619	606	570	553	528	511	505
У них студентів, тис.	528,0	501,3	582,9	592,9	548,5	505,3	468,0	441,3	399,3	354,2	361,5
за денною формою навчання	400,8	422,8	432,7	434,7	397,6	373,4	346,7	327,1	311,4	289,1	302,9
Прийнято, тис.	190,1	201,2	203,7	202,5	182,2	169,2	151,2	142,5	114,4	93,4	129,1
за денною формою навчання	141,2	149,4	148,2	148,1	131,8	124,8	112,0	105,7	98,4	79,4	105,9
Випущено, тис.	148,6	147,5	155,5	162,8	148,2	142,7	137,9	134,3	118,1	114,8	110,9
за денною формою навчання	109,5	109,3	113,6	116,9	104,8	101,9	98,6	94,8	82,8	81,3	81,2

	III – IV рівнів акредитації										
	2000/01	2001/02	2002/03	2003/04	2004/05	2005/06	2006/07	2007/08	2008/09	2009/10	2010/11
Кількість закладів	315	318	330	339	347	345	350	351	353	350	349
У них студентів, тис.	1402,9	1548,0	1686,9	1843,8	2026,7	2203,8	2318,6	2372,5	2364,5	2245,2	2129,8
за денною формою навчання	859,5	921,4	990,5	1063,8	1155,5	1233,8	1288,7	1300,2	1310,6	1280,7	1250,2
Прийнято, тис.	346,4	387,1	408,6	432,5	475,2 ¹	503,0 ¹	507,7 ¹	491,2 ¹	425,2 ¹	370,5 ¹	392,0 ¹
за денною формою навчання	219,5	242,5	255,3	269,7	287,5	305,0	306,1	302,1	293,4	266,5	276,2
Випущено, тис.	273,6	312,8	356,7	416,6	316,2 ²	372,4 ²	413,6 ²	468,4 ²	505,2 ²	527,3 ²	543,7 ²
за денною формою навчання	189,1	208,8	223,1	245,6	173,5	199,6	220,3	246,2	264,5	269,8	275,6

¹ Прийнято осіб на початковий цикл навчання (без тих, що прийняті для продовження навчання з метою здобуття більш високого освітньо-кваліфікаційного рівня).

² Випущено фахівців (без тих, що закінчили відповідний цикл навчання та продовжують навчання з метою здобуття більш високого освітньо-кваліфікаційного рівня).

**150. Кількість легалізованих об'єднань громадян
(за даними Міністерства юстиції України)**

(станом на 1 січня)

	№ рядка	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Усього	01	1376	1631	1839	1978	2173	2384	2595	2819	3036	3280	3529
У тому числі мають статус												
міжнародний	02	198	314	353	399	443	485	536	592	644	685	725
всеукраїнський	03	1178	1317	1486	1579	1730	1899	2059	2227	2392	2595	2804
У тому числі (з рядка 01)												
політичні партії (із всеукраїнським статусом)	04	109	125	125	96	104	125	137	141	160	172	185
громадські організації	05	1267	1506	1714	1882	2069	2259	2458	2678	2876	3108	3344
У тому числі мають статус												
міжнародний	06	198	314	353	399	443	485	536	592	644	685	725
всеукраїнський	07	1069	1192	1361	1483	1626	1774	1922	2086	2232	2423	2619
У тому числі (з рядка 05)												
громадські рухи	08	4	5	7	8	10	10	10	10	10	10	18
У тому числі мають статус												
міжнародний	09	1	2	3	3	4	4	4	4	4	4	4
всеукраїнський	10	3	3	4	5	6	6	6	6	6	6	14
національних та дружніх зв'язків	11	91	98	112	123	133	144	155	164	171	172	177
У тому числі мають статус												
міжнародний	12	24	26	35	43	50	54	61	68	74	75	79
всеукраїнський	13	67	72	77	80	83	90	94	96	97	97	98
молодіжні	14	58	80	96	113	130	141	163	186	202	208	217
У тому числі мають статус												
міжнародний	15	1	2	7	8	10	13	14	16	17	18	19
всеукраїнський	16	57	78	89	105	120	128	149	170	185	190	198
з них студентські (із всеукраїнським статусом)	17	11	12	13	15	15	16	16	16	16	16	16
дитячі	18	6	9	9	9	11	12	13	14	19	20	20
У тому числі мають статус												
міжнародний	19	1	1	1	1	1	1	1	1	2	3	3
всеукраїнський	20	5	8	8	8	10	11	12	13	17	17	17

Закінчення табл.

Кількість легалізованих об'єднань громадян

№ рядка	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
21	31	35	41	42	44	44	45	46	46	47	50
жіночі											
у тому числі мають статус											
22	4	4	4	4	4	3	4	4	4	4	6
міжнародний											
23	27	31	37	38	40	41	41	42	42	43	44
всукраїнський											
24	38	38	47	58	65	75	79	80	83	90	93
об'єднання ветеранів та інвалідів											
у тому числі мають статус											
25	6	6	6	10	11	12	12	12	13	15	15
міжнародний											
26	32	32	41	48	54	63	67	68	70	75	78
всукраїнський											
27	9	10	10	12	12	12	12	12	12	12	12
з них ветеранів та інвалідів війни (із всукраїнським статусом)											
28	228	273	301	335	366	415	467	526	558	584	645
професійної спрямованості											
у тому числі мають статус											
29	16	41	41	45	48	62	67	72	76	82	85
міжнародний											
30	212	232	260	290	318	353	400	454	482	502	560
всукраїнський											
31	32	43	49	51	51	56	60	62	65	72	77
об'єднання (товариства) охорони природи (екологічні)											
у тому числі мають статус											
32	8	15	16	16	16	18	21	21	22	23	24
міжнародний											
33	24	28	33	35	35	38	39	41	43	49	53
всукраїнський											
34	2	2	2	2	2	2	3	4	4	4	8
об'єднання (товариства) охорони пам'яток історії та культури											
у тому числі мають статус											
35	-	-	-	-	-	-	-	1	1	1	2
міжнародний											
36	2	2	2	2	2	2	3	3	3	3	6
всукраїнський											
37	174	196	220	241	263	282	300	330	351	376	409
оздоровчі та фізкультурно-спортивні об'єднання											
у тому числі мають статус											
38	12	14	14	15	17	20	23	30	33	37	46
міжнародний											
39	162	182	206	226	246	262	277	300	318	339	363
всукраїнський											
40	24	30	30	31	33	33	35	37	37	37	37
по захисту населення від наслідків аварії на ЧАЕС											
у тому числі мають статус											
41	16	22	22	22	22	22	22	23	23	23	23
міжнародний											
42	8	8	8	9	11	11	13	14	14	14	14
всукраїнський											

	№ рядка	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
науково-технічні товариства, творчі об'єднання	43	116	129	138	143	151	153	154	154	155	156	158
у тому числі мають статус												
міжнародний	44	21	33	35	36	39	40	40	40	40	41	41
всукраїнський	45	95	96	103	107	112	113	114	114	115	115	117
освітні, культурно-виховні об'єднання	46	113	125	144	162	170	182	194	208	211	221	227
у тому числі мають статус												
міжнародний	47	16	25	25	38	41	44	51	53	54	57	58
всукраїнський	48	97	100	119	124	129	138	143	115	157	164	169
інші громадські організації	49	350	443	518	564	640	710	780	857	964	1111	1208
у тому числі мають статус												
міжнародний	50	72	123	144	158	180	192	216	247	281	302	320
всукраїнський	51	278	320	374	406	460	518	564	610	683	809	888
Крім того, спілок об'єднань громадян	52	56	64	70	76	89	100	104	115	121	129	137
у тому числі мають статус												
міжнародний	53	2	4	4	4	6	9	9	11	11	13	13
всукраїнський	54	54	60	66	72	83	91	95	104	110	116	124
благодійні організації (об'єднання, фонди тощо)	55	398	482	572	650	709	776	860	941	992	1038	1089
у тому числі мають статус												
міжнародний	56	243	288	372	422	469	509	558	602	633	660	685
всукраїнський	57	155	194	200	228	240	267	302	339	359	378	404
профспілкові організації (із всукраїнським статусом)	58	.. ¹	84	91	100	106	111	116	127	137	154	165

¹ У 2001 році інформація у звітності не відображалась.

151. Кількість релігійних організацій
(за даними Державного комітету України у справах національностей та релігій)
(на початок року)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Усього організацій	22518	24311	25942	27446	28740	29699	30507	31227	32018	32639	33351
у тому числі											
центри, управління (епархії, дієцезії тощо)	221	241	248	269	285	294	299	317	328	340	350
громади	21693	23400	24919	26343	27569	28481	29262	29913	30670	31257	31940
монастирі	250	277	317	344	365	378	386	406	421	432	439
місії	184	214	242	261	283	298	309	326	333	340	347
братства	49	53	69	73	75	75	76	80	74	74	76
духовні навчальні заклади	121	126	147	156	163	173	175	185	192	196	199
Кількість педельних шкіл	7165	7684	9057	9974	11501	12039	12522	12775	12689	12633	12758
Кількість священнослужителів	21281	22626	24509	25991	26641	27902	28431	29423	29441	29892	30516

152. Кількість зареєстрованих злочинів за окремими видами (за даними Міністерства внутрішніх справ України)
(тис.)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Усього зареєстровано злочинів¹	567,8	514,6	460,4	566,4	527,8	491,8	428,1	408,2	390,2	439,5	505,4
з них											
умисні вбивства (та замах)	4,8	4,6	4,3	4,0	3,8	3,3	3,2	2,9	2,7	2,5	2,4
умисні тяжкі тілесні ушкодження	6,9	6,1	6,0	6,3	5,9	5,7	5,3	5,5	5,1	4,1	3,8
зв'язування (та замах)	1,2	1,1	1,0	1,0	1,0	0,9	1,0	0,9	0,9	0,8	0,6
хуліганство	23,4	17,7	14,0	20,1	15,9	15,0	13,4	12,1	11,7	10,5	9,2
розбої	5,6	5,7	5,2	5,7	5,5	6,7	6,5	5,7	5,0	5,1	4,0
грабежі	23,0	23,3	21,1	36,5	40,8	47,1	41,7	32,3	26,9	27,6	23,3
вимагання	2,7	2,1	2,1	1,9	1,3	1,2	0,9	0,7	0,6	0,6	0,5

¹ Враховуючи злочини, виявлені податковою міліцією.

153. Кількість зареєстрованих злочинів за регіонами¹ (за даними Міністерства внутрішніх справ України)
(тис.)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Україна	567,8	514,6	460,4	566,4	527,8	491,8	428,1	408,2	390,2	439,5	505,4
Автономна Республіка Крим	30,2	27,4	22,8	26,7	26,3	23,8	18,8	20,8	19,9	23,0	33,5
Вінницька	14,0	13,6	13,0	14,9	15,0	12,5	11,4	10,6	10,5	10,8	12,8
Волинська	7,7	7,3	6,8	8,9	8,3	8,6	8,2	8,3	7,4	7,8	8,3
Дніпропетровська	65,6	60,6	51,5	55,5	53,9	46,5	38,1	36,0	33,1	41,0	49,6
Донецька	54,7	51,7	46,8	60,3	59,3	58,2	52,2	49,5	46,9	53,4	62,6
Житомирська	15,8	12,1	10,7	13,9	11,8	10,0	8,7	7,9	7,9	8,9	10,2
Закарпатська	6,7	7,0	6,7	6,7	6,7	6,6	5,6	5,2	5,1	5,7	6,8
Запорізька	32,6	27,9	24,9	32,6	30,7	28,4	25,8	27,4	24,5	25,1	27,9
Івано-Франківська	8,9	7,9	7,9	8,9	7,8	7,5	6,4	5,8	5,3	5,6	5,8
Київська	15,8	14,9	13,0	16,1	14,9	13,5	12,3	12,1	11,8	13,9	16,6
Кіровоградська	12,8	11,6	10,0	11,4	10,2	9,6	7,8	7,1	7,4	9,7	11,9
Луганська	39,3	36,7	31,5	41,6	42,0	35,3	29,7	28,2	26,7	29,7	32,1
Львівська	22,1	19,2	18,6	19,9	19,4	18,7	16,9	15,4	13,8	13,9	17,3
Миколаївська	17,9	15,0	12,8	15,5	14,4	14,2	12,5	11,3	11,1	11,7	12,7
Одеська	26,9	23,8	22,9	30,0	26,0	23,5	21,2	20,0	20,0	21,3	24,8
Полтавська	17,7	16,1	14,9	19,1	18,3	17,9	15,3	14,7	12,9	13,7	16,4
Рівненська	7,5	6,9	6,9	9,0	7,6	7,7	6,3	5,9	5,9	7,1	7,5
Сумська	14,4	13,7	12,1	13,8	12,0	11,3	9,7	9,2	8,3	9,7	10,7
Тернопільська	6,4	6,0	5,5	6,2	6,1	5,7	5,4	4,9	4,7	5,2	5,4
Харківська	43,1	39,5	36,6	45,1	37,4	32,0	26,8	25,7	24,6	25,8	28,3
Херсонська	14,4	13,3	11,2	16,2	13,7	13,2	10,6	10,0	10,0	10,7	12,3
Хмельницька	10,4	9,0	8,8	11,8	10,8	10,6	9,6	8,5	8,2	9,2	10,9
Черкаська	14,4	13,3	11,2	12,8	11,6	10,3	8,8	8,1	7,9	9,3	9,7
Чернівецька	4,7	4,4	4,7	6,0	5,4	5,1	5,1	5,0	5,1	5,9	6,7
Чернігівська	12,6	11,3	10,7	12,1	10,8	9,5	8,0	7,4	7,1	8,9	9,6
м. Київ	28,6	25,5	22,0	32,0	29,4	33,4	29,5	26,0	26,4	35,5	36,5
м. Севастополь	4,3	3,9	3,7	5,2	4,7	4,7	4,7	4,4	4,8	5,2	5,5

¹ Враховуючи злочини, виявлені податковою міліцією.

**154. Кількість засуджених за вироками судів, що набрали законної чинності, за окремими видами злочинів
(за даними Державної судової адміністрації України)**

(тис.)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	І півріччя 2010
Усього засуджено, осіб	230,9	202,6	194,2	201,1	204,8	176,9	160,9	152,8	146,9	146,4	81,0
з них за											
умисні вбивства (та замах)	3,9	3,2	3,0	3,0	2,2	2,1	2,0	2,3	2,0	1,9	0,9
умисні тяжкі тілесні ушкодження	4,9	4,2	4,2	4,6	4,5	4,1	4,0	4,2	3,8	3,9	1,7
зв'язування (та замах)	0,9	0,8	0,6	0,4	0,6	0,7	0,6	0,5	0,5	0,5	0,2
крадіжки	108,4	95,6	85,4	84,9	80,5	60,1	39,9	32,8	29,0	32,7	29,0
розбої	4,9	4,6	4,5	4,7	4,5	4,4	4,7	4,8	3,8	4,0	1,8
грабежі	10,0	9,7	10,3	11,3	13,1	13,4	14,9	14,3	12,6	12,6	5,8
вимагання	1,4	1,1	1,0	1,1	1,0	0,7	0,6	0,5	0,4	0,4	0,2

155. Основні показники водопостачання і водовідведення¹

(млн м³)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Забрано води з природних водних об'єктів – усього	18282	17577	16299	15039	14694	15083	15327	16352	15729	14478
Сложито свіжої води	12991	12168	11589	11034	9973	10188	10245	10995	10265	9513
у тому числі										
для виробництва	6957	7033	6632	6068	5685	5706	5783	6162	5970	5149
для побутово-питних потреб	3311	3041	2870	2724	2527	2409	2298	2192	2103	1956
Відведено (скинуто) зворотних вод	10964	10569	10005	9459	9065	8900	8824	8917	8655	7692
у тому числі										
забруднених	3313	3008	2920	2948	3326	3444	3891	3854	2728	1766
з них без очищення	758	746	782	804	758	896	1427	1506	616	270
нормативно-очищених	2100	2188	2111	1946	1492	1315	1304	1246	1357	1711
Обсяг оборотної та послідовно (повторно) використаної води	41523	41334	41315	42345	45658	47167	47716	48883	46260	41379
Потужність очисних споруд	7992	7790	7546	7733	7740	7688	8104	7768	7518	7581

¹ За даними Держводгоспу України.

156. Основні показники використання й охорони лісу, тваринних ресурсів і заповідних територій

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	Січень– вересень 2010
Обсяги продукції, робіт і послуг лісового господарства (у фактичних цінах), млн грн	744,4	824,2	946,8	1108,9	1594,6	1991,1	2451,1	2956,3	3382,7	3138,1	2833,8
Заготівля деревини, тис.куб.м ¹ – усього	11262	12022	12827	14266	15432	15244	15849	16884	15724	14221	10743
у т.ч. від рубок головного користування	5236	5507	5833	6139	6488	6456	6828	7075	6997	6704	5365
Відтворення лісів, тис .га	37,8	42,6	45,9	48,3	53,9	58,6	66,7	73,6	80,2	80,9	...
Площа мисливських угідь, тис. га	47806,9	47721,6	47695,1	47519,4	47210,2	47341,4	47242,1	47252,2	46931,9	46484,1	...
Загальна чисельність мисливських тварин, тис. голів											
копитних тварин	177,8	177,3	179,7	184,8	187,6	195,0	197,1	208,0	218,1	232,2	...
хутрових звірів	2416,4	2379,3	2466,5	2412,0	2335,0	2348,4	2290,4	2224,7	2278,3	2245,6	....
пернаті дичини	9417,5	9436,7	9485,2	9037,8	9201,7	9280,9	9753,8	9647,1	10139,7	10015,2	....
Заповідники, національні природні парки											
кількість	31	32	33	33	36	36	38	38	39	43	....
площа, тис. га	887,5	970,8	1013,6	1013,8	1052,5	1056,5	1104,3	1107,0	1146,8	1225,7	...

¹ За 2000–2002 роки та січень–вересень 2010 року наводяться дані щодо заготовів ліквідної деревини.

157. Викиди забруднюючих речовин та діоксиду вуглецю в атмосферне повітря

(тис. т)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	Січень- вересень 2010
Викиди забруднюючих речовин у повітря – всього	5908,6	6049,5	6101,9	6191,3	6325,9	6615,6	7027,6	7380,0	7210,3	6442,9	...
у тому числі											
стаціонарними джерелами забруднення	3959,4	4054,8	4075,0	4087,8	4151,9	4464,1	4822,2	4813,3	4524,9	3928,1	2993,6
пересувними джерелами забруднення, всього	1949,2	1994,7	2026,9	2103,5	2174,0	2151,5	2205,4	2566,7	2685,4	2514,8	...
у тому числі за видами транспорту											
автомобільним транспортом	1949,2	1994,7	2026,9	2099,7	2076,9	2056,0	2097,0	2294,4	2420,3	2285,0	...
авіаційним, залізничним, водним транспортом та виробничою технікою ¹	...	...	...	93,8	97,1	95,5	108,4	272,3	265,1	229,8	...
Крім того, викиди діоксиду вуглецю – всього, млн т	...	...	...	...	126,9	152,0	178,8	218,1	209,4	185,2	...
у тому числі											
стаціонарними джерелами забруднення	...	...	...	...	126,9	152,0	178,8	184,0	174,2	152,8	...
автомобільним транспортом	...	...	...	...	...	...	...	25,7	26,7	25,1	...
авіаційним, залізничним, водним транспортом та виробничою технікою	...	...	...	...	...	...	...	8,4	8,5	7,3	...

¹ Починаючи з 2007 року, включені викиди від виробничої техніки.

158. Викиди забруднюючих речовин в агмосферне повітря за регіонами¹

(ТИС. Т)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Україна	5908,6	6049,5	6101,9	6191,3	6325,9	6615,6	7027,6	7380,0	7210,3	6442,9
Автономна Республіка Крим	123,4	125,9	118,1	135,8	127,2	125,3	123,2	148,4	155,2	137,4
Вінницька	145,6	138,9	148,2	128,4	145,1	180,4	211,8	236,7	218,1	194,7
Волинська	35,2	37,8	43,8	43,5	51,7	50,4	56,8	66,4	63,4	57,1
Дніпропетровська	939,5	1006,8	1050,3	1000,6	1044,1	1165,3	1273,7	1324,7	1164,8	989,4
Донецька	1795,3	1795,2	1792,6	1791,8	1835,4	1862,9	1895,2	1871,2	1767,2	1513,3
Житомирська	61,8	62,2	61,9	68,8	71,3	72,5	75,8	83,7	80,5	84,1
Закарпатська	40,7	41,7	40,3	48,4	46,7	65,9	70,7	88,2	91,4	87,6
Запорізька	333,3	335,3	334,3	347,8	352,0	383,4	378,8	347,6	331,7	280,5
Івано-Франківська	184,8	187,1	190,7	226,3	222,9	252,2	318,4	325,2	298,3	271,8
Київська	167,5	173,2	183,5	168,1	173,2	170,0	201,9	251,3	289,9	266,7
Кіровоградська	80,4	92,3	77,7	68,2	72,1	70,3	61,9	80,3	75,1	75,8
Луганська	529,2	543,8	545,8	585,4	573,1	593,6	641,3	632,4	662,5	592,3
Львівська	192,9	196,5	188,5	182,9	181,2	187,6	206,7	253,1	266,8	253,4
Миколаївська	54,2	56,7	57,9	73,9	70,6	71,4	69,0	86,6	89,6	85,8
Одеська	113,5	127,6	135,1	131,4	140,7	141,1	140,2	189,3	192,2	175,1
Полтавська	151,9	156,2	154,1	154,7	160,0	161,1	190,4	205,7	202,2	183,5
Рівненська	49,7	49,7	50,7	61,6	60,0	60,9	59,2	66,2	61,5	52,8
Сумська	81,1	85,6	85,9	80,9	82,7	78,1	77,8	88,4	87,4	83,4
Тернопільська	43,3	43,0	42,5	45,1	45,6	47,7	53,5	66,1	64,8	61,1
Харківська	268,6	286,8	285,7	293,9	294,9	301,6	324,2	296,7	310,4	266,1
Херсонська	64,3	52,6	52,4	57,7	59,1	62,6	64,6	77,6	84,0	80,4
Хмельницька	70,0	69,2	64,3	57,5	56,9	52,5	57,9	87,5	92,1	81,5
Черкаська	93,1	92,2	92,4	101,3	100,2	95,5	105,3	119,3	124,0	133,9
Чернівецька	35,1	34,3	34,5	36,0	34,3	33,6	32,7	45,9	43,3	43,0
Чернігівська	64,2	66,7	69,7	72,9	84,5	83,4	85,7	90,6	98,1	93,9
м. Київ	170,4	173,0	180,8	199,2	209,9	220,5	227,1	230,5	275,2	277,9
м. Севастополь	19,6	19,2	20,2	29,2	30,3	25,8	23,8	20,4	20,6	20,4

¹ У 2000–2002 роках наводяться дані щодо викидів забруднюючих речовин від стаціонарних джерел забруднення та автотранспорту.

159. Викиди забруднюючих речовин в агмосферне повітря у розрахунку на км² за регіонами¹

(т)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Україна	9,8	10,0	10,1	10,3	10,5	11,0	11,6	12,2	11,9	10,7
Автономна Республіка Крим	4,7	4,8	4,5	5,2	4,9	4,8	4,7	5,7	5,9	5,3
Вінницька	5,5	5,2	5,6	4,8	5,5	6,8	8,0	8,9	8,2	7,3
Волинська	1,8	1,9	2,2	2,2	2,6	2,5	2,8	3,3	3,2	2,8
Дніпропетровська	29,5	31,6	32,9	31,4	32,7	36,5	39,9	41,5	36,5	31,0
Донецька	67,7	67,7	67,6	67,6	69,3	70,3	71,5	70,6	66,7	57,1
Житомирська	2,1	2,1	2,1	2,3	2,4	2,4	2,5	2,8	2,7	2,8
Закарпатська	3,2	3,3	3,1	3,8	3,6	5,1	5,5	6,9	7,1	6,8
Запорізька	12,3	12,3	12,3	12,8	12,9	14,1	13,9	12,8	12,2	10,3
Івано-Франківська	13,3	13,5	13,7	16,3	16,0	18,1	22,9	23,4	21,5	19,6
Київська	6,0	6,2	6,5	6,0	6,2	6,0	7,2	8,9	10,3	9,5
Кіровоградська	3,3	3,8	3,2	2,8	2,9	2,9	2,5	3,3	3,1	3,1
Луганська	19,8	20,4	20,4	21,9	21,5	22,2	24,0	23,7	24,8	22,2
Львівська	8,8	9,0	8,6	8,4	8,3	8,6	9,5	11,6	12,2	11,6
Миколаївська	2,2	2,3	2,4	3,0	2,9	2,9	2,8	3,5	3,6	3,5
Одеська	3,4	3,8	4,1	3,9	4,2	4,2	4,2	5,7	5,8	5,3
Полтавська	5,3	5,4	5,4	5,4	5,6	5,6	6,6	7,1	7,0	6,4
Рівненська	2,5	2,5	2,5	3,1	3,0	3,0	2,9	3,3	3,1	2,6
Сумська	3,4	3,6	3,6	3,4	3,5	3,3	3,3	3,7	3,7	3,5
Тернопільська	3,1	3,1	3,1	3,3	3,3	3,5	3,9	4,8	4,7	4,4
Харківська	8,6	9,1	9,1	9,4	9,4	9,6	10,3	9,4	9,9	8,5
Херсонська	2,3	1,8	1,8	2,0	2,1	2,2	2,3	2,7	2,9	2,8
Хмельницька	3,4	3,4	3,1	2,8	2,8	2,5	2,8	4,2	4,5	4,0
Черкаська	4,5	4,4	4,4	4,8	4,8	4,6	5,0	5,7	5,9	6,4
Чернівецька	4,3	4,2	4,3	4,4	4,2	4,1	4,0	5,7	5,3	5,3
Чернігівська	2,0	2,1	2,2	2,3	2,7	2,6	2,7	2,8	3,1	2,9
м. Київ	213,0	216,3	226,0	249,0	262,3	275,6	283,9	288,1	344,0	347,4
м. Севастополь	21,8	21,3	22,4	32,4	33,7	28,7	26,4	22,7	22,9	22,7

¹ У 2000–2002 роках наводяться дані щодо викидів забруднюючих речовин від стаціонарних джерел забруднення та автотранспорту.

160. Кількість населення¹

(у середньому за рік; млн)

	Австрія	Азербайджан	Бельгія	Білорусь	Болгарія	Вірменія	Греція	Грузія	Данія	Естонія	Ізраїль	Іспанія	Італія	Казахстан	Канада	Киргизстан	Латвія	Литва	Люксембург	Молдова	Нідерланди
1990	7,671	7,212	9,933	10,260	8,819	3,545	10,161	5,460	5,140	1,567	4,514	38,839	56,998	16,530	27,701	4,395	2,663	3,698	0,382	4,364	14,953
1991	7,720	7,330	9,964	10,284	8,743	3,512	10,248	5,418	5,153	1,552	4,659	38,931	57,040	16,514	28,051	4,442	2,645	3,701	0,387	4,375	15,052
1992	7,778	7,452	9,996	10,297	8,651	3,450	10,354	5,346	5,169	1,527	4,830	39,039	57,099	16,431	28,385	4,478	2,613	3,693	0,392	4,379	15,151
1993	7,840	7,573	10,028	10,298	8,551	3,370	10,468	5,254	5,187	1,496	5,015	39,157	57,161	16,294	28,703	4,509	2,572	3,676	0,397	4,375	15,251
1994	7,894	7,685	10,058	10,289	8,450	3,291	10,577	5,157	5,207	1,466	5,200	39,276	57,201	16,120	29,008	4,545	2,530	3,654	0,403	4,362	15,350
1995	7,936	7,784	10,084	10,270	8,357	3,223	10,672	5,069	5,228	1,439	5,374	39,391	57,207	15,926	29,302	4,592	2,492	3,630	0,409	4,339	15,448
1996	7,960	7,868	10,106	10,240	8,273	3,172	10,750	4,992	5,249	1,418	5,534	39,494	57,169	15,711	29,585	4,654	2,461	3,605	0,414	4,307	15,546
1997	7,971	7,940	10,125	10,200	8,198	3,135	10,813	4,924	5,271	1,402	5,683	39,596	57,099	15,481	29,856	4,727	2,435	3,577	0,420	4,266	15,641
1998	7,976	8,003	10,144	10,153	8,130	3,109	10,863	4,862	5,294	1,389	5,821	39,730	57,036	15,259	30,124	4,807	2,413	3,550	0,426	4,217	15,735
1999	7,985	8,062	10,165	10,103	8,067	3,090	10,905	4,804	5,315	1,379	5,954	39,943	57,030	15,077	30,398	4,885	2,393	3,524	0,431	4,162	15,826
2000	8,005	8,121	10,193	10,054	8,006	3,221	10,942	4,745	5,335	1,370	6,084	40,264	57,116	14,957	30,687	4,955	2,374	3,501	0,437	4,100	15,915
2001	8,039	8,182	10,227	10,005	7,948	3,214	10,974	4,686	5,354	1,363	6,211	40,708	57,306	14,909	30,993	5,015	2,355	3,482	0,442	4,033	16,001
2002	8,084	8,242	10,268	9,957	7,893	3,211	11,000	4,629	5,371	1,357	6,334	41,257	57,586	14,927	31,315	5,068	2,337	3,467	0,448	3,961	16,084
2003	8,135	8,306	10,313	9,910	7,840	3,211	11,021	4,573	5,387	1,353	6,454	41,869	57,927	14,997	31,646	5,117	2,321	3,454	0,453	3,888	16,164
2004	8,186	8,376	10,362	9,863	7,789	3,214	11,042	4,519	5,402	1,349	6,573	42,485	58,291	15,092	31,979	5,167	2,306	3,438	0,459	3,820	16,241
2005	8,232	8,453	10,415	9,816	7,739	3,217	11,064	4,465	5,417	1,347	6,692	43,060	58,645	15,194	32,307	5,221	2,292	3,416	0,464	3,759	16,316
2006	8,272	8,538	10,471	9,770	7,690	3,221	11,087	4,411	5,431	1,345	6,811	43,579	58,982	15,298	32,628	5,282	2,280	3,389	0,470	3,709	16,389
2007	8,307	8,632	10,531	9,724	7,641	3,226	11,112	4,358	5,445	1,343	6,932	44,051	59,305	15,408	32,945	5,346	2,269	3,356	0,475	3,667	16,460
2008	8,337	8,731	10,590	9,679	7,593	3,234	11,137	4,307	5,458	1,341	7,051	44,486	59,604	15,521	33,259	5,414	2,259	3,321	0,481	3,633	16,528
2009	8,364	8,832	10,647	9,634	7,545	3,244	11,161	4,260	5,470	1,340	7,170	44,904	59,870	15,637	33,573	5,482	2,249	3,287	0,486	3,604	16,592
2010	8,387	8,934	10,698	9,588	7,497	3,256	11,183	4,219	5,481	1,339	7,285	45,317	60,098	15,753	33,890	5,550	2,240	3,255	0,492	3,576	16,653

¹ Інформація по країнах світу: база статистичних даних ООН, СЕК ООН.

Закінчення табл.
Кількість населення

	Німеччина	Норвегія	Польща	Португалія	Російська Федерація	Румунія	Словацьчина	Словенія	Сполучене Королівство	Сполучені Штати Америки	Таджикистан	Туреччина	Україна	Фінляндія	Франція	Чеська Республіка	Швейцарія	Швеція
1990	79,433	4,241	38,111	9,979	148,065	23,207	5,256	1,927	57,237	254,865	5,303	56,086	10,365	4,986	56,842	10,303	6,715	8,559
1991	79,912	4,263	38,245	9,977	148,482	23,171	5,278	1,935	57,395	257,911	5,419	57,079	10,347	5,009	57,096	10,308	6,780	8,617
1992	80,407	4,286	38,368	9,983	148,692	23,081	5,299	1,944	57,556	260,990	5,520	58,090	10,341	5,035	57,338	10,315	6,850	8,679
1993	80,883	4,310	38,473	9,996	148,729	22,953	5,320	1,952	57,719	264,122	5,609	59,118	10,340	5,061	57,567	10,321	6,921	8,739
1994	81,297	4,335	38,551	10,015	148,651	22,814	5,337	1,960	57,881	267,337	5,693	60,157	10,340	5,086	57,786	10,324	6,985	8,790
1995	81,622	4,359	38,595	10,038	148,497	22,681	5,352	1,966	58,042	270,648	5,775	61,206	10,332	5,108	57,999	10,319	7,038	8,827
1996	81,838	4,383	38,604	10,064	148,284	22,561	5,362	1,972	58,201	274,067	5,858	62,265	10,317	5,125	58,204	10,307	7,077	8,846
1997	81,954	4,408	38,583	10,095	148,003	22,449	5,369	1,976	58,358	277,567	5,941	63,332	10,296	5,139	58,402	10,289	7,105	8,850
1998	82,002	4,433	38,540	10,131	147,648	22,345	5,374	1,979	58,522	281,083	6,021	64,396	10,271	5,151	58,610	10,267	7,127	8,847
1999	82,030	4,458	38,487	10,175	147,205	22,242	5,376	1,982	58,703	284,529	6,099	65,442	10,243	5,162	58,847	10,245	7,151	8,848
2000	82,075	4,484	38,433	10,226	146,670	22,138	5,379	1,985	58,907	282,194	6,173	67,392	10,215	5,173	59,128	10,224	7,184	8,860
2001	82,146	4,511	38,381	10,286	146,042	22,033	5,380	1,988	59,138	285,112	6,243	68,366	10,187	5,186	59,459	10,206	7,228	8,886
2002	82,232	4,538	38,331	10,352	145,339	21,930	5,381	1,991	59,392	287,888	6,311	69,304	10,158	5,199	59,832	10,190	7,281	8,924
2003	82,319	4,567	38,284	10,421	144,598	21,829	5,382	1,994	59,667	290,447	6,379	70,231	10,130	5,212	60,230	10,180	7,338	8,970
2004	82,383	4,599	38,239	10,487	143,864	21,731	5,383	1,997	59,958	293,191	6,453	71,151	10,103	5,228	60,630	10,180	7,393	9,018
2005	82,409	4,635	38,198	10,547	143,170	21,635	5,386	2,001	60,261	295,895	6,536	72,064	10,078	5,244	61,013	10,195	7,441	9,066
2006	82,393	4,676	38,163	10,598	142,530	21,541	5,389	2,005	60,575	299,398	6,627	71,104	10,054	5,263	61,373	10,225	7,480	9,113
2007	82,343	4,720	38,132	10,641	141,941	21,450	5,394	2,010	60,899	301,621	6,727	70,137	10,032	5,283	61,714	10,268	7,513	9,159
2008	82,264	4,767	38,104	10,677	141,394	21,361	5,400	2,015	61,231	304,059	6,836	71,051	10,012	5,304	62,036	10,319	7,541	9,205
2009	82,167	4,812	38,074	10,707	140,874	21,275	5,406	2,020	61,565	307,006	6,952	72,039	9,993	5,326	62,343	10,369	7,568	9,249
2010	82,057	4,855	38,038	10,732	140,367	21,190	5,412	2,025	61,899	308,745	7,075	73,722	9,973	5,346	62,637	10,411	7,595	9,293

¹ Дані попередні.

161. Рівень безробіття

(ВІДСОТКІВ ДО ЕКОНОМІЧНО АКТИВНОГО НАСЕЛЕННЯ)

Рік	Австрія	Азербайджан	Бельгія	Білорусь ¹	Болгарія	Вірменія ¹	Греція	Грузія	Данія	Естонія	Ізраїль	Іспанія	Італія	Казахстан	Канада	Киргизстан	Латвія	Литва	Люксембург	Молдова	Нідерланди
1990	3,2	...	6,6	...	...	...	6,4	...	7,2	...	9,6	13,0	8,9	...	8,1	...	...	...	1,7	...	5,1
1991	3,5	0,1	6,4	...	...	...	7,1	...	7,9	...	10,6	13,0	8,5	...	10,4	...	...	...	1,6	...	4,8
1992	3,6	0,2	7,1	0,5	...	3,5	7,9	...	8,6	...	11,2	14,7	8,8	...	11,3	...	...	...	2,1	0,7	4,9
1993	4,0	0,5	8,6	1,3	21,4	6,3	8,6	...	9,6	...	10,0	18,4	9,8	...	11,2	0,2	...	...	2,6	0,7	5,5
1994	3,8	0,7	9,8	2,1	20,2	6,0	8,9	...	7,7	...	7,8	19,5	10,6	...	10,4	...	...	...	3,2	1,1	6,2
1995	3,9	0,8	9,7	2,9	16,5	8,1	9,2	...	6,7	...	6,9	18,4	11,2	...	9,5	2,9	...	...	2,9	1,0	7,1
1996	4,3	0,9	9,5	4,0	14,1	9,7	9,6	5,0	6,3	...	6,7	17,8	11,2	...	9,6	...	...	...	2,9	1,5	6,4
1997	4,4	1	9,2	2,8	14,4	11,0	9,8	7,6	5,2	9,6	7,7	16,7	11,3	...	9,1	3,0	...	...	2,7	1,5	5,5
1998	4,5	1,1	9,3	2,3	14,1	8,9	10,8	14,5	4,9	9,2	8,5	15,0	11,3	...	8,3	...	14,3	13,2	2,7	1,9	4,3
1999	3,9	1,2	8,5	2,1	15,7	11,5	12,0	13,8	5,2	11,3	8,9	12,5	10,9	...	7,6	2,9	14,0	13,7	2,4	2,1	3,5
2000	3,6	1,2	6,9	2,1	16,4	10,9	11,2	10,3	4,3	13,6	8,8	11,1	10,1	...	6,8	7,5	13,7	16,4	2,2	8,5	3,1
2001	3,6	1,3	6,6	2,3	19,5	9,8	10,7	11,1	4,5	12,6	9,4	10,3	9,1	...	7,2	7,8	12,9	16,5	1,9	7,3	2,5
2002	4,2	0,1	7,5	3,0	18,2	10,5	10,3	12,6	4,6	10,3	10,3	11,1	8,6	...	7,7	12,5	12,2	13,5	2,6	6,8	3,1
2003	4,3	10,7	8,2	3,1	13,7	10,2	9,7	11,5	5,4	10,0	10,7	11,1	8,4	...	7,6	9,9	10,5	12,5	3,8	7,9	4,2
2004	4,9	8,4	8,4	1,9	12,1	9,4	10,5	12,6	5,5	9,7	10,4	10,6	8,0	...	7,2	8,5	10,4	11,4	5,0	8,1	5,1
2005	5,2	7,6	8,5	1,5	10,1	7,6	9,9	13,8	4,8	7,9	9,0	9,2	7,7	...	6,8	8,1	8,9	8,3	4,6	7,3	5,3
2006	4,8	6,8	8,3	1,2	9,0	7,2	8,9	13,6	3,9	5,9	8,4	8,5	6,8	...	6,3	8,3	6,8	5,6	4,6	7,4	4,4
2007	4,4	6,5	7,5	1,0	6,9	6,4	8,3	13,3	3,8	4,7	7,3	8,3	6,1	...	6,0	8,2	6,0	4,3	4,2	5,1	3,6
2008	3,8	6,1	7,0	0,8	5,6	6,3	7,7	16,5	3,3	5,5	6,1	11,3	6,7	...	6,1	8,2	7,5	5,8	4,9	4,0	3,1
2009	4,8	6,0	7,9	0,9	6,8	6,9	9,5	16,9	6,0	13,8	7,6	18,0	7,8	...	8,3	8,4	17,1	13,7	5,1	6,4	3,7

Закінчення табл.
Рівень безробіття

	Німеччина	Норвегія	Польща	Португалія	Російська Федерація	Румунія	Словацьчина	Словенія	Сполучене Королівство	Сполучені Штати Америки	Таджикистан ¹	Туреччина	Україна	Фінляндія	Франція	Чеська Республіка	Швейцарія	Швеція	
1990	4,8	5,2	...	4,8	...	...	...	...	6,9	5,5	...	8,0	5,5	...	3,2	8,4	...	0,5	1,7
1991	4,2	5,5	...	4,2	...	...	...	...	8,6	6,7	...	8,2	6,7	...	6,6	8,9	...	1,9	3,1
1992	6,3	5,9	...	4,1	5,2	...	...	...	9,8	7,4	0,4	8,5	7,4	0,1	11,7	9,8	...	3,1	5,6
1993	7,6	6,0	14,0	5,5	6,1	...	...	...	10,2	6,8	1,1	8,9	6,8	0,2	16,3	11	4,4	4,0	9,1
1994	8,2	5,4	14,4	6,8	7,8	...	13,7	...	9,3	6,1	1,8	8,6	6,1	0,3	16,6	11,6	4,3	3,8	9,4
1995	8,0	4,9	13,3	7,2	9,5	...	13,1	...	8,5	5,6	1,8	7,6	5,6	0,3	15,4	11	4,1	3,5	8,8
1996	8,7	4,7	12,4	7,2	10,0	...	11,3	6,9	7,9	5,4	2,4	6,6	9,6	0,3	14,6	11,5	3,9	3,9	9,6
1997	9,4	3,9	10,9	6,7	11,2	5,3	11,8	6,9	6,8	4,9	2,8	6,8	9,0	0,3	12,7	11,5	4,8	4,2	9,9
1998	9,1	3,1	10,2	5,0	13,2	5,4	12,6	7,4	6,1	4,5	3,2	6,9	8,4	0,4	11,4	11	6,4	3,5	8,2
1999	8,2	3,0	13,4	4,5	12,6	7,1	16,4	7,3	5,9	4,2	3,0	7,7	6,9	0,4	10,2	10,4	8,6	3,0	6,7
2000	7,5	3,2	16,1	4,0	10,6	7,3	18,8	6,7	5,4	4,0	2,7	5,2	6,4	0,4	9,8	9,0	8,7	2,6	5,6
2001	7,6	3,4	18,3	4,1	9,0	6,8	19,3	6,2	5,0	4,8	2,3	6,8	5,7	0,4	9,1	8,3	8,0	2,6	5,8
2002	8,4	3,7	20,0	5,1	7,9	8,6	18,7	6,3	5,1	5,8	2,6	8,9	5,8	0,4	9,1	8,6	7,3	3,2	6,0
2003	9,3	4,2	19,7	6,4	8,3	7,0	17,6	6,7	5,0	6,0	2,3	9,3	5,9	0,3	9,1	9,0	7,8	4,3	6,6
2004	9,8	4,3	19,0	6,7	7,8	8,1	18,2	6,3	4,7	5,5	2,0	9,0	6,1	0,4	8,6	9,3	8,3	4,4	7,4
2005	10,7	4,5	17,8	7,7	7,3	7,2	16,3	6,5	4,8	5,1	2,1	9,2	7,2	0,3	8,4	9,3	7,9	4,4	7,6
2006	9,8	3,4	13,9	7,8	7,2	7,3	13,4	6,0	5,4	4,6	2,3	8,7	7,5	0,3	7,7	9,2	7,2	4,0	7,0
2007	8,4	2,5	9,6	8,1	6,1	6,4	11,1	4,9	5,3	4,6	2,5	8,8	7,4	0,2	6,4	6,9	8,4	5,3	6,1
2008	7,3	2,5	7,1	7,7	6,3	5,8	9,5	4,4	5,6	5,8	2,1	9,7	7,8	...	6,4	6,4	7,8	4,4	6,2
2009	7,5	3,1	8,2	9,6	8,4	6,9	12	5,9	7,6	9,3	2,1	12,5	10,0	...	8,8	8,2	9,5	6,7	8,3

¹ Рівень зареєстрованого безробіття на кінець року.

162. Валовий внутрішній продукт
(млрд дол. США за паритетом купівельної спроможності (ППС) 2005 року)

	Австрія	Азербайджан	Бельгія	Білорусь	Ботарвія	Вірменія	Греція	Грузія	Данія	Естонія	Ізраїль	Іспанія	Італія	Казахстан	Канада	Киргизстан	Латвія	Литва	Люксембург	Молдова	Нідерланди
1990	197,8	...	249,8	65,7	69,1	10,2	177,5	29,5	130,7	15,1	...	767,6	1348,2	115,9	751,0	11,1	29,2	45,4	16,3	17,3	392,8
1991	204,4	34,4	254,4	64,8	63,3	9,0	183,0	23,2	132,4	13,6	...	787,1	1368,8	103,2	735,3	10,2	25,5	42,8	17,7	14,3	402,4
1992	208,3	26,6	258,3	58,6	58,7	5,3	184,3	12,8	135,0	11,6	...	794,4	1379,4	97,7	741,7	8,8	17,3	33,7	18,0	10,2	409,2
1993	209,1	20,5	255,8	54,1	57,8	4,8	181,3	9,1	134,9	10,0	...	786,2	1367,2	88,7	759,0	7,4	15,4	28,2	18,8	10,0	414,4
1994	213,7	16,5	264,1	47,8	58,9	5,1	185,0	8,1	142,4	10,5	...	805,0	1396,6	77,5	795,5	5,9	15,7	25,5	19,5	6,9	426,6
1995	219,1	14,5	270,4	42,8	60,6	5,4	188,8	8,3	146,7	11,0	113,9	827,2	1436,1	71,1	817,9	5,6	15,6	26,8	19,8	6,8	439,9
1996	224,0	14,7	274,2	44,0	54,9	5,7	193,3	9,3	150,9	11,6	120,3	847,2	1451,8	71,5	831,1	6,0	16,1	28,2	20,1	6,4	454,9
1997	228,8	15,5	284,4	49,0	51,8	5,9	200,3	10,2	155,7	12,9	124,2	879,9	1479,0	72,7	866,2	6,6	17,5	30,3	21,3	6,5	474,4
1998	237,0	17,1	289,9	53,2	53,9	6,4	207,1	10,6	159,1	13,8	129,3	919,3	1499,7	71,3	901,7	6,8	18,3	32,6	22,7	6,1	493,0
1999	244,9	18,4	300,2	55,0	55,1	6,6	214,2	10,9	163,2	13,8	133,5	962,9	1521,7	73,2	951,6	7,0	18,9	32,3	24,6	5,9	516,1
2000	253,8	20,4	311,2	58,2	58,1	6,9	223,7	11,1	168,9	15,2	145,8	1011,5	1577,9	80,5	1001,4	7,4	20,2	33,3	26,6	6,0	536,4
2001	255,2	22,4	313,0	60,9	60,5	7,6	233,1	11,6	170,1	16,3	145,7	1048,4	1606,6	91,3	1019,2	7,8	21,9	35,5	27,3	6,4	546,8
2002	259,4	24,8	318,0	64,0	63,3	8,8	241,2	12,2	170,9	17,6	144,8	1076,8	1613,9	100,3	1049,1	7,8	23,3	38,0	28,4	6,9	547,2
2003	261,4	27,6	320,5	68,5	66,8	10,0	255,5	13,6	171,6	18,9	147,1	1110,1	1613,6	109,6	1068,8	8,3	25,0	41,9	28,9	7,4	549,0
2004	268,1	30,3	330,9	76,3	71,3	11,0	266,7	14,4	175,5	20,3	154,6	1146,4	1638,3	120,1	1102,1	8,9	27,1	45,0	30,1	7,9	561,3
2005	274,7	38,4	336,5	83,5	75,9	12,6	272,7	15,7	179,8	22,2	162,1	1187,8	1649,0	131,8	1135,4	8,9	30,0	48,5	31,8	8,5	572,8
2006	284,6	51,6	345,6	91,8	80,8	14,2	285,0	17,2	185,9	24,6	171,3	1235,5	1682,6	145,9	1167,8	9,2	33,7	52,3	33,3	8,9	592,2
2007	295,2	64,5	355,7	99,7	86,0	16,2	297,1	19,4	188,9	26,3	180,4	1279,7	1707,6	158,8	1197,4	9,9	37,0	57,4	35,6	9,2	615,4
2008	301,6	71,5	359,3	109,9	91,3	17,3	300,8	19,8	186,7	24,9	188,1	1290,7	1685,0	164,1	1202,3	10,8	35,5	59,1	36,1	9,9	627,0
2009	289,9	78,1	349,4	110,2	86,8	14,8	293,9	19,0	177,0	21,5	189,6	1242,7	1600,2	166,0	1170,6	11,0	29,1	50,4	34,7	9,2	602,5

Закінчення табл.
Валовий внутрішній продукт

	Німеччина	Норвегія	Польща	Португалія	Російська Федерація	Румунія	Словацьчина	Словенія	Сполучене Королівство	Сполучені Штати Америки	Таджикистан	Туреччина	Угорщина	Узбекистан	Україна	Фінляндія	Франція	Чеська Республіка	Швейцарія	Швеція
1990	2039,0	136,2	311,8	161,3	1874,7	180,5	...	...	1356,3	8053,0	16,9	436,1	132,8	40,4	419,5	116,2	1414,9	169,1	224,3	210,0
1991	2142,9	140,4	289,9	168,3	1781,0	157,3	...	...	1337,4	8039,4	15,5	440,2	117,0	40,3	383,0	108,9	1429,2	149,5	222,1	207,7
1992	2190,6	145,4	297,2	170,1	1522,8	143,6	...	...	1339,4	8306,7	10,6	466,5	113,4	35,8	344,9	104,8	1448,8	148,7	222,4	205,2
1993	2173,0	149,4	308,3	166,7	1390,3	145,9	50,6	...	1369,1	8528,7	8,8	504,0	112,7	35,0	295,8	103,9	1435,5	148,8	221,9	201,1
1994	2230,8	157,0	324,6	168,3	1213,7	151,8	53,8	...	1427,7	8871,6	7,0	476,5	116,1	33,2	228,0	107,6	1467,3	152,1	224,6	209,2
1995	2273,0	163,5	347,2	175,5	1164,0	162,8	58,0	31,7	1471,3	9093,7	6,5	510,8	117,8	32,9	200,3	111,8	1498,4	161,1	225,4	217,5
1996	2295,5	171,9	368,8	181,9	1122,0	169,4	62,0	32,8	1513,8	9433,9	5,1	546,6	118,6	33,4	180,2	115,8	1515,0	167,6	226,8	221,0
1997	2337,0	181,2	395,0	189,9	1137,5	159,3	64,8	34,4	1563,8	9854,3	5,2	587,7	123,2	35,2	174,8	123,0	1548,9	166,4	231,5	226,9
1998	2384,4	186,0	414,6	199,5	1076,7	151,7	67,6	35,7	1620,2	10283,5	5,4	605,9	129,1	36,7	171,4	129,2	1603,2	165,1	237,6	236,5
1999	2432,4	189,8	433,4	207,6	1145,0	150,1	67,6	37,6	1676,5	10779,8	5,6	585,5	134,4	38,3	171,1	134,2	1656,1	167,3	240,7	247,5
2000	2510,4	196,0	451,9	215,7	1260,1	153,7	68,6	39,2	1742,1	11226,0	6,1	625,2	141,0	39,7	181,2	141,4	1720,9	173,4	249,3	258,5
2001	2541,6	199,9	457,3	220,0	1324,2	162,5	71,0	40,3	1785,0	11347,2	6,7	589,6	146,3	41,4	197,9	144,6	1752,8	177,7	252,2	261,8
2002	2541,6	202,9	463,9	221,6	1387,0	170,7	74,2	41,9	1822,5	11553,0	7,4	628,4	152,4	43,0	208,3	147,3	1770,8	181,1	253,3	268,3
2003	2536,0	204,9	481,9	219,5	1488,2	179,7	77,7	43,1	1873,6	11840,7	8,2	658,9	158,4	44,9	228,3	150,2	1790,0	187,6	252,8	274,6
2004	2566,7	212,8	507,6	222,9	1595,0	194,9	81,7	45,0	1928,9	12263,8	9,1	720,5	165,6	48,2	256,0	156,4	1834,2	196,0	259,2	286,2
2005	2586,0	218,7	526,0	224,6	1696,7	203,0	87,1	47,0	1970,8	12638,4	9,7	781,1	170,8	51,5	263,0	160,9	1869,0	208,4	266,1	295,2
2006	2673,1	223,7	558,7	227,8	1835,1	219,0	94,5	49,7	2025,8	12976,2	10,3	834,9	177,0	55,4	282,3	168,0	1910,4	222,6	275,7	307,9
2007	2744,2	229,8	596,6	233,3	1991,7	232,8	104,5	53,2	2080,2	13228,9	11,1	873,9	178,4	60,7	304,8	177,0	1955,8	236,2	285,8	318,1
2008	2771,3	231,5	627,2	233,3	2096,1	249,9	110,5	55,2	2078,8	13228,8	12,0	877,7	179,9	66,1	311,8	178,6	1960,0	242,0	291,2	316,2
2009	2640,5	228,2	637,6	227,3	1930,8	232,1	105,3	50,7	1975,2	12880,6	12,5	837,9	167,8	71,5	264,7	164,3	1908,5	232,0	285,6	299,3

163. Рівень зростання валового внутрішнього продукту
(відсотків до попереднього року; за ПКС 2005 року)

	Австрія	Азербайджан	Бельгія	Вікторусь	Болгарія	Вірменія	Греція	Грузія	Данія	Естонія	Ірландія	Іспанія	Італія	Казахстан	Канада	Киргизстан	Латвія	Литва	Люксембург	Молдова	Нідерланди
1990	4,2	...	3,1	...	...	...	0,0	...	1,0	...	...	3,8	2,1	...	0,2	...	...	...	5,3	...	...
1991	3,3	...	1,8	-1,4	-8,4	-11,7	3,1	-21,1	1,3	-10,0	...	2,5	1,5	-11,0	-2,1	-7,9	-12,6	-5,7	8,6	-17,5	2,4
1992	1,9	-22,6	1,5	-9,6	-7,3	-41,8	0,7	-44,9	2,0	-14,1	...	0,9	0,8	-5,3	0,9	-13,8	-32,1	-21,3	1,8	-29,0	1,7
1993	0,4	-23,1	-1,0	-7,6	-1,5	-8,8	-1,6	-29,3	-0,1	-8,5	...	-1,0	-0,9	-9,2	2,3	-15,5	-11,4	-16,2	4,2	-1,2	1,3
1994	2,2	-19,7	3,2	-11,7	1,8	5,4	2,0	-10,4	5,5	-1,6	...	2,4	2,2	-12,6	4,8	-20,1	2,2	-9,8	3,8	-30,9	3,0
1995	2,5	-11,8	2,4	-10,4	2,9	6,9	2,1	2,6	3,1	4,5	...	2,8	2,8	-8,2	2,8	-5,4	-0,9	5,2	1,4	-1,4	3,1
1996	2,2	1,3	1,4	2,8	-9,4	5,9	2,4	11,3	2,8	5,7	5,5	2,4	1,1	0,5	1,6	7,1	3,6	5,2	1,5	-5,9	3,4
1997	2,1	5,8	3,7	11,4	-5,6	3,3	3,6	10,5	3,2	11,7	3,3	3,9	1,9	1,7	4,2	9,9	8,3	7,5	5,9	1,6	4,3
1998	3,6	10,0	1,9	8,4	4,0	7,3	3,4	3,1	2,2	6,7	4,1	4,5	1,4	-1,9	4,1	2,1	4,8	7,6	6,5	-6,5	3,9
1999	3,3	7,4	3,5	3,4	2,3	3,3	3,4	2,9	2,6	-0,3	3,3	4,7	1,5	2,7	5,5	3,7	3,3	-1,1	8,4	-3,4	4,7
2000	3,7	11,1	3,7	5,8	5,4	5,9	4,5	1,8	3,5	10,0	9,1	5,0	3,7	9,8	5,2	5,4	6,9	3,3	8,4	2,1	3,9
2001	0,5	9,9	0,8	4,7	4,2	9,6	4,2	4,8	0,7	7,5	-0,1	3,6	1,8	13,5	1,8	5,3	8,0	6,7	2,5	6,1	1,9
2002	1,6	10,6	1,4	5,0	4,6	15,0	3,4	5,5	0,5	7,9	-0,6	2,7	0,5	9,8	2,9	0,0	6,5	6,9	4,1	7,8	0,1
2003	0,8	11,2	0,8	7,0	5,5	14,0	5,9	11,1	0,4	7,6	1,5	3,1	0,0	9,3	1,9	7,0	7,2	10,2	1,5	6,6	0,3
2004	2,5	10,2	3,2	11,4	6,7	10,5	4,4	5,9	2,3	7,2	5,1	3,3	1,5	9,6	3,1	7,0	8,7	7,4	4,4	7,4	2,2
2005	2,5	26,4	1,7	9,4	6,4	13,9	2,3	9,6	2,4	9,4	4,9	3,6	0,7	9,7	3,0	-0,2	10,6	7,8	5,4	7,5	2
2006	3,6	34,5	2,7	10,0	6,5	13,2	4,5	9,4	3,4	10,6	5,7	4,0	2,0	10,7	2,9	3,1	12,2	7,8	5,0	4,8	3,4
2007	3,7	25,1	2,9	8,6	6,4	13,7	4,3	12,3	1,6	6,9	5,3	3,6	1,5	8,9	2,5	8,5	10,0	9,8	6,6	3,0	3,9
2008	2,2	10,8	1,0	10,2	6,2	6,9	1,3	2,3	-1,1	-5,1	4,2	0,9	-1,3	3,3	0,4	8,4	-4,2	2,9	1,4	7,8	1,9
2009	-3,9	9,3	-2,8	0,2	-4,9	-14,2	-2,3	-3,9	-5,2	-13,9	0,8	-3,7	-5,0	1,2	-2,6	2,3	-18,0	-14,7	-3,7	-6,5	-3,9

Закінчення табл.
Рівень зростання валового внутрішнього продукту

	Німеччина	Норвегія	Польща	Португалія	Російська Федерація	Румунія	Словацьчина	Словенія	Сполучене Королівство	Сполучені Штати Америки	Таджикистан	Туреччина	Україна	Фінляндія	Франція	Чеська Республіка	Швейцарія	Швеція
1990	5,7	1,9	...	4,0	...	...	...	...	0,8	...	...	9,3	...	0,1	2,6	...	1,0	1,0
1991	5,1	3,1	-7,0	4,4	-5,0	-12,8	...	...	-1,4	-0,2	-8,2	0,9	-11,9	-0,3	1,0	-11,6	-1,1	-1,1
1992	2,2	3,5	2,5	1,1	-14,5	-8,7	...	...	0,1	3,3	-32,1	6,0	-3,1	-11,1	1,4	-0,5	-1,2	-1,2
1993	-0,8	2,8	3,7	-2,0	-8,7	1,6	...	...	2,2	2,7	-16,3	8,0	-0,6	-2,3	-0,9	0,1	-2,0	-2,0
1994	2,7	5,1	5,3	1,0	-12,7	4,0	6,2	...	4,3	4,0	-21,3	-5,5	2,9	-5,2	3,6	2,2	4,0	4,0
1995	1,9	4,2	7,0	4,3	-4,1	7,2	7,9	...	3,1	2,5	-6,0	7,2	1,5	-0,9	3,9	2,1	5,9	3,9
1996	1,0	5,1	6,2	3,7	-3,6	4,0	6,9	3,6	2,9	3,7	-22,5	7,0	0,7	1,7	-10,0	4,0	1,6	1,6
1997	1,8	5,4	7,1	4,4	1,4	-6,0	4,4	4,9	3,3	4,5	1,7	7,5	3,9	5,2	-3,0	-0,7	2,7	2,7
1998	2,0	2,7	5,0	5,0	-5,3	-4,7	4,4	3,6	3,6	4,4	5,3	3,1	4,8	4,3	-1,9	-0,8	4,2	4,2
1999	2,0	2,0	4,5	4,1	6,4	-1,1	0,0	5,4	3,5	4,8	3,7	-3,4	4,1	4,3	-0,2	3,3	4,7	4,7
2000	3,2	3,3	4,3	3,9	10,0	2,4	1,4	4,4	3,9	4,1	8,3	6,8	4,9	3,8	5,9	3,6	4,5	4,5
2001	1,2	2,0	1,2	2,0	5,1	5,7	3,5	2,8	2,5	1,1	9,6	-5,7	3,8	4,2	9,2	2,5	1,3	1,3
2002	0,0	1,5	1,4	0,7	4,7	5,1	4,6	4,0	2,1	1,8	10,8	6,6	4,1	4,0	5,2	1,9	2,5	2,5
2003	-0,2	1,0	3,9	-0,9	7,3	5,2	4,8	2,8	2,8	2,5	11,1	4,8	4,0	4,2	9,6	1,1	3,6	2,3
2004	1,2	3,9	5,3	1,6	7,2	8,5	5,1	4,3	3,0	3,6	10,3	9,4	4,5	7,4	12,1	4,5	4,2	4,2
2005	0,8	2,7	3,6	0,8	6,4	4,2	6,7	4,5	2,2	3,1	6,7	8,4	3,2	7,0	2,7	6,3	3,2	3,2
2006	3,4	2,3	6,2	1,4	8,2	7,9	8,5	5,9	2,8	2,7	6,7	6,9	3,6	7,5	7,3	6,8	4,3	4,3
2007	2,7	2,7	6,8	2,4	8,5	6,3	10,5	6,9	2,7	1,9	7,7	4,7	0,8	9,5	7,9	6,1	3,3	3,3
2008	1,0	0,8	5,1	0,0	5,2	7,3	5,8	3,7	-0,1	0,0	7,9	0,4	0,8	9,0	2,3	2,5	-0,6	-0,6
2009	-4,7	-1,4	1,6	-2,6	-7,9	-7,1	-4,8	-8,1	-5,0	-2,6	3,9	-4,5	-6,7	8,1	-14,8	-4,1	-5,3	-5,3

164. Валовий внутрішній продукт на одну особу

(дол. США за ПКС 2005 року)

1990	25770	...	25067	6450	7930	...	17474	5417	25441	9630	...	19681	23770	7096	27120	2525	10997	12275	42670	3974	26278
1991	26366	4812	25430	6358	7330	...	17847	4255	25742	8684	...	20139	24111	6289	26224	2286	9658	11559	45735	3280	26703
1992	26569	3668	25713	5732	6868	...	17776	2368	26124	7522	...	20280	24288	5942	26143	1947	6647	9111	45938	2334	26955
1993	26450	2777	25368	5287	6837	...	17331	1865	26010	7081	...	20026	24057	5412	26462	1646	6005	7669	47195	2773	27101
1994	26931	2201	26109	4675	7034	...	17531	1669	27357	7127	...	20467	24570	4801	27431	1316	6241	6968	48294	1915	27738
1995	27573	1918	26676	4200	7305	1663	17762	1758	28067	7598	20549	21002	25264	4497	27911	1232	6270	7384	48399	1893	28456
1996	28150	1922	27003	4331	6676	1764	18054	2006	28687	8159	21154	21460	25534	4587	28068	1300	6570	7826	48516	1788	29301
1997	28716	2014	27945	4846	6352	1825	18594	2259	29475	9242	21306	22231	25998	4741	28965	1408	7189	8473	50747	1823	30396
1998	29715	2194	28420	5281	6653	1964	19116	2352	30010	9954	21650	23143	26355	4732	29902	1416	7606	9186	53354	1674	31395
1999	30648	2335	29372	5483	6852	2031	19683	2439	30674	10024	21802	24117	26736	4906	31301	1447	7925	9152	57052	1619	32645
2000	31691	2565	30382	5816	7271	2157	20499	2502	31656	11081	23175	25123	27711	5405	32634	1510	8527	9516	61047	1657	33691
2001	31734	2791	30517	6112	7624	2368	21296	2641	31766	11959	22622	25747	28197	6148	32859	1578	9284	10211	61874	1763	34081
2002	32098	3056	30787	6447	8053	2726	21953	2805	31801	12963	22042	26064	28236	6747	33459	1565	9954	10950	63721	1905	33887
2003	32211	3364	30901	6934	8570	3109	23182	3135	31840	13997	21982	26429	28012	7352	33780	1660	10731	12124	63933	2036	33842
2004	32824	3666	31765	7765	9196	3432	24111	3327	32493	15063	22700	26853	28162	8001	34506	1758	11725	13085	65827	2192	34486
2005	33402	4579	32134	8541	9834	3903	24567	3610	33189	16527	23391	27371	28138	8699	35212	1737	13038	14194	68357	2362	35103
2006	34426	6078	32783	9436	10528	4414	25566	3916	34202	18311	24290	28038	28548	9529	35849	1774	14713	15399	70625	2482	36241
2007	35368	7500	33490	10278	11265	5012	26549	4409	34597	19612	25130	28519	28760	10258	36359	1910	16265	17007	74102	2562	37577
2008	36188	8196	33555	11356	12015	5354	26775	4516	34010	18639	25734	28310	28164	10467	36077	2053	15644	17596	73892	2768	38140
2009	34671	8845	32384	11382	11478	4568	26109	4338	32063	16055	25941	27057	26554	10594	34694	2101	12899	15086	69860	2592	36454

Закінчення табл.
Валовий внутрішній продукт на одну особу

	Німеччина	Норвегія	Польща	Португалія	Російська Федерация	Румунія	Словацьчина	Словенія	Сполучене Королівство	Сполучені Штати Америки	Таджикистан	Туреччина	Угорщина	Узбекистан	Україна	Фінляндія	Франція	Чеська Республіка	Швейцарія	Швеція
1990	25692	32115	8179	16176	12670	7776	..	..	23696	32189	3203	7912	12811	1969	8108	23296	24322	16317	32996	24531
1991	26792	32948	7580	16887	12002	6788	..	..	23284	31710	2849	7853	11307	1917	7412	21720	24448	14498	32666	24103
1992	27181	33918	7746	17078	10252	6222	..	..	23259	32332	1895	8186	10984	1666	6659	20792	24662	14411	32340	23678
1993	26768	34653	8016	16710	9365	6359	9508	..	23723	32767	1568	8703	10953	1591	5712	20504	24333	14402	31987	23070
1994	27398	36194	8422	16831	8178	6655	10057	..	24675	33674	1211	8099	11311	1477	4426	21141	24782	14714	32111	23826
1995	27834	37527	9071	17495	7845	7178	10815	15935	25357	34111	1121	8548	11516	1435	3920	21889	25217	15596	32009	24635
1996	28030	39234	9633	18085	7573	7508	11544	16495	26026	34977	855	9009	11632	1433	3558	22598	25410	16248	32068	24993
1997	28482	41125	10315	18816	7690	7095	12035	17335	26817	36102	857	9544	12129	1483	3483	23930	25888	16148	32655	25655
1998	29068	41971	10831	19692	7291	6791	12542	17989	27708	37238	900	9700	12760	1523	3444	25068	26699	16039	33418	26719
1999	29632	42533	11325	20409	7778	6750	12536	18942	28568	38592	929	9240	13348	1566	3468	25986	27449	16273	33695	27942
2000	30545	43633	11812	21098	8595	6945	12696	19717	29585	39750	985	9729	13927	1603	3706	27316	28338	16884	34706	29140
2001	30867	44285	11956	21373	9071	7374	13189	20252	30197	39768	1058	9051	14360	1649	4085	27876	28657	17380	34900	29428
2002	30814	44692	12134	21368	9546	7785	13796	21025	30721	40096	1150	9520	14997	1694	4337	28312	28744	17750	34775	30061
2003	30732	44888	12616	21021	10294	8231	14453	21607	31460	40711	1252	9852	15638	1744	4793	28812	28853	18388	34450	30650
2004	31111	46359	13295	21225	11090	8970	15175	22522	32232	41784	1352	10638	16382	1851	5416	29915	29352	19203	35080	31820
2005	31359	47309	13783	21290	11856	9384	16171	23489	32718	42664	1413	11389	16934	1959	5605	30684	29686	20362	35777	32695
2006	32454	47983	14652	21525	12879	10167	17533	24777	33438	43391	1477	12027	17577	2082	6058	31908	30136	21679	36844	33908
2007	33358	48822	15653	21989	14015	10855	19358	26335	34109	43801	1558	12439	17740	2256	6578	33467	30664	22883	37847	34643
2008	33747	48549	16456	21965	14766	11701	20450	27278	33858	43397	1646	12349	17918	2432	6766	33619	30558	23206	38076	34159
2009	32250	47252	16711	21379	13606	10909	19429	24819	31965	41890	1674	11661	16745	2601	5770	30775	29592	22080	36894	32043

165. Індекс промислового виробництва
(у постійних цінах; відсотків до попереднього року)

	Австрія	Азербайджан	Бельгія	Білорусь	Болгарія	Вірменія	Ліхтенштейн	Данія	Естонія	Ізраїль	Іспанія	Італія	Казахстан	Канада	Киргизстан	Латвія	Литва	Люксембург	Молдова	Нідерланди	
1990	...	-6,3	...	2,1	...	-7,5	...	-5,7	...	...	...	...	-0,8	...	-0,6	...	...	...	3,2	...	
1991	1,8	-8,9	1,7	-1,0	...	-7,7	-1	-22,6	0,1	6,6	-0,8	-0,9	-0,9	-3,6	-0,3	...	...	0,4	-11,1	1,8	
1992	-1,1	-30,4	-2,0	-9,2	...	-48,2	-1,1	-45,8	3,1	8,2	-2,8	-0,2	-13,8	1,3	-25,8	...	...	-0,7	-27	-0,2	
1993	-1,6	-19,7	-1,6	-9,4	...	-10,6	-2,9	-36,9	-3,8	6,9	-4,7	-2,4	-14,8	4,8	-23,4	...	...	-4,4	0,3	-1,1	
1994	4,0	-24,7	1,9	-14,7	...	5,3	1,3	-39,2	10,2	7,4	7,3	5,2	-28,1	6,3	-27,9	...	...	5,9	-27,7	4,9	
1995	5,1	-21,4	6,2	-11,7	...	1,4	1,7	-13,2	4,0	8,4	4,7	5,4	-8,1	4,6	-18,0	...	...	1,4	-3,9	1,0	
1996	0,7	-6,7	0,8	3,5	...	1,4	0,9	6,8	1,4	5,4	-0,7	-0,9	0,2	1,2	9,0	1,4	...	0,1	-6,4	2,4	
1997	6,3	0,4	4,6	18,8	...	0,9	1,9	7,8	4,8	1,8	6,8	3,4	4,0	5,6	39,7	5,9	4,5	5,8	0,0	-0,5	
1998	8,5	2,3	3,3	12,4	...	-2,1	8,9	-1,3	2,9	2,8	5,4	1,9	-2,4	3,5	5,3	2,0	16,4	-0,1	-15,1	1,9	
1999	6,4	3,7	1,0	10,3	...	5,4	2	7,3	0,2	-3,4	1,4	2,7	0,1	2,7	5,8	-4,3	-11,6	11,5	-11,6	3,0	
2000	8,7	6,8	5,1	7,7	...	6,3	10,8	10,6	6,6	14,5	10,0	4,0	3,1	15,5	8,6	5,9	-2,6	-4,1	8,0	4,4	
2001	3,1	5,0	-0,3	5,9	2,1	5,3	-3,4	-5,1	1,4	8,8	-5,0	-1,2	-0,8	13,9	-4,0	5,6	10,5	5,0	13,6	1,3	
2002	1,0	3,8	1,2	4,5	4,7	14,6	0,2	16,0	1,0	8,4	-1,9	-0,1	-1,3	10,5	1,6	-11,0	6,9	4,9	10,7	1,0	
2003	1,8	6,1	0,7	7,1	13,0	15,2	0,5	17,9	0,2	11,0	-0,3	1,5	-1,0	9,1	0,1	17,1	7,8	5,2	15,8	-1,3	
2004	7,0	5,5	3,7	15,9	12,8	2,0	0,7	2,2	-1,5	10,4	7,0	2,0	0,9	9,9	1,6	4,5	7,2	5,6	8,2	4,5	
2005	4,0	33,7	-0,9	10,5	6,9	7,6	-1,6	30,5	2,5	11,0	3,6	0,2	-1,8	5,1	2,0	-12,1	7,1	2,2	7,0	0,5	
2006	7,1	36,5	5,0	11,4	6,0	-1,0	0,8	29,2	4,1	9,9	9,9	3,7	3,1	7,0	-0,6	-10,2	6,5	2,2	-4,9	1,5	
2007	5,8	24,0	2,8	8,7	9,6	2,6	2,3	6,5	-1,9	6,4	4,4	2,4	2,6	4,5	-0,8	7,3	1,1	-0,5	-2,6	2,3	
2008	2,3	5,9	-0,6	11,5	0,6	2,0	-4,2	-4,7	-1,1	-5,1	7,5	-7,1	-3,2	2,1	-5,6	14,8	-3,8	-5,0	0,7	1,4	
2009	-11,8	8,7	-13,9	-2,8	-17,4	-7,9	-9,2	-11,1	-15	-26,1	-5,9	-16,2	-18,3	1,7	-10,7	-7,9	-16,3	-14,6	-16,1	-22,2	-7,6

Закінчення табл.
Індекс промислового виробництва

	Німеччина	Норвегія	Польща	Португалія	Російська Федерация	Румунія	Словацьчина	Словенія	Сполучене Королівство	Сполучені Штати Америки	Таджикистан	Туреччина	Угорщина	Узбекистан	Україна	Фінляндія	Франція	Чеська Республіка	Швейцарія	Швеція
1990	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	1,2	...	...	1,8	-0,1	...	...	...	...	...
1991	2,9	1,8	-15,9	0,1	...	-23,0	-19,1	-2,3	-3,3	-1,5	3,6	3,2	-18,3	1,5	-4,8	-8,8	-0,7	-21,9	...	-2,3
1992	-1,4	5,6	4,0	-2,4	-16,0	-25,3	-9,6	0,2	0,4	2,8	-24,3	5,2	-9,7	-6,7	-6,4	1,1	-1,6	-8	...	0,2
1993	-7,4	3,9	4,8	-4,8	-13,7	0,8	-3,7	0,4	2,1	3,3	-7,8	5,9	3,9	3,6	-8,0	5,3	-4,2	-5,2	...	0,4
1994	2,8	7,0	13	-0,2	-21,7	3,1	4,8	11,6	5,3	5,3	-25,4	-6,2	9,6	1,6	-27,3	11,1	4,2	2,1	...	11,6
1995	0,9	5,7	10,4	4,6	-4,6	9,4	8,3	9,9	1,8	4,7	-13,6	8,5	4,7	0,1	-12,0	5,5	2,1	8,7	...	9,9
1996	-0,1	5,6	9,4	5,0	-7,6	6,3	2,5	0,9	1,4	4,5	-23,9	5,9	3,3	2,6	-5,1	3,2	-0,2	2	...	0,9
1997	2,8	3,2	11,3	1,6	1,0	-7,3	1,3	4,5	1,4	7,2	-2,1	10,7	11,1	4,1	-0,3	8,3	3,7	4,5	4,6	4,5
1998	4,2	-0,8	4,7	4,4	-4,7	-13,8	2,7	0,5	0,2	5,9	8,3	1,2	12,4	3,6	-1,0	9	3,7	1,6	3,6	4,7
1999	1,4	-0,2	4,8	0,2	8,9	-2,4	-2,1	-0,5	2,5	4,3	5,6	-3,7	10,4	5,7	4,0	5,5	1,9	-3,2	3,5	2,8
2000	5,1	3,2	7,3	7,0	8,6	31,1	4,3	6,2	1,6	4,0	9,9	6,0	16,7	5,9	13,2	16,6	3,3	3,7	8,4	5,3
2001	-0,1	-0,7	0,9	2,0	3,0	3,9	3,5	2,9	-1,4	-3,3	15,1	-8,7	3,6	7,6	14,2	0,1	0,9	7,4	-0,8	-1,0
2002	-1,1	-0,9	1,5	0,5	3,1	-0,4	7,4	2,4	-1,7	0,2	8,2	9,5	3,2	8,5	7,0	1,4	-1,9	4,1	-5,1	0,0
2003	0,5	-2,5	8,8	-1,1	8,9	-0,8	15,2	1,4	-0,3	1,3	10,0	8,7	6,9	6,2	15,8	0,0	-1,3	1,6	0,1	1,5
2004	4,2	-0,3	12,7	-4,1	8,2	2,7	3,8	4,9	0,9	2,3	15,1	9,8	7,8	9,4	12,5	5,3	2,1	10,4	4,4	5,7
2005	3	0,0	3,7	-3,8	4,1	-3,1	0,8	3,5	-1,6	3,2	8,5	5,6	6,8	7,3	3,1	-1,0	0,1	3,9	2,7	2,5
2006	5,3	-2,2	12	3,1	3,9	9,3	15,6	5,7	0,6	2,2	5,0	7,3	9,9	11,0	6,2	10,1	0,8	8,3	7,8	3,1
2007	5,8	-1,2	9,3	0,3	6,4	10,4	17	7,2	0,4	2,7	9,9	7,0	7,9	11,9	7,6	4,7	1,3	10,6	9,5	3,4
2008	0,6	0,5	2,7	-4,1	2,1	2,6	3,4	2,5	-2,9	-3,3	-4,0	-0,6	-0,1	13,0	-5,2	1,1	-2,4	-1,8	1,3	-2,6
2009	-16,4	-3,9	-3,8	-8,6	-10,9	-5,5	-13,8	-17,4	-10,2	-9,3	-6,3	-9,9	-17,6	9,0	-21,9	-18	-12,7	-13,6	-7,8	-18

166. Індекс споживчих цін

(відсотків до попереднього року)

	Австрія	Азербайджан	Бельгія	Білорусь	Болгарія	Вірменія	Греція	Грузія	Данія	Естонія	Ізраїль	Іспанія	Італія	Казахстан	Канада	Киргизстан	Латвія	Литва	Люксембург	Молдова	Нідерланди
1991	3,3	...	3,2	...	...	...	19,4	...	2,4	...	19,0	5,9	6,3	...	5,6	...	...	...	3,1	...	3,1
1992	4,0	912,6	2,4	971,2	91,3	...	15,9	...	2,1	...	12,0	5,9	5,2	...	1,5	...	...	...	3,2	1308,0	3,2
1993	3,6	1129,7	2,8	1190,9	72,9	...	14,4	4084,9	1,2	89,8	10,9	4,6	4,4	...	1,8	...	90,9	...	3,6	1751,0	2,6
1994	3,0	1663,9	2,4	2219,6	96,1	4993,0	10,9	22286,1	2	47,6	12,3	4,7	4,0	1877,3	0,2	...	35,9	72,2	2,2	486,4	2,8
1995	2,2	411,5	1,5	709,3	62	176,0	8,9	261,4	2,1	28,8	10,0	4,7	5,2	176,2	2,2	...	25	39,7	1,9	29,9	1,9
1996	1,8	19,8	2,1	52,7	121,6	18,7	8,2	39,4	2,1	23,0	11,3	3,6	4,0	39,2	1,6	32,0	17,6	24,6	1,4	23,5	2
1997	1,3	3,6	1,6	63,9	10584,4	14,0	5,5	7,1	2,2	10,6	9,0	2,0	2,0	17,4	1,6	23,4	8,4	8,9	1,4	11,8	2,2
1998	0,9	-0,8	1,0	73,2	18,7	8,7	4,8	3,5	1,8	8,2	5,4	1,8	2,0	7,2	1,0	10,5	4,7	5,1	1,0	7,7	2
1999	0,6	-8,6	1,1	293,7	2,6	0,6	2,6	19,3	2,5	3,3	5,2	2,3	1,7	8,3	1,7	35,9	2,4	0,8	1,0	39,3	2,2
2000	2,4	1,8	2,6	168,9	10,3	-0,8	3,2	4,2	2,9	4,0	1,1	3,4	2,5	13,2	2,7	19,7	2,6	1,0	3,2	31,3	2,3
2001	2,7	1,6	2,5	61,4	7,4	3,2	3,4	4,6	2,4	5,7	1,1	3,6	2,8	8,4	2,5	6,9	2,5	1,4	2,7	9,8	4,2
2002	1,8	2,8	1,6	42,8	5,8	1,1	3,6	5,7	2,4	3,6	5,7	3,1	2,5	5,8	2,3	2,1	1,9	0,3	2,1	5,3	3,3
2003	1,4	2,1	1,6	28,5	2,2	4,7	3,5	4,9	2,1	1,3	0,7	3,0	2,7	6,4	2,8	3,0	3,0	-1,1	2,0	11,8	2,1
2004	2,1	6,7	2,1	18,3	6,4	7,0	2,9	5,7	1,2	3,0	-0,4	3,0	2,2	6,9	1,9	4,1	6,2	1,1	2,2	12,5	1,2
2005	2,3	9,6	2,8	10,4	5,0	0,6	3,5	8,2	1,8	4,1	1,3	3,4	2,0	7,6	2,2	4,4	6,7	2,7	2,5	12,0	1,7
2006	1,4	8,2	1,8	7,0	7,3	2,9	3,2	9,2	1,9	4,4	2,1	3,5	2,1	8,6	2,0	5,6	6,5	3,8	2,7	12,8	1,1
2007	2,2	16,6	1,8	8,3	8,4	4,4	2,9	9,2	1,7	6,6	0,5	2,8	1,8	10,8	2,1	10,2	10,1	5,7	2,3	12,4	1,6
2008	3,2	20,8	4,5	14,8	12,4	9,0	4,2	9,9	3,4	10,4	4,6	4,1	3,4	17,2	2,4	24,5	15,4	10,9	3,4	12,8	2,5
2009	0,5	1,4	0,0	13,0	2,8	3,4	1,2	1,8	1,3	-0,1	3,3	-0,4	0,8	7,3	0,3	6,9	3,5	4,4	0,4	0,0	1,2

Закінчення табл.
Індекс споживчих цін

	Німеччина	Норвегія	Польща	Португалія	Російська Федерація	Румунія	Словацька	Словенія	Сполучене Королівство	Сполучені Штати Америки	Таджикистан	Туреччина	Угорщина	Україна	Фінляндія	Франція	Чеська Республіка	Швейцарія	Швеція
1991	...	3,4	76,7	10,9	...	...	...	...	5,8	4,2	...	66,0	34,2	...	4,1	3,2	...	9,3	9,3
1992	5,1	2,3	45,3	8,9	...	211,2	...	...	3,7	3,0	822,0	70,1	23	1527,0	2,6	2,4	...	2,3	2,3
1993	4,4	2,3	36,9	6,5	874,6	255,2	...	31,6	1,6	3,0	2884,8	66,1	22,4	4734,9	2,1	2,1	...	4,6	4,6
1994	2,7	1,4	33,2	5,2	307,6	136,8	13,4	21,0	2,5	2,6	350,3	105,7	18,9	891,2	1,1	1,7	9,9	2,2	2,2
1995	1,7	2,5	28,1	4,1	197,5	32,2	9,9	13,4	3,4	2,8	682,1	88,6	28,6	377,0	1,0	1,8	9,5	2,5	2,5
1996	1,4	1,3	19,8	3,1	47,7	38,8	5,8	9,8	2,4	2,9	422,4	80,4	23,4	80,3	0,6	2,0	8,8	0,5	0,5
1997	1,9	2,6	15,1	2,2	14,8	154,8	6,1	8,4	3,1	2,3	85,4	85,7	18,3	15,9	1,2	1,2	8,4	0,5	0,5
1998	0,9	2,3	11,7	2,7	27,7	59,1	6,7	7,9	3,4	1,6	43,1	84,6	14,2	10,6	1,4	0,6	10,7	-0,1	-0,1
1999	0,6	2,3	7,3	2,3	85,7	45,8	10,6	6,2	1,6	2,2	27,4	64,9	10,0	22,7	1,2	0,5	2,1	0,4	0,4
2000	1,5	3,1	10,1	2,8	20,8	45,7	12	8,9	2,9	3,4	32,8	54,9	9,8	28,2	3,4	1,7	3,9	1,0	1,0
2001	2,0	3,0	5,5	4,4	21,5	34,5	7,3	8,4	1,8	2,8	38,6	54,4	9,2	12,0	2,6	1,6	4,7	2,4	2,4
2002	1,4	1,3	1,9	3,5	15,8	22,5	3,3	7,5	1,6	1,6	12,2	45	5,5	0,8	1,6	1,9	1,8	2,2	2,2
2003	1,0	2,5	0,8	3,3	13,7	15,3	8,6	5,6	2,9	2,3	16,3	25,3	4,4	5,2	0,9	2,1	0,1	1,9	1,9
2004	1,7	0,5	3,6	2,4	10,9	11,9	7,6	3,6	3,0	2,7	7,2	10,6	6,8	9,0	0,2	2,1	2,8	0,4	0,4
2005	1,6	1,5	2,1	2,3	12,7	9,0	2,7	2,5	2,8	3,4	7,2	10,1	3,6	13,5	0,9	1,7	1,8	0,4	0,4
2006	1,6	2,3	1,1	2,7	9,7	6,6	4,5	2,5	3,2	3,2	10,0	10,5	3,9	9,1	1,6	1,7	2,5	1,4	1,4
2007	2,3	0,7	2,4	2,8	9,0	4,8	2,8	3,6	4,3	2,8	13,4	8,8	7,9	12,8	2,5	1,5	2,9	2,2	2,2
2008	2,6	3,8	4,4	2,6	14,1	7,8	4,6	5,6	4,0	3,8	20,9	10,4	6,1	25,2	4,1	2,8	6,4	3,4	3,4
2009	0,3	2,2	3,8	-0,8	11,6	5,6	1,6	0,9	-0,6	-0,4	6,4	6,2	4,2	15,9	0,0	0,1	1,0	-0,3	-0,3

167. Індекс людського розвитку та його складові у 2010 році

Ранг ІЛР	Країна	Індекс людського розвитку (ІЛР), значення	Очікувана тривалість життя при народженні, років	Середня тривалість навчання, років	Очікувана тривалість навчання, років	Валовий національний дохід (ВНД) на душу населення, ПКС у цінах 2008 року, дол. США
1	Норвегія	0,938	81,0	12,6	17,3	58 810
4	США	0,902	79,6	12,4	15,7	47 094
7	Нідерланди	0,890	80,3	11,2	16,7	40 658
8	Канада	0,888	81,0	11,5	16,0	38 668
9	Швеція	0,885	81,3	11,6	15,6	36 936
10	Німеччина	0,885	80,2	12,2	15,6	35 308
13	Швейцарія	0,874	82,2	10,3	15,5	39 849
14	Франція	0,872	81,6	10,4	16,1	34 341
15	Ізраїль	0,872	81,2	11,9	15,6	27 831
16	Фінляндія	0,871	80,1	10,3	17,1	33 872
18	Бельгія	0,867	80,3	10,6	15,9	34 873
19	Данія	0,866	78,7	10,3	16,9	36 404
20	Іспанія	0,863	81,3	10,4	16,4	29 661
22	Греція	0,855	79,7	10,5	16,5	27 580
23	Італія	0,854	81,4	9,7	16,3	29 619
24	Люксембург	0,852	79,9	10,1	13,3	51 109
25	Австрія	0,851	80,4	9,8	15,0	37 056
26	Сполучене Королівство	0,849	79,8	9,5	15,9	35 087
28	Чеська Республіка	0,841	76,9	12,3	15,2	22 678
29	Словенія	0,828	78,8	9,0	16,7	25 857
31	Словацьчина	0,818	75,1	11,6	14,9	21 658
34	Естонія	0,812	73,7	12,0	15,8	17 168
36	Угорщина	0,805	73,9	11,7	15,3	17 472
40	Португалія	0,795	79,1	8,0	15,5	22 105
41	Польща	0,795	76,0	10,0	15,2	17 803
44	Литва	0,783	72,1	10,9	16,0	14 824
48	Латвія	0,769	73,0	10,4	15,4	12 944
50	Румунія	0,767	73,2	10,6	14,8	12 844
58	Болгарія	0,743	73,7	9,9	13,7	11 139
61	Білорусь	0,732	69,6	9,3	14,6	12 926
65	Російська Федерація	0,719	67,2	8,8	14,1	15 258
66	Казахстан	0,714	65,4	10,3	15,1	10 234
67	Азербайджан	0,713	70,8	10,2	13,0	8 747
69	Україна	0,710	68,6	11,3	14,6	6 535
74	Грузія	0,698	72,0	12,1	12,6	4 902
76	Вірменія	0,695	74,2	10,8	11,9	5 495
83	Туреччина	0,679	72,2	6,5	11,8	13 359
99	Молдова	0,623	68,9	9,7	12,0	3 149
102	Узбекистан	0,617	68,2	10,0	11,5	3 085
109	Киргизстан	0,598	68,4	9,3	12,6	2 291
112	Таджикистан	0,580	67,3	9,8	11,4	2 020

АВТОРСЬКИЙ КОЛЕКТИВ

Загальне керівництво підготовкою Послання здійснював Глава Адміністрації Президента України, доктор економічних наук **С. В. Львовчкін**.

Над підготовкою тексту Послання Президента України працював авторський колектив під керівництвом директора Національного інституту стратегічних досліджень **А. В. Єрмолаєва**.

Редакційна рада

С. В. ЛЬВОВЧКІН	Глава Адміністрації Президента України, доктор економічних наук
А. В. ЄРМОЛАЄВ	директор Національного інституту стратегічних досліджень
В. М. ГЕСЦЬ	директор ДУ «Інститут економіки та прогнозування Національної академії наук України», академік НАН України
В. Е. ГРАМОТНЄВ	радник Президента України
Ю. А. ЛЕВЕНЕЦЬ	директор Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України, академік НАН України
В. Г. КРЕМЕНЬ	президент Національної академії педагогічних наук України, академік Національної академії наук України
О. О. ЧАЛИЙ	Надзвичайний і Повноважний Посол України

ВСТУП

А. В. ЄРМОЛАЄВ	директор Національного інституту стратегічних досліджень
-----------------------	--

РОЗДІЛ І. МОДЕРНІЗАЦІЯ ДЕРЖАВИ

Автори

В. М. ЯБЛОНСЬКИЙ	заступник директора Національного інституту стратегічних досліджень, кандидат історичних наук, доцент (керівник)
П. А. БУРКОВСЬКИЙ	заступник завідувача аналітично-інформаційного відділу Національного інституту стратегічних досліджень
Ю. П. ГАРЯЧА	завідувач сектору нормопроектного забезпечення відділу державної правової політики Національного інституту стратегічних досліджень
О. О. ДАНИЛЯК	провідний спеціаліст відділу політичних стратегій Національного інституту стратегічних досліджень, кандидат наук з державного управління
О. М. ДЕРЖАЛЮК	старший консультант відділу політичних стратегій Національного інституту стратегічних досліджень
Т. В. ДЖИГА	головний консультант відділу політичних стратегій Національного інституту стратегічних досліджень, кандидат політичних наук, доцент

Ю. В. КАЛЕКІН	заступник директора Регіонального філіалу Національного інституту стратегічних досліджень у м. Харкові
І. Б. КОЛУШКО	голова Центру політико-правових реформ
О. В. КРИСЕНКО	провідний науковий співробітник Регіонального філіалу Національного інституту стратегічних досліджень у м. Харкові, кандидат філософських наук
Ю. В. ОПАЛЬКО	консультант відділу політичних стратегій Національного інституту стратегічних досліджень
А. Л. ПЕТРИЦЬКИЙ	головний спеціаліст відділу державної правової політики Національного інституту стратегічних досліджень
О. М. РУДНЄВА	завідувач відділу державної правової політики Національного інституту стратегічних досліджень, кандидат юридичних наук
С. А. ТИХОНЮК	старший консультант відділу державної правової політики Національного інституту стратегічних досліджень
А. Ф. ТКАЧУК	директор з питань науки та розвитку Інституту громадянського суспільства
В. В. ФЕСЕНКО	голова правління Центру прикладних політичних досліджень «Пента», кандидат філософських наук, доцент
О. А. ФІСУН	заступник директора з наукової роботи Регіонального філіалу Національного інституту стратегічних досліджень у м. Харкові, доктор політичних наук, доцент
Ю. В. ЯКИМЕНКО	директор політико-правових програм Центру імені О. Разумкова
С. О. ЯНІШЕВСЬКИЙ	завідувач відділу політичних стратегій Національного інституту стратегічних досліджень, кандидат історичних наук

При підготовці розділу були враховані пропозиції та зауваження експертів

О. М. БАНДУРКА	ректор Харківського національного університету внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор, академік Національної академії правових наук України
О. В. БАТАНОВ	старший науковий співробітник Інституту держави і права ім. В. М. Корецького Національної академії наук України, кандидат юридичних наук, доцент
Д. М. ЛУК'ЯНЕЦЬ	завідувач кафедри кримінально-правових дисциплін Української академії банківської справи Національного банку України, доктор юридичних наук, професор
С. В. МАЛКОВ	голова Державного фонду сприяння місцевому самоврядуванню в Україні
О. Д. МАРКЄЄВА	завідувач відділу стратегії реформування сектору безпеки Національного інституту стратегічних досліджень
Р. А. УСЕНКО	завідувач сектору правових експертиз відділу державної правової політики Національного інституту стратегічних досліджень, кандидат юридичних наук

РОЗДІЛ II. ГУМАНІТАРНИЙ РОЗВИТОК СУСПІЛЬСТВА

Автори

- М. Т. СТЕПИКО** вчений секретар Національного інституту стратегічних досліджень, доктор філософських наук, професор, заслужений діяч науки і техніки (керівник)
- В. О. БАКАЛЬЧУК** старший науковий співробітник відділу етнополітики та внутрішньополітичної безпеки Національного інституту стратегічних досліджень, кандидат філософських наук
- С. І. БОЛТІВЕЦЬ** заступник директора Інституту психології ім. Г. С. Костюка Національної академії педагогічних наук України, доктор психологічних наук, професор
- П. А. БУРКОВСЬКИЙ** заступник завідувача аналітично-інформаційного відділу Національного інституту стратегічних досліджень
- С. Л. ГНАТЮК** головний консультант відділу досліджень інформаційного суспільства та інформаційних стратегій Національного інституту стратегічних досліджень, кандидат історичних наук
- А. Ф. ГУЦАЛ** радник директора Національного інституту стратегічних досліджень
- Д. В. ДУБОВ** завідувач відділу досліджень інформаційного суспільства та інформаційних стратегій Національного інституту стратегічних досліджень, кандидат політичних наук
- С. І. ЗДІОРУК** завідувач відділу гуманітарної політики Національного інституту стратегічних досліджень, кандидат філософських наук, доцент
- В. С. ЗОРЬКО** провідний спеціаліст аналітично-інформаційного відділу Національного інституту стратегічних досліджень
- А. Ю. ЩЕНКО** старший науковий співробітник відділу гуманітарної політики Національного інституту стратегічних досліджень, кандидат філософських наук
- М. М. КАРПЕНКО** головний консультант відділу гуманітарної політики Національного інституту стратегічних досліджень, кандидат філософських наук, старший науковий співробітник
- О. О. КОЧЕМИРОВСЬКА** головний консультант відділу соціальної політики Національного інституту стратегічних досліджень, кандидат психологічних наук
- В. Г. КРЕМЕНЬ** президент Національної академії педагогічних наук України, академік Національної академії наук України
- О. М. ЛИТВИНЕНКО** головний консультант відділу гуманітарної політики Національного інституту стратегічних досліджень, кандидат філософських наук
- В. С. ЛУПАЦІЙ** радник директора Національного інституту стратегічних досліджень, кандидат соціологічних наук
- Л. І. МАЗУКА** головний консультант відділу етнополітики та внутрішньополітичної безпеки Національного інституту стратегічних досліджень, кандидат історичних наук
- М. А. ОЖЕВАН** головний науковий співробітник відділу досліджень інформаційного суспільства та інформаційних стратегій Національного інституту стратегічних досліджень, доктор філософських наук, професор, заслужений діяч науки і техніки
- Б. О. ПАРАХОНСЬКИЙ** радник при дирекції Національного інституту стратегічних досліджень, доктор філософських наук, професор

О. М. ПИЩУЛІНА	завідувач відділу соціальної політики Національного інституту стратегічних досліджень, кандидат соціологічних наук, старший науковий співробітник
Т. П. ПОПЧЕНКО	старший консультант відділу соціальної політики Національного інституту стратегічних досліджень, кандидат наук з державного управління
М. М. РОЗУМНИЙ	завідувач відділу етнополітики та внутрішньополітичної безпеки Національного інституту стратегічних досліджень, доктор політичних наук
М. Л. РУБАНЕЦЬ	старший науковий співробітник редакційно-видавничого відділу Національного інституту стратегічних досліджень, кандидат філософських наук
М. М. СЛЮСАРЕВСЬКИЙ	директор Інституту соціальної та політичної психології Національної академії педагогічних наук України, кандидат психологічних наук, старший науковий співробітник
Ю. А. ТИЩЕНКО	голова Ради громадських організацій «Незалежний центр політичних досліджень», керівник програм розвитку громадянського суспільства
В. В. ТОКМАН	заступник завідувача відділу гуманітарної політики Національного інституту стратегічних досліджень, кандидат філософських наук
Л. М. ЧЕРЕНЬКО	завідувач відділу Інституту демографії та соціальних досліджень імені М. В. Птухи Національної академії наук України, кандидат економічних наук, старший науковий співробітник

При підготовці розділу були враховані пропозиції та зауваження експертів

Г. В. ГЕРАСИМЕНКО	старший науковий співробітник Інституту демографії та соціальних досліджень імені М. В. Птухи Національної академії наук України, кандидат економічних наук
І. Ф. ГНІБІДЕНКО	керівник управління соціальної безпеки департаменту з питань економічної, соціальної та екологічної безпеки Апарату РНБОУ, доктор економічних наук
О. А. ГРИЦЕНКО	директор Українського центру культурних досліджень Міністерства культури і туризму України
Є. Е. КОПАТЬКО	експерт-соціолог компанії Reseach & Branding Group
Ю. А. ЛЕВЕНЕЦЬ	директор Інституту політичних та етнонаціональних досліджень імені І. Ф. Кураса Національної академії наук України, академік НАН України

РОЗДІЛ III. СТАНОВИЩЕ В ЕКОНОМІЧНІЙ СФЕРІ ТА СТРАТЕГІЧНІ ПРІОРИТЕТИ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОЇ ПОЛІТИКИ

Автори

Я. А. ЖАЛІЛО	перший заступник директора Національного інституту стратегічних досліджень, кандидат економічних наук, старший науковий співробітник, заслужений економіст України (керівник)
---------------------	---

Я. В. БЕЛІНСЬКА	провідний науковий співробітник сектору грошово-фінансової стратегії відділу економічної стратегії Національного інституту стратегічних досліджень, доктор економічних наук, доцент, старший науковий співробітник
Я. В. БЕРЕЖНИЙ	провідний спеціаліст відділу координації діяльності Спеціалізованих вчених рад та атестування наукових кадрів Управління підготовки наукових і науково-педагогічних кадрів НАДУ при Президентові України
С. О. БІЛА	завідувач відділу регіонального розвитку Національного інституту стратегічних досліджень, доктор наук з державного управління, професор
І. Е. ГОЛЬЧЕНКО	заступник начальника управління, начальник відділу розробки стратегічних документів Національного банку України
А. І. ДАНИЛЕНКО	заступник директора ДУ «Інститут економіки та прогнозування Національної академії наук України», член-кореспондент НАН України, доктор економічних наук
Н. М. ДЄЄВА	головний науковий співробітник Інституту демографії та соціальних досліджень імені М. В. Птухи Національної академії наук України, доктор економічних наук, професор, заслужений економіст України
В. І. ЖУК	завідувач сектору регіонального моніторингу відділу регіонального розвитку Національного інституту стратегічних досліджень
І. В. КЛИМЕНКО	завідувач відділу зовнішньоекономічної політики Національного інституту стратегічних досліджень, кандидат економічних наук, старший науковий співробітник
О. П. КОВАЛЬ	старший науковий співробітник відділу соціальної політики Національного інституту стратегічних досліджень, кандидат економічних наук
В. А. КОМАРОВ	заступник генерального директора Аналітичного центру «Бюро економічних і соціальних технологій» (БЕСТ)
І. В. КРЮЧКОВА	заступник Міністра економічного розвитку і торгівлі України, доктор економічних наук
Е. М. ЛІБАНОВА	директор Інституту демографії та соціальних досліджень імені М. В. Птухи Національної академії наук України, академік НАН України
Л. С. ЛІСОГОР	завідувач відділу економіки праці Інституту демографії та соціальних досліджень імені М. В. Птухи Національної академії наук України, доктор економічних наук, старший науковий співробітник
І. О. ЛУНІНА	завідувач відділу фінансового та бюджетного прогнозування ДУ «Інститут економіки і прогнозування НАН України», доктор економічних наук, професор, заслужений діяч науки і техніки України
О. В. МАКАРОВА	заступник директора з наукової роботи Інституту демографії та соціальних досліджень імені М. В. Птухи Національної академії наук України, доктор економічних наук, старший науковий співробітник
О. О. МОЛДОВАН	завідувач сектору грошово-фінансової стратегії відділу економічної стратегії Національного інституту стратегічних досліджень

- В. М. НОВИКОВ** завідувач відділу соціальної інфраструктури Інституту демографії та соціальних досліджень імені М. В. Птухи Національної академії наук України, доктор економічних наук, професор
- О. І. ПЕТРИК** директор Департаменту економічного аналізу та прогнозування Національного банку України, доктор економічних наук, заслужений економіст України
- О. М. ПИЩУЛІНА** завідувач відділу соціальної політики Національного інституту стратегічних досліджень, кандидат соціологічних наук, старший науковий співробітник
- Д. С. ПОКРИШКА** завідувач відділу економічної стратегії Національного інституту стратегічних досліджень
- В. М. РУСАН** завідувач сектору аграрних і земельних відносин відділу секторальної економіки Національного інституту стратегічних досліджень, кандидат економічних наук, старший науковий співробітник
- В. Р. СІДЕНКО** головний науковий співробітник ДУ «Інститут економіки і прогнозування НАН України», член-кореспондент НАН України, доктор економічних наук
- О. В. СОБКЕВИЧ** завідувач відділу секторальної економіки Національного інституту стратегічних досліджень, кандидат економічних наук, старший науковий співробітник
- І. В. УС** старший консультант сектору зовнішньоекономічних відносин відділу зовнішньоекономічної політики Національного інституту стратегічних досліджень
- О. В. ШЕВЧЕНКО** завідувач сектору стратегій регіонального розвитку відділу регіонального розвитку Національного інституту стратегічних досліджень, кандидат економічних наук
- Л. Г. ШЕМАЄВА** керівник департаменту з питань економічної, соціальної та екологічної безпеки Апарату Ради національної безпеки і оборони України, доктор економічних наук, доцент
- І. А. ШУМИЛО** член правління, виконавчий директор з економічних питань Національного банку України, заслужений економіст України

При підготовці розділу були враховані пропозиції та зауваження експертів

- Є. В. БЄЛАШОВ** старший консультант сектору досліджень реального сектору економіки відділу секторальної економіки Національного інституту стратегічних досліджень
- Т. І. БІЛОУС** заступник директора департаменту, начальник відділу економічного аналізу Міністерства економічного розвитку і торгівлі України
- О. М. БОРОДИНА** завідувач відділу економіки і політики аграрних перетворень ДУ «Інститут економіки і прогнозування НАН України», член-кореспондент НАН України, доктор економічних наук

Р. І. БУГА	начальник відділу моніторингу виконання угод СОТ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України
І. В. ВАЛЮШКО	провідний спеціаліст сектору регіонального моніторингу відділу регіонального розвитку Національного інституту стратегічних досліджень
С. В. ГЛУЩЕНКО	доцент кафедри фінансів факультету економічних наук Національного університету «Києво-Могилянська Академія», кандидат економічних наук, доцент
О. О. ЄГОРОВА	старший науковий співробітник Регіонального філіалу Національного інституту стратегічних досліджень у м. Ужгороді
І. О. ЖАДАН	керівник Управління фінансової безпеки Апарату Ради національної безпеки і оборони України, кандидат наук з державного управління, заслужений економіст України
В. П. ЗВОНАР	науковий співробітник інституту демографії та соціальних досліджень імені М. В. Птухи НАН України, кандидат економічних наук
С. О. КОВАЛЬОВ	начальник відділу моніторингу зовнішньої торгівлі Міністерства економічного розвитку і торгівлі України
І. О. КУРИЛО	завідувач відділу проблем якості демографічних процесів Інституту демографії та соціальних досліджень імені М. В. Птухи Національної академії наук України, доктор економічних наук, старший науковий співробітник
О. В. КУЧЕРЕНКО	директор департаменту міжнародної технічної допомоги та співробітництва з міжнародними фінансовими організаціями Міністерства економічного розвитку і торгівлі України
М. О. КУШНІР	головний консультант сектору стратегій регіонального розвитку відділу регіонального розвитку Національного інституту стратегічних досліджень, кандидат наук з державного управління
Д. В. ЛЯПІН	старший науковий співробітник сектору інституційного розвитку відділу економічної стратегії Національного інституту стратегічних досліджень, кандидат технічних наук, заслужений економіст України
М. А. МАРТИНЮК	начальник відділу співробітництва та переговорів з міжнародними організаціями та угрупованнями Міністерства економічного розвитку і торгівлі України
І. М. МОГЛАТ	начальник відділу національних рахунків департаменту макроекономіки Міністерства економічного розвитку і торгівлі України
Л. В. МОЛДАВАН	головний науковий співробітник відділу форм і методів господарювання в агропродовольчому комплексі ДУ «Інститут економіки і прогнозування НАН України», доктор економічних наук
І. М. НОВАК	провідний науковий співробітник відділу економіки праці Інституту демографії та соціальних досліджень імені М. В. Птухи Національної академії наук України, кандидат економічних наук, старший науковий співробітник

- П. О. ОНИЩЕНКО** директор департаменту стратегічного планування розвитку економіки Міністерства економічного розвитку і торгівлі України
- О. М. ПАЛІЙ** завідувач сектору проблем тривалості життя і здоров'я населення Інституту демографії та соціальних досліджень імені М. В. Птухи Національної академії наук України, кандидат економічних наук, доцент
- Б. Й. ПАСХАВЕР** головний науковий співробітник ДУ «Інститут економіки і прогнозування НАН України», кандидат економічних наук
- Л. О. ПОЛЩУК** начальник відділу стратегічного планування Міністерства економічного розвитку і торгівлі України
- Д. К. ПРЕЙГЕР** радник при дирекції Національного інституту стратегічних досліджень, доктор економічних наук, професор
- В. Г. САВЕНКО** завідувач сектору досліджень реального сектору економіки відділу секторальної економіки Національного інституту стратегічних досліджень
- М. В. СКИБА** головний консультант сектору стратегій структурних перетворень відділу економічної стратегії Національного інституту стратегічних досліджень, кандидат наук з державного управління
- В. О. СКОРОХОД** старший консультант сектору аграрних і земельних відносин відділу секторальної економіки Національного інституту стратегічних досліджень
- О. Ю. СНИГОВА** старший науковий співробітник відділу економічного зростання, структурних змін та промислової політики ДУ «Інститут економіки і прогнозування НАН України», кандидат економічних наук, доцент, старший науковий співробітник
- О. І. СТЕМПКІВСЬКА** начальник відділу торговельної політики в рамках СОТ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України
- А. І. СУХОРУКОВ** радник при дирекції Національного інституту стратегічних досліджень, доктор економічних наук, професор, заслужений економіст України
- Т. А. ТИЩУК** завідувач відділу досліджень тіньової економіки та корупції Національного інституту стратегічних досліджень, кандидат економічних наук
- Л. Г. ТКАЧЕНКО** провідний науковий співробітник Інституту демографії та соціальних досліджень імені М. В. Птухи Національної академії наук України, кандидат економічних наук, старший науковий співробітник
- А. В. ШЕВЧЕНКО** старший консультант сектору досліджень реального сектору економіки відділу секторальної економіки Національного інституту стратегічних досліджень
- Л. В. ШИНКАРУК** завідувач відділу економічного зростання, структурних змін та промислової політики ДУ «Інститут економіки і прогнозування НАН України», доктор економічних наук
- О. В. ШУБРАВСЬКА** завідувач відділу форм і методів господарювання в агропродовольчому комплексі ДУ «Інститут економіки і прогнозування НАН України», доктор економічних наук

РОЗДІЛ IV. УКРАЇНА В ПОСТКРИЗОВОМУ СВІТІ

Автори

- О. В. ЛИТВИНЕНКО** заступник директора Національного інституту стратегічних досліджень, доктор політичних наук, старший науковий співробітник (керівник)
- В. М. БЕГМА** завідувач відділу оборонних стратегій та військово-технічної політики Національного інституту стратегічних досліджень, доктор економічних наук
- І. І. ВІЛЬЦАНЮК** головний спеціаліст відділу альтернативних стратегій розвитку Національного інституту стратегічних досліджень
- О. О. ВОЛОВИЧ** директор Регіонального філіалу Національного інституту стратегічних досліджень у м. Одесі, кандидат історичних наук
- А. З. ГОНЧАРУК** виконавчий директор Асоціації українсько-китайського співробітництва
- С. А. ГУЦАЛ** старший консультант відділу зовнішньої політики Національного інституту стратегічних досліджень
- Д. В. ДУБОВ** завідувач відділу досліджень інформаційного суспільства та інформаційних стратегій Національного інституту стратегічних досліджень, кандидат політичних наук
- М. Ф. ЄЖЕЄВ** завідувач сектору відділу зовнішньої політики Національного інституту стратегічних досліджень кандидат військових наук, доцент
- А. М. КОБЗАРЕНКО** старший консультант відділу зовнішньої політики Національного інституту стратегічних досліджень, кандидат політичних наук
- К. А. КОНОНЕНКО** завідувач відділу глобалістики та безпекових стратегій Національного інституту стратегічних досліджень
- Ю. В. КУРНИШОВА** головний консультант відділу глобалістики та безпекових стратегій Національного інституту стратегічних досліджень, кандидат політичних наук
- В. О. КУЛИК** радник директора Національного інституту стратегічних досліджень, директор Центру досліджень проблем громадянського суспільства
- М. О. ЛЕНДЬЄЛ** провідний науковий співробітник Регіонального філіалу Національного інституту стратегічних досліджень у м. Ужгороді, кандидат історичних наук
- С. І. МІТРЯЄВА** директор Регіонального філіалу Національного інституту стратегічних досліджень у м. Ужгороді, кандидат історичних наук, заслужений діяч науки і техніки України
- О. К. МИКАЛ** завідувач сектору відділу зовнішньої політики Національного інституту стратегічних досліджень, кандидат історичних наук
- Н. І. МХИТАРЯН** головний консультант відділу зовнішньої політики Національного інституту стратегічних досліджень, кандидат політичних наук
- В. В. ОРЛИК** головний консультант відділу зовнішньої політики Національного інституту стратегічних досліджень, кандидат історичних наук

Р. А. СІРІНСЬКИЙ	головний консультант відділу альтернативних стратегій розвитку Національного інституту стратегічних досліджень, кандидат філософських наук
О. В. СІГИР	завідувач сектору відділу зовнішньої політики Національного інституту стратегічних досліджень, кандидат політичних наук
С. В. ТОЛСТОВ	директор Інституту політичного аналізу і міжнародних досліджень, кандидат історичних наук, доцент
Є. П. ШАРОВ	завідувач відділу зовнішньої політики Національного інституту стратегічних досліджень
Г. М. ЯВОРСЬКА	головний науковий співробітник відділу глобалістики та безпекових стратегій Національного інституту стратегічних досліджень, доктор філософських наук, професор

При підготовці розділу були враховані пропозиції та зауваження експертів

А. Ф. ГУЦАЛ	радник директора Національного інституту стратегічних досліджень
Т. А. КАЧКА	перший заступник директора Державного департаменту з питань адаптації законодавства Міністерства юстиції України
П. А. КЛІМКІН	заступник Міністра закордонних справ України
О. С. МАКЄЄВ	заступник директора Департаменту Міністерства закордонних справ України
О. Д. МАРКЄЄВА	завідувач відділу стратегій реформування сектору безпеки Національного інституту стратегічних досліджень, заслужений юрист України
М. О. ПАЛАМАРЧУК	завідувач сектору відділу етнополітики та внутрішньополітичної безпеки Національного інституту стратегічних досліджень, кандидат політичних наук
Б. О. ПАРАХОНСЬКИЙ	радник при дирекції Національного інституту стратегічних досліджень, доктор філософських наук, професор
А. А. СОБОЛЄВ	заступник завідувача відділу оборонних стратегій та військово-технічної політики Національного інституту стратегічних досліджень, кандидат політичних наук
О. В. ЩЕРБА	посол з особливих доручень Міністерства закордонних справ України, кандидат політичних наук

МОДЕРНІЗАЦІЯ УКРАЇНИ – НАШ СТРАТЕГІЧНИЙ ВИБІР

Щорічне Послання Президента України
до Верховної Ради України

Відповідальний за випуск: *Сизонтов В. М.*

Літературне редагування: *Рубанець М. Л., Коваль І. О., Палій Н. І.,
Москаленко О. В., Куниця І. В.,*

Коректура: *Куниця І. В., Стрижеус Є. Ю.*

Верстка: *Коваль І. О., Палій Н. І., Москаленко О. В., Стрижеус Є. Ю.*

Оригінал-макет підготовлено
в Національному інституті стратегічних досліджень

Підп. до друку 15.04.2011. Формат 70x108/16.
Папір офс. Друк офсетний. Гарн. «PetersburgC».
Ум. друк. арк. 37,8. Обл.-вид. арк. 34,8. Наклад 1000 прим. Зам. № ____

Віддруковано ПП «ФЕНІКС»
03680, м. Київ, вул. Шутова, 13Б
Тел./факс 501-93-01